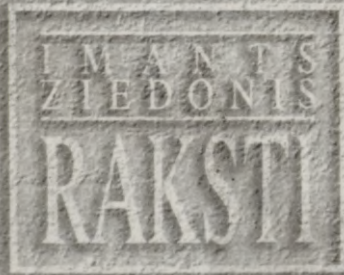
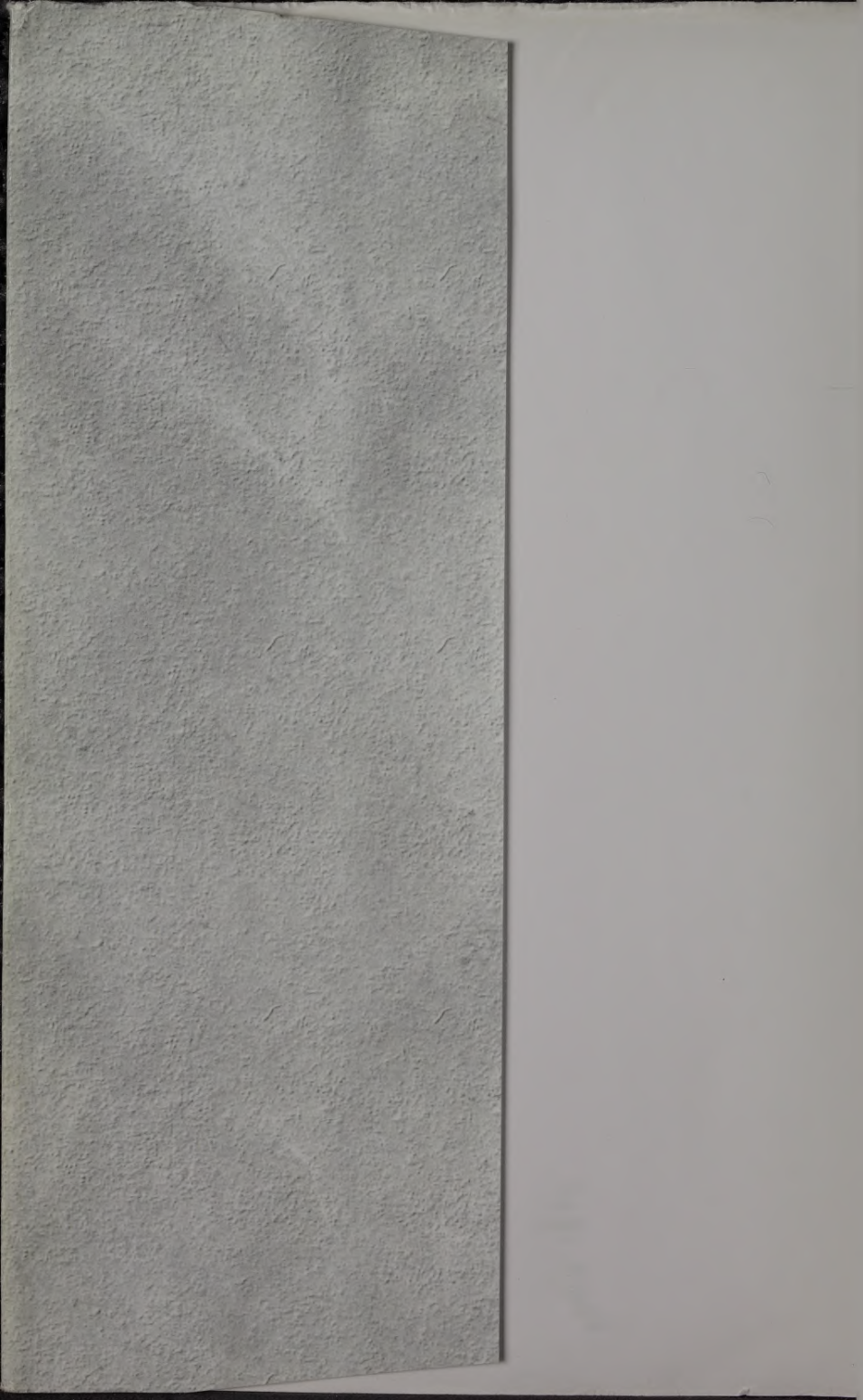

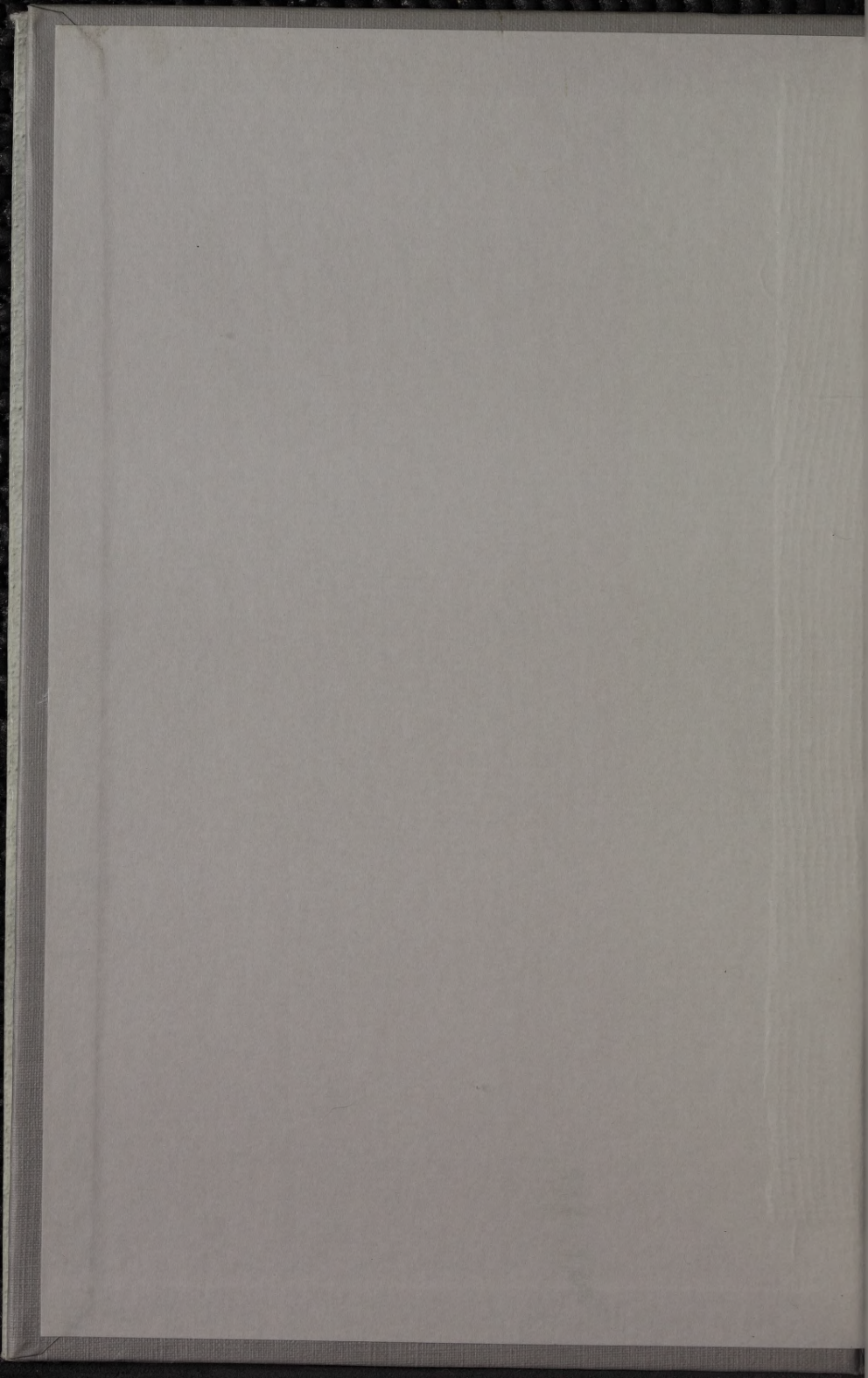
TIK UN TĀ

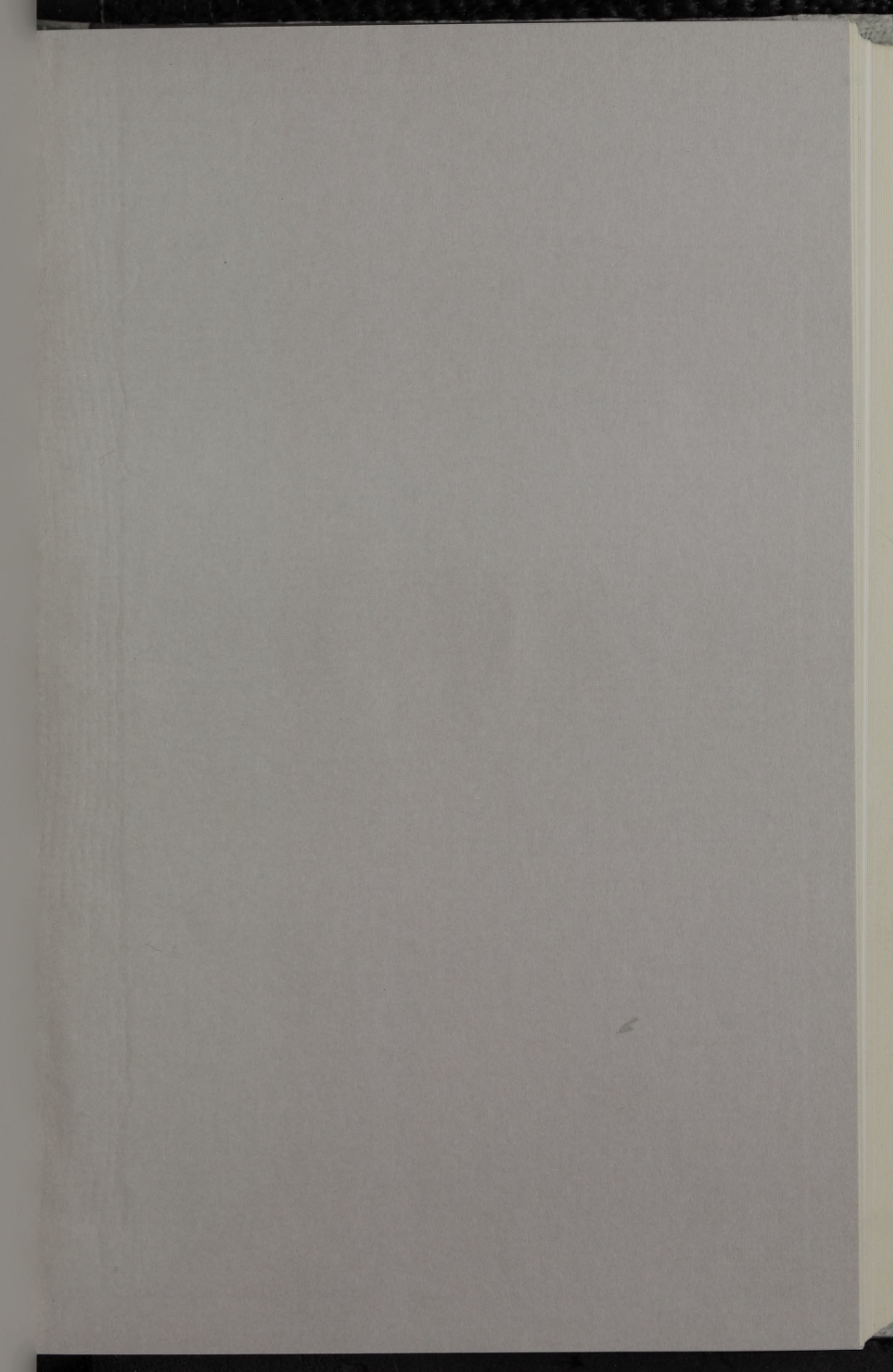
IMANTS ZIEDONIS

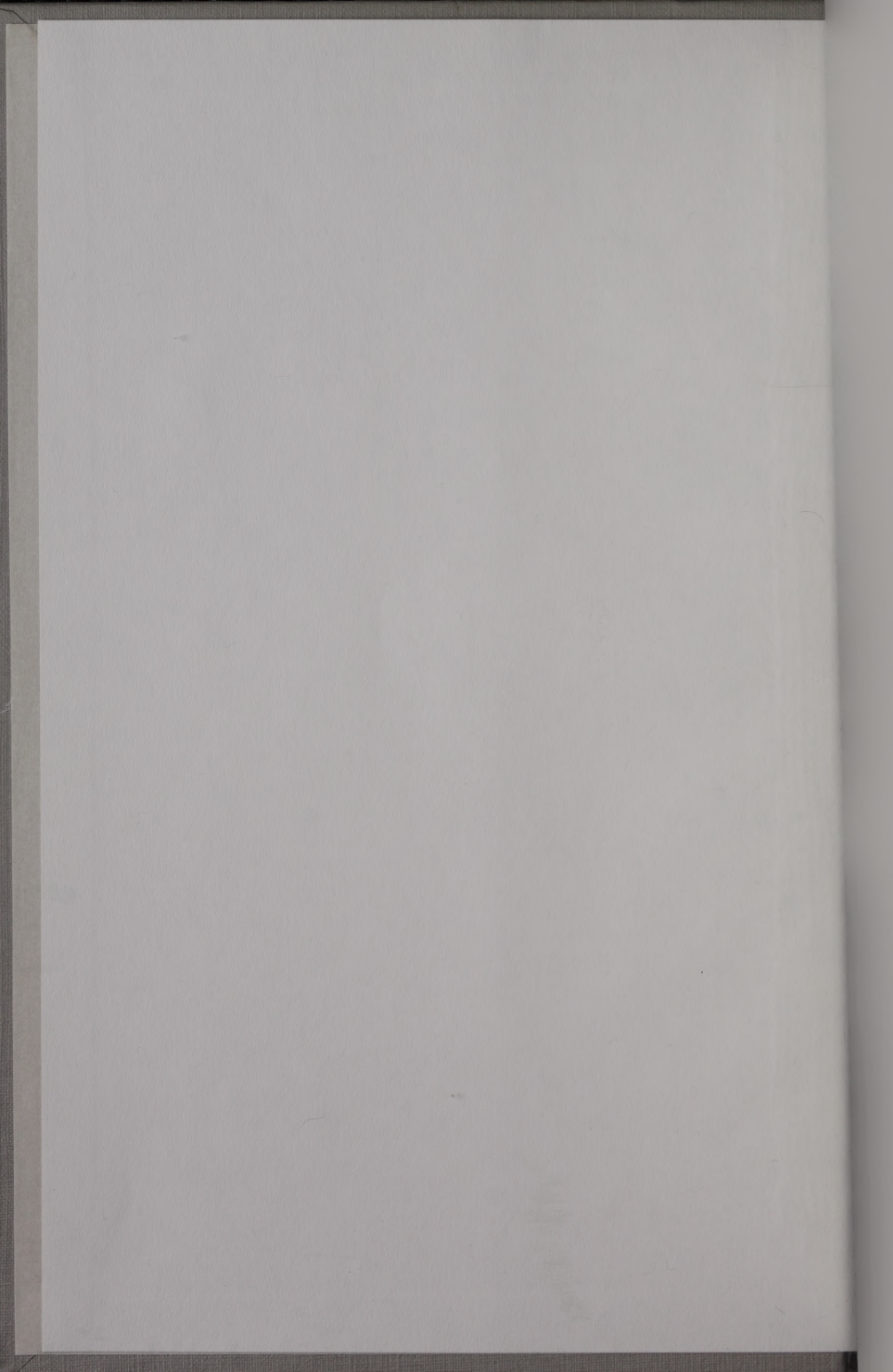

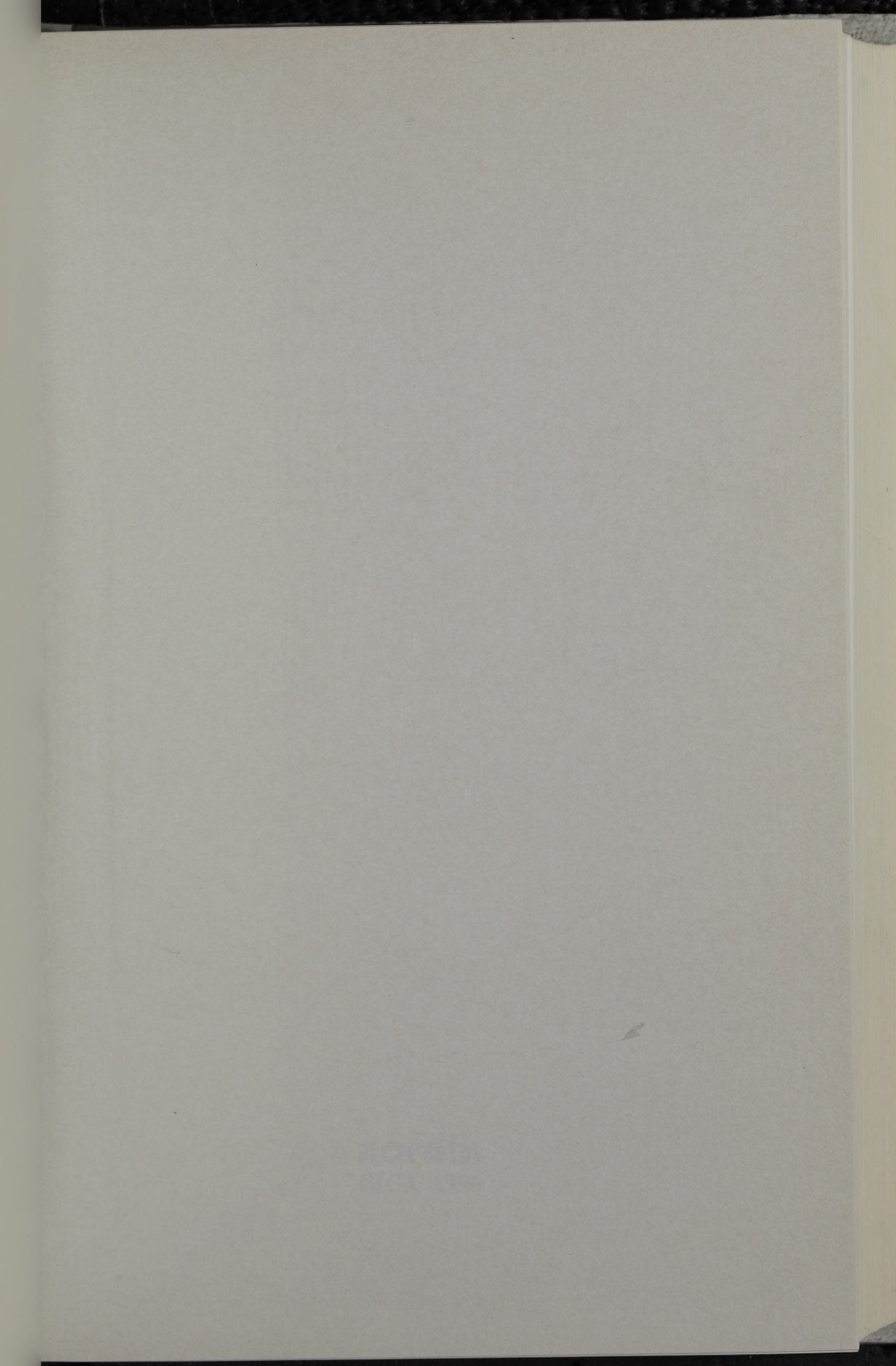

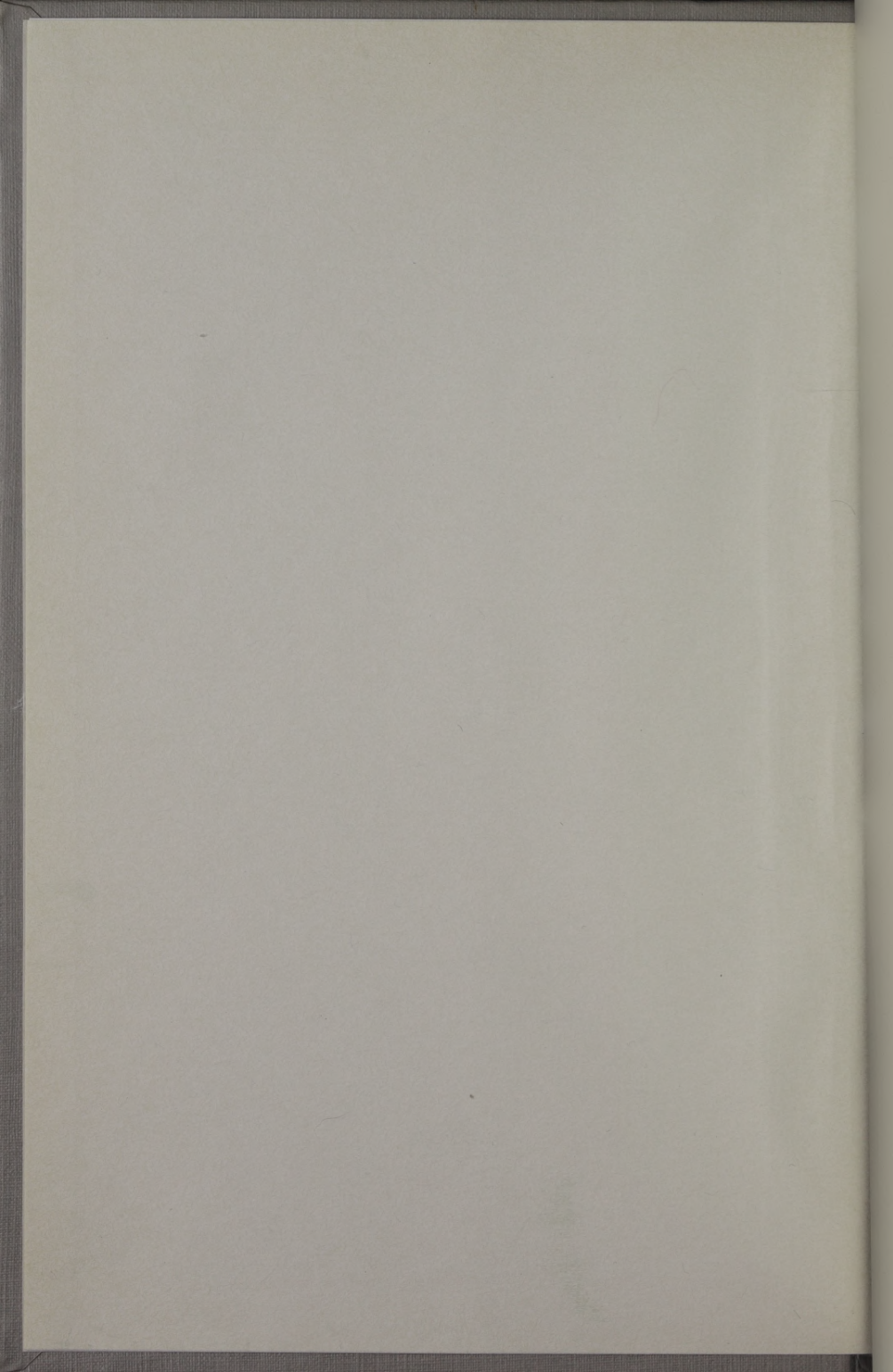
Wm. J. L. L.

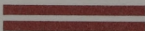

nordik
RĪGA 1996

1880
1881

RAKSTI TIEK IZDOTI
AR ATKLĀTĀ SABIEDRISKĀ FONDA
"I. ZIEDŅA RAKSTI" ATBALSTU

RAKSTU 6. SĒJUMA SAGATAVOŠANĀ
FINANSIĀLU PALĪDZĪBU SNIEGUSI ŠĀ

LUKOIL
"LUKOIL BALTĪJA-GROP"

**I M A N T S
Z I E D O N I S**

RAKSTI

12 SĒJUMOS

L 95-3
L 326

L
810

Paula Zūdris

RAKSTI

6. SĒJUMS

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

UDK-p

888.3 (081)

Zi 084

96-14.365

0300084060

ANDRAS KONSTES
sastādījums autora redakcijā

Galvenais redaktors
Dr. filol. JĀNIS ZĀLĪTIS

Redaktore
GUNA LEJASMEIERE

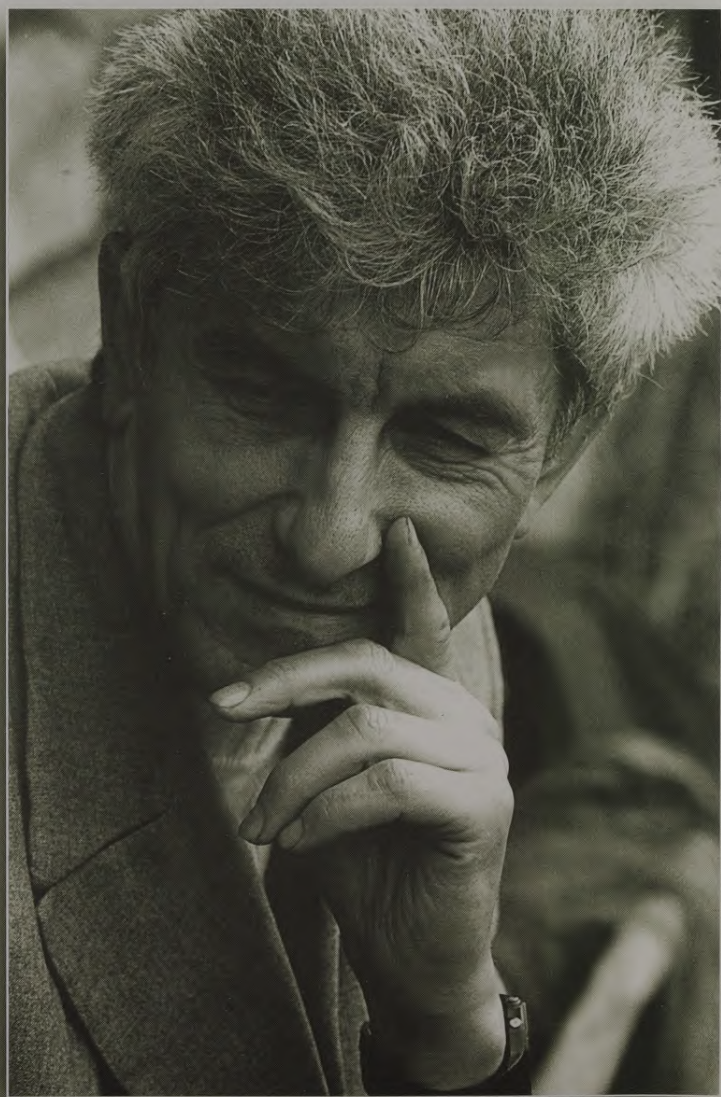
Mākslinieks
AIGARS OZOLIŅŠ

Fotomateriālu publicēšanai sagatavojis
GUNĀRS JANAITIS

ISBN 9984-510-97-2

© I. ZIEDONIS

© Izdevniecība NORDIK, 1996

PILNĪGI ABSURDĀ TIRGUS PLACĪ

Lai sagrautu kādas tautas pastāvēšanas spēju, ir nepārtraukti tai jāatgādina, jāaizrāda, jāstāsta, ka tā pati, bez citu palīdzības neko neizdarīs. Ka tai nav resursu, nav zināšanu, nav vadītāju. Ka tai nav speciālistu, nav vēriena, nav talantu. Ka tai jāmacās. Un, galvenais, ka ir citi, kas to var izmācīt. Tā "jāapstrādā" gadu no gada tautas domāšana, tā domāšana, kas pēc gudrāko prātu izkaušanas un izsūtīšanas vēl kaut cik palikusi un kaut cik turas. Jo pa šiem gadu gadiem daudz dzīvā spēka tautai jau atņemts: represijas, deportācijas, masu kapi, inteliģences iznīcināšana, uzpērkamo uzpirkšana, iebaidāmo iebaidīšana, naivo nomaldināšana un fiziski stiprāko pagodināšana un iecelšana proletāriskā visgudrībā. Tas nu bija noticis. Atlika tikai pārējos — "masas" — turēt tādā pašnedrošības, pašniecības, pašmulķības domā. Amatniecības skolas mācīja prasmīgus meistarus, taču ne jau ražotņu un cehu vadišanai: valsts ieplānotais augstākais kāpiens latviešu amatniekam — būt vien meistaram. Godam darīt, godam izpildīt. Bet galvenie speciālisti tika importēti — visur un visos pārvaldes līmeņos. Tā nu latvieša "oficiālais" tikums daudztautu valsts tikumu paletē: izcils strādīgums un izpildīgums. Gadsimtu verdzības celtā un cildinātā visnotaļ atļautā iespēja — visām varām pieņemamā latviskās identitātes zīme.

Šādos izšķidrīnātos cilvēciskās masas apstākļos vēl bija atsevišķas profesiju saliņas, kas turējās, cenzdamās palikt un kopā būt godā, spējā un tautiskā sakoptībā. Tādi,

pirmkārt, bija latviešu mediķi, paši izauguši vēl no vecajām mediķu dzimtām, audzinot tālāk jaunu mediķu dzimtu pēctecību. Mazāk izkļiedēti laikam tāpēc, ka mediķi visām varām vajadzīgi. Visai latviska savā kopumā nez kā spēja pastāvēt arī mežsaimnieku profesija — tāpēc arī stipra un varoņiem vīriem joprojām bagāta. Laikam jau tāpēc, ka laimes meklētājiem no Austrumiem nelikās interesanti list mežā, ja viņus jau gaidīt gaidīja labiekārtoti jauni dzīvokļi un darbavietas pašā Rīgā, Liepājā, Daugavpili. Mežs palika latviešiem. Un arī — lauki. Plašās padomijas laukos nabadzību tuvumā vai no tālienes skatījušais krievu cilvēks nu nekādi negribēja apmesties laukos. Tā lauku sētās un jaunsaliktajos ciematos atkal sāka ķepuroties, atdzīvoties latviska radība — tie, kuri pēc turīgāko kaimiņu izvešanas vēl bija palikuši. Un viņiem skolojās bērni. Vecie, ar varu kolhozā sadzīti, neticēja nekādām darba uzvarām, nekādai kolektīvā darba nākotnei, bet jaunajos zemnieka gēns prasīja pašapliecināšanos un pozitīvu darbu. Lauksaimniecības tehnikumos un Lauksaimniecības akadēmijā mācījās stipri puīši un gudras meitas; un dzims taču atkal bērni, un Latvijai jābūt turīgai zemei! Tāpat, kā paverdzinātājas muižas laikos bija arī turīgas latvju sētas un stipri saimnieki, tā arī tagad varēja būt! Kā pildīja visas klaušas toreiz, tā arī tagad nodos tos graudus valstij, pildīs plānu, virsplānu, tikai — saražos vēl vairāk, prātis vēlskaistāk, apgūs vēl gudrāk. Atradās jauni puīši un meitas, kas bija ar mieru spēlēt šo mūžseno latviešu zemnieka pakļautības—nepakļautības spēli. Izauga jauna tā sauktā lauku speciālistu paaudze — agronomi, zootehniķi, mehānizācijas inženieri, melioratori un selekcionāri. Profesionāli talantīgākie, reizē politiski elastīgākie (tagad teiktu — pragmatiskākie) kļuva par lielu un vērienīgu kolhozu un sovhozu vadītājiem. Man personiski likās, ka daudzi no viņiem veic varoņīgu darbu, jo:

- 1) neaizlaiž Latvijas zemi atmatā;
- 2) paglābj un saglabā lauksaimniecības profesionālismu un kultūru;

3) notur, uztur tautu turībā, tas ir, dod iespēju atdzimt tajā dzīvīgākajam ļaužu slānim — izskaustajai latviešu vidusšķīrai.

Vārdu sakot — gādā, lai vilks paēdis un kaza dzīva.

Pats, mazliet pabijis Rakstnieku savienības vadībā, sapratu, kāds tas ir elles darbs — malties un ļauties, lai tevi maļ starp diviem dzirnakmeņiem: starp virsējo — vardarbīgo, valstisko — un apakšējo — savas tautas prasīgo pēc palīdzības, pēc saprašanas, pēc tautiskas pārstāvības. Vienu otru no tādiem vīriem biju jau iepazinis, staigājot pa Kurzemīti, tikai toreiz tas vairāk bija kā garāmejot. Tie bija tikai tādi fragmenti. Bet šais vīros bija kaut kas vairāk, nopietnāk studējams. Tur bija jābūt sistēmiskam prātam, lai visu šo politizēto saimniekošanu izturētu. Vispārējā sabrukumā, šai anekdotisko kolhozu laikmetā. Tur vajadzēja būt kādai iekšējai, personiskai filozofijai, pārlicībai. Ticībai. Tieši to gribējās izdibināt — stipruma kvintesenci, visiem citiem uzrādāmu. Ar ko latviešiem lepoties. No kā stiprināties.

Taču es biju aļojies, domādams, ka vīri vispārībai un publikai tā uzreiz atklāsies. Mazu taktisku kompromisu, pusatļautu—pusneatļautu gājienu rūdīti, dubultajā domāšanā (valstiskā prasība — savu ļaužu intereses) nostiprināušies, viņi i nedomāja savu dzīves gudrību izklāstīt publicēšanai. Viņi nebija tik naivi, nē. Naivo publicistisko patosu pie visa saimnieciski, jā, tikai saimnieciski redzētā, lai pieliek no sevis rakstītājs pats — tā viņa darišana. Vīri palika pieejami tikai saimnieciski tēmētai runāšanai. Jūliju Beļavnieku aprakstam izvēlējos tāpēc, ka viņa vadītajā sovhozā tiešām tapa kaut kas nebijis un jauns, tolaik it kā (oficiāli) veicināts un tajā pašā laikā neuzticīgi (arī — kūtri) vērots, sak, tad jau redzēs — lai pamokās, ja nelauzīs kaklu, atzīsim, palīdzēsim, cildināsim. Bet tas jaunais jaunums bija tāds: iekšējā saimnieciskā aprēķina ieviešana, tirgus ekonomikas un paša saimniecības izdevīguma principu apvienošana ar Valsts plāna (no augšas noteiktajām) interesēm. Tā bija tāda maža, pusatļauta "valstisko grožu atlaišana". Un gudrākajiem

lauku saimniekiem radās cerība, ka viņi daudzās ražošanas un naudas pelnišanas situācijās varētu būt gudrāki par neprofesionālo, birokrātiski slinko un stagnanto Valsts plāna komiteju un līdzīgām komandējošām instancēm. It kā pavērās sprauga attīstībai uz turību. Diezgan blēdīga sprauga, taču saimnieki juta sevi arī pietiekami viltīgus esam, lai spraukdamies to paplašinātu vēl cerīgāk. Latvijā (un Baltijā vispār) sāka veidoties tāda kā lauku saimniecību vadītāju elite, kas ļoti izcēlās uz Vissavienības nolaidīgā saimnieciskā fona un ar kuras saimniecisko saprātu (it kā) rēķinājās nu jau arī ekonomiskās domas (kāda nu tā toreiz bija) vadītāji Maskavā. Tautas frontes gados dzimušais apzīmējums "sarkanie baroni" zināmā mērā ir asprātīgs — tie tiešām bija milzīgu platību saimnieki, laikam jau visi arī LKP biedri (tajā varas sistēmā citādi tas nemaz nevarēja būt), un viņu vara pār padotajiem pa lielākai daļai netika kontrolēta — ir taču labi zināms, cik formālas un nevarīgas bija tautas vēlētais institūcijas. Tomēr iesauka "sarkanie baroni", bez saimnieciskas un politiskas analīzes tā vienkārši dūsmās un nīgrumā pamesta, ir arī stipri netaisnīga. Barona visatļautības niķi piemita tikai dažiem — tiem, kuri ļāva sevi uzsūkt virsējam dzirnakmenim un iekļāvās lielvaras struktūrās, komitejās u. tml., zaudējot apakšējā dzirnakmens (tautas pamata) izjūtu. Nereti šo stiprinieku sakari ar Maskavas varas ešeloniem apgāja LPSR varasvirus, kuru komandas bija senili vārgulīgas, nodzērušās, bez profesionālas spējas un intelekta. Tomēr kopumā stiprie saimnieki nebija ne izdzinēji, ne vagari, ne muižkungi apspiedēji, bet stihiski brīvā tirgus meklētāji, tiesa gan — pilnīgi absurdā tirgus placī. Taču pirmā, nav šaubu, bija savu ļaužu turības doma, proti, šie vīri kaut kādā mērā bija pārliecināti, ka viņi spēj "apšmaukt" Valsts plānu ar tā rijību, tā "atlaupot atpakaļ" daļu tā saucamā nacionālā ienākuma, ko tautai sistemātiski atņēma, nolaupīja visvarenā valsts.

Grūtāk spriest, cik katrs no viņiem bija "sarkans". Jo, raugi, oficiālā dzīve visa bija (it kā) sarkana. Tikai tādu stipri iekodinātu, nofiksētu sarkanumu maz kur

varēja redzēt. Pat karogi pie kolhozu kantoriem izskatījās tādi kā izbalējuši un lietū noskaloti rozā. Bija jau atnākusi jauna lauksaimnieku paaudze, pagājis poļitruku un naganu nēsātāju laiks, un vismaz saimniecību jaunajos centros sāka veidoties pragmatiska cilvēkvide, kura bija reizē gan simpātiska, uzturot jauno, latvisko laucinieku pie pārtības un daudz maz kulturālas pilsoniskas dzīves, gan arī jau stipri nesimpātiska, ideoloģiski iestellētai proletāriskai pašlepnībai un stulbumam apvienojoties ar traktorīgu, KRAZisku, MAZisku jaudu un arī lielāku naudu.

Tāds bija tas "sabiedriskais fons", uz kura nu vajadzēja darboties manas nākamās grāmatas varoņiem. Protams, tolaik tik noformulētu apjēgumu par visu šo saimniecisko un politisko jucekli man nebija. Gribējās noskaidrot šo būšanu arī pašam sev. Kā ar sevi un visu tiek galā šie vīri? Jau minēju: kā viņi tiek galā ar saimniecību, to es uzzināju. Interesantākais palika neizzināts: kā viņi tiek galā ar sevi, ar savu latviskumu, partijiskumu, patriotismu, viendabīgo vai divdabīgo domāšanu, kompromisiem, goda un cieņas lietām. To izzināt neizdevās. To katrs pats laikam raksta savā liktens norēķinu grāmatā, kuras virsraksts austrumnieciskā izteiksmē varētu būt "Karma".

Biju apklausījis par trim saimniecībām, kur ražas esot augstas lielās platībās, ar lopiņiem varenlielā skaitā plaukstot lopkopība, saimniecība pati esot spējīga tikt galā ar savas cilvēkvides (infrastruktūru) kulturālu veidošanu un kur vadītāji esot dzīvesgudri un āķīgi vīri — Nauksēnu Skujiņš, Madlienas Beļavnieks un Vandzenes Brauers. Daži apstākļi mani mudināja izvēlēties Madlienu, proti, jau pieminētās novatoriskās saimnieciskā aprēķina studijas; tas, ka Madliena, kā uzzināju, ir Latvijas ģeogrāfiskais centrs — interesanti būtu sākt no paša viduca —, arī auglības, ražības, dzīves ērtību limenis tur esot vidusmēra; Madliena no Rīgas ērti sasniedzama, tātad to var iepazīt vairākos īslaicīgos izbraucienos, nav jādzīvo tur visu laiku, ja izrādītos, ka apkārtējais nav tik interesants, kā iedomāts. Izrādījās arī, ka padomju saimniecības "Madliena" direktors Jūlijs Beļavnieks ir mana gadagājuma un mācīties Bulduru

dārzkopības tehnikumā tajā sasaukumā, kurā savulaik biju nodomājis mācīties arī es, ja negadījušies visādi apstākļi, kas aiznesa citā virzienā.

Tā izlēmu savā grāmatā vispirms "nodokumentēt" Jūliju Beļavnieku. Sērijai vajadzēja turpināties — bija nodoms uzrakstīt vēl kādas divas trīs grāmatas par citiem spēkavīriem. Doma par tiem mani neatstāja, tā meklēja un atrada cildināmus, savdabīgus stipriniekus arī citur, kur staigāju ar bitenieku Pilmani no Gaujienas, ar mežstrādnieku Dinsberģi no Dundagas, ar tēlnieku Induli Ranku, ar pasaules klejotāju muzikantu Andri *el Leton*. Vajadzēja tapt grāmatai "Vīri". Tieši tā — tik lakoniski, jo visādu priekšnieku, lektoru, svīpstu un dzērāju bija pilna Latvija, bet īstu vīru — nožēlojami maz. Bet par katru saimniecības vadītāju bija iecerēts uzrakstīt pa grāmatai. Biju nosolījis, izlielijies Rakstnieku savienības sapulcēs, ka interesanti ieraudzītā dokumentalitātē ir vairāk mākslas īstenības nekā samērā viegli izdomājamā, sadomājamā romānā vai citā beletristiskā gabalā. (Zigmunds Skujiņš tolerantī klusēja un šādās "lecībās" neielaidās, Pauls Putniņš, lauku dzīvi tiešām aprakstījis savās lugās, turējās tā kā aizvainoti, kā ignoranti — vienīgie, kas mani saprata, bija Ēriks Hānbergs un Andrejs Dripe.) Viens otrs šādos pasludinājumos varbūt saskatīja arī konjunktūrismu — sak, solišanās apdziedāt sociālistiskā darba pirmrindniekus.

Kad grāmata, krieviski pārtulkota, 1986. gadā iznāca Maskavā, vecā Bābele jau vārijās. Gorbačovs jau bija izdomājis to pašu, ko Beļavnieks, un visu lielo Savienību sāka stumt uz to pašu (brīvā tirgus) pusi, kurp pirms dažiem gadiem Beļavnieks bija sācis virzīt Madlienu. Vēstures notikumi sāka attīstīties milzu ātrumā. Arī par "Madlienu" (grāmatā un dzīvē) ieinteresējās pieredzējušie, gudrie, progresīvie centra žurnālisti Jurijs Čerņičenko, Stepanovs. Līdz ar viņiem arī Aleksandrs Ņikonovs — LPSR lauksaimniecības ministrs Berklava valdības laikā. Tāpēc arī represēts, tad pie Gorbačova labās rokas godā celts, nu jau Vissavienības Lauksaimniecības Zinātņu akadēmijas prezidents. Var pieņemt, ka lielā mērā caur viņu

publicistisko vārdu reformatorā Gorbačovā nobrieda visādas lauksaimniecības alternatīvās attīstības idejas, ieinteresēja kolhoza "Ādaži" ražošanas un tirdzniecības spējas. PSRS ekonomiskās domas, arī tās sabrukuma vēsturē pienāks laiks un atzīmēs vairāk vai mazāk pētītu un noskaidrotu kolhoza "Ādaži" un tā priekšsēdētāja, vienulaik Gorbačova padomnieka, Alberta Kaula lomu. Vienīgi krieviski izdotās šīs grāmatas autors palika muļķos: viņam — gribēti vai negribēti — atkal tika pārņemts konjunktūrisms, jo, raugi, Gorbačovs to, ko autors no Beļavnieka bija izzinājis un te nu grāmatā uzrādījis, tieši to Gorbačovs tobrīd milzu tirāžas partijas avīzēs bija pasludinājis kā jaunu iespējamību lauksaimniecības augšupejai. Un vērtētāji sprieda, ka grāmatas autors uz karstām pēdām, re... tūliņ pakaļ! Vienīgā neizpratne bija, kā autors tik ātri un tādā apjomīgā rakstu blāķi to paspējis...

Grāmatai tomēr radās virzītāji un bīdītāji, un tā līdzās vairākiem citiem kandidātiem tika izvirzīta Ļeņina prēmijai. Neatceros vairs, kurš to prēmiju dabūja. "Madlienas grāmata" nedabūja — it kā tāpēc, ka tā pārāk cieši un tuvu atkārtojot oficiālās tautsaimnieciskās politikas tēzes. Kam tu iestāstīsi un pierādīsi, ka Beļavnieks Madlienā tās izstrādājis jau pirms vairākiem gadiem! Un žūrijā liktenīgas sakritības dēļ nebija varējuši ierasties karsti grāmatas aizstāvji, piemēram, publicists un ekonomists Jurijs Čerņičenko.

Tad sekoja neticami straujie tautas atmodas notikumi, sabruka Austrumu noietā dibinātais tirgus. Jaunā Latvijas valdība nespēja tautas kolektīvo mantu pasargāt no izlaupišanas un izvazāšanas, privatizācijas gaitā necentās radīt vajadzīgos kooperatīvos pārejas modeļus. Latvijas novadi ar saviem lauku ļaudīm atkal nonāca otrās šķiras vērtē — šoreiz vairs ne aiz proletariāta, bet aiz pilsētu ierēdniecības. Kolhozi un sovhozi izjuka cits pēc cita. Tomēr daži izdzīvoja un pārvērtās paju sabiedrībās, bet no tām nebankrotējušas saglabājās un atkal raženi sāka strādāt pavisam nedaudzas. Tās, kuru vadītājiem (jau vīriem gados — ap sešdesmit) vēl pietika spēka un

realitātes izjūtas atkal un vēlreiz sākt pa jaunam. Raksturīgi — tie ir tie paši, vismaz tā paša kaluma, vīri, par kuriem toreiz biju nodomājis un nosolījies rakstīt. Nav jau viņu vairs nemaz tik daudz — gadi, nervi, sirds... Lai viņiem veselība! Lai viņiem gandarījums, lai viņiem beigu beigās izdodas arī kādu priecīgāku dzīves ripošanu izbaudīt! Es savukārt, zem šī kopīgā virsraksta "TIK un TĀ" viņus kopā dabūjis, arī jūtos gandarīts — neesmu, vismaz savos nodomos, šķībi tēmējis. Tie ir vīri, kas Latvijai bijuši būtiski nozīmīgi, vajadzīgi. Un kā lai citādi to pasaka?

Imants Ziedonis

1996. gada 2. jūnijā

TIK UN TĀ

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

96- 14.365

44-382

KĀDĀ TONI

Un kas tad es esmu šajā kompānijā? Kas tad es esmu?

Man labi šoruden rakstijās dzejoļi, es, pieņemsim, esmu veģetārietis, gaļu man nevajag, es esmu nervu cilvēks, neirotiķis, izlīdzinājumu man vajag! Vairāk par gaļu. Un to es meklēju. Es arī. Tāpat kā visi. Kā katrs. Izlīdzinājums ir tas, kā dēļ mēs rakstām. Cits to atrod vieglāk, cits, smagi plēšdamies. Viens izbrauc uz laukiem un idilliski atrakstās. Viņam tā vajag. Citiem pietiek ar Dzejas dienās redzēto. Viņi ir nezemnieki. Citi aizbrauc laikraksta ofensīvas izbraukumā. Viesi — arī nezemnieki.

Zemes rakstnieki deg zemdegās. Vai viņi tāpēc ir labāki? Es nezinu. Bet viņiem tā vajag. Hānbergs laukos ir savējais. Viņš pazīst šo zemi no apakšas un no augšas. Viņš arī redz, cik nevienmērīgi vēl (kā vietām!) šie divi līmeņi sadarbojas. Viņš tos vienkārši mākslas līdzekļiem kabina kopā. Viņš skatās no augšas uz leju un rāda: "Tāda ir dzīve. Viss nokārtojas." Viņš skatās no apakšas uz augšu un mierina: "Tāda ir dzīve. Ko tu padarīsi." Viņš skatās no vidus un dod padomus. Hānbergs ir lauku cilvēks no augšas līdz apakšai.

Dripe izmisīgi brēc no apakšas: "Tāda nevar būt dzīve, tā nedrīkst būt!" Dripe brēc, kā no darba atlaists. Viņš brēc par visiem no darba atlaistajiem. Jo alkoholiķis taču ir "atlaists" no darba, pat no visas dzīves. Uz pilsētu aizbēgušie lauku puikas taču ir "atlaistie".

Šī būs kopā uzrakstīta grāmata. Jo nevar izlikties, ka tu sāc no gala, kad gals jau iesākts. Hānbergs stāsta mierīgi un skaisti, bet Dripe sāp. Un neviens ar viņu nerunā.

Mūsu zemē ir 1001 Dripe. Visu laiku dežurē Dripe. Un Hānbergs. Un Pauls Putniņš. Nebūtu godīgi, ja es ietu pa to pašu zemi un izliktos, ka neviens to nav mērijis. Dripe te gājis uztrauktu valodu, Hānbergs — filozofiskā prātā. Viņi to ir darijuši.

Šī būs ar Dripi kopā uzrakstīta grāmata. Jo viņš visvairāk gribējis veicināt. Un aizķeroties iedibinājis veselu lauku dzīves terminoloģisko vārdnīcu: "mutes izdarības", "pirmrindnieka skumjais tēls", "mehanizētais dzērājs", "Sologubova padzītais dzērājs", "migas zēni", "aizkrāsnes kompānija", "pilnā pussparā", "mūsu cilvēcības savdabīgā necilvēcība", "pēdējais masveidīga, kārtīga darba liecinieks". Mani nebaida šie vārdi Dripes grāmatā, šie spoguļvārdi, — tie jau tikai atspoguļo, mani baida paši šie jēdzieni dzīvē.

Visi kaut ko raksta, visi par kaut ko cīnās. Kā sevi nepazaudēt šajā fragmentārisma? Pilsētu fragments izbrauc izlūkos. Tas satiek lauku fragmentu un uzraksta mazu fragmentu, npublicē to laikrakstā. Kāds fragments to izlasa — pats arī fragmentāri, un nu jau ir iznācis tikai fragments no fragmentu fragmenta. Kur gals, kur sākums? Iekš kā lielāka šis fragments iekomponēts?

Daļa rakstnieku, kā arī kinodokumentālistu meklē lauku romantikas drumstalas un vāc tās cītīgi kopā, cenšoties kaut vai grāmatā rast kompensāciju, līdzsvaru. Viņi paši akcentē īstenību, lai tā viņiem saskanīgi līdzsvarotos. Jānim Liepiņam lauku aprakstos ievilkts daudz skaistu zirgu, daudz denktu un mundru zirgkopju, Hānbergam stāstos dzīve izlidzinās caur miera pilnu, nosvērtu humoru. Viņa iekšējam "Es" tā vajag. Bet Dripe iet kā pa celmiem. Ne tur meliorācijas, ne augu sekas. Ne tur miera, ne svētdienīgas apceres.

"Visā kailumā un tiešumā atskan galvenā agronoma jautājums: "Kas strādās?""

(Vēstules no kolhoza, 21. lpp.)

"Bet ja nu celtu un organizētu pārdomātus, ārēji pietiekami pievilcīgus, interesantus pasākumu kompleksus, kas spētu konkurēt ar pārtikas veikala dzērienu plauktu un vilinājumu skriet pasaulē laimi meklēt?" (76. lpp.)

"Un varbūt arī viņš kļūs sportists vai basģitārists, pat — būsīm nedaudz utopisti — aizies uz bibliotēku un paņems izlasīt kādu grāmatu." (76. lpp.)

Vai tad nav ģitāru, ir! Bet...

Nē, ģimeni! "Jāju dienu, jāju nakti, sav' māsiņas lūkoties." Viņai tur nebija nekāda basģitāra, bet "pa prātam arājiņš". Ģimeni, dzimtu, struktūru! Tikai tā rada drošības sajūtu, tā tad vajadzīgo pašapziņu darbam. Darbam vajag pašapziņu!

"Vienaldzīgu nevar atstāt lauku problēmas, kas atnākušas arī pilsētā un vienlaicīgi ir mūsu visu kopējās rūpes. [...] Pat tīrie vairāku paaudžu pilsētnieki, raugoties pārtikas veikalu plauktos, bija spiesti domāt par laukiem un to, kas tur notiek." (4.—5. lpp.)

Sen jau pirms pārtikas grūtībām bija jūtamas intelekta grūtības. Lauku skolas nevar nodrošināt augstskolām studentus uzņemšanas prasību līmeni. Tas vien liecina, ka kaut kādu apstākļu dēļ netiek atražots intelekts. Bet intelekts ir radītājs, ražotājs un cēlējs. Ne jau zirgs, ne jau muskuļi, ne jau plikais dzelzs traktors. Un, kad no laukiem nāk maz studentības, maz gudrības atnāk arī atpakaļ. Maz nāk un iet, maz draugu un kompāniju sabrauc, maz mijas, maz svin, maz iepazīstas, maz krustojas un precas, maz inteliģences ieprecas. Tātad — skola?! Un caurviju bagātināšanos traucē arī tāds šodien maz ievērots apstāklis: laukos pilsētniekam nav kur izbraukt, uzturēties, pārnakšņot. Nav viesnicu, vakarā jābrauc atpakaļ uz pilsētu, gribi vai negribi. Pilsētniekam nav iespēju izbaudīt ne lauku rītu, ne lauku nakti, ne lauku kailsalu, ne ziemu. Slēpotāji vēl mitinās vecajās lauku sētās, bet drīz to nebūs. Tad atsvešināšanās var dot atkal kādas neparedzētas sekas. Jo lauki sevi "nepropagandē" ar pašu skaistāko: ar mierīgas,

lielas elpas iespēju, ar veselības un skaistuma iespēju. Pagaidām lauki cenšas pievilkt pilsētniekus ar peļņas iespēju. Bet es domāju, ka daudzus lauki paturētu ar zvaigznēm vien ziemas klusajā logā. Tātad — celtniecība?!

Tā mēs ar Dripi te runājamies.

"Pilsēta nemitīgi laukiem atņem cilvēkus. Bieži vien tie ir paši labākie, darbīgākie un iniciatīvas bagātākie. Zinām — cilvēku aizplūšana no laukiem ir globāls un neizbēgams process."

Kur Dripe saklausījies tik katastrofālus baušļus, ka tas ir neizbēgams process? Varbūt globāls, bet ne neizbēgams. Mēs dzīvojam jaunas plānošanas valstī. Kāpēc tad mums jau iepriekš jāpieņem krīzes pasaules modeļi un stihiskā neizbēgamība?

"Kā viņus iesakņot?" (75. lpp.)

"Taču šādi jaunieši ir arī savas apkārtnes produkts. Un ne tikai mikrovides — ģimenes, bet arī sava ciema, sava kolhoza radīti." (75. lpp.)

"Cilvēki ir, un reizē viņu nav. Cilvēki nevar atrast isto vietu." (99. lpp.)

"Izrādās, jāaudzina nevis vienkāršais jaunais cilvēks, bet īpašs, tāds, kas apveltīts ar sevišķi augstu pienākuma apziņu pret kolhozu un tā nākotni utt." (99. lpp.)

"[...] Citādāk, saprātīgāk audzināt jaunos — tagadējos skolēnus un bērnudārzniekus? Noteikti arī tas. Bet vai spēsīm tik ilgi gaidīt? Vai pa to laiku nav jāatrod kāds veiksmīgs paņēmieni, kas iemācītu saglabāt atbildības sajūtu un darba prieku arī pieaugušajiem?" (99. lpp.)

Dripe tikai jautā un jautā. Un to visu vajadzēs apcerēt, apspriest visādos līmeņos. Man pagaidām prātā ienāk tikai viens vārds — "caurzemnieks". Tas ir nezemnieks, caurgājējs, caurkritušais, caurumainais. Caurumu dzīves zemnieks. Kas tie par caurumiem, kuros tā iekrīt un aiziet caurdienās un caurgados ražošanas spēki? Gribi vai negribi, mākslinieki, ir jāpalīdz saprast. Citādi nav iespējams saprasties. Ir jāsaprot, lai saprastos.

Bet vai mākslinieks nav kā piektais ritenis? Vai publicists nav kā piektais ritenis? Vai Dripe nav kā piektais ritenis?

Jo tik un tā jau jābrauc tikai ar tiem četriem! Ar tiem saviem četriem saimniecībā esošajiem.

Jā, bet piektais ritenis pie labas tehniskas apkalpes ir rezerves ritenis! Tātad Dripe ir rezerves ritenis. Un tātad, ja ir Dripe, tas nozīmē, ka sabiedriskā apkalpe nav tik bezcerīga, jo ir rezerves ritenis. Jūs ar to varat nomainīt vienu no četriem un izmēģināt viņa ripojienu. Vēl labāk, ja tāds piektais ritenis gadās, kad rati ripo uz trim.

Šajā laikā "Literatūrā un Mākslā" notiek visu līmeņu saruna "Mūsdienu cilvēks dzīvē un mākslā". Tā ir visnopietnākā saruna, kāda vien bijusi latviešu padomju aviāniecībā. Ar tādu zemesbumbas izpratni, kāda ir Klotiņam un Lilijai Dzenei. Ar tādu Antiņa rainismu, kāds ir Paulam Putniņam. Trešā tēvadēla skološanās ir notikusi. Katru reizi kāds nodreb, kad Saulcerīte saka: "Saulvedi, tas nav mans gredzens, tas ir liels, krit nost no pirksta."

Un šajā sarunā ienāk **internacionālais sajūtisms** — pirmoreiz pāri Savienībai šodienas rakstnieks sauc šodienas rakstnieku —, loks saslēdzas pārrobežu kultūras darbam. Tā vairs nav klasika, tā ir šodiena. Sergejs Zaligins un Jons Druce, Vladimirs Rasputins un Čingizs Aitmatovs nu ir arī latviska realitāte. Pirmoreiz tā ir būtiski pieņemta. Agrāk mēs **internacionāli mācījāmies**, bet šajā diskusijā jūt, ka realitāte nu tiek jau **internacionāli darbam pieņemta**.

Kaut nu tikai nebūtu par vēlū! Kaut nu nebūtu pārāk nokavēts!

Es jūtu šo zemi. Es tāpēc rakstu, ka es to jūtu. Tīras jušanas pēc. Es iedomājos, ka arī īsts zemnieks tā strādā — tīras jušanas pēc.

Es jūtu zemnieka atnākšanu pasaulē. Viņš atnāk kopā ar radību, labā kompānijā, dzīvā lokā. Viņam ir sēklas līdzība.

Man prasa, kāpēc es rakstu par kolhoziem, par sovhoziem, par saimniekošanu, es — dzejnieks. Es nezinu, vai es rakstu par to. Rakstu par dzīvību, kas šodien dzīvo. Es rakstu par cilvēkiem laukos, kas ir mani un mūsu šupulcīlvēki. Es negribu viņus pamest. Tāpēc es rakstu, rakstot

es esmu atkal ar viņiem kopā. Es esmu atkal tajā zaļajā miglā, ko sauc par auglību. Un nesaki man, ka raža zema, plāni augsti, ļaudis novecojušies un nekādas auglības nav. Ir auglība un būs. Auglība ir īpašība. Vēl vairāk — tas ir princips. Mūžīgs princips, kas jo vairāk atgādināms piemiršanas reizē. Auglība ir, un radišana ir. Kad cilvēki skauž, zog, nenovīd, tu taču nedomā, ka tāpēc uz zemes nav milestības. Zeme un raža, bērni un meliorācijas grāvji, šoferi un kultūras nami ir viena principa radīti. Pat ja šajos cilvēkos un lietās tas parādās vāji, pats princips ir liels un varens. Un, jo tas ir kaut kur vārgāks, jo stiprāk tas jāuzrāda. Ir tāds paņēmiens medicīnā: kad fotogrāfē slimo vietu tevī kaut kur dziļi iekšā, asinis ielaiž krāsvielu. Tā uzrāda asinsvadu un citu enerģijas līniju šaurību, caurlaides nepietiekamību. Ir pavājinājusies auglības caurlaides spēja zemē un cilvēkos, bet princips ir, pastāv un ir uzrādāms ikvienā izpausmes brīdī. Jo mazāk šo brīžu, jo vairāk uzrādāmi. Un slimas aknas vēl neliecina, ka pasaulē nav milestības. Un tā nu lieciet mani mierā visi, kas redz tikai grāmatu gaismu un operu lustras, gan tie, kas zina tikai dabūšanu, izkārtšanu un savstarpēju samišanu iestāžu, kantoru un zemletes vāveru ritenī; lieciet man mieru arī jūs, strādnieciski paštaisnie godavīri, — lai jūsu lielrūpnieciskās jaudas un martenu ugunis nekad neizdziest! Es atvairos tiklab no pašsagādes rūpēs nomāktā un žultainā bēdubrāļa, kā arī no aizgaldē sēdošā ideāli bezrūpīgā birokrāta, liecieties mierā! Es zinu, ko es daru!

Pasaule vārās. Tās nav labas ugunis. Pelni vēl nenāk, bet nelaikā nāk lietus no sajukušām debesīm. Nāk un nāk un izkausē beidzot visās iepriekšējās sausajās vasarās kaisītos un neizkusušos minerālmēslus augsnē. Labība aug griezdamās! Bet lietus nāk un nāk, jau vairs nevajadzīgs, veldres lietus, un nu jau tas ir posta lietus un nu jau izmisuma lietus. Labība sakrīt zemē, bet no zemes pa grāvjiem aiztek bagātais minerālšķīdumu ūdens, no zemes izskalotais, pārplūdu izzagtais, auglīgais ūdens. Tas ieplūst upēs, vārgst zivis, bet krasti aug ciet, krasti auglīgi džungļojas ciet.

Nāk atkal gads ar labu ziemāju zelmeni, silts rudens bez kailsala. Sāk snigt un neatlaiž. Snieg biezumā, snieg un snieg. Visu ziemu snieg virsū siltai radibai. Pavasarī rudzu lauki ir nosmakuši. Tie jāsēj no jauna, ar vasarājiem.

Bet vasarā sākas Gāganu kari — krusa! Labība ir apdauzīta, visa debess kā apdauzīta, un plānotāji arī reizēm kā apdauzīti — nezina, ko ieteikt, bet uz zemniekiem paši neklausās. Viņi gan vēl daudz ko būtu saglābuši, ja nebūtu pa šiem gadiem sabrukušajos šķūņos un pūnos sapuvušas "mazjaudas" izkaptis, siena dakšas, čači, zārdu koki, rati, zirglietas, zirgu grābekļi. Gudrākajos rajonos, kur vadītājos tek zemnieka asins mazliet vairāk nekā ierēdņa asins, ražu, plānu un zemnieka godu cenšas glābt ar mazjaudas darba metodēm un šur tur arī izglābj. Citur vīri liek prātus kopā un pārveido kombainus — un arī uzvar! Bet lielākā daļa paspēlē — noticejuši mašīnas visvarenībai.

Un debesīs viss atspoguļojas: Vjetnama, Polija, Nikaragva, Pakistāna, Afganistāna un Libāna, raķetes un raķetes, kosmiskie kuģi un pavadoņi. Debesīs noteikti ir kodolsprādzienu caurumi; plūdi ir visur, vētras ir pārāk biežas, sniegs aprok itāliešus, bet čiliešus aprok fašisti. Un pat neaprok. Tikai nobendē.

Un nu ir nebijis rudens — skaists un godprātīgs. Viss ir novākts. Viss ir apsēts, pat vairāk, nekā republikā esošo mašīnu jauda spēs rudenī novākt. Bet nav sniega. Janvārī, pusjanvārī? Vēl nav.

Ja uznāks sals, tad... Tad... Jā, ko tur var darīt? Dailes teātrī uzved Raiņa lugu "Jāzeps un viņa brāļi". Un tajā teikts, ka Jāzepa pareģotie septiņi bada gadi it kā būtu beigušies.

Zeme, draudziņ, nepazudīs! Ja tikai zemnieki saglabāsies. Katrs, kas dzīvo laukos, jau nav zemnieks. Pat katrs traktorists nav zemnieks. Pat katrs lauksaimnieciskā produkta ražotājs nav zemnieks. Jo ražotājs ražo, ražo un te pēkšņi vienā dienā vairs neražo... Kas noticis? — Viņam pietrūkušas izejvielas. — Izejvielas? Kādas izejvielas? — Minerālmēsli,

teiksim, minerālmēsli. — Nu un tad? Vai tad nevar dabūt kaut kur?

Varbūt var dabūt. Bet līdz ar to laukstrādnieks ir sapratis, ka viņš nav vairs zemnieks. Jo zemniekam nekā nepietrūkst. Viņš dzīvo dabiskā aprītē. Zemnieks ir tas — vienalga, uz kombaina, kantori, partijas birojā vai studējot Lauksaimniecības akadēmijā —, kas saprot dabiskās aprites nozīmību. Nē, jēgu. Uzdevumu. Vēl precīzāk — savu neaizstājamo lomu dabiskajā aprītē. Zemnieks ir neaizstājams.

Kad tas būs saprasts, rudzi ritēs it kā paši no sevis. Un govīs dos pienu labprātīgi.

Kur tad ir tādi zemnieki?

Man teica, ka Madlienā. Tāds vīrs ar zemi zem kājām un ražīguma jēgu galvā esot Jūlijs Beļavnieks, sovhoza "Madliena" direktors.

Kolhozu priekšsēdētāji un direktori ir sevišķa vadītāju suga. Tie ir paši, paši pēdējie vadītāji vadītāju ķēdē, tālāk nāk ražotāji. Un, no otras puses, viņi ir paši, paši pēdējie ražotāju ķēdē, tālāk seko vadītāji.

Viņi ir kā tādi robežvīri, robežnieki. Un uz robežām jābūt stipriem vīriem, tas jau zināms. Jo viņi nevar atskaitīties tikai ar papīriem un skaitļiem, viņiem ir jādod maize, piens, gaļa — produkts! Viņi ir valsts plāna izvedēji, realizētāji. Viņi ir alveolas, kas ogļskābo gāzi pārvērš skābeklī. Viņi prasību pārvērš īstenībā. Utt., uzt. Un uz otru pusi arī — viņi nevar atskaitīties saviem lauciniekiem ar tēzēm, lēmumiem, solījumiem, lekcijām, pavēlēm, diplomiem. Viņiem ir jāgādā par konkrētu dzīvību, par ikviena mājas apstākļiem — lai katrs, ikviens dzīvs, konkrēts, savs cilvēks paliek un neaiziet.

Viņi ir vīri, kas dzīvo starp diviem lieliem prasījumiem, starp valsts lielo prasījumu un atsevišķa cilvēka — individualitātes (ne mazo, tikpat lielo!) — prasījumu. Viņu darbs rit starp diviem dzirnakmeņiem: tā top maize, tā top likums, plāna izpilde, un tā top demokrātija. Un tam visam jābūt reizē. Un jābūt skaistam. Jo mēs esam sašutuši, uztraukti, ja tā visa nav un tas viss nav reizē.

Ir uzrakstītas skaistas un gudras grāmatas par mūsu māksliniekiem. "Aktiera mūžs ir kā brīnišķa liesma!" Tas sadeg. Un tad nāk Lilija Dzene un iedokumentē Hariju Liepiņu, Alfrēdu Jaunušanu, Kārli Seabri nepazušanai. Mākslinieki savu sadegšanu, savus zelta pelnus atstāj gleznās ar krāsām, rakstnieki paši iededzinās iekšā grāmatās. Komponisti mūžibai atstāj savus raibumus — atstāj notis un platēs savu diskopiemiņu. Tad vēl nāk Jānis Peters, viņa grāmata par Raimonu Paulu vienā Vecgada (1982) vakarā kļūst par nacionālu dāvanu visiem lasītpratējiem un lasītnepratējiem.

Kinodokumentālisti arī mīl vairāk māksliniekus. Laima Žurgina un Ruta Urbaste tik ilgi dežurē Lielā teātra aizkulisēs Maskavā, kamēr Māris Liepa "ir dabūts", — un tad paliek mūžīgā lidojumā kinolentes sudrabā. Nupat viena režisore tā izseko Imantu Kalniņu. Juris Podnieks brāļus Kokarus tā izceļ ārā no smagās gravitācijas, ka elpa aizraujas: re, cik viegli dziesma smagu dzīvi ceļ!

Bet filmas — tās ir no sudraba, no īsta valūtas sudraba, un nevar taču visus atdarināt sudrabā, sudrabs ir dārgs. Kaut gan sudraba cienīgi nav tikai "dziesmu zemnieki" Kokari, "skatuves zemnieks" Jaunušans, "gleznu zemniece" Skulme. Ir taču galu galā pirmējie — "zemes zemnieki", pareizāk — "zemes mākslinieki", tos sudraba cienībā pierādīt grūtāk. Bet tas jādara! To dara grūto tēmu kinovīri — Freimanis, Epners, Franks, Seleckis. Reizēm man liekas, ka es sevī arī dzirdu kādu skaistu noti. No radības, no auglibas. Skan vectētiņi. Mani skan vectētiņi. Un tad jau laucinieku saprast kļūst vieglāk.

Ļoti gribas atrast pareizo toni. No Vijciema avīzē runā kombainieris Jānis Ciekurs:

"Jā, par dispečeriem jau laikam nekur nemāca... Bet vajadzētu gan. Tā ir ļoti inteliģenta profesija. Cilvēkam, kas visu dienu nosēž pie traktora stūres vai nostrādā fermā, nav vienalga, kādā tonī runā darbu izkārtotājs. Vai tonis ir pavēlošs vai pieklājīgs, vai klirīgs, vai gluži vienkārši — vienaldzīgs. Tas jau arī ietekmē darba gaitu. Un, ja nu kādreiz tāds "sikums" sabojā omu, tad nāk prātā ķecerīga

doma: senāk "Vijciema" saimniecībā nebija rācijas, nedz dispečerdienesta, bet darbi veicās labāk un "Vijciems" rajonā bija pirmajā..." Utt. (Izcēlumi mani — I. Z.)

Lauksaimnieks pieprasa inteligentumu. No pašu dispečera, no rajona komitejas, no ministrijas. No rakstnieka arī pieprasīs. Pareizo toni.

Bet vai vispār rakstnieks var atrast publicistikā to "pareizo toni", ko gribētu dzirdēt no šādas grāmatas kombinieris Ciekurs? Vai es bāžu savu degunu pareizā spraugā? Re, "Literatūra un Māksla" Paulu Putniņu diskusijā par šādiem centieniem jau nobrīdinājusi. Sak, dari savu mākslas darbu!

"Lai cik pilsoniski būtu centieni izskaidrot ekonomiku ar mākslas palīdzību, ja tā nepilda savas specifiskās funkcijas, sabiedrībai var rasties papildsarežģījumi un ne mazāk nopietni zaudējumi kā tautsaimniecisku problēmu neatrisinātības dēļ."

Un Jānis Ciekurs arī to pašu:

"Es labprāt pamācu vienu otru "gājienu", labprāt iestāstu un izstāstu, kā veiksmīgāk tikt galā ar darbu, bet gan nedomāju, ka mans pienākums ir uz laiku "lāpīt" citu neizdarību. Katram tomēr jādara savs darbs. Citādi taču kādam būs jālāpa tas "caurums", ko būšu atstājis es..."

Bet Gabriels Garsija Markess, lielākais tā kontinenta romānists, itāļu žurnālistam sniedz interviju, un saka tā:

"Vispār mums, Latīņamerikas un Karību jūras rakstniekiem, roku uz sirds liekot, jāatzīst, ka reālā īstenība ir talantīgāka rakstniece nekā mēs."

Mūsu daļa, drīzāk mūsu goda uzdevums — to norakstīt, cik vien var uzcītīgi un pašaieliedzīgi, un kautrīgi."

Es saprotu, par ko viņš runā. Beletristikā īstenības rekonstrukcija ir ērta paslēptuve, kurā pabēgt no tiešamības. Es nesaku "no īstenības". Īstenība ir arī beletristikā, stāstā, romānā, bet tā bieži ir "rezerves īstenība", "rezerves izeja no situācijas". Ir jāraksta tiešāk, pa tiešo — cik tik var maz pastarpinājuma! Jo mūsu šodienai pietrūkst pašdokumentēšanās spējas, hronikālās spējas. Bet hronikālā spēja ir pašapjaudas spēja. Vajag pašapjausties!

Es jūtu, jūtu, jūtu šo zemi. Es jūtu šo zemi, es jūtu šo zemi. Jāraksta tūlīn, kamēr tā nav man kļuvusi ne-jūtama.

Taču iet viņā iekšā tur, kur ciemata centrs ar savu centra jucekli, es baidos nu jau otro gadu. Tur, kur direktors ar savu "jā" un "nē" vārdu izlemj, pavēl taisnības vārdā, es baidos, kautrējos, piesargājos.

Es divus gadus jau staigāju apkārt, pievilkdams arvien ciešāku un ciešāku apli.

Un meklēju sākumu.

PĀRI ALKŠŅIEM

Es daudzreiz tiku braucis uz to pusi. Nekādi Tjanšana, ne Kaukāza prieki man nav atsvēruši šos braucienus pa maziem, nezināmiem celiņiem Latvijas laukos.

Vēl ceļa grāvji ūdenī līdz padusēm. Bet pavasaris jau kā milzīgs ozols pelēkā kūlā! Ir vistu pirmie ārātikšanas un kasišanās prieki un pirmās mušas uz saskaldītām, saldām bērzu pagalēm. Ir malkas skaistuma laiks. Krāsas un smaržas, un ritmi no kaudzēm. Alkšņu oranžs un neizžuvis tāšu baltums. Grēdiņas, stabiņu krāvums, pagališu novietojums, pusišu kārtība un ceturtdaļšķiliņu sarūmēšanās — nojumēs, pažobelēs un kaudzēs. Lietišķā māksla!

Tā vienkārši sakrāmēt man netikas. Ja nav skaisti, tad es negribu strādāt, teica Dominiks Lejasbitēnos Ineša krastā.

Ir otrā aprīļa pavakare. Saule vēl debesīs, bet lauki klusi, ciemi klusi. Visi nolikuši mašīnas. Darbnīcas tukšas, dispečerpunkts tukšs. Ko visi dara? Ko dara laucinieks, ka viņu neredz? Vēl zemes darbi nav sākušies ne sētā, ne laukā, vēl slapjš. [...] Uz ceļa asfalta mēslu pikas, te braukuši traktoriņi ar pirmajām pavasara smaržām. Ir nepievilcīgākās ārienes laiks. Ja gribat redzēt, vai ciemats ir skaists, skatieties pavasārī, tikko sniegs nokusis: ja tad ir skaists, tad arī ir.

Kādā saimniecībā pēkšņi — nogreidēts ceļš! Citur nebija, bet te ir. Un, tālāk braucot, es jau iedomājos,

ka braucu ar greideru. Es dzenu greideru caur nelidzenu pavasari. Sajust kārtību! Sajust greidera darbu, sajust prieku, sajust greidera prieku, kāpināt kārtības sajūtu...

Tāds jauns ciemats, pavisam jaunais, ir gan ķēmīgs pavasari. Ap Līvānu mājiņām uzvandīta zeme, elektrības stabu līnija tieši gar priekšskatu — kāpēc? Kopu iela nekopta, koki apkaltuši, ievainoti, apvainoti. Katrs kopj tikai fragmentāri, savu norobežoto lauciņu, tālāk ne, neparko. Bet turpat aiz sētas traktoristu izgāzts kociņš, kaut kādi celmi... Tepat! Acu priekšā.

Divslīpu jumti izskatās skaistāki. Dzīvot zem plakaniem jumtiem laikam gan nav tas pats, kas dzīvot zem slīpiem jumtiem. Plakanais jau vispār nav "jumts". "Jumts" ir tas, ko jumis Jumis, — abu divu saslīpe, jumtais jumts.

Pašlaik ir jūlijs, ir Annas. Mālpils, Kastrānes un Ķeipenes mazie ceļi slīkst nost suņuburkšķos, tie ziedēdami ļoti skaisti gāžas ceļam virsū (ceļmalas diez vai maz vairs kur izplāuj). Sapļauta sēka zaļums, purva vīgriežu zaļums, jauno kviešvārpu brūnīgais zaļums un timotiņa vāļišu zaļums, jauno kartupeļu noziedējušais zaļums, savītušu sienavālu iepelēkais un birtalu vēlais zaļums, tuvējais zaļums, tālīnais zaļums, izplauto — jā! — ceļmalu zaļums, nograuztu ganību, novītušu meiju un apzāģētu liepiņu dzinumu svaigais zaļums, tālīno krūmu zaļums, diķī pieaugušais zaļums, tad vēl rudzos vēja, vakara dūmakas un noejošas saules zaļums. Uzvarošais, neattīstītais, visvisāda.

Tad — pelēki rudzi, paši pelēkākie rudzi, reizēm kā astmatīki, kā ar sirds nepietiekamību, pelēkās sejas rudzi, bet reizēm kā varenā vidzemnieku vadmala nolīgojas, ieelpojas — kāda stipra sirds!

Un vēl kas — piesietajām govīm, vieniniecēm, ir lielāki tesmeņi. Ir gailēnu laiks, ceļmalā stāv pilna cepure, soma, pilns lakats gailenēm. Un zootehniķa bobiks.

Aveņu laiks, spīd žiguļi alkšņos, spīd burciņas pie akas, mājām durvis vaļā, virtuvē karsts.

Bet labība atkal ir veldrē. Arī Mālpilī un Kastrānē. Grūti atšķirt, ko gāzis pērkons, ko amonjaka ūdens, gan

jau abi kopā. Vētras gājušas pāri šaurās joslās, laužušas kokus. Uz ceļa izsvaidīti guļ nolauzti zari.

Un tad jau pilādži nolikuši uz abām pusēm, uz visām pusēm kā pāršķēlušies ūdenskūļi no artēziskām akām! Un lien pa laukiem kombaini (vecie) kā izkropļoti sienāži, bet jaunie ir jau skaistāki (un nu jau tiek avīzē solīti vēl vieni — pavisam skaisti).

Mazo ceļu alejas ir tik brīnum varenas un mierīgas. Kad jāgriež ārā uz šosejas, tā negribas! It kā tev būtu jābrauc ārā no Latvijas. Kādās četrdesmit piecdesmit no četrsimt lauku kopsaimniecībām ir jau jaunā estētika un kaut kas tāds, ko var saukt par estētiku. Pārējās nav. Tāpēc alejas liekas kā tāda pārejas laika pabēgtuve, te var just cilvēku senu kultūru, celtniecības vertikāli.

Viss ir auglīgi piesmacis, un laiku pa laikam uzlist. Šitādā laikā man tikai čurāt gribas, saka sargs pie dārzniecības Mālpili. Tepat pie vārtiem spīdinās īpatnējs tornis — kā ūdenstornis, ja nebijis viss stiklā un pilns ar puķēm. Tā ir torņa siltumnīca, vienīgā tāda Latvijā. Tajā lēni slid augšup mazi plauktiņi ar puķupodiem, pa otru pusi brauc lejā, pamērcējas barības šķīdumā un brauc atkal debesīs. Puķkopības slidoša lente. Nav jāliknājas, podiņi paši pienāk roku augstumā.

Mammīte stāv asfaltētā pagalmā, visapkārt kastes, pilnas tomātiem un gurķiem. Mammīte skatās tādām acīm, tās nav svētdienu acis. Uz mani skatās matriarhāta stingrā acs. Šis nav arī svētdienu rokas. Vai viņai kādreiz ir bijušas svētdienu rokas, to jau arī vairs nevar pateikt. Beļavnieks ir ziķeris, viņa saka. Apkārt milzīga dārzniecība, rozes, gerberas, tomāti, kāposti — viss rīt ies uz Siguldu. Jau astoņdesmit pirmo gadu. Mēs šo dārzniecību nodibinājām sen. Sen, sen. Un katru rītu es ceļos piecos, apkopju māju, izslaucu govi, paravēju, tad siltumnīcā pārdodu puķes. Man vienmēr ir bijis labi. Man neviens priekšnieks nav bijis slikts. Man nekas nekaiš.

Bet Beļavnieks ir ziķeris!

Kā tad tāda mammīte to tā zina — pāri Kastrānes, Vites un Ķeipenes krūmiem —, kas notiek Madlienā?

Bet raugi, ka zina! Jo to torni ir cēlis viņas dēls, arī dārznieks. Vārdu sakot, tas tornis ir pāri alkšņiem, tam galva ir no alkšņiem ārā. Un tad var ieraudzīt Latvijā tādu ainu: tur ir Beļavnieks, tur ir Brauers (Talsu pusē), tur ir Blūms (Leišmalē), Ozola (Gulbenes rajonā), Viļumsons, Kauls, Gredzens un vēl daži tie visur jau minētie, daudz jau viņu nav, kam arī galvas no alkšņiem ārā, pāri caurmēra izstrādei, caurmēra izpildei un izgurumam. Piemēram, Viļumsons "Oktobri", ko tas dara: viņam ir sava meža brigāde un spēcīgs kokapstrādes cehs. Un viņš taisa iepakojumu skaidas — no tiem pašiem maitīgajiem alkšņiem. Ko viņi ar savu vertikāli pierāda? Vai tikai sociālistiskās saimniekošanas iespējas? Vai milzīgu gribaspēku un nepakļaušanos kopīgam nošķukumam? Vai veselā saprāta dežūrspēku pretstatā voluntārai grābstekļu būšanai? Varbūt — un noteikti jau tā ir — viņi ir tie, kas audzē mazo politiekonomisko domu, kamēr lielā nav vēl visā pilnībā noformulējusies.

Kā es gribēju mācīties, saka mammīte un pēta milzīgu tomātu rokā. Es tā domāju, es varētu iesiet sāli un maizi pauniņā, kājām aiziet līdz Maskavai, ja tikai mani tur kāds ņemtu pretī. Bet es nevarēju. Tad mēs ar vīru te uzcēlām dārzniecību. Es lasu grāmatas par komponistiem. Es esmu par visiem komponistiem izlasījusi, kādas tikai ir, par Mocartu jau trīs reizes. Un tad es raudu — tāpat, ne no kā.

Nu jā, māt, mūzika jau ir vissmalkākā matērija, vissmalkākā enerģija, kādu vien cilvēks var jutekļiem just, bet vai jūs nepateiktu, māt, kas tie ir par vīriem, kuriem arī savs ģēnijs iekšā neliek mieru? Un viņi ceļ siltumnīcu uz augšu debesis, pāri alkšņiem — kas viņiem liek tā darīt? Viņi ceļ siltumnīcu kā baznīcu. Jūs jau zināt to tautasdziesmiņu:

*Dod, Dieviņi, kalnā kāpt,
Ne no kalna lejiņā,
Dod, Dieviņi, otram dot,
Ne no otra mīli lūgt.*

Tā gribējušas visas zemkopju paaudzes, tā gribējuši daudzus saimniecību vadītāji, bet, re, neizdodas.

Kāpēc tieši šiem izdodas? Tur ir kāda zināšana! Varbūt viņi ir saimniekošanas visistākie teorētiķi un praktiķi vienā personā, kurus kādreiz meklēs lauksaimniecības vēsturnieki un brīnīsies, kā varēja palaist aizmirstībā nedokumentētu tādu izcilu censoņu, praktiķu, organizatoru, gudrinieku, teorētiķu, taktiķu, stratēģu, spītnieku, cietēju un gribētāju paaudzi. Uz paguruša negribīguma fona, uz septiņu bada gadu, lietus un neražu fona, uz saspringta plāna pagērējuma fona, uz organizējošo iestāžu jucekliģo un pretrunīgo pavēļu fona šie saimnieki izdalās pāri alkšņiem.

Kāpēc vieni ieaug alkšņos un otri izaug pāri tiem un atdabū elpu?

Latviešiem ir tāda zemkopības rakstniece Anna Brigadere. Un viņa uzrakstīja lielu zemkopības triloģiju "Dievs, daba, darbs". Nu labi, labi — nesauksim tieši tādos vārdos, teiksim: Augstākā Ideja, kā teicis Rainis. Augstākā Ideja, Daba, Cilvēks. Ideāls, Vide, Cilvēka Darbs. Jebkurā veidā pamattrīsstūrim jāpaliek. Laikam gan saimniecības vadītājam ir jābūt gudram cilvēkam. Tik gudram, lai saprastu trīs pašas galvenās lietas. Jo uz diviem punktiem tā būdiņa neturas — gāžas apkārt.

Ideja Vidē bez Cilvēka Darba nerealizējas.

Vide un Darbs bez Idejas ir nejēdzība, haoss, haltūra.

Darbs un Ideja bez Vides, bez Savējiem, bez Sabiedrības ir kā attistīta, bet nenofiksēta fotogrāfija, tā izbrūnē un tūlīņ aizbrūnē, to nav, kas pārņem, nav, kas nostiprina. Tātad paliek tas, kas nes sevī trīs principus un prot ap tiem vienot savējos.

Mammīte to pateica vienkāršāk: Beļavnieks ir ziķeris.

Ko tad nozīmē — ziķeris?

Partijas Ogres rajona komitejā Beļavnieku uzskata par praktiķi zinātnieku, visideālākās saimnieciskās domas un saimnieciskās darbības īstenotāju. Pēc saviem rādītājiem viņš ir vidējais rajonā, saka partijas rajona pirmā sekretāre Zinaida Resne. Bet pēc erudīcijas un kā cilvēku es viņu

liktu pirmajā vietā. Beļavnieks ir mazliet ideālists. Viņam viņa principos ir taisnība, bet apkārt viņam ir vēl daudz kas cits, ar ko jārēķinās.

Es gribu prasīt, ko tas nozīmē — “mazliet ideālists” un vai tā maz var būt, ka ideālists — “mazliet”, bet sekretāre turpina. Beļavnieks ir zinātnieks, kas bez tam vēl arī godīgi ražo — saskaņā ar savā saimniecībā izstrādātajiem iekšējiem likumiem. Tādai iekšējā aprēķina sistēmai būtu jābūt katrā republikas saimniecībā. Ja lielajai plānošanai (no ārpuses) nāktu pretī mazā plānošana (no iekšpuses), tad kopā saplānošanās un ražošanas demokrātiskais centrālisms realizētos efektīvāk. Ar tādu plānošanas spēju, kāda ir Beļavniekam, varētu vadīt daudz lielākas valstiskas vienības, nekā ir sovhozs.

Otrkārt, Beļavnieks ir stiprs ar savu līdzdalības spēju. Viņš prot pateikt birojā un citur, kas ir jādara. Pagaidām kļūdījušies viņa ieteikumos neesam. Viņš it kā strādā divās plāksnēs: ar “mazo ražošanu”, tas ir, savas saimniecības aprītē, un ar “lielo ražošanu”, tas ir, rajona, republikas un valsts aprītē. Viņam ir liela līdzdalības spēja, spēja dalīties. Varētu teikt, viņš ir arī demokrātijas kopējs. Ir ļoti nepatīkami, kad tu ar kādu saimnieku runā un apspried, bet viņš tevī skatās ar nedzirdošu skatienu, jo viņš domā tikai par savām vajadzībām, par to, kā dēļ ir atnācis. Beļavnieks dzird pilnīgi visu, izrēķina, izdomā un atbild.

Treškārt, “mazajā ražošanā” Beļavnieks ir ļoti stabils un pacietīgs. Tas noteikti nāk no pārliecības par lielo likumu pareizību. Piemēram, “Madlienu” ļoti norāva uz leju tā kārtība, ka plaukstošai saimniecībai pievieno atpalikušu. Bet tik un tā gadu no gada viņiem ir labi ekonomiskie rādītāji. Viņi notur savā zonā labu izslaukuma līmeni. Viņi ir labi specializēti kartupeļu ražotāji. Man te ir tāda grāmata — visu saimniecību salīdzinošie dati. Es ņemu to, kad jāstrīdas un jāpierāda.

Vēl viņi ir pionieri zinātniskajā ražošanā. Tūliņ pēc “Lāčplēša” “Madliena” uzcēla kartupeļu glabātavas. “Lāčplēsis” ir “Lāčplēsis”, “Madliena” taču ir daudz

neizdevīgākā ražošanas zonā, bet tik un tā "Lāčplēsis" no viņiem var pamācīties. "Madlienā" paši uzcēla zāles miltu fabriku — tas jau zinātnisks solis. Un tagad atkal no viņa prasa izturību, jo iznāk tā — kas dara, tam netiek dots. Tas pat tiek it kā nosodīts. Es nevaru saprast, kā republikā var ieskaitīt rajonā saražotos zāles miltus spēkbarībā un tad nedot rajonam spēkbarības limitus! Beļavniekam, tā kā viņam ir zāles miltu cehs, spēkbarību nedod nemaz. Viņš ir spēlējis un paspēlējis! Ir rajoni, kas saņem pāri par 200 % — divkārtu spēkbarības normu, un ir rajoni, kas saņem tikai kādus 40 % no normas. Tie nav taisnības principi!

Tāds, re, esot Beļavnieks.

Viņam, ir lielie un mazie rēķini. Beļavnieks, jau puika būdams, noņēmis pasauli saimnieciski izrēķināt, aprēķināt, pārrēķināt. Visi, kas ir rēķinājuši mājas uzdevumus, zina, kāds iekšējs spēks un pacietība ir vajadzīga, kad tu rēķini, rēķini — un neiznāk, tu pārrēķini — un neiznāk. Un tu rēķini, jo jāiznāk, un tu rēķināsi, kamēr iznāks. Un, kaut arī tev jārēķinās ar daudz ko, kas rēķināšanu pat traucē, tu rēķināsi un izrēķināsi, jo nav vērts rēķināt, ja tu jau iepriekš baidies, ka neizrēķināsi.

PUIKA

Puika vēl mācās Bulduros. Dārzkopības tehnikumā. Jāatzīstas — vēl bez kāda speciāla aicinājuma, vienkārši — brālēns tur jau mācās, savējais, tad viņš arī!

Par mājām nav daudz, ko stāstīt, apstākļi toreiz bija smagi un tā tālāk, un tā tālāk. Vienīgi tas — tēvs, tāpat kā vecaistēvs, — viss jāizdara kārtīgi, jebkurš darbs, nav nemaz nekāda runāšana, skaidrs ir — ja ko liek, jāizdara, kā pienākas! Ja neproti, tad prasi, kas darāms!

Dārznieks no puikas neiznāk, puikam Bulduros nav laika pa dārzu strādāt, nevienu dienu nav strādājis, bet puikam patiek kārtot, tā ir kā tāda spēle, va' ne, kas darbojas pēc kārtības likumiem. Un tad puiku tur ievērojuši

un viņu ievēlē, nu ir jākārto. Skolēnu arodbiedrība — tā kā nekā ir tiešām kārtošana. Jābrauc uz banku, jākārto nauda, sanatorijas, jākārto ceļazīmes, Rīga, uz vieniem kursiem, uz otriem kursiem — tas daudz ko puikām dod. Viņš nekāds sevišķs sportists arī nav. Bet brauc uz Rīgu sporta tiesnešu kursus. Puika arī mācās! Vislabāk — darba organizāciju, kadru mācību, grāmatvedību un vēl šo to. Viņam ir skaistas, kārtīgas piezīmes labā, salasāmā rokrakstā. Un tad vēl līdzdalība visās pedagoģiskās padomes sēdēs, puikam ir septiņpadsmit astoņpadsmit gadu, nav diez cik, bet saka jau — Beļavnieks. Jāprasa Beļavniekam. Nez ko Beļavnieks domā.

Kas mēs toreiz bijām sanākuši — knariņi. No septītās klases. Jūlijs saka: es esot bijusi klases vecākā, viņš vietnieks. Neatceros. Bet kultūras lietas bija manas: deju svētki, raksti sienas avīzē, skolēnu komitejas sēdes. Viņš vadīja saimniecības lietas. Nekronētais valdnieks bija viņš. Par viņu neķīķinājās.

Viņš varēja savākt galus kopā. Viņam bija tāds enerģisks žoklis. Uz priekšu. Tagad laikam vairs nav. Jau toreiz viņš bija saimnieks.

Stāsta kursabiedri, un tad jau viss tā iznāk: uzreiz, daudz un ļoti emocionāli.

Par Jūliju neviens neatļāvās pairgoties. Puikas taču toreiz visus apsmēja, par sabiedrisko darbu vienmēr: izlēcējs! Pret Jūliju — ne. Es nedomāju, ka baidījās. Viņš prata izšķirt jautājumus. Dabiska autoritāte. Bieži gadās, ka kolektīva dzīvē jāprot atrast atbildi, viņš to kaut kā prata. Ar noteiktību.

Viņš bija kritizējis kaut ko pa arodbiedrības līniju, kaut ko... Ā, Čuderu... Es zinu tikai, ka briesmīgi gāja. Bet viss beidzās labi. Pārdzīvojumu viņam pietika jau agrā jaunībā. Viņam bija tāds apgādātāja ķēriens. Pie tam — viņam patika velt savos plecos. Jau kopš pirmā kursa viņš mācēja mūs pārliecināt, ka mums ir jāatliek katram trīs rubļi no stipendijas — fondam, pats noņēmās ar vākšanu, kamēr panāca savu. Kur viņš glabāja, mēs vēl nekā nesapratām no tādām kopu sistēmām. Pienāca

pavasaris. Viņš mūs veda kā paps zaļās ganībās. Koknese... Pērse... Kravas kastē, deķīšos satinušies, mēs braucām un briesmīgi daudz dziedājām. Jūlijs bija iztaustījis, kur katram vecāki vai kāds cits pieturas punkts. Jau iepriekš noorganizējis, kur mēs gulēsim.

Viņam gāja līdzī. Viņš arī tāds bija, ka citādi it kā nevar. It kā viņam vienam pašam būtu zināms virsuzdevums.

Vēl — viņš labi rakstīja. Viņš nelidinājās. Prata ļoti labi idejas piezemēt. Viņam bija labi uzbūvēti domraksti, jā, uzbūvēti, to mēs visi ievērojām.

Kā tas izskatījās no malas — meiteņu acīm? Beļavnieks bija vienmēr nopietns. Nopietns, koncentrējies kaut kam tālam. Mēs domājām, diez kas ir vajadzīgs, lai Jūlijs pasmaidītu vai ietu kā tur tie kumēļu bari, va' ne. Trepēs, kliegdami rēkdami, meitenes kutinādami. Sīmaņu Janka, tas bija kā nāve, jāmūk bija pa gabalu. Nekas tāds jau ar Jūliju nebija. Viņa tuvumā tu pats kļuvi tāds kā drošāks un disciplinētāks.

Uģis vienmēr bija viņam blakus, vienmēr smaidīgs, smaids tāds labsirdīgs. Viens nopietns un koncentrēts, otrs blakus kā pati labdabība — palīdzēs visu ko, tādu siltumu izstaroja. Tā kā silta krāsniņa koridorā, pasildi rokas un ej tālāk! Acimredzot cilvēkiem tā vajag, viens kompensē otru. Viens raksta rakstus, precīzus un pareizus, otrs spēlē vijoli un dzejo.

Jā, man toreiz likās, ka es aiziešu no dārzniecības, saka Uģis, ka dzejnieks ir īstais aicinājums un īstais cilvēks. Nu jau dzīve visu tā sagraizījusi... Pa naktīm lasījām visādus Baironus, vienalga kādu dzejnieku dzīvesstāstus, va' ne.

No vienas puses — manī ir zemkopība, kas velk praktiskajā darbā iekšā, no otras puses — iluzora pasaule, no manas samocītās dzīves, no viņas sapņiem. Bet Jūlijā es novērtēju viņa skaidro prātu, realitātes izjūtu un lietišķumu. Gāja viņš tā kā mazs lācēns — šūpodamies. Bet tur Ainaī taisnība, ka bija tāda liela drošības sajūta, ja Jūlijs ir blakus. Kurināmo krāvām, ogles, kūdras stacijā,

krastā no liellaivām. Paši vien. Sienu plāvām, niedres Lielupē.

Mūsu laikā Bulduros bija tāds dzīvais herbārijs — visu sugu ziemciešu puķītes, tā bija mūsu mācību grāmata. Mēs drikstējām vest klāt savas puķes no visas Latvijas, kādu vēl nav. Un šo interesi un dzīvību uzturēja Elvīra Zvaigznīte, pasniedzēja, viņai Asaros pašai dārzs pilns tikai ar ziemcietēm. Tomātus? Tomātus es eju tirgū pirkt, viņa teica.

Tagad viņas herbārijs Bulduros ir izformēts. Viņa bija arī tik satriekta, kad Rīgā nopļāva flokšus. Kirova parks taču bija pilsētas flokšu dārzs! Flokšus varēja glābt, bet tad bija jāstrādā. Tagad redzams, ka Rīgā dārznieku nav. Un salidojumos dārznieki runā, ka "šitādie" sēž Parku trestā!

Ainai stāstīšana veicas vērienīgāk.

Mums bija brīnumaini puikas. Par Kalniņu visi smējās un visi ķiķināja — īsts zinātnieks, tanki basās kājās, viņam zeķu nebija, vienos zābakos, bet viņu pasaules ideja mocīja, viņš varēja studēt no vakara līdz rītam, viņš ļāva apcelties, tikai atgaiņājās no mums kā no knišļiem, ļaunā neņēma. Kur gāja, tur citēja Ciceronu. It kā ne no šīs pasaules. Dieva doti puisi!

Kalniņu mēs ņēmām komjaunatnē. Pēc nedēļas viņš atnāk ar grāmatu "Kas tas ir — komjaunatne". Izlasījis, pasvītrojis. Nē, es vēl nestāšos. Man vēl jānoskaidro tas un tas. Markss teicis tā un tā...

Lašu Aivars klarneti spēlēja, viņš bija orķestra dvēsele un pašā vidū.

Jānis tagad vienu laiku bija dispečerdienesta priekšnieks Lauksaimniecības ministrijā. Viņš jau tad staigāja tāds uzpildīts, varēja redzēt, ka viņam krēsls apakšā. Viņš mums stāstīja par vadības principiem, bet ko var pastāstīt, ja nav vadībā pastrādājis! Paiet stunda, un nav neko pateicis. Mēs to saucām par izsēdēto laiku.

Otrs Jānis aizgāja loka šaušanā. Cits pelnās dziedātāju ansamblī kapos. Ivars pelnās ar rozēm. Cits ir ieprogrammēts, ka viņam māja jāuzceļ. Kur viņu aizsūta, tur

viņš ceļ māju. Iedod dzīvokli, bet viņš atkal dabū grunti un ceļ māju. Tā laikam tāda apsēstība. Viena no mūsu meitām arī visu laiku ceļ mājas. Kā viņa to iespēj — uzcelt dēliem mājas un vēl pensijai māju Rīgā? Jā, un Kārlis Tošēns, kartupeļu cienījamais vecis, kombainieris.

Un Inčuks aizgāja uz akadēmiju. Tikmēr pie manis Baldonē uz ballēm brauca, brauca, brauca, kamēr beidza akadēmiju, apprecējās un palika tur dzīvot, uzcēla māju, aizgāja uz dārzu, un viņš arī par dārznieku būs visu mūžu.

Es neatlaižos no tiem, ar kuriem var strīdēties. Ar Zariņu Vilni var vienmēr. Vilnis tagad lasa lekcijas Filozofijas fakultātē. Nepārtraukti mācās valodas ar magnetofonu. Dzīvoja kaimiņos. Kad mums logs bija vaļā un viņam logs vaļā, tad visu varēja dzirdēt. Viņš man mācīja bērnus staidzināt. Vilni, kāpēc tu doktora disertāciju neuztaisi? Tu taču varēji būt akadēmiķos — ar to, ko tu esi padarijis! Nē, viņš doktorantūru taisīs tikai tad, kad atradīs fašisma teorētiskās saknes. Ātrāk ne.

Es neteiktu, ka mums bija kāds speciāls dārzkopja aicinājums. Galvenais dzinulis bija tāds: jāmacās, un tad tu būsi cilvēks! Mēs bijām ģimenē pieci bērni un visi pliki. Tad, kad nāca Grenčiem virsū karš, mūs iztrieca no mājas tādus, kā stāv, un mēs tur badā dzīvojām pēckara gados. No Sabiles viens puisis bija ticis Bulduru tehnikumā — Leinerts. Tas mūs satracināja, un mēs, trīs meitenes, aizbraucām uz Bulduriem. Kāds nu tur mums bija aicinājums — pat mācīties negribējās. Vienkārši — mesties dzīvē iekšā! Bez kāda dārzkopja aicinājuma praksē es iztaisīju tādus dārzus! Visi domāja, ka mani ir miljons apslēpts. Bet es to iztaisīju ne ābeļu labad, ne botāniku mīlēdamā, bet cilvēkos juzdamās. Mani rauj tur iekšā, un es visur esmu gatava strādāt. Vai tu atceries, kā Čuders svētīja mūs? Mans lielākais pārdzīvojums, man liekas, bija otrajā kursā. Mums vajadzēja pārpeldēt Lielupi. Knapī esmu iemācījusies peldēt, es vairs neatceros, kas brauca ar laivu līdzī un kas peldēja otrs. Straume nes tik šausmīgi uz leju, bet jāiztur. Jāparāda, ko var. Sākām

no attekas augšpusē. Toreiz tas tā bija vajadzīgs, un...
pāri jātiek, un pāri tika... bet mūs ienesa pie tilta sargam
drātis. Tad direktors mums nodeva! Viss kurss sanāk
un tā tālāk, un tā tālāk.

Es biju mūžīgā daiļlasītāja. Līdz pat Rīgai. Lasīju
"Liepnas kauju", trīs reizes bija jālasa — nelaida nost
no skatuves. Mani interesēja literatūra. Es domāju toreiz,
ka būšu kaut kas literatūrā. Skolas direktors Ķiploks Jānis
Sabilē teica: tev ir jāraksta! Un uz to fakultāti jāiet!
Tad es arī dzejoļus rakstīju. Bet saplēsu visus. Nē, grāmatu
es neuzrakstīšu. Bet manu grāmatu varbūt uzrakstīs mani
dēli. Varbūt.

Tas bija lielā romantisma laiks. Ar Jāņa Ozoliņa
dziesmām, vēlāk nāca "Zilo ezeru zeme". Uģis spēlēja
vijoli, rakstīja dzejoļus un vienmēr tā vainīgi smaidīja.
Citi arī rakstīja dzejoļus. Arī tādus mīļi pašapmānīgus?
Jā, bet mums tie palīdzēja uzturēt tonusu.

ZALĀIS ZELTS

*Rītausma kad atviz kautri,
Vaigus sārto sals,
Cīsmās jau sāk liksmot jautri
Mežinieku balss.*

*Visu dienu steidzas knaši
Vezumnieku pulks.
Sprauslo zirgi, joko paši,
Acīs liksmes spulgs.*

*Šodien mums ir atkal prieki,
Čalas āres skauj.
Izkrautuvē talcinieki
Zaļo zeltu krauj.*

*Garas izaug grēdu slejas,
Saulē stumbri svildz.*

Atplaukst gaišas ļaužu sejas —
Mitekļos būs silts.

Čaklāki mēs darbos būsīm,
Mūs vairs nenopels.
Vairāk koksnes valstij dosim,
Ātrāk tauta zels.

(1950)

Viss pa tiešo, vai ne? Nekādas gudrības jau tur nav,
drīzāk otrādi. Gudrības nav, bet bija tāda jušana, pievērsiet
tai uzmanību! To rakstījis jauneklis, mēs visi tādi bijām.
Mūs nesa šis vilnis.

TUR ŠAUBU NAV

Ka ziemu un salu
Nomaina maijs
Un saulstaru glāstos
Iesmejas gaiss —
Tur šaubu nav.

Ka ļaunums ar viltu
Laurus sev pin
Un nedienas autos
Taisnību tin —
Tur šaubu nav.

Bet mūži zin mīņu —
Uzveiktie veic.
Nav tumsai tur varas,
Kur rītausmu sveic, —
Tur šaubu nav.

Reiz pienāks tas brīdis,
Kad uzveiktie gūs,
Kad silti un labi,
Un priecīgi būs.
Tur šaubu nav —
Tā būs!

(1952)

Pie Uģa var sasildīties kā pie ugunskura, tas ir tāds cilvēks. Viņi abi ar brāli ir tieši kā no dainām. Neko no mantas, tas pats vien: grāmatu plauktiņš, tahta, māksla. Labo cilvēku ķēde turpinās. Uģim tagad iznāca grāmata par dekoratīvajiem zālieniem. Un viņam ir brīnišķīgi, mākslinieciski sējumi no linu diegiem — mazi gobelēni. Viņš varētu izstādīt savus darbus un dabūt Tautas mākslas meistara nosaukumu, bet viņš arī tagad ir tikpat kautrīgs un kaunīgs un priecājas, ka draugiem labi iet: tu redzi, kā Jūlijs ir izaudzis, cik labi viņš visu panāk!

Mēs jau arī pašlaik sēžam pie Uģa, ēdam pirāgus un dzeram zāļu tējas. Uģis ir zālienu speciālists Botāniskajā dārzā. Uģim pie sienām ļoti oriģināli gobelēni — mezglu sējumi, tādas pat Mākslas akadēmiju beigušie neuzsies. Jo te runā stipri gēni: vecvecmāmiņas kaut kādas. Meža mātes, Vēja mātes un Gausa mātes ornamentī. Vai kāds tos vēl atceras? Uģis atceras. Un brālis Indulis atceras — viņam atvēlēts Turaidā vesels kalns viņa milzu akmens skulptūrām (kā Torvaldsenam, kā Vilandam!) Dainu tēva Krišjāņa Barona piemiņai. Bet tas ir cits stāsts. Kaut gan tas pats vien jau ir: par paaudzi. Viņš nolēmis visu varenību izkalt ar rokām, bez motoriem, iztaustot un izglaudot, viens pats, bez meistariem un bez zeltiem. Liela griba. Paaudzes zīme. Bet kā Beļavniekam bija ar optimismu? Viņam nemaz citādi nevarēja būt, saka Uģis, viņam bija tāds pārliecības spēks! Nekad netiku redzējis, ka Jūlis būtu sevišķi pārskaities vai sācis tur kliegt vai kā, to viņš nedarija, bet tas gan — ja viņš drusku bija īgns vai kaut kas nepatika, tad ātri: kā tā var, kā tā var! — un acis baltas zibsnīja.

Mēs skatāmies albumu. Aina komentē.

Re, kur ir! Ābelē uz trepēm, pāri puikām! Kur trakāks atvēziens, tur vajag mani meklēt! Tur mēs vācām augļus dārzā. Debestētīt, kādi mēs jauni un smuki bijām, tagad mēs tikai smuki esam.

Meitenēm pleciņi plati, manteliši gari, tā kā šodien!

Un šitādos ratos mēs braucām apkārt pa pasauli. Tas ir Medzē — "Mičurinā" pie Šterna, lielā selekcionāra,

tur dzīvoja Ausmas tēvs un māte, tāpēc tik labi mums tur gāja. Tas bija skaists laiks. Mūs tur kolosāli baroja! Mēs saēdāmies par visiem četriem gadiem. Mēs nekad tik daudz nebijām arī dziedājuši. Mēs taču vienmēr bijām kā izbadējuši. Ja man būtu nauda, tad... Kā stipendija, tā tūlīn noēdām. Jā! Sapirkām konfektes — pus kilo pusstundā. Vai pat nebija vairāk. Beļavnieks un Mauriņš vislielākie izrijēji. Ūdenskrūzes un mēs, meitenes, apkārt. Citreiz ar speķi. Tādu dzeltenu, biezu, vismaz kādas divas mārciņas. Mauriņš jau šaubās: šito es neēdu bez maizes!

Ā, viņam lielas ausis! Tā ir talanta zīme. Mēs taisījām sporta svētkus kopā ar kolhozniekiem. Jāmēri laukums, viss jādara. Jūlijs bija pats galvenais šivermanis. Viss bija tā, kā vajadzīgs. Skaistas bija ražošanas prakses!

1952. gadā pie Kauliņa "Lāčplēsī". Re, atbraukuši Lielvārdes stacijā. Četri puikas, šūtas vējblūzes, žaketes tad nevalkāja, platās bikses, portfeli, tenisčibiņas, baltinātas ar zobu pulveri, īsi matiņi, par garajiem pazemināja atzīmi kārtībā. Uz valdes sēdi praktikantiem nav jāiet. Bet viņi iet uz valdes sēdi — lai to kritisko piegājienu, va' ne, un ko tur var pārņemt, un tā. Jaunajiem kadriem Kauliņš dod iekšā, ko var, — taktiku, stratēģiju, bet galvenais — godīgumu. Kauliņš pēc visa kā piedzīvota liekas pats godīguma iemiesojums. Viņš tikai saka: zemes apjēgu vajag — kas ir zeme. Un liek pirmajā dienā katram atnākušajam izstaigāt kājām, va' ne, visu saimniecību. Jau toreiz, jau toreiz — prakses gadā, 1952., puikas skatās: grāvrači rok grāvjus! Kaut kas neredzēts! Kad visi gaidīja tikai tehniku un tehniku, Kauliņš maksā naudu grāvračiem no Rīgas, naudu dabū no dārzniecības, puikas brauc uz Rīgu tirgoties ar dēstiem. Un ar rokām rok grāvjus! Pēc gadiem visi brīnījās, no kā "Lāčplēsis" plaukst.

Viņam paliek visi cilvēki uz vietas, netiek izvesti, iekļaujas jaunajā kārtībā. Jā, viena otra māja ir tukša, aizbēguši līdzī vāciešiem, no Latgales atnāk ģimene — te ir forši! — pa nakti atvāc savus paziņas. Latgalē toreiz bija daudz cilvēku, tagad tikai tukša no cilvēkiem. Kauliņu

rāj. Kauliņš rausta plecus: es jau neturu. Lai viņi brauc atpakaļ! Es neesmu viņus aicinājis. Ko es ar viņiem zinu darīt.

Bet tagad viņi ir jau iedzīvojušies īsti vietējie, slavenie Spilas, Beļinski — tie ir no tiem laikiem.

Tādas tās lietiņas.

Puikiņas jau kā vēl puikiņas. Bet klapatas visādas bijušas. Beļavnieks pats stāstīja: Žanis slimoja. Ar plaušām laikam. Es viņu gribēju dabūt ārstēties. Runāju Republikāniskajā komitejā, vai nevar dabūt ceļazīmi. Es nebraukšu viens pats, viņš pretī. Pagaidi, Žani, tu netrako! Mēs tevi pavadīsim. Kalniņu Laimonis arī brauca līdzi. Kur Maskavā paliksim? Vikmaņu Inesei onkulis bija kaut kāds priekšnieks, tas iestāsta, kur mūsu pārstāvniecība. Mums bija tikai astoņpadsmit gadi. No Maskavas ar vilcienu līdz Serpuhovai, bet pēc tam ar kuģi pa Oku, tur jānoliek Žanis pie vietas. Bet stacijā milicis klāt. Mūs aiztur. Tie bija nopietni gadi, bez kādiem jokiem. Prasa, kādas kapeikas jāmet automātā. Sastāda mums aktu. Bet es jau zināju, kā akts jāstāda. Es saku: naudu arī ierakstiet! Protams, nokārtojās. Tas viss dod pieredzi.

Aina bija tāda pati kā tagad — špruh! — tāda dzirkstelīga. Kā brīnumsvecīte eglītē. Draiska ar. Dzīva uz visām pusēm. Ar žestiem un ar valodu, ar labsirdību un humoru.

Jā, man puikas bija lieli draugi, visi uzskatīja, ka esmu savs puika. Visas palaidnības izstāstīja un visas nelaimes ar meitenēm. Bet man nemaz negribējās būt "savam puikam", man gribējās būt meitenei.

Tas bija tik ļoti sen. Un tas bija bezgala jauki. Visi ir sadalīti, visi aizbrauc uz savām vietām. Visi aizbrauc, un es palieku, jo man veļa nav atnākusi no mazgātavas, mans vienīgais paladziņš un divielītis, un viss, kas tur ir, un es taču nevaru atstāt, jo man pūrs maziņš. Man jābrauc uz Tērvetes MTS par iecirkņa agronomu. Tehnikums tukšs. Beidzot es visu dabonu, sasienu savu sainīti un čemodānā grāmatas. Sainis uz rokas, čemodāns otrā, eju uz staciju, sēžu, vēl kādas minūtes divdesmit trīsdesmit

jāgaida. Pa to laiku pienāk vilciens no Rīgas, stacija diezgan patukša, pienāk viens tāds brillains vīrelis galifejās. Tu esi Iesalniece?

Viņš esot jau tehnikumā pirms kāda laika bijis un visus noskatījis. Un tieši mani. Tu man izvilksi no visiem stūriem jaunatni!

Priekšsēdētājs?! Noskatījis? Mani?

Ja tā saka, var būt, ka bija arī, es uz tiem večiem diez ko neskatījos. Kad viņš tik pašpārliecināti tā runā... — Nu tā, tu brauksi pie manis strādāt! — Nē, es braucu uz Tērvetes MTS. — Nē, tu brauksi uz kolhozu — tāpēc ka mēs noskatījāmies, ka tev vajag braukt pie mums, un mēs tūliņ iesim pie ministra, norikojumu pārrakstīs, un viss! — Man tā jocīgi, bet tā laikam ir: kad tādām bērnam tik stingri viens runā... Es, nu ko, es tā neko. Tas tikpat kā liktens, ņem tevi aiz dziesmas — un jāiet.

— Tās tavas pekeles? — Manas. — Viņš paņem to zilo saini pār plecu, mani pie rokas un iet. Aizejam tehnikumā. — Es atbraucu Iesalniecei pakaļ! Viņai jābrauc uz kolhozu. — Tehnikumā saka: bija taču komisija, sadalīja, viņai jābrauc uz Tērveti...

Viņš mani aizveda sev līdzi. Un tā tālāk, un tā tālāk, un tā tālāk.

1952. gada jūlijā arī Beļavniekam jābeidz tehnikums — un nav vairs nekāds puika: saimniekošanas pamati ir apgūti un vēl viens, labs vai nelabs, niķis — rakstīt avīzēm. "Padomju Jaunatnē" tolaik strādā Ēvalds Vilks, plecīgs, godprātīgs, gaišmatains, nupat no kara nācis jauns žurnālists, un te — vēl viens tāds plecīgs, gaišmatains un savā spēkā, liekas, godīgs vīrelis — tādus vajag atbalstīt! Un "Padomju Jaunatne" jau sarunājusi, ka to puisi Beļavnieku komjaunatnes CK norikos darbā avīzē ar tiesībām vienlaikus mācīties neklātienē akadēmijā, kaut kādu tamlīdzīgu variantu, va' ne, bet puisis nav savos plānos ierēķinājis vienu otru apstākli. Proti, puisis — kā jau skolēnu arodbiedrības vadītājs — pedagoģiskās padomes sēdēs ir gribējis, ja jau aicināts, tad arī ko teikt: ja kādu grib atskaitīt vai ko, viņš atkal aizstāv — neatskaitīt, va'

ne. Vai atkal — ja par praksēm nemaksā vai darba cenas par zemu un šur un tur, un tur tā, un beigās puisis nez kā, va' ne, ir ielicis viņus "Asā slotā" un vadību arī. Un, dabiski, neviens jau nav mulķis, šie jūt, no kurienes vējš pūš, un sāk puisi "kruķīt". Nedēļu pirms valsts eksāmeniem savārās tāda putra, va' ne; cik vecākiem zemes, va' ne, un tā tālāk, un tā tālāk. Un puisi — no komjaunatnes ārā. Dabiski, vairs ne uz kādu "Jaunatni".

Nu tagad puisis jāsūta kaut kur darbā. Sūta uz Viļāniem, uz Rodopoles MTS. Aizbrauc, zin, puisis uz Viļāniem — MTS štati nav brīvi. Nu uz kolhozu. Labi, brauks uz kolhozu. Aizbrauc tur — āj, priekš kam mums agronomu, nevajag mums agronomu! Un tā viņi kādi trīs no tehnikuma mētājas pa Viļāniem — nav kur likt! Beļavnieks nodzīvo kādas piecas dienas, nauda beidzas, nav vairs ko ēst nekā, brauc atpakaļ uz Rīgu, uz ministriju, saka: velns ārā, nav tur vajadzīgs! Viņi saka — kadru pārvaldē: nevar būt! Beļavnieks saka: tā ir!

No Remtes iebraucis galvenais inženieris, trīs agronomus meklē. Saldus rajonā. Tā puisis sāk strādāt. Un tā tāda likteņa sakritība, va' ne, ka piecdesmit pirmā gada rudenī Jūrmalas rajons kā šefs Saldus rajonam nosūtījis kādus divdesmit savu iestāžu aktivistus (kā pilnvarotos, vai) palīdzēt organizēt ražas novākšanu Saldus rajonā un Beļavnieks toreiz — no tehnikuma viens pats — piedalīts Stūrmuižas kolhozam "Darba cilts", tur kādu mēnesi nodzīvojis, palīdzējis brigadierim kārtot darbus. Kārtot darbus, va' ne, un šie atcerējušies. Un tagad Beļavniekam saka: "Vienība", "Komunisti" un "Padomju Latvija", tu tur dzīvosi vidū. Nu, un puisis tur aizbrauc kā jaunais MTS agronoms, tur jāvada aprobācija un visādi brīnumi. Siens, ziemāju sēja un visi tie darbi. Alga 800—900 rubļi. Tā puisim ir laba alga, dzīve, rādās, samērā būs laba. Tikai pirmais, ko saka: tu neesi komjaunietis. Puisis saka: es tikko biju. Nu, un stājas par jaunu, va' ne. Tas nu tā. Pāiet daži mēneši, liek saprast: Beļavnieks, jāiet būs par priekšsēdētāja vietnieku kolhozā. Bet Beļavniekam ir 810 rubļu cieta alga, vecāki Vidzemē, sievas nav, saimnie-

cības nav, jāiztiek taču arī no kaut kā! Priekšsēdētāja vietniekam maksā graudā — 300 gramus graudu dienā, no kā dzīvosi?

Pienāk kolhoza atskaites sapulce, puisim jāatskaitās par MTS darbību kopsaimniecībā. Viss iet normāli, te uzreiz sākas kliegšana: jāatlaiž priekšsēdētājs! Veči klie dz, rajona priekšnieki nezina, ko darīt, uzreiz, bez kādas sarunāšanas: Beļavnieku par priekšsēdētāju! Taisni tajā frontes joslā, kur viss nopostīts. Ziemas laikā, 16. februārī, ne tur lāga lopbarības, cilvēkiem nav kur dzīvot, ārkārtīgi smags stāvoklis. Beļavnieks nu ir pats jaunākais priekšsēdētājs Liepājas apgabalā, skolots agronoms dārzkopis, bet te vairāk par visu agronomiju vajadzīga dzīves skola, ar tiem veči kopā. Kā nekā kolhoziem tikai trešais gads!

Mēs taču zaļi bērniņi bijām, kad gājām uz kolhozu. Kā iesakņoties un kā noturēties. Ir jābūt kādam speciālam zemkopja intelektam. Kā saturēt vecos ar jaunajiem kopā, apziņā, plānos, ražā. Puišēlītim. Saņemt vecos vīrus kopā.

Nekāds puišēlītis — nu jau ir priekšsēdētājs! Lielas jēgas nav, bet ir skaidrs, ka tikai šodienas darba organizācija un tikai perspektīvās celtniecības lietas jāmācās. Nekā galvenāka nav. Un balstīties drīkst tikai uz godīgiem cilvēkiem. Klētnieks ir žulīks, grāmatvedis — noraksta, priekšsēdētājs — paraksta. Tā te ir dzīvots! Labi vēl, ka godīgie nāk un pastāsta. Ar veco Duševicu var stundām spriest un plānot, vecais Duševics ir gudrs kā septiņi Beļavnieki. Viņš saka, vajag savu būvbrigādīti, citādi neies. Otrā dienā jau sāk fermas remontēt, un tūlī ir arī mītiņš sakarā ar Staļina nāvi, tādas tās lietiņas, vasara atnāk pavisam jucekli, bezvaldība līdz pat Septembra plēnumam. Bet vīri tikai lēniņām vien ceļ govju kūti augšā, lēniņām vien.

Nu jā, speciāla zināšana vajadzīga, kā saprast lēmumus. Tad parādās visādas interpretācijas. Duševics, protams, nezina, kas ir interpretācija, bet viņš zina latviešu vārdu "tulkojums". Un tulkotāju ap lēmumiem sarodas daudz. Teiksim tā: Septembra plēnumā bija pirmkārt par lauksaimniecību,

reāli lēmumi, nosprieda — jebkurā saimniecībā pirmkārt jāatber sēkla. Ja kāds piespiež nodot sēklas labību un sēklas kartupeļus valstij, tad tāds jānodod tiesai. Bet rajons tajā vasarā: tikai valsts sagādi! Un par pārējo nemaz nerunā. Līdz tam katru gadu apstādījuma plāns bijis neizpildīts. Kas paši rok savus kartupeļus, tie zina, cik jāatber sēklai. Un Beļavnieks atber sēklu. Pienāk oktobra beigas, sauc Beļavnieku uz rajonu. — Tā! Jums nav izpildīts sagādes plāns! — Pilnīgi pareizi, bet mums ir atbērta sēkla un kādas desmit tonnas uz savāktuvi, vairāk nav. — Bet uz galda stāv CK telegramma ar galveno parakstu, ka obligāti jāizpilda plāns. Beļavnieks šajā sakarā bilst apmēram tā, ka mūsu sekretārs nevar atcelt PSKP CK lēmumus! Lai tad uzraksta tādu papīru rakstiski, ka uzdots tādām un tādām, teiksim, Beļavniekam, nodot valsts sagādē kartupeļus no sēklas fonda.

Dusmīgi. Ļoti dusmīgi. Ja nebūs pēc piecām dienām... — Nekas nebūs pēc piecām dienām! Lai lemj tūlīt! Pēc piecām dienām būs tikpat, cik tagad. Ja nebūs speciāla rakstīta pavēle.

Pārtraukumā tie paši vīri, kas sēdēja pie galda, saka — moloģec!

Tās mazās brošūriņas ir jāmāk lasīt, mājās braucot, domā Beļavnieks, lēmumus, nolikumus, likumus. Lai ir tā, ka tu esi gudrāks. Tad tev katrs vis nepavēlēs.

Tad nāk armijas dienesta gadi, un skaidrs, ka tie ir tā kā svētdiena pēc tāda kolhoza. Un pēc armijas uz to vietīņu vairs atpakaļ nevelk. Žurnāla "Druva" redaktors jau uz armiju rakstījis Beļavniekam, lai iet uz žurnālu, bet papīri kaut kā nekārtojas, un liktens velk un stumj Beļavnieku uz laukiem, notiek tikai tas, kas nevar nenotikt.

MADLIENAI APKĀRT

Nē, apkārt vajag apbraukt. Visai Madlienai. Kaimiņu būšana ir svēta lieta. Sabiedrībai vajadzīgs tas cilvēks, kas nerada sevī un kaimiņos negatīvas emocijas. [...] Neapšaubāmi

ir svarīgi, kā harmonizējas robeža. Franču mediķis Seljē sludina, ka katra cilvēka uzdevums — radīt ap sevi simpātiju lauku. Lai cilvēki par tevi labu domā. Tas veicina ne tikai personisko karjeru, bet arī kopu progresu.

Suntažu sovhoza direktors Ivars Celmiņš neknābj un arī nelišķē: Beļavnieks ir caur un caur zemes cilvēks, mēs, varētu teikt, esam vairāk konjunktūristi. Kad es atbraucu un sāku saimniecībā veidot palīdzot, viņš mani kritizēja rajona avīzē. Ka galvenais — zeme, zemes produkcija. Ka jaunie priekšsēdētāji gribot strādāt sānis, meklējot peļņā sānceļus. Kādu laiku es uz viņu dusmojos, bet redzēju, ka viņš no ļauna prāta neko nedara. Ka viņš tā domā un tā arī pats rīkojas. Kas viņu bez kādiem rūpaliem notur limenī? Laikam jau ļoti laba darba organizācija.

Visi atgriežas pie tā paša: pie darba organizācijas "Madlienā".

Starp Ogri un Madlienu ir kolhozs "Lēdmane", jauns agrocentrs Ogres krastā, pilsētniecisks, ar namiem, ar jaunu skolu, ar skaistu bērnudārzu, ar skaistu ūdenstorni, ar bioloģiskajām attīrīšanas iekārtām, tomēr tas nav par pašu naudu celts, bet no republikas kopu naudas. Protams, nav ko skaust, ja kādam tā laimējas, taču par iekšējo saimniecisko pašspēju šis ārējais veidols pagaidām vēl neko nestāsta, te notiek vēl tikai iedibināšanās. Priekšsēdētāja kantorī pašlaik nav, bet iecirkņa vadītājs te ir jau tāds kā kolhoza priekšsēdētājs, jo viņa teritorijā ir viss jaunpievienotais kaimiņu kolhozs.

Mēs, piemēram, arī sakām "saimnieciskais aprēķins". Bet mums tāda kā "Madlienā" nav. Mēs esam par slinkiem ziemā nosēdēt kādas dienas, saplānot, izrēķināt — un tad vajadzētu iet! Citādi rodas visādi "stoperi", pietrūkst materiālu un visādi samezglojas.

Andrejs Smalkais pats ir agronoms un brigadieris. Lielos, rupjos vilcienos, viņš saka, mums plānošana ir, bet gada beigās pēkšņi izrādās — kartupeļu audzēšanā aprēķins bijis aptuvens un nu rudenī ir pārtēriņš. Neesam iemācījušies skaitīt.

Nevar būt! Katrs ap savu maku taču prot skaitīt! Un "Madlienā" prot arī ap kopu kasi. Ja neskaita, tad droši vien skaitītāju dienestam nav dots tāds uzdevums?

Arī tā. Bet ja nav tādas pārlicības, ka tas var ko dot? Kad iepirkšanas cenas nesedz ražošanas izmaksas, tad cilvēkiem nekā neliekas, ka tāds iekšējais aprēķins var ko dot. Jo jau laikus jāplāno, ka daži darbi nesīs zaudējumu. Piemēram, piena ražošanā. Lai lielais komplekss rentabli strādātu, ir jāizslauc 3500 litru piena no govs. Kompleksos arī amortizācijas atskaitījumi ir lielāki, tāpēc piens sadārdzinās. Izveidojas psiholoģiskais šķērslis: saimniecība rēķina, kā vairāk saražot pienu, bet, jo vairāk saražos, jo vairāk cietīs zaudējumus. Viņi nav ieinteresēti kāpināt pienkopību. Tāpat arī aitikopībā. Tāpēc saimniecības netic iekšējam aprēķinam.

Vēl piemērs. "Lāčplēsis" audzē šķirnes kartupeļus, sēklas šķirnes un pārdod valstij par 30 kapeikām kilogramā. Tur ir ieinteresēti pastrādāt pie iekšējā saimnieciskā aprēķina vairāk, strādāt un rēķināt, jo tas dod gandarījumu, peļņu, progresu. Pārējiem kolhoziem maksā vidēji 12 kapeikas par kilogramu, un bieži samaksa ir zemāka par ražošanas izmaksām. Tad pie saimnieciskā aprēķina neviens negrib piestrādāt. Tagad gan, kad noteikts cenu paaugstinājums pa zonām, iekšējais aprēķins kļūst loģiskāks un sāks par to domāt vairāk. Dažādi elementi no saimnieciskā aprēķina ir katrā saimniecībā, piemēram, stimulēšanas sistēmā. "Lēdmanē" ir izstrādāti aprēķini, kā katrs par labām saimnieciskām, ģimeniskām, demogrāfiskām un sabiedriskām veiksēm var saņemt prēmijās 30 kapeikas no saražotā rubļa.

Jā nebūtu klāt trešā mūsu sarunu biedra, diez vai es to visu saprastu. Bet Visvaldim Krēsliņam, partijas komitejas lauksaimniecības nodaļas vadītājam, ir kāda speciāla māka ieskaidrot sarežģītas lietas. Savi 20 gadi pa rajonu nostaigāti, izbristi, sapulcēs svīsts un autobusu pieturā salts, orgdaļas instruktoram jābūt visur, jāredz viss un jāsaprot visādi brīnumi. Tāpēc tāda aptvertspēja, viņš zina visas nianšes, vietas, ceļus, cilvēkus. Jūtams, ka viņa skaidrojumiem var

uzticēties. Arī kad viņš "norāda uz subjektīvajiem faktoriem šajā lietā", proti, zemnieks nav pieradis rēķināt. — Kā, nav pieradis? Savā paša saimniecībā — kā vēl ir pratis! — Nē, te ir runa par "ierēķināšanos" lielajā aprītē. Mazās kases iztecēm un satecēm ar lielo kasi. Arī ar aizteci. Beļavnieks neļaujas panikai. Viņš neceļ gaisa pilis, bet neceļ arī palīguzņēmumus. Bagātā vai nabagā laikā — viņš nepamet zemes izrēķināšanu.

Man kā iecirkņa priekšnieķelim maz darišanu ar priekšniekiem, atjoko brigadieris, bet Beļavniekam ir daudz vērtīgu atziņu, viņš rajona avīzē arī raksta nopietni, nevis tikai tā — kaut ko. Viņš raksta to, ko viņš dzīvo. Un nav lepns. Ko viņš zina, ar to viņš dalās, neslapstās, viens pats lai izvirzītos.

Tālāk nāk Krape. Te valda divi vīri: kolhoza priekšsēdis un pienotavas direktors. Kamēr kolhozs vēl svārstās, kuru centru veidot — veco vai jauno —, pienotava jau veido. Direktors ir tāds Kauliņtēva kaluma, mierīgs, nosvērts un neatlaidīgs. Viņš te koncentrē lielu "biezpienvalsti", drīz arī Lielvārdes, Lēdmanes un Taurupes biezpiennieki centrsies šeit, industrializēsies, un mēs jau zinām, cik industrializācijas unificētie gājieni bīstami — ja nav kultūras darba klātbūtnes, šie gājieni unificē arī domāšanu. Lai cilvēciņi nesaietu vienā lielā vienveida biezpienā, direktors dara, ko var. Nupat par koncertzāli izbūvēta vecā Liepziedu baznīca. Sanāca kopā trīs valdišanas — ciema padome, kolhozs un pienotava: kam tas jādara? Visiem trim kopā? Iznāks kā Krilova fabulā vēzim, gulbim un līdakai. Pūpols ņēma pats savās rokās. Tornis apgāzies, salmi iekšā — baigi nesmuki, pašā centrā. Ir cilvēki, kas bija aizvākuši zvanu un gaili tornī, lielās atslēgas izņēmuši, priekš kam viņiem vajadzēja izraut tās atslēgas! Salikām vitrāžas, lustras, elektrību, parketa grīdu. Pirmo atklāšanu taisīt ar tējas galdu? Vienu dropi un koncertu? Direktors — nē! Tā būs tikai koncertzāle, tikai! Un, kad būvēja, bija atnācis viens vīrs, viņš bija bijis te mācītājs. Ja šitā var sakārtot telpu, tad no ticības viedokļa arī nav nekas iebilstams, teica.

Jā, un tagad klausās koncertu, brauc no visām malām, ir silti, ērti, skaisti. Altārailē skatuvīte. Pie durvīm milzīga dzīvības koku aleja. Un neviens nedauza logus ārā. Saka: tos logus sargā Pūpola autoritāte. Noteikti jau tas tā ir. Bet labāk skanētu priekš mums visiem, ja tos logus sargātu kultūras autoritāte. Taču, lai kā tas arī būtu, — ir pamodies jēdziens "autoritāte". Katra tāda pamošanās atbalsojas sabiedrībā tik skaisti kā sauciens pie Skaņākalna.

Pūpols šeit atnācis 1969. gadā. Tad jau Beļavnieks bija "Madlienā". Mums jau tad bija pirmās sarunas, kā izveidot pienotavas centru. Viņš teica, ka nākotne tomēr pieder lielajiem centriem. Viņš bija, var teikt, mans pirmais domubiedrs. Viņš piekrita mums, ka viņa teritorijā ir nerentablas mazās pienotavas "Zādzene" un "Skalbes", un piekrita, ka var vest pienu tālāk uz lielāku centru. Mazajās nevar ieviest modernu tehniku.

Ja tādu cilvēku kā Beļavnieks būtu daudz, tad visiem būtu viegli dzīvot. Arī tad, kad viņš ir nāvīgi stingrs un nepiekāpjas. Tad viņš saka: ATK, SCO, MCP un ministrijām pašām ir jāvelk sava lieta! Lai neapceļas!

Krapes kolhoza "Ļeņina ceļš" lauki aiziet līdz Viskaļu ezeram. Tas ir tāds vientuļš nākotnes ezers, ko rajons nav atdevis republikas zivsaimniekiem tikai tāpēc, ka pašiem lieli nodomi: ņemt no krastiem kūdru, no dziļumiem sapropeli lopbarībai un izveidot par lielu zivkopības ezeru. Pagaidām tā ir mednieku biedrības paradīze — šauj, brien, guļ pussakritušos šķūņēļos, un šajā sirreālistiskajā miglā un klānu valstībā, sev vecu lauku māju nopircis, reizēm iebrien un vientulības aso detektīvgaršu vismaz uz pāris dienām pabauda kāds paradoksāli smalks dzejnieks, viņa vārds ir Jānis Rokpelnis. Aiz ezera sākas klusais Vērenes kaks, un tas pieder jau "Madlienai". Gar Ogres malu dzīvo vēl viens otrs savāds mākslinieks. Tur dzirnavās ar pussabrukusio tiltu — Tenis Grasis, oriģinālas tehnikas — termografikas — meistars. Tālajā Ņujorkā kādā mājā visas sienas pilnas ar saules simboliem — keramikas, audumu, kalumu, izšuvumu, pinumu saules — tās savākusi mūsu rakstnieka Antona Austrīņa meita Mudite, vienbrīd tās

bijušas domātas šim Pieogres veco dzirnavu zālēm. Tad Piebalgai, Austriņa dzimtajam ciemam, bet tā arī šīs “visu tautu saules” nav dzimtenē isto palikšanas vietu vēl atradušas. Turpat latgaliski pieticīgi kaimiņos iemitinājies keramiķis Detlavs, viņa keramika atgādina citplanētu milzu sporaugus vai milzīga okeāna dziļuma dzīvnieku skafandrus. Viņi visi te savā nodabā un savdabīgi atražo īstenību.

Tad nāk Vecbebru tehnikuma zemes, biškopju skola un mājturības skola, bet tie ir jau citraiona kaimiņi, madlienieši viņus aiz Vēveres mežiem tikpat kā neredz. Bet es atkal un atkal atceros šī tehnikuma veco mājturības pasniedzēju Bīnes kundzi — tā viņu visi sauc; cik izsmalcināti vienkārši viņas meitenes klāja galdus, kāds cienasta svinīgums valdīja viesu reizēs, kāda skaista mācēšana apkalpot, aptecēt — viss ar cieņu un pašcieņu. Pat lielais galdreģis dakteris Jānis Liepiņš nejutās savā galdturības bauslibā ne drusciņ aizskarts un, laimīgi krēslā ierosijies, notiesāja savu cienasta daļu. Kur nu tagad tādu latviski smalku galdu redzēt! Bet, kad iebraucam “Meņģeļē”, pavisam nomaļajā Aizogres krūmu un mežu zemē, kā saka, Dieva pamestā nostūrī, es labu laiku skatos un skatos apkārt, gribas kaut ko jautāt, bet nezinu vēl, kas tas ir, par ko man jājautā. Te kaut kas ir citādi nekā citos kolhozos. Un tad jautājums uznirst pats no sevis: vai tikai jums te nedarbojas sieviešu padome?

Jūs gandrīz kā kādu nelaimi saskatījis, saka Inta, ciema padomes priekšsēdētāja. Mēs te darbojamies visas padomes kopā, un padoma mums pašiem sava netrūkst, bijušas tikai iespējas!

Pati kantora ēka ir vēl vecā, plēsta laukakmeņa un skaisti ieraugāma, vēl tagad zem pirmā sniega var redzēt, ka priekšpusē ir puķu dārziņš, neviens nežēlojas, ka vajag jaunu ēku (kā visiēm). Un kāpēc te interesantāk izskatās Livānu mājiņu komponējums? Tāpēc, ka visu māju kūtiņas aizceltas prom rindu galos un veido tādu kā lietišķu fonu attālāk, perspektīvā. Līdz ar to pie mājiņām nav “saimniecisko čupu” un tās kļūst izteikti estētiskas. Kolhozam ir 36 kilometri Ogres krasta — arī tas dod skaistumu,

upe tek tepat garām ciematam. Un kas vēl? Pietiktu jau ar šo vien, bet nedrīkst aizmirst Vecbebru tradīcijas! Ēdnīca no ārpuses ir neizskatīga, bet iekšpusē pārsteidz ar omulīgu krāsojumu un iekārtojumu. Es prasu: vai tad jums bleķa bļodiņu nav? Man atbild: vai tad mēs pēc tādiem izskatāmies?

Un kas tik smalki izdomājis sienu krāsojumu iekš tumša ķiršbrūna un pieskaņotus aizkarus, un to, ka šim galdam mazākajā zālītē jābūt tieši kvadrātveida? Viņas tikai sasmaidās. To krāsošanu pats direktors. Vispār — visi, katrs, mēs. — Nu, kas tie jūs? — Inta Paeglīte, ciema priekšniece, bijusi kultūras darbiniece. Ivars Krampis, kolhoza priekšsēdētājs, bijušais zemes ierīkotājs. Viņa dzīvesbiedre. Un Olga Zaļkalne, grāmatvede, partijas sekretāre. Viņa ir kaut kā smuki — reizē stingri un reizē amizanti — tērpusies; kad viņa stāsta par nopietnām audzināšanas lietām, tas gaišzilaļs lentes pušķis pie violetās blūzes visu laiku smejas un ienes pareizu intonāciju mūsu runāšanā. Viņa pati arī ir smaidīga, mierīga un mazliet ironiska. Nekādu lauciniecisku žēlošanos pilsētniekiem, nebūs arī nekādi mēlnesīgi uzbrukumi. Jūtams, ka te strādā cilvēki tieši ar to intelīģences pakāpi, kāda šodien zemei būtu visur vajadzīga.

Beļavnieks bija pie mums "politdienā". Reizi mēnesī ir tāda diena, kad cilvēki tiekas ar vadītājiem un izsaka tiem savas domas un apsvērumus. Viņš ļoti interesanti stāstīja par darba organizāciju uz savas zemes. No viņa var mācīties.

Nu, priekšsēdētājs gan varbūt domā citādi. Tas modelis jau ir stipri nosacīts un nav tāds kā mūsu apstākļiem, mums kolhozs nav tik liels, lai izdalītu iecirkņus.

Bet sievietes neatlaižas. Tomēr sacensību vajag, salīdzināšanu arī! — Kāpēc sacensību vajag? Godkāriba taču ir samērā negatīva īpašība! Vai tad, spiežot uz negatīvo, var dabūt pozitīvu efektu? — Bet jūs paskatieties no otras puses — cilvēkiem ir kauns, ka viņi atpaliek. Un vēl arī tāpēc vajag, ka tādi nesalīdzināti un nepielīdzināti saimnieki bieži aiziet "pa pieskari", zaudē paškontroli.

Ar "Madlienu" mēs sadarbojamies. Kādreiz ņemam no viņiem būvniecībai celtnus, apmaināmies materiāliem notes brīdī, pietrūkst kādi bloki četri vai trīs, kāds profils vai kas. Šodien uz "Kopdarbu" aizlaidām pārsedzes paneļus, ko šogad neizlietojām.

Uz "Madlienu" mēs braucam uz teātriem, koncertiem, peldēt. Bet pašu ūdenskrātuvei ciemā mums jau ir gatavs projekts, jau ir izbagarēta upītes leja, vasarā te būs peldvietas, ziemā hokejlaukums puikām. Un arī baznīca neaizies postā, varbūt tā būs kādreiz muzejzāle. Sudrabu Edžus mājai gan nav no jauna jumts uzlikts, bet tikai tāpēc, ka nācās meklēt attiecīga seguma dakstiņus pa visu republiku, bet tie nu ir sameklēti.

Visi atzīst, ka mums ir labi ceļi, pie visām fermām ar žiguli var piebraukt. Visām ēkām, arī vecajām, kurām ir perspektīva nozīme, ir salikti jumti. Arī visas vecās lopkopības kūtis darbojas normāli, pat tās, par kurām atbild viens vien kopējs. Augkopība kā tāda ar bāzi ir nodrošināta: viss ir zem jumta, pat salmi mums nestāv zem klajas debess.

Nē, par izslaukumiem gan nevajag runāt — augstākais, 2400 kilogramu no govīm, vidēji — 2200 kilogramu. Paies vismaz savi pieci gadi, kamēr atkal uzcelsim nolaisto ganāmpulku. Tas tā būs visā republikā. Cik gados ciltisdarbu nolaidām, tik gados arī atgūsim, ātrāk diez vai. Tikmēr naudiņu nes broilervistiņu ferma, vēl trīs kompleksi top, tiem arī būtu jānes nauda. Visu šo rūpniecisko kompleksu — broilerfermas, mehāniskās darbnīcas, graudu kalti, benzīnstaciju — mēs uzcēlām te aiz mežiņa, nost no ciemata, lai netraucē ne ar trokšņiem, ne ar smakām. Un peļņu dod palīguzņēmums: 35 cilvēki, galvenokārt meitenes, ražo parfimērijas rūpnīcai — izgatavo plastmasas uzgriežņus smaržu pudelītēm. Un tā, visu kopā ņemot, var dzīvot un labi dzīvot. Meitenēm uz pilsētu pēc "citāda darba" nav jābēg, tikai par to gan jā rūpē visiem, lai kolhozā netrūktu jauno mehāniķu. Pēc kāzām visi tepat vien paliek. Jaunajām mātēm dodam pusotra gada samaksātu atvaļinājumu, bērnudārzs arī ir, jaunajām audzinātājām

nupat iedevām četrdzīvokļu māju, meitenes atnāca tūlīn pēc vidusskolas no Taurupes. Nekur kaimiņos nav tik labi. No 330 strādājošajiem (kopā 730) ciema iedzīvotājiem 112 ir jaunieši.

Jaunatnācējiem mums ir kopmītne: filtrācijai. Jau trīs gadus tā. Trešdaļa atnācēju atkal aiziet, bet pārējie paliek. Dzimstība rādās stipri pieaugoša: pagājušogad 13 bērniņi, šogad — 21. Un mums ir arī pašiem savs Ojārs Vācietis — mūsu agronoms, palaidnis bišķi, bet savu maizīti nopelna. Un pašiem savs mākslinieks — dispečers Voldis Vaivods.

Priekšsēdētājs strādā te jau desmit gadus, darba augļus sācis just tikai pēdējos trīs gados, pēc septiņgadu dzīves skolas. Tieši pēdējos trīs "klimatiskā posta gados" kolhozs izrāvās, jo saņēma valsts dotācijas: celtniecībai, mehanizācijai, kultūrai. Un tā sagadijies, ka summējās straujā lēcienā abi faktori: paša priekšsēdētāja desmit gados ielikta prasme un valsts lēmums par tās palīdzību iestagnētajām, iesalušajām saimniecībām. Un vēl viens "laimīgs faktors": "Meņģele" stāv nomaļus, un ne tai var pievienot atpalikušāku, ne arī pašu pievienot spēcīgākai saimniecībai. Varētu teikt, tā ir saimniecība, kurā visīstāk redzams, cik pilnvērtīgi realizējas valsts lēmums par palīdzību atpalikušajām saimniecībām. Jo te visi piešķirtie virsnormas līdzekļi ir nonākuši īsta saimnieka rokās un īstā brīdī — plaukuma gatavības brīdī. Tā nav muca bez dibena. Jo strauji pildās. Pašlaik rentabilitātes ziņā mazā "Meņģele" ir rajonā otrajā vietā aiz slavenā "Lāčplēša". 400 000 peļņas rubļu gadā. Kaut arī ražas, smīn kaimiņi, nav augstas un izslaukumi nepavisam nav augsti. Priekšsēdētājs, varētu teikt, ir "grēcīgais" — taisa naudu un būvē. Taču saimniecībā ir iedibināts veselīgs sabiedriskais aktīvs, aug jaunība, kadri, profesionālisms, un tā nu ir jābūt, ka nupat, nupat arī izslaukumiem un citai "īstajai ražošanai" jāsāk augt. Jo viņam jau tāds vārds, saka. Kur ir bijis Krampis, tur mums vairs nav ko darīt, saka. Nekādi paziņas viņam arī nav, saka, bet viņam ir liela neatlaidība un māka savu dabūt.

Nu, tāds ir viens ceļš.

Mēs atvadāmies un, braucot uz Taurupi, atkal iedomājam tur aiz Plāteres krūmiem "Madlienu". Nē, "Madliena" tomēr ir "Madliena"! "Meņģele" saimnieko, "Meņģelei" veicas, "Meņģele" manevrē, "Meņģelei" arī laimējas, bet "Madliena" veido principu, iztur neatkāpīgu principu, tīras sociālistiskās lielsaimniekošanas principu. Un atkal ir jābrīnās, kā viņi šajā visādo tirgus attiecību jucekli to var noturēt. Un vai vispār tas "tik tīrs" var būt? Tā tāda Branda būšana. Visu vai neko! "Meņģele" vairāk dzīvo ar cilvēkiem. Agnese, liekas, pie viņiem tur neraud. Bet "Madliena" neļaujas savu pārliecību izkustināt: lauksaimniekiem jāražo lauksaimnieciski un jākopj sociālistiskās ražošanas attiecības laukos, tā, biedriši!

Braucam uz sovhozu "Taurupe".

"Taurupi" es iegādāju jau toreiz, kad saimniecībā nevajadzīgi izspridzināja senču ozolus meliorētajos laukos. Sacēlās skandāls pa visu republiku. Kā saka, kam neiet, tam neiet. Ne ar dzīvokļiem, ne ar ozoliem, ne ar peļņu. Sovhozs ir tā saucamais vidējais. Blakus "bagātie" un "nabagie" būvējas, notiek pārbēgšana. Tie "nabagie", teiksim, būtu "Meņģele", kā nekā viņi ir trūcīgo sarakstos, tāpēc būvējas. Un otrā pusē tādi paši laimīgie pabalstītie — padomju saimniecība "Ķeipene". "Bagātie" varētu būt madlienieši, jo neviena bagātāka te tuvumā nav. Un tā nu pašlaik visgrūtāk klājas "vidējiem". "Taurupē" jūs redzēsiet, kas nav padarīts, man teica. Atveda Dmitrijevu, CK sekretāru, — parādīt, viņi jau galvenokārt pa pirmindīgajām braukā. Ko dabūja? Neko — ne naudu, ne rājienu. Direktori mainīt mainās. Ivars Kristalts te vada tikai pāris gadu, agronoms, bijis partijas pirmorganizācijas sekretārs "Suntažos", mācās partijas skolā neklātienē Viļņā. Kāpēc neiet? Pirmkārt, tāpēc, ka produkcijas atmaksas sistēmā līdz šim nedarbojas diferenciālā rente — samaksa par kilogramu tā pati, kas mūsu rajonā daugmaliešiem. Bet mēs esam augstāk, tālāk, savā kalnienē sākam sēju divas nedēļas vēlāk, un ātrāk arī ziema klāt. Taču sociālistiskā sacensība un visa "audzināšana centrā" notiek pēc viena

vienota principa — prasa no visiem vienādi. Un tā mēs mūžam pa otro galu kuļamies — un mūs neievēro. Otrkārt, kad vieniem pēc saraksta tiek dots viss, bet otriem nekas, tad cilvēki bēg prom uz turieni, kur ir dzīvokļi. Mums paliek staigātāji. Un tie nav zemnieki. Tie negrib, neprot un nejēdz strādāt. Vienīgais, kas mums ir, tie ir mehanizatori: jauni, labi, te pašu tēvu mācīti, pēc kombaina kūluma ieguva rajonā pirmo vietu. Profesionālajā orientācijā vislabākais spēks tomēr ir vecāki. Tā ir sagadijies, laimējies, ka mums puīši ir, bet nu viņi nāk precību gados, precas prom — un mēs baidāmies pazaudēt galvenos spēkus. Jo ar laimes meklētājiem mēs nogrimsim. Mums ir 60 traktori plus 14 kombaini, un visus mēs varam nodrošināt ar puīšiem. Ražas laikā mēs dodam pat divas maiņas. Bet mums nav kur dzīvot. Skolotāji mums brauc pat no Rīgas un Ogres, pārguļ pa nakti skolā koridorā, nevaram uzcelt skolotājiem māju. Pa 10 gadiem — divās piecgadēs! — uzcelta viena 18 dzīvokļu māja plus 10 Līvānu mājas. Tā ir tikai trešā daļa no vajadzīgā, jo mums rindā stāv 30 ģimenes. Saimniecības jubilejas gadā saskaitījām — pa 25 gadiem 60 labiekārtoti dzīvokļi. Bet traktoristu vien mums ir vairāk nekā 60!

Kaimiņš mums nekad neliedz padomu. Mēs viņu bieži aicinām mūsu speciālistiem apstāstīt par darba organizāciju. — Un kāda jēga jums no tādas stāstīšanas? — Jēga ir tāda, ka mēs arī pārkārtojamies pēc viņu parauga. Mums saimniecība nebija sadalīta iecirkņos, bet strādāja septiņi mehanizētie posmi: augsnes sagatavošanas, sējas, rušināmaugu posms utt. Bet neviens posms galu galā nebija atbildīgs par iznākumu. Viņš iesēj tāpēc, ka viņam jāiesēj. Un ne vairāk. Mēs pametām šo “progresīvo” (mazsaimniecībās, kur direktoram viss pārredzams, kontrolējams, varbūt tiešām progresīvo) metodi un noorganizējām teritoriālās brigādes. Beļavnieks pagājušā gada sākumā mums te stāstīja, kā stimulēt speciālistus, kā sasaistīt visus citus darbus ar lopkopību, un mēs jutām — cilvēki interesējas. Šovasar strādājām jau pēc “Madlienas” parauga, laiks arī šoruden bija labs, un tagad par katru salmu

ķīpu vai skābsiena tvertni mēs zinām, ka tas ir, ka labi ir, ka kāds par to atbild, ka katram būs. Viss beidzot ir normas robežās. Tikai ar celtniecību ir katastrofāli. Izglītības ministrija nedod līdzekļus vecajām skolām, lielidama tikai lielās, jaunās. Bet mūs ar to posta ārā!

Mums jānāca bērniem nākt atpakaļ uz dzimto vietu, saka skolas direktore. Bet kur viņš nāks, ja nav kur dzīvot!

Skolas direktore nepavisam nav žēlabaina, viņai ir laba, cilvēciska stāja, neuzbāžas ar savām problēmām. Mēs vēl pierādīsim, ka mēs esam! Un ka mēs labi esam un stipri esam. Un, ja neviens mūs nemīl, tad paši mēs... Izdzīvosim un celsim ar! Vecajā, skaistajā muižas klēti izbūvēsim novada vēstures muzeju. Mums viena mamma uzdāvināja tik skaistu tautisko brunču audumu, ka tā dēļ vien ir vērts. Un mūsu skolai ir 25 gadi!

Vispār būtu žēl, ja šo skaisto skolas ēku parkā skolu lielcentrēšanās idejas pēc atkal pamestu izdemolēšanai un sagrūšanai kā daudzas un simtiem republikā, te ir tik skaists, iekopts parks, dīķi un celiņi. Pie kantora un jaunās ciema padomes nepavisam nav tā — rozes gan sastādītas, bet celiņu malā daudz "dekoratīvo akmeņu", pārāk daudz, lai būtu skaisti, vienkārši — tie te savesti rindiņā, lai kaut cik disciplinētu traktoristus un šoferus, tas nu ir skaidri redzams.

Lakstenes kalns! No šejienes pirmoreiz sāk just Vidzemes augstieni un tos zilos tālumus, kas izaudzējuši mums tik daudz skaistu, dvēselisku vidzemnieku. Būtu apgrēcība teikt, ka tie ir tikai rakstnieki un komponisti. Nu, protams, Reinis, Matīss, jā, Kārlis Skalbe, Austrīņš! Plāteres skolotājs un dzejnieks, hronists un grāmatnieks Arturs Mežaks pat apgalvo, ka, tikai sākot ar Madlienas pakalniem, sākoties arī dižo vīru saraksts Vidzemes kultūras vēsturē. Lai nu paliek dižie vīri, bet pats galvenais, ka šie kalni izaudzina mūsu ganiņus! Paskatieties Kundziņa gleznu Valsts Mākslas muzejā — ar šiem pašiem tālumiem, augstiem katedrāļu mākoņiem, mazo ganiņu uz akmens — un jūs sapratīsiet, no kurienes šī milzīgā, dvēseliskā spēja, ko jūs vēl joprojām varat atrast mūsu veco māju bēniņos —

grāmatās, kalendāros un kladēs, nošu burtņīcās un ērģelītēs, kas vēl glabājas dažā mājā, aiz televizora un dīvāna aizslēptas un vairs nelietotas. Šajos kalnos ir piedzimuši mūsu koristi un audēji, te zvaigžņu segas ir noskatītas. Un es domāju pat, ka zeme pastāv neatkarīgi no cilvēkiem. Paaudzes var nākt un aiziet, bet miglas ap kalniem ir tās pašas, tāpat arī tā savādā ilgošanās, no kuras dzimst censoni un pilnības meklētāji.

Kā saule iesēžas birztalās, cik zils ir gaiss pavasarī uz arumiem, cik brūnganas iznāk stirnas pie mājām! Kā ozoli nebēg debesīs, bet plešas apaļumā un paņem sev zemi, kā Vidzemē ezera otrā krasta kalnmalā bērzi ar eglēm pavasarī ir skaistāki nekā vasarā, kā Vestiena audzina sarmu!

Te nevar nemaz citādi būt — ir jāatnāk un jāklūst par latvieti.

Franču politiskais darbinieks un publicists Eduards Erio (*Herriot*), braucot 1922. gadā cauri Latvijai, brīnījās: tur ir tāda zeme — ik pa gabaliņam sēž kāds ganiņš un lasa Šopenhaueru! Erio atgriezās no Padomju Savienības, par kuru uzrakstīja grāmatu "Jaunā Krievija" ("*La Russie nouvelle*"), un Latviju pieminējis tikai starp citu.

[..]

Es tikai gribu teikt to, ka šie kalni nav tikai dievu un vareno mitekļi, tie ir apgarojuši mūsu ganiņus, mūsu tautu, mūsu kultūrspēju. Mūžam zili.

Mēs pirmin pabraucām garām Aderkašiem, taisni pāri Gnēžu kalnam. Vietējie to sauc arī par Zilberkalnu. Sudrabkalns tāpat. Te cēlies Sudrabu Edžus (Zilbers). Nav nemaz jādzīvo Tibetā, lai justu zilo kalnu aicinājumu. No šā kalna mūsu kultūrā ienācis Dullais Dauka, godīgais, zinātkārais puika. Tepat uz stūra vēl nesen bija veca smēde, un tur strādāja vecais kalējs baltu, skaistu bārd — Jānis Paulis Eduards Zviedris. Viņa zemā, gadsimtos piekvēpusī māja bija bāztin piebāzta grāmatām. Pēdējā laikā, kad nekas jau vairs vecajam kalējam netika pasūtīts — ne pakavi, ne durvju kliņķi, ne mācekļi doti —, viņš staigāja apkārt un nelika nevienam mieru ar savu filo-

zofēšanu, cilvēki, darbdienas rūpēs noplicinājušies, neielaidās un vairījās no viņa. Kad 1978. gada rudenī bijām pāris stundu starp viņa grāmatām pasēdējuši un cēlāmies, viņš teica: jūs mani atmodinājat ar to runāšanu. Katrs ir kalējs. Vajag kalt! Un izkalt savu laimi!

Nav jau diez cik pārsteidzoša gudriba, toties — pārliecība gan!

Baltbārdainais Jānis Paulis Eduards man uzdāvināja Aderkašu baznīcas priesteru Indriķa Straumītes (Liciša) grāmatu "Pareizticība pie latviešiem". Šī grāmata pirmoreiz tika publicēta krievu publicista Samarina rakstu krājumos Prāgā (pārāk ķecerīga bija, lai iznāktu bez ietekmīgas paspārnes) un "savā laikā grieza uz sevi visas izglītotās krievu publikas vērību". Arī tas bija liels un stiprs Dullā Daukas gājiens, agri vēl pirms Dullā Daukas — jau 1845. gadā! Bet, praktiski runājot, te, Aderkašos, vēl pirms desmit gadiem, teica "Meņģeles" priekšsēdētājs, bija maizes ceplis, katru dienu viens večuks izvadāja maizi ar zirgu pa veikaliem. Ļoti garšīgu maizi. Tagad ved no Dobeles līdz Taurupei! Un cik tas visai sabiedrībai neizmaksā! Un ja tikai vēl atved!

Ķeipenes kalns. Visapkārt tālumi, arī Madliena tepat lejā, ar roku aizsniedzama. "Ķeipene" arī ir no tām laimīgajām nelaimīgajām saimniecībām, kas tikušas palīdzības sarakstos un nu būvējas — parkā bērnu dārzu, nogāzē Livānu mājiņas. Būvējas gan kaut kā nevīžīgi un haotiski: pret lielceļu skola iznāk tieši ar visneglītāko pusi — ogļu čupām un izgāztuvi; aleja, kas ved kalnā uz centru, nekopta, starp lielajiem alejas kokiem ceļmalā izbrauktas dobes, arī tagad stāv traktori, nav noteiktas stāvvietas; pati centra virsotne arī nesakopta. Arī Patērētāju biedrība nekopj savas veikalu ēkas, būtu kaut nokrāsojuši! Aplupušas un atlupušas, ielāpainas tās te stāv ceļmalā kā piparbodītes bankrota priekšvakarā. Vietējie ir reti pateicīgi ciematam, saka Visvaldis. Bet nekādu kopu piekopšanos gan neredz.

"Lauberē" mēs nemaz neiebraucām, tur, saka, vadības maiņa, vadītājs aiz personiskiem krenķiem nolaidis disciplīnu un tamlīdzīgi, negribas tādā reizē list uz ādas. Un

stāvoklis jau apmēram tas pats, kas "Ķeipenē", — saimniecība atbalstāmo un pabalstāmo sarakstā, tātad būvējas par kopu naudu, strādā, kā māc, un cer uz labākiem laikiem.

Ir apbraukts Madlienai apkārt un nu var arī uz centru. Pa ceļam vēl klausāmie radiopārraidī no kolhoza "Ādaži" kultūras nama zāles. Tur pašlaik notiek žūrijas komisijas sēde. Kolhozieki un žurnāls "Skola un Ģimene" izspriež prēmijas. Literārais konkurss par bērnu un jaunatnes audzināšanu lauku ģimenē. "Ādaži" aug. Viņi aug. 4000 kolhozieku. No tiem 900 bērnu. Runā paši kolhozieki, žūrijas komisijas locekļi. Pievērsties mīlestībai un dabai jau no mazām dienām... neviens bērnudārzs, ne internātskola nevar izaudzināt tavu bērnu... Vispār pareizi spriež. Un "Ādažos" arī dara — dod garus, nodrošinātus atvaļinājumus mazbērnu mātēm.

Bet Madlienā kultūras namā pašlaik LLA zinātniski praktiskā konference. "Darba resursu nostiprināšanas problēmas lauksaimniecībā Rietumu reģionā".

Tātad braucam beidzot iekšā centrā. Taču piegājiens paliek vēl pagaidām tas pats: skatīties, kas notiek apkārt.

Rajona partijas sekretāre ir uztraukta. Tā jau arī nedrīkst! Piezvana pēdējā minūtē: jums jāreferē! Pie tam zinātniekiem no visas Savienības. Ko es varu zinātniekiem referēt — tikai savas praktiķa problēmas. Lai viņi paši secina!

Un, sēžot zālē līdz ar citiem pasaules gudrajiem, es dabonu apiet apkārt arī vēl republikai. Aina ir tāda:

līdzšinējā prakse rāda, ka, paplašinot graudaugu platības, ne vienmēr iegūst vairāk graudu, tāpēc nevajag noteikt obligātas sējumu platības, bet tikai iegūstamo produkcijas daudzumu; lai saimniecības pašas audzē tādas kultūras, kādas katrā saimniecībā ir piemērotas un dod lielāku ražu;

lai graudaugus novāktu savlaicīgi (t. i., 12—14 dienās, laba ražas laika periodā), vajag palielināt graudaugu kombainu skaitu, lai katram kombainam iznāktu 70—80 hektāri novācamā lauka. Tagad katram kombainam iznāk apmēram 104 hektāri, bet kopā ar zālājiem — 115 hektāri. To laba laika periodā novākt nevar paspēt;

ik gadus uz lauka paliek 5—6 centneri no hektāra nenovāktas ražas; lai kombaini neizkaisītu pa lauku arī pelavas un nezāļu sēklas, vajag blakusesošajai novākšanas kārtībai daļu graudu kult noteiktās kulšanas vietās (stacionāri) ar virknē savienotiem diviem kombainiem;

aramzemes ielabošanai un sakārtošanai, tās kapitālam remontam katrā saimniecībā būtu lietderīgi ik gadus turēt 100—150 hektārus tiro papuvju; vasaras periodā šī platība speciāli jākopj: jāplanē, jākalķo, jāmēslo ar kūtsmēsliem, jāatbrīvo no nezālēm un akmeņiem;

katrā saimniecībā jāceļ kartupeļu uzglabāšanas pagrabi, pašlaik tādi ir tikai četrās saimniecībās, kartupeļu zudumi ziemā stirpās ir nepiedodami lieli;

pašlaik rajonā ir 4 tūkstoši hektāru meliorēto zemju, kas cieš no lieka mitruma, šinīs platībās jāveic rekonstrukcija, bet šinī piecgadē rekonstrukcijai atvēlēti līdzekļi tikai tūkstotim hektāru. Tātad, lai savestu kārtībā šīs platības, vajag četras piecgades; meliorācijas plānos vajadzētu paredzēt pusi no gada plāna līdzekļiem izlietot rekonstrukcijai, pusi jauno zemju apguvei; pašlaik rajonā 1200—1500 hektāri katru gadu paliek neizmantoti pārlietā mitruma dēļ vai arī no šīm platībām nav iespējams novākt izaugušo ražu; daudzus gadus visas meliorētās pļavas, ganības un pat bijušie krūmāji tika ieskaitīti aramzemē, tāpēc nepieciešams precizēt katras saimniecības (arī rajona un republikas) aramzemes istās platības;

lai uzturētu pareizu darba ritmiku, valstij katru gadu jāpiešķir līdzekļi — ap 500 tūkstoši rubļu iekšējo ceļu izbūvei vai jāparedz šie darbu apjomi Autotransporta un šoseju ministrijas plānos. Ceļu stāvoklis saimniecībās ir ļoti slikts, un ar savām darba jaudām un savu prasmi vien saimniecības tos izbūvēt nespēj;

pašlaik nepareizas traktoru parka struktūras dēļ galvenie lauksaimniecības darbi, arī transportdarbi tiek izpildīti ar palielinātas jaudas traktoriem. Darbos, kur pietiktu ar mazjaudas traktoru (rušināmkultūru sēja un rušināšana, zālāju pļauja, siena ārdisšana un vālošana, kartupeļu rakšana), tiek izmantoti vidējas jaudas traktori, bet darbos, kur

jāstrādā ar vidējas jaudas traktoriem, tiek izmantota lieljaudas tehnika (zemes kultivācija, transportdarbi ar četrtonnīgām piekabēm utt.); šādi pārspilējumi ievērojami pārsniedz mūsu republikas apstākļiem piemēroto mazjaudas un vidējās jaudas traktoru iegādes un uzturēšanas izmaksas, izmaksas ir nevajadzīgi palielinātas; būtu lietderīgi ierobežot lieljaudas traktoru T-150 K ieviešanu republikā, vienlaikus palielinot vidējās jaudas (MTZ un T-40) un mazjaudas traktoru (galvenokārt šasiju T-16) un tiem nepieciešamā inventāra piegādi; pašreizējā situācijā ar lieljaudas tehniku pa katru aramzemes lauku tiek braukts 6—7 reizes gadā, tas sablīvē augsnes apakškārtu, izjaucot normālo augsnes blīvumu, un jārisina jautājums par augsnes **apakškārtas** irdināšanu, bet šim uzdevumam mašīnu nepavisam nav;

pašlaik atsevišķu saimniecību nodrošinājums ar deficitās lopbarības gatavošanas tehniku (E tipa kompleksi) 3—4 reizes pārsniedz citās saimniecībās iedalītās tehnikas apjomu, sadalē būtu jāvadās vai nu pēc rajonos un saimniecībās esošo liellopu skaita, vai arī pēc valsts sagādē nododamās liellopu produkcijas apjoma; [..]

pašlaik rajona saimniecībās trūkst 150—170 mehanizatoru, bet ražas novākšanas laikā, kad 120 mehanizatoru pāriet uz kombainiem un E tipa mašīnām, iztrūkums ir 300; tātad stāv 300 traktoru vai arī daļu traktoristu aizvieto gadījuma cilvēki; katru gadu rajonā sagatavo 80—100 mehanizatoru, bet kopskaits praktiski paliek nemainīgs, līdzīgs stāvoklis arī lopkopībā; tas nozīmē, ka nav nostiprināts vidējo speciālistu posms; galvenie iemesli: nav piemērotu dzīvokļu, bērnudārzu; dažus gadus vajadzētu samazināt dzīvokļu celtniecību Rīgā un citās pilsētās, atbrīvojušos resursus un jaudas novirzīt celtniecībai laukos.

Tādu saimnieku, kas visu to kopā redz, saprot un **prot noformulēt**, nav daudz. Jāsaka — daži. Pārējie dzīvo kā lielais daudzums priekšnieku: žēloties, dabūt sev, dabūt ko savai saimniecībai. Bet, pirms ko gribēt, ir jānoformulē situācija. Jābūt savas taktikas un stratēģijas apjēgai. [..]

Risinājumu var atrast tikai ar saimnieku, kas redz sevi kopā ar rajonu vai vismaz kopā ar kaimiņiem. Ir tāda

domāšana vajadzīga. Beļavnieks jau pats ir rajona saimnieks, viņš ir partijas rajona komitejas birojā, viņš to visu saprot, kas te būtu runājams un darāms. [..]

AR JĒLU OLU NEVAR TRĀPĪT MĒRKĪ

Sākas tā, ka parādās jauns agronoms, sovhoza agronoms. Ierodas ar motociklu, rīko, bet vēl līdzī tāda piekabe, tajā gāmatas. Tas bija kaut kas jauns. Mēs pirkām arī. Viņš spēlēja arī orķestri. — Nav gan redzēts! — Bijā! Bungas sita! Tas bija vienās vēlēšanās.

Ir 1957. gads. Divi gadi paiet, par agronomu strādājot. Tad paliek slims saimniecības direktors un aiziet. Kādu gadu Beļavnieks strādā par "v. i." — vietas izpildītāju un agronomu, faktiski tāpat jau par direktoru. Pilnīgi jauns. Rajona vadība grib pavērot. Zina jau, ka viņš ir saimnieks, zina, ka aktīvs komjaunatnes darbonis, bet tik un tā vēl pavēros. Un, kā sāk direktora darbu, tā blakus viņam ir Alberts. Ja reiz Alberts ko pateica, tad jādara! Tur nav ko apspriest; viņš pateiks, ka tā jādara, un tev jāizpilda. Ja Alberts tā teica, tad teica! Tāds bija Alberts. Jā, viņam vajadzēja te palikt, viņš bija zemkopības fanātiķis.

Tagad Alberts Gasons strādā Ogres izmēģinājumu saimniecībā "Kārļi". Tāds neliels, kalsnējs, kad runā, tūlīt jūt no viņa spēku: nē, Beļavnieks par sevi nestāstīs. Saimniecībai atdos visu, sev nepieprasīs neko. Es ar viņu biju kopā kādus četrus piecus gadus. Šādu vadītāju maz, bet šur tur vēl arī ir. Ja citi to neredzēs, tad jau būs švaki. Viņam daudz palīdzēja vecais partijas sekretārs Salīņš. Es viņu ļoti cienīju. Viņam bija liela pieredze visādos sadzīves jautājumos. Viņi abi strīdējās, bet, kad nāca kolektīvā ar priekšlikumu, tad vienoti. Viņi viens bez otra pa saimniecību nemaz nebrauca. Tikai abi. Tagadējais partijas sekretārs direktoram netiek līdzī — nevelk. Salīņš daudzos jautājumos Beļavnieku pret kolektīvu un pret centru arī aizstāvēja. Bija pavisam trīs tādas trauksmes: Beļavniekam jāaiziet! Vajag, lai aiziet, vai

nevajag? Beļavniekam bija labi vīri apkārt. Ieviešanā tā vajag! Ieviešanai ir vajadzīgi vīri, uz ko paļauties. Salīdzinot šāds bija. Tagadējais sekretārs Ikaunieks tagad arī ir izaudzis. Jau toreiz viņš mehāniķu vidū bija lielā cieņā, viņš visu kukurūzas tehnoloģiju iznesa uz saviem pleciem un pierādīja, ka var to izdarīt. Ieviešanas jautājumos "Madliena" vienmēr pierāda, ka var, tikai citi visapkārt kapitulē, visa tā būšana kopā — neiztur, un tad jau arī viens nekā nevar. Jaunzaru Arvīds toreiz bija Zādzēnes nodaļas pārvaldnieks, Lediņš — galdnieku darbnīcas vadītājs, Atslēdzu Jānis — būvdarbu atslēdznieks. Bez viņiem Beļavnieks nekā nebūtu panācis. Kaut arī viņam ir lielāks vēriens nekā saimniecības direktoram, jā, viņš varētu būt rajona mēroga vadītājs, varbūt pat vēl augstāk. Mēs jau pašā sākumā jutām, kas tos plusus dod: kolektīva atbildība! Diez kā Jānis vis nejūtas, kad Pēteris saka: tu, draugs, pēc kapeikas lien manā kabatā! Tas bija lielākais pluss, kas saimniecību pavilka uz augšu. Madonas rajona "Cesvainē" ir kaut kas līdzīgs, viņi brauc viens pie otra — Kārkliņš un Beļavnieks. — Jā, es arī atceros, ka Madonas rajona pirmais sekretārs Bērziņš teica par Beļavnieku: viņš protot panākt rezultātus kaut kā tā, ka citi viņam to izdara. — Jā, tas pirmkārt. Otrkārt, celtniecība visa ir viņa ideja. Visa! Treškārt, viņš visu laiku ir kopis demokrātisku saimniekošanu. Ar viņu var strīdēties par visādiem asumiem, bet apgriezies — un ar viņu var runāt atkal. Daudziem vadītājiem tā nav, viņi nes līdzī un atgādina. — Ceturtkārt, viņam būtu vieglāk dzīvot un viņš nesirmotu, ja viņš augšā, tur, centros, nestrīdētos, bet darītu tā kā Kauliņš: saka "jā, jā", bet aizbrauc mājās un dara mazliet savādāk.

Vieglāk dzīvot? Vieglāk dzīvot ir tad, kad tu zini teoriju, domā Beļavnieks. Mums Bulduros teorētiskā domāšana nebija mācīta. Tikai iemācījāmies — tā saka Ļeņins, tā saka Markss, bet kas tad izlasīja pa istam? Visa domāšana un darišana gāja stihiski, vadījāmies pēc izjūtas. Tagad nu es nolēmu, ka man vajag teoriju. Kaut vai tajā pašā vadīšanas voluntārisma jautājumā. Ļeņinam ir ļoti precīzi pateikts. Arī nacionālajā jautājumā dažam

labam latvietim un krievam bija jāaizbāž mute. Arī pedagogija, rūpnieciskā ekonomika — kā tu no laukiem vari tuvināties ar pilsētu, ja tu nezini, kā pilsētas saimnieks rēķina? Ar rēķiniem pārbauda godīgumu, va' ne. Vai statistikā — kā tiek pie vidējiem skaitļiem un velns zina kādiem skaitļiem. Augstskolā to visu māca, bet tehnikumā tā nebija. Ar frāzi vien jau par maz.

Bet Augstākajā partijas skolā mēs esam vesela laucinieku grupa — Dzirne no Saldus, Kalējs no Cēsīm, Viksna — Cēsu rajona izpildkomitejas priekšsēdis un Kondratjeva no Cēsīm, visi no Cēsīm, no partijas darba. Dzirne jau tad briedināja domu, ka blakus lielajiem lopkopības kompleksiem, kamēr tie amortizē un nav vēl sākuši nest peļņu, ir jāceļ lētas pagaidu mītnes cūkām no guļkokiem — kaut vai zemnīcu tipa —, lai neapstātos ražošanā peļņa. Viņu kritizēja, bet pēc tam lielajā cūkkopības akcijā viņa iesāktā ideja skanēja jau visos lēmumos. Vienreizējs vīrs ir Kalējs, viņam augstskolā ieteica noteikti turpināt zinātnisko darbu, bet viņš tagad strādā par Cēsu rajona komitejas sekretāru. Viņš teorētisko literatūru apguva kaut kā momentāni. Mēs tikai teicām: Jāni, izstāsti! Viņš visu, ko nepaspējām izlasīt, mums izstāstīja. Es atceros, vienasar sesija tieši pa Jāņiem. Kauns Rīgā palikt, braucam uz "Madlienu", apskatāmies saimniecību, dziedam, Gunāram ir laba balss. Kamēr gaišs un jābrauc atpakaļ uz Rīgu, jāliek eksāmens. Noliekam eksāmenu, jā, un vakarā vēl papriecājamies. Man bija olu režģis mājās, un viens saka, ka ar jēlu olu nevarot trāpīt mērķi. Kaut kas nedzirdēts! Mēģinām — un nevar! Viņa iet pa trajektoriju un maina virzienu. Mēs daudz olu izniekojām, faktiski neizniekojām, jo man uz visu mūžu tas iesēdās: ar jēlu olu nevar trāpīt mērķi.

Un tā kopš 1957. gada saimniecība aug, veidojas, klūp, bet tik un tā iet uz augšu. Ikvienu pievienošana ir klupiens, visu laiku tā ir tāda asins pārliešana, pēc kuras grūti atkal saņemties. Pašā sākumā te bijuši 11 kolhozi, vismazākais no tiem bijis "Pumpurs" — ar 11 zemnieku saimniecībām, 182 hektāriem aramzemes, 28 govīm un 18 zirgiem. Līdz 1975. gada janvārim visa šī visvisādi

apvienotā zemīte sāk iet uz augšu, lēnām, bet ļoti neatlaidīgi. 1975. gadā kāpums nobremzējas — tiek pievienots vēl viens atpalicis kolhozs “Nākotne”, un tūlīt nāk lietus un neražu gadi. Saimniecība nu ir nāvīgi liela — 10 348 hektāri, no tiem 6438 hektāri lauksaimniecībā izmantojamās zemes; zemes vidējā vērtība 36 balles, lauksaimniecībā izmantojamās zemes vērtība 30 balles.

Grūti. Bet saimniecība nopietni kāpj. Un kāpj zemes ražotspēja. Vidēji republikā uz katru zemes novērtējuma balli iegūst 50—60 barības vienību, “Madliena” — 70—80. Saimniecībā aug vispārējā dzīvotspēja. Dzimstība lielāka par mirstību — tas ir ļoti svarīgs rādītājs. 1982. gadā piedzima kādi 30—32 bērni. Pensijā katru gadu aiziet 25—30 cilvēki. Starpība nav liela, bet ir. 1500 slaucamās govīs. Plāns — 4500 tonnas. 665 tonnas gaļas plāns. Izslaukumi no govīm salīdzinoši nav augsti, bet nav arī tik zemi. Plāns — 2750 kilogrami no govīm, viszemākais izslaukums — 2300 kilogrami no govīm. Ir svarīgi uzrādīt viszemāko. Bieži dara otrādi, uzrāda kādu augstāko, kamēr no pārējām varbūt neizslauc nekā. “Taurupē” plāns — ap 2500 litru, “Meņģelē” vēl zemāks.

“Madliena” — apvienota, neapvienota, stihiskajās nelaimēs, ar “Lauktechniku” un “Agroķīmiju” vai bez “Lauktechnikas” un “Agroķīmijas”, gan ar lēmumiem, gan bez lēmumiem — aug neatlaidīgi, mērķtiecīgi un loģiski.

Kā? Ar ko?

Ar iekšsaimniecisko aprēķinu, ar laika darba premiālo samaksu, ar tās izstrādāšanu un ieviešanu — sev un saviem spēkiem.

LIELĀ UN MAZĀ NAUDA

Iekšsaimnieciskais aprēķins katrā brigādē, katrā tās darba nozarē. Premiālā laika darba samaksa. Tā ir “Madlienas” pašu gudrība. Varētu teikt, tas ir “Madlienas” lielais trumpis. Šajā sarežģītajā politekonomijas spēlītē “Madlienai” ir savs trumpis. Bet mēs arī zinām, ka trumpis pats par

sevi nav nekas, ja nav trumpja turētāja, kas māk to turēt. Jo trumpis ir laimes lapiņa, gadījuma zīme, viegli palaizams, neatdabūjams. Beļavniekam trumpis ir vienmēr. Viņam ir sistemātiskais trumpis. Vārdu sakot, viņš prot spēlēt, zina kārtis, zina spēlētājus, zina apstākļus un ir izstrādājis pats savu "Madlienas" sistēmu.

Kas tie par apstākļiem?

Bet apstākļi ir tādi, ka Latvijas sovhozos nepietiekami tiek lietots saimnieciskā aprēķina princips: neplāno iekšējā patēriņa limitus, nav precīzas iekšējās uzskaites, nestimulē līdzekļu ekonomiju. Tas ir, saimniecības lielo naudu, lielā plāna naudu gan saskaita, bet neprot skaitīt mazo naudiņu. Tas ir apmēram tā kā dzīvē arī: dēls brauc uz kuģiem, pelna lielo rubuli, restorānā notērē lielo naudu, atbrauc no pilsētas uz laukiem pie mammas ar taksi, taksim noskaita lielo naudu, atved dāvanas par lielo naudu, bet no mammas prombraucot palūdz mazo naudiņu autobusam un papirosiem. Saimniecībās vēl daudz strādā tādu "tāljūras braucēju": lielos skaitļus zina, no maziņajiem baidās. Un sevišķi daudz tādu "lielo skaitļu zinātāju" strādā starporganizācijās rajonā un lielākos resoros. Arvien vairāk parādās cilvēku, kas zina tikai lielos skaitļus. Tāpēc viņi neko nevienam nevar pierādīt. Jo pierādīt var, tikai sākot ar mazo skaitli. Stiprs ir tas saimnieks, kas uztur dzīvu mazo skaitli. Mazais skaitlis turas pie cilvēka. Pie cilvēka, kas strādā, pie gotiņas, kas ēd un dod pienu, pie godīgā darbavīra, visi viņi ir aplipuši katrs ar saviem mazajiem rēķiniem, visi viņi jāizteic skaitliskā izteiksmē, tikai tad saimnieks ir drošs. Tad viņam ir "sešnieku dūzis", "septiņnieku karaļi". Tā tāda mazo skaitļu teorija.

Tā tad "Madliena" ir ieviesta **premiālā laika darba samaksa** un "Madliena" zina, kādos apstākļos tā nenoliedzami attaisnojas.

Saimniecībā noteiktas dažādas algas likmes par darba stundu atkarībā no katra laukstrādnieka kategorijas. Bet darba kategoriju (1., 2., 3., 4.), ievērojot strādnieka darbaspējas (arī spēku), kvalifikāciju, darba disciplīnu un izglītību, nosaka speciāla komisija. Reizi gadā, parasti pirms lauku darbu sākuma pavasarī, kategorijas pārskata.

Katra mēneša beigās katra strādnieka darba rezultātus izskata brigādes padome. Visi, kas labi strādājuši, saņem 20 % apmērā premiālo piemaksu. Pēc siena, graudu un citu kultūru novākšanas — vēl piemaksas par ražoto produkciju, skatoties, kā nu kurā brigādē plāns pildijies. Par sliktas kvalitātes darbu, par darba neattaisnotiem kavējumiem, par nesaimniecisku apiešanos ar inventāru, par nedisciplinētību, par darba normu neizpildīšanu brigādes padome prēmiju samazina vai to vispār nepiešķir.

Brigadierim ir tiesības darbā pavadīto stundu vietā uzskaitīt mazāku stundu skaitu, ja strādnieks nedisciplinētības dēļ regulāri neizpilda darba normas. Brigadierim dotas arī tiesības noteikt šādos gadījumos atsevišķiem strādniekiem gabaldarba samaksu līdz tam laikam, kamēr brigādes padome piekritīs atjaunot atalgošanu pēc premiālās laika darba sistēmas. Arī no jauna pieņemtie strādnieki pirmo mēnesi strādā pēc gabaldarba samaksas noteikumiem, bet pēc tam ar brigādes padomes ieteikumu viņiem piešķir noteiktu kategoriju. Šī filtrācijas sistēma neļauj saimniecībā iekūņoties vieglas peļņas tikotājiem. Nav iespējas izblēdīties: gada laikā jaunatnākušais ir brigādes padomē izpētīts, kategorija iedota — vai nu centies, uzticies, iejūties, vai arī ej, kā nācis! Madlienā tāpēc maz svešo, daudz savējo.

Var teikt: kas tad te jauns, tā pati rūpnieciskā darba apmaksas sistēma! Nu, pirmkārt, tas jau vien ir jaunums, ka laukos — rūpnieciskā apmaksas sistēma. Tā liecina par stabilu darba ritmiku.

Otrkārt, jaunums ir tas, ka padomju saimniecība tikai ar saviem ekonomistiem vien ir izdarījusi republikas zinātniekiem veicamo darbu — spējusi izrēķināt laika normas un patērīna optimālos limitus un iestrādājusi to visu sistēmā.

Treškārt, šī sistēma ir elastīga, tā ir ik gadus pārskatāma un pārveidojama atbilstoši saimniecības interesēm.

Ceturtkārt, šajā objektīvajā samaksas sistēmā ir uzrādīts spēka pielikšanas punkts padomēm. Padomes, šoreiz brigāžu padomes, šo sistēmu uzrauga, iespaido, uzlabo.

Piektkārt, un tas varbūt pat ir galvenais, šī saimniecības iniciatīva liek saprast, ka sociālistiskā saimniecība sāk jau atražot sevi teorētiski, pierāda sevi pašapzināšanās, sāk attīstīt savu "sociālistisko mazo skaitļu teoriju".

Es nezinu, vai republikā ir vēl kaut kur tāds pašdarbīgs gājiens, kad saimniecība, apzinājusies darba vispārējo paraugnormu neelastību, apzinājusies, ka paraugnormas atbilstoši konkrētiem apstākļiem zinātniski pamatoti koriģēt ir tik sarežģīti, ka mērķis neattaisno līdzekļus, apzinājusies, ka lauksaimnieciskajā ražošanā jāuzskaita un jāapmaksā visas darba operācijas, ne tikai paraugnormās minētās, ka sociālistiskā ražošana saimniecībā jau tiešām ieiet spēcīgākā politekonomiskā gultnē, — kad, to visu apzinoties, kāda saimniecība ņemtos izstrādāt saviem spēkiem "savu pašu" apmaksas sistēmu. Faktiski nav jau pareizi teikt "savu pašu". Tā ir politekonomijā jau zināma sistēma. Un arodbiedrībām zināma sistēma. Tikai uzdrošināšanās ir pašas saimniecības. Protams, Beļavnieka. Bija daudz jādāmā, daudz jāsaprot, lai uzņemtos visu šo rēķināšanu, iekustinātu, pierādītu savējiem, pēc tam priekšniecībai, ministrijai. Un ne tikai par darbu samaksu, bet arī par citu ražošanu, izdevumu limitu plānošanu, izdevumu salīdzināšanu ar saražoto produkciju un prēmēšanu par ekonomiju. Eksperiments sākās 1963. gadā. Un tūlīt saimniecība sāka strādāt ar peļņu. Tas ir saimniecības pirmais rentablais gads. No 1966. gada pēc šīs sistēmas strādā visa saimniecība, un nu jau tas vairs nav eksperiments. Bija arī vispārieteiktie normatīvi, bet tie uztaisīti tik sarežģīti, tik teorētiski atsvešināti, ka tos neviens nelieto, un cauri tā lieta! Pie mums braukušas daudzas saimniecības, esam devuši tām veidlapas, lasījuši lekcijas Jēkabpilī, Stučkā, Jelgavā sovhozu direktoru semināram par iekšējo aprēķinu uztaisīju brošūru — pieredzes propagandai. Brošūru izdeva Zinātniski tehniskās informācijas pārvalde. Tur nekas nav tik sarežģīts! Tas ir katrā saimniecībā izpildāms darbs! To var jebkurš saimniecības ekonomists! Tikai jādara! Visi noklausās un saka: tas ir labi, tas ir viegli, — bet oficiālajās atskaitēs republikā nejūt, ka šī

sistēma būtu iedarbināta. Vienīgi pēc prēmijām redzams — ja maksā prēmijas, tad ko dara. Bet tas jau ir visvienkāršotākais variants.

Visaugstāko rentabilitātes līmeni — 69,3 % — mūsu saimniecība sasniedza 1971. gadā. "Madliena" kļūst miljonāre — peļņa 1 miljons 49 tūkstoši! Republikas karogs par labāko padomju saimniecību. Tagad "Madliena" no republikas 245 sovhoziem varbūt ir pirmajā divdesmitā trīsdesmitā. Kāpēc ne augstāk pirmrindniekos? Tāpēc, ka "Madliena" iet godīgus ceļus — "neizīrē" sevi reklāmai kā Pierīgas saimniecības, "nepiebrauc" tehnikas sadalē, netirgojas ar alkoholu. Vienkārši notur labu līmeni ar labu darba organizāciju. Vienkārši ievēro, ka lauksaimniecībā nav mazsvarīgu darba operāciju. Taisnīgi jāatalgo ik mazākais darbiņš. Ar vispārīgajām paraugnormām visu nevar izmērit. Akmeņu nolasīšana un novešana no lauka, zirga iejūgšana un izjūgšana, aizvešana uz ganībām, to divu mazāko ābelīšu nokaļķošana pie fermas pavasarī, tā grāvīša atbrīvošana, kam nez kāpēc aizķepusi caurtece ceļmalā, līdzīgi remontiņi — šādi darbi nav paraugnormu grāmatā atrodami. Bet bieži vien ir nepieciešami. Lauciniekam, ja viņš ir īsts saimnieks, jādara dienā desmitiem tādu sīku, vajadzīgu, neuzskaitāmu darbu. Bet dokumentu noformēšana tādām sīkam gabaldarbam pēc vecās gabaldarbu normatīvu sistēmas būtu darbietilpīgāka par pašu uzskaitāmo darbu.

Jā, vecajā apmaksas sistēmā tādi darbiņi neskaitījās. Vecais lauku rūķis tos darīja aiz tradīcijas, vienkārši viņš tā bija audzis — darba kārtīgumā. Jaunie ir izauguši visnotaļ blakus vecajām tarifikācijas un normatīvu grāmatām: darbs, kas tajā nav minēts, viņiem nav arī īstenībā, viņi to vienkārši neredz. Darbs, kas nav tabulā, nav darāms. Tāda vienkārši nav.

Bet "Madlienas" samaksas sistēma atved darbā atpakaļ darbaudzināšanu, ik brīdi liek būt atbildīgam par visu, kas tev darbā apkārt. Nav mazsvarīgu darba operāciju, un visi ir padarāmi tikai kārtīgi. Kamēr tu pats sevi vēl nekontrolē vai kad tu pats sevi vairs nekontrolē, tevi kontrolē ražošanas padome. Akorddarbs, cenšanās vairāk

padarīt var radīt brāķi: rušināmaugu sēšanā, ravēšanā, kaplēšanā, augļu koku apmieglošanā, kaitēkļu apkarošanā, sēklas kartupeļu pārslasišanā, daudzās vēl citās “šanās”. Jo vienmēr ir tā, ka zemākas kategorijas strādnieki cenšas visu — **vairāk**, augstākas kategorijas strādnieki — **labāk**. Tagad jau “Madlienā” praktiski ir tikai augstākās kategorijas — trešās un ceturtās — strādnieki. Un nav mazsvarīgu darbu.

Maziņie darbi ir ļoti solidāri un labatminīgi. Tie atceras darītāju. Tie summējas ļoti jūtami. Tā ir **mazā** naudiņa, kas summējas ap-bri-no-jami pamatīgās summās. 1969. gadā viena cilvēka izstrāde celtniecībā bija 4865 rubļi, 1970. gadā — divas reizes lielāka, 1974. gadā jau divarpus reizes lielāka. Pēc tam izstrāde nostabilizējās. Tāds lēciens — “normāl-lēciens” — varēja notikt tikai tāpēc, ka visiem galvenajiem celtniecības darbu veidiem tika izstrādātas kalkulācijas, kurās norādīta laika norma (normatīvais darba patēriņš laika vienībā) un izcenojums gabaldarbiem.

Katra mēneša beigās celtniecības brigādes padome pārbauda normatīvā laika pareizību un darba patēriņa samazinājumu vai paaugstinājumu. Par katru normatīvā laika samazināšanās procentu ir brigādei noteiktas speciālas prēmijas. Ja normatīvais laiks nav saīsināts — specprēmiju (līdz 40 % no gabaldarba samaksas) nav. Taču, ja specprēmijas par laika normas samazināšanu nav, vispārējo prēmiju 20 % apmērā no pamatalgas strādnieks var saņemt tik un tā — par labu, kārtīgu, laikā veiktu, kvalitatīvu darbu.

Jo, ja cilvēks ir astoņas stundas darbā un nāk sniegs un lietus uz galvas, un nevar neko darīt vai apakšuzņēmuma organizācija neievēro grafiku un nepieved būvmateriālus laikā, cilvēks nav vainīgs, ka rodas dīkstāve, — viņam samaksā vismaz par laiku.

Šī nodaļa ir ļoti nogurdinoša, lai par to stāstītu tālāk, bet tad arī var iedomāties, cik nogurdinoši ir visu šo laika normu izrēķini, vēl jo vairāk tādēļ, ka kantora cilvēki zina, ka citās saimniecībās grāmatvedības speciālistiem nav tādas slodzes — tur vienkārši tik būtiski un pamatīgi nerēķina.

Ar šo sistēmu jāaiziet līdz strādniekam, saka direktors, tikai tad tā sevi parāda. Nu protams — jātiek līdz tādai drošības sajūtai strādniekā, ka katrs liels vai mazs darbs tiks novērtēts, kvalificēts, atzīts un atalgots. Lielās un Mazās naudas attiecības ir neregulētas, cik nu labi vien pašu spēkiem to var izdarīt. Valsts plāna intereses un kabatas intereses tiek saskaņotas, cik vien tas vienas saimniecības ietvaros iespējams. Cilvēki nu jau uzticas šai skaitļošanai. Jo tajā viņi saskata abas naudas — Lielo un Maziņo.

Un tagad "Madlienā" objekti tiek nodoti laikus, labā kvalitātē, ekonomējot izmaksas, nepārtērējot algu fondus. Par Mazās naudas pareizu dzīvošanu nu jau četrpadsmit gadus atbild saimniecības ražošanas padome un brigāžu padomes. Bez padomes lēmuma grāmatvedība neizdara nekādus algas piemaksu aprēķinus. Ražošanas padome izskata darba rezultātus katru mēnesi. Dod ieteikumus kategoriju piešķiršanai, samazina vai noņem prēmijas par darba disciplīnas, tehnoloģijas vai darba drošības pārkāpumiem, sadala sociālistiskās sacensības prēmiju piemaksas.

Visu nav iespējams un nav lietderīgi izšķirt centrā. Jo vadītājiem vieniem izlemšanā dažkārt pietrūkst arī principialitātes. Bet tā kā tagad — nevienas sūdzības nav bijis. Ja es to izlemtu vienpersonīgi, domā direktors, tad būtu kliegšana un aurēšana. Es netraucēju. Labāk lai iet arī sliktāk kādreiz, bet nejaukties. Es varbūt izdarītu precizāk, bet labāk lai paši dara! Ja izdarišu es, viņi nākamreiz atkal nedomās. Dažreiz jau tā ir... Kad piecpadsmit cilvēki ir brigādē un pieci no tiem ir brigādes padomē. Un jāsadala prēmijas: brigadierim — tik, brigadiera vietniekam — tik, arodorgam — tik, pārējiem — kam padome nolemj. Nu, kuram dosim? Jānim dot? Nedot? Visi klusē. Nu, viņš jau labosies! Un iedod.

Ir jābūt pietiekami naivam, lai kritizētu, saka. Ir jābūt bezkaunīgam, lai cildinātu, saka. Un tā viss pārvēršas par farsu, saka.

Varbūt arī, ka pareizi saka. Ka kaut kas reizēm nesajūdzas šajā sistēmā. Bet — TIK UN TĀ. Tā nav tikai rēķināšanas skola. Tā ir arī padomju skola, pašpārvaldes skola, demokrātijas skola. Tāpēc direktors apmierināts berzē rokas. Pat kad vienā otrā reizē brigāžu pašpārvalde kļūst savdabīgi naiva. Tas nekas. Kādu laiku ir naiva un tad vairs nav naiva. Jo tieši to — šajās padomēs notiek Lielā darba un Mazo darbu satikšanās — mēs to tikai ērtības labad saucam par Lielo un Mazo naudu. Te tātad notiek Lielās naudas izrēķināšana Mazajā un Mazās naudas pārrēķināšana Lielajā. Jo notiek jau arī otrādi: ka Mazās naudas skaitītājs nesajēdz Lielo naudu. Par to, re, uztraucies lauku analitiķis Ēriks Hānbergs:

"Gulbenes rajona Kirova kolhozā pie šķūņa arkls. Ar dubļiem un salmu kušķiem. Kur mehanizators, kas pameta? — Tagad jau traktoristi kursos.

Rajona pārstāvis:

— Lai notirītu dubļus, patiešām jāpaskolojas.

Kurš pameta? Ej nu skaidro — visi arkli vienādi. Nevēriba nav novērtēta ar rubli.

Kad iznāk runa par izpeļņu, vīri skaita tekoši kā reizesrēķina stabiņu. Bet cik maksā viena vai otra mašīna? Mehanizatori parausta plecus, saskatās un mēģina uzminēt aptuveno summu. Varbūt tā nav vīru darišana? Kantorī ir ļaudis, kas var uzšķirt grāmatas vai pateikt no galvas. Taču tehnikas laukumos gadiem nostāv arī tādas mašīnas, kas ne reizi nav lietotas. Un, ja par tām galvenajā sapulcē nevienam nerodas jautājums, ar rubļa konkretizēšanu kaut kas nav kārtībā.

Kad pie kūts nav kārtībā mēsļu krātuve, runā par darba apstākļiem. Bet neanalizē, cik daudz vērtības aiztek. Nerēķina, cik lauks zaudē, mazāk auglības devas saņemdams."

Un Rīgas rajona galvenā agronome agroķīmijē Velta Eniņa:

"Nedisciplinētu speciālistu dēļ rodas daudz nepatīkšanu. Bija gadījums ar kolhozu "Ezerciems". Saimniecībā parakstīja aktus un samaksāja "Agroķīmijai" par darbu organiskā mēslojuma izvešanā daudz lielākā apjomā, nekā ziņoja

statistikas datus. Starpība bija 6000 tonnas. "Allažos" līdzīgs gadījums. Tikai starpība mazāka — 2000 tonnas."

Un vēlreiz Ēriks Hānbergs:

"Apgrozīt saimniecības rubli nenozīmē skopoties. Bet kā lai uzzina, kas lietderīgi izdots un kas vējā tērēts? Rēķini tik sarežģīti, un speciālisti visi ar diplomiem."

Rubli vajag konkretizēt. Lai katrs var aptaustīt."

"Madliena" ir stipra tieši ar konkrēto rubli. Jā, "rēķini tik sarežģīti, un speciālisti visi ar diplomiem", bet "Madlienā" nekādas ironijas par to nav, ekonomisti strādā precīzi saimniecības pārticībai. To visi zina un uzticas rēķina godīgumam. "Madlienā" tā nav problēma.

Divdesmit gadus jau strādā saimniecībā galvenā ekonomiste. Ko mēs norunājam, kas jādara, to viņa realizē precīzi. Bet tik un tā — jāizdomā viss direktoram. Kaut gan brīnumu mācība varētu nākt no pašas galvenās ekonomistes. Bet tas jau arī ir labi, ja ir nekļūdīga, precīza izpilde. Viņai tieši padotas ir divas ekonomistes, viena no tām nupat beidza augstskolu neklātienē.

Vēl viena meitene mums beidz šogad akadēmiju — arī ekonomiste. Viņa ir ar lielu darba stāžu, tieši to visi respektē.

Viena meitene mums ir dispečere, arī beidza akadēmiju.

Galvenā grāmatvede mums ir ar vidējo izglītību — strādā jau divdesmit piecus gadus, mēs viņu negribam nomainīt, kaut arī abas viņai padotās ir beigušas akadēmiju. Tie ir visi mūsu, ar mūsu stipendiju skolotie. Mēs maksājam visiem, kas grib. Varbūt dažam veltīgi, aizies, **bet tomēr.** (Bet tomēr tā ir mūsu zeme, mūsu bērni no mums gaida, viņiem nav neviena cita, viņi ir mūsu acu priekšā bietes ravējuši, mūsu ielas ar mopēdu piekļieguši, mūsu ķinīti tupējuši, mūsu mājām nesuši ķieģeļus, mūsu skolas parku kopuši, mūsu šoferu kursus gājuši, mūsu kartupeļus lasījuši, mūsu kalnos slēpojuši, ar mūsu zirgiem gar Ogri izjādē auļojuši — viņiem jādod, pat ja viņi te vairs neatnāks. Darbojas mātes piena kanniņas lēmums, sviesta cibiņas likums — viņam ir jādod, pat ja viņš vairs neatnāks.)

Ekonomisti mums tagad nav vajadzīgi, tie mums jau desmit gadus uz priekšu sagatavoti. Bet, ja kāds no 11. klases gribēs, mēs maksāsim — lai iet! Ekonomists jau jebkurā darbā var strādāt, teiksim, par brigādes vadītāju.

Katram vadītājam vajadzētu būt izglītotam ekonomikā. Tas nodrošina precīzu iekšējā saimnieciskā aprēķina izvedumu. Bet iekšējais saimnieciskais aprēķins garantē godīgu peļņu un labu dzīvošanu. To jau visi zina. Bet pirms gadiem piecpadsmit vēl nezināja.

Piemēram, izmaksas.

Izmaksas plāno, uzskaita un analizē katrai kompleksai brigādei gan kopumā, gan pa nozarēm: augkopībā, piena ražošanā, jaunlopu audzēšanā, zirgu uzturēšanā utt.

Katram traktoram ir atsevišķi savs saimnieciskā aprēķina uzdevums: plāns etalonhektāros, izmaksas remontam, izmaksas degvielām. Mēneša beigās limita kartīte parāda pārtērētās vai ietaupītās izmaksas (līdzekļus, darbu). Lielās naudas un Mazās naudas nesaprašanās? Tā ir liela tautsaimniecības sāpe. Kirgīzijā 1980. gadā nelietīgi saimnieki, slēpdamies aiz Lielās naudas uzdevumiem, izdarīja Mazās naudas blēdību: gada beigās Ošas apgabalā daži rajoni nodeva gaļā pavisam 5700 ciltsdarba uzlabošanai ievestos telēnus. Vienkārši pietrūka vietējo telēnu un nodeva atvestos, par Lielo naudu pirktos, grūti attransportētos ciltslopiņus valsts gaļas sagādē. Izjauca Lielo plānu, lai izpildītu Mazo plānu. Kā vietējā avīzē raksta E. Minajevs, Ošas apgabala Tautas kontroles komitejas inspektors:

“Izbrīni vēl cits kas. Daudzās fermās slikti nokārtota ciltslopu uzskaitē. Iepirkto ciltslopus vienmēr izdala slaucējām, tūlīn tos arī aizmirst, tā arī nekā neiegūstot no daudzsološajiem ievestajiem lopīņiem. Tautas kontrole ziņo: pazaudēti apmēram 100 tūkstoši rubļu.”

Domāju, ka šis vēl ir ļoti saudzīgs rēķinājums, ļoti advokātisks, valsts prokurora rēķinājums būtu daudz precīzāks.

Nu, teliņ, cik par tevi dabūs? Es skatos tepat ceļa malā piesietajā telēnā. Latvijas brūnais. Tādus daudz ved uz austrumu saimnieciskajiem apgabaliem ganāmpulka

sugas uzlabošanai. Valsts par to māmiņai, kas viņu audzējusi, dārgi samaksās. Un vēl dārgāk pazaudēs?

Saskaņošanās un nesaskaņošanās nu jau vairākus gadus notiek starp Lielajiem plānotājiem un pašu saimniecību Mazajiem plānotājiem. Jau kopš 1975. gada salīdzinošie skaitļi rāda, ka ir neekonomiski palielināt sējumu platības, nesamērojot tās ar novākšanas tehniskajām jaudām un ar aramzemes objektīvo stāvokli (nav apsējamas pārmitrās, neiekoptās augsnes). Nu jau septiņus gadus skaitļi pierāda vienu un to pašu: mūsu novākšanas jaudas ir **tikai tādas**, labos, normālos vai sliktos apstākļos, normāli vai "kaujinieciski" strādājot — **tikai tādas**. Tādas, kādas, re, parāda skaitļi. Pirmais skaitlis — cik hektāru plānots un apsēts pavasarī, otrais — cik hektāru novākts rudenī: 1410—1410; 1440—1440; 1600—1573; 1770—1308; 1890—1448; 1940—1505; 1800—1444. Diezgan pārliecinoši redzams, ka pasvītrotie 1440 hektāri ir saimniecības objektīvās īstenības skaitlis, pareizās jaudas skaitlis. Un nekāda plānošana no augšas, nekāds voluntārisms nevar ne ražu dot, ne novākt, ne glābt tos virs nokopes spējām iesētos hektārus. Tad kāpēc tos sēt? Mūsu pašu darba morāles maitāšanai? Mūsu bērnu sagatavošanai uz prombēgšanu no šiem ne-no-kop-ja-ma-jiem laukiem?

Un vēl viena paralēle, arī sākot no 1975. gada. Pirmais skaitlis — tie paši pavasarī apsētie hektāri, otrais — iegūtā raža pusnovāktajā, pusnorakstītajā platībā (cnt/ha): 1410—18,2; 1440—31,7; 1600—26,0; 1770—16,4; 1890—15,7; 1440—17,4; 1800—13,6.

Nepārprotami — jo lielāka gribēšana pēc lielākas sējumu platības, jo mazāks ražīgums. Un graudu kopražā gadu no gada kritas. To arī parāda skaitļu rinda.

Nevar jau kā savā laikā: jo vairāk sēs, jo vairāk būs kukurūzas! Šogad pastāvējām, ka rajonam 1000 hektāri jāatlaiž, atlaida 500. Tā nedrīkst, kā dara: izrēķina, cik jābūt kopražai, un pēc tam pēc vidējās ražas aprēķina, cik jābūt hektāriem. Bez saimnieka ziņas tā nedrīkst darīt! Mēs varētu ražas kāpināt un dabūt no mazāk hektāriem to pašu kopražu, neizniekojot sēklu un darbu. Pārējā

platībā varētu augt un tikt novākta zāle, to mēs iespējam, un visiem būtu labi. Tagad iznāk tā: sēj uz papīra un uz papīra novāc.

Atkal tas pats Lielās naudas gribētājs neprot skaitīt Mazo naudu. Bet mēs protam! Mēs protam skaitīt abas. Un tad mēs negribam klausīties, kad mums pārmet: "Nav īstas valsts politikas izpratnes, tikai savas vietīņas intereses," — u. tml. Nē, mums ir īsta valsts politikas izpratne! Mēs esam kongresa un plēnuma materiālus studējuši. Un galvenais — sapratuši. Un pats galvenais — ka mēs mācām naudai iet caur padomēm, ko viņa tik maz ir darījusi, un mēs mācām padomēm naudu skaitīt. Mēs partijas lēmumus ieviešam sirdī un kabatā. Jo par maz ir tikai — sirdī. Un vēl mazāk ir — tikai kabatā. Un tad man b. Ž. un b. X, un b. Y, kas reizēm domā mani rāt, vienkārši gribas galvu paglaudīt kā tādām mazam puikam. Viņš pats nezina, kur skriet.

Šogad mums sēklplāns ir 500 tonnas. Mēs atberam 470 tonnas. Es saku: mēs vairāk nesēsīm, tāpēc mums nevajag vairāk kā 470 tonnu! Kongresa lēmumi ir pareizi: nedrīkst uzspiest taktiku no augšas. Bet vidusposmā lēmumi izkropļojas, un, ja saimnieks nepaļaujas un nedara, ko lēmums no augšas liek, tad viņam pārmet apolitiskumu. Jaunos kadrus, kas nāk no akadēmijas, tā galīgi sabaida: augstskolā māca kongresa lēmumus tā, atbrauc saimniecībā — un viss ačgārnī!

Nu kā var strādāt un vadīt, ja viņam nekā nevar iestāstīt, ka ziemāju sēkla nav taustāmi uzrādāma tāpēc, ka rudzi ir jau iesēti. Ie-sē-ti! Un ko darīt, kad rajona vadītājiem speciālistiem nav iniciatīvas, viņi ir apātiski, aizkulisēs nūrd, acis nerunā. Vai, izmantojot savu stāvokli, uzspiež, aizbāž muti. Tas nav darba stils! Tas nav solīdi! Es viņam savu — beigu beigās, velns lai parauj!

Un ar mulķībām ir tā: vienreiz liek — izdara, otrreiz liek — izdara, trešoreiz — jau automātiski tik pilda un vairs nedomā.

Mums uz Rīgu gāja kartupeļi, "Rīgas Balss" pat bija pieminējusi, ka labi kartupeļi. Tiešām labi kartupeļi! Pēkšņi

pavasara pusē uzbrūk: no Rīgas teikts, ka mums slikti kartupeļi bijuši. Atsūta lēmumu. Kāpēc mēs neatbildam uz tautas kontroles lēmumu?! Tramda mūsu sieviešus. Nāksot pārbaudīt tad visus grēkus: komjaunatnes darbu un internacionālo audzināšanu, un ko tur! Lai nāk! Tie nav mūsu grēki. Tie ir mūsu labie darbi. Rīgā kāds vienpersonīgi ko izdomā. Traks vecis! Bet mums ir visi rādītāji kārtībā, mums par kvalitāti galvo ražošanas padome.

Nedrīkstam ļaut apcelties! Zemnieka veselais saprāts ir neuzvarams. Tas nekad neaizmieg. Jo tas ir Kopu Prāts. Un tāds nevar izzust. Sēkla jānokodina mēnesi pirms sēšanas. Tā kaut kur pusaugšā nolemts. Bet — kāpēc? Ieņēmuši galvā, ka raža no iepriekš nenokodinātas sēklas krītos. Bez mēģinājumiem, bez kā — uz savu galvu tā izlēmuši. Mēs atbraucām no igauņiem, šie brīnās, šie kodina tieši sējas dienā. Lai nav divreiz jācilā visa graudu masa! Un igauņi iegūst par deviņiem centneriem augstāku ražu.

Un nav taču bāzes kodināšanai, nav tādu tvertņu! Jākodina 400 tonnas, var nokodināt tikai 120. Citi ziņo "uz papīra", mēs — cik ir, tik ir. Atbrauc no kolhozu pārvaldes — lec gaisā. Kampaņa! Sodīt, sodīt! Ir tādi vadītāji, kas tikai tur disciplīnu, bet citu neko.

Tā, va' ne, ir daudz kas. Aizsauc ministrijā: jums nav štati samazināti! Kā tas var būt — visi izpilda štatu samazināšanas plānu, trīs sovhozi neizpilda! Bet nepildīs arī, nedrīkst tā darīt. Citi varbūt kaut kā formāli atrakstās, izvairās, bet mēs negribam blēdīties, mēs sakām, ka mums viss ir izdomāts, izrēķināts un zinātniski pamatots, mēs neko lieku neturam, mums ir tiesības uz izņēmumu. Visvieglāk saimniecībā būtu atlaist ekonomistu. Jā šodien kolhozos un sovhozos ekonomisti vienkārši slaistās. Nekas viņiem nav jādara. Kaut gan alga lielāka nekā galvenā grāmatveža alga. Mūsējiem nav laika slaistīties. Mūsējiem visu gadu nepārtraukti jātaisa limiti un tarififikācijas. Tikko viņi apstāsies, apstāsies visa augošā sistēma, apstāsies progresīvais darbs. Mēs nedrīkstam nevienu izmest no sava Mazā plāna.

Klausos Beļavniekā un domāju, ka pareizi vien daru, meklēdams dzīves īstenību tieši pie saimniecību vadītājiem. Un pie gudrākajiem saimniecību vadītājiem.

AR VĪRIEM TIKAI AR LABU

— Es jau direktoram pat Dripi piesaucu. Es bērns tikpat kā neredzu. Direktors saka: nevar jau dzīvot pēc Dripes.

Hm, kāpēc tad nevar? Vai tāpēc, ka Dripe grib par daudz taisnības? Tas laikam nav labi? Tas laikam ir nepieklājīgi? Naivi? Piedauzīgi šajā sajaukto mēru pasaulē? Kā tur īsti ir ar Dripi?

Nē, par Dripi tagad ne. Nevajag tik tālu. Tas sarežģī un apgrūtina dzīvi. Ir sējas laiks un pavasara uzbudinātais jukums. Arī, kad ķeras, tomēr ir pavasaris — un cilvēkos ir tīri bioloģiski kaut kas neapturams.

Ināra Jēkabsons ir zemniece, īsta, dzīves mācīta, šejieniete, praktiķe, visu laiku te strādājusi, nupat iecelta par galveno agronomi. Viss reizē: labība jāsēj, bietes arī, kartupeļi jāstāda. Tur traktors, re, disko, tas ir labi! Pagājušā gadā pa astoņām dienām 195 hektārus apstādījām, tagad iekavēts. Es aizvakar pirmoreiz mūžā redzēju dzērves tīrumā, tur pie ezera, tādi skaisti, pelēki putni. Ā, re, kur ir agronomiņš! Kā ar veselību? Kur bērsim amonija sulfātu? — Nav spiediena. — Kam nav? Pašam vai kam? — Lidmašīnai. Nevar atkal sēt, puikas paši bēdājas. Nerāda spiedienu. — Bet vakar? Ko! Vakars? Rādīja taču!

Vakars kaut kas arī nav bijis. Un kaut kas atkal ir bijis par daudz. Voldis tikai pagājušajā nedēļā no brigadiera iecelts par agronomu, bet atļaujas darbā jau staigāt tādām pašlaimīgām, taisnojušamies acīm. — Iedzēri? — Puikas paši bēdājas... U. tml. Skaidrs, ka advokatūra: mēs gribējām uzreiz — no stacijas tūlīt uz lidmašīnu, bet, re, kā atkal neiznāk... Šodien diena ir laba, bet, re, nav spiediena...

Ināra runā ļoti saudzīgi ar savu padoto. Ar vīriem tikai ar labu, dzīve iemācījusi. Ar dzērājiem — vēl vairāk ar labu! Kā ar bērniem.

Braucam cauri centram, pie dzērienu veikala daži ir. Tas ir maz, citur ir daudz vairāk ap veikaliem. Mums vēl ciešami. Re, viens jau velkas! Vo, šitas arī — visu mūžu tā nodzīvos. Tā viņš dzīvo. Komzeļeva saka: drīz vīriešus ierakstīs Sarkanajā grāmatā. No manis prasa, no Komzeļevas prasa, bet no viņiem — ko tu prasīsi?

"Viņa skaitās darbā, un no viņas jāprasa pienākuma izpilde. Nevienš te nekādu bruņnieciskumu nav paredzējis un mikstākus apstākļus nav plānojis." (133. lpp.)

"..saimniecības vidējo speciālistu personālsastāvs, darbnīcas atskaitot, veidojas gandrīz tikai no jaunām sievietēm. Galveno speciālistu trijniekā ir vīrieši (galvenais agronoms, galvenais zootehniķis un galvenais mehāniķis), bet tālāk aiz viņiem sākas viens vienīgs sieviešu klājiens." (129.—130. lpp.)

Vīrieši ir atdoti mehānikai. Ne tikai mehānika atdota vīriešiem. Ir otrādi. Pazudinoši otrādi. Viņi pārvēršas par tādiem kā mašīnas pielikumiem vai detaļām. Par karburatoriem. Būtu jau labi, ja par akumulatoriem. Bet viņi pārvēršas vienkārši par tādiem mašīnas kurbuļiem. Svētdienās, saka sievas, vīriem vajadzētu rīkot zirgu bumbuļu vākšanas sacikstes!

[..]

"..bet vīriešus plēgurus un vīriešus nebruņiniekus atliek vienīgi pieciest vai pāraudzināt (jo izraidīt, ieslodzīt, nomirdināt badā vai apsist neļauj mūsu humānie likumi). Pāraudzināšanas akcijā arī sievietēm vajadzētu pielikt savu maigo roku un iejūtīgo sirdi, jo šie necienīgie radījumi bieži dzīvo sieviešu tiešā tuvumā .." (136. lpp.)

Mājās jau katra pati tiek kaut kā ar savējo galā. Bet kopā viņi ir stihija! Pareizāk būtu ar viņiem nerēķināties un strādāt uz priekšu tikai ar labajiem kadriem, vākt labos, kopt, stimulēt labos. Netaisīt no viņiem problēmu, bet strādāt ar savu jēgu uz priekšu. Mūsu saimniecībā tas tā izdodas arī, bet citiem laikam ne — jo nav jau tik daudz to labo, cik vajadzīgs.

"...Kad dziļi inteliģents un ar plašu valstisku redzesloku apveltīts vadītājs ir spiests pazemoties līdz sarunai ar cilvēkiem (grūti rakstīt vārdu "cilvēki"), kuriem no tikko minētajām

ipašībām nav ne mīņas. Cienijami vadoši cilvēki ar plēguru runā (ir spiesti tā darīt) vairāk nekā ar kārtīgo kolhoznieku.” (18. lpp.)

“.. atbrīvotie plēguri kaut kur taču paliek. Viņi nepazūd pilnīgi, bet akumulējas citās saimniecībās, kur cilvēku allaž pietrūkst .. .” (15. lpp.)

Tā ir, kā Dripe saka. Dzērāji nav kā akmeņi, kurus no lauka var nolasīt. Tie nāk no gaisa. Viņi ir atmosfērā, visā gaisotnē. Viņi lien virsū no visām pusēm kā blaktis, pārlido kā Kolorādo vaboles. Un mēs netiksim ar viņiem galā, kamēr gaisu nesāks tīrīt valstiski. Pat ja dzērājus uzskatītu par pakļīdušiem suņiem, kurus it kā viegli būtu saimniecībai izķert, mēs nevaram ap visu savu teritoriju novilkt suņu tīklus, tas mums dārgi izmaksās.

Vienkārši nedrīkst pie viņiem ne brīdi apstāties, ir tikai jārauj uz priekšu!

Šitas lauks mums jāar ārā. Kādi 25 hektāri. Liksim iekšā kukurūzu. Labos laikos te bija 600 centneru zaļās masas, pagājušajā gadā — 240 centneru. Un mēsloja viņa tiek! Es nezinu, kas tas ir! Ja mēs savam āboliņam to dotu!... Bet āboliņa vairs arī nav, pie sēklas neprotam tikt, pa tiem slapjajiem gadiem palaista.

Vai pa šo pusi var iebraukt? Vai jābrauc apkārt? Var? Tāpēc ka sauss. Bet tik un tā jābrauc vismaz šitai bedrei apkārt. Un tā mēs tos tīrumiņus izbraukājam, zālīte pagalam!

Mēs esam tādās vietās, kur lietainā laikā ceļu nav — tikai ar traktoru. Bet bez tam vēl jānāk smagajām mašīnām ar kartupeļu kravām! Vajadzēja piegreiderēt. Šogad viņam atkal nav ātruma kārbas! Pa sauso jau ar moskviču var iebraukt, bet citādi ne. Traktoristi ir tā izlaidušies! Kādreiz iet man simtpiecdesmitnieks šķērsām un nojauc man ceļu. Jā, man, agronomei. Viņi ir nevērīgi, brauc kā ar taksometriem.

Apkārt šur tur gar mežu stūriem mājas. Kas te dzīvo?

Grotiņos dzīvo Lukstiņānis, strādā celtniekos, es nezinu, kā viņš tiek ārā.

Dzintaros dzīvo viena veca tantīte.

Muciņās dzīvo Možeiko, nopircis, pats no Rīgas, latviski gan runā, bet uzvārds tāds jocīgs.

Andženiekos dzīvo Solovjovi no Rīgas, arī nopirkuši.

Pikšēnos — Mardziņai tie bērni arī kaut kā tā jocīgi izjuka. Dēls Dobelē sievu ieskatīja, meitu aizprecēja celtnieks no Ogres. Un tā skaistos Pikšēnos atstāja. Pie Veriņas, kad ievas ziedēs, braukšu ciemos.

Es atceros gan Pikšēnus, no Lēdmanes muižas uz Pikšēniem nākot pāri laipām, tur ir trīs milzu ozoli. Un sētā divi lieli, neatceros, liekas, arī ozoli. Tos, saka saimniece, vīratēvs jaunībā dēstījis, teicis — viens priekš zārka, otrs priekš krusta. Kā tad, ies jau tāpēc kociņus bendēt nost! Ir jau, ir jau man asa mēle, es aizbraucu uz brigādes veikalu, es tikai runāju, kā jau runāju, bet pārdevēja saka: tu kasies! Mūsu māja sabruks, ja kāds nenopirks. Es arī negribu vairs te palikt, te šoferis nevar iebraukt. Agrāk, kad bija ceļš, es uz visiem teātriem un visiem svētkiem biju — vai Oktobra, vai Maija. Tu jau esi lielākais komunisti, saka bērni. Vai tagad es uz klubu kādreiz tieku? Kā mana mamma teica: jaunībā iet, iet, grib visu pasauli, tad pusi tikai, tad arvien, arvien tā pasaule saraujas, nu jau man tikai tas pagalmi un ko es pa logu redzu.

Pikšēni ir skaistas mājas, varena, sakopta ķieģeļu ēka, labām kūtim, un taisni jābrīnās, kā mēs drīkstam no kaut kā tāda atsacīties, kad cilvēkiem visās malās trūkst dzīvokļu.

Te ir Brieži, tukša vieta. Te arī teļus kopa, bet māja bija veca: kur tā cilvēkiem arī prasās visu izdemolēt! Šī te bija skaista ēciņa: tieši muzejam.

Klētiņa plēstā akmenī mūrēta, kā maza baznīciņa, meistardarbs! Tieši muzejam?... Šodien lauku cilvēki nez kāpēc ieņēmušies, ka viss skaistākais jāatdod vai nu pilsētai, vai pagātnēi. Pils, muižas, piemēram, sola visiem — iestādēm, rūpnīcām, komitejām, restorāniem, tikai neiedomājas, ka tās vispiedienīgākās būtu pašiem. Un skaistākās savrupēkas te arī — muzejam! It kā tās nebūtu pašu tēvu celtas pašiem — skaistumam un lietošanai. Vērtību sistēmā kāds iegrozījis nepareizu korektūru.

Badragos dzīvoja divas tantes: Anna un Milda. Te bija pat danču placis. Vasarā te pie Ogres nevar atrast klusu vietu, teltis krūmos un mašinas! Bet paši zemnieki skaistākās vietas pametuši. Badragus savā laikā Uldis Dumpis gribēja pirkt, bet vienā reizē kādi bija telti uzceluši — un nodega. Skaista māja bija.

Te ir iesāktā zeme, pagājušajā gadā iesākām 15 hektārus, zem 20 ballēm, padsmītos. Te ieplānoti 26 centneri no hektāra, bet tas jau tāds neizpildāms cipars. Lejam ar amonjaku, sējam fosfātu, no lidmašīnas kaisām, bet... Mans tēvs teica: kur es nearu, nesēju, tur jūs arī nearsiet. Nu tā ir: sastūma gan krūmus čupā, bet slapjās vietas tāpat ir slapjas. Un zeme ir vēl par nedzīvu, ar uzvandītu apakšu, izjauktu augsni, ar smilšu stripām un akmeņiem. Ja varētu atstāt papuvei! Kādus 200 hektārus. Kārtīgi iekopt, akmeņus nolasīt... Kaut kāds burvju loks, es nezinu! Jo vairāk iesēj, jo mazāk novāc! Zeme šopavasār arī slikti sastrādājas — ziemā sals neizsaldēja cauri, sablieķējusies un tagad vēl sakalta... Un akmeņi no vienas vietas. Vasarā te Civilās aviācijas institūts nolasīja, vesela armija, tad te bija tīrs lauks. Tagad — atkal! Kur viņi rodas?

Agronome stāstīdama nes akmeņus no lauka un sviež ceļa bedrēs. Es arī. Kamēr gaidām kultivētāju no viņas malas šurp nākam. It kā daudz tāds sievišķis varētu ar savu spēciņu līdzēt! It kā vainīga par kaut ko juzdamās. Nē, drīzāk jau iedarbojas zemnieka zemapziņa: pielikt roku, kur var, katru brīdi, kaut vai mazlietiņ. Tehnikas kulta laikos pietrūkst tieši šis roku pielikšanas. Mazo roku darbiņu trūkums jūtams visur, un, ja to nav, tad tie arī nesummējas. To varētu arī nosaukt par neuzskaitīto rokudarbu. Izplaut ceļmalu pie savas mājas, izrakt notekgrāvīti peļķei, noliekties un nomest akmeni no ceļa, govij pieri pakasīt starp ragiem. Par to nemaksā, to grāmatvedība neuzskaita un nevar uzskaitīt. Bet darbā nav sīkumu. Darbā sīkumu nav. Tāds ir viens no darba fundamentālākajiem likumiem. Kad salaiž cūkas aplokā, tad vārtniņiem krampīti aiztaisīt vairs nav sīkums. Pašlaik mūsu darba

kopjauda ir tik zema tieši tāpēc, ka tajā izpaliek sīkumu summa. Visi sīki darbiņi, sasaucieties! Kad viņi sasaucas, tad gigantiskais traktors — ak tu brīnums! — strādā pareizi. Traktors ir liķis, mironis, ko neatdzīvina vis degviela, bet sīkumu summa.

Deg riepa, šorīt tepat uz lauka mainīta. Melni lūgšanu dūmi kāpj tīrās debesīs. Un kūko dzeguze. Ināra ķer jakas kabatā. Vai dieniņ, un naudas arī nav klāt! Labi vēl, ka paēdu!

Pienāk sējmašīna lēkādama. Es skatos, ka tu dzīvs vēl esi! Kooo?

Traktorists vēl trokšņa apdullis. Rāda uz degošo riepu. Izsprāga! Vakar. Atveda no "Lauktechnikas" jaunu. Bet skatāmies... kamerā caurums. Kā kulaks! Citādi būtu varējuši vakar ap pieciem jau sākt. Nu — tikai šorīt. Pa-tei-co-ties Lau-ku teh-ni-kai! Bet neuztraucieties, norunāja pastrādāt puikas vakarā ilgāk, un būs padarīts!

Un ko tas Slaviks (Slaviks ir brigadieris) tur pūš direktoram: "Mēs varbūt sestdien varam sākt?" Ko viņš pūš! Kas tad zemi sastrādās? Zeme tak jāsastrādā! Agrāk es aru ar piekto ātrumu, pieci kilometri stundā, tagad jau ar sesto. Tādā ātrumā art nedrīkst! Un sējam ar septīto astoto ātrumu. Paskaties uz sējmašīnu! Tā sējmašīna pa akmeņiem iet pa gaisu, nemaz pie zemes nepieduras! Šitādos laukos nemaz pirmajos gados nesējām, pat neļāva sēt!

Tev taisnība, Jānīt. Agrāk strādāja visu vasaru, lai rudeni sētu. Bija papuve, "apmaiņas fonds". Kad lieka zeme atpūtās. Tagad viss jāapsēj, vienalga, izaugs vai neizaugs.

Piebrauc otrs traktors. Nemaz ārā nekāpj. Runā no augšas. It kā tā nebūtu agronome, ar ko viņš runā. — Ar kādu ātrumu? — Nezinu! Es — gorodskoj! — Servisa zēns.

Šitas ir Ivans, malacīgs, bieži pie mums strādā, otrs talcinieks aizbrauca atpakaļ, kājas netur, vecie salauzumi.

Agronome ar Ivanu ir apmierināta, tāds labs puika, nekurn, neid, neņerkst, jau divas nedēļas, bet nu gan saka: domoi hoču!

Šitie te ir feini mehanizatori. Bet ir mums arī tādi onkuļi, kas visu mūžu nav iemācījušies braukt. Iet jau

pensijā, bet neprot atpakaļgaitā taisni nobraukt. Tad viņi vienmēr izdomā kādas nelaimes, lai stāvētu remontā.

Pa ceļam mēs iebrauksim Ķeitēnos. Tur, kur tās pamatīgās šķeltu akmeņu saimniecības ēkas. Tos aktiera Caukas tēvs nopirka. Es paskatīšos, kā viņi man to zemi izmanto! Redz, kā kļava jau zied! Esot arī — divdesmit grādi ēnā!

Vecužēni. Te tāda Mirdza dzīvo. Viņa nekad nesēdēja ratos uz dibena, bet uz ceļiem. Vienu brīdi viņa pucējās, uz teātriem nāca. Es visas tantas zinu kā savējās.

Bija... bija... bija... Darbības vārds pagātnē. Tukšs vārds, ja no tā nevienu skaņu mēs nevaram izmantot tagadnei. Tāds ļoti bagāts un neapgūts vārds. Tāds kā nokavēts vārds. Man liekas, atpakaļ paņemams vārds.

Spundes. Kādi tie cilvēki, kas te klejo! Logi izdauzīti, pusdaudzīti, pagalmi ar traktoru izbraukts, bedrēs, čupās, jucekļi. Te bija trīs valrieksti, taisni tur, kur tas celms vēl ir. Tur viens, man liekas, vēl guļ zemē. Un tur pūces dzīvoja pa liepām un bites, re, viens izzāgējis caurumu liepā, lidis klāt! Viss aiziet bojā: rieksti, lazdas, jāņogas. Bet mājā taču dzīvo ļaudis! Zādzenes mehāniķi Ožulis un Prieditis, katram ir sieva un sievu radi!

Tās bija mūsu mājas, tēvs bija būvbrigadieris. Es vēl studiju gados te braucu. Tad mūs pierunāja iet uz centru. Es kādu laiku te nenācu, tagad jau pārgājis, var atkal skatīties. Ko es no bērības atceros: skrien zirgs un met sniega pikas no pakaviem. Un es domāju: es vēl tā gribētu! Nez kāpēc mēs saviem bērniem to nenovēlam. Ziemā katru sestdienu varētu bērnus vizināt, vest no skolas uz mājām ar kamanām un ragavām.

Vieta ir ļoti skaista. Ogres krastā lielos kokos, ceļa malā, tikai kādu kilometru no šosejas.

Tur šosejas pusē dzīvoja Noriņu Anna, adventiste, tagad guļ Vērenes kapiņos. Viņa bērnus cienāja ar medu, mēs, no skolas nākdami, sacentāmies, kurš var aiznest avīzes.

Mēs izbraucam uz Skrīveru—Ķeipenes šosejas. Abās pusēs sasēti mieži — 97 hektāri no abām pusēm. "Otra" — izlases šķirne. Piecas sievas pa šoseju pretim dzen teles.

Laikam sadalījušas jau grupās, šis laikam sēklojamās, bullēni prom uz citu fermu — gaļai.

Un šo saukā par Badakalnu. Mēs tā nevaram teikt, Badakalnā labi aug kamolzāle, tagad jau piektais gads, mēs bišķi pamēslosim un liksim kamolzāli atkal. Tagad miežus kliez, bet kamolzāli ir izdevīgāk, tepat miltu cehs tuvumā.

Tur pāri laukam Marijas tante dzīvo, skaistas rozes kopj, īsts kolhoznieks viņa nav, bet jauka; mājiņa maziņa, maziņa un sakopta.

Braucam cauri centram skatīt centra brigāžu laukus. Šitas centra peldbaseins, piemēram, nav trāpīts dabiskā vietā, aizdambētais strauts paceļ gruntsūdeni, un augšpusē, pļāvās, sāk augt doņi — te nekāda izmantojama zeme nebūs. Plānotāji neizmanto dabas dotumus. Tāpēc ka neredz, nedomā kopā ar dabu. Plānotāji šodien ir ļoti vardarbīgi, es nezinu, no kuriem laikiem tas tā, bet tikai — par spīti! ar spēku! par varēm! Bet jāplāno taču tā, lai būtu dabiski, saskanīgi un nav jāmokās.

Iegriežam pa kreisi — uz Ezerēnu pusi —, ceļš te labāks, uzvesta balta smilts, neprofesionāli, neizlīdzināti, grāvji slapjākās vietās uzrakti, bet ceļš tomēr, tomēr labāks. Te jaunais ceļu veidotājs inženieris atnāca no Rīgas un vaidēja, ka ar viņa sagatavotību viņam neesot ko darīt, bet divu gadu laikā neko nav arī izdarījis, kā līdz mājām ceļu sev iztaisījis. Viņi no Rīgas atnākuši, nopirkuši pusi mājas. Audzē lopīņus, grib pelnīt, bet nemāk. Par to pašu naudu nopirkuši vēl kažķīgu pušelnieku klāt, nav jau prāta darbs. Pati strādā noliktavā. Bet tikai līdz divpadsmitiem. Kāpēc tikai līdz divpadsmitiem? Cilvēkiem vajag visu laiku! Tā pamazām vietējos veidojas nepatika pret atnācējiem, ne jau nu tikai šiem, bet vispār. Visi atnācēji nāk ar pretenzijām, ar kaut kādu savtību. Un tā vecajiem iedzīvotājiem rādās kā nesmalkjūtība. Diez vai tāda tā ir, bet tāda rādās.

Ši ziema izguleja rudzus. Ezerēnu kalnā jāar laukā kādi 24 hektāri un jāsēj vasarāji. Tas jādara uzreiz, ar visiem spēkiem. Astonas mašīnas: divi amonjakūdeņa laistītāji,

aiz tiem iet divi kultivētāji, amonjakūdēns pievedmašīna, graudu pievedmašīna un divi sējēji. To visu var izdarīt uzreiz. Ja tikai. Vienmēr ir kāds "ja tikai"... Tagad otras sējmašīnas traktoram sajūgs nojucis. Bet graudu pievedējs, re, nervozē, vistikopes šo nu fermā lamās, viņš atņēmts vistikopēm, nebūs laikus atvesta kombinētā barība.

Tagad tikai mierīgi, ar vīriem tikai mierīgi: Kārlīti, brālīti, un tikai tā. Jāpaspēj, brālīti, karstums un vējš, pats redzi, divās dienās kalni būs sakaltuši, brālīti, nu?

Te ir Pečoras ezers. Nevar zināt, kāpēc tāds nosaukums. No ezermalas mājām nāk mammīte, un, kamēr agronome ar traktoristu un brigadieru, tikmēr es klausos un nevaru vien aizklausīties. Es nesaprotu, kāpēc lauku centros neiedibina vietējās radiopārraidēšanas vecajiem cilvēkiem, skolās tās vajadzētu klausīties un kantorī, katram savā mājā pa vakariem kādu pusstundu. Klau, šodien runā Ezerēnu vecā!

Ezers? Dūņu bedre! Zivis? Ir jau kādas. Kas jau ir speciālists. Mani bērni brauc pāri ezeram un atpakaļ. Tur ir Vatrānu stacija. Pa puriņu apkārt ir laipas. Tur viņi visu skolu nostaiģāja. Direktors manam vīram, tā jau nevar teikt, bija draugs. Cik es viņiem neesmu liņus uz pannas cepusi! Bet tā jau es kliba esmu, kāsu kartupeļus un nolēju. Šodien jau manus bērnus dikti apbalvo, lielās vietās un diplomos. Produktus — tos, jūs zināt, no Rīgas atved, krējumu un tā. Bet viņiem pašiem tur, Rīgā, arī nav, bērni pašiem. Dzīvojam divas vecenes — māsa un es. Kamēr dzīvas, tikmēr jau nepārdosim. Pārdeva vecos Dreimaņus rīdziniekiem, godīgi cilvēki arī, teica: Rīgā izmulķoti. Kas tur — sūda pieci simti! Govs nauda neiznāk. Tā mēs te visi, zin.

Bet visskaistākais, panāciet, rau, nu!

Soliņš mājas galā, lejā ezers, silts vējiņš, apsēžamies, strazdi arumos meklē sliekas.

Bauslis? Darbā? Bauslis ir — vecie! Direktors velti roku uz pleca man neuzlika. Visiem beidzās lopi, mēs savus izturējām, meklēja vīrs pa veciem šķūņiem barību un pats nesa šurp. Es slaucu divpadsmit govīs, un trīspadsmitais

bija bullis. Bet man tikai divdesmit astoņi rubļi pensija! Elga vainīga: ja būtu uzrakstījusi man trīs dienas nedēļā, tad būtu vairāk. Un pareizi būtu!

Piecsimt pīles bija mans pēdējais darbs. Nofotografējāties. Direktors uzlika roku uz pleca: paldies! Un tas politiskais Salinš. Hruščovs tad bija. Piecsimt pīles ezermalā. Pīles un kukurūza. Tas viss bija kopā.

Un tad vīrs palika slimš, nomira, un es te kacenkāpostu stādus audzēju. Reizēm pilnīgi četrāpus, un mani tikai slavē!

Tad ielika trīsdesmit sešas brūnas teles, ko diez uz kurieni sūtīt, to nu es vairāk nevarēju, to mēs vaira nevarējām.

Beļavnieks ir godacilvēks, lai Dievs viņam palīdz, visi strādnieki viņu cienī, tur nav ko. Viņš redz, kā katrs dzīvo, kā katram pieiet. Es jums atvainošos tā: tad es visus pazinu, bet man jau tas viss ir aizgājis, jau nāk septiņdesmit astoņi, es visās lekcijās esmu bijusi un visas potes redzējusi. Tagad? Apžēlojies, kur ta nu, nu viss ir savādāk, mēs taču aizgājām citā dzīvē, jaunā dzīvē!

Tantīte nav ar pliku roku ņemama, kā teica, visādas lekcijas saklausījusies. Un dzīvo pēc principa: dod Dievam, kas Dievam, un ņezaram, kas ņezaram pienākas.

Mazā, mazā aplociņā zied ļoti skaistas (no Rīgas atvestas?) narcises. Ko, vai tad tur zied, vai? Tad noplūc! Noplūc puķīti! Es jau vairs neredzu. Noplūc, noplūc! Lai zina, ka esat bijuši Ezerēnos.

Kāda valoda! Tautā iekopta. Dzīvē iekopta. Vai tad nav vērts tādas dēļ organizēt pārraides vietējā translācijā? Braucam garām melioratoriem: viens liek drenas, četri sēž. Apses nāk vaļā: smaržo. Diez vai šie pīpo vai gaisu osta? Laikam jau pīpo. Jāiet tik klāt.

Kartupeļu plāns mums ir tūkstoš sešsimt tonnu. Bet cik grūti, kad nav tīru bezakmeņu lauku — kombains, kad iet pa tīrumu, grab vien. Ja dabonam plānotos divsimt piecus centnerus no hektāra, tad jau ir labi. Šogad ļoti ceram, mūsējie brauca uz mehanizatoru kursiem Priekuļos, brauca uz Maskavu, uz apmācībām rajonā. Vēl

ziemā pamatīgi pārdomājām augu seku, vajadzētu būt! Pēdējos gados vairāk par simtdivdesmit nebija — par sēklu jādāmā, šķirnes sajaukušas.

Par sēklu jādāmā... Un kā tad īsti ir: cik jādāmā un cik jādara? Kad nedara, tad atbild: jāpadomā, par to jāpadomā. Kad nedomā, tad saka: jādara, darīt vajag, nevis domāt!

Kas tad jums tās šķirnes sajauc?

KURA MADAĻA IR SVĒTĀKA

"1378. gadā brālis Vilhelms, Livonijas maģistrs, sūtīja landmaršalu brāli Robinu Mendelenas pils apgabalā pret krieviem, kuri draudzējās ar pagāniem un tos atbalstīja. Viņš sāka svētdienā pēc Epifānijas (10. janvāri) un iztukšoja zemi divās dienās, nodedzinot mājokļus un nositot lopus, tāpat aizveda viņi sev līdz 900 krievu — abu dzimumu — un 400 zirgu."

(No Vartbergas Hermaņa hronikas.)

Kur te gadījās krievi?

"Acimredzot tie bija 1208. gadā no izdedzinātās Kokneses (Kukeinosas, Kukenhuzenas) atbēgušo krievu pēcteči," raksta mums jau mazliet zināmais Indriķis Straumīte, hronists, publicists un vēsturnieks, politiķis un Aderkašu pareizticīgo baznīcas priesteris.

"Pēc tam kad krievu kņazs Vjačko pameta savu pilsētu Kukeinosu un viņa karadraudze to nodedzināja, katrs bēga savu ceļu, bet Kukeinosā dzīvojošie latvieši un seloņi paslēpās mežu biezokņos."

(No Latviešu Indriķa hronikas.)

Te nav nekā, ko izbrīnēties. Meņģeles, Sisegala un Ogres mežos vēsturnieku dēvētos krievus tā varēja nosaukt tikai nosacīti. Tikpat nosacīti kā tagadējās Maskavas areālā (Maskavas vēl nav!) gadu tūkstoša mainā dzīvojošos baltus — par latviešiem. Tas bija latgaļu, zemgaļu, kriviču, radimiču, galindu (goļādu), polockiešu, prūšu un jātvingu cilšu saplūšanas, karu, sirojumu un aizplūšanas laiks. Laiks, kad

tagadējā Piemaskavā uz ziemeļiem no Okas līdz pat slāvu atnākšanai (ap X gadsimta beigām) stāvēja nostiprināti dzimtu ciematiņi — pilis, kas piederēja baltiem un pazina jau vairāk nekā tūkstoš gadu ilgas tradīcijas.

Tikai XI gadsimtā, kad sākas pakāpeniska slavizācija (ierodas vjatiči un kriviči), Okas apvidū parādās jauktas slāvu-baltu apmetnes, balti pamazām asimilējas, atstādami Piemaskavas apkārtnē milzīgi daudz baltu nosaukumu kalniem, upēm, ezeriem. Kāpēc tieši hidronīmi ir šo seno liecību visstiprākie glabātāji? Tāpēc, ka pilsētas mainās, ceļi mainās, ciemati aizaug, lauki aizaug, tikai upes un ezeri ir vēsturei neskarami, tie paliek visos apstākļos. Un tāpēc ir ap 300—400 baltu vietvārdu Piemaskavā: Čēcera (Ciecere), Varga, Kudrino (Kūdra), Ļama (Lamiņi), Vereja (Vēre), Nara (Naruži, Nereta), Ugri (Ogre, Ungurupe), Kurša, Lanka. Un tā savus tūkstošgādus viņi, galindi (goliadi? goliāti?), tur dzīvoja un valstu un tautību veidošanās laikā kādu septiņu paaudžu periodā (200 gados) sajaucās ar slāviem. Ne velti Rainis meklēja Ilju Muromieti, lielo goliātu stiprinieku, tajā pusē, nekas nav nejaušs. Milža stiprinieka motīvs, klaidoņa stiprinieka motīvs, cirvja metēja motīvs (30 verstis!) ir dzīvs gan senkrievu Piemaskavas mītos, gan leišu, latviešu un baltkrievu teiksmās. No kalna uz kalnu mētājušies ar akmeņiem (un akmens cirvjiem!). Simons Grunavs (XVI gadsimtā) min Galindzka kalnu (*Gora Galindzka*) vienā slāvu baltu debesmalā un saista to ar Galindu karaļa Vidvuda dēlu, bet otrā debesmalā pečeņegi no tatāru kaujas ordām atkal piemin kādu savu varoni, kas ar savu spēku un vīrišķību bijis līdzīgs senajam golijadam ("Teiksma par Mamaja cīņiem"). Bet Ilja Muromietis Raiņa lugā iet šķērsām visiem vjatiču purviem, nonāk Kijevā, un Raiņa rokrakstos ticis domāts, ka viņš nonāk arī Latagolā un Visagalā.

Bet atgriezīsimies Sisegalā: nekāda brīnuma nav, ka Ogres meži pilni ar polockiešu izirušajiem karapulkiem, asimilējušajiem slāvu ciltsgrupām, tas pats notiek ar golindiem Okas pusē. Nāk jau XIV gadsimts, blakus Teitoņu ordenzemēm ir nostiprinājusies Mindauga, Ģedimina

un Alģirda izveidotā Lielās Lietuvas kņaziste — līdz pat Dņestrai, līdz pat Melnajai jūrai, līdz pat Polockai, Brjanskai, Kurskai, līdz pat hānu Krimai. Un ir nodibinājusies Maskavas kņaziste, kas nu tikai sāks augt. Šajā laikā uz Daugavas pusi, vāciešus baidot, bet pie reizes arī laupot un gūstekņus ņemot, siro Lietuvas karapūli.

Hermanis Vartbergs raksta:

"Alģirds, lietuviešu karalis, kamēr maģistrs un landmaršals bija prom, iztukšoja Ateradenas un Cizegala (Sissekala) zemes, tāpat kā Pesholtās (Pebalgas) klosterim piederošās."

Tas notika 1369. gadā.

"Vietās gar Daugavu iebruka Ķeistutis, lietuviešu karalis, ar sava brāļa Alģirda trim dēliem un Smolenskas kņaza dēlu; tālāk Andrejs, polockiešu kņazs, ar saviem ļaudīm... Viņi sadalīja savus karaspēkus pēc vācu parauga trīs nodaļās, iztukšoja vissvētā Rīgas arhibiskapa īpašumu vietas, it sevišķi Tizenhauzena īpašumus, un tieši — Kreicburgas, Lokšenes, Lazdonas, Barzonas (Berzona), Erles (Erla pie Ogres), Pepalgas (Pebalga), Kessovenas (Zesvegena) vietas līdz pat Baltovai (Baltona pie Ogres) un aizveda sev līdzī gūstekņus."

Tas notiek 1375. gadā.

Bet 1378. gadā, kā jau minējām, krustneši no Kokneses ielaužas vēl nepakļautajā, mežainajā, pagāniskajā Mendelenas apvidū, baidīdamies, ka leišu sirotāju neķertajā vietinā krievu izklidinātās karadraudzes ar vietējiem var sadraudzēties bīstamā spēkā. Pakļauto Mendelenu nosauc par Altenvogu. Latviešu Indriķis savā hronikā Ogri sauc par Vogeni. Vācu ordeņbrāļi beidz pēdējo "tīrīšanu" Ogres dziļajos mežos, apkauj, piespiež, krista tautasdziesmu latviešus savā ticībā.

Visas latviešu ciltis ir jau pakļautas. 1206. gadā kristīti Idumejas apgabala latvieši (straupēnieši), 1207. gadā — pievārēti sēļi, 1208. gadā — imerieši, 1209. gadā Visvaldis spiests atdot Cesvaines un Autines (Cēsu) novadus, bet 1214. gadā iekarots viss Tolovas (Telvas) apgabals, ap šo pašu laiku Piedaugavas latvieši gar Daugavu uz augšu 1229. gadā noslēdz līgumu ar kuršiem un izlīdzēji bajāri tiek par ķoniņiem. Visilgāk un niknāk turas preti zemgaļi, apmēram 70 gadus cīnās krustneši ar šo stipro cilti, un

tikai 1290. gadā, kad zemgaļi ir sakauti un no Sidrabenes (desmitiem tūkstošu un pat simtiem tūkstošu) aiziet uz Lietuvu, vācieši paliek kungi arī Zemgalijā.

Nu tiek pakļauti arī nomaļu meži. Sises upes krastā ceļ baznīcu un mācītājmuižu. Madlienas-Meņģeles evaņģēliski luterāniskā draudze senrakstos minēta 1438. gadā. Bet pastāvējis (pēc Indriķa Straumītes stāstījuma) vēl senāks vēstures slānis, proti, Sisegala baznīca uzcelta uz senām kapenēm. Pēc Rīgas bīskapijas kancelejas norādījumiem 1848. gadā Straumīšu Jāņa (viņš arī Jānis Līcītis un Indriķis Straumītis) palīgs Babrovs izdarījis pētījumus un atradis, ka kapenēs glabāti kņazi un bruņinieki (kādi bruņinieki?). Magdalīna, Polockas kņaza mazmeita, kuru uzskatījuši par svētu, ziedojusi lielu summu šīs baznīcas celtniecībai. Baznīca nosaukta viņas vārdā. Un tālāk kā visās šādās teikās: cik meistars pa dienu uzcēlis, tik pa nakti sabrucis. Meistars teicis, ka šī Magdalīna — burve, ka viņa pati jāiemūrē baznīcas sienā. Iemūrējuši viņu pie baznīcas ieejas labajā pusē. No tā baznīcai ticis liels izdziedinošs un citādu brīnumu spēks. Sākumā ēka bijusi maziņa, zema, ņēmušies pārbūvēt lielāku. Pagrabu aizbēruši, laužuši sienas, atraduši svēto Magdalīnu kā dzīvu — nesatrūdējušu — un iemūrējuši stūra sienā vai altārgala sienā. Kad baznīca sāкта būvēt, to neviens neatceras.

Pēc citiem nostāstiem Madlienas baznīca celta XIII gad-simtā. Ap 1226. gadu bīskaps Alberts tagadējo Madlienas novadu ap Sises upi atdevis Johanam Ungern-Šternbergam, kas apprecējis Turaidas libju virsaiša Kaupo otro meitu. Ap 1250. gadu atļauts no Rīgas arhibīskapa Johanam Ungern-Šternbergam celt uz mirušās neprecētās sievasmāšas Magdalēnas (Kaupo ceturtās meitas) kapa par piemiņu tai baznīcu.

Vēl cita teika ved pie baznīcas mūriem libiešu virsaiša dēlu Manadoku, kas kopā ar citiem libiešu vīriem naktī ārdījis dienā uzcelto vācu baznīcu. Viņš mīlējis Madeli, bet tā bijusi ar mieru iet pie dzimtkunga — vietējā vasaļa — dēla par sievu, jo tas bijis kristīts. Ārdot

baznīcu, vīri atraduši tur iemūrēto vācu Dievam ziedoto Madeli un to izglābuši.

Kā arī tas būtu — vai tā būtu polockiešu Magdalīna, vai vāciskā Magdalēna, vai tepat libiešu Madele —, zemnieki palika pie tautasdziesmu Mātēm un, paaudžu paaudzēm braukdami šurp pat no tālīnās Piebalgas, vismīlāk brāļojās ap baznīcu nekā pašā baznīcā. 1671. gadā mācītājs Hausmanis lūdz vizitācijas komisijai aizliegt bezdievju tirgu, kas notiek 22. jūlijā Svētās Magdalēnas dienā pie Madlienas baznīcas. Bet 1773. gadā vizitācijā muižturi pārmet mācītājam Vīneram, ka tas ielaižas ar citu draudžu cilvēkiem. Tie nāk no visas tālienes uz Madlienas baznīcu, kā pielīdzinādami svēto Magdalēnu savām Meža mātēm un Vēja mātēm un lūgdami mācītāju aizlūgt pret visādiem burvjiem, ko mācītājs arī darījis. Komisija liek priekšā mācītājam nekultivēt māņticību un iestāstīt lūdzējiem, ka lūgšanas uzklausišana nav atkarīga no vietas un baznīcas.

Kristīgā ticība Latvijas zemē nekādu varenu koku nav izaudzējusi. To jau rāda vēsturiski straujā baznīcu iztukšošanās padomju gados pēc kara. Līdzko atdalīta no valsts, baznīca Latvijā jau atmirst. Tas rāda, ka baznīca izpildīja latviešu zemnieku dzīvē tikai tautas gudrā teiciena vienu pusi — “Dod ķeizaram, kas ķeizaram pienākas...”. Teiciena otru pusi nosedza tautasdziesmu mitoloģiskā augstjūtība.

Tāpēc ir pilnīgi vienalga, vai pirmā kristiānisma sēkla tika ieviesta Latvijā no Polockas kņazistes vai no krustnešu kuģiem. Kaut gan tas ir pavisam ticami, ka Polockas kņaziem (atšķirībā no krustnešiem) nebija ieraduma uztiept savu ticību pakļautajām ciltīm. Tā apgalvo Liflandes guberņas hronisti, kas atstājuši gan izdotus, gan neizdotus rakstus par pareizticības izplatīšanos Liflandes guberņā (pēc Samarina “Pareizticīgie latvieši”). Un ticami ir arī tas, ka Kaupo bija savā laikā internacionāls vīrs un apguva internacionālu informāciju Vācijā, mājās atbraucis, deva to tālāk radiem, draugiem un ciltij. Bet tik un tā spēkā paliek tikai latviešu tautasdziesma, kas vēl līdz šai

dienai nav zaudējusi savu pasauluiztveres un pasaulapceres metodisko spēku.

*Svētu rītu ganos dzinu,
Miglu tinu kamolā;
Garām jāja sveši ļaudis,
Ar migliņu aplaidos.*

Nē, tā nav tikai ignorance. Tā ir milzīgas, garīgas koncentrēšanās mācība. Mācība par lielu bijību, godīgumu un spēju pasargāt, ietīt sargājošā pārliecībā labāko, kas ir cilvēkā. [...] Tautas un tautasdziesmu ētika dzīvoja savu atsevišķu, baznīcai paralēlu dzīvi.

Bet baznīca vēsturiski veidojas, aug baznīcmuiža un ap to kādi astoņi pagasti — Altenvoga (Meņģele), Fistelene (Aderkaši), Tauropa (Taurupe), Veisenze (Plātere), Hohenbreide (Lakstene), Esenhofa (Lielāmuiža), Zādzene, Ferene (Vērene), iziet cauri paverdzināšanai, dzimtbūšanai, cauri mērim, Ziemeļu karam, Piektajam gadam, Pasaules karam, Revolūcijai, atdzimšanas cerībām, budziskai pašlepnībai, kapitāla uzziedam, krīzēm, un Otrā pasaules kara priekšvakarā Madlienas pagasts ir diezgan iekopta zeme ar 118 vecsaimniecībām un 123 jaunsaimniecībām, ar turīgiem saimniekiem, kuru cilvēcisko un necilvēcisko ieraugu jau bija novērojis Andrejs Upīts un, laikiem uz priekšu ejot, iestrādās romānā “Zaļā zeme”. Iespējams, ka Brīviņu saimnieka daļiņa ir nākusi arī no anekdotiskā Kuku saimnieka Grāpa izdarībām. Varbūt arī no trīs saimniecību īpašnieka Ķicu Mačernieka finansiālā vēriena. Aug manta, aug nauda, aug pašapziņa, ceļ tvaika dzirnavas, ādu mītavu un ādu apstrādes fabriķi, vēl divas ādu mītavas, trīs pienotavas, kokapstrādes darbnīcu, kalēju un mehānisko darbnīcu, trīs nespējnieku patversmes. Aug manta, un biedrojas — biškopības biedrībā, brūno sugas lopu audzētāju biedrībā, lopkopības pārraudzīšanas biedrībā, meliorācijas sabiedrībā, protams, ugunsdzēsības biedrībā (balles, brūtes, orķestris) un mednieku biedrībā (ar hūtitēm kā pie vāciešiem, ar plakanu blašķīti kabatā). Aug eksportspēja.

Par to var tagad izlasīt uz pamesto māju atlupušajām tapetēm, zem kurām pamatā limētas avizes.

"VĀJAS IZREDZES LABĪBAS TIRGŪ

Iespējams, ka turpmāk nedaudz uzlabosies bastarda āboliņa pieprasījumi un cenas. Sarkanā āboliņa cenas nedaudz stingrākas, bet mūsu cenas vēl par augstām un kvalitāte par zemu, lai eksportētu. Baltā āboliņa cenas augstas, bet Latvijā tagad gandrīz nemaz nav labas eksportpreces. Vasaras vīkiem un pelušķiem cenas nedaudz uzlabojas, tagad maksā par vasaras vīkiem 7 un pelušķām 8—9 angļu mārciņas tonnā."

("Jaunāko Ziņu" pielikums, 1931.)

Eksportspēja aug, lats dzen latu, un lats grib būt spožāks, nekā tas ir, lielāks, biezāks, apaļāks. Pilsētnieki tiek lūgti palīgā audzēt lauksaimnieka latu ar intensifikāciju.

"Nosūtiet tēvam, mātei, brālim, māsaī, radiem un draugiem kā pavasara dāvanu 2—5 maisus slāpekļa mēsli!"

...Jo maiss — 100 kg — slāpekļa mēsli maksā apm. tikpat, cik jāmaksā par konfektēm vai šokolādi, ko mēdz vest uz laukiem kā "ciemakukuli".

Zemkopības ministrija būs pateicīga ikvienam ziedotājam, bet sevišķi tiem, kas būs atcerējušies tos lauku radus un draugus, kuru rīcība nav tik liela, lai izmantotu reto izdevību celt ražas ar lētiem slāpekļu mēsliem un tā tikt pie lielākas turības."

("Jaunākās Ziņas", 1937.)

Bet turpat blakus jau parādās Berlīnes skati ar kāškrusta standartiem trīsstāvu māju augstumā.

"Greznākā vieta Berlīnē ir plašais Unter den Linden bulvāris, kurā uzceltas 4 rindas augstu, baltu kolonnu ar milzīgiem zelta ērgļiem galā. Sevišķi impozants bulvāris ir nakti, starmešu gaismā."

("Jaunākās Ziņas", 1937.)

Eksportspēja aug un aug. Nauda nāk. Bet pasaulē aug spriegums. Nauda nāk, to nogulda ārzemju bankās (tālredzīgākie), to nogulda tepat bankās (kur lai to grūž?), to rok zemē (pa zemnieciskam). Bet pasaulē aug spriegums.

"Akciju s-ba "Bekona eksports" šī gada pirmajā ceturksnī guvusi ievērojamus panākumus visās galvenās eksporta

nozarēs. Piemēram, konservi eksportēti par 287 727 Ls pret 127 208 Ls iepriekšējā gadā. Eksportētas arī 42 727 dzīvas cūkas par 7 217 115 Ls. Bekons eksportēts 612 564 kg par 1 334 963 Ls. Dzīvu cūku eksports pirmos trijos mēnešos uzrāda pieaugumu par 69 un bekons par 39 procentiem."

("Jaunākās Ziņas", 1939.)

Bet studentu godalgoto zinātnisko darbu sarakstā blakus inženierzinātņu fakultātes piešķirtajam atzinības rakstam *summa cum laude* par Rīgas sausā doka projekta (kuģi! eksports!) vai par vecu pļavu dažādiem atjaunošanas paņēmieniem, vai par linu šķiedras izveidošanos atkarībā no izsējas laika (eksports!) parādās godalga studentam Borisam Lavrentjevam par darbu "Parlamentārisma krīzes un vadoņības princips" un studentam Albertam Cirsim par darbu "Tiesību un spēka problēma filozofijā".

Pasaule fašizējas. Un beigsies tas traģiski. Arī Madlienai. Vecie vīri, kas izdzīvojuši, atceras paši un nemaz negrib no tādām tapetēm neko lasīt — riebjas, žēl, kauns un kaut kur sirds dziļumā vecas bailes vai liela vienaldzība. [...] Tikai jaunie — čurkst atkal kā bezdelīgas pažobelē, ne tādiem bail, nekā.

NO DIVARPUS PUSĒM

Ciematam jābūt skaistam vismaz no trim pusēm. Par Madlienu to nevar gan teikt, tā ir skaista tikai no divarpus pusēm. Madliena pagaidām izskatās kā tāds labi neizmaisīts vēstures maisījums. Nav spējusi vēl nokomponēties. Baznīca jau labu laiku kā nav vairs centrā. Pazaudējusi karos torni, tā knapi ceļas ārā no kokiem. Centrā nu ir centra ēka. Kad brauc pa galveno ceļu no Skrīveru puses, no kalna lejā aiz Sises pļavas ceļa malā stāv tāds kā skaists sarkanķieģeļu kuģis, tā ir modernā centra ēka. Bet ap viņu visā panorāmā diezgan nekomponēts juceklis: blakus dārgā, modernā veikalēka, tad lētie baltķieģeļu divstāveņi, tad vecās privātēkas. Otrpus ceļa suverēna un labi kopta stāv baltā aptiekas māja — ar savu žogu

norobežojusies, it kā atsakoties šajā jaunajā jucekli piedalīties. Tai blakus, arī pašā lielceļa malā, neiedomājami neglītais, neapkoptais sadzīves pakalpojumu nams. Kokos nepaslēpts, ceļa uzbēruma nobrukušajās grantīs ieņurcis, neainaviski nevietā iecelts. Aiz aptiekas uz otru pusi papeļu jaunaudzē un apstādījumos iegrimis, savu tipveida garlaicību paslēpis kultūras nams. Kā tas viss saies kopā? Laikam jau tikai ar zaļo apstādījumu palīdzību. Tikai koki, tikai zaļumu arhitekts var izglābt plānotāju ieplānoto haosu.

Kad brauc no Ogres puses un uzbrauc darbnīcu kalnā, tad pretī skaisti izdalās baznīckalns un sarkanjuntmu, sarkansienu lielā pirts ēka: tur baseinu un šautuves garā strīpa un visādi prieki zem dakstiņu jumtiem, bet laisties no kalna iekšā vecajā Madlienas miestīnā negribas, tas arī tāds neomulīgi paviršs, sapostītiem kokiem — vecs vai tikai nesakopts, nevar saprast.

No Ķeipenes puses pāri pļavu līdzenumam ciemats rādās skaists, aiz dārza ābelēm paslēpies, bet, kad iebrauc centrā, jauno divstāvu ēku labi iekoptajā centrā, teiksim, pie bērnodārza, jāsāk domāt, kurp ciemats var augt. Uz kuru pusi? Atliek tikai ābeļdārzs. Nupat jaunuzceltā divstāvu "skolotāju māja" jau daļu dārza iebūvējoties izspiedusi. Pauguriņš ir maziņš, un tajā nav ieplānota vieta zaļumiem. Nedz arī augšanai. Vienā pusē Sises pļavas, otrā pusē arī zema, nomeliorēta pļava, tur tagad madlieniešu ģimenes dārziņi un jaunuzceltā bārenīgi, lēģeriski plikā lopu kūts.

Kad brauc no Meņģeles puses, tad ciemats izskatās glīts, gan bez apstādījumiem, bet citādi pilsētnieciski krāsains. Bet tūlī arī redzams, ka uz šo pusi tas atnācis, cik tālu vien var, — līdz slapajam zemumam, un gar ceļu uz Plāteres pusi arī nav kur iet: tur ir vistu fermas raženais, bet diemžēl smirdīgais komplekss. Tur it kā mežniecība noskatījusi sev būvvieta. Lai nāk vien no tīrajiem mežiem ārā, lai osta! Tā nu ir atkal tipiskā zemes ierīkotāju bezatbildība, ka centru nav ieplānojuši lielceļa otrā pusē — aiz vecā miesta kalnā, kur tagad mehāniskās darbnīcas un kaltes torņi. Tur sausāks gaiss (nav šīs kūdras drēgnās elpas), tur tālumi redzami, birzis, ozoli,

pakalni (uz Plāteres pusi, tur, kur vējdzirnavas kalnā, sākas Vidzemes augstiene), tur Lielāsmuižas parks tuvumā, tur uz jauno ciematu no šosejas būtu jāiegiežās caur veco miestu, kas, ja to tikai mazliet piekoptu, dotu katram iebraucējam kādu vēsturisku salīdzinājumu.

Bet ko tu padarītam padarīsi? Jāceļ vien tālāk. Tik un tā.

Mana biogrāfija ir celtniecība. Te jau ir tā mana biogrāfija! Direktors rāda saimniecībā celto. Līdz 1958. gadam nebija uzbūvēta neviena jauna ēka. Trīs nākamajos gadus remontējām un izbūvējām vecās mājas, slēdzām ligumus ar viensētām, dažreiz gadā nodevām dzīvošanai 80 dzīvokļu. Panācām strādnieku pieplūdi, noturējām sabiedrisko struktūru, neaizgāja cilvēki. Kopš 1963. gada, kad saimniecība sāka strādāt ar peļņu, sākām celt jaunas dzīvojamās ēkas. Un no tā laika tā turamies, ka katru gadu ciematā kaut ko uzceļam: 1963. gadā — pirti, 1964. — ēdnīcu, 1965. — kultūras namu, 1967. — bērnudārzu. Un tas te ir jāpasaka, ko nozīmē šodienai, ka bērnudārzu uzcēla jau 1967. gadā. 90 vietām, kad visapkārt kolhozos tādu gandrīz nebija un, ja bija, tad tikai pielāgotās telpās 20—30—40 vietām. Tas noturēja saimniecībā savējos. Neaizbēga, redzēja, ka vērts palikt. Ka ciemats aug. Ka bērni arī augs.

Un vēl tas te ir jāpasaka, ka citi nevarēja, vienkārši nespēja uzcelt tajā laikā bērnudārzus, jo bija likvidējuši būvbrigādes. Tāds vesels vilnis 1964. gadā gāja pa visu Latviju un likvidēja būvbrigādes. Kāpēc? Ej prasi! Tāpēc, ka dibināja PMK (pārvietojamās mehanizētās kolonnas) un SCO (starpkolhozu celtniecības organizācijas), kurām nu vajadzēja centralizēti darīt brīnumus. Bet šis, kā vēlāk izrādījās, nebija uz brīnumiem spējīgas. Un arī bērnudārzi tāpēc saimniecībās ilgi vēl netika uzcelti, bet tas savukārt veicināja darbaspēka aizplūdi no laukiem uz pilsētu un vispār noplicināja atdzimšanu. Bet mums jau strādāja saimnieciskais aprēķins, mums nāca peļņa, mēs redzējām, ka neviens mums nekādu visgaišāko nākotni nevar atnest kā vienīgi mūsu pašu būvbrigāde. Un mēs neļāvāmies, ka likvidē būvbrigādi. Ne-par-ko! Pašu būvbrigāde — tā

ir garantija, ka tas, kas jāuzceļ, tiks uzcelts. Mēs piecgades plānu sastādām reālāk: kādas ir pašu jaudas, tik arī plānojam. Un izpildām vienmēr. Ļaudis taču to redz! Nu un tā tikai uz priekšu. 1967. gadā saimniecība Vissavienības skatē dabū II pakāpes diplomu un izstādes medaļas par to pašu celtniecību. Tad kādus piecus gadus gāja vidusskolas celšana — ar sporta kompleksu, ar šautuvi, ar ziemas un vasaras tipa peldbaseinu, tā nu ir mūsu pašu celta skola. Atklājām to 1972. gada septembrī. Tie vispār bija mums bagāti gadi. 1970. gadā bija Jūlija plēnums. (Tad sāka maksāt piemaksas par bullišu virssvaru.) Mēs tūlīņ noreagējām, un 1971. gadā mums jau bija plāna ienākumi plus 50 % par plāna pārpildi. Par virsplānu vien mēs saņēmām ap 200 000 rubļu. Visaugstākais rentabilitātes līmenis (69,9 %), republikas karogs utt. 1972. gadā jau naudai ielika laužņus mutē, sāka brīnīties, kā tā var pārpildīt plānu. Un vairs tik lielu peļņu nepieļāva, virsplāna daļa nevarēja būt lielāka par 8 %. Nu saimniecības sāka meklēt peļņu citur: alū, vīnā galvenokārt, suvenīru bodītē. Bet mēs jau bijām jaudu un tempu uzņēmuši, mums tāda publēdišanās nebija vajadzīga, saimnieciskais aprēķins darbojās normāli. Skola bija uzcelta, un tā vajadzēja turpināt. Un mēs deklarējām: "Uzskatām, ka tikai kompleksi kapitālieguldījumi nodrošina saimniecības harmonisku, dinamisku attīstību." Un kultūras un sadzīves ēku būvei no 1970. līdz 1975. gadam mēs atvēlējām 44 % no visiem būvniecības ieguldījumiem. Bet tad nāca 1975. gads: mums pievienoja kaimiņu kolhozu "Nākotne" ar visiem viņu parādiem, ar visu nolaistību. Pēc platības puse no mūsējās, bet tikai 100 cilvēku! 500 mūsējiem pievienojās vēl 100. Un nolaista zeme, organizācija. Tad vēl šie pēdējie bija arī "bada gadi" — ar lietu un sausumu, un nesaimnieciskumu. Bet mums ir laba inerce, un mēs nepārstājam celt. Mēs ceļam centrālo ēku, valdes ēku, tajā būs arī zāle, kafejnīca, rožudārzs piedevām, dzimtsarakstu telpas, svinību telpas, jumta laukums zem brīvas debess — tas viss mums ir vajadzīgs. Tā nav izšķērdība, bet pašapziņa. 30 apaļi logi — ej nu izbūvē tādus standartēku laikmetā!

Tas prasa 3000 izturīgu, speciālu ķieģeļu. Mēs pasūtījām ķieģeļrūpnīcai 6000. Jo puse no tiem būs brāķis. Ķieģelis maksā 8 kapeikas, tātad 480 rubļi par skaistumu. Arī stiklus griežot pa apli, būs brāķis. Un logu rāmji jātaisa speciāli. Bet mēs neļaujam sev pārnest dārdzību, mēs zinām droši, ka mēs to paši esam nopelnījuši, tā ir mūsu pašu nauda. Nē, mums celtniecības jauda nav īpaša problēma. Bet tā ir problēma republikai. Nu beidzot "Cīņā" parādījies raksts "Ar ko šogad laukos sāk?". Pārdomas par būvniecību saimnieciskā kārtā. "Kā veidot jaunas, spēcīgas būvbrigādes?" Nu ir attapušies.

"...Svarīgs ir jautājums par būvbrigādes neaizskaramību. Tā vairs nav būvbrigāde, ja jāiet palīgā lauku darbos. Laiks saprast, ka būvbrigādei nav brīva laika un tās vislielākā atdeve ir tieši savā darbā."

"Par būvniecības kadriem, būvbrigādē kādreiz strādājušiem cilvēkiem. Neizdarīgu būvdarbu un saimniecības vadītāju izricības dēļ daudzi būvamatnieki tagad strādā gan lopkopībā, gan laukkopībā."

Ir godīgi jāatzīst, ka tā bija kļūda — izformēt saimniecību būvbrigādes. Bet nevajadzētu grēkus uzgāzt saimniecību vadītājiem, šoreiz šie nav tie vainīgie. Brigādes tik prasmīgas, kā bija, vairs kopā nevar savākt. Daudzi vecie būvstrādnieki pārkvalificējās un iedzīvojās citā darbā, bet vīriem jau gados mainīt vēlreiz dzīvesveidu — tas nav tik viegli. Jaunākie aizgāja uz pilsētu, tos vairs neatrast. Jāaudzina pavisam jauni. Bet tie nav amata praksi cauri gājuši, nav auguši zem pašu meistara acs un neprot strādāt ciešami, par kvalitāti pat grūti runāt.

Mums nav ko žēloties, mūsu jaunie mācās kopā ar meistariem brigādē, viņi, kā saka, "ir robā". Mēs esam viena no republikas celtspējīgākajām saimniecībām. Tādu republikā ir tikai kādi 10 %. Pārējām saimniecībām nav ne tuvu tādas jaudas. Tām jāsāk atkal no gala!

Ja būtu laiks, varētu skaisti "pacitēties" no avīzēm.

"Nedriktētu aizmirst jumta dēlišu zāģi un jumta skaidu ēvelmašīnas, jo vilņotā šifera mums pagaidām vēl nepietiek. Lidzšīnējās ražošanas ēkas un barības šķūņi ir jāsaglabā,

un tiem parasti ir skaidu vai dēlīšu jumti. Gribētos piebilst, ka ļoti oriģinālu un praktisku jumta skaidu ēveli var redzēt Madonas rajona padomju saimniecībā "Gaiziņš" zāglaukumā pie centra."

Ko tur "nedrīkstētu aizmirst", kad sen jau ir aizmirsts! Šķūņi, kas jāsaglabā, sen jau iznīcināti, noārdīti. Ēveles nodotas lūžņos. Tagad jumta skaidu ēveles atkal meklēt meklē, sāk attapties no unifikācijas aklībām. Sovhozs "Jumprava" savukārt iecerēja ciematu ar dakstiņu jumtiem. Un sākums izskatās ļoti skaists. Vai viņiem izdosies noturēt ciematu tādā skaistumā, "neatšķaidīt" to ar šiferi? Savukārt tālredzīgi rikojas kolhozs "Druviena", kas visu veco, aizejošo māju dakstiņus vāc vienkopus — vai nu domā sev paturēt, vai tirgoties. Bet dakstiņi tur ir vienreizēji kvalitatīvi, no Druvienas māla un ar barona Volfa ģerboni — kvalitātes zīmi.

"Ādažiem" vienu laiku bija tāda doma — Rīgas vecos meistarus savākt savām speckvalitātes vajadzībām, nez kāpēc viņi to neizdara. Vai mums ir smalkmeistari? Mums atkal top, aug jau atkal tie, kas grib. Grib būt smalkmeistari. Tāpat to ķieģeļu mūri var dažādi uzcelt.

Nav elementāru amata rīku. Nav mūrnieku āmuru, nav visāda veida motorzāģīšu. Trūkst arī parasto ķerru. Lietuvieši septiņdesmitajos gados Ministru Padomē pieņēma lēmumu par sīkamatniecības rīku un ierīču ražošanu celtniecības vajadzībām, varbūt viņiem ir labāk.

Nu, vai vēl pacitēt?

"Mazliet par "čēmodāna" cilvēkiem. Tie ir klaiņojošie būvnieki, tās ir tā saucamās "melnās brigādes". Viņu darbs parasti ir nekvalitatīvs. Taču samaksa — ne mazāk par 400 līdz 500 rubļiem mēnesi! Ja šādas summas būtu jāaprēķina vietējiem būvamatniecīkiem, tad nobitos gan būvdarbu, gan saimniecības vadītājs un viss algu aprēķins apstātos pie galvenā grāmatveža. Tāpēc "tīru" papīru nav nevienā saimniecībā, kur strādā vai strādājušas "melnās brigādes". Kur ir izeja? Jārada savas būvbrigādes.

Beidzot, atgriežoties pie jautājuma — ar ko sākt? — vadītājiem jāmaina sava nostāja pret būvbrigādēm."

Nu kas tā par modi — vispirms nobendēt un pēc tam saukt pēc mirušā sirdsapziņas: kāpēc, kāpēc tu necelies augšā! Bet vispār raksts ir ļoti saprātīgs. Izskatās, ka raksts ir tāds mājiens no augšas, jo ministrija sadala celtniecībai lielas naudas, — kas tās realizēs?

1982. gada rudenī "Cīņa" intervēja Lauksaimniecības ministrijas Kapitālās celtniecības galvenās pārvaldes ražošanas daļas priekšnieku. Tur skaidri un gaiši pateikts, ka no visiem trim darbu veicējiem, kas būvē laukos — SCO (44 % no kopējā), Celtniecības ministrijas (22 % no kopējā) un saimniecību pašu būvbrigādēm (34 % no kopējā) —, tikai saimniecību būvbrigādēm temps pieaudzis, pie tam stipri vien, bet Celtniecības ministrijas celtnieki no sev uzticētās visu darbu piektdaļas veikuši tikai 61 %, tātad tikai desmitdaļu, celtniecības plānus neizpilda arī SCO. Un vēl viena trauksmaina netaisnība, un nav brīnums, ka rajona partijas sekretāre tik asi pasaka: mums jācīnās ar pilsētnieku visgribību — starpkolhozu celtniecības organizācijas pārāk daudz enerģijas ieliek celtniecībā pilsētās, ko viņas nemaz nedrīkstētu darīt. Intervijā pati ministrija atzīst, ka "tikai lauku vajadzībām strādā" vienas vienīgas Preiļu SCO strādnieki. Valmieras SCO trešo daļu jaudas atdod pilsētai, Kuldīgas SCO — 44 %. No kā lai laucinieki gaida?

Mums, protams, no viņiem nav jāgaida. Un mēs visu laiku blakus rūpnieciskajam tikām cēluši arī cilvēcisko, saka direktors. Jebkuram unifikācijas gājienam jāliek pretī individualizācijas gājiens. Cik "vistu rūpnīca" ir nomācoša savā lieljaudas vienveidībā, tik jaunajai centra ēkai jābūt oriģinālai un neatkārtojamai. Mēs domājam, ka sabiedriskās ēkas visas — klubus, ēdnīcas, kantora ēkas — vajadzētu celt pēc individuāliem projektiem.

Teiksim, bulļu ferma, tagad mums visi bulļi lielfermā koncentrēti, bet bija izmētāti velns zina kur visur, tu varēji remontēt, varēji nokārties, tik un tā nebūs kārtības. Tāpēc centāties jaunās kūtis ātrāk dabūt gatavas, visus kopā, efekts lielāks. Bet cilvēks tūlīn par šo vienveidību jākompensē. Mēs izbūvējām motosporta trasi Plāteres

pusē, mums ir peldbaseins un diva veida pirtis: somu pirts un parastā, izbūvēta arī vasaras peldvieta.

Cilvēks nedrīkst no unifikācijas ciest. Es domāju, ka ražošanas ēku izvietošana ciemata centrā un darba ceļa skaļais brauciens caur centru ir bīstama lieta. Tās neapšaubāmi ir unifikācijas briesmas, jo uztiepj ražošanas trokšņus, smakas, visu to jezgu un nepārtrauktu kustēšanos cilvēkam, kad gribas atslēgties, justies mājīgi. Mēs, piemēram, pašā centrā dabūjām kalti jaukt nost, tur, kur tagad ceļ kantori, es vēl nebiju direktors, bet arī jau biju līdzdalībnieks tajā aplamībā — vells un trakums, pašā centrā likt tādu objektu! Autosvari pašā centrā! Skaidrs, ka tā bija kļūda, to nedrīkstēja darīt.

Tur pie vecās skolas bija uzceltas garāžas, tieši pie sporta laukuma! Kur bija galva! Bija sūdzības, va' ne, tagad tur nav ne smakas. Pašlaik? Pašlaik republikā skan lozungs "Jēkabpīliešu tempu un ļeņiniešu kvalitāti!". Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka Jēkabpils XXV kongresa saimniecība celtniecībā vien apgūst divus, trīs, četrus miljonus rubļu gadā. Viņi būvē no lielpaneļu blokiem, viņi strādā industriāli, tāpēc viņiem šos blokus arī dod vieglāk nekā citiem. Un viņi tikai krauj. Tāpēc tāds temps. Ļeņina saimniecība savukārt strādā ļoti rūpīgi, viņiem ir ļoti rūpīgs darbu vadītājs Lūša Jānis. Ar viņa ieteikumu mums arī atnāca Vilnītis. Mūsu Egils ir tikpat rūpīgs.

Ceļ centrus. CC! Un Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas rīkotajā zinātniski praktiskajā konferencē par darba resursu nostiprināšanas problēmām akadēmijas rektors Timofejevs arī par to: CC! Tā ir ģenerāllīnija! Un tāpēc varot lepoties ar priekšsēdētāja Jansona taktiku "Uzvarā". Jansons darot tā: ja ir atnācējs, novietojot viņu kaut kur sāņus. Viņa vietniekam esot laba acs kadru lietās: paskatoties un tikai tad laižot centrā!

Bet igauņu sociologi domā tālredzīgāk — apstaigājuši tos, kas atgriežas no pilsētas atkal laukos. Izrādās, tie, kuri atgriezušies no pilsētas, negrib centrā, prasa viensētas. Tāpēc viens otrs saimnieks jau dara otrādi: sākumā — pārbaudes laiks centrā, pēc tam tikai laiž brīvu izvēli

uz savrupmājām. Taču arī šāda aptauja, tāpat kā mūsu aptauja "par gāzi, vannu un izlietni", ir virspusēja, tas vēl nav pētījums, atsaukties uz to var, bet izdarīt gadsimta vispārinājumus vēl nedrīkst. Jāpēta kom-plek-sāk, vis-ap-tve-ro-šāk!

Kad saka "dzīvot kā pilsētniekiem, bet strādāt kā zemniekiem", tad diez vai mūsu lauku celtniecības ideologi aizdomājas, cik aplams ir šis teiciens. Es jau dzirdu, ka kaimiņu republiku pārstāvji iesmejas. No tumsiņas līdz tumsīnai? Un dzīvot unificētā vidē? Bet, tā dzīvojot, laucinieks zaudē divas priekšrocības: 1) astoņu stundu darbadienu; 2) dabas doto vidi.

Vai tad nav pareizāk "strādāt kā pilsētniekiem un dzīvot kā lauciniekiem"?

Bet LLA rektors paliek pie sava: centra labumi netiek lopkopjiem! Tikai 9—11 % lopkopju dzīvo centrā. Tātad klubs maz viņus skar utt. Zinātņu popularizēšanas institūta pētnieki ar hronometru pārbaudījuši lopkopes — tās zaudē funkcionālās lasīšanas spējas. Un ko tas liecina?

Nu, un ko tad tas liecina? Ka lopkopes visas jādabū uz centru? Vai ne otrādi — ka turpat fermu tuvumā, brigāžu centros jārada lopkopēm pirmšķirīgi dzīves apstākļi?

Te runā vīri no Vissavienības Ļeņina Lauksaimniecības zinātņu akadēmijas, un viņi laikam gan zina, ko runā! Tie laikam nav vis "buržuāziskās lauku sētas ideologi", nedz arī "romantiski noskaņoti inteliģenti".

Baltkrievija: vajag prasīt pašam zemniekam, kur viņš grib dzīvot. Nevienš labāk nezina par viņu pašu, kur viņš grib dzīvot. Lai plānotāji nefantazē! Pie mājas ir jābūt zemītei, vēl labāk, ja tepat zem loga, ar puķēm 12 "sotikus". Un cūku nevajag iet barot tur, bet tepat! Un garāžai nav jābūt tur (kā pilsētā), bet — tepat! Sākums, kas virza visu, ir daba — par šo pīrpamatu mums jāiestājas!

Maskava: vajadzīga ir gudrība, gudra "viltība". Jo nevienš neaizliedz kombinācijas. Mēs domājam, ka kombinācijas — tas ir nelikumīgi. Bet mēs vienkārši esam par slinkiem, lai taisītu likumīgas kombinācijas.

Novosibirska: reti nākas tikties ar rietumu novadiem. Jums daudzas saimniecības ir skaisti iekārtojušās vecajās pilīs — to mēs redzējām Suntažos. Un pat apjukām. Mēs redzējām Jumpravas dakstiņu jumbus un Lēdmanes skaisto, tieši — skaisto ūdenstorni.

Lietuva: jums ceļ daudz vairāk daudzdzīvokļu māju nekā pie mums. Liekas, mūsu saliekamās mājiņas ir skaistākas.

Man arī dod vārdu, un es saku, ka mani biedē tāda liela pasaules slimība, ko sauc par atsvešināšanos. Tā ir pirmkārt pilsētas slimība — vientulība cilvēkos, ne mežā, ne tuksnesī, ne savrupmājā, ne fermā ar lopiņiem, bet cilvēku lielajās kopās. Jaunos, puspielsētnieciskos ciematus jau tagad jāsāk no tās sargāt. Ir novērots, ka cilvēki jaunos ciematos zaudē labo lauku tikumu: satikto cilvēku — pazīstamu vai nepazīstamu — sveicināt. Cilvēki lielajos kultūras nama viesīgās sadzīves vakaros, ap bagātiem galdiem nosēdināti, cits pie cita "cieši garlaikojas". Jaunos namos, tāpat kā pilsētā, dzīvokļu kaimiņi sāk cits no cita vairīties. Tās ir "fiziskās saspiestības" dabiskas sekas. Tāpēc jau tagad vajag papētīt, kā jaunajā struktūrā veidojas "mazās grupas" un "mazo grupu psiholoģija". Agrāk biedrojās pēc sabiedriskā stāvokļa, mantas vai profesijas, bet kā tagad jaunajā ciematā — kuri ar kuriem? Tā ir sabiedriskā atsvešināšanās, bet notiek arī atsvešināšanās no dabas, piemēram, Madlienas bērnu dārzam nav ne mežu, ne parka, ne upes, ne grāvja. Kur skudras, kur kurkuļi, kur putnu ligzdiņas? Kur tauriņi, kur strautiņš, kurā aizsprostu būvēt? Var likties, ka visi stārķi dzīvo un vij ligzdas uz ūdenstorniem tā kā šis tepat mūsējais. Nē, lai nekad lauki neklātu par pilsētu! Nu jā, ironiski iebilst man mūsu pašu Latvijas zinātnieki, mums institūtā arī bija viena tāda tēma par atsvešināšanos — "Atsvešināšanās vācu personālismā".

Man tā vien prasās tad atstāstīt nupat noklausīto sarunu pie autobusa, kurā zinātnieki apbraukāja saimniecību, — sarunu divu saimniecību speciālistu limenī. — Nu, kas tur bija? — Vai tad tu nezini: zinātne iet par sevi,

lauksaimniecība par sevi. — Bet zinātne jau vismaz mūsu darbu resumē. — Paprasi viņiem, kad viņi pēdējoreiz ir laukos bijuši!

Bet es nesaku neko.

Runā rajons. Kāpēc ieskatam lauku sociālajās problēmās Vissavienības zinātnieki atvesti šeit? Varēja jau parādīt Mārupi vai Salaspili, kā bieži darīts. Vai Ādažus. "Madliena" ir objektīvi "vidēja" saimniecība, 100 kilometrus no Rīgas, zeme — zem vidējās vērtības. "Vispārējais uz vietas noturēto cilvēku skaits" rajonā ir 59 tūkstoši, 5—6 tūkstoši no tiem brauc strādāt uz Rīgu. Laukos dzīvo 24 tūkstoši, bet tieši lauksaimnieciskajā ražošanā strādā tikai 7,5 tūkstoši. Un ir tā, ka šiem 7500 cilvēkiem ir jārūpējas par visu: lai būtu ēdnīcas, bērnudārzi, skolas. "Madlienā" arī — ceļ tikai Beļavnieks, viens visiem! Visiem vietējiem patērētājiem. Ja savus cilvēkus sadzīvē iekārtotu Patērētāju biedrību savienība (pārdevējas un oficiantes). Sadzīves pakalpojumu ministrija (savas sistēmas kalpotājus). Izglītības ministrija (skolotājus). Sakaru ministrija (pasta darbiniekus). Tad arī zemniekam būtu priecīgāk dzīvot. Bet visi tikai prasa! Tas ir labi, ka apkalpojošā sfēra vērsas lielāka, bet tajā pašā laikā pašu lauksaimnieku ražotāju skaits neaug — citur pareizi samazinās, ražošanai modernizējoties, citur nepareizi samazinās, cilvēkiem aizplūstot uz pilsētu. Abos gadījumos apkalpotāju ciematā bieži, ļoti bieži ir vairāk nekā pašu zemkopju, un saimniekos sākas kurnēšana — par saimniecības celtniecības fondu izmantošanu "nepašiem". Arī "Madlienā" saimniecības jaunceltajās mājās dzīvo lielum liela daļa "citsaimnieku ļaužu". Nu labi. "Madlienai" ir celtniecības jauda, viņiem arī ražotāju skaits it kā būtu jau nostabilizējies — 638 cilvēki 1975. gadā, 642 — 1978. gadā, 612 — 1981. gadā. Bet ko dara citas saimniecības, kuras pašas nav spējīgas uzcelt dzīvokļus visiem tiem kulturālā vidē nepieciešamajiem cilvēkiem, kurus viņu pašu saimnieki neapgādā? Tad saimniecība paliek bez dzīvotpriecīgiem kadriem, atkal salasās tikai "dzīves pabērni", tie krustojas ar "lauku pabērniem", un skaistā, stiprā vide kā neveidojas, tā neveidojas.

Ir jāprasa, lai pilsēta izdarītu to, kas tai jādara arī lauku labiekārtošanā! Mēs savu pilsētu labēdināšanā jau darām. Man nav bail ar pilsētu cīnīties, saka rajona sekretāre. [...] 18 instances ir pašlaik gatavas kolhozu kontrolēt, vadīt un strāpēt! [...] "Lauksaimniecības ķīmija", knapi kā iedibinājusies, jau plāno sev "ienākumu"! Visi plāno sev ienākumus! Uz kā rēķina? Mums vajag jūsu palīdzību! Mēs neesam zinātnieki. Ja mēs sakām, tad mums pārmet lokālismu. Jums to neteiks! Jūs taču neesat atkarīgi no voluntāristiskiem uzspiedieniem. (Smieklī zālē, jautrība.) Mēs atsauktos uz jums, un jūs segtu mūs ar savām domām. (Smieklī zālē. Jā, jautrība.)

GOTIŅ — GOTIŅ, DRAUDZIŅ — DRAUDZIŅ!

8. maijs. Šodien ies govīs laukā. Laiks tāds, ka list un nelist. Bet būs vēl rumulēšanās. Man nekā tāda nav mugurā, jāpaļaujas uz savu vērigo redzi — gan jau izslidēšu.

Sākas ar visšķidrāko fermu, ar tādu, kurai viens kakts brūk jau kopā. Govis bauro kā zinādamas. No kā viņas saprot? No tā, ka daudz cilvēku? Tāpēc, ka torte stāv slaucēju istabā uz galda? Govis kliež kā ārprātīgas! Bet bez galvenās zootehniķes tas nevarēja notikt, nu tā ir klāt. Govis kliež vienās balsīs. Kopējām vīri atnākuši palīgā, nogriež vicas tepat krūmos. Vecķeipenes brigadiere Tauriņu Gaida gan uz savu fermu atnāks ar gatavu šim bridim speciāli darinātu riksti rokās. Tapat krūmos griezt — tas neliecina par gatavošanos, bet te tā dara. Zootehniķei arī ir līdzņemta kārklu vica un lietussargs (tas nu te tā kā neiederas). List. Baumaņu Janka, kā jau gans, iet pa priekšu. Fermas priekša traktoru izbraukta, govīs klūp, badās, ārdā zemi ar rāgiem, vājākās skriedamas pakrīt traktoru sliedēs. Stiprākās ir jau pāri palienei un pāri upītei kalnā augšā, vājākās, kam spalva nogājusi, bēg atpakaļ — vējš, list auksts lietus. Viena vārgule jau guļ zālē un brīnās, augšā netiek. Otra vārgule rāpusies no

upītes otrā krastā, līmusi atpakaļ un guļ, ar dibenu krasta alksnī atspiedusies, augšā netiek, un nav slīgumā šo arī kur velt — vienīgi atmuguriski upē. Dzīvības jautājums — ja netiks augšā, uz kautuvi prom. Gotiņ — gotiņ, draudziņ — draudziņ! Nekā! Vajag zāles iedot!

Vāj, draudziņ, tas neko nedos, viņas visas nošvakojušās!

List, mālos slid, žļarkšķ, sievas aiz ausīm, aiz astes ceļ, sit, stumj, vīri neko, stāv apkārt un spriež. Vīri? Vīri atsevišķi — tādu šodien nemaz nav, vīri ir tikai kopā vai nu ar "bumbu", vai ar kāda mehānisma stūri rokā, vīri tādi paši par sevi nemaz šodien nav! Vai tad šitie ir vīri? Jā, sievas nu šito uzmocīja augšā, bet otrai sit, cik gribi, pa ausīm, viņa vairs necelsies, viņai ir dziļa vienaldzība acīs, re, arī asti nolauza, tā vienkārši cēla, rāva augšā, aiz izmisuma, protams, ne jau aiz kādas mežonības, un nu aste arī ir pārlauzta, tek asinis, list lietūs, dubļi.

Lai nu nāk visi zootehniķi un ceļ augšā!

Lai nu nāk!

Nu jā, traki, bet tāda ziema "Madlienā" arī vienīgā pēdējo 20 gadu laikā, un tādas, gribas apgalvot, vairs arī nebūs. [...] "Madlienai", tāpat kā daudzām citām saimniecībām, šis bija krīzes gads. Atbrauciet nākamgad, skats būs cits.

Bet pašlaik ir tikai tas, kas ir.

Nē, šis nav tipisks gads mūsu saimniecībā, saka galvenā zootehniķe. Bet vīri nevar vien sagaidīt to brīdi slaucēju istabiņā — tur torte ar dzērveņu skaitli pa virsu un vēl kaut kas. Tamāra mazgā rokas un ir cilvēciski visstāstīgākā: viņa esot aizvietotāja, ik pēc četrām dienām aizvieto "skotņiku" (lopkopi, vai ne?), naktssargu, slaucējas pēc kārtas un šodien mēž sūdus. Pagājušajā gadā bija smukas govīs, šogad — ar bailēm. Bietes beidzās mēnesi atpakaļ. Tad gājām nenovāktos rāceņus rakt, nebija pa ziemu necik sasaluši. Nupat tikai pirms nedēļas tie arī beidzās. Kombikormu dod puskilogramu uz govīs un vēl 300 gramus par litru. Bet to jau arī tikai tagad pavasarī atveda — pēdējās divās dekādēs. Līdz tam — tos siena atgriezumus. Piedzima tikai 13 kilogramu teliņš.

Jā, tāfelītē vienai vārgdienei atzīmēts 0,5 un 0,8. 0,5 ir dienas izslaukums. Un katra gotiņa saņem puskilogramu spēkbarības plus 300 gramus par katru izslaukto litru. Iznāk, ka šī ir saņēmusi žēlastības dāvanas — it kā viņa būtu devusi to veselo litru. Varbūt tā ir tā pati, kas ārā gul. Un list, vienaldzīgi list.

Kūts ir tukša, tikai teliņi zem lampām un govju dēliši ar izslaukuma un barošanas skaitļiem. Izslaukumi mazi un nevienmērīgi, varētu teikt — konvulsīvi: 2,2; 3,1; 8; 2,5; 6,1; 0,5 utt. Šopavasār slaucējas žēlojas — 5 kilogrami tikai. Bet Pūrē, klausies, — 17 kilogrami! Transportieris te ir bijis laikam no sākta gala, bet, cik es atceros, kad mamma te strādāja, jau tad nedarbojās.

Lielie sniegi sanāca, un tad ferma sasvērās, jāapdrošina dzīvība slaucējām. Jumts arī caurs, lūst iekšā griesti, list iekšā lietūs. Vai tad jūs nepaliksiat?

Laikam ne. Zootehniķe saka: ir vietas, kur cilvēkiem labāk klājas, šodien visas fermas jāizlaiž ganībās.

Nu, bet dzērveņu torti, dzērveņu torti! Un kaut ko stiprāku?

Re, vienai jaunai, dūšīgai mammai acis jau miglaines, pavisam nesen vēl skaistai bijušai jaunulei acis ir ļoti, ļoti miglaines. Es varu galvot, ka viņa nemaz neievēroja to govi ar nolauzto asti. Viņa arī savējo skuķi, kas te lēkā ar vicu, diez vai redz. Un par vīriem — ko nu par vīriem! Tiem žvadz kabatā tādas mazas odekolona pudelītes. Mēs atņēmām, lējām viņiem virsū, visa ferma smirdēja, saka slaucējas.

List. Ir 1982. gada 8. maijs. Zootehniķe zvana uz citām fermām: vai tikai ārā turēšanas aploks viss ir kārtībā (jo drāšu nav, un ar kārtīm — kas tagad taisīs ar kārtīm — tādu darbu!)? Un vai gans ir fermā atnācis? Atbild, ka visi esot lieli. Centrā visi lieli, atkārtot zootehniķe. Vai tas nozīmē, ka gans nav atnācis? Gans ir atnācis. Bet nu tāds, ka liec tikai Aleksandra Leimaņa filmās, lai taisa pekstiņus un krīt uz dibena peļķē. Nenosakāma vecuma, kovbojone ar nozīmītēm apsprausta un atlocīta kā padsmitniekam, krūtis skalpu mednieka pašapziņa, un

acīs tā pati "dzimtenes" miglīņa. Tūlīņ nāk uzbrukumā. — Ja te neiznāk 260 pa mēnesi, es labāk eju uz Olaini! Te — trul's bāb's. — Bet vai tur iznāk tik daudz? — Tur? Tur nav lopi, tur ir cilvēki! — Tur tu nenodzer, tur tev uzkrājas! — Nu šitā Oksana viņam dod pretī. Bet bez kādām dusmām. Šitādus ķēmus viņa Ukrainā izskatījusies visās pacelēs. Ja lidīs virsū, ņems un izkratīs no biksēm!

Oksana ir jauna un skaista sieva, brālis atnāca šē direktoram par šoferi un atveda vēlāk māsu arī, saprecējās ar vienu latvieti un tagad labi runā latviski, bērni iet latviešu skolā. Oksana labi strādā un prot uzturēt cieņu pret sevi un citiem. — Tur tu strādā. Bet te tu slaisties. Saprāt'? — Trul's bāb's, — saka kovbojs, aiziet aiz šķūņa un sēž saulē. Trul's bāb's.

Bet bābas te nav trulas, bābas te ir ļoti nīpras. Kā jau centrnieces. Tikai nevar nekā dzirdēt, tāda baurošana, ka jumtu ceļ nost. Tikai teliņi mierīgi, nesaprot, kāpēc jābauro. Lamāties arī nav laika. Aiz-iet!

Jā, te, centrā, arī diezgan daudzas govīs pusplikām pakaļām, baltu, pliku ādu, no tālienes izskatās kā tādos naktskreklos iegērbtas. Bet laukā iziet visas, nē, viena paliek. Barības deva dienā:

Siens —	2,—
Skābsiens —	8,—
Salmi —	1,—
Saknes —	5,—
Na Cl	50—80

Visu apēd bulļi!

Viņiem nevar nedot. Viņi jābaro līdz kondīcijai. Bet ar švakumiem viņus nevar nobarot. Un tāpēc nevar nedot! Viņi ēd, lai tikai stāvētu kājās! Un tā viņi tikai ēd un ēd un līdz nodošanai netiek! Dzīvību vilcēji tādi!

Sievām bulļi nepatīk. Tie apēd govīs, tāpat kā aitas apēda Angliju. Un govīs mūžiņš samazinās.

Ne jau nu bulļi ir galvenie vainīgie. Vainīgs ir sausnas trūkums. Mūsu apstākļos ražotais skābsiens, ko nu jau govīm baro savus desmit gadus, praktiski ir skābbarība,

jo skābsienā sausnai jābūt vismaz 40 %, bet ir zem 39. Sausnu piedod ar salmiem un sienu. Saknes, nu jūs jau dzirdējāt, ap kuru laiku izbeidzās. Salmus agrāk nenormēja, tagad tos apēd bulļi — un vispār nepietiek. Arī labība pēdējos gados bija švaka, arī uz citām republikām dažreiz veda presētos salmus prom. Un nu tā ir — gotiņas vairs nedod pilnvērtīgus telēnus! Novājināts ģenētiskais materiāls. Gotiņa nemaz nenodzīvo tādos apstākļos līdz savam vaislas pilnbriedam. Mūsu teliņi šodien ir tādi pusaudžu goteļu bērni. Pajūk ciltsdarbs, tas tas ļaunākais, ka pajūk gadu desmitiem uzstādītais ciltsdarbs!

Bet mazā Agrīte tikmēr apstaigā tukšās govju stāvvieta un āķē nomestās govju piesienamās ķēdes katru paredzētajā vietā. Agrīte iet 3. klasē un, kā no skolas mājās, tā palīdz mammai. Mazais brālis Rinalds arī — knapi var āķus aizsniegt, bet pakāpjas uz siles un aizsniedz. Rinalds nemaz vēl skolā neiet, iet sagatavošanas klasītē, bet māc jau strādāt, nevienu ķēdi nepamet neuzāķētu, stiepgas, kamēr uzāķē.

Tas nu būtu tāds cerīgs nobeigums, žurnālistisks optimisma paņēmieni: piejūgt mazo Agru un mazo Rinaldiņu vilcienam priekšā, lai velk uz nākotni. Un pats rakstītājs tad nu var paklusām lasīties no šīs šļuras laukā. Tā es arī daru. Bet visu laiku neiziet no prāta mazs pirmskolas puika, kas, nekā par pasaules nedienām nezināams, uzcītīgi kar ķēdītes uz āķiem: māte viņu māca strādāt. Māte rada tādus apstākļus, ka bērns var iemācīties dzīvot, tas ir, strādāt. Dzīvot ir strādāt. Māte nav pielaidusi citu formulu. Ne ņemt no dabas. Ne cīnīties par rādītājiem. Ne uzvarēt sacensībā. Ne gūt darba uzvaras. Ne tiem citiem ar to ko parādīt. Bet vienkārši — kārtīgi padarīt savu darbu.

Māte laiku pa laikam uzmet aci, vai ir tā, kā vajag. Māte pieņem darbu. Tā ir gandrīz nedzirdēta formula šodien.

Atceros: trīs puikas dežurē pēc vakariņām skolas ēdnīcā. Viens ar lupatu ļurkā galdu un skatās pa logu ārā. Otrs šurpu turpu ļurkā grīdu. Trešais tāpat pats ļurkājas apkārt.

Kad viņi aiziet, grīda paliek netīrām švīkām un galdi nespodri. Nav, kas pieņem darbu.

Es jau teicu: brigadiere Gaida Tauriņa izkāpa no savas mašīnas jau ar vīcu rokā. Tas nekas, ka vīca bija ar visiem pūpoliem: uzreiz redzams, ka darbarīks un amata bulla, svētku simbols un starta gatavības zīme. Ko nu par Tauriņu, Tauriņa ir no vecas darba dzimtas!

Govis te, Vecķeipenes fermā, bauro svētdienīgāk, tā kā svētkos stabā reproduktors. No 204 savs desmits negrib iet ārā. Viena šorīt kritusi, bet sašpicēts kaļķis, izcelta, tā jau iet ar citām.

Līnā, nemīlīgs, bet govis te izskatās pēc govīm — un cilvēki arī mierīgāki, nosvērtāki.

Mehanizatori ved prom mēslus, ved, ved un nevar izvest. Kad nav pakaišu kūdras, tad tas viss, ko tā gosniņa pēc skābsiena laiž laukā, pārvēršas tīrā vircā, un tad tajā betonētajā mēslu bedrē ar ekskavatoru nav ko grābt — tur ir jūra! Un traktoristi nevar tik šķidru izvest, pa ceļam izlīst. Nav ko iesākt! Te vajag tās no pilsētas, tās atejtīrītāju mašīnas ar snuķi!

Lai pašķidros organiskos mēslus pie fermām krātuvē sabiezinātu ekskavatoram pagrābjami, ir vajadzīga kūdra. Nu, bet kūdra būs tikai maija beigās, kad kūdras purvs Koknesē atsāks sezonu. Vecās kūdras teorētiski vairs nav. Jūs saprotat, ko tas nozīmē, ka "teorētiski vairs nav"? Tas nozīmē, ka praktiski vēl kaut kur kaut kā izrauj. Re, mums kūdrai uzcelts speciāls šķūnis, bet kūdra — ārā čupā! Ārā! Atveda no "Lauktechnikas" un izgāza. Šķūnī ne. Kas viņiem! Un vēl par sagādi. "To var palielināt tikai ar ekskavācijas paņēmienienu," tagad raksta visos cirkulāros un atskaišu dokumentos. Bet vai tā ir? Nav attiecīgās tehnikas. Kas tādā situācijā jādara saimniekam? Līdumnieks kaut kur XII gadsimtā, nesagaidījis buldozeru, lauza celmus ar bomi. Tā sacīt, izmantoja iekšējās rezerves. Jo bērni prasīja ēst. Visi prasīja ēst. Un vēl tagad prasa. Un vēl tagad jādod. Tātad pakaiši ir jādabū. Varbūt jāizceno darbi un jārok rokām?

Tas būtu saimniecības mazais glābšanas darbs. Bet visai republikai, kad sāk trūkt kūdra pakaišiem, varbūt jātaisa ciet Rīgas TEC vai jāpārorientē uz ogļu un naftas apkurināšanu. Ogles republikā ievēdīs, šīs enerģijas transports ir nokārtots — kas iekārtos jaunus, dārgus dzelzceļus kūdras importam, kad republikā tās pietrūks?

Rajons nav ieviesis saimniecisko aprēķinu visās saimniecībās... Nē, par to mazākās pretenzijas. Rajonā ne tādas vien lietišķas nokārtojamas. Ir pavisam elementāri darbiņi, kas jādara. Piemēram, rajonā no 352 esošajām fermām tikai pusei ir izbūvētas mēslu krātuves, no kurām 25—30 % ir kapitāli jāremontē. No rajona var prasīt neorganiskos mēslus, bet organiskos rajons netaisa. Tos taisa tepat uz vietas. Sūdi līdz ausīm, tiec tikai galā. Pie fermām visādi bezformas un bezdibeņa mēslu diķi. Vecie saimnieki nevar vien nobrinīties par tādu izšķērdību, kad simtiem tonnu pirmšķirīga mēslojuma aizplūst pa nogāzi plāvās, uz diķiņiem un ielejās, sagandējot vēl notekūdeņus.

Šī skaitās sovhoza labākā govju kūts, plaša, gaiša, cik nu moderna var būt jaunceltā, bet tik švaki lopi, sievas pašas atzīst, bijuši tikai pirmajos kolhoza gados. No privātajiem 1973. gadā iepirktās 70 gotiņas izkusa burtiski pāris gados, jo privātie viņas audzē pilnīgi bez skābbarības un te viņas izlaiž garu.

Nu jā, ganāmpulks ir ģenētiski nolaists. Gotiņai dod 300 gramus spēkbarības par katru izslaukto litru, bet nedod par teliņu mātes miesās, grūtniecēm jāiztiec, kā māc. Teliņam paredzēti seši litri piena dienā, bet daudzas slaucējas, lai saņemtu prēmijas, "ceļ izslaukumu uz teliņu rēķina" — pielej ūdeni, un iznāk četri litri piena, divi litri ūdens.

Un, kad teliņu laikus nenodod prom uz teļu fermu, tad viņš kādas dienas paliek bez šeit paredzētā piena un bez tur paredzētajiem miltiņiem, badā jau nenosprāgst, bet par labu arī tādām izcilai ražošanai paredzētam sugas gotēnam tas nenāk, uz kādu piena dzislu jau atsaucas. Ko mēs tur daudz zinām no tā, kas tur molekulās notiek.

Avīzes raksta: tie un tie panākuši lielāko kāpinājumu! Tas jau labi, bet tikai tad ir arī jāpasaka, ka viņiem bija viszemākais izslaukums. Tādus kāpinājumus jau var panākt tikai tur, kur ir bijuši tādi kritumi. "Cīņa" raksta, ka pašās labākajās saimniecībās republikā izslaukums no govīs gadā ir pat divreiz augstāks nekā atpalcējās. Mēs turamies mēreni. Mums arī tagad ganības ir labas, dzirdīšana noorganizēta, ir visi sanitārie apstākļi, bet izslaukumi par 2,5 kilogramiem mazāki nekā pagājušajā gadā. Jo govīs ir slimas. Vienā gadā tās nenaslimst, vienā gadā tās neuzceļas. Jāsūta uz sanatoriju!

Sucēs jau izlaists. Nav kritusi neviena. Sucis ir gandrīz vai arhaiska ferma: govīs stāv augstāk, kājceliņš zemāk, kājceliņš pa vidu ir reizē arī mēslu grāvis. Pa to izbrauc buldozers un izstumj mēslus laukā. Zootehniķe nevar pat atcerēties, kur tāds projekts gadījies, kas tādu uzcēlis, kas tādu pieņēmis: slaucējas pa grāvi mēslus līdz potītēm, bet traktors ducinās govīm gar astesgalu — govīs uztraucas, norauj pienu.

Gans pavisam svaigs vēl, nesen pieņemts, rīdīnieks, nācis caur Bausku, caur Vecumniekiem, ar sievu un bērniņiem. Kāpēc no Vecumniekiem aizgājis? Tāpēc, ka tur ķirzakas līdušas pa logu iekšā. Pabāls, astēniskis, gariem matiņiem. Tas nekas, ka gariem matiņiem, Jāzēpa brāļi, gani, arī bija gariem matiņiem, bet sievas pēta un pēta: viņam sieviņa strādīga, bet ko viņa var, vienmēr tāda puspiekauta! Sieviņa tiešām turas sānis, sejā strīdiņu zīmes. Nopelnīt atnācējs var labi, sevišķi vēl, ja strādā abi un grib strādāt. Gans pelna 170—180 rubļus mēnesī. Tagad švakāk, nav izslaukuma. Bet, kad mēs pelnījām 300, saka slaucējas, viņiem arī iznāca pāri par 200.

Piemēram, Rozenberga Inta, tā gāja kaut kur (tā kā mācīties), bet atnāca atpakaļ. Viņa mums ir ļoti labs gans, ļoti labs. Viņai ir tāds suns Lācis. Viņa mazgā to suni fermas mazgātavā kā diez kādu lepnumu.

Inta strādā Zilēnu fermā. Tā ir laba ferma, tikai — atkal! — iebūvēta avotos, pavasarī ūdens palo, tek pa durvīm iekšā. Šīs pievienotās "Nākotnes" fermas abas

divas ir briesmīgas, un teļu ferma nav labāka. Bet te ir strādīgi cilvēki. Komzeļeva vien jau ir ko vērts.

Jā, es atceros, viņa no rīta ēdnīcā aizrunāja nažus un dakšiņas šodienas svinēšanai. Viņa ir Bērziņvolda vietniece. Viņai vajadzētu kaut ko vairāk zināt nekā citiem. Par Voldi, teiksim.

Par Voldi ir tā: viņš ņem uz iekšu. Es jau esmu tāda bļautīgāka, es izbļaujos, man labāk paliek. Viņš ņem uz iekšu. Un viņš arī par to šķūni ņēma ļoti pie sirds. Laiks jau tam bija brukt, bet viņš ļoti pārdzīvoja, viņš pats savām rokām visu to novāca, lietuss nāca un sniegs, un betona gabali — viss vienā čupā. Un visi brigādes minerālmēsli palika bez jumta kopā ar sniegu. Ar to viņš arī sašļuka.

Es gribu prasīt, kur un kad tā svinēšana būs, bet zootehnikē nobiktē vien kā skolotāja: slauciet tikai labi daudz piena! Neļaujiet citiem garām iet! Tavu pliku teicienu, es nodomāju. Pē! Kā no avizes! Vai tad mēs nekur nepasēdēsim ar slaucējām, nepaļāpāsīm sirds atvieglināšanai? Bet mēs pametam feino brigadieru Komzeļevu un mašīnā iekšā.

Mašīnītē, kā uzminējusi manas domas, zootehnikē saka: steiga. Tā steiga, tā steiga! Domā: tad es sāksu! Bet atkal steigšus vien.

Nebūs taču tā, ka nebūs steigas, nekad, — es iedrošinos. Steiga ir tik liela, cik tai padodas. Bet cilvēki grib arī cilvēciski pasēdēt, tieši šādā reizē. Kaut kādu svētku brīdi, svinīgu rituāla brīdi arī just. Ar priekšnieku pasēdēt kā ar cilvēku. Kā viesi uzņemt.

Laikam jau kaut kas tāds būs gan. Pa ceļam mēs vienās mājās paņemam pascepto maizi, tieši pirmajai ganu dienai ceptu. Cepējai pieci bērni, viņas vīram — pieci savējie un vēl kopīgie abu bērni. Bet viņš ir ļoti strādīgs. Tagad viņa neko nestrādā un nespēj tak arī.

Re, kā tas jau iegājies — teikt: viņa nekur nestrādā. Bet vajadzētu teikt: viņa strādā mājās, viņa tura māju. Un tādu garšīgu maizi cep!

Vēl par to pašu steigu. Man viss laiks paiet tekošos

darbos, domāt par perspektīvu neiznāk laika. Un tad mums nesapas ar Vilnīti. Viņš mūs audzina: jāskatās uz nākotni. Bet viņš nesaremontē kūti — jūs jau redzējāt, kā tā šķiebjas, — kā es varu domāt par nākotni! Viņam stipri nervi. Es raudu, kliežu, bet viņš ir mierīgs un izturas solidi.

Direktors ir gan kā cilvēks labs, gan kā speciālists gudrs, gan kā vadītājs. Kad sirds pilna, mēs vienmēr ejam sirdi izkratīt, viņš vienmēr atrod ko. Direktors vairāk par lopkopību varētu arī pats. Es uzskatu, ka es jau arī neesmu tādā līmenī, lai būtu galvenais. Bet, cik es ar varu uzspiežos, tik ir. Viņš ir agronoms. Agrorūpniecības apvienības valdes loceklis, Skrīveros zinātniskajā padomē, rajona partijas komitejā — visur jābūt, viņš arī nepaspēj vairs. Un man liekas, ka es arī nevaru vairāk, kā pašlaik daru, — kantorī, fermās, mājās un ar mašīnu visu laiku braukāt — tā jau arī ir papildu slodze. Stop!

Stop! No Zādzenes jaunā lopkopības brigadiere. Vēl skuķis. No tehnikuma. — Vai govīs laidīs ārā? — Nee. — Kāpēc ne? — Tāpēc, ka slapja zāle esot. — Kad tad laidīs? — Rit vienos varbūt. — Kur tu ej? — Uz veikalu. — Kājām?

Kad aizbraucam pie Zādzenes fermas, govīs jau izlaistas! Saproti nu ar to skuķi! Kā to lai nosauc? Direktors teiktu dziļdomīgi: paaudžu maiņa.

Uzspīdējusi saulīte, sievas apspriež un aprunā savas milules. Milules, jā, jo te slaucējas ir pamatīgākas, vecā gājuma, šejienietes, nolēmušas uz centru nelīst, vārdu sakot, vecās, labās, istās slaucējas, kas govīs pazīst vēl pēc vārdiem un tesmeņiem.

Ja brāķētu, pēc tesmeņiem daudz varētu izbrāķēt. Nu, Raite — Raite tak arī bija uz trim pupiem. Kur tad ir Rubene? Pagājušajā vasarā 30 litru dienā. Tagad jau ir maz tādu — ar 30 litriem. Vienīgi jāgaida, kad nāks Eleja slaucama. Ja nebūs sabeigta. Tā laikam dos. Un ko šitā? Nu ko tu gribi no tās skrandiņas!

Te ir uzcelta jauna teļu kūts, tieši pie iebraukšanas brigādes centrā, slapjā laikā alejai pāri kūts virca ar dubļiem, kalst nost arī alejas koki. Tā iznāk, ka arī šī

kūts nav uzcelta pēc visiem labiekārtošanas likumiem. Vienīgi Vecķeipenes fermas likās pareizi, isti un netraucējoši cilvēku dzīvošanā iekomponētas. Te — brauc atkal pa vircu un rūsini mašīnas! Tā kā nolādēts tas lopkopis — no vircas ārā netiek, un reizēm liekas, ka nemaz negrib tikt. Vai tad nevarēja uzcelt, lai virca no betonētā fermas laukuma netecētu šurp uz ceļu?

Kidronu ferma arī veca. Viena no tām, kurai drīz no lopkopības jāaiziet. Te par laukā laišanu nevar būt runas. Tā vajadzēja, tā vajadzēja iet ārā, bet nav, kas uzskata. Varbūt ar jums kopā mēs varētu izlaist? Abas lopkopes nespēj. Jo brāļi gani sakāvušies. Brālis brāli piesitis, aizvests uz slimnīcu. Tādi nelaimes putni, Kains un Ābels. Strādāja par ganiem centra fermā, bet tad sieva to vienu kārtējo reizi padzina, tad viņš izstājās no saimniecības, pierakstījās pie mammas, bet nodega māja ar visu mammu, un nu viņu te brālis piekāva. Brālis te strādāja, tagad ar sievu iet prom, un mēs domājam, ka viņam tagad varētu dot iespēju šovasar pie mums pastrādāt par ganu. Tur, no kurienes brālis iet projām, varējām viņam labu istabiņu ar virtuvīti ierādīt... Kā zvēri dzīvo!

Un tā mūsu brauciens beidzas skumīgi. Zootehniķei atkal jāsteidzas, nevar zināt, vai kaut kur būs kāda pirmās ganu dienas atzīmēšana vai nebūs.

Nē, mani neaicina. Bet maizes kukuļus taču izcepa svinēšanai?

Ir vakars, un visi, kas var, vācas uz centru. Kārklū malas un pilis, vecās mājas un būceņi skumīgi noskatās, kā aizbrauc ar savām mašīnām un ar autobusu, ar traktoriem un mopēdiem centra ļaudis. Paliek tie pabērni — neveiksminieki, dzeršanā pagrimušie, nosodītie, neizdarīgie vai arī pārlieku godīgie un kautrīgie īpatņi. Un tūristi. Pārsvarā lopkopībā ir tieši šie "tūristi". Tautas staigāšana ir varena — var meklēt un kļūt no saimniecības uz saimniecību: pieprasījums vislielākais ir tieši pēc lopkopjiem, algas ir lielas, un nolaides arī ir lielas, neviens neprasa, kāds tu esi, — ka tikai tu esi! Kļūst neiekārtoti, liktens piemeklēti cilvēki, un kļūst arī vieglas peļņas tikotāji, nevīžas un nejēgas. Viņi, galvenokārt diemžēl viņi noteic

šodien lopkopības stilu un ritmu. Veco, īsto lopkopju nu jau palicis maz. Tie pašlaik aiziet pensijā, un dažāda laba, pensijas dienas neizbaudījusi, aiziet pie debesu eņģeļiem par moderi. Paliek jaunie savējie — kā Laija un Elita Sucēs, bet viņu ir maz. Gotiņu likteņi, izslaukumi, dzimstība, ciltsspēja, veselība atkarīga no staigājošās lopkopju masas. Kā to apstādināt? Vai var šo laimes meklētāju armiju apstādināt? Vai vajag to iezemēt, pieņemt par savu, dot pirmšķirīgus dzīves apstākļus un tad gaidīt — izaugs darba cilvēks mūsu acu priekšā vai neizaugs? Jau tagad var pateikt: izaugs tikai dažs, tikai retais. Nav gudri savējos laist uz pilsētu prom laimes medībās un tur caurkritušu, sabojātu materiālu no tās pašas meklētāju un neatradēju armijas gaidīt atpakaļ, ķert ciet, solīt un lolot. Gudrāk ir nelaist prom savējos. Dot saviem lopkopjiem **privilēģiju** — nedzīvot centrā, bet **tikpat** labi — darba vietu tiešā tuvumā. Mazajos brigāžu centros, labiekārtotās muižu ēkās, pilsis arī, jā.

Un tad arī labākie atnācēji no ārpasaules iesakņosies. Labākie. Tad varēs atlasīt labākos. Tagadējos apstākļos nekādu labāko nevar būt, būs tikai "pārbēdzēji".

Tagad dzird tā runājam:

— Darbu jau var atrast vienmēr. — Darbu var, bet jēgu nevar.

VAI TREŠĀ ŠKIRA

Pāri Latvijai iet jauncelsme. Notiek ekonomiska, sabiedriska un celtnieciska centrēšanās. Ir jau izplānoti zonējumi, noteiktas centru kategorijas. Ar visiem ciematu nosaukumiem. Pat jau ar nosaukumiem. 1. kategorijas — starpsaimnieciskās nozīmes ciemati; 2. kategorijas — pārējie, parasti — saimniecību centra ciemati; 3. kategorijas — atļautie brigāžu centri. Tie ir perspektīvie, visam pārējam — jāmirst.

Vai tiešām tik kategoriski? Jāmirst? "Jāmirst," "jātmirst", pat šajos divos vārdos ir jēdzienu starpība. Pirmajā — pavēloši, otrajā — dabiski.

3. kategorijā ietilpst "atļautie brigāžu centri". Tur jābūt ēdnīcai, veikalam, pastam. Bet — "dzīvokļu celtniecība nav atļauta". Jau vairākus gadus. Kopš 1979. gada. "3. kategorijas ciematos nav atļauts celt dzīvi!" brīnās vietējie, nesaprot, kāpēc nav atļauts. Kāds to izgudro, dabū cauri, daži zinātnieki, ieņēmuši galvā tādu teoriju, pagrūž, lai paraksta. Un ministrija atbalsta. Lai ir kā Lietuvā, saka. Bet Lietuvā nav bijuši tik izteikti saimnieciski jau izbūvēti vēsturiskie centri. Šodien Latvijā ir vesela sistēma vēsturisku centru: muižu centri, pagastu centri, bijušie kolhozu centri. Un visos tajos ir iedzīvota dzīve, ritmā iegājusī, un izjaukt to (izjaukt, ļaut atpalcībai, izjaukt dzīvojamo ligzdu) nozīmē aizdīt, aizbaidīt uz neatgriešanos pašus cilvēkus.

Ko mēs teiksim? Nesauc jau mūs apspriešanai. Ja arī kāds ko saka, tik un tā viss paliek.

Nē, nesauc priekšsēdētājus apspriešanai. Jaudīgākie, celtspējīgākie direktori un priekšsēdētāji gan zina, ka izņēmuma kārtā ir atļautas atkāpes zemes ierīcības plānos un 3. kategorijas ciematā. Ja saimniekam ir politekonomiski pamatots pierādījums — priekšlikums, var, drikst, bet... Nav, kas paraksta. Kas parakstīs papīrus par uzcelto māju Vecķeipenē? Nevienš! Visur bijām, stāvam, liekam papīru priekšā: nē! Saka, tu jau esi labs puika, bet... Nekā nepanācām. Pašlaik nav, kas izņēmumu paraksta. Uzzinājām tikai, ka no Maskavas viesos atbraukušie liela, liela centra skaitļotāji apņēmušies pa draugam izstrādāt programmu, kā uzlabot Latvijas lauksaimniecību. Kā saka Ojārs: kā pabarot govīs no kosmiskajām tūbiņām.

Mēs tikko Zādzēnē bijām uzcēluši 12 dzīvokļu māju, ko nu lai dara? Jāārda nost?

Ar ēzeļa neatlaidību mēs panācām, ka Zādzēnē ražošanas centrs tomēr augs. Ar visiem cilvēkiem. Ir ferma. Būs minerālmēslu noliktava, ir traktoru novietne, ir lauksaimniecības lidlauks. Vajadzēs vēl vienu 12 dzīvokļu namu, vēl 5 Līvānu mājas. Ar visiem cilvēkiem. Cilvēki paši izbūvēja sporta laukumu. Nepārceļas uz centru. Sovhoza partijas organizācijas sekretārs saka: "Tikai pār manu liki!"

Un dzīvo tepat 12 dzīvokļu namā. Saka, tāpēc, ka te lielāki lauki. Plašums, zaļums, skaistums. Un arī no centra jaunajiem, ērtajiem dzīvokļiem dažas ģimenes jau prasās prom — uz savrupmājām, sevišķi, ja lielāks bērnu bariņš — trīs četri.

Citā brigādes centrā — Vērenē. Te ir sovhoza ferma. Skaidrs, ka vajag arī labus dzīvokļus. Vajag projektu. Bet netaisa projektu, nav atļauts. Atkal nav, kas paraksta. Vērenē — viena no slīktākajām fermām galvenokārt tāpēc, ka nav labu kadru, bet labu kadru nav, jo nav, kur dzīvot, — nav labu dzīvokļu. Pa to laiku tepat blakus aizgāja bojā vesela pils, skaista, vesela daudzdzīvokļu pils, aizliegta izmantot, aizliegta remontēt. Nu jau iegruvušiem griestiem. Nu jau atjaunošana maksās dārgāk — savus 10 tūkstošus rubļu, un tomēr tas ir lētāk nekā dzīvojamais nams, kas jāceļ no jauna (vismaz 100—150 tūkstošus). Varētu nodot šefu bērniem, pilsētniekiem: ir parks, ir stārķis, ir upe tuvumā, ir alejas un meža zvēriņi. Tā būtu darba un atpūtas nometne.

Bet pašiem? Kāpēc pašiem ne? Kāpēc ne brigādes lokkopējām?

Nedrīkst, saka. Par to jāsastāda atsevišķs maksas aprēķins kādam āķīgam entuziastam. Paši saimnieki — baidāmies. Ko mēs zaudējam, neļaudami kapitāli izbūvēt muižas, neļaudami celt jaunas mājas brigāžu centros? Piemēram, fermā, kas atrodas blakus vecajam, neizbūvētajam, pusapdzīvotajam centram. Zaudējam vismaz 500 litrus no govs izslaukuma. Ar tām pašām barības devām, tajos pašos apstākļos. No 200 govīm kopā lejupslide iznāk 100 tonnu piena gadā. Tas nav joks! Tas maksā 26 tūkstošus rubļu! Divstāvu 8 dzīvokļu māja maksā 70—80 tūkstošus. Trijos gados tāda māja atmaksājas, 300 tonnu piena produkcijā! Piemēram, Zādenē, ja mēs tur varam nostiprināt esošos kadrus (normāli, labi kadri!), tad mēs iegūstam 100 tonnu produkcijas starpību!

Igaunī nav tik ietiepīgi. Pie fermas atļauj vismaz fermerim vienģimenes māju celt. Igauniem mazie centri ir: fermas, darbnīcas, speciālisti, būvē, kā saimniecībai

vajadzīgs. Un iegūst labākas slaucējas, neklejojošas, ģimeniskākas, nopietnākas. Un katra gotiņa atdod tādai slaucējai 500 litrus aizturēta piena. Vai tas ir daudz vai maz — 500 litru kāpinājums no govīm? Tad jāpalasa, ko raksta viens no Lauksaimniecības ministrijas (gara nosaukuma) pārvaldes priekšniekiem pagājušās piecgades nobeidumā:

"...No gandrīz 170 piensaimniecības kompleksiem lielāks vai mazāks izslaukumu kāpinājums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu panākts vairāk nekā 100 kompleksos, 4 saimniecībās šis kāpinājums pārsniedz 400 kg vidēji no govīm."

Raksturīgi, ka vienā no visrūpnieciskākajām, centralizētajām un, cik no Latvijas kopsaimniecību vēstures zināms, arī visvairābīgākajām saimniecībām — padomju saimniecībā "Zemgale" — izslaukumi piecgades pēdējā gadā samazinājās par 500 kilogramiem no govīm un nokritās zem 3000. Daudzās saimniecībās par 300—350 kilogramiem no govīm.

Varam ticēt uz vārda vai neticēt "Madlienas" saimniekiem, bet padomāt vajadzētu — vai tie nav tie paši 300—400—500 litri arī citās fermās, ne tikai kompleksos. Jo arī nule minētā raksta autors apgalvo: "Pamatā atpalcībai ir organizatoriskās nepilnības." Šis? Ne šis?

Ja jau esam likuši govi centrā, fermu mūsu spriedumu centrā (bet tā pieņemts, jo — ražošana!), tad turpinām: kas notiek ap šo gotiņu. Ap šo fermu pašlaik Latvijas laukos. Fermu apkopj cilvēki. Kur viņi gadās? No kurienes nāk?

Ja ferma ir "centra ferma", tad fermeres ir "centrinieces", te it kā būtu skaidrs. Bet nevar visas govīm, zirgus, cūkas — visus savākt centrā, lopiņi ir dabiskāki, viņi, neko nevarēdami pierādīt, tomēr pierāda, ka tas būtu nedabiski. Daba grib vienmērīgi būt apdzīvota. Govīm grib dzīvot ganību vidū. Bet ganības ar savu dabas un barības dažādību ir apkārtņē. Un tur tām jāpaliek. Vēsturiski tā izveidojies, ka visvecākās fermas pašlaik ir vecās bijušo lielsaimnieku kūtis. Nolemtas pārvietošanai, bet vēl daudzās saimniecībās nepārvietotas. Protams, nolaistas, pusremontētas (jo nolemtas likvidēšanai). Bet nelikvidētas, kamēr vecajā (dažkārt ļoti kapitāli celtajā,

ērtajā), dzimtajā mājā dzīvo kāda rūķa dabas lauku sieva ar savu rūķa dabas vīru. Tie parasti ir vecā stila laucinieki, un neviens nedomā viņus no vircas izpestīt, tie dzīvo lepnī, visai dusmīgi un nerunīgi — kā cara laikā, kā Ulmanī laikā. Un izslaukumi nemaz nav slikti. Slikti izslaukumi ir tad, ja mājā dzīvojošie ir te ieliktie darbu meklējošie “tūristi” vai valdes nosodītie, paši no dzīves neprasīgi, vārdu sakot, centrā nepieņemtie. Tādi kā izraidītie.

Gandrīz bez ceļa. Un ko te var līdzēt motocikls, kur traktors līdz asīm grimst nemeliorētā ceļā! Tikai ar pļerkšķi (vīrs), tikai ar gumijas zābakiem (sieva), tikai ar zirgu (abi). Bērnu te parasti nav. Bērnu ģimenes ir “evakuējušās” tuvāk skolai.

Šādā “perēklītī” panākt “lopkopības industrializāciju” ir bezcerīgi. Tāpēc te atstātas tikai jaunlopu novietnes.

Pēckara celtās vecās fermas un jaunceltās modernās fermas parasti novietotas veco kolhozu centros (pirms apvienošanas) vai brigāžu centros. Tie parasti ir vecie muižu centri. Vai pēc zemes ierīcības dokumentācijas sauktie — 3. kategorijas ciemati. Un tā nu noteikts, ka 3. kategorijas ciematā var celt ēdnīcu, veikalu, bet nedrīkst celt dzīvojamās mājas. Kur dzīvo lopkopji? Dažās saimniecībās, kas paspējušas pie fermām uzcelt jauno māju pirms aizlieguma, dzīvojamie apstākļi ir normāli (kaut gan neglīti pliki, bez dzīva kociņa, neglītām būdeļu palīgēkām apauguši, par to jau daudz rakstīts). Bet lielākā lopkopju daļa dzīvo kur kurais. Citi nāk no tuvējām lauku mājām, citi dzīvo vecajās muižu ēkās. Kā jau teicu, tie, kas vecajās mājās saglabājuši dzimtas spēku, darba jaudu un paaudžu pārmantojamību, jūtas visnormālāk. Viņiem ir sava nesagāzusies kūts, sava piemājas zeme, savs ģimeniskais darbaspēks, un jaunie saimnieciskie likumi, kas veicina privātsektora saimniecību, veicina viņu peļņu, darbu un visu dzīvošanu. Taču tādu ģimeņu ir maz. Katrā saimniecībā tās var uz vienas rokas pirkstiem saskaitīt, uz divu roku pirkstiem jau noteikti. Lielum lielā lopkopju daļa dzīvo gadījuma rakstura telpās — kur pagadās. Un te nu mēs esam nonākuši pie sāpīgā mezglā: palīģciemata.

Šodien katram lauku saimniecības vadītājam skaidrs, ka lopkopības attīstību bremzē dzīvokļu trūkums tiešā fermu tuvumā. Pašlaik nomaļo fermu lopkopji tiek it kā diskriminēti. Tiem tiek ierādīti dzīvokļi pamestībai nolemtajās muižu ēkās. Tās ir nekoptas, neremontētas, aizmirstībai atstātas, sen nolietotām, izdegušām krāsnīm, sen tekošiem jumtiem, sen pusaizbirušām akām, sen izdilušiem, izlauzītiem parketiem, sen izcentrētām durvīm, sen izpuvušiem logu rāmjiem, sen...

Sen? Vai tik sen? Pavisam vēl nesen. Pavisam vēl nesen jumti netecēja. Pavisam vēl nesen aka nebija aizbirusi. Pavisam vēl nesen jaunie nebija aizbēguši.

Kas tad noticis, ka te palikuši tikai veci vecīši, gadījuma ļaudis un vecā gadagājuma lopkopji, kam nav vairs pa spēkam visu šo skaisto apkārtni — muižu, vārtus, durvis, jumtus, dīķi, parku, krāsnis, kamīnus — piekopt? Kas tad noticis?

Bet noticis ir tas, ka centrā ceļ skaistu ciematu un, ja ne skaistu, tad vismaz ērtu un, pat ja ne ērtu, tad vismaz — kopā. Un cilvēki — dabiski, dabiski! — iet, kur labāk. Un noticis ir tas, ka valstij ērtākas darba organizācijas pēc vajadzēja izkliedēto viensētu sistēmu izjaukt un savākt cilvēkus jaunajā — ekonomiski, politiski un sabiedriski jaunajā saimniecības centrā. Un tas ir noticis. Tāpēc kolhozu un sovhozu saimnieki vairs netērēja līdzekļus lauku viensētu remontēšanai. Un tās nu lielākā daļa ir jau aizgājušas nebūtībā. Vecās ir sagruvušas, nojauktas, "iemeliorētas" bedrē. Kapitālākās ēkas, ķieģeļi un mūri celtās, stāv bez ceļa lauku vidū un brīnās — netic, ka nekādi tās neizmantos. Cilvēki no šīs ekonomiskās un visāda citāda veida pamestības ir aizgājuši. Kurp? Galvenokārt uz pilsētām, ne uz lauku centru. Kāpēc? Tāpēc, ka celtniecības tempi jaunajā lauku centrā netika līdzī propagandas tempiem. Pamest un nograut bija vieglāk nekā uzcelt jaunu. Stiprākajās lauku kopsaimniecībās tempi sakrita ("Tērvetē", "Dzimtenē" u. c.) un jaunā struktūra izveidojās loģiska. Citās saimniecībās tā izveidojās neloģiska: kolhozi paši it kā "izraidīja" savu darbaspēku, izārdīja sava darbaspēka mazāko grupu —

ģimeni. Jo nebija ar ko ieinteresēt. Nebija jauno, iecerēto, propagandēto, solīdo dzīvokļu.

Tas jau ir uzrādīts vairākkārt republikas presē. No Balvu rajona rēķina un pierāda lauksaimniecības pārvaldes priekšnieks:

"...Uz 100 ha lauksaimnieciski izmantojamās zemes mūsu rajonā ir 30 m² dzīvojamās platības, tātad šo zemi vajadzētu apkopt aptuveni 5 cilvēkiem? Tā?... Vai varam ko iesākt, kamēr ir tikai tie 30 kvadrātmetri?... Vai jaunajam vadītājam ir viegli? Tāpēc es gribu teikt — kādi mums ir cilvēki! To nemaz nav iespējams novērtēt — vai tad jaunie nedabūtu darbu citur, bagātākā rajonā? Dabūtu, bet viņi, tie, kas turas savās saimniecībās, ir gudri, krietni, grib un prot strādāt. Jaunie vadītāji bieži būtu pelnījuši ordeņus par izturību un neatlaidību..."

Ordeņus? Ordeņus jau dod, bet no ordeņa pienu neizslauksi. Ja uz 100 hektāriem izmantojamās zemes ir 30 m² apdzīvojamās platības, tad atšifrējot tas ir divistabu dzīvoklis. Vienai bērnu vai bezbērnu ģimenei. Diviem, augstākais, trijiem darba spējīgiem cilvēkiem 100 hektāru apstrādājamās zemes!

Lai tālāk rēķina cits priekšnieks. Lauksaimniecības ministrijas Kapitālās celtniecības pārvaldes priekšnieks:

"Liellopu mītņu būve veikta par 140... putnu fermu celtniecības plāns pārsniegts vairāk nekā divkārt. Tomēr neražojošo objektu celtniecības plāns nav izpildīts. Bija paredzēts uzcelt 189 000 m² dzīvokļu, bet iespēja tikai 152 000 m² dzīvokļu, tas ir, 80 procentus no plānotā. Starp citu, šie 80 procenti nozīmē divreiz mazāku apdzīvojamo platību, nekā 1979. gadā saņēma Rīgas pilsēta..."

Un, kaut arī šie ir rēķini par 1979. gadu, par vienu gadu tikai, mēs tomēr zinām, ka vienā gadā vien var veidoties lieli demogrāfiski iebrukumi, sašļukumi un pārbēdzieni.

Nupat laikrakstā "Ciņa" cīnās ar namu pārvaldēm, kas neremontē jumtus, atrakstās, kamēr nams tiek nolaists līdz milzīgiem, dārgiem remontiem.

"Kāpēc laiž bojā piecstāvu mūra ēku?" jautā

K. Marksa ielas 67. nama ģimene E. Pārupe un pastāsta: "Ik pēc divi trīs gadiem ēkai labo jumtu, bet nekad nesalabo kvalitatīvi — ne pusratā! Gadiem tiek aplieti augšējā stāva dzīvokļi, kādreiz arī ceturtā. Netiek labotas arī ūdens noteku caurules. Mūris gar tām tik stipri izmircis, ka cauri var izdurt ar pirkstu..."

Bet kāpēc laiž bojā simtiem kapitālu ēku Latvijas laukos? Par to neviens neuztraucas?

Tā nav, ka neuztraucas. Daudzi saimnieki augstākos un zemākos rangos sāk atzīt, ka šādu forsētu steigu jau laikus vajadzēja nosaukt par avantūru, kuras postošās sekas būs jūtamas vēl savu gadu desmitu visu veidu valsts budžetos.

Teicām, igauņi nav tik vientaisni un stīvi savā celtniecības politikā. Poltavas pusē, kā stāsta 1981. gadā "Ļitgazeta", nav arī tādas pašmulķības.

"Viensētas savu laiku nodzīvojušas, nolēma jauno kolhozu un sovhozu ciematu projektētāji. Un pasludināja daudzas par "neperspektīvām". Bet viņiem, pirms tādu "spriedumu taisīt", būtu vajadzējis apspriesties ar tādiem jēdzīgiem vīriem kā Ivanuta, kas ar saknēm ieaudzis šajā zemē un zina visas viņas esības puses. Ar tālredzīgu saimnieka aci vajadzēja izskatīt visas viensētas un arī visas sādžiņas Melnzemes joslas, Pievolgas un Sibīrijas zemēs. Katru māju, pirms nolemt noārdīšanai, no visām pusēm apskatīt, pasmadzeņot, parēķināt. Kur nu, nebija laika padomam, aprēķiniem. Dažiem pārcentīgiem biedriem likās — sagrāva, pameta, pats aizauzs, pāraugs — un cauri! Jauni ciemati jāceļ. "Neperspektīva" ir viensēta (sādža) — un pietiek!... Un aiztecēja ļautiņi. Un kļuva tukši vēl nesen dzīves pilnās lauku vietās. Bet Poltavas pusē laikus attapās, teica: lai dzīvo, kā dzīvo! Ja tūras vairākas mājas — būvējiet ceļus, velciet elektrību!"

Un vēl 1981. gadā cita mēneša "Ļitgazeta", šoreiz par Baltkrieviju.

"Ak vai, cik bieži, domājot par skaisto nākotni, mēs aizmirstam par dienišķo tagadni. Gudri un pareizi noteikuši stratēģiju, pielietojam nereti nesaprātīgu taktiku. Sādža ir neperspektīva, tā no sākuma izlēma, tā tad nav domāta

attīstībai un labiekārtošanai. Tātad, ja jau sabrukusi un noklususi tur skola un pirts, veikals un klubs, ko tad tur vēl tos remontēs?

Vēl pagāja nedaudzi gadi. Tagad speciālisti un publicisti apmēram tā: nu kas par to, ka neperspektīva? Kamēr dzīvo ļaudis, kamēr nav aizgājuši uz šodienīgiem ciematiem, tāpat visam ir jābūt priekš dzīves: gan skolai, gan pirtij, gan klubam, gan veikalam. Un ceļam jābūt, un fermiņa ar obligāti nav jāizformē... Un vispār — kāpēc viņas tišām jāārda nost, vecās sādžas? Paverieties tikai — cik skaisti visapkārt, cik labi elpot!”

“Tas bija laiks, kad sadūrās divi uzskati,” raksta Teimurazs Mamaladze no Gruzijas žurnālā “Družba narodov”. “Pirmais: vajag veicināt iedzīvotāju pārvietošanos no kalnu apdzīvotajām vietām uz zemienēm, kur ir iespēja labāk izmantot darba resursus un radīt iedzīvotājiem labākus materiālus un kultūras dzīves apstākļus. Otrais — atstāt tukšas kalnu teritorijas bez ļaudīm ir nepieļaujami, nepieciešams visādi attīstīt kalnu rajonu ražošanas spēkus, lai paplašinātu iespēju izmantot ražošanas resursus apdzīvotajās vietās...”

Pārsvaru guva pirmais uzskats.

“...aizgāja bojā stipra saimniecība, ne vienu vien gadsimtu apgādājusi apvidu ar pārtiku: ar saknēm, sivēniem, ar kukurūzas miltiem Kahetiju. Sāka aplust sienu pļauja pļavās un ganībās, sāka sabrukt mājas...”

Un notika tā, ka Gruzijas Komunistiskā partija laikus paspēja koriģēt celtniecības politiku laukos. Kopš GKP XXV kongresa Gruzijas kalnu rajoni, kas līdz tam tika uzskatīti par “neperspektīviem”, atgūst savas politekonomiskās tiesības. Samazinājusies, gandrīz apstājusies ir jaunatnes stihiskā pārbēgšana uz pilsētām.

“Pie pamestajiem māju pavardiem Augšsvanetiņā atgriezies desmitiem ģimeņu.”

Vecajos kultūras ciematos atgriežas zemnieki un ienāk jauni speciālisti: ārsti rentgenologi, stomatologi, telemehāniķi, fizikultūras speciālisti. Tas tikai nozīmē, ka nav pametamu vietu. Mestijā, Kalnu Svanetijas centrā, blakus teletranslatoram restaurē viduslaiku pagalmus un torņus un ne

jau tūristu fotoobjektiem, bet normālai cilvēku dzīvošanai savas vēstures, savas mākas, savas dzimtas celtajā mājvietā.

Gruzijā centrēšanās jaunajos ciematos — šī ofensīva sākās stipri agrāk nekā pie mums, tāpēc arī korektīvas sākās agrāk nekā pie mums. Taču "3. kategorijas apdzīvoto vietu" liktenis un piensaimniecības neveiksmes rāda, ka laiks arī mums domāt par politekonomiski motivētu korekciju, lai neizārdītu cilvēcisko un saimniecisko struktūru brigāžu centros, lai neaizbaidītu cilvēkus arī no turienes.

"Palīdziet man nostiprināt šeit manus bērnus. Es nelūdzu materiālu palīdzību no jums — mums pašiem ir. Ar vārdu palīdziet! Viņiem ir jāzina, viņi ir Kalnu Svanetijai vajadzīgi ļaudis..." — tā uzrunā sabiedrību viens no turienes saimniekiem Gurams Hardziani rakstā "Kalniešiem vajadzīgi kalni".

Ko var darīt un kas jādara Gruzijas rakstniekiem, lai palīdzētu republikas partijas organizācijām atrisināt grūtās augstkalnu problēmas, lēma Gruzijas partijas aktīvs. Un tā tapa filma "Dzimtene, tavs dēls", un tā tapa raksts žurnālā "Družba narodov", nesdams vienas tautas pieredzi citu tautu pieredzei.

Jā, bet reizē ar tagad klasificēto 1., 2. un 3. kategoriju pastāv vēl apdzīvotas vietas, kuras dabā reāli pastāv, bet neietilpst nevienā reģistrā, saka direktors. Latvijas Mazajā enciklopēdijā par katru ciemu norādīts — "Liel. apdz. v.". Mūsu saimniecības teritorijā vien atzīmētas septiņas "lielākas apdzīvotas vietas". Bet no tām kategorijās tagad ietilpst tikai divas — Madliena un Zādzene.

Zādzene bija jau izsvītota, nupat atkal atpakaļ sarakstā atkarota. Pārējām piecām "Liel. apdz. v." tātad tiešām "jāatmirst", jo oficiāli, godīgā ceļā tur pašlaik būvēt vai remontēt nevar neko. Bet Plāterē bijušajā skolotāju mājā, labā ēkā (jā, ceļa malā), stāv tukši dzīvokļi, vēl pavisam nesen tie pat tika uzskatīti par normāliem, labiem dzīvokļiem. "Kanoni" neatļauj remontus. Vai mājai jāsabrūk? Tā nav viensēta. Tā ir jau "centriņā". Un arī jāsabrūk?

No Vērenes pils palikuši tikai mūri, tajā vēl kolhoza laikā bija tautas nams, vēl kolhoza laikā tika rādīts kino.

Bet pēc tam, kad turienes mazo kolhozu pievienoja "Nākotnei" Plāterē, Vērene vairs nebija centrs, ar vienu spalvas vilcienu kļuva par nomali, "nefinansētu nomali", un kādu desmit gadu laikā — no sešdesmito gadu sākuma līdz sešdesmito gadu beigām — tur notika tāda "atmiršana", ka "Nākotnes" pastāvēšanas pēdējos gados tur pat brigāde vairs nepastāvēja un visa "dzīve" aizplūda uz centru "Nākotnē", bet no 1975. gada (kad pievienoja mums) arī pati "Nākotne" no centra pārvērtusies par "neko", jo tagad tā ir tikai brigādes centrs, bez labiekārtošanas atļaujas. Bet ražošana tur tāpat pastāv, tai būtu pat jāpaplašinās, tur tāpat jādzīvo cilvēkiem, kas šo ražošanu nodrošina, bet... Starp citu, zem katras pils ir milzīgi pagrabi, visas brigādes kartupeļus var sabērt, bet...

Direktors kādu brīdi klusē.

Nē, nevar šis apdzīvotās vietas, kuras pat nav kategorijās, pielīdzināt viensētām un nolemt atmiršanai! [...] Ar patvarīgu saukli "Uz centru!" nu tiek ārdīta ārā jau lielāka saimnieciska vienība nekā viensēta. Vecajā viensētā dzīvoja laukstrādnieki, bet šeit, kopsaimniecību vecajos centros, sauktajos brigāžu centros, ir jau iedibināta jauna sociālistiskās saimniecības vienība — ražojošā ferma. Kurai jāievēro valsts likums — valsts plāns. Te vairs nedrīkst tik "bērnišķīgi kreisi" saukāt "Uz centru! Uz centru!". "Ko mute pelna, to pakaļa maksā!" saka veci. Tā var notikt. Gotiņas uz centru nevar savilkt. Bet kopējām jādzīvo lopiņu tuvumā. Atskrējušais teliņš jāsilda, trīspadsmitais sivēns jāpieskata, jāredz, ko dara dzērājs traktorists, jāredz, kā sadzen gans. "Gādību fermai — diendienā!" raksta avīze. Kādā diendienā, kad — stundu stundā! Tālāk jau viņi pareizi raksta. Ka ar pusstundas iekavējumu var izsist fermu no normāla ritma. Ja no tvertnes atvesto barību tūdaļ neizbaro, tā daudz zaudē no labuma. Neaizsegta sprauga durvīs var ātri vien izvēsināt kūti. Tā ir. Jābūt ar acīm. Ne tikai ar pulksteni, ar grafiku, bet ar acīm. Vēl vairāk — ar jušanu. Ar sirdi — tas tā kā par smalku teikts, bet jābūt ar sirdi arī klāt.

Bet saimniekam, ja viņš grib, lai ir cilvēks, kas fermā ar sirdi klāt, tad viņam arī jābūt pie tāda cilvēka ar sirdi

klāt. Nauda? Alga? Nauda vien neko neizšķir. Attieksme izšķir. "Nedrīkst aizmirst paldies pasacīt cilvēkiem, kuri arī nelielās kūtis, kur darba apstākļi primitīvāki, godam padara visu un sasniedz slavējamus rezultātus." Tā raksta. Bet ar paldies cauri vien netiks. Kāpēc šodien lopkopējām jādzīvo trešās šķiras sabiedriskajos apstākļos? Kāpēc viņas ir it kā izstumtās, izraidītās? Kāpēc viņām jādzīvo nekoptības vidē?

"Vai viņa gribēs nebūt cilvēks, vienīgi lopkopējs? Lopkopējs bez brīvdienām, bez naktsmiera, pats bez sevis? Cilvēks lopkopējs atgādina noputējušu robotu, kurš dienu no dienas automātiski izpilda vienu un to pašu darbu. Šādiem cilvēkiem jāpielāgojas savai dzīvei, saviem ģimenes locekļiem. Viņiem visiem jābūt vienādiem un jāvārās savā sulā.

Bet domājot, dzīvot alkstošs cilvēks nekad negribēs saskābt šādā atmosfērā. Tātad paliek pēdējās kategorijas cilvēki, kuri ir spiesti pielāgoties šādam dzīvesveidam. Šādiem cilvēkiem ir vienalga viss. Viņi var būt apmierināti kā ar sevi, tā ar darbu. Šie cilvēki eksistē, klist no kolhoza uz kolhozu."

Un šoreiz par šo "kategoriju" nerunā vīzdegunijs pilsētas teorētiķis, bet pati slaucēja, jauna, pati ar entuziasmu te gribējusi, pati bērniņus te pasaulē laidusi un pati no sirds vēstuli rakstījusi. Viņa to varēja uzrakstīt, viņa ir vidusskolu beigusi, bet cik ir viņu, kas nevar uzrakstīt un nevar iztāstīt savas rūgtās pārdomas, pārdomas par savu "kategoriju"!

"Jaunietis nevar strādāt šādā atmosfērā. Varētu teikt, ka tieši izglītības limeņa pacelšana radījusi to apstākli, ka jaunieši bēg no laukiem. Ja pārceļamies nedaudz gadu desmitus atpakaļ, redzam, ka lauku jaunietis, kas beidzis 7 klases, nekā īsti par dzīvi nezinādams, nekur nebijis, vēl nenogatavojies līdz tam, lai spētu vērtēt, salīdzināt, analizēt, metas dzīves cīņā savā kolhozā un cīnās par savu eksistenci. Tāds jaunietis paliek savā kolhozā, savās mājās, savā saimniecībā. Viņš prot savā darbā saskatīt laimi un nākotni. Slimniekam laime ir kļūt veselam, nabags vēlas būt varens, kolhoznieka piepildījums ir viņa darba augļi, rudens raža. Senāk priekšsēdētājs atnāca uz fermu, kā pateicību par labu

darbu kādai lauku sieviņai paspieda roku. Pēc tam mēnesi šis cilvēciņš bija gatavs nemazgāt šo roku, staigāja laimīgs un šī žesta rezultātā metās darbā ar dubultu sparū kā zvērs...”

Šī vēstule nāk no 3. vai 4. pakāpes apdzīvotās vietas un rāda, ka sakarība “3. pakāpes vieta — 3. pakāpes cilvēks” pastāv. Un ka jaunatne prot analizēt šo situāciju un to nepieņemt. Nepieņem pašlabuma meklētājs, nepieņem normālstrādnieks, nepieņem, kādu laiku šādā situācijā pabijis, arī entuziasts. Jo “3. pakāpes” vide rada “3. pakāpes” dzīvošanu.

“Rupjas, netīras, nodzērušās slaucejas. Pinkaini, saķepuši traktoristi. Par visiem pārākās, visu zinošās, klačīgas, lētām brošiņām apkārušās kolhoza kantora darbinieces. Tādas pašas kolhoznieces, ar vienu zīmogu apzīmogotas, bet nepieejamas, nepielūdzamas... Kā lai jūtas tikko beigusi vidusskolniece, sieviete māte? Jau pirmajā dienā viņu sagaida pareģojumu krusa: “Ko nu šī varēs, cik ilgi noturēsies, kaut kas jau spieda, ka ieskrēja kolhozā...” Bērni gribētu palīdzēt, papriecāties par mazajiem teliņiem. Bet netīra vārdu lavīna veļas pāri durvju sliksnīm, nežēlīgi pliuks pātaga pār govīm muguru, un bērni no šī katla bēg uz visiem laikiem.”

Mēs varam teikt, ka tas viss ir pārspīlēts un uzrakstīts nelabā iekarsumā, mēs varam ticēt vai neticēt, mēs varam meiteni mierināt ar nākotnes izredzēm (bet kā, ja viņa jau pati te nākusi nākotnes cerībā?), mēs varam viņu izsaukt un izbārt, kaunināt, bet kāds no tā visa labums, ja mēs zinām, ka viņa aizies. Aizies pie pirmās izdevības un aizies uz neatgriešanās.

Tāpēc jau te stāv Beļavnieks un cīnās par 3. pakāpes ciematu — lai viņa neaizietu! Cīņa ir par tiem cilvēkiem, kuri **negrib** aiziet no saimniecības, bet kurus nepareiza darba plānošana (arī pārprasta celtniecības taktika) it kā **piespiež** aiziet no kolhoza. Sāpīgākais, ka tie ir arī cilvēki, kuri tic kopsaimniecības jēgai un ar sirdi un dvēseli ir par to.

“Ir tomēr kolhozi, saimniecības, piemēram, p. s. “Ogre”, k-s “Lāčplēsis”, Jelgavas rajona “Nākotne” un vēl daudzi

citi, kuros ļaudis turas kopā ciešā jūrnīku mezglā. Šajos kolhozos netrūkst jauniešu, netrūkst savas zemes saimnieku, netrūkst smaids un izdarības. Tādos kolhozos nemēdz mājot arī rožainās gaismas tīkotāji," vēstule turpina.

"Toties daudzos pelēkajos kolhozos, piem., kā mūsu: stāv strādnieks pie priekšsēdētāja durvīm ar iesniegumu "uz paša vēlēšanas". Bet gadījuma cilvēki priecājas: "Te var dzīvot!"

Lasu I. Ziedoņa teikto, ka "Pravdas" korespondenti kontaktējas ar mūsu republikas publicistiem, kuri raksta par lauku ļaudīm. Gribētos, lai šie korespondenti tieši darbā "saskrietos" ar lauku ļaudīm. Ar tiem, kuri bēg no kolhoziem, un ar tiem, kurus ar dzišanu nevar aizdzīt. Kāpēc tā notiek, vispareizāko atbildi dotu paši kolhoznieki."

Nē, tā nav tikai vienas liktens piemeklētas vai kašķīga rakstura sūdzmanes vēstule. Nupat tepat Madlienā kultūras namā jau minētie visas Savienības lauksaimniecības zinātnieki runāja par Vissavienības aptaujām slaucēju vidē — pārbaudot zināšanas par it kā vispārzināmiem sabiedriskiem jēdzieniem (teiksim, vārds "pedagoģija"), rezultāti ir gan skumji, gan anekdotiski, gan izraisa sašutumu par šo pabērnos pamesto profesiju. Uztraucās, ka arī mūsu republikā ir apmēram 15 % slaucēju ar pirmo četru klašu izglītību un 52—53 % ar četru līdz astoņu klašu izglītību. Uztraucās, ka rajonā apmēram puse fermu atrodas vēl viensaimniecību kūtīs, vecās tantes (visu mūžu pa laidaru mīcījušās un neko citādu i netīkojušās) aiziet pensijā, bet jaunās lopkopējas negrib rūpēties par lopiņiem, pašas neapbrūpētas savam grūtumam atbilstoši un pienācīgi.

Arī Madlienā, kā saka direktors, "mazattīstītajos centros", dzīvo savi 20—30 % darbinieku. Apmēram puse no tiem ir fermu lopkopji. Un, kaut arī kursē no centra uz brigādēm un atpakaļ pieci autobusi dienā, lopkopjiem tas maz ko dod — lopkopjiem jābūt kopšanas tuvumā pārskrējiena attālumā. Neko labāku neviens vēl nav izdomājis.

Iebraucam ar direktoru Veķeipenes pusmuižā, blakus fermai. Blakus tai kādreiz uzcelta jauna divstāvu māja vecā plānojumā, ar šaurām istabiņām, minimālu virtuvīti (lauku cilvēkam!): cūkrāceņi, gumijas zābaki, galošas, bērnu

rotallietas, spaiņi, darba vateņi — brīviem šauri. "3. šķira". Bet tepat 50 metrus tālāk vecās muižas puspamestajās telpās puikas savilkuši motociklus, stāv tukšas istabas, plaši koridori, vaļā atlauzta kinozāle. Jā, nu jau arī 3. šķiras! Jo — gan jau krāsns nevelk, gan jau logu rāmji izpuvuši, gan jau pēc ūdens jāskrien uz piebīrušo aku. Ja tā, tad jau tiešām nevar jūsmot par brīnišķo skatu uz parka dīķi aiz loga, par plašajiem griestiem, par skaistajām lievenēm un arhitektūru.

Te dzīvo divi veciši. Kādas mums priekšrocības? Tik tā gotiņa. — Centrā jums nebūtu gotiņas. — Gan jau dzīvotu. Kā visi dzīvo, tā mēs arī. Gan jau kaut kā.

Man ienāk prātā uz lauka kaut kur no pamestajām mājām vēja aiznesta lapīna. Vēstule. Es to kādreiz pacēlu un nez kāpēc saglabāju. Vecā rokkrastā, bez pieturzīmēm, uz burtnīcas lapas.

"Ko varu pastāstīt par bērniem. Silvija strādā lopu ārste iz 62. g. Viņa strādā labi uz — svētkiem dod dāvanas. Silvija iz 1971. g. mācās tālāk, viņa sūta darbus uz skolu pilsētā, kur katru gadu eksāmenus dot. 5 gadus viņa tā, tagad viņai ir grūti darbā, mājā un mācīties. Vīrs strādā uz traktora un rudenī uz kombaini sastrādā neko labi. Silvijai alga 142 rub. mēn. viņai ir divas meitiņas viena iet pirmā kl. mazā būs 4. g. viņi tura govi 2 cūkas un vistas 25.

Ko pa Jāni varu: viņš 3 mēnešus mācījās no mehaniķa tagad strādā divus gadus alga 160 rub. mēn. Sieva strādāja pa fermu govīs slauca. Tagad mācās par pārdevēju bodītē (izcēlums mans — I. Z.), nezinu, kas būs. Viņi dzīvo labi, nauda ir ko mašīnu, mašīnas nekur nav. Jānis tura govi 1 cūka 2 rudens sivēni vistas 30. Onkul varu teikt abi dzīvo labi istabas lielas abiem televizieri ir, radioli ir, gāzu plīta, malku nevajaga."

Kāpēc tā jaunā lopkopēja pameta fermu un aizgāja uz centru strādāt?

Kurskietis B. Koroļovs kādā filozofiskā rakstā uzsver, ka jēdzienu "cilvēks" un "darbaspēks" vienādošana praksē izpaužas kā "patērējoša attieksme pret darītāju, kā cilvēka neražojošo sfēru neievērošana".

Nevaru taču visu laiku runāt tikai par centra cilvēkiem, it kā tie būtu vienīgie. Pagaidām viņi nav ne vienīgie, ne galvenie. Galvenie ir pienkopības smagā darba strādnieki — lopkopēji.

Kāpēc lopkopju dzīvokļi nevar būt vecajos muižu centros tādi paši kā lielajā centrā un vēl izdevīgāki? Izdevīgāki tajā ziņā, ka veco muižu ēkās istabas ir plašākas, augstākiem griestiem, apkārtne ir jau seniekopti dabiska, ēkas ir arhitektoniski skaistas un piebraukšanas ceļi, kas izlēma savrupo viensētu likteni, te nav problēma. Viss ir dots! Kā te vēl nav? Nav centrālapkures un nav vannas? Nav centralizētas gāzes piegādes? Bet gāzi šodien pieved balonos daudzās lauku mājās. Un vannas ar pašmāju apkuri ir arī daudzās jaunceltajās ģimeņu kotedžās. Arī pašiem savas centrālapkures krāsniņas. Un daudzi centrā jau prasa atkal krāsni ar dzīvu iekurināmu uguni.

Nesaprotami, nesaprotami, kā var aizlaist nekoptībā tik milzīgas — republikas mērogā — dzīvojamās platības! Kā jau noskaidrojām, te viss ir, lai iekārtotu fermeru darbā jaunas, perspektīvas ģimenes, dodot tām **privileģētus apstākļus**. Kāpēc zootehnikē nevar vakarā pēc darba atgriezties mājā pie balto kolonnu lievenēm kā šīs muižas saimniece, kas viņa arī ir? Kāpēc traktoristam aiz loga nevar piederēt šīs skaistais muižas dīķis, pie kura viņa bērniem spēlēties? Kāpēc brigadierai muižas dzīvoklī nedrīkst būt plašas sienas pašautajām sienas segām, kuras tagad viņai nav ne kur likt, ne kur izrādīt? Un kāpēc tādā skaistā, plašā, zaļumos sligstošā, ūdeņiem bagātā pilī nevar būt kolhoza bērnu dārzs? Tikai — kapitāli jāizremontē, jāatļauj izlietot celtniecības fondus kapitālu, ražošanai ļoti vajadzīgu, gatavu, skaistu, ērtu ēku izbūvei.

Latvijā ir n^2 tādu muižu — 3. pakāpes ciematos. Nupat tām pievienojās vēl n^3 pamesto mazo lauku skolu, arī bijušajās muižu ēkās. Skolu koncentrācijas gājiens republikā ir beidzies, ēkas pamestas bez īpašnieka. Gandrīz visas — nelabu garāmgājēju izdemolētas. Krāsnijs jau izlauztas. Logi jau izdauzīti. Sniegs un lietus dara savu darbu. Tās parasti ir 6—20 dzīvokļu ēkas — muižas, pilis.

[..]

Teiks: nevar pagriezt atpakaļ laika ratu. Ir tāds banāls, demagoģisks teiciens, kuru saka vienmēr tad, kad vairs nav argumentu.

Nu, protams, nevar. Un — nevajag! Tāpat kā nevajag griezt atpakaļ politiekonomiskos rēķinus — cilvēka darba veids ir jāmodernizē kopā ar viņa dzīves veidu. Un nevajag atdot dzimtenes skaistumu aizmirstībai, bet atdot cilvēkiem, kas to pelnījuši, izcietuši, sastrādājuši.

Un bieži vien ir vērts uzlikt pilij šifera jumtu, negaidot nesagaidāmos dakstiņus, bet uzlikt šiferi. Bērniem? Bērniem! Vienai mājai nojaucot pusjumtu, tos kārņiņus uzlikt otras pusjumtam!

Ir vīri Latvijā, kas, atjaunodami savas saimniecības pili, "griež uz priekšu". Lejaskurzemes izmēģinājumu saimniecībā direktors Mikals centru iekārtojis skaistajā vietējā pilī, dažās mežsaimniecībās, vēl šur tur. Ļeņina kolhozs Talsu rajonā kopā ar sovhozu "Lubezere" restaurē Nogales pili. Nupat skolas pamesto pili. Ar terasēm, dīķi un parku, ar griestu un sienu gleznojumiem. Tā būs skaista viesnīca divu saimniecību talciniekiem — studentiem, skolēniem —, viesiem un pašiem svinību telpas. Sovhozs "Dzērbene" pasūtījis restaurācijas projektu muižas pils rekonstrukcijai un pils dīķu sistēmas atjaunošanai. Tā būs sovhoza centra ēka. Stāmerienas pilī notiekot sološa rošāšanās. Tauresnes pili kolhoza centrā iekārto pašiem vajadzīgas telpas: ēdnīcu, zāli un citus apartamentus. Bagātākās saimniecības, kurām ir pašu būvbrigādes, to var atļauties un atļausies arvien vairāk. Bet tad, kad sagaidīs bagātību, būs jau par vēlu.

[..]

1982. gadā Rīgā notika latviešu literatūras tulkotāju sabraukums no Eiropas valstīm, un kaut ko līdzīgu gan dzirdējām arī no VDR literātiem. Pils mainot saimnieku. Tur, kur aizgājis ir kungs, nāk darbinieks un kļūst par saimnieku. Tātad — saimnieks ir! Top. Ir paredzēts. Pie mums — nav. Teorētiski saimniece ir tauta. Bet saimnieka nav.

Vēl viens arguments pret veco muižu un piļu atjaunošanu. Saka, daudzas šīs ēkas ir arhitektūras pieminekļi — Kultūras ministrija neļaus aiztikt! Ir jau tiesa, pili var pārtaisīt par kazarmām un kazarmas par pili. Bet tie saimnieki, kuri ir gribējuši ko darīt, to arī ir izdarijuši. Mums ir vesela gudra, pasaules līmeņa arhitektu armija, kuriem trūkst radoša darba iespēju, viņi ir nogarlaikojušies standartceltniecības kārtējā ikdienā. Viņi izprojektēs. Nediņģēsies. Neplēsīs naudu. Lai tikai redzētu arhitektūru dzīvībā, dzīvē un gaismā! Viņi izprojektēs “trīsģimeņu muižu” un “desmitģimeņu muižu”, ar ģimeņu zāli un visu, ko sirds vēlas. Dodiet kolhoza arhitektam, lai viņš ieprojektē muižā dzīvokli sev pašam! Dodiet viņam šo privilēģiju! Ak kolhozā tādu ir maz — tikai “Nākotnē”, “Padomju Latvijā” un vēl kaut kur? Tad izaudziniet savu arhitektu, dodiet kolhoza stipendiju pašu sūtitajam studentam, lai viņš atgriežas uz savas zemes, savā vietā un ceļ skaisti! Tagad kaplicai šķūņa eņģes? Ko var darīt, ka inženieri ir, bet nav arhitektu?!

Bet vēl ir tāda lietiņa, saka vīri arhitekti, ka Arhitektūras fakultātē netiek mācīts sistemātisks tautas arhitektūras vēstures kurss. Kas nezina etnogrāfisko arhitektūru un pašu vēstures arhitektūras gājienu, tas jau arī nejūt un nepārdzīvo. Tas būvē gaisa pilis, bet nesaprot, ka pašu maizei klēts vajadzīga. Ka nav jāgaida, kamēr valdība izdos pavēli visas pilis restaurēt vai kamēr izstrādās vienotu metodiku (tādu — dialektiski! — neizstrādās nekad), bet ir jāredz, ka dakstiņu pilij var, drīkst, vajag tūlīn, nekavējoties, neapstrīdami uzlikt glābjošu pagaidu jumtu. Un, ja blakus vienai ēkai ir pussagruvis dakstiņu jumts, tad dakstiņus no tā var uzlikt otram, saglābjamam jumtam. Jumts ir dzīvība, nav jumta — nav nekā.

Kur mums ir tādi arhitekti, kas tā redz, kur ir?

Ir kļūda. Ir kļūda, ir kļūda! Pat liekas, ka lauku celtniecības Plānotājs ir kāds skops, nenovīdīgs vecis, kas cilvēkiem nenovēl dabisku, bagātīgu dzīvi. Iesaldējis, nobēdzinājis to, kas ļaudīm pienākas.

"Kāds vecis ieglabājis naudu krāsns mutē iekš pelniem. Tur arī kāds noklausījies, ka šis teicis: "Tā pati roka, kas ieliek, lai izņem!" Kad nomiris, tad ar viņa paša roku nauda izrakta."

Tā stāsta sena Madlienas teika.

Bet tagad iedomāsimies dialektisku dzīves ainu: vecis Plānotājs tiek pārcelts citā amatā, noveco (dialektiski, dialektiski) un nomirst (vēl dialektiskāk), bet jau pie citas krāsns un citiem pelniem. Un nav, kas atbild, nav viņa paša stīvās rokas, ar ko pazaudēto naudu izkasīt. Un daļa nacionālā ienākuma ir beigta un pagalam. Jo vecis jau prom. Kur tu meklēsi?!

"Madliena" ir bagāta. Jo "Madlienai" ir sava būvbrigāde. Viena muiža, viena pusmuiža un divas pilis. Pamestajā centra pili būs starpsaimniecību slimnīca, rekonstruēs parku, labiekārtos. Bet saimniecība grib un var darīt ražotāju labā arī mazajos centros! Kā to panākt? Ar ko jācīnās? Un kāpēc jācīnās?

Nāksies valstiski pārskatīt mazo centru dzīvottiesības, dzīvotprasības. Kad saimnieki paši būs (ir jau!) spējīgi dot savu sociālekonomisko pierādījumu dzīvē, teorētiskais plānojums būs (ir jau!) jākoriģē. Mācoties no pagātnes kļūdām, no bērnišķīgās kreisuma slimības, no viensētu likvidācijas forsa sekām. Citādi kādreiz politmācību pulciņos lektori lasīs tādā pašā objektīvi nepiedodošā intonācijā kā tagad mums par lauksaimniecības celtniecības kļūdām 1919. gadā.

Es jau saprotu — tas nav nobeigums. Nobeigumam jābūt sološākam. Un direktors noskaita pa punktiem, kas vajadzīgs:

- 1) slaucējus gatavot labās specskolās;
- 2) nodrošināt transportu uz darbu tiem lopkopjiem, kuri grib dzīvot centrā;
- 3) labiekārtot centra dzīvokļiem līdzvērtīgus mājokļus brigāžu centros.

Tā esam norunājuši, nodaļa arī pabeigta, tikai vēl nav zināms, kā būs tālāk.

KAS PALĪDZ NOTURĒT LĪNIJU

Jūlijs ir aizstāvējis disertāciju. Atbrauc tāds pavisam jauns un smaidīgs. Līdzī vēl daži priecīgi vīri. Bet Jūlijs tiešām neredzēti gaišs, it kā kādus desmit gadus no pleciem nometis. Līdzī Egils, Ojārs un zinātniskā darba vadītājs no Rīgas. Teicami gājis, var jau redzēt. Visi tādi kā Jāņu vakarā, tajā stundā, kad saule vēl nav nogājusi: ir svinīgi, ir priecīgi, un kaut kam vēl jānotiek!

Mēs iekurinām kamīnu. Un saskandinām pār ozola vainagu uz galda. Ojārs ir priekā visdziļāk iesakņojies, viņam pasaule ir pašlaik ļoti liela, viņš nevar vien nopriecāties, viss viņam montējas un veido negaidītas sakarības. Kas par to, ka man nospēra "Šveika" otro daļu! To es esmu viņai piedēvis. Un es mirstot teicu: "Es cienu tikai Šveiku!" Mir-stot!

Nekas, lai ir mirstot, mēs piekritam un arī priecājamies. Ojārs ir gudrs. Un artistisks. Un raksta Madlienas hroniku. Un šī diena ieies ne tikai Madlienas vēsturē, bet visā Padomju Latvijas lauksaimniecības vēsturē! Pretstatīt likstām — izturību un neatlaidīgu pamatlikšanu! "Neatlaidīgu pamatlikšanu" — tas ir Ojāra trāpījums vārda mākslā. Kādā vārda mākslā?! Dzīvot mākslā!

Vilnītis, Egils Vilnītis, ir celtniecības inženieris. Viņš, var teikt, vienmēr ir pie Beļavnieka labās rokas. Arī šobrīd. Smaidīgs, mierīgs un izdarīgs. Gandrīz tāds neiespējams salikums: mierīgs un izdarīgs.

Jautāju: kāpēc Beļavniekam tāds grāds vispār vajadzīgs?

Zinātniskais vadītājs saka: lielākas realizācijas iespējas, ja ir grāds.

Hm, es nodomāju, nevis spējas, bet iespējas, tur ir maza atšķirība!

Zinātniskais vadītājs saka: dabūja nu padomāt, iemācīties.

Bet viņš jau to zināja! Atlika tikai nofiksēt!

Egils man piekrit. Ja mēs nonākam pēc desmit, piecpadsmit gadiem pie tā, ka mums ir, kāpēc to nepaņemt? Ir piestrādāts, bez šaubām, ir piestrādāts, bet pašmērķis

tas nav. Nevienš nepacēla šodien roku "pret", tas nozīmē, ka mēs esam strādājuši pareizā virzienā.

Es ievēroju, ka Egils saka "mēs". It kā tā būtu arī viņa disertācija.

Egils šodien ir runīgāks nekā citreiz. Es atceros, kā jūs teicāt pie Vērenes pils: "Katram saimniekam vajadzētu iedot vienu pili un pēc tā, kā pils izskatīsies, — pēc tā spriest par saimnieku." Tā ir arī ar disertācijām. Katram saimniekam vajadzētu iedot pa vienai disertācijas tēmai un, kā viņš to realizē, pēc tā spriest par viņu.

[..] Mani uz Madlienu atveda "vedēji". Ieteica. Brauc droši, nenožēlosi! Beļavnieks paveda mani kaktā, parunājāmies.

Vajag uzcelt, vajag uzcelt vēl šo to! Nu labi, es uz darbu esmu nāvīgs. Un tā mēs ceļam. Bet visas direktora idejas mēs vis nepieņemam. Mēs tās divas trīs reizes apspriežam un tikai tad atsakām. Reizēm atkal mums dusmas, ka viņš tik šausmīgi piesardzīgs — ka tikai nav par ātru, jāapsver un jāapsver!

Es ievēroju atkal, ka Egils bieži saka "mēs". Tas ir labi, var just, ka tā jau tāda iestrādājusies domāšana. Un "es" varonību viņš nepieņem. Ja tā padomā — nav dzīvē grāmatu varoņu, nav tādu, tas nu mums arī ir jāsaprot. [..]

No Vilniša nekā neiztaisīsi varoni. Bet viņš ir celtniecības vēriena vīrs, "Madlienas" celtniecības inženieris. Viņu darbi visā republikā pazīstami, resori bieži vien nāk pie "nabaga zemnieka" atkal lūgties: pils jāatjauno, komandēji savus vīrus palīgā! Paši nolaiduši savas jaudas un nu nabagojas, pagēr un pat pavēl iet šiem palīgā. Tā ipatnēji, va' ne: lūdz pavēlot. Šiem pils jāatjauno! Bet mums? Mums pašiem arī pils vajadzīga! Pasaki, direktor, pasaki, direktor, — kur ņemt naudu?

Tikai no lopkopības, tikai no lopkopības, saka Jūlijs. Jo iecerētais alus brūzis tik ātri uzcelts netiks.

Ak tad tomēr cels to alus brūzi?!

Par to es ziņošu Lielvārdes Romas katoļu baznīcai, lai tad velns par stenderi! — saka Ojārs.

Kamīns ir izkurējies, vīri brauks tālāk, šovakar vēl ir daudz tērējama prieka. Uz Lielvārdi! Pie bijušā, esošā un nenomirstamā Kauliņtēva!

Ojārs staigā ar fotoaparātu un reizēm tādu kā priecīgu degunu. Bijis partizānu izlūks vācu aizmugurē. Latvijas mežos. Veterāns, bet vispār grūti pateikt, ka veterāns, — pārāk jauneklīgs vēl — kā viņš iet, kā runā, ass prāts! Retais zina, ka viņam mājās ir vijole. Ojārs taisa bildes, kādas vajag, tas ir, kā tas ir pieņemts: direktors saņem Ceļojošo karogu, pirmrindnieki atkal ir pirmajās rindās, stāv baltas, plikas ķieģeļu ēkas — tas it kā nebūtu nožēlojami, bet būtu it kā skaisti. Bet neviens nezina, kādas bildes ir Ojāram mājās! Ar miglām pār Daugavu. Ar tādiem lauku celiņiem, kuriem pastardienas asfalts vēl i sapņos nav rādījies! Un kāda vijole mājās ir Ojāram, dziļumu vijole, debesu vijole, naktsvijole! Kad ap pulksten trijiem naktī iebrauc draugi un viņš ir gājis kā buldozers un novācis visu šo dienas dražu, šo aktuālo dražu nošķūrējis, tad atsedzas! Kas atsedzas, to nevar tā pateikt, to var tikai naktsvijole. Pēc tās viņš arī iebrauks un paķers. Jo ir jāspēlē. Tas ir kategoriskais imperatīvs, nepabeigtā tagadne, demokrātiskais centrālisms, sauc, kā gribi! Jo direktors šodien ir aizstāvējis kandidāta disertāciju. Un braukt tūlīn no akadēmijas mājās tādā naktī var tikai suns, muļķis, tāds, kam nav dvēseles krūtīs. Ojārs spēlē, nīvā vīst disertācijas puķes, un tepat netālu kapos ir vecā Kauliņa kaps, un Jūlijs pie viņa ir strādājis, visas tās puķes pienākas viņam, lai tad mūs velns parauj, ja viņam šonakt nav neviena puķīte uz kapa!

Ojārs, Jūlijs, vijole, Egils, vēl te ir daži, Ojārs, vijole, un trīsreiz Ojārs, un vēlreiz vijole, un Jūlijs arī, un vijole iet ar ziediem un ir pie kapa, un nez kā noliek, un pudeli arī. Lielvārdes rudzu pulkvedim. Kolhozu bīskapam. Pāvestam Edgaram. Augstākās Padomes kolhozniekam. Ir tumšs. Mēs, zēni, visi esam kopā. Mēs, zēni, esam tajā apziņas pakāpē, kad nav ne dzīvo, ne mirušo, saka Ojārs, un nav nekādas nozīmes spēlēt vijoli, tāpat jau viss skan

enģeļu mēlēs. Vienīgi šoferis vēl ir uz zemes un ved mūs mājās.

Otrā dienā rajona avīzē raksta: Edgaram Kauliņam uzstādīts jauns, skaists, liels piemineklis. Kāds te pūš pilītes! Ne tikai pilītes, bet pūš lielo titaru: pagājušnakt tur vēl nebija nekāda lielā pieminekļa, sit mani nost, tur nekāda pieminekļa nebija. Vai nu mēs pirmoreiz pie Kauliņtēva ejam, šķībi mēs nevarējām aiziet!

Nu, un kas tad ir? Nu, un kas tad ir, ja tu, vijole, biji arī citā vietā? Gods garam augstībā, un matērijai labs prāts! Viss bija cienīgi, cik cienīgi vien var būt seši vīri, kas pulksten trijos naktī vairs nezina, ko runā, bet kuriem pa visiem sešiem kopā ir viena liela un godīga dvēsele, saka Ojārs. Bet galu galā nav jau runa par Ojāru, runa ir par Egilu. Ojārs ir artistiskāka figūra, tāpēc viņš lien acīs, ne jau nu pats lien, bet viņa spīdošā loma.

No Egila neko tādu nevar iztaisīt, nekādu varoni. Viennakt pat: dzeram pēc jauno speciālistu sarīkojuma pie Egila kafiju, viņš ar sieviņu, ceļu inženieris ar sieviņu un es. Tāds jau viņš ir, Egils saka, nesaprot vienkāršas lietas.

Ka ceļš, kas maksā 30—40 tūkstošus, jāuztaisa par 10 tūkstošiem. Nevar pierast.

Tas ir teikts par ceļu inženieri. [..]

Vectēvs mācīja man dzīt mietus, ceļu inženieris saka. Nomizo trīs strīpas un iedzen — tas ir darbs. Tagad iedzen mietu, bet trīs svītras nenomizo — un tas arī ir darbs.

Vai — kārtīgi nomest kaudzi, ar noteci. Tas ir darbs. Tagad — samet, samirkst. Un tas arī ir darbs. Tā kā kalpi, kas, saimniekam par spīti, krāva sienu čači ar noteku uz iekšu — lai sapūst.

Nu, es redzu, Egils arī iekarst. Viss ir cilvēkos! Kāpēc laukos palikšanas lietu risina tikai laukos? Kāpēc nerisina pilsētā? Ja no tiem 200 talciniekiem bērniem viens atnāktu uz laukiem, ar to vien pietiktu! Riktīgais cilvēks atnāktu, pat labāks nekā paši laukos, jo no patikšanas taču!

Kāpēc laucinieki (kāpēc!) tik vienpusīgi jāorientē, lai paliek laukos? Lai nāk, lai atnāk uz laukiem, tāpat kā laucinieki iet uz pilsētām! Lai cirkulē! Tad būs pareizi!

Nē, uz slaucējām nevienu tu nepierunāsi! Tās govīs jālikvidē, un piens jādabū nezin no kurienes, kāds iebilst.

Kas to teica?! Kurš te bija tas gudrais? Nū, tik indīgi, kurš te, velns, bija tas indīgais? Bet propagandēt vajag vienlīdz Rīgas 1. vidusskolā un Madlienas vidusskolā. Tie nav sliktāki, tie ir pat labāki, viņi domā varbūt vēl ideālāk nekā mūsējie. Viens Rīgas bērns var izaugt labāks un noderīgāks zemnieks nekā te lauku bērns. Jo viņā jau arī visu laiku guļ zemnieka gēns. Visi pirmrindnieki un darba varoņi, kas tur, pilsētā, ir no laukiem nākuši.

Re, kā iekarsa! Nu es saprotu Ezerēnu mātes teikto tur pie ezera toreiz. Visskaistākais man patikās Vilnītis, viņa teica, tas arī ir godacilvēks — runāja televizorā, brīnišķīgi runāja, skaisti. Un viņa, kā varētu teikt, pavalstnieki arī ir... visi viņā, paklausa un nekādi šmurguļi, vjjj, nav dzirdēti.

Galvenais jau, ka latvietis nav nekāds klenderis — tas palīdz noturēt līniju. Piestiprinās vienai vietai un tad to nostrādā, kā nākas, saka Egils.

Vilnītis māk strādāt, jāsaka tā — pat nevarēs viņu aizrunāt, jo viņš prātis savu lietu aizstāvēt, saka citi.

Pie Vilniša es ieeju citreiz vēl. It kā kaut kā vēl trūktu. Nu vēl, nu vēl kādu gabaliņu no dzīves! Bet par dzīvi mums parunāt neiznāk. Te jau ir tā dzīve: mājā visi kakti dzīvi. Vienā kaktā televizors. Reigans braukā pa Eiropu, tur kareivīgas runas. Vai iet sērija "Ilgaiss ceļš kāpās", par likteņiem, feina lubene, labi uztaisīta.

Otrā kaktā telefons. Sievieši tā — atnāk no darba un runā — atkal atpakaļ, uz atpakaļu vien. Salna būs šonakt atkal. No trijiem viens gurķītis palicis. Cits viss beigts! Kartupeļiem lapas stivas. Daba gan ir bezkaunīga! Astoņas vadziņas — visas nost! Nebūtu nemaz vakarvakarā gājuši priedāties. Domāju, pa Jāņiem šogad gan būs svaigais kartupelītis! Daina pat — speciāli uz palodzes jarovizēja. Jau kaut kur aprīlī. Citi dūmu sveces bija laiduši, bet

arī nelīdz. Kur tu visu nakti vari! Tad tā. Nu, nu. Septiņdesmit tomātus izstādījuši ārā? Citi saka, ka vajag laistīt. Jā. Nu, nu. Ak tā? Nu jā. Aha. Ko? Ei, ei! Jā. Vo, vo! Nu jau drīz būs stunda, saka Egils. Viņas tā var bez gala.

Te jau ir tā dzīve. Tāda pati kā pilsētas dzīvokli. Trešajā kaktā grāmatu skapis ar grāmatām un suvenīriem, visādiem ekskursiju niekiem, ceturtajā — puķes, lielais pods un maziņie podi. Puiku istabā — tur ir atkal viņu pašu kārtība.

Jā, puiku istabā tādu vispārēju pilsētnieciskošanos nejūt. Te ir svaigāka dzīvība, personiskais, lauciniecisks te ir labāk jūtams. Vilnītis joko — kā dakteris bija teicis: "Neraugoties uz mūsu pūlēm, viņi tomēr izveseļojas."

Veselīgi viņi ir visi trīs, bet visaktīvākais ir Jančuks. Klase nupat gājusi pārgājienā. Dabūjuši "Jaunā tūrista" nozīmītes. Visas četras teltis dabūja! Pirmajā naktī bija karnevāls. Meitenes no vienas telts bija koncertu sagatavojušas, citi puikas — par laupītājiem un par visu ko. Naktī stāvējām sardzē, trīs puikas ar mopēdiem visu laiku mūs pavadīja, mēs ceļā viņus baidījām. Katru gadu tā varētu iet!

Jančukam acis spīd, stāstīt gribas un darīt lielas lietas. Pēc runas jau var redzēt, ka Jančuks brauks uz visiem salidojumiem, uz Arteku, uz konferencēm, būs uzmanības centrā, sveiks, pieņems sveicienus, būs sabiedriskais darbinieks, un kaut nu tā iznāktu — kaut nu tā iznāktu! — ka paliktu laiks arī nopietni strādāt. Pagaidām viss ir vislabākajā kārtībā: acis spīd, domas traucas, sirds pilna, un vēl katru ritu četras stundas jāravē — tas arī nekas — deviņas dienas ir jau izravētas! Pavisam 30 dienas — un tas arī nekas!

Vēl Jancim jākopj cūka. Pašu kūtiņā. Aigaram — truši. Bet mazais Guntars saka: un es cūkai draugs esmu!

Nū, Guntars! Guntars ir fenomens! Es saku: uzvelc apli — tā ir pasaule — un ievēlc apli krustiņū — tas esi tu. Pieraksti — es. Ir? Un tagad ievēlc vēl kādus krustiņus: kas vēl ir pasaulē tāds, kas tev patik. Guntars ievēlc vēl

divus krustiņus: mocis un mašiņš. Tad padomā — un vēl vienu. Kas tas ir? Ceļš! Tu redzi, ko, es nodomāju, dao! Mazais daoists! Aigars ir mierīgāks un skeptiskāks. Viņš ne uz kādām emocijām neielaižas. Truši? Tas nav spaidu darbs, drīzāk vaļasprieks. Kad es galīgi mazs biju, jau tad mēs tos turējām.

Un tev visu vasaru tā būs pie trušiem jābūt?

Un kas tad ir? Kad visi kaut kur brauksim, tad vienīgi. Būs jāatrod pašam, kas kops, ar draugiem kaut kā jāsarunā.

Vilnītis rāda uz skapjaugšās milzīgus ķirbjus, tos arī Aigars izaudzējis. Bet Aigars arī šoreiz neielaižas: ķirbji tikai starp citu. Diezin kuram ir prieks rakāt pa dārzu!

Bet ķirbji, un es jau zinu, patik tēvam pašam, un es jau zinu, sieva toreiz Jaungadā smējās: Vilnītis ar tiem pat runājoities. Kā uznākot lielais runājamais, tā stāstot ķirbjiem: sak, tā un tā, kā tu domā? Mums uzrodas pēkšņie objekti, ārpus plānotā: 1) importnoliktava; 2) skābbarības tvertne; 3) Zādzenes māja. Vai atkal jautā, teiksim, tā: beidzies pirmais piecgades gads, celtniecības pakalpojumi šajā piecgadē būs dārgāki par visādiem tur procentiem. Ja dārgāki, vai labāki arī? Kā tu domā?

Runā kā televīzijā. Reizēm sauc šos, tos ķirbjus, puiku vārdos un klārē tā kā puikiem.

Egils tikai smejas, puikas vai ķirbji — kāda tur liela starpība?

Un kad tu, Aigar, mācīsies? Rīt ģeometrijā eksāmens! (Otrā dienā satiku Aigaru pie autoostas: kā ar ģeometriju? Mierīgi, viņš teica, četri vai pieci, nepaskatījos.)

Vilnītim puikas aug ļoti dzīvi: mazais — filozofs, vidējais — sabiedriskais darbinieks, vecākais — lielu darbu strādātājs. Vilnītis savā ģimenē "atražojis sabiedrību" pareizās saattiecībās.

Aizgājis kopmītnē, es atlaižos izgulētajā drāšu gultā un atrodu to vietīņu no Indriķa Straumītes, kurā ir tieši tas pats mežs, kur Jančuks gāja pārgājienā, nakšņoja teltīs un bērni tēloja indiāņus un morus. Diez vai skolotāja todien, tovakar, tonakt nolasīja viņiem ko tādu? Diez

vai. Madlienas skolas novadpētniecības mapēs šādus meklējumus neuzrāda. Bet mežs dzīvo savas tautas dzīvi vēl tagad — gadu riņķos ir ierakstīts. Viss, kas bijis un sāpējis. Sāpju ābece ir jāzina.

"Sapulcējušies visdažādākie ļaudis, mednieki gan jāšus, gan kājām, kamanās, ratos, droškās — un visi ar flintēm. Bet mēs, kurti, visi kājām, tomēr arī ne bez ieročiem. Kad nu tiešām gadās vilks! Tādēļ, kādu nu kurais iedomāties vilku, tādu grābis ieroci, kas gadījies pie rokas. Un kādu tikai tur nav ieroču! Vienam vecas lāpstas kāts; otram gabals sarūsējuša skārda, nezina no kurienes nācis; trešam sakaltēts pūslis, kurā iekšā daži zirņi; citam plarkšķis, citam skalu kūlis, bet citiem vienkārši tikai nūjas, ar kurām mežā sist pa visiem kokiem.

Uzvalkus neaprakstišu — tos lasītājs var redzēt pie nabagiem uz lauku tirgiem un baznīcu trepēm. Man ir tēva kamzolis vai pussvārks, garš, plats, ar vairākām astēm. Caurš viņš ir neskaitāmās vietās.

Mežsargs ved šo spalvaino, pusizsalkušo, divkājaino baru, kurā ir visi vecumi un dzimumi un arī tādi, par kuriem no izskata pat grūti noteikt, kas tas ir, zēns vai meitene, — un nezina vai viņi paši to zināja; viņš to nostāda rindā, simtu vai vairāk soļu vienu no otra, un dod pavēli: trokšņot, cik daudz un skaļi vien var, neaizskriet priekšā, nesaiet pirtī, nepalikot pakal, neskriet uz māju.

Mežsargs dod zīmi sturmēt. Klie dz, kauc, rej, šķind, grab pūšļi, blauj, dauza pa kokiem. Reizēm man sametas tik bail, ka tirpas iet pa kauliem. Atlaižu pūslī un izlaižu gaisu, esmu dzirdējis, ka vilki mīl gaļu; beidzot saplēšu pūslī, izņemu zirņus un apēdu, bet pūslī nometu, lai no gaļas nebūtu ne smakas. Dažs zēns aiz bailēm tā ņem kājas pār pleciem, ka uzskrien medniekiem virsū vēl agrāk par pirmo zaķi, mednieks aiz dusmām tver viņu aiz čupra, saplūc aiz matiem un aizdzen mežā. Redzi: zēns skrien šurp, raud un klie dz, ka pazaudējis cepuri, un lūdz iet atpakaļ pameklēt. Bet ko nu! Vai te vaļas par cepuri domāt?

Gar mežmalu stāv mednieki — apslēpušies: tur ir muižnieks, mācītājs, krodznieks, ārsts, pārvaldnieks, ķesteris, aptieknieks,

stārasts, simtnieks, muižas dēls, vecākais, mācītāja dēls, sulainis utt. Viņiem ir labi, jo viņiem visiem ir līdzī uzkožamie un pudele ar siltumradi. Bet vaicājot: kā ir mums, nabaga šakāļiem, skriet ar bailēm un drebešanu, krist, stigt, pieraust acis, muršķīties priežu un egļu zaros, list pār nolauztu koku ar milzīgiem zariem, aiz kuriem dažreiz aizķeries un pakaries gaisā. Tai karstumā neapņēkini, ka vajadzēs taču izturēt veselu dienu vai divas. Tur pat četrkājains suns paliktu kā kāsis, ne vēl divkājains. Paiet pusdienas laiks: tur tu iedomā, ka aiz vecā tēva kamzola odeses esi aizbāzis maizes garoziņu. Ķer vienā kabatā, ķer otrā — garoziņas nav. Ar šausmām uzej nodevēju caurumu garajā kamzoli; lūk, kur izmukusi mana garoziņa! Bet kā tu man tagad noderētu! Skaties: arī suņu-laužu it kā palicis mazāk, it sevišķi lielo ir ļoti maz! A, laikam arī tie ir izmukuši pa caurumu un tagad sēd mājās pie krāsns un sildās.

Līdz šim laikam bija karsts. Krekliņš samircis no sviedriem un sniega, kas birst no egļu zariem. Rupjās, nātnās biksītes arī slapjas un lien arvien zemāk un zemāk, kājas arī, vīzes vairs negrib kalpot; jau redzams sarkans papēdis. Pats esi izsalcis, gurni papriekš niez, bet pēc tam sāk sāpēt un sāp arvien stiprāk un stiprāk. Beidzot paliek nepanesami. Tēva kamzolis atsakās sildīt un pat acimredzot taisās list nost no pleciem, un it kā atkārtoti bieži dzirdētos vārdus: ak, tu salīgais sivēns! Ak tu man raudāt! Uz priekšu esi gudrāks! Netver karstu!

Nolaid atlocītās piedurknes, tā ka rokas izliekas garākas par visu rumpi; vajag sasildīties, bet nekā! Auksti! Nepanesami auksti, viss esi sasalis ragā! Balss jau aizrauta. Spēku arī nav, un sāk jau nākt miegs. Beidzot medības galā. Ej uz mājām! Bet mājas ir tālu un it kā tišām iet arvien tālāk un tālāk iekšā nakts tumsā. Tumsa! Bailes! Ko darīt? Ko citu kā uzvilkt to dziesmu, ar kuru esi dzimis Dieva pasaulē, bet drusku pārgrozītā skaņā. Viņa iesākas ar burtu "i", velkas gari, bet vairāk jūs nekā nedzirdēsiet."

Ir 1842. gads. Indriķis vēl nav ticis uz Rīgu. Rīgas bīskaps Filarets vēl nav atvēris Rīgas pareizticīgo garīgo skolu un nav vēl solījis Indriķa mātei, ka viens no viņas

dēliem tiks uzņemts, "bet, ja Dievs gribēs, tad tas tiks arī par mācītāju".

Skola atrodas pie paša Vērmaņa parka vienā no labākajiem Rīgas apvidiem — "Рижское Православное Духовное училище" ar tulkojumu latviešu valodā zem krievu uzraksta — zelta burtiem zilā laukumā. Uzraksts stipri duras acīs vāciešiem, it kā izaicinādams, it kā pārmezdam vāciešu nevērību pret vietējo latvietību.

Nē. Indriķis vēl ir verdzības ēnā.

"Atceros kā šodien: pēdējo reizi es biju uz medībām 1846. gada novembrī. Šoreiz es nebiju tik cītīgs medību sākumā, ne arī tik raudulīgs beigās. Bet turp un atpakaļ mani pavadīja nepanesamas skumjas. Es nezinu: kāda iemesla dēļ? Vai tādēļ, ka saimnieks mani aizdzina sava kalpa vietā, laikam uz tā pamata, ka mums pie viņa bij lielisks dzīvoklis, pie pašas rījas, bez pamata, bez durvīm, ar sapuvušu salmu jumtu? Vai tādēļ, ka mana māte bij slima, pēc tam kad tā Rīgā bij divreiz sēdējuse cietumā, bij slima uz nāves cisām un nebij neviena, kas tai dotu padzerties? Vai tādēļ, ka es toreiz vairs nebiju saimnieka dēls, bet nelaimīgs, līdz dvēseles dziļumiem aizvainotas, visnekaunīgākā un necilvēcīgākā kārtā aplaupītas, saplosītas, izmocītas, slimas piedzīvotājas dēļ? Vai tādēļ, ka man bij žēl labā tēva, kurš gulēja valgā, tālā, svešā zemē un atstāja mūs, neteicis pēdējo ardievu, nedēvis mums pēdējo redzamo tēva svētību? Vai tādēļ, ka es jau toreiz biju pareizticīgs un visi par mani smējās? Bet smiekliem par iemeslu bij diezgan liels svētais krusts, kurš nodevīgi izlida no manām skrandām. Viņu pamanīja pārvaldnieks un parādīja citiem, gaiši, skaidri un kodīgi teikdams: "Šis suns arī atnācis ar visu savu klamburu." Vai tādēļ, ka mēs sapulcējāmies tais pašās mājās, kur vēl nesen bijām priecājušies un līgsmojušies, bet vēlāk nosvinējām tēva bēres? Vai tādēļ, ka mūsu bijušās mājas durvis vēl bija redzamas šķirbas un spraugas no laužamām dzelzīm un lemešiem, ar kuriem dienas laikā uzlauza durvis, lai iznestu mūsu mantas un pārdotu tās ūtrupē? Beidzot, vai tādēļ, ka man bij jādzen zaķi tais pašos purvos un dumbros, kur es vēl tik nesen ganiju sava tēva lopus, trakoju,

salu, salku, ēdu, priecājos, īsi sakot, dzīvoju kā mazs meža zvērīšs, nedaridams ļauna nevienam, ja ne sev pašam, kad kādreiz novēlos zemē no bērza? Es tiešām nezinu...”

Tā rakstīts pareizticīgā latvieša Indriķa Straumītes piezīmēs (1840.—1845). Mēs precīzi nezinām, vai tie ir notikumu vai rakstīšanas gadi, bet tas ir viens no stiprākajiem kliegzieniem tajā laikā. Un tas bija nenoklusināms! 1868. gadā vēsturnieks Jurijs Samarins šo darbu iekļauj savos “Rakstos par Baltiju” un izdod Prāgā, varbūt tāpēc Prāgā, nevis Maskavā, ka Samarins atļāvās pēcvārdā izteikt patvaldībai nepatīkamas tēzes par latviešu pārbēgšanu pareizticībā un patvaldības nežēlīgo attieksmi pret šo baltslāvisko kustību.

“Mēs ne vien nenācām preti šai nelaimīgajai tautai, kura metās mūsu apkampienos, bet turpreti atgrūdām to no sevis ar savu auksto neuzticību pret viņas kustību,” rakstīja J. Samarins. “Bet jāsaka arī: kas gan toreiz spēja saprast un kas varēja iedrošināties izskaidrot, ka mēs paši postījām šīs tautas uzticību Krievijai un, palaizdami garām vienīgo brīdi .. mēs labprātīgi atsacijāmies no spēka, kurš pats mums piedāvājās...”

Nav šaubu, ka te runā izteikts slavofils, ne internacionālists, bet jāatzīst un jānovērtē, ka viņš bija tas, kurš tomēr “spēja saprast un varēja iedrošināties izskaidrot”.

“Es varu tikai teikt, ka, izlasījis rokrakstu, es viņā neatradu ne vien nekā neiespējama, bet pat nekā neticama, lai gan es jau iepriekš zinu, ka daudz kas izlikšies neticams tiem lasītājiem, kuri paši nav dzīvojuši Baltijas guberņās, bet spriež par viņām pēc tā, ko tie dzirdējuši no turienes vāciešiem... Latviešu un igauņu vispārējais gara stāvoklis, domas, jūtas un cerības, kas izplatījās tautas masā, nepieņemamas paviršam novērojumam, istie cēloņi un netiši iemesli pāriešanai no lutertības pareizticībā, pretošanās šai kustībai no luterāņu garīdzniecības, luterāņu muižniecības un luterāņu ierēdņu puses — tas viss galvenos vilcienos pilnīgi saskanēja ar manām paša atmiņām par toreizējo Vidzemi,” raksta ievadā J. Samarins. “Lasītājs jau no pirmajām rindām redzēs, ka tās nav paviršas piezīmes, kādas uzraksta ceļotājs, kurš uz

visu noraugās no malas, tās nav ierēdņa izmeklētāja ziņojums un nav pamatīgi apdomāts mācīta vīra darbs, bet drīzāki dziļi ievainotas dvēseles vaidi. Viss, kas te stāstīts, ir stāstītāja paša pārciests un top sniegts tāds pats, kāds tas plūdis no viņa pārsāpējušās sirds. Es pat nemēģināju (lai gan man uz to bija tiesības) gludināt vai mikstināt manāmā uzbudinājuma pēdas... Man izlikās, ka pats šis viņa gara stāvoklis kā visu viņa dzīves apstākļu dabīgas un neizbēgamas sekas it kā papildina viņa aprakstītās sabiedrības ainu. Tas arī savā ziņā ir fakts, gan ne materiāls, bet psihisks, kas arī ņemams vērā, kad apspriežam toreizējos notikumus Vidzemē."

Kas palīdz noturēt līniju? Es atkal prasu Vilnītim, Straumītem, Beļavniekam, Samarinam, skolotājai Caunei, Jančukam.

Vismaz atmiņai jābūt. Senči — tepat mežā viņi visi vēl dzīvo savus piedzīvojumu romānus un spēlē savas piedzīvojumu filmas. Skaties, puikni, un nebaudies no veliem!

SLUDINĀTĀJS VAI AĢITATORS?

Vai tu pazīsti, puisīt, Čumakovu Pēteri? Viņš jau divdesmit piecus gadus strādā būvbrigādē. Viņš ir ienācējs, kluss, kautrīgs cilvēks. Savu māti zina — Ozoliņu Elza, Jāņa meita. Tēvu nezina. Par citiem viņš neko stāstīt negrib. Viņam nav jātāsta par citiem. Tā ir katra paša darīšana, viņš saka. Ko es varu pateikt par viņiem, es nekā nezinu, tur jāzin pašiem. Man ar viņiem nav darīšanas, es esmu neitrāls. Pēc kara es biju spridzinātājs un braukāju pa Latviju. Pēc tam par celtnieku.

Pēteris dzīvo pieticīgi, viens pats, ar vecām, vēsturiskām lietām, ar pulksteņiem, kurus viņš labo un nelabo, ar vecām fotogrāfijām, kas atrastas izsvaidītas pa visu Vēreni pēc turienes fotomeistara nāves. Re, Paula fon Hānenfelda Vērenes pils, vēl savā godībā, tikko celta pēc Piektā gada nodedzinātās, kociņi pavisam vēl mazi. Pēc Pētera albuma

visu Vēreni var atjaunot. Un pienāks laiks, kad atjaunos arī, domā Pēteris.

Kapsētā stāv četri akmens kaluma stabi ar mīklainiem, iekaltiem, nesalasāmiem burtiem. Kas tik īpatni te sevi iekalis četros granīta stabiņos? Pēterim arī tas nedevis mieru, līdz viņš izdomājis nesalasāmos iedobumiņus aizpildīt ar kaļķa javu, kuru pēc atšifrēšanas atkal iztīrījis ārā. Bet rakstīts tur stāv (uz trešā stabiņa):

MAN SAZIJA
LAI BERNIMEE
RA DSIWO AR
WISADEEMCIL
WEKEEM LAI
ES NEBAROTEE
BIJA WINAS PE
DIGAIS WARDS
UN US MANAM
ROKAM TA PALI
KA NOST
(Savāda krusta zīme)
TAISNIBA IR SWE
TA P. SCHWARZ
BACH 1879. G.

Un uz ceturtnā stabiņa par sievu Šarloti un par bērniem:

4 BERNI MIR
UŠI HWS

Švarcbahs bijis prātnieks, akmeņkalis, dzīvojis Marijkalnā muižas piešķirtā mājā — it kā par padomiem lauku agrotehnikā, bet ir liecības par to, ka muižai nodevis Jaunbebru nemiernieku nodomus. Bijis arī Vecķeipenes muižas vagars. Varbūt no tā arī tā beigu atskārsme — “lai es nebaroties”? Un par ko tāds sods — “četri bērni miruši visi”? “Taisnība ir svēta.” Vai viņš to tikai pašās beigās atskārta?

Bet Pēteris pats ir vērtība. Vērtīga acs, pētnieka oža, jūtīga sāpe, kad muļķi kaut ko dārgu atkal laiž postā.

Cirulim bija "Rusova hronika" un "Indriķa hronika", Zviedrim bija "Arklu revīzija". Kad Aderkašu Zviedris nomira, jaunais mājas pircējs esot savācis viņa papīru kalnus un uguni kurinājis. Kad Roberta Ciruļa māju iemelioreja zemē, viss uzartais lauks spīdējis ar baltām lapām. Es tur stāvēju kā izārdīts. Man pašam bija Indriķa Straumītes rokaksti ar visām marginālijām, es atdevu Valsts bibliotēkai.

Nu, par to rokakstu Pēteris var neuztraukties, nupat lasītavā es to boksterēju, pat nezinot, ka satikšu atradēju, — rokaksts ir sargāts, sakopts, gaida tikai lasītāju. Un raksta centrā stāv atkal baznīca. Muižā mērdē miesu, baznīcā latviešu garu. Rēveles mācītājs Baltazars Rusovs 1584. gadā liecina, ka lielākā daļa vietējo palikuši pie pagānības. No tūkstoš zemniekiem diez vai atrast kādu, kas prastu noskaidrot Tēvreizi, nemaz nerunājot par kādiem katķisma gabaliem. Daudzas baznīcas stāv tukšas un pat sabrūk, jo nav mācītāju, zemnieki dzīvo nelaulāti. Muižniekiem tas ir izdevīgi: tā ārlaulības bērniem var atņemt mantojumu — iestrādātās mājas, padzīt uz jaunu līduma vietu, lai sāk no gala. Rusova teikto apstiprina 1558. gadā arī kņazs Kurbskis, Livonijas karavadonis.

Ziemeļu karā un mēri baznīca vēl vairāk pussagruvusi: logi izplēsti, jumts caurs, sēdekļi salauzti, altāris plīks, ļaudis no baznīcas atraduši. 1727. gadā to atjauno un 1732. gadā uzceļ mācītājmuižai jaunas ēkas. Mācītājs sūdzas, ka ļaudis nenākot baznīcā, jo trūkstot maizes, ko dot līdz.

Pirmkārt vācu mācītāji nemācās latviešu valodu un sprediķi ir nesaprotami. Ja arī runā puslatviski, tad lamājas un lādas, sodās, pukojas un draud, krata dūres un kliedz vai arī stāsta savas ceļojuma piezīmes pa Karlsbādi vai Mārtiņa Lutera vietām.

Reiz kāds sprediķotājs, redzēdams, ka visi guļ un neviens neklausās, uz acumirkli apklust un tad ieblāujas pēkšņi nelabā balsī: "Uguns! Uguns!" Visi sāk ausīties. "Kur? Kur?" — "Ellē, ellē!" mācītājs kliedz preti.

Baznīca latviešu gara acīs rādijās kā ērms, nedabisks,

necilvēcisks, mantkārigs, izbadējis zvērs, ļaunuma un ķēmības vieta.

"Lai būtu kā būdams," raksta Indriķis Straumīte, "latvietis pamodās; vārgulis sāka kustēties; plānprātiņam nez no kurienes radās balss; viņš sāka runāt gudrus, bargus vārdus, un izlikās, ka visa Vidzemes muižniecība nokustējās no sava pamata... No sākuma viņi runāja paši pie sevis, pēc tam sāka runāt savā starpā, bet klusām un uzmanīgi, pēc tam arvien skaļāk, ne vien aiz muguras, bet arī mācītājiem acīs. Zināms, nerunāja visi, tikai tie, kas kaut cik vairāk bija lasījuši un dziļāk par citiem sajuta garīgās slāpes, bet šie nedaudzie runāja par visiem un to, ko visi sajuta. Lūk, ko viņi teica:

"Jūs mūs nododat, jūs mūs nicināt, jūs mūs lamājat un zākājat... Žūpiba un žūpiba! Tiesa, mēs esam apstulbuši no žūpības, bet jums vajadzētu arī pārdomāt par viņas iemesliem... Kurp acis met, visur krogi, ciemā, laukā, pat mežā. Pašos dievnamos lien iekšā krogi, un jau ir nodibinājusies pārliecība, ka nevar uzcelt baznīcu, ja papriekš līdzās neieriko krogu.

...Jūs mūs samaitājat un apdzirdāt. Paskatāties: visi piedzēruši, no sirmgalvja līdz zidainim, un arī tas ir piedzēris. Piedzēris! Māte viņu piedzirdījusi, pieliedama degvīnu pie alus vai piena, ko tā paņēmusi līdzī. Māte!

...Paraugāties vēl: stāv milzīga, cēla baznīca, un pretim parādes durvīm vai altārim — **kauna stabs!** Garš, melns, ar diviem sakrustotiem žagaru kūļiem... augšgalā lieli riņķi, važas un divi caurumi. Nu, vai tam te vieta?... Jūs esat parāduši savos sprediķos mums uz viņu aizrādīt biežāk nekā uz svētiem rakstiem..."

Un latvieši sāk bēgt no baznīcas, fiziski viņi tur vēl iet, bet garīgi sāk veidoties jaunas kopas — godprātības, cēlu domu un labas dabas biedrošanās, sanāksšanas, draudzes. Vēlāk tās nosauks par brāļu draudzēm.

Tā stāsta Kaudzītes Matīss 1877. gadā, pats vēl tad nezinādamas, ka ieies vēsturē kā latviešu reālistiskā romāna pamatlicējs. Tātad — "Brāļu draudze Vidzemē":

"Ap 1825. gadu un agrāk brauca dažī cēsnieki uz Madlienas pusi rudzus pirkt; tie stāstīja par savām saiešanām un viņu jaukumiem, kamēr pēdīgi dažiem vīriem iemilējās turp nobraukt

un ar to svešo Dieva kalpošanu iepazīties, kura viņiem arī tā patika, ka, mājās pārnākuši, sāka tūlīn gādāt par saiešanas uzcelšanu, ko arī panāca 1828. gadā ar Lielās muižas dzimtkunga V. Hānenfelda atļauju un kādu piepalīdzību, Krekstiņu mājā pie rijas īpašu kambari uztaisidami. Vēlāk cēlušās muižai caur to saiešanu un viņas gājējiem dažas nepatīkšanas... Saimniekam Baložam uzdots... gādāt, lai var to saiešanu nokratīt, kas arī izdevies...

Par Krekstiņu saiešanu uzturas vēl ļaužu mutē šāda briesmīga teika: vecam Krekstiņam, tāpēc ka tas arvienu vēl saiešanu paturējis un pats pie viņas palicis, bijis jāiziet no mājas, kur tad ienākuši jauni dzīvotāji no Lv. Tie tai pašā vasarā, kāzas turēdami, iznesuši iz saiešanas kambara beņķus un sākuši viņā dancot, bet kļuvuši visi akli. Vēlāk gan sākuši drusku redzēt, bet dzīvē viņiem nebijis nekādas laimes: nedz augusi labība, nedz izdevušies lopi, tā ka pa 3 gadi viņiem bijis jāiznīkst. Tālāk stāsta arī, ka viņi neesot neviens pats gultā miruši. Pēc tiem ienācis kāds patukšs kalpa virs, kurš bijis saiešanu milētājs, un iedzīvojies pa 3 gadi.

Jaunai saiešanai negribēja Lielās muižas īpašnieks dot vairs ne par ko vietas uz savas zemes, bet pēc ilgas tiesāšanās iznāca tomēr spriedums, ka jādod, ko tad viņš arī piepildīja... Bij jāgādā koki un priekš kokiem nauda... No vecā Krekstiņu Baloža uzaicināti... sameta tūlīn 60 rbļ. Bet apkārtnē muižās netika viņiem balķes pārdotas... līdz visupēdīgi Bērzu muižā, kādas 16 verstes tālu, nopirka, visā drīzumā izcirta un saveida. Visa šī saiešana tik ir celta caur viņas cienītāju milestību un labpatiku... Kādu daļu no gājējiem būs pievilcis Madlienas baznīcas iedaudzinātais svētums, jo pat tagad vēl daži svētoceļotāji no Jaunpiebalgas draudzes nāk uz turieni kā uz Meku."

[..] Kaudzītes Matiss jau, liels reālists būdams, stāsta kā tādu fabulu vai pastāstu. Ļaudonas pareizticīgo baznīcas hronikā stāstīts jau emocionālāk, kaismīgāk, tā bijusi tuvāk šo notikumu sāpēm un dusmām:

"Madlienas draudzes Lielā muižā dzīvoja zemnieks Andrejs Balodis. Viņš bija luteru pērminderis. Iekams tas bija ticis par saimnieku un ieguvis zināmu labklājību, tam daudz bija nācies ciest no sava muižkunga. Šis ar saviem zemniekiem

apgājās kā ar lopiem, un pilnā vārda nozīmē viņu varēja saukt par cilvēku ēdēju. Tā, piem., viņš kādu sievieti līcis piesiet pie nosprāgušas govš un pavēlējis to sist, līdz sieviete izlaidusi garu; tas tamdēļ, it kā viņas vainas labad govš būtu nosprāguse. Stiprus un spēcīgus vīrus viņš dzinis pie dzimu akmeņa griešanas. Arī Andrejs Balodis dabūjis strādāt zirga vietā pie dzimu akmeņa... Kad 1819. g. Vidzemes zemniekus atsvabināja no dzimtbūšanas, tad Lielās muižas īpašnieks pēc Senāta lēmuma tika ierobežots savās valdīšanas tiesībās. Pēc tam Andrejs Balodis ar lielām pūlēm un mokām panāca to, ka tapa par mājas īpašnieku... Vēlāk viņa mājās sāka notikt hernhūtiešu sapulces, kurās Andrejs Balodis izvirzījās par lasītāju.

Pēc tēva nāves starp Dāvidu un muižas valdīšanu iesākās strīdi dēļ mājas, kas, kā jau parasts, nobeidzās ar to, ka Dāvids zaudēja mantojumu."

Gan jau arī jāsaprot, ka Kaudzītes Matīsa publikācija gāja caur cenzūru un tāpēc daža stindzinoša briesmonība tajā paliek neminēta, piemēram, fakts, ka 1799. gadā landrāts Melins, vadīdams zemnieku sūdzību izmeklēšanu A. R. Hānenfelda Vērenes muižā, atradis, ka zemnieki, važās saslēgti, likti pie dzirnakmeņu griešanas. No 138 Vērenes pagasta zemniekiem bija aizbēdzis vai miris 121. Nē, nebija nepavisam tik rāmi un nosvērti, kā to stāsta Kaudzītes Matīss. Matīss, piemēram, saka:

"...cēlušās muižai caur to saiešanu un viņas gājējiem dažas nepatikšanas."

Bet Vidzemes civilgubernators Rihters savā ziņojumā par 1802. gada Kaugurmuižas nemieriem ziņo precizāk:

"...Šai sektai ir vairāk pasaulīgu ziņu, nekā no tās varēja gaidīt. Tā zin senu libiešu cilts nostāstu un blakus draudzes baznīcām uztur īpašus lūgšanas namus, un, sapulcēdamās tur, apspriež politiskas lietas. Ja iznīcinātu šo sektu, tad izceltos karš ticības dēļ... Šī sekta istenībā izlaidusi visas melu baumas par brīvību, ko Viņa Ķeizariskā Majestāte it kā būtu dāvājusi zemniekiem."

Protams, brīvības vārds bija gaisā, kaut kā tas nonāca līdz latviešu zemniekiem. Runas bija augušas un augušas

un jau gājušas ārpus Bībeles mācības. Valmieras pusē Kīša Pēteris un Pāvulēnu Jēcis sludinājis "ar varenu spēku" sienu plāvās un citur. Notikuši groziņu vakari un visādas vakarēšanas. Parādījušies jau — nezin kā un no kurienes — kaut kādi rakstītmācētāji un rakstījuši sūdzības ķeizaram. Atskanējis jau tā — "Tas mācītājs sūdos metams!", "Kuļ tukšus salmus!", "Lai kungs arī sit miesu, viņš nevar sist dvēseli!". 1742. gadā Dronas Mārcis bija skaidrojis publiski, ka Vecā Derība esot muižnieks, Jaunā Derība — stārasts, bet luterāņu Dziesmu grāmata — šķilteris un tādus rakstus vajagot "bāzt zem pakāļas". Vēlāk pratināts, Mārcis piedošanu nav lūdzis, tikai aizbildinājies ar dzērumu un nožēlojis teikto.

Latviešu sludinātājiem, teiksim, tādām Jēcim, Pēterim un Mārcim, Hernhūtes lieta izskatījās citāda, daudz asāka nekā no Saksijas atbēgušajiem katoļu baznīcas vajātājiem sektantiem. Bohēmijā un Morāvijā brāļi bija nonākuši smagā konfliktā ar oficiālo katolicismu un tika vajāti par to, ka par paraugu izvirza "paša sākuma kristiešus". Tie sanāksmēs runāja apmēram tā: tur, Sakšu zemē, mums reizēm vēl tagad jābēguļo. Šīs provinces svēto pulciņš iemantojis Hernhūtē pilnīgu atzišanu un mūs pielīdzina Londonas, Kopenhāgenas, Moru zemes, Pensilvānijas utt., utt. saiešanām. Vidzeme ir mūsu Jaunā Hernhūte! Bet kas latviešu zemniekam par šo internacionālo sektas lepnību! Pirmo reizi pēc gadsimtiem radās iespēja zemnieku pašdarbībai, kopdarbībai, kopu apziņai, mazinājās latvietībā žūpība, noziegumi, tumša mānticība, bailība, nomāktība, atmodās tautasdziesmu gaišā iedaba! Tieši tas lika turēties kopā gudrākajiem prātiem. Kultūras atmodas sajūta! Vācu piētisma garā audzinātie mācītāji un muižnieki daudzi pret brāļu draudzēm izturējās labvēlīgi. Liela daļa Luterbaznīcas mācītāju bija apmirusi pēc 1710.—1711. gada mēra, un baznīcas stāvēja tukšas. Valdīja vispārēja nabadzība un posts, bet brāļu draudzes pulcināja labākos un centīgākos apkārtnes ļaudis, muižnieki bieži vien skatījās uz brāļu draudzēm kā uz "labu priekšstrādnieku skolām". Madlienā brāļu draudzei iznāk sevišķi nikni cīņiņi ar vietējo mācītāju Kārli Frīdrihu Štollu. Baložu Dāvis reizēm

viņu pievārē pavisam viegli — tikai ar mieru un acīs skatīšanos. Štolls kliež: tev skrūve vaļā! Tev skrūve vaļā! Un dauza ar kājām zemi.

Vai atkal tā: jūsu pulcēšanās ir izvirtuļu pulcēšanās! Baložu Dāvis: runāriet, bet padomāriet, ko. Pierādiet to, ko jūs nupat teicāt!

Reiz pēc dievkalpojuma Štolls aizskrien uz Krekstiņiem, taisni kad pārruna sākas, sāk kliegt, bet Baloži, tēvs Andrejs un dēls Dāvis, palūdz viņu būt klusākam. Bez trokšņa, bez niknuma: mēs jūs uzklausīsim un atbildēsim. Štolls tikai kliež: kā iedomājaties sprediķot? Kas jums devis tiesības? — Tāpat kā jūs, tas pats, kas jums. Parādiet, kur ir teikts, ka jums ir tiesības, bet mums tas aizliegts — te ir Bībele! — Kas jūs izraudzījis un iecēlis šajā amatā? — Un atkal dauza kājām grīdu. — Tas pats, kas jūs. Mēs izraudzījām jūs sev par skolotāju, viņi izraudzīja mūs par skolotājiem un jums par palīgiem.

Štolls bez barona palīdzības neko neiespēj. Bet barons nogaidoši klusē. Taču labvēlība zūd, kad brāļu draudzes kambaros sāk plūst vairāk ļaužu nekā baznīcā. Brāļu draudzes pašas sāk kristīt, laulāt, tiek apdraudēta jau baznīcas valstiskā autoritāte, un Baltijas baronība panāk, ka ķeizariene Elizabete 1743. gada aprīlī brāļu draudzes aizliedz un aizliedz Hernhūtes brāļiem ārzemniekiem Krievijā uzturēties. Bet ķeizarienes Katrīnas II īpašs ukazs pēc divdesmit gadiem — 1764. gadā — atkal atļauj brāļu draudzēm Krievijā darboties un izplatīties visaugstā valdības patvērē.

Un sākas no jauna masu pacēlums. Jau sestdienas nakti daudzi dodas ceļā, jo līdz saiešanai atsevišķos gadījumos ir savi 30 kilometri, ko iet. Un tikai vēl vakarā ar saules rietu visi šķiras zaļajā birztalā ap saiešanas namu, nodziedot aplī "Labu dienu, mieru, veselību"... Saiešanu namus ceļ jau daudz kur, ne tikai Madlienā un Valmieras apkārtnē vien. Ziedo balķus, ved logu rāmjus. Kam nav mantas, tie paši nāk ar savu roku spēku. Materiāli sanāk nevienādi, bet būvētāji būvē rūpīgi, no sirds un krietni. Ceplu saiešanai pie Alauksta ziedojumi nākuši pat no 50 kilometrus

tālās Smiltenes. Kāda smilteniešu sieva atvedusi vezumu salmu jumtam pati ar zidāmu bērniņu pie krūtīm.

Vēlāk visādi spriedis, kā "brāļu draudzi" atstāt vēsturei, kā to tulkot. Baznīcas vēsture to skatis kā tīri reliģiozu kustību, buržuāziskā kultūrvēsture tikai kā nacionālās atmodas fenomenu, bet sociālisti, piemēram, tolstoļietis (no 1900. gada) un sociāldemokrāts (no 1904. gada), vēsturnieks un valsts kontroles darbinieks PSRS (no 1918. gada) Kārlis Lauders rakstīs:

"...Jādomā, ka še mums ir darišana nevis ar sektantu — murgotāju un fanātiķi, bet ar personu, kura pieturējās pie noteiktiem uzskatiem, ar sabiedrisku darbinieku šā vārda tiešākā nozīmē. Ārējās darbības formas, hernhūtisms, pareizticība, bija priekš Baloža blakuslieta. Viņš uzstājās kā latviešu zemnieku un galvenā kārtā saimnieku — mazgruntnieku — aizstāvis pret baronu ekspluatāciju un tādēļ arī guva tādu vispārēju un lielu piekrišanu. Un bez tam Balodis bija pirmais, kurš pēc daudziem gadu simteņiem iz pašu zemnieku šķiras pacēla savu balsi par zemnieku interesēm un, kā mēdz sacīt, atļautā, likumīgā ceļā, atļautiem, legāliem līdzekļiem aizstāvēja šo zemnieku tiesības."

Ka tas tā bija, to mēs redzēsim, kad sāksies hernhūtiešu pāriešana citās pozīcijās — pareizticībā — un atkal notiks vēsturnieku domas šķiriskā dalīšanās: priesteris vai aģitators? Jautājums paliek atklāts. Bet man nu tik un tā vajag pabeigt sakāmo — par idejas kopšanu. Madlienai ir savas "ideju vietas". Katarses vietas. Kurās var atnākt šodienas cilvēks un just sevi lielāku nekā ikdienībā, just sevim pāri Visu Cilvēku Cenšanos stāvam. Nav pat svarīgi, vai tā ir pagātne vai nākamība, galvenais, lai tā stāsta par idejas klātesamību, par cilvēka nebeidzamu, šodienīgu, tepatīgu pacelšanos, par cilvēka un goda likumiem. Kas ir ideja? Ideja ir lielais "TIK UN TĀ". Ka mēs tik un tā esam palikuši pie sava: dabas lielie attīstības likumi paši par sevi ir cienāmi un svēti, un svēta ir tā vieta, kurā mēs cilvēku vārdā tos apliecinām.

Jā, žēl, ka mēs nespējam vēl savās saimniecībās uzturēt tik lielu un visaptverošu cilvēcības darbu, tādu, kādu te

filozofiski izvērsam. Mums nav vēl šo iespēju. Mums nav tādu audzinātāju. Mūsu speciālistiem nav ne tik stipra humanitāra spēka, ne tādas saprašanas, lai pedagoģiski varētu citus tik pilnvērtīgi audzināt.

Tādus radošus sakarus, kādus mūsu racionalizators Mangulis uztur pa mehanizācijas līniju, ar tādu profesionālu gatavību kultūras darbā neviens nedarbojas. Un ar tādu atdevi, kā Sašiņa darbojas cilvēku aizvadišanā kapos, — ar tādu atdevi neviens nedarbojas cilvēku šurpdabūšanā, vai tās būtu tepat vecās dvēseles, uz pilsētu aizslidējušās, vai vēl nedzimušās no zvaigžņu tālumiem.

Jūs redzat, ka grūti ir būt un pastāvēt reizē ražotāja un reizē kultūras cilvēka stājā, ja tev kā vadītājam nav savs "TIK UN TĀ" postulāts.

TIKUNTĀSPĒKS

Ir tāds vārdiņš "tik un tā". Ir vajadzīgi kādi pamatlikumi, kas jebkurā juceklīgā plūsmā tevi dara neizkustināmu. Ir vajadzīgs Tikuntāspēks. Tāds spēks, kas jebkurā kļūmīgā, strīdīgā vai pat panikas reizē paņem pāris soļu atpakaļ, izrāpjas atmuguriski no kļūmīgās situācijas ārā, atpakaļ un sāk no izejas punkta atkal. Tik un tā. Neatkarīgi no tā un neatkarīgi no tā — tik un tā! Ir vērts atcerēties Romēnu Rolānu: "Varonis ir tas, kas dara visu, ko viņš var. Citi to nedara." Ja jau dabā — Visā Dabā — tā iekārtots, ka rezonanses programmas vienmēr pārspēj disonanses programmas (tik un tā!), tad laikam gan ir pareizi tā rīkoties, lai ļaunuma analīzei un nosodišanai veltītais laiks nekad nebūtu lielāks par labā iekopšanas laiku. Gluži otrādi, prātīga spēku pielietojuma attiecība prasa, lai pozitīvajam veltītais darbs pārsniegtu negatīvajam veltīto darbu savas trīs reizes. Tas ir, viena ceturtdaļa spēka vispārsociālajai dzīvības programmai, ceturtdaļa spēka katra atsevišķa cilvēka individuālajai audzināšanai un viena ceturtdaļa filozofiskās domas kopšanai. Tad atlikusi ceturtdaļa paliek pretcīņai un pretdarbībai.

Sabiedrisko programmu jau mēs veicam: sabiedriskās ražošanas bāzi mazpamazām un mērķtiecīgi audzējam, labiekārtotu dzīvi veidojam, kultūras namus, sabiedrisko pakalpojumu centrus, ceļus, skolas būvējam, tātad vispārībai dodam. Bet cik tas nonāk pie katra cilvēka? Cik tas pie cilvēka nonāk īpaši, sevišķi, individuāli?

Rūpējoties par visiem, mēs nerūpējamies par katru. To es gribu sevišķi uzsvērt, ka rūpes par visiem vēl nenozīmē rūpes par katru.

Piemēram, rūpēs par plāna izpildi, tas ir, rūpēs par visu pilsoņu labklājību, mēs nemaz neievērojam, ka dažā atbildīga darba darītāja, slaucēja, piemēram, dzīvo cilvēkam nepiedienīgos apstākļos. Es atceros igauņu zvejnieku kolhoza "Hāpsalu" partijas organizācijas sekretāra teikto sapulču zālē caurbraucējiem ekskursantiem: "Mēs cenšamies izpildīt ne tikai plānu, mēs cenšamies, lai mūsu ļaudis labi dzīvotu."

Otrs piemērs: Latvijas lauki var lepoties ar izglītotiem speciālistiem. Un tajā pašā laikā "Madliena" divus gadus meklēja piemērotu galveno agronomu un neatrada. Sabiedriskā vīskopu vērtējumā pietiek ar speciālista diplomu, bet saimniecībā diploms jāatsifrē individuāli: darbaspējas, informētība, orientēšanās spēja, cieņa pret darbu, cilvēkiem un idejām — tas viss nav diplomā nofiksēts. "Madliena" meklēja agronomu ar visām šīm īpašībām kopā un neatrada, par galveno agronomi tagad strādā ilggadējā sovhoza agronome, viņa vismaz ir vietējā un pazīst cilvēkus, katru lauku un katru mākonīti virs galvas. Strādāt ar katru — tā zināmā mērā ir tāda kā apstāšanās skola. Jāatrod laiks apstāties pie katra cilvēka un viņu uz klausīt. Sociālās labiekārtošanas un ražošanas darbi ir tik lieli, ka tie neatļauj apstāties pie atsevišķa cilvēka, it kā tas būtu mazsvarīgāk. Tikko mēs vecmāmulai vecajā sētā kaut ko atsakām — remontpalīdzību vai ko, reakcija iet neiedomājami tālu — līdz pilsētai, kura aug viņas mazbērni. Bērni jau "aizbēguši" un iekārtojušies pilsētā, bet ziņas par vecmāmuļas likstām ieprogrammē arī viņos negatīvu attieksmi pret lauku dzīvi, mēs it kā nogriežam arī ģenētisko saikni, cerību, ka nākamās paaudzes gudrākie atgriezīsies. Ne pilsētā "caurkritušie", bet tieši gudrākie, studētie. Jo liels ir to lauksaimniecības studentu skaits, kas nāk tieši no pilsētām. Tālu jau mūsu paaudzes no zemniecības nemaz nav aizgājušas, ģenētiski mēs vēl visi esam zemnieki.

1, 2

Sovhoza «Madliena» direktors Jūlijs Beļavnieks.

3, 4

Galvenā agronome Ināra Jēkabsone.

5, 6

Brigadieris Voldis Bērziņš: «Kad tu darbu jūti kā svētu lietu,
tad jau cita svētuma nevajag.»

7, 8

Kārlis Hūns. Latvietis. 1863. g. * Pašportrets.

9, 10

Celtniecības inženieris Egils Vilnītis ar ģimeni.

11, 12

Anna Boļšaka. Viņa uzticēja savu dienasgrāmatu.

13, 14

Arturs Mežaks no Ādmiņu kalna.

15, 16

Eduards Brencēns. * E. Brencēns. 1905. gads.

17, 18

Kapsētas pārzine Aleksandra Miķelsone — saukta Sašiņa.

19, 20

Tante Vilma – skaistāko vainagu pinēja Vidzemē.

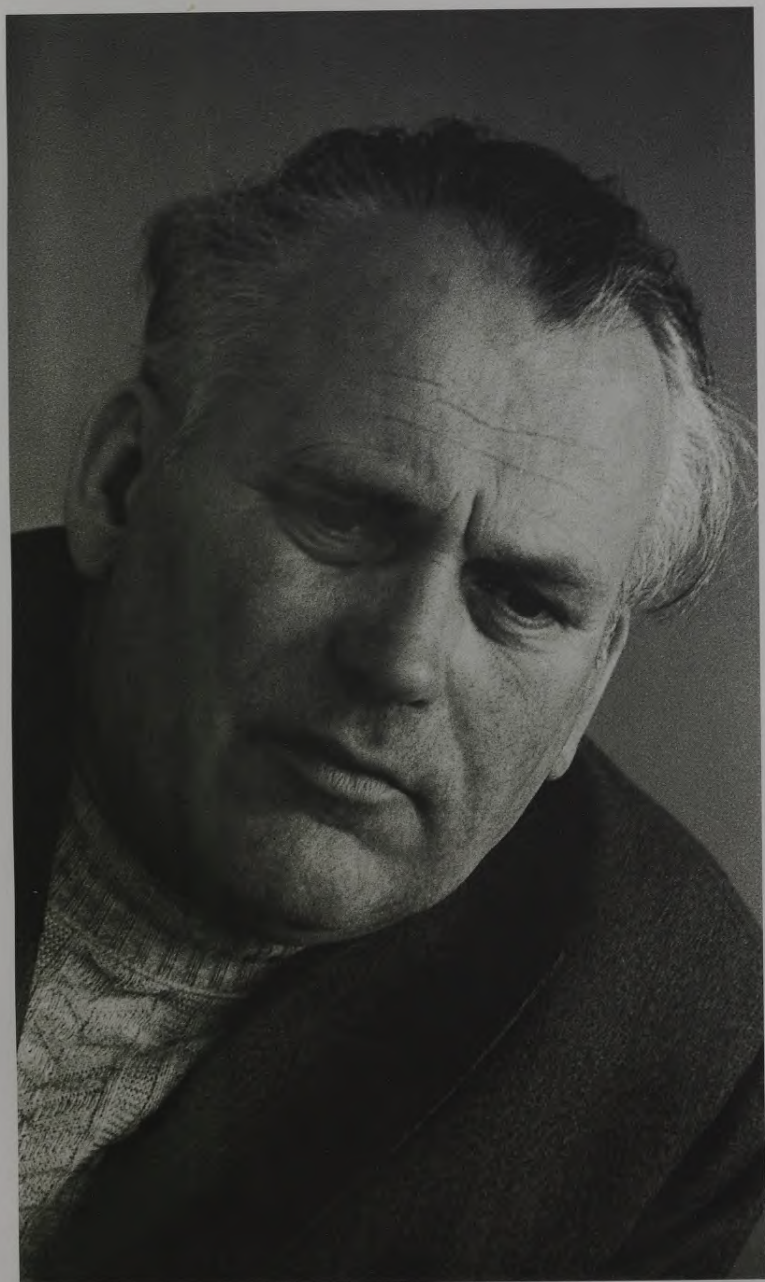
21, 22

Sarmīte Birava ir trenere, neklātienē studē veterināriju.

23

* * *

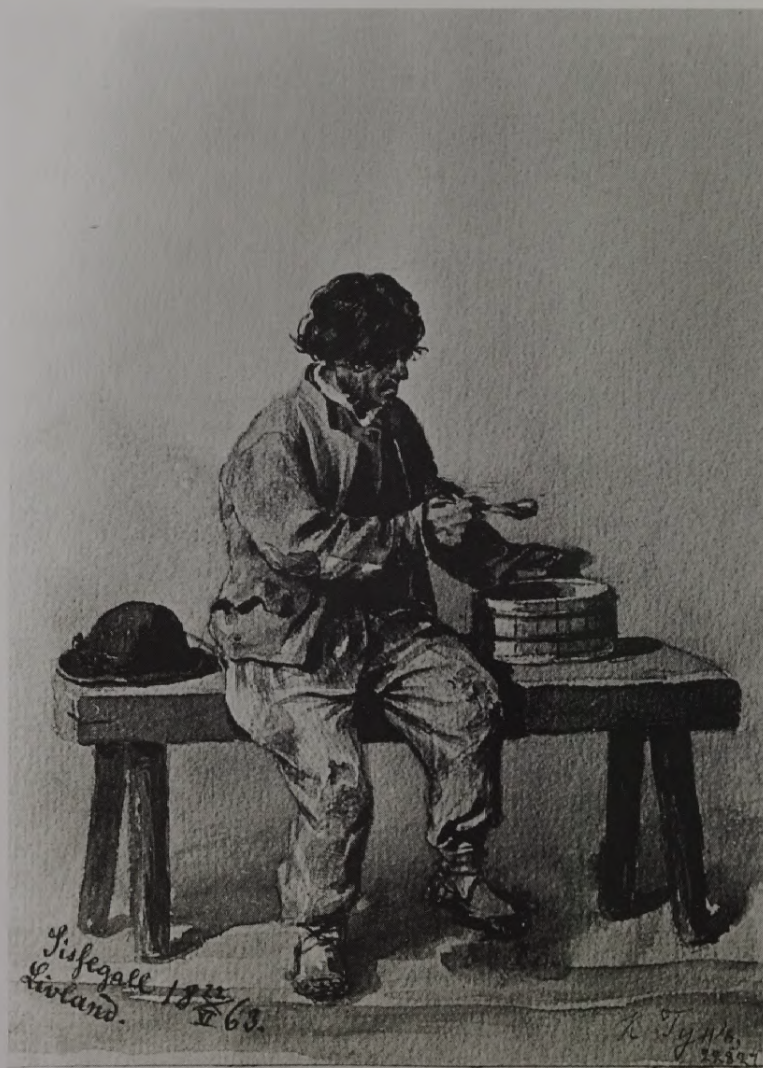

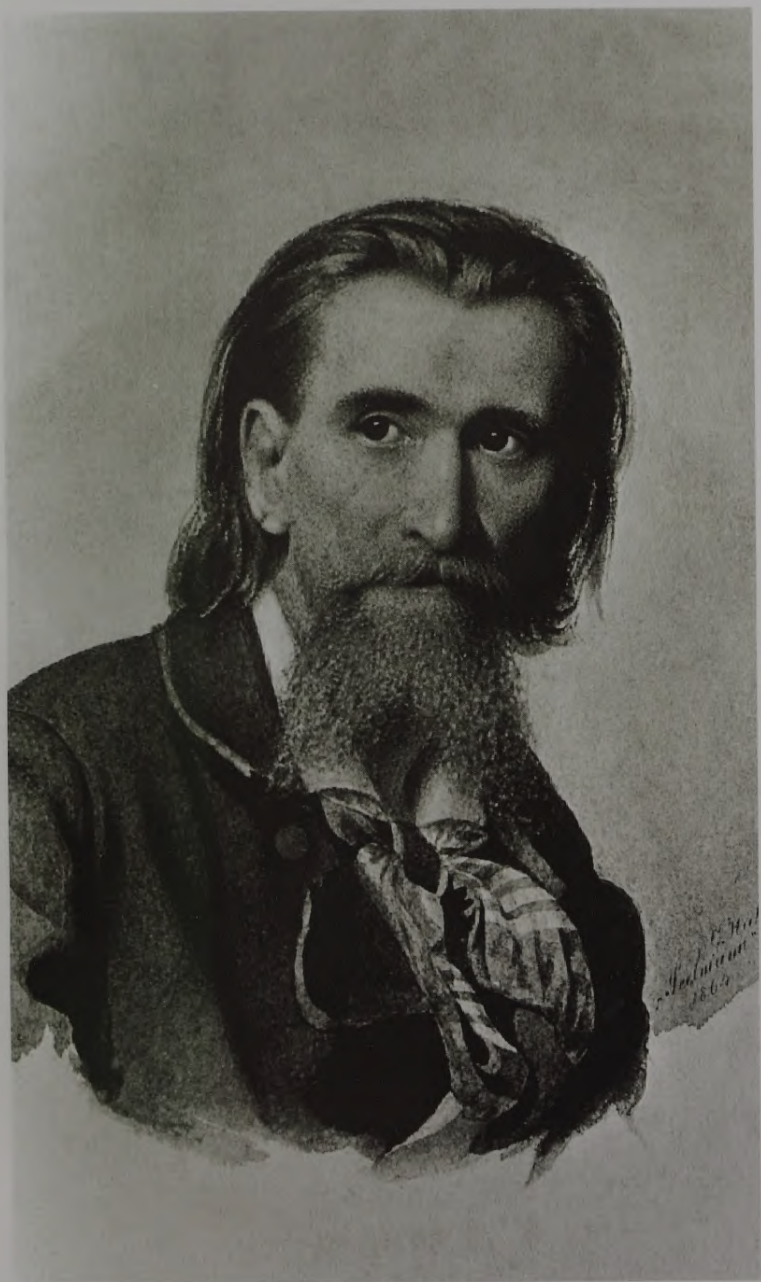

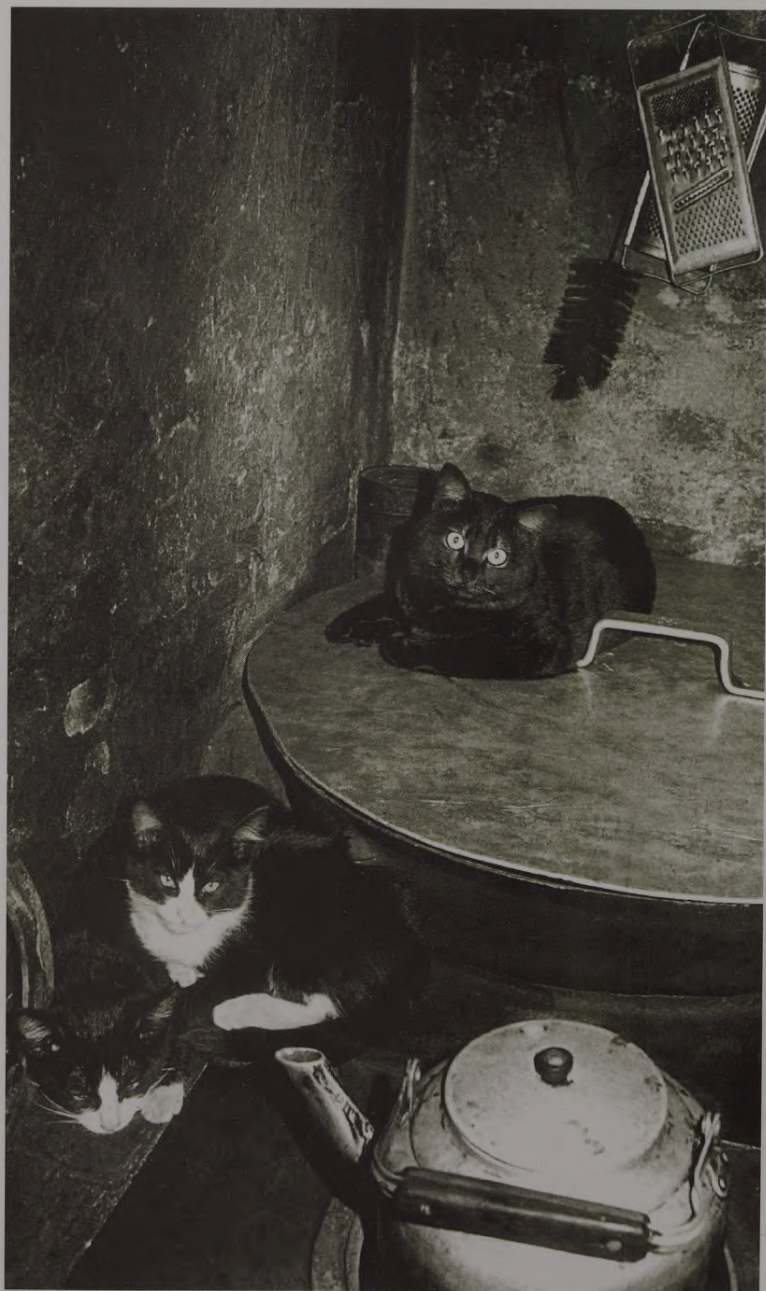

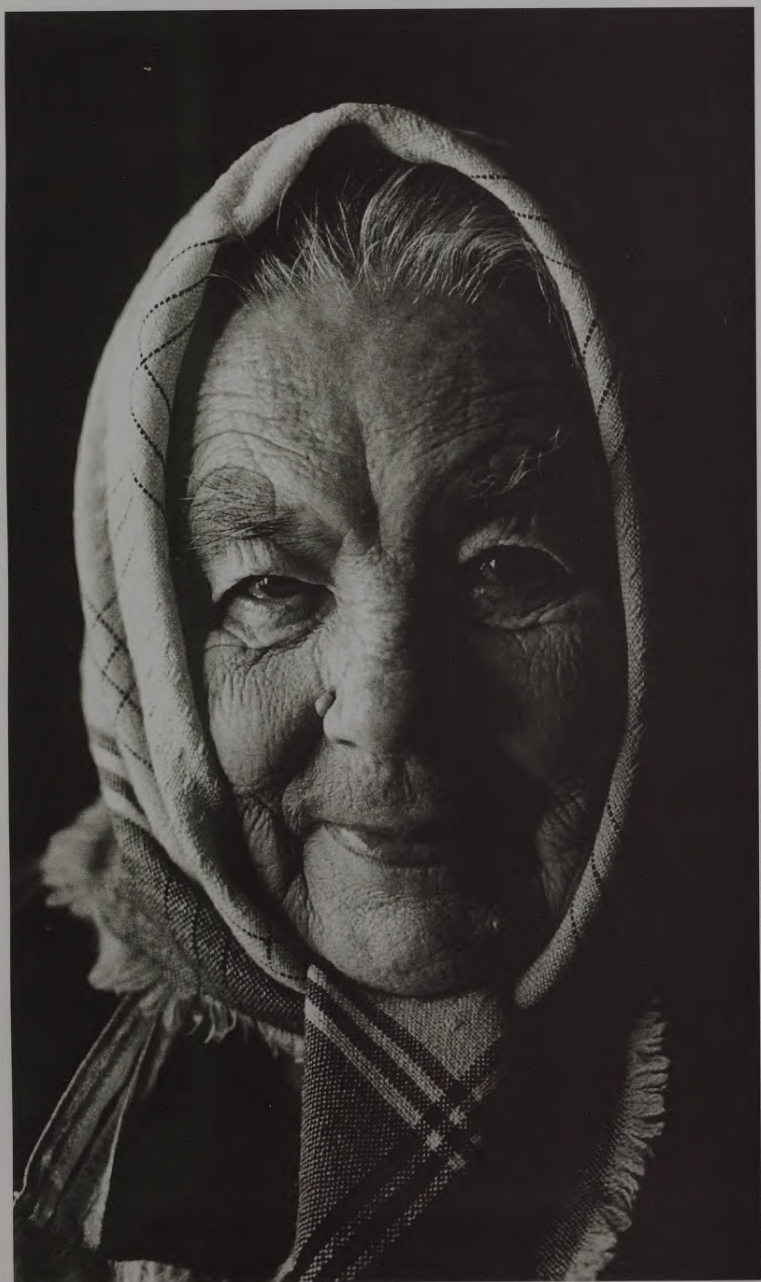
Латвий.
Лифляндской Гв.

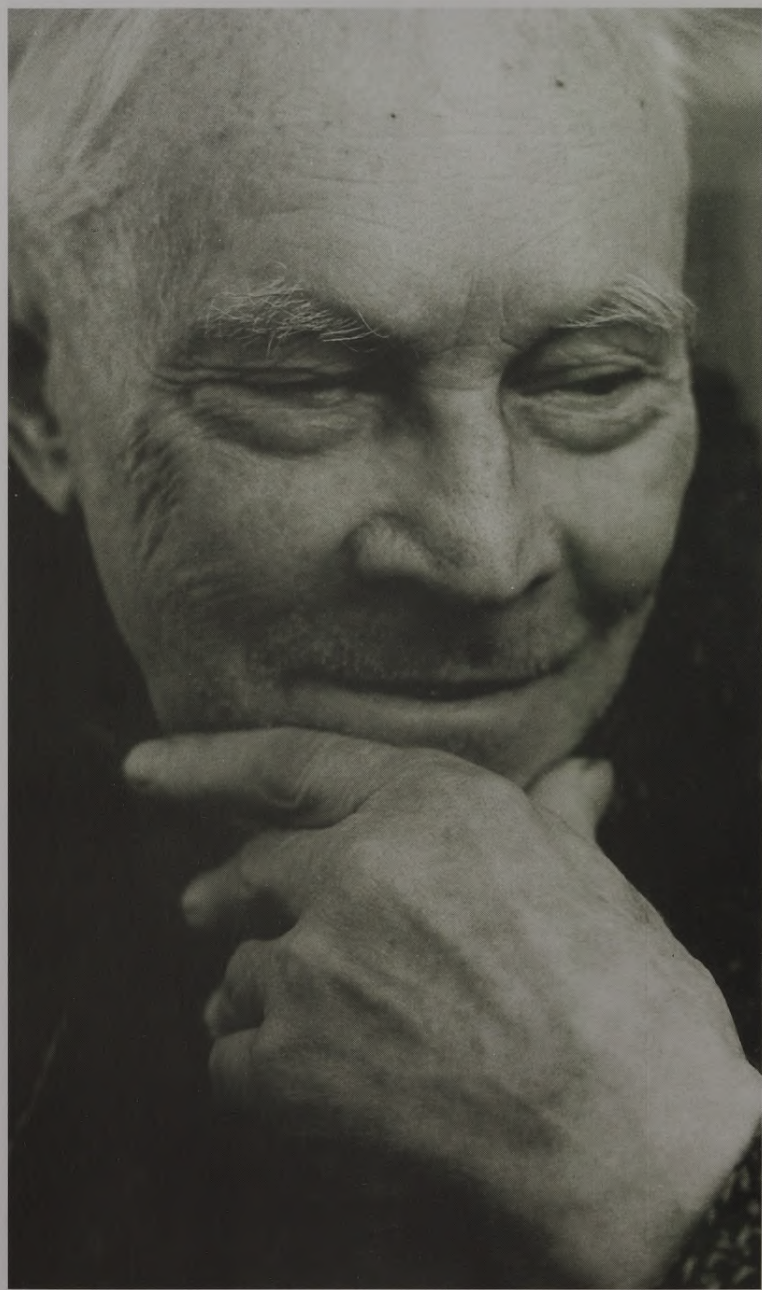

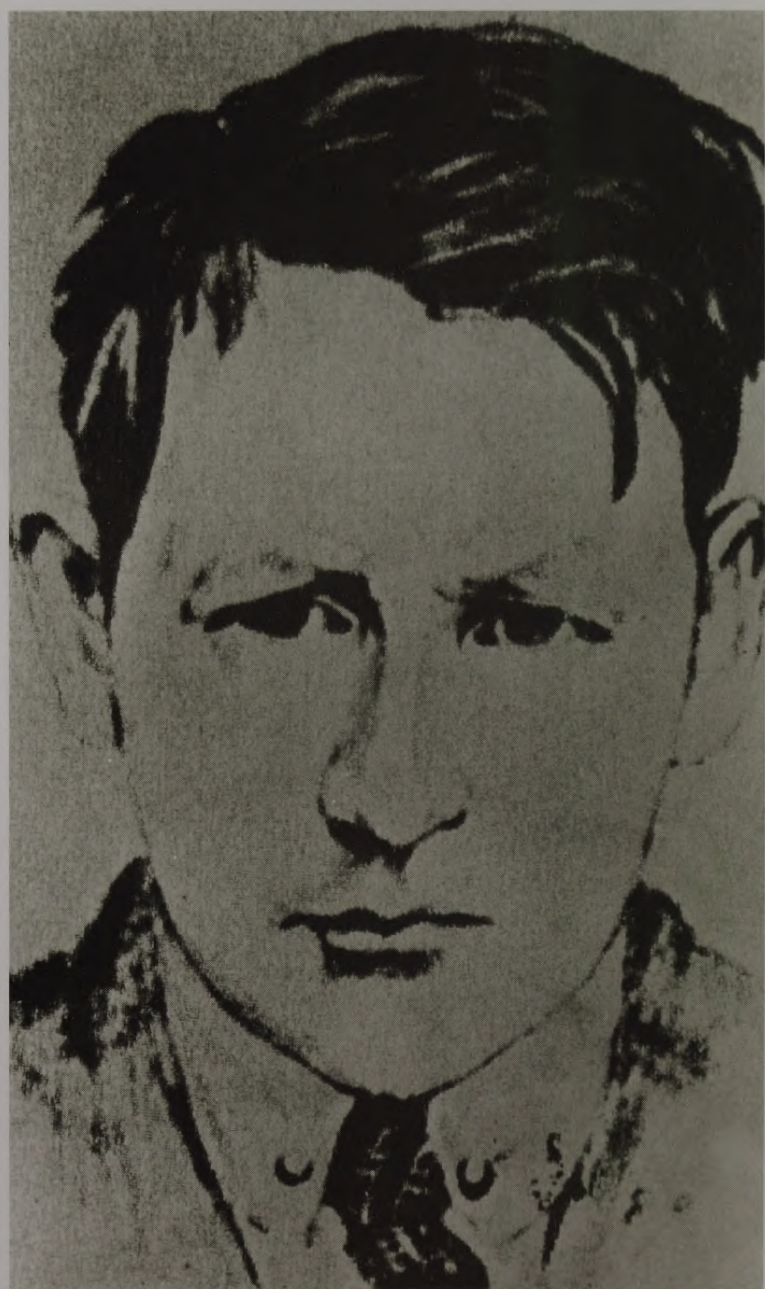

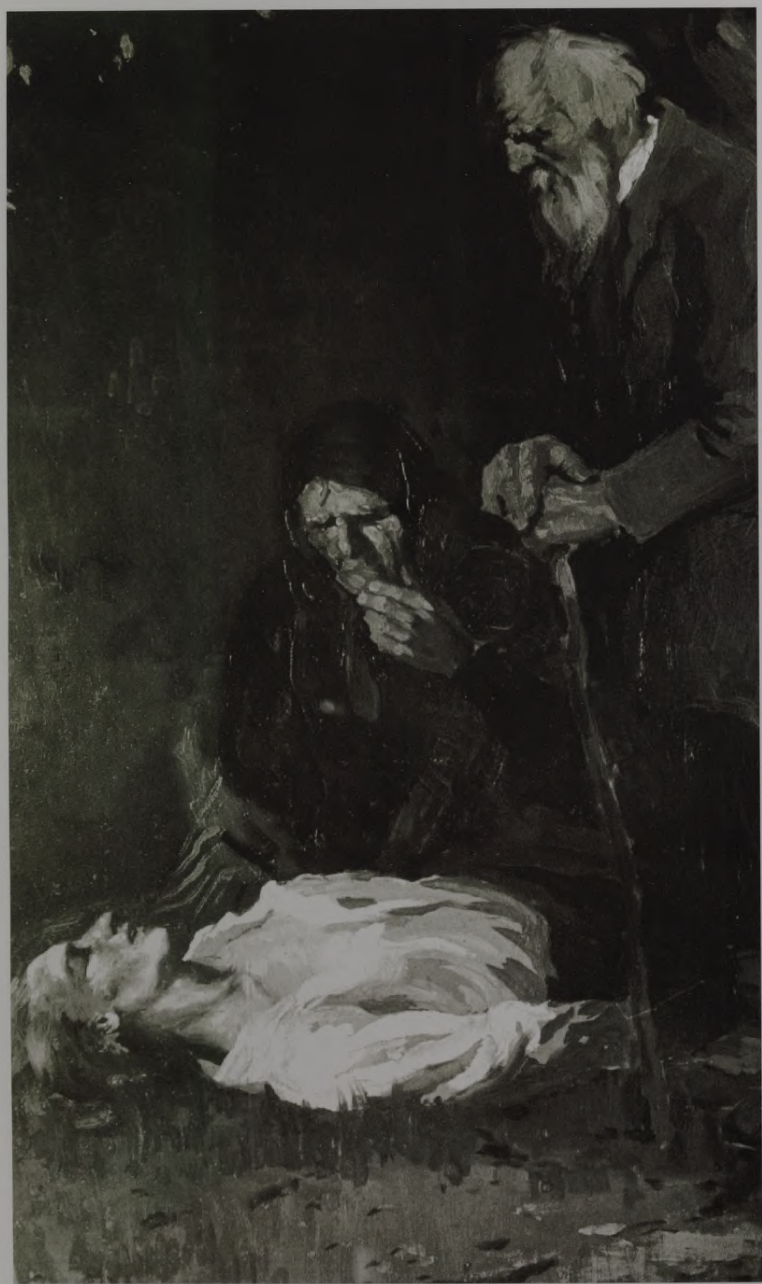

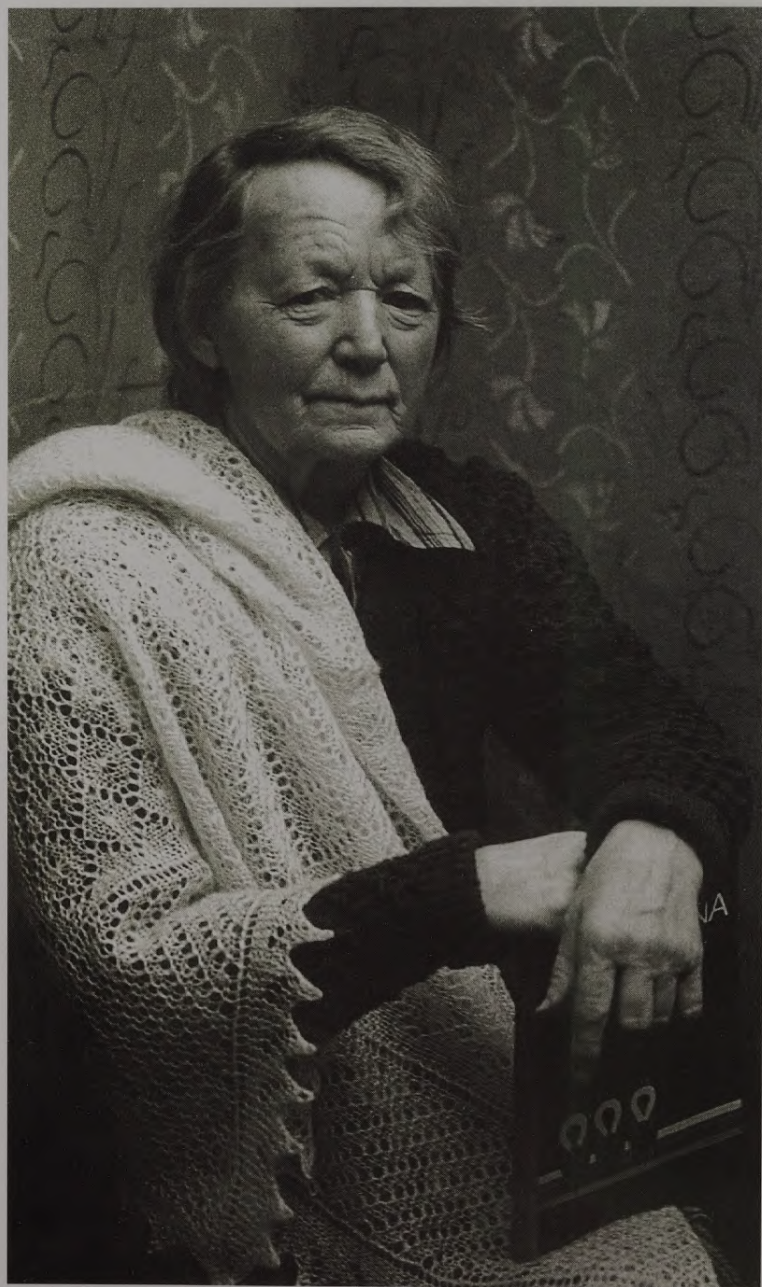

Katram cilvēkam vajadzētu būt savai individuālajai programmai. Kad viņš ieprogrammē sevi laikā un telpā — darbos, vārdos un domās. Darbos, jā, tur mēs sevi ielānojam, vārdus arī izdomājam — kā atskaitīties, kā aizstāvēties, kā pārnest, kā kritizēt, kā izlūgties, vienīgi doma izpaliek. Vai jūs esat ievērojuši, ka cilvēki, sevišķi vadošie, bieži atvaira priekšlikumus ar teicieniem “padomāsim”, “par to jāpadomā”, “izdomāsim kaut ko”, bet paliek tikai solījumu līmenī. Jo — nepadomā. [..]

Tātad — cilvēks neieprogrammē ne savā ciemā, ne savā laikā domu, plāno tikai darbību, bet domāšanu gaida no otra. Sevišķi uz bezdomu dzīvošanu pamudina pārlieks centrālisms. Tad nu centra speciālistiem, ražošanas centrētājiem, jāmaca būtu arī katru decentrēties, pareizāk, pašcentrēties. Cik cilvēkā būs vairāk iekšējās kārtības, tik nosvērtāki un harmoniskāki būs viņa darbi kopībā.

Tie nu būtu divi pozitīvie spēka pielikšanas lauki: sabiedriskais un individuālais. Bet vēl svarīgāka ir trešā apjēga: par to, kas ir vispār. Par cilvēka filozofisko drošību. Ko nozīmē “filozofiskā drošība”? Tikai tā notur cilvēku priedīgā, radošā līmenī. Apziņa, ka tu esi drošs sevī, drošs citos un ka jūs esat droši savienoti. Apziņa, ka reizē ar mantu un īpašumu labklājību pastāv vēl **īpašību labklājība**. Un ka mums ir šīs īpašības, lai mēs varētu justies labklājīgi. Tas rada lielu drošības sajūtu. Tā, protams, ir lielāka lieta nekā kolhoza statūtu apjaušana. Kolhoza statūti dod tev kolhoznieka drošību un nodrošinājumu. Pasaules likumu apjaušana dod filozofisku drošību. Nu kaut vai šī pati spēku pielikšanas formula — cik veltīt pozitīvam darbam, cik cīņai ar melnajiem — tā ir jau filozofiska programma. Tikko tu to esi apguvis, tā tev sabiedriskajās programmās vairs nav tik grūti. Tev ir Tikuntāspēks. Lai kas arī notiktu, tu zini, ka trīs ceturtdaļas spēka tev jāatlicina iešanai uz priekšu.

Ciema padomes sesijā šoruden viens no vecajiem deputātiem iekarsis teica, nevis teica, bet sauca: vai jūs varat man pateikt, kur mums ir kāda svēta vieta, kur, kur? Kurā vietā?!

Visos laikos un visās sabiedrībās ir bijušas vietas, kurās cilvēks atnāk un apstādina sevī laiku. Apkārt dzīvē viņš to nevar apstādināt, bet sevī var. Ja viņam ir kādas domas vai jūtas, kas viņam svētas, tātad mūžīgas, tātad pāri laikam. Senais latvietis gāja svētbirzī un dievināja dabas simbolus: Mežu, Zemi, Pērkonu, Jūru, Vēju. Viņš pieņēma par svētu Dabas Kopsaskaņu, visu dabas māšu saskanīgo darbošanos: Meža mātes, Zemes mātes, Jūras mātes un Vēja mātes draudzīgo loku, kas viņu apņem un uztur. Viņam šis sargājošais Mātes Princips bija svēts. Saskaņa ar to viņā radīja "filozofisku drošību", kas savukārt deva cilvēkam šo vienmēr aktuālo, atjaunojošo Tikuntāspēku, izturoša un izturēta pozitīvisma spēku. Kristiānisma reliģija latviešos saknes dziļi nelaida, bet, kad ordenis bija iznīcinājis visas pagāniski svētās vietas dabā un latviešu paaudzēs, kādu laiku pie latviešiem pāri ikdienas nelaimēm stāvošu lielāku domu uzturēja hērnhūtiešu saiešanas nami. Tās bija glābšanās vietas, kurās latviešu zemnieka radošais un godīgais, no dainām nākošais gars saplūda ar tādu pašu cēlsirdīgu Eiropas protestantu garu. Tā bija laba filozofiska skola latviešu zemniekam, jo mācīja plaši un abstrakti domāt, vismaz uzturēja pie dzīvības lielās dabas, labdabības un Visuma sakarības. Tā bija "kolektīvā apziņa par Pasauli Vispār".

Nevaram teikt, ka Madlienā nav svētu vietu. Piektā gada akmens pie kapsētas ieejas ir svēta vieta un Brāļu kapu laukums, mēs tur ejam, mūsu bērni tur iet, un daudzi tur atnāk ar sirds iedrebēšanos. Jo ideja pati ir kopjama tikpat daudz kā idejas uzņemtspēja un idejas mantotspēja. Ideja pati.

STARP STRESU UN APĀTIJU?

Nu, darbojas jau, darbojas tas Tikuntāspēks, bet ej nu zini, kā katrs cilvēks to saprot! Mangulis, piemēram, gribētu kopt Racionalizācijas Principu vairāk, nekā pie

mums dara. Ar pašu saimniecisko iekšējo racionalizācijas darbu viņš tiek galā ļoti labi, bet viņš gribētu, lai republikā Racionalizācijas Ideja būtu svētāka, nekā tā pašlaik ir. Tagad visādas aiztures bojā nervus, sacel īgnumu. Un tā "trešajam līmenim" — personīgajam līmenim — nekas netiek. Tikai negatīvās emocijas. Vadīt? Vadīt var tikai bez sirds. Citādi nervu sabrukums, krepķi vai infarkts, viņš saka. Man tā priekšniekošana nepatik.

Mangulis ir jauns vīrs, bet jau sirmiemi matiem. Un ir atteicies no jebkādiem vadīšanas darbiem. Izvēlēties sev atbildamu, sev pārredzamu, pārvaldāmu darbības lauku. Trīs vīri jaunās tehnikas grupā, viņš kā inženieris un divi atslēdznieki. Un par savu darbu, savām mašīnām, saviem priekšlikumiem, risinājumiem atbild pilnām. Viņi ir it kā norobežojušies no ikdienas čupainās darba organizācijas un strādā savrup. Pat novietojušies savrup. Mangaļa birojs atradis vietu vecās muižas klēti, otrajā stāvā ar ārtrepēm gar plēstu laukakmeņu sienu, ar logu uz ciematu tālumā. Lielās darbnīcas, garāžas, tehnikas centrs — arī tālumā. Te ir tikai pašu gudrotāju mazā darbnīca. Blakus aizlaists muižas dārzs. Savs klusums un miers. Nejaušība? Varbūt. Nē, laikam gan izvēle. Tāpēc ka Mangulis ir zinātnieks. Viņam tehnika nav gāzes pedāļa brēcināšana, mazvērtības kompleksa izlīdzināšana gāzējot. Jauda jau muļķa rokās ir tikai muļķība. Lauksaimniecības mašīna ir jāpadara inteligētāka, sarežģītāka, smalkāka, gudrāka — jo starp primitīvu mehānismu un primitīvu mehanizatoru pastāv atgriezeniskā saikne.

Vissarežģītākais mehānisms, protams, bija zirgs. Tādu otru mēs vairs neizgudrosim. Zirga un arāja kopīgo inteligenci pierāda kaut vai tautasdziesmās atstātā informācija. Kolhozā darbojas "Avots", interesanto tikšanos klubs. Tas tiešām ir interesanti — redzēt, kādus slēptus mehānismus iedarbina Oļģerts Dunkers, kāpēc mūsu sievietes viņu tā un šitā klausās, veselas divas reizes aicinājušas, kā darbojas Imants Skrastiņš, kā Ģirts Jakovļevs.

Jūs gribat zināt, kam te pie mums ir savā pasaule, sava stabilitāte. Katram ir savs ventilis, pa kuru aizbēgt.

Lielākā daļa glābjas glāzītē, glābjas vārda dienā, dzimšanas dienā. Alkohols ir diezgan iecienīts stabilizators. Kad nejūt, ka darbs tevi celtu. Kaut vai nedaudz to just! Šo paceltību.

Nē, Mangulis nav no vieglajiem vīriem. Nē, viņš nešķendējas, viņš vienkārši ir ļoti rezervēts. Es neteiktu, ka rezultāti ir kādi sevišķie, nebūtu par ko sevišķi priecāties, viņš saka.

Direktors gan laikam tā nedomā. "Lauktechnikā" ir tāds štats — jaunās tehnikas inženieris. Nav zināms, ar ko viņš nodarbojas. Mums gan vajag, mums tiešām tādu vajag, saka direktors. Nav jau nekāda piparbode, ir liela saimniecība!

Un, tā kā mašīnas atnāk nekvalitatīvas, pusatbilstošas, kaut kādas pusmašīnas, tad jāgudro, jātaisa, jāpiemēro pašiem. Ir daudz iesāktu objektu, kas jau šogad jāizdara. Piemēram, barību fermā lopīņiem izdala, braucot starp rindām ar traktoru. Tas bojā govīm garastāvokli: trīs reizes dienā durvis vaļā, trīs reizes troksnis. Vajadzētu ieviest elektriskos izvadātājus. Bez trokšņa. Tas būtu jādara republikas līmenī, mēs ar saviem atslēdzniekiem palikām pusceļā. Ko līdz zelta rokas un zelta galva, ja nav laika! Sākām jau aizpagājušajā ziemā: ir stūre, ir šasija, bet nav vēl izdomāts kabeļa pievadījums. Un šo ideju izspieda darbs pie kacenkāpostu norāvēja. Visam pietrūkst laika. Vēl viens spēkbarības izdalītājs: pagaidām ar rokām stumj truļus. Un nav jau arī šī paša truļa. Burtiski pēc dažiem mēnešiem gultni beigti — un jānoraksta. Jau kuro gadu tā — atved un noliek mums, dari, ko gribi! Uzrakstīt reklamāciju? Lieks laika patēriņš, tam nav rezultāta. Labāk gudro ko pats — saviem spēkiem. Tā katrs savā saimniecībā ko gudro. Jo vajag.

Ūdens gredzena tipa vakuumsūkņi govju slaukšanai. Nevarētu teikt, ka ļoti aktuāls, bet eļļas sūkņi bieži maitājas, jo, kad trūkst labas eļļas, ieļļā eļļu, kāda pagadās, no traktora, pat izlietoto ar visu smilti. Un tad ir dikstāve, aizkavē slaukšanu, bojā gotiņas. Visas republikas apjomā

tā ir milzīga skāde. Bet šis iet tikai ar ūdeni un ir klusāks.

Nav siena nokrāvēja šķūnī... Jābrauc uz Ulbroku, jānozīmē, jānokopē. Vienkāršāk būtu, protams, pieprasīt, lai atsūta dokumentāciju, bet šis dienests republikā nedarbojas.

Novatoru izstādē bija tikai mēslu sūknis, bet neviens nevar pastāstīt sīkāk tehnisko raksturojumu. Tagad speciāli jābrauc uz Latgali, bet tur saimniecībā tas izstādē nestāvēs, būs ieracies mēsls, un es gandrīz garantēju, ka viņiem tur nav nekādas dokumentācijas. Jo viņiem ir tāpat kā pie mums: es uzskicēju uz lapiņas, un mans mehāniķis uztaisa. Tā viņiem arī. Un Ulbrokā izstādei atsūta tikai vispārējo skatu un ideju. Jo vienam saimniecības inženierim nav nemaz pa spēkam iziet visu šo klapatu ceļu, lai izgudrojumu dokumentētu. Trūkst zinātniskā dienesta. Tādā dienestā vajadzētu strādāt cilvēkiem ar praktisku tieksmi, ar realizēšanas, ieviešanas sapratni. Ne tikai ierēdņiem. Republikā vajadzētu koordinējošu centru, kurā uzzināt par konstruktoru darbu — kur kas ir, kāda ekspluatācija, kādi panākumi. Ir Zinātniski tehniskās informācijas pārvalde. Tur ir labi, atsaucīgi cilvēki, bet pārāk nemērķtiecīga informācija. Vācējs savāc no lauksaimniecības pārvaldēm saimniecību iesniegtos priekšlikumus, bet tie ir steigā noformēti. Mapīte ir plāna — kādi 200 priekšlikumi gadā, ne vairāk. Un informācijas kartītes arī noformētas formāli, uz ātru roku. Ja izdodas aizbraukt uz saimniecībām, tad ieraugām kaut ko pavisam citu. Īstu. Saimniecību inženieriem — steiga un laika trūkums, varbūt tāpēc tāda pavisarība.

Vēl esam iedomājuši iekārtu olu čaumalu apstrādei. Šefi, cepumu rūpnīca "17. jūnijs", katru dienu izmet atkritumos simtiem kilogramu olu čaumalu.

Visu laiku pētām, kāds būtu govīm fermās vislabākais stāvvietu veids. Ārzemēs modē ir slaukšanas zāles, bet neviens tomēr apgalvot neņem, kā labāk: piesietā vai vaļējā turēšana. Mana doma: govīs paliek piesietas, bet slaucamā iekārta — garāmbraucoša. Govīs sašķiebj tajās pašās stāvvietās, skujiņā.

Uz GAZ-62 bāzes jātaisā miglotājs — visām lauku kultūrām. Ar jaudu līdz 100 hektāriem dienā. Mazie agregāti nav tik efektīvi, mūs neapmierina.

Uz veco kombainu bāzes jāuztaisa siena vālotājs ar vācu pļaujmašīnas neizmantoto agregātu. Vāciete ir neaizstājama pļaušanā, bet nevar reizē pļaut un vālot. Un šo importa mašīnu nav tik daudz, lai pļaujas laikā ar tām vien visu izdarītu. Brīvais vālošanas agregāts jāpiemēro mūsu mašīnām un jālaiž vācu pļāvējam tikai pļaut. Tā būs ātrāk. Ir jādabū un jāuzstāda skuju smalcināmais aparāts, pneimošķīrotājs. Ražošanas apvienībai "Silava" tāda mašīna ir izstrādāta mežsaimniecībā. Tā strādā jau arī Valkas rajona "Oktobrī". Projektējam pneimotransportieri: kā broileru cehā dabūt prom vistu mēslus līdz krātuves bunkuram un no bunkura uz kalti vai komposta vietu. Tā, lai nepiesmirdina visu ciemu. Galvenais, lai nesmirdētu. Jo fabrika no ciema nav tālu un vistu mēsli smird neuzvarami.

Mēs lasām presē par smieklīgi maziem izgudrojumiem, kad tepat zudumā iet tūkstoši. Piemēram, vistu fermās ir olu transportieru lentes, no džutas austas, grūti dabūnamas. Brauc ar kukuļiem, groziņiem tās izdiņģēt. Bet tie, kuri nevar izdiņģēt, konstruē griežamās mašīnas paši un griež kopā 500 milimetru platās graudu transportieru lentes. Jo vajag un nav kur ņemt.

Un pats aktuālākais — nesmalcinātās zaļbarības novācējs: zāli, kacenkāpostus, zaļo masu. Ieved novācējus no VDR, bet tie nav pašgājēji, un nemaz nevar arī dabūt. Mēs taisām pašgājēju. Tā taustoties, to veido vēl pāris saimniecībās.

Var aizbraukt apskatīt. Bet zinātniski noformētas tehniskās informācijas nav. Es pašķirstīju to mapī Rīgā, tā ir formāla. Un nav klasifikācijas. Tam, kas šajā mapē, vajadzētu būt arī kataloga kartītē. Teiksim, ja kāds meklē par kartupeļu šķīrošanu, tad viņš varētu to atrast. Principā vajadzētu speciālu bibliotēku. Ar kartotēku. Lai būtu no Vissavienības pieredzes, no aizrobežu pieredzes, no pašu

racionalizācijas pieredzes. Kaut kas līdzīgs jau ir, bet praktiski nav. Visi pagrabi bibliotēkā skapju pilni, bet neaprit. Ja sabrauktu desmit cilvēki, kas gribētu iepazīties, viņiem pat nebūtu kur lasīt, nav lasāmvāles. Tāpēc galvenais, ko varam, — kontaktēt tieši ar pašiem praktiķiem citās saimniecībās. Gudri inženieri ir Saldus rajona "Druvā", Valkas "Oktobrī", Priekuļu izmēģinājumu saimniecībā, "Lāčplēši", Skrīveru saimniecībā. Racionalizatoru doma Latvijā ir un dzīvo diezgan stipra, kaut arī oficiāli neorganizēta, pareizāk, pusorganizēta. Cik daudz tiek paveikts, tas atkarīgs tikai no tā, cik saimniecībā ir tādu cilvēku, kuri grib darbu veicināt, un cik viņi ir neatlaidīgi. Prēmijas? Prēmijas pirmkārt visvieglāk saņemt "par racionāla darba veicināšanu". Tas faktiski ir par cita priekšlikumu ieviešanu ražošanā. Tikai tad, kad pēc dota tehniskā risinājuma kāds ievieš kaut ko savas saimniecības ražošanā. Mēs to nedarām, mums pietiek ar savām idejām.

Bet par jaunās tehnikas ieviešanu prēmijas var izmaksāt pati saimniecība. Tas ir, paši izgudro un paši sevi prēmē. Varētu tādas būt varbūt par zāļu kombainu, ko taisām, par vistu mēslu kalti. Par minerālmēslu iekrāvēju sējliedmašinā. Iesākts pie mums ir daudz, bet nav materiāla un nav laika. Kādi 15 nopietni racionalizācijas darbi, bet, kā nāk ražas kampaņas, tūlīt mūs izformē: uz remontdarbiem, uz graudu kalti. Direktors saka: smadzeņu trešs. Skaisti jau tas skan, bet tik un tā nav laika, un nevar jau arī maizes kampaņai atteikt.

Un tā racionalizācijas priekšlikumi līdz autortiesībām netiek zinātniski noformēti. Direktors gan teica: mēs jau varētu uztaisīt papīru un ekonomisko pamatojumu, ekonomijas procentu un pa trepīti uz augšu, tad var dabūt arī prēmijas. No VIRB. No Izgudrotāju un racionalizatoru biedrības. Bet viņš arī — saka un nepasaka. Varētu — tas ir vēlamajā izteiksmē. Racionalizācija paliek pusratā. Pat kaut kādā no citiem slēptā limenī, ja informācija nenonāk izvērstā, aprakstītā veidā metodiskajā centrā. Jo paši praktiķi tajā gudrajā saimniecībā nav diez cik pretimnācīgi izrādīt

un skaidrot. Braukājot pa saimniecībām, jārēķinās ar to, ka mēs viņus traucējam saspringta darba laikā, visi dzen plānu, dažreiz negrib nemaz ielaisties. Vai tas ir konkurences moments? Es nezinu. Diez vai konkurence, bet tāda kā špikošana no otra dažreiz iznāk. Pie tam ir jāzina, vai ir vērts špikot, saka Beļavnieks. Mēs, "Madliena", esam stipri, ar mums ielaižas, mums izrāda, bet es varu iedomāties, ka ar citām, nevarīgākām saimniecībām tā nekontaktē. Kontaktē gudrais ar gudro, jo tad ir paredzama apmaiņa, savs profits. Cesvainē ir labi liellopu fermu būvētāji, viņi atdeva mums betonceha agregātu, viņiem, kad lielā celtniecība beigusies, tas par lielu. Diezgan primitīva iekārta, bet pašiem sava gatava java. Mēs meklējam visur, pat citās republikās. Moldāvijā pētījām ideju risinājumus govju piesiešanai un teļu turēšanai sprostos.

Kāpēc starp stresu un apātiju? Tāpēc, ka entuziasms tiek pārslogots. Entuziasms, varētu teikt, ir brīvās gribas liels uzplūds. Kaut kas vienreizējs. Stihisks. Bet, ja gadu no gada entuziasms tiek ieplānots jau kā darbaspēks, kuram jākompensē citu nolaidība, varētu teikt, vispārēja nolaidība, ja gadu no gada entuziasmam ir jādara viss un par visiem: jāražo, jāpilda gada ražošanas plāns, smags plāns, jāmobilizē rezerves tiešajā ražošanā un vēl jāatbild par ZTR — šo trīs burtu — godu, — tad tas rada pārspriegumu. Mēs no rūpniecības saņemam tik zemas kvalitātes mašīnas, ka jābrīnās, ka viņas iet, nevis ka viņas neiet. To jau visi zina, ka no Rīgas lauksaimniecības mašīnu rūpnīcas nākušās mašīnas jāsūta tūlīn, vēl nelietotas, jau uz "Lauktehniku" labot. Un ražo vecus modeļus, varētu teikt — "stipri nederīgus". Kāpēc tādus ražo? Tāpēc, ka kaut kur tās ņem pretī. Bez kurnēšanas — ka tik būtu! Runā, ka apgādājam Vidusāziju. Vai mums vajadzētu pašiem taisīt jaunas mašīnas? Tas taču konstruktoru biroju uzdevums! Bet, ja mēs veicam viņu darbu, tad jāatrod laiks šādu jaunās tehnikas inženieriju atbrīvot no ikdienas plāna spriegumiem! Mūsu saimniecība grib dot laiku, bet tik un tā nespēj šo mazo "gudro laiciņu" izraut no

vispārējā laika. To vienkārši neļauj ražošanas plāna uzdevumi. Un sagatavot jaunus izgudrotāju kadrus top arvien grūtāk. No arodskolām nāk vidējā posma arodnieki, kas aroda lietās nemaz nemēģina iestrādāties, tūdaļ vilušies bēg prom uz citiem darbiem. Jo tagad mehāniskajās darbnīcās ir jābūt ar sagādnieka ķērienu — jāprot sadabūt rezerves daļas, jāprot sastrādāt ar apšaubāmas kvalifikācijas kolēģiem, bieži vien — alkoholiķiem, un arī alga mehāniķiem gandrīz divreiz mazāka nekā, teiksim, šoferiem. Tāpēc zēni tūlī jau aizlaižas — pirmkārt par šoferiem. Un isti tehniski radošus cilvēkus atrast arvien grūtāk. Arvien vairāk nāk patērētāji, jā, arī mašīna cieš no patērētājiem, tā cieš vēl vairāk no patērētāja nekā cilvēks. Cilvēks ir atražoties, atveseļoties, pašuzlādēties spējīgs, mašīna paliek laukuma malā vai aiziet pāragri lūžņos.

Racionalizatoram entuziastam, visu šo milzīgo patērētāju stihiju redzot, vienkārši uznāk apātija. Nupat ar biju ļoti apātiskā racionalizatoru konferencē. Visi bija atbraukuši tikai piedalīties. Ātrāk piedalīties un ātrāk beigt. Ātrāk tikt mājās. Es arī esmu par to. Mājās tomēr kaut ko var padarīt. Un mēs ar saviem mehāniķiem arī kaut ko padarīsim. Mājās doma tūlī griežas: kā tas labāk jārisina, kā būs rīt. Cita sava laika man nav.

Bet žurnālistiem labāk neko nestāstīt. Kad teikts: tā varētu, tā vajadzētu, — viņiem tas ir jau uzcelts un jau darbojas. Kad raksta nekompetents cilvēks, neērti lasīt to, kas uzrakstīts. Nepatīkamāk, nekā kad tevi kritizē.

Vēlāk es prasu direktoram: vai tikai visa šī racionalizācija nenoved pašus racionalizatorus kaut kādā depresijā. Nē, viņš saka, Mangulis nav bēdīgs, ne tamlīdzīgi. Viņš tikai ir sirds cilvēks un negrib citus komandēt. Tur tās grūtības arī.

UN AIZIES ATPAKAĻ, PIRMATNĪBĀ?

Šodien varētu būt visskaistākā diena izjādei. Ir 5. maijs, pirmais siltums. No rīta jau desmit grādi plusos. Viri uz lauka plikām galvām. Zirgi smejas, zviedz, grūstās barā

kopā kā pirātu kuģi, ribām nobūkšķot. Mēs šodien metīsim lielu loku — pa Brencēnu ceļu, tad cauri silam, pāri Vērenes ceļam līdz "Zēžām", tad no "Zēžām" caur "Sucēm" uz Plāteri, uz Ādmiņu kalnu. Gar vecajām vēdzirnavām caur centru atpakaļ. Savi divdesmit kilometri sanāks. Sarmīte, Mangule Daina un es. Sarmīte ir trenere, studē neklātienē veterināriju, Daina ir galvenā vetārste.

Vai šoferis kādreiz ir redzējis šo zemi tik skaistu? Vai saimniecības direktoram ir bijis laiks to redzēt tik nesaimnieciski greznu? Šajā mēslu ārdāmajā laikā? "Jānīts jāja puse gaisa, Pēterītis visu gaisu." Re, kā toreiz sapratuši! Gaisu, aizlaisties, gaisotnē, gaismā... Pusi, visu, visumā, vispār... Debesīgāka, nesīgāka, esīgāka sajūta jau gan ir, kad tu esi uz zirga! Arī fermā Rasma, atvaļinātā brigadiere, teica: tas nav brigadieris, kas brauc ar mašīnu! Viņš taču neredz nekā!

Viņa darbā daudz jājusi ar zirgu. Kaut vai sestdaļgaisa, tomēr — tad pasaule ir dzīva, viss mainās aptveramā, apdomājamā ātrumā, mainās gaismas, mainās aprises. Un cita pasaules ieņemība tepat tuvumā un tur tālumā. Tālums jo varenāks, kad to skatās no jātnieka augstuma.

Strazdi un vējš. Vējš vēl ir brīvs, brīvais vējš, citādi šalc nekā vasarā. Jo koki vēl caurskrienami. Nē, tie vairs nav Purviša bērzi, nupat vēl bija, bet nu jau ir brūni un biezi un galotnītēs zaļa aura, ja tā labi ieskatās. Ievas ir zaļākas, bet arī vēl caurredzamas, zaļās mežģinēs, jauntamborētās ievas. Un liels vējš.

Put ceļi. Put lauki. Iet tantiņa pa ceļu galošās, ar baltu, jaunu lakatiņu galvā. Putekļu mākonīti vējš rauj no galošām, no traktora, no mūsu rikšiem.

Vēl ir kūlas laiks. Kūlas pelēkie, iedzeltenie, brūnganpelēkie, saulpelēkie, ēnpelēkie, mākoņpelēkie, puspelēkie, iepelēkie gaumes eksāmeni. Te akvarelistam Vorkalim būtu labi ganīties! Viņš ir tikpat gaumīgs kā aitas, kas tur pakustas, parādās un atkal saplūst ar lielo, priecīgo pelēkumu.

Gaisā peld kūlas vanags, lielās pelēcības maģistrs, peļu nāves smalkmeistars, nokrāsu snaiperis.

Šis ir laiks, kad jāapstājas, nevar tā skriet, biežāk jāapstājas: ik pēc stundas mainās dzīvība. Putni dzied arvien raibāk, un krāsas mainās nenotverami. Ir jāieklausās. Nedrīkst skriet pavasara uzbudinātajam saucienam līdzī. Citādi tu palaidīsi garām un pēc divām dienām jau brīnīsies: pa kuru laiku? pa kuru laiku viss notika?!

Bet nav jau laika, traktori ārdā mēslus, traktori sēj, traktori ir uzbudināti, un brīnums, ka pavasari šie dzelzsgabali atgādina cīruļus.

Nav jau laika: kartupeļi jāliek vagās, lapas jānogrābj, lapas jādedzina, govīs jāved pie buļļiem, veikalā jauni katūni, motocikls jāizmēģina, sēklas jāpērk, ziemas logi jāņem laukā, kažokdrēbes jāvēdina, cāļus jāliek perēt...

Pa kuru laiku? Pa kuru laiku lai ierauga to mūsu pašu Pavasari, kas tik skaisti visās grāmatās aprakstīts? E, gan jau izlasīsi grāmatā! Tagad nav laika pētīt! Un visi skrien atkal tālāk.

Protams, gadās jau kāds brīdis. Kad motors apklust un tu uzkāp ceļmalā: purenes, cīruļi, ievas, vējš, saule grāvja ūdenī. Pamest to mašīnu un kājām prom svilpodams!

Vai vakara pakrēslā kaut kur Zādzeņu pusē, kad kaimiņi, iznākuši uz ceļa, gaida, ka Lielais Traktors atbrauks un pārskries pāris reižu kartupeļu zemītei. Vienā vakarā — visiem! Tas ārdās vēl kaimiņos, ņem cik tur vagas uzreiz, ar iekšā arī neizārdītās mēslu čupas, tantīte skrien, vēl ārdā, ārdā — dabūs vēl nelaimi! — bet traktors laiž ātri un ņem pusgabaliņu uzreiz — bēdz nost! — bail, ka vēl pašu neiear līdzī! Šitie vīri ar šito tehniku nevar gaidīt, kamēr tantīņa mēslus izārdīs, viņiem jābūt šovakar vēl desmit vietās. Tantītei nu visa mēslu čupa iearta vienā vien vietīņā. Bet ko var darīt? Ko var darīt?!

Neko nevar darīt, mūsu lauku tehnika nav izslimojusi savu mazvērtības kompleksu, tāpēc atzīst tikai lielās jaudas. Un tāpēc tantīti ieat iekšā ar visām plūmītēm un jānogu krūmiņiem. Vienā vakarā — desmit tādas tantītes un tētiņus! Un, ja tev nepatīk, tad meklē kādu kleperi un ar pats!

Bet vakari ir skaisti, zila dūmaka, silts, un zied baltās vizbules. Kaimiņi sanākuši uz celiņa un gaida. Pat neko

nerunā. Bauda klusumu. Tikai purva strazds ieklaigājas — Apstāšanās stunda...

Vajadzētu atvērt Apstāšanās Skolu, skolā sākt ar Apstāšanās pulciņu. Jau no kādas 5. klases, mazākie paši zina apstāties, kur vajag. Vai nu mazums mēs pirmskolniekiem esam pārmetuši, ka viņi no skolas līdz mājām nāk kādreiz trīs stundas?

Tāda Apstāšanās Skola varētu mācīt brīžus. Sprīžus un brīžus. Garlaicīgi jau, raugi, ir tikai tāpēc, ka netrenēta uzmanība palaiž garām brīžus. Brīžus ar atspulgiem, ar augstumiem, mākoņiem, tālumiem. Ar dzidrumiem, virpuļiem. Ar lielo spēku visapkārt, ar stipro lielumu. Galvenais, nedrīkst ļaut kursantiem uzturēt tēzi, ka nav laika. Kā nu nav laika uztvert mazu brīdi! Tas nekādu laiku neprasa! Tas prasa tikai pacelt galvu istajā brīdī. Pamest acis istajā brīdī. Viskarstākajā runāšanas brīdī piekļust, paskatīties pa kreisi un ieplest acis. Un visi pārējie arī tūlī paskatīsies — kas tur ir?

Varētu mācīt ģimeniskās brīvdienas mašīnītes nejoņot milzīgus lineāla tālumus, bet braukt lēnāk, apstāties biežāk. Var braukt arī ātri, bet tad tev jābūt arī ātrai reakcijai. Citādi atkal aizlaidīs garām. Varētu pat izlikt speciālas apstāšanās zīmes — birztalu, saulrietu, purvu un tīrumu zīmes, ainavu zīmes ar uzrādītu pulksteņlaiku, cikos te pieturēt. Visi no mašīnas laukā — un mutes vaļā! Svarīgi ir brīnīties ar muti vaļā — no tā arī pats skatāmais kļūst vēl skaistāks.

Kamēr es tāāju un domāju, esam jau izājuši Brencēnu alejām cauri. (Par Brencēniem būs jāpastāsta citreiz.) Sākas Ogresmalas meži. Mežs... Meššš, mešššš. Ozols. Ua-zua-ls... Tāds apaļš un plats, apkārt un apkārt. Sils. Ssilss... Gārša. Tāda gara un nemīlīga. Damaksnis. Pašā vārdā jau kaut kur aizķeras, tā kā skrienot pa papardēm.

Jāmācās fonētika. Reizēm skaņa ir stiprāka par pašu vārdu. Skaņu pasaule iedarbojas pavisam negaidītā veidā. Bērni, kas aug bez dabas skaņām, nekad nesaprātīs valodu tik biezu kā dabas bērni.

Pavisam vienkārši, Jānīti, ja tu nemācīsies izrunāt skaņu "r", tu nevarēsi apturēt zirgu. Tas ies un ies un aiznesīs tevi mājām garām, pēc tam skolai garām, pēc tam veikalam garām, brūtei garām, tautai garām, prom no mums.

Pavisam vienkārši, biedri direktor, ja jūsu MRS nejutis meža fonētiku, tad var ienākt prātā, ka jāceļ jauni mežniecības kantori un jāizvāc mežniecības no meža prom uz ciematu centrā. Aizmirsuši fonētiku, jūs gribat teikt jaunus vārdus nākamībai? Vai varbūt šis pārmetums adresējams mežziņiem? Vai kam? Šepat arī: mežniecība nākšot laukā no meža. Mežziņi ļoti bieži mainoties — negribot tai "čuhņā" dzīvot. Nu viņiem sovhozs iemērijis gabalu kalnā pie jaunajām mājām mežniecības celšanai.

Ko nozīmē "čuhņā dzīvot"? Es biju tur. Tā ir ļoti skaista vieta, ar mežiem un laukiem, ar labu ceļu, netālu no lielceļa. Skaista vieta, tikai pašu pieķēzīta, bail apkārt skatīties. Un ko nozīmē mežavīru tiecība tikt ārā no meža? Un ko nozīmē, ka valsts aprobē šo tiecību? Laikam jau to, ka aug no meža atsvešinātu mežkopju paaudze. (Protams, arī to, ka mežsaimniekiem nav savas celtniecības spējas un viņi grib pieslēgties kopīgajai kanalizācijai. Lētākas vannas un lētas kanalizācijas dēļ.) Un vēl to, ka pazūd meža sargāšanas doma, meža cilvēciskošanas doma, meža uzraudzīšanas doma. Atsakās no meža kompānijas. Kādreiz civilizētās, humanizētās platības tiek atdotas dabas brīvībai (patvaļai, stihijai). Mēs jau pa logu redzējām, kā zirgi iet atpakaļ pirmatnībā. Vai arī mežiem jāiet atpakaļ bezcilvēku laika pirmatnībā un jāsalejas vienā lielā "rūpniecisko džungļu" masīvā? Vai varbūt tomēr dzīvāk, dabiskāk, normālāk, ja zvejnieki dzīvo pie jūras, kosmonauti starpzvaigžņu stacijās un mežkopji savā zaļajā dabā? Pēc tradīcijas, pēc funkcijas un pēc ekoloģiskās uzraudzības principa. Jau tagad visā pasaulē 35% cilvēku informāciju par dabu saņem tikai no avīzēm un TV. Tas nozīmē, ka viņi nezina un nejūt dabas patieso stāvokli. Bet mēs iztukšojam, re, mežu vēl vairāk, atņemdami mežam "smadzeņu centru" — mežniecību. Vēl bīstamāka

ši centra pārbide kļūst tieši tādēļ, ka no meža laižas laukā mežavīru gudrākā daļa, atstādama mežu brīvu nesaprātīgākajai daļai. Mežā ir jābūt saprātīgai cilvēku biezībai. Tagad uz vakuuma pusi pārvietojas nesaprātīgākā daļa: patērētāji, caurbraucēji, meža labumu meklētāji. Ja mežkopji bēg.

Par tiem zirgiem tik daudz raudāts. Kad es sāku no gala — 1964. gadā —, priekšsēdētājs Malšāns neparko: ja tu gribi, lai jums jāšanu atļauju, tad jums jāizravē trīs hektāri zemeņu! Tad es jums atļauju sacīkstes. Es noraudāju un vairāk neko. Zaķenieks tad man vienmēr palīdzēja. Nu neraudi, Rasma!

Un vēl tagad, kaut gan no sacīkstēm divus kausus atvedām, zootehniķe tik un tā saka: nemaz negribot par tiem dikdieniem runāt. Mums vajag naudu, saka. Vedam uz kombinātu!

Bet vecs sporta zirgs ir kā cilvēks. Tur ir starpība: starp kustoni, kas ir tā iemilēts, un citu kustoni. Nē, viņa: es vedīšu uz kombinātu! Es nezinu, kā sievieša cilvēkam nav sirds! Es tā esmu pieradusi: nekad vecu zirgu nepārdot! Viņu vēl vecu mācīt pie svešiem? Pat ādu jau agrāk nevilkta zirgam nost! Mēs te sievieši visi aizstāvam zirgus.

Centra fermā, padomājiet, tie dzērāji tikai divas reizes zirgus baro! Ja līdz fermei vispār aiziet! Bet sporta zirgi sešas reizes jābaro!

Agronoms mums kādreiz atvēl kādas auzas, kas paliek pāri. Bet zootehniķe žņaudz. Iznāk, ka jāsūdzas. Bet nevar taču par katru nieku skriet pie direktora! Tagad mēs divus kilogramus dabūjām. Zirgam. Auzas. Un saknes saveda paši jātnieki, novāca un saveda.

Te ir piecdesmit pieci zirgi. Kā jau visur: laiku nodzīvojusi, radība aiziet; bet mēs nupat nopirkām Admirāli, jā, tādu jūras ērzeli par pieciem tūkstošiem. Ar iebraukšanu ir grūtības. Nav, kas iebrauc. Jaunie taču nemāk zirgu ratos iejūgt! Kad nomirs vecie onkuļi, var gadīties, ka zirgi pārvēršas atkal mežonīgos dabas zirgos. Bet Kauliņtēvs "Lāčplēši" teica: zemei nekas nav labāk kā zirgs un rati.

Bet laikmets mums neļauj. Mums drīz nebūs zirgu, ko ģimenes dārziņu apstrādāt, ja šitā izturēsimies.

Aizpagājušruden mēs bijām iebraukuši pie Rasma ar mašinām, mēs no centra, viena ģimenīte no Skrīveru pētnieciskā institūta — Astrīda un Agita, tad vēl Andris no Ērgļu mehāniķu skolas un Saša, neatceros, no kurienes. Mēs visi bijām slapji un dzērām karstu tēju. 1981. gada rudens bija cūka, ne rudens. Kā pa cūkaizgaldū! Mēs bijām Pieogres mežos dzinušies cauri tādām lietuskāzēm, ka zirgs zirgu auļojot neredzēja, tikai ūdens un dubļi. Un tad mēs dzērām karstu tēju, un tad man parādījās šitā vīzija: aiz loga iet zirgi. Kā palēninātā filmā iet atpakaļ zirgi uz mežu! Mēs sēžam pie televizora, Sarmītei ir lauksaimniecības skolas diploms, Astrīda ir zinātniece, es arī esmu augstskolu beidzis, Andris ir mehāniķis, istabā ir ērts radio un televizors, mēs nupat sasēdīsimies mašinās un brauksim uz centru, bet zirgi iet uz pretējo pusi. Prom uz mežu. Viņu kājas ir neapkaltas atkal kā aļņiem, viņu kakli ir brīvi kā briežiem, ZTR viņus ir atbrīvojusi no sakām, no iejūga. Lēnām pazūd pats jūgšanas jēdziens. Nekāda "jūgt"! Nekāda jūga vairs! Zirgu jūgs ir beidzies līdz ar pajūga beigšanos. Un arī jebkura sajūgtība ar cilvēku. Nekādas arājiņu ecētāju draudzības! Zirgi iet atkal atpakaļ uz mežu, uz mežonību, atpakaļ, atpakaļ! Paldies par to mazo jūga laiku! Bija jau arī skaisti brīži — ar izbraucieniem kamanās un droškās, ar zvaniņiem, lentēm un krāsotiem iejūga lokiem. Bija jau arī draudzīgi brīži ar dzejiskām uzrunām.

Ir gan vēl arī tagad skaisti brīži, piemēram, sacīkstēs, izsolēs — ar vimpeliem, medaļām un mūziku. Bet tie jau ir zvaigžņu zirgi! Labākie, skaistākie. Čempioni. Pasaule slimo ar zvaigžņu slimību. Nevis debesu stāvoklis kopumā viņus interesē, bet zvaigžņu uzspidums. Zvaigznes viņi paņem uz centru, bet mūs laiž atpakaļ mežonībā. Dodiet mums tādu zirgu kā Ficdžeralds, tādu viņi grib! Tādu kā Aitmatovs, kā Paganīni. Rainis ir ģeniāls! Imants Kokars ir neuzvarams, Elza Radziņa ir karaliene! Tās ir ekselences! Bet pārējie zirdziņi ir neapkalti. Ies atpakaļ

uz mežu. Ne viņi ir traktori, ne viņi par valūtu pārdodami. Ne vairs ar viņiem brigadieris jās, ne laikabiedri. Un aiziet daba māksliniece atpakaļ savā pašvientulībā — cilvēki atsakās no dabas! Viņi atsakās no upēm, no parkiem, aizlaiž upes nāves atmatā, aizlaiž parkus prom biezoknī, savvaļā, nehumanizētā, pirmatnējā brīvībā. Sākas alkšņu orģijas aramzemē. Vide kļūst izteikti paradoksāla: mežs nāk virsū, nāk tuvāk, bet kļūst svešāks. Daba uzmācas mums un tajā pašā laikā kļūst pamesta un nepiejaucēta. Tāda sajūta, ka pirmatnējākās formas atkal izspiež kultūrformas. Selekcija bēg uz centru, mežniecība bēg uz centru. Tur būs oranžērija! Tur ir akmeņogles, gāze pa vadu no tāluma atnākusi! Grāmatiņā par mūsu republiku "Viena no piecpadsmit" rakstīts:

"Vienīgais kurināmais, ar ko daudz maz bagāta republika, ir kūdra." — "Republikā tagad 701 000 dzīvokļos (no tiem 208 000 ir laukos) mājsaimniecībā lieto deggāzi."

Vai tiešām tā drīkst teikt mūsu bērniem skolā un mūsu bērnišķīgajiem pilsētniekiem un pilsētnieciskotajiem lauciniekiem, ka vienīgais kurināmais mums ir kūdra? Vai tas nav smags apvainojums mežam, mežsaimniekiem, visiem tiem gadsimtiem un tēvu miljoniem, kas zāgēja, skaldīja un skaistās malkas kaudzēs sakrāva malku, ko nu malku — pat bērza žagariņus sacirta vasaras ugunij un sakrāva glītās grēdiņās! Un cirtis vēl, paies laiks, un atskārtīs necieņu, nesaimnieciskumu un aritmiju dzīvošanā un mežam atvainosies, un atvainosies arī vēsturei.

Jā! Bet varbūt tas ir labi, ka zirgi aiziet atpakaļ pirmatnībā? Varbūt tas arī ir labi, ka meži atgūst savu pirmatnējo nekoptību? Varbūt tas iezīmē jaunas domāšanas sākumu — dzīvās dabas atbrīvošanu no izmantošanas, no iejūgšanas, no paverdzināšanas? Zirdziņi aiziet. Lai viņi aiziet! Nevajag jūgt, likt jūgā dzīvo radibiņu.

Nu, kas par muļķībām, saka Rasma. Tā jau nevar noskatīties, kā teļu fermā lieljaudas traktors muļļājas šurp un turp un ved mazu biešu vai pakaišu čupiņu. Nervozē lopiņus, sagandē ceļus, tērē degvielu un piegāna gaisu. Tas taču ir zirga darbs! Kā teica Salavēcis pie eglītes

kultūras namā: nu jau zārku arī drīz vedīs ar simtpiecdesmitnieku!

Zēžas? Kā tās Zēžas tagad? Viņiem vienmēr bija tīrs pagalms. Tāds liels, zaļš un skaists. Un cik skaisti viņi sakrāva malku! Veczēžas jau no pasaules ir nost. Tur četras ģimenes varēja dzīvot, fermā teica Rasma.

Aiz bērziem paspīd lauki. Tur ir Jaunzēžas. Vēl nesen tur Boļšaku Jāzepam bijusi zirgu ferma. Kā viņš par tiem zirgiem pārdzīvoja! Viņš paliek slims vienreiz, un sanāk sniegs. Un nav, kas atved mājās zirgus. Kā viņš pārdzīvoja! Saka, viņš rikšiem nav braucis, tikai soļiem. Nē, nu kas par muļķībām, bet kājām viņš gāja, kad zirgam vezums, virsū nekāpa.

Boļšaku Jāzeps pašlaik kartupeļu lauciņā iear mēslus. Gabaliņš uzstrādāts kā baltmaize, aploki, žogi — kā bilžu rāmji, malkas strēķiši kā gleznas, pat strazdi, kas vagā sliekas lasa, liekas paša Boļšaku Jāzēpa piekopti. Pagalms pirmajā zaļumā, tīrs — ka tur piciņa būtu nokritusi, mēslus vedot! Pirtiņa kā konfektes, pagrabiņa jumts bez viena ielāpa, avenēm glīti apdarinātas kārtis. Kārtis, ne mieti, tātad varenī aug!

Mūsu jātnieces sasauca ar Jāzēpu, veco zirgu meistar, bet nevar jau arī uztraukt arklā to brūno, vagas sanāks šķības. Padīdāmie, padīdāmie pa sakopto mauru un laižāmie projām.

Toreiz es vēl nezināju, ka Boļšaku Anna man uzticēs savu dienasgrāmatu.

DIENA SAULAINA KĀ PĒRLE RETA

Viņa ļoti atgādina manu vecmāti. Un dienasgrāmatā minētais puika man atgādina mani pašu. Man neko citu nevajag, viņa saka, kā vien — lai jūs ko labu pasakāt par saviem līdzcilvēkiem. Man patika Bārda, Plūdonis. Rainis rakstīja briesmīgi gudri, priekš tā es biju par domu. Bet Rainis tais laikos, kad mēs bijām apspiesti, uzrakstīja "Zelta zirgu"! Jums tagad vajadzētu uzrakstīt "Dimanta

zirgu"! Un kāds varētu uzrakstīt, ka mēs taču savā kopsaimniekošanas sākumā izmocijām visu to grūtāko posmu. Un tagad pensijas arī mums aprēķina no tām toreiz tukšākajām izstrādes dienām. Tiem, kuri nāca vēlāk, — tiem bija lielākas algas, tiem ir pensija lielāka, tiem ir tagad labi. Mēs te vēlam, vēlam, vēlam viņus, bet viņi par mums — neko. Vajadzēja aizstāvēt savējos! Man gan jāsaka — man tagad arī ir labi. Zemīti mums dos, pensija bišķīti ir... Man nekad nekas bez darba nav bijis...

1979.

1. janvāri.	<i>Bijām noskumuši par salu -28° C.</i>
9. janvāri.	<i>Naktī aļņi biedēja.</i>
11. janvāri.	<i>Aļņi guļ uz ganu ceļa.</i>
12. janvāri.	<i>Nākotnēs vepri kāva. Taukus kausējām, aknas vārijām.</i>
16. janvāri.	<i>Gaļu sālijām. Sāku cimdu adīt.</i>
20. janvāri.	<i>Vectēvs taisīja malkas ceļu.</i>
21. janvāri.	<i>Vectēvs veda malku. 3 vezumus. Titariene Puliene izdēja lielu olu.</i>
23. janvāri.	<i>Adijām ko nu kurais.</i>
25. janvāri.	<i>Adām, bet neiet uz priekšu.</i>
28. janvāri.	<i>Vectēvs malku veda. Mēs svinējām svētdienu. Kārlis atveda Mālkalnolgu ciemā.</i>
2. februāri.	<i>Ceļš vakarā aizsnidzis. Siena laika nebūs. Ogu būs daudz un dažādas. Tāds kā smalks lietutiņš, tas laikam būs medus.</i>
3. februāri.	<i>Pēdējoreiz izslauca Papardi. Sniega dēļ autosatiksmē pārtraukta. Vectēvu ar traktoru izveda līdz autobusam.</i>
7. februāri.	<i>Skaista diena. Kaķi sildījās uz kūts pundamenta. Gaili nokāva.</i>
11. februāri.	<i>Svētijām svētdienu. Nākotnieši saveda sienu, malku, ūdeni. Atveda pienu 5 ltr.</i>
19. februāri.	<i>Teikai divi jēri, viens sasalis, tikai drusku dzīvs, sildām istabā. Dundurs un Bitīte.</i>

21. februāri. Bitīti atnesa uz istabu. Māte viņu nemil,
neļauj zist.
23. februāri. Marta mājā ar lielu paku dažādu zāļu.
1. martā. Sarkalnu šķūnis sagāzies.
2. martā. Beidzu cimdus pumpainos adīt. Pa piecām
nedēļām kā margot nomargoju.
4. martā. Svinējām svētdienu. Gaidījām urnu. Ar
traktorū atbrauca.
5. martā. Marta redzējusi kovārņus rakņājoties mēslu
čupā. Zime, ka tuvojas pavasaris.
8. martā. Nākotnieši atbrauca izvest vircu. Apsveica
Sieviešu dienā ar sarkanām tulpēm.
21. martā. Nekas svarīgs.
26. martā. Bites izgājušas no stropa — nosalušas.
28. martā. Atkal vecie brīnumi.
Raibi metas tīrumi.
29. martā. Gaļu pārsālījām.
30. martā. Tumšākais gailis ceļā uz Jersiku.
6. aprīli. Bitīti aizveda uz kūti pie aitām — drusku
žel.
7. aprīli. No rīta Bitīte attecēja uz māju. Aitas viņu
neieredz, sit pret sienu.
8. aprīli. Ieurba sulas, vareni tek.
9. aprīli. Alberts mūžībā. Aitas cirpām, labi veicās,
jo saulaina diena.
10. aprīli. Cielaviņu redzēju uz mēslu čupas. Visas
bites lidoja. Sākām launagu ēst.
15. aprīli. Svētijām Lieldienas. Albertu guldīja zemes
klēpī. Beidza sulas tecināt.
18. aprīli. Ane sāka dēt. Ābolus beidzām ēst.
19. aprīli. Kārlis remontē Letučku. Skaisti amarillis
uzziedējis.
20. aprīli. Revidējām bites. Stārķi redzēju garām
lidojam.
22. aprīli. Dzirdēju ciruli, redzēju vardi. Marta slauka
pagalmu.

24. aprīlī. Žāvēju gaļu, pirmo cepli bez kvalitātes zīmes. Strazdu dzirdēju.
26. aprīlī. Sivēnu atveda. Dārgu — 60 rubļi.
2. maijā. Vectēvs ecēja dārzu. Rumulējām.
4. maijā. Atnesās Uzvara. Bullis. Pacīņa no Krasno jarskas apgabala — rieksti.
6. maijā. Svētijām svētdienu. Lielzēšu pircējs. Atnesa gurķus, sīpolus, tomātus. Krietni saēdāmies.
7. maijā. Gladiolas stādīju, pāri 100 gabl.
8. maijā. Gatavojām puķēm zemi. Jaunapgūtu gabaliņu.
15. maijā. Sējām runkuļus, stādījām sīpolus, 457 gab.
19. maijā. Svētijām svētdienu. Pirmais pērkonā lietus.
21. maijā. Sējām visādus sīkumus. Zirņus iesējām daudz.
25. maijā. Edgariņš pārgājienā. Pulciene sāka nopietni perēt.
27. maijā. Govis ganos. Zied ceriņi, ābeles. Cik man vēl dzīves paliekas.
28. maijā. Jaunie kaimiņi stāda kartupeļus. Vectēvs palīdz.
29. maijā. Kopām puķu dārzu. Gaidām Vasaras svētkus. Zaļajam stropam uzlikām maga zinu, lai nes pilnu.
30. maijā. Edgariņš beidza 4-to klasi bez trijniekiem.
1. jūnijā. Govīm kaļķus laida. Suņus potēja pret trakumsērgu. Sarkanais strops grib spietot.
7. jūnijā. Sējumi labi sadīguši. Pelēkajam stropam uzlika magazinu.
8. jūnijā. Martai ļoti sāp kāja. Bija ārsts, saka: kaulu deformācija uz nervu pamata. Beidzu lielo dārzu ravēt.
9. jūnijā. Vectēvs saslima, aizveda uz slimnīcu. Marta sprauž zirņu mietus.
15. jūnijā. Martai ļoti sāp kāja. No zālēm nāk miegs.
18. jūnijā. Pirmo medu garšojām. Edgariņš arī piedalījās. Sāku kāpostus ravēt.

22. jūnijā. Sāku alu brūvēt. Sākam gatavoties Jāņiem, siet sieru, cept pīrākus. Cāļi izšķilās — 8 gabali.
30. jūnijā. Gaidām lietu. Nenāk.
8. jūlijā. Svinējām svētdienu. Tika provētas vecas un jaunas kleitas.
9. jūlijā. Vagoja kartupeļus trešo reizi.
10. jūlijā. Vectēvs bišu sakosts, slimoja pa nakti.
11. jūlijā. Gāza lietus: ūdens vagās, un viss gaiss balts.
13. jūlijā. Vectēvs pļauj ar rokām. Visu dienu saulains.
16. jūlijā. Nākotnieši sakrāva 6 gubas sestdien pļauto sienu. Bijām Sarkalnos uz ogu plūdiem.
31. jūlijā. Ravēju maiņām ar lietu. Bez veiksmes.
4. augustā. Veda sienu ar traktoru, daudz padarija, bija liels darbspēks kaimiņu.
5. augustā. Kapu svētki. Medu svieda. Nebija vis, kā pareģoju, — 10,5 l medus!
10. augustā. Marta cinās ar nezālēm lielajā laukā. Ciniņos ar zemeņu ravēšanu, vēl netiku galā, ļoti piestīgojušas.
17. augustā. Mūrnieku Sarmītes kāzām sējām divus sierus. Vika atveda divus grozus skaistu gurķu.
20. augustā. Skābējām gurķus. Vāriju brūklenes. Pupas vakariņās.
28. augustā. Cukurmaisū atveda bišu baribai. Tomātus 2 grozus novāca gatavināt. Linda atstāja velosipēdu glabāšanā.
1. septembrī. Skola sākās saulainā dienā kā senlaiku dālderī.
19. septembrī. Lasījām divi vien kartupeļus. Govis blāva visu dienu, nezinām, kamdēļ.
20. septembrī. Kraukļi krauca no paša rīta. Pie vakara uzzinājām, ka mūsu Pavasars gājis bojā.

23. septembrī. Biju ganos Vecogrēs, laikam pēdējo reizi mūžā. Diena saulaina kā pērle reta.
24. septembrī. Beidzām kartupeļus lasīt. Piebēra pilnu pagrabu lielu bumbuļu, arī vāgūzi kaktu. Aļņu noēstos runkuļus savācām krietnu gubiņu.
1. oktobri. Beidza bites barot. Vectēvs norāva rutkus un burkānus. Kartupeļi valstij 550 kg.
4. oktobri. Noņēma ābolus ļoti lielus un skaistus. Gladiolas norāvām bez skaita.
13. oktobri. Marta raka dālijas. Vectēvs Vērenē runkuļus griezt. Edgariņš ar velosipēdu pārbraucienā uz Pečoru ezeru. Mizozu ābolus.
14. oktobri. Lasiju kartupeļus otrreiz. 6 lielie grozi iznāca.
17. oktobri. Visi uz Ogri. Edgariņš man par sargu un palīgu. Ļoti jauki darbojamies. Laiks silts, saulains.
18. oktobri. Vectēvs ecēja vēl kartupelāju, salasīja 2 grozus.
30. oktobri. Sāka kāpostus ēvelēt.
31. oktobri. Vectēvs laivu vilka krastā. Ripsis tikko nenoslīcis, ielūzis ledū. Nakti -12°C.
1. novembrī. Vectēvs appako māju pret salu. Ogre apstājas — aizsala.
4. novembrī. Svētijām svētdienu. Rīvējām klimpas. Tika daudz stērķeļu.
6. novembrī. Kaimiņi atbrauca, pārsteidza nesakopušos — kauns.
7. novembrī. Skatījāmies parādi. Cepu karbonādi.
9. novembrī. Aitas cirpa — pabeidza. Edgariņš mācijās cirt. Vectēvs pa grāvi malku cirta.
14. novembrī. Izvāriju ābolu zapti. Slapjdraņķis.
18. novembrī. Svētijām svētdienu. Vectēvs pastaigājās gar Ogres malu.
22. novembrī. Salikām otrus logus. Gaidām ziemu. Vectēvs Madlienā pie friziera.

26. novembrī. Vectēvs meklē un liec groziem karkasu. Vistas sāka dēt.
29. novembrī. Vectēvs nopina pirmo grozu pēc vairāku gadu pārtraukuma.
1. decembrī. Malām un cepām zosi kotletēs. Zeltkalni pēc krējuma 7 br. á 3 rbļ. = 21 rbļ.
6. decembrī. Vakariņas ēdot, uznāca pērkons, saplisa lampa, radio arī ugunoja.
9. decembrī. Šmorejām titaru. Vectēvs, Kārlis un Edgariņš zāģēja resnu, izgāztu apsi: malkai, mucām, baļļām, lāvai. Atveda granti vistām.
12. decembrī. Sākām lietot vatētos deķus. Malku veda. Pavisam 11 zirgu vezumi.
17. decembrī. Marta sakopa Adatas nedarbus zem vectēva gultas. Vectēvs uztaisija ļoti skaistu, ērtu kastīti Adatas vajadzībām. Lai nu būtu kārtība mājā!
21. decembrī. Cepām titaru — kubiešu un seno latviešu gaumē. Cepām pirāgus, piparkūkas, ābolu maizi.
27. decembrī. Laikam labi vairs nebūs, krūtis sāpīgs tukšums. Bija ātrā palīdzība. Vectēvs beidza grozus pīt, skaitā 21 gabalu.
30. decembrī. Svētijām svētdienu. Bibliotēkā eglīte kopā ar Fr. Bārdas atceri.
31. decembrī. Pēdējā gada diena. Skumji ap sirdi.

Laimīgu Jauno — 1980. gadu!

ĀDMINŲ KALNĀ

Mēs jājam cauri Zēžu silām, tad pāri laukiem pavasara vējā, pie Sucēm uzklūp ganu suņi, tad — Plāteres mežā iekšā. Un te ceļš izbeidzas. Nevis izbeidzas, bet pazūd zem nenovāktā cirtuma. Savu mūžu neesmu redzējis kultūrcirtēs kaut ko tādu! [..]

Viss ir aizgāzts, piecirsts, samests, iemīcīts, pārjaukts; apvainots, piesmiets, iznerrots. Vienkārši trūkst vārdu. Un tas ir atkal kārtējais pārsteidzīgās centrupiešanas mīnuss: laukos un mežos arvien mazāk un mazāk paliek ceļu. Jaunie ceļi netop tik ātri, cik ātri pazūd vecie. Vēl vairāk — cilvēkos draud pazust ceļa ideja. Precīzāk — mazo ceļu ideja. Centrs paredz minimālu soļu skaitu dienā, minimālus virzienus un minimālus vektorus. Cilvēks neapjēdz vairs to baigumu, kas stāv pār paša iznīcinātiem ceļiem.

Meža cirtēm arvien mazāk var piedēvēt kultūrcirtes vārdu, drīzāk tās ir uzbrukumcirtes. Pēdējā laikā (gan nav vēl zināms, kur kamolam gals) tādas uzbrukumcirtes kolhozu mežos rodas arvien vairāk tāpēc, ka kolhozi meža izcirtes plānus neveic paši, bet par neiedomājami izdevīgiem un atvieglotiem noteikumiem uztic iebraucējiem, kas, spekulatīvu peļņu sajutuši, dāvāt piedāvājas. Bet paveiktos darbus valsts (vai kolhozu) mežsargi pieņem pavirši, iespējams, ka piekukuļoti vai draudzīgi iedzirdīti. Valsts plāns atskaitēs tiek izpildīts, bet kokmateriāli "aiztek" neceļos, un meža veselība arī sapostīta. Un vai tad meža veselība vien? Mūsu bērni taču iet mežā ogās, jaunā paaudze redz un pieņem: normāli, ceļi aizaug, dabistiski! Ceļš no mājām uz skolu ir — un pietiek! Uz pilsētu arī ir. Uz ēdnīcu ir un uz kultūras namu. Uz kapiem jau sliktāks.

Vajag salikt zīmes uz meža ceļiem! Tagad es saprotu, kāpēc direktors dispečerpunktā vēl vakar deva tādu rīkojumu. Viņi izbrauc ceļus, izbrauc vecos un sāk jaunus. Vajag salikt aizlieguma zīmes uz meža ceļiem!

Pagājām garām vecajai Plāteres skolai, te tagad muzejs, tāds pusapstājies. Tāpēc ka rajona avīzē kāda rajona dāma izteikusi šaubas, vai ciemata muzejs drīkst būt nomalē. Nu, un, ja mēs muzeju velkam uz centru, tad jau, protams, citas piemiņas vietas arī jāvelk uz centru, teiksim, brāļu kapi, pilskalni arī un... tā nu tā muļķība aug augumā. Starp citu, šī pamestās skolas divstāvu ēka, mūrēta no plēstiem laukakmeņiem, ir kapitāla celtnē tāpat kā blakusesošā skolotāju māja. Dzīvokļi te iznāktu veselai

brigādei, ja vien tos gribētu labiekārtot. Vēl tālāk pajājam garām izdemolētai pienotavas ēkai, arī mūrēta kapitāla māja, dzīvoklis augšstāvā nupat kā pamests, stāv tukšs. Tā saimniecība zaudē dzīvotājus, tā valsts pazaudē no aprites apritamas vērtības. Pasaules rite ir iekārtota tā, ka jauna kustība rodas, izmantojot inerciālos spēkus. Te tie netiek izmantoti. Kad nevalda jauncelsmes politika, bet tās nošķiebums, ko var saukt par "jaunā uzcelšanas māniju", tad inerciālie spēki tiek pamesti brīvķaitā, apīmst sevī un jauncelsme paliek bez secīga spēku pārnesuma. Celtnieks ir nonācis "pašapzinīgā ideālisma maldos" un zaudējis reālisma izjūtu.

Mēs uzjājam Ādmiņu kalnā. Koki plaukst! Kā koki plaukst! Alkšņi — mēmi zaļš ar pelēki violetu. Koši zaļas ievas violetos alkšņos. Ievas pirmās kļūst zaļas — būs pirmajām jāzied. Liepas piepampušas, pietumsušas sārtēni brūnas, sārtēnums viņām no tumši sarkanajām pumpuru zvīņām. Kļavas zied spilgtas kā akvāriju zivtiņas. Bet ozoli cauri zaļajam melni kā bruņinieki. Nekad nebiju redzējis, kā vīksnas zied, viņas to tik slepeni vienmēr izdara, bet šogad zied visas reizē: tieši jātnieka augstumā peld pretī ķiršsarkani, ķiršbrūni ķekari. Neticami, ka tik daudz brīnumu. — Kur? — Visur! — Kur? — Visur!

Kad uzjāj pavisam augšā, tad paveras Vidzemes Latvija, Vidzemes augstiene — stāvu stāviem, pakāpienu krāsās, četrstāvu, piecstāvu pavasara gleznojums. Var sākt atkal brīnīties no gala: tas ir kaut kas tik vareni liels kā Madarnieka tepiķis! Pašā apakšā ievu biezais zaļums, tad alkšņu caurredzamais, tad bērzu zaļais, taurenvieglais, tur ir aizzaļš un gaišzaļš. Pa vidu apšu plikās, gaišpelēkās svītras. Zeme ir brūna, jā, bērzi ir zaļi, un egles ir mūžam zaļas! Bērni, pametiet eksāmenus un nāciet Ādmiņu kalnā! Skolotāj, atved bērnus! Skolotāj, noriko izlūku patruļu, lai katru pavašari dežurē Ādmiņu kalnā un istajā brīdī taurē garā tāšu taurē uz skolas pusi. Tad direktors tūlīņ zvana saimniecības dispečerpunktam — un visiem autobusiem, kājām, velosipēdiem skola dodas Pavasara kulmināciju skatīties. Lai skatās, kamēr vēl var! Vasarā vairs tā nebūs.

Un dzīvē arī tā nebūs — būs jāar, jāstāda, jāārda mēsli,
un galva uz augšu neko vairs nemeklēs. Mēs esam istajā
brīdī un istajā vietā. Ir tāda sajūta, it kā būtu pašu Māru
redzējis, tāda sajūta. Sarmīte arī sēž zirgā, muti no
brīnumiem pavērusi. Nekad negadījās kaut ko tādu redzēt,
viņa saka. Un ir jau vēl, būs jau vēl citas kulminācijas:
būs saulgrieži, tas būs biezāks zaļums, tas būs grūtāk
elpojams, jāņuzāļu un pēterzāļu zaļums, āboltiņi ābelēs vēl
stāvēs stāvus, būs lielas pērkona peļķes, eglēm gaišās
ķepiņas lēni satumsīs, purvā ziedēs buldurjānis, paceplītim
būs bērni, būs naktsvijoļu laiks. Un atkal viss notiks
vienlaicīgi: ziedēs brūklenes un vaivariņi, ziedēs pilādži un
nārбуli. Un krūmi kā pilntiesīgi tajā naktī līdzis virsū
Jāņu tautai, un tauta tajā naktī aizmirsīs, ka jācinās ar
saviem krūmiem.

PA ZĒŽU CEĻU JĀJ JORĢIS

*Zēžu sila priedes vēro,
Kur šis jātnieks raitais jās?
Skaita smiltis oļus bēris,
Skatās priedes zeltainās —
Tikai jātnieks neredz to,
Neredz it neko!*

*Runā sils ar putnu balsīm,
Dzenis naigi priedē kaļ;
Purva strazds skumjš spēlē valsi,
Atskan dzilnas sauciens skaļš —
Tikai jātnieks nedzird to,
Nedzird it neko!*

*Maija vēsmas vēsmo silti,
Sveķu smaržu tvan ik zars;
Izlej reibu vaivars viltīgs,
Silā ielist novakars —
Tikai jātnieks nejūt to,
Nejūt it neko!*

Jorģis jā, un Jorģi knosās dzejnieks. Kurš tas ir no viņa mazdēliem, to Jorģis nevar sazimēt, bet viens pieraksta. Tas nav mantīgais Maku Mikus, Kulaku Kārlēns arī tas nav. Tas nav Līnijdrošku Ludis, ne Varēnu Voldemārs. Drīzāk jau tas ir tas skolā sūtītais, viens no tiem. Tas, re, ir palicis. Viss ir prom — šķūņi un piederbi. Kas kapā, kas Kanādā. Kas Vācijā, kas ekspropriācijā. Lati vējā. Līnijdroška nātrēs. Dampis lūžņu sagādē.

Nav viņu vairs. Nav mantas, nav godības. Tikai sirdsdēls te iekšā — tas izdzīvos. Jorģis jā. Un tas ģenētiskais viņā arī. Tas, kas Jorģi atdzīvinās kuru katru brīdi dzejā.

Sils ir beidzies.

"Avotiņi", "Bisnieki" un "Suces" klāt.

Visas mājas Jorģim ziņo,

Ka vairs tālu nav, ko jāt.

Vēl būs tikai "Jaunpagasti".

Tad jau kuru katru brīd'

"Ozoli" sāks kalnā rasties —

Varēs ēkas ieraudzīt.

Jorģim ir arī manta. Varbūt pat liela manta, bet vēl lielāka Jorģim ir mīlestība. Viņš, saņēmis dūšu, jā, uz Ādmiņiem.

Trīs māšas te raženas auga...

Un jūnijs tām atnāca sacīt,

Lai ziedus matcirtās vij;

Un prieks bija smejošās acīs,

Un laimīgas sirdis tām bij.

Jorģa tēvs arī bija no savas dzimtas aizgājis prom un interesanti apprecējies. Dzimtas iecerēta bija saimniekmeita, bet redz, ka kalponīte Ilzīte viņās mājās skaisti strādā, tieši tā — skaisti! Un tālāk ir kā tautasdziesmā "Bārenītes slavināšana". "Satikosi bajārīti, satikosi bajā-ārīt... Sāk viņš mani baidināti, sāk viņš mani bi-ildi-nāt." Nemaz, nemaz tā nav, ka bajārīši bija smējēji un piesmējēji, bajārīši bija daudz bērnu turīga dzimta, kas visos dzimtu karos saglabāja darba un aizstāvēšanās spējas, pastāvēšanas spējas. Un piepulcēja sev ne naudu, bet darbaspēju un tikumu uztu-

rošus cilvēkus; jā, bajārīši labprāt precēja bārenītes. Šoreiz gan Jorģa tēvs no bajāru dzimtas aiziet.

Laikam tās pašas bārenītes dēļ. Bet tik un tā Krapes Sprukās viņš nāk turībā, iekrāj 300 rubļu zelta naudas — kastītē zem gultas. Vasarā guļ klēti un vienu dienu atrod kastīti pagultē tukšu. Nav šaubu, ka vainīgs ir netālais Rūcēju saimnieks. Jorģa tēvs aizbrauc uz Šēnbergi (Skaistkalni) zagli “nosaucināt”. Pulksten vienos “nosaucina”, un turpat ap vieniem Lēdmanes kroga stadulā Rūcējs ar krampjiem pagalam. Tomēr Jorģa tēvam arī neveicas. Nav aizgājis nez kāpēc pagarināt kontraktu, un nu no Krapes Sprukām jāaiziet. Tajā laikā Vērenes kungs uzteicis Zēžu saimniekam par koku zagšanu. Tā jau notiek. Vēlāk mazdēls no Jorģa dzimtas rakstīs dzejoļu krājumā “Mana Madliena”:

Nevar jau visi ar laiviņām braukt

Pāri jūrai Zviedrijas ķēniņam sūdzēt,

Cik muižnieki ļauni.

Žēlojas Vidzemes guberņas valdniekam Rīgā

Novada ļaudis, ka Plāteres Rozentāls briesmīgs.

“Zēžu” Mārtiņu divreiz

Ar rikstēm viņš soda. Šit arī brāli.

Un dzelžos slēdz veco tēvu.

Prasa dot klausas un nodevas par pilnu arklu.

Kaut gan “Zēžās” nav vairāk

Kā pusarkls zemes.

Melnupju Mārtiņu

Pārceļ uz aizlaistu māju.

Kad tur viņš tīrumus iestrādā —

Ceļ atkal citur;

Mārtiņš tur neiet,

Jo nobeidzas darbā trīs zirgi.

Atnem tad muižturis lopus un labību viņam.

Līdzīgā veidā no centīgi iekoptām Sucēm Maksis aizceļ uz galīgi nolaistām mājām. Kad tās viņš sakopj, grib atkal jau tālāk pārcelt, Maksis tur neiet. Un Rozentāls paņem tā lopus.

Gluži tāpat kā minētiem

Čakaru Pēterim klājas:

*Pārceļ no iekoptās zemes
Uz galīgiem brikšņiem.
Kaut arī tur tikai pusarkls —
Rēķina arklu. Pēteris pēdējos lopus
Spiests pārdot un aizbēg.*

Tā jau notiek. Tad Jānis iet pie Tizenhauzena ar labām atsauksmēm — labi, turīgi radi (Silamices un tamlīdzīgi), laba reputācija, nu viņu ieliek Zēžās. Atkal ar Ilzi ātri iedzīvojas mantā, un nu ir jau divas meitas un pieci dēli. Tēvs mājas atdod meitai, un dēliem jāiepērk mājas. Bet Jorģim ir pienācis ilgošanās laiks.

*Kopš redzējis Dārtu — sirds tiecas uz to...
Redz Jorģis ziedos viņas acis,
Mirdz zvaigžņu mirdzā viņas acis,
Kvēl saules kvēlā viņas acis,
Skumst meža krēslā viņas acis —
Viņš domās skūpstā Dārtas acis.
Un zelta gredzenu pērk Jorģis steidzīgs,
Un zida lakatu vēl gādā klāt:
Lai viņa mīlestības mokas beigtos.
Viņš nodomājis Dārtu bīdināt.*

Bet, kad Jorģis atjāj, viņa saka "nē" vai nu aiz apmulsuma, vai muļķības, vai kā, bet viņa Lielā "Jā" vietā saka mazo "nē". Jorģis jā atpakaļ. Un mazdēli visu redz, kāds Jorģim kauns. Un viens no viņiem pārdzīvo vecvectēva sāpi savā kladē.

*Kur Ādmiņkalns pār plecu pārļaiž ceļu,
Kur Pilupus un Vecpagastus redz,
Tur Jorģim tālāk aizjāt sāpes neļauj —
Viņš bēri aptura un ugunskuru dedz.
Te ozols sirms, pār ceļu zarus pletis,
Visapkārt noraugās, kā tautas dzīve ris;
Jau gadu simteņiem viņš latvju mājas svētī
Un vēlīgs pāri druvām tura debesis.
Un jāiet Jorģim te ar savu sirdi tiesā:
Drūms zida lakatu viņš ugunskurā sviež...*

Tā varētu būt skaista tautiska dziesmuspēle. Ar mīlestību, ar puķi pie cepures, ar godu, ar ideālu, ar ozola nopietnību

un liepas bitēm. Bet man nav ne spēju, ne tiesību šo dzimtas hroniku izstāstīt tieši tajā intonācijā, kādā to juta mazdēli. Šai senču poēmai ir autors. Viņš to publicēs kādreiz pilnībā. Un, ja arī nepublicēs, tik un tā man nav tiesību pārāk daudz iejaukties. Es varu tikai pārstāstīt. Kā Jorģis dzied, kā nākotnē viņu sauc. Kāds no viņa atvasēm. Jorģis zina, kurš tas ir. Tas nav no mantrijiem, mantriļām. Tie pazudīs mūžibai. Tikai tas smalkais, skolā sūtītais, tas, re, ir palicis. Mežaku Artūrs.

1826. gadā, kad deva uzvārdus, katram no Mežveķiem deva uzvārdu Mežaks.

Viens no šiem Mežakiem sauc nu atpakaļ pagātnē un liek Jorģim jāt vēlreiz — par godu un atmiņu. Viens tur sauc caur gēniem un iedibina atgriezenisko saiti.

Bet Dārta velk šo poēmu tikai garumā. Ar savu mulķīgo "nē". Pašai arī nekāda labuma!

Nu dienu vienmulķīgums Ādmiņos ir zudis —

Kopš Dārta Jorģim pateikusi "nē",

Pie viņas bieži zogas nemiers mudīgs,

Vai nakts vai diena — viņu sameklē.

Ar vēsmām džinkst, ar ziediem acis glāsta,

Ar zāli pavasarī nevaldāmi dīgst;

Un vēji pat un naktis zvaigznes stāsta,

Cik Jorģis jauks, cik viņš ir brīnišķīgs.

Un, ja vēl kādreiz pamēģina sminīgs

Par Vāķenietes brāli minēt prāts:

"Nu kas viņš man," — sirds prātu apklusina:

"Ne manis iecerēts — vien mātes uzdomāts."

Bet Vāķenietes brālis — zinām jau! — ir tāds kā Akmentiņš Kristīnei, tāds dramaturģiski nepieciešamais. Uztraukumam, baidīšanai.

Un, kad galīgi ar skumjām Dārta piemirst

Un kad liekas tai: nekad vairs nebūs saules, —

Atnāk kādu dien' no "Zēžām" ciemos

Māsas Edas dzīvesbiedrs — Kauliņš.

Viņš dzīvo Mazzēžās, Jorģim tuvs kaimiņš. Un zina par Jorģi daudz ko labu stāstīt.

Un, kad beidzot ciemiņš runāt pierimst,

Dārta kaut ko nolēmusi cieši.

Balsī dzirdams lūgums kluss un mierīgs:

"Saki viņam — es pie viņa iešu!"

Jorģis ieprecas Ādmiņos. Un citi brāļi arī tepat tuvumā. Otrs dēls Ģibuļos sastāda milzīgu aleju. Vēl nesen viens te dabūja bruku, tos ozolus nost zāģēdams.

Jorģis ar Dārtu nodzīvoja ļoti laimīgi četrus gadus.

Bet tur, kur stāvā nogāze pie ganu gatves pienāk,

Kur zeme tikai māls un dzelžains pliņš kā spīts,

Tur Jorģis redzams rokām terases diendienā,

Lai būtu iespējams tur kļavas iedēstīt.

Un augstāk piekalnē, kur ozols gadu simtiem

Ar negaisiem un vētrām cīnījies,

Lai mūžos tautā ligošana neapsiktu,

Rok Jorģis laukumu, kur ligo smeldzi ciest.

Ne jau pa darbdienām rok, bet pa dienvidiem, pakrēsli, kādreiz pat mēnessgaismā. Tur apakšā ir pliņš, nav nemaz tik viegli. Bet tas ir prieka darbs, tās ir gaviles. Dārtai un sev.

Nekur tik liegi nešalc citur kļavas,

Nekur tik mulsiņošs nav ceriņziedu tvans,

Nekur tik strauji neskrien tērces gravās,

Nekur tik sapņains dzeguzei nav zvans.

Nekur nav citur zvaigznēm tāda mirdza

Un puteņi tā neskrien kalnus jozt,

Nekur es neesu ar skaistumu tā sirdzis

Kā manā tēvusētā — "Ādmiņos".

Te nu ierunājas, klau, vectēvs un mazdēls — abi vienā personā. Mēs nezinām, vai raka arī Jānis, Kārlis, Eduards, Teodors un Andrejs. Varbūt arī viņi. Bet Jorģis raka. Es nezinu, vai tā bija viensētas idealizācija, bet tēvusētas idealizācija tā bija neapšaubāmi. Tā bija ģimenes, Dārtas, ošu un kļavu idealizācija. Nevar jau būt kaut kas tā mīlams un neidealizēts! Te ir tā ošu gatve, te ir šī platforma. Šodienas buldozerstundām rēķinot, tāds smiekla gabaliņš — pāris dienu darba, bet Jorģim, te ar lāpstu vienam vien raujoties, pagāja vasaras. Nu, bet tie bija arī stipri vīri. Kukēnu Kalniņam bija četri dēli. Un bija tā, ka tēvs nedeva naudu iedzeršanai un puikas slēpa graudu maisu piedarbā.

Tēvs nāk! Un vienā atvēzienā uzsviež pūra maisu rijaugšā. Vai nesa divpūru maisu uz krogu trīs kilometrus. Un tikai puskilometru no kroga, pie Ilgaišiem, atspiedās pie lika bērza. Nav vairs tādu vīru! Ar tādu uzrāvienu bija! Ozola arī vairs nav. Ozols guļ iegāzies lejā. Redzams, ka bijis svētozola apmēros, upurozols.

Bet Dārta dzemdībās nomirst. Kopā ar mazo atnācēju.

*Un, atvēris kapsētas vārtus,
Es pieeju bijīgs un kluss
Pie kapa, kur Jorģis un Dārta,
Un viņu dēliņš dus.*

Man liekas, ka man tālāk nav jātāsta. Tie kapi un jātnieki ir no dzīves, tie ozoli un kalnu pārrāvumi ir no dzīves.

Tepat ir arī tās mājas, mēs šodien tām visām garām pajājām.

*Un brīnās Jorģis: tiešām tā ir bijis?
Un tik daudz laimes man ir kādreiz dots?!
Un tik daudz dziļa prieka sirdī lijis?
Un nu būs jāaiziet un uguns jāatdod?*

Bet tad vēl Pasaules karš un bēgļu ceļi līdz Donai Ukrainā. Tad Ievas nāve. Tad atgriešanās dzimtenē.

*No tāliem kara ceļiem pārnāk arī dēli.
Ass sirdis iekrīt mātes nāves stāsts.
Bet jādzīvo. Jauns sākas dzīves cēliens,
Un viņu rokas darba nebaidās.*

Ak, varētu jau beigt šo stāstu tepat, bet, kā katrai balādei, arī šai ir savs skumjais nobeigums, savas tīrību prasošas beigas. Zeme ir sadalīta dēliem, tie jau ēkas ceļ, bet zem šīm vientulīgajām debesīm vecajam Jorģim ir palicis kaut kas tik liels un nepiepildīts, ka to arī mazdēls nav varējis pateikt. Neviens, neviens! Neviens to arī nepateiks. Kā viņi atkal atnāk, reizēm patiešām dzīvāki vēl kā dzīvie.

*Lūk — atnāk Ieva kautrīga un klusa,
Bet laimīga ar Jorģi vienuviet;
Tā savu dzīvi bērniem atdevusi,
Lai Jorģa mūžs pret nemirstību iet.*

Ar viņu kopā daudzas grūtas dienas
Ir bijis cauri mūžam jāiziet,
Un liekas — tik uz levu, viņu vienu,
Nu vajadzētu Jorģa miņām skriet.
Bet kam gan palaimējies savu sirdi saprast?
Tak daudzreiz viņas ceļi prātu veic...
Un tur viņš Dārtu sastop visos ceļos,
Un izplaukst viņa dailumā kā zieds
Un valdzinoša projām aiziet neļauj,
Pat atmiņās vēl dāsna laimi sniedz.
Ai, tālais laiks! Tu nebūtībai ziedots!
No tevis pāri gadiem gaisma krīt.
To skaistumu, ko pirmā mila iedod,
To nevar citiem vārdos izstāstīt.

Ne to es gribēju izstāstīt. To izstāstis Jorģa gēns mazdēlos un viņa rados. Es gribēju teikt par Madlienas kultūrlāni, par to, ka te strādā ne tikai agronomi un mehanizatori — te strādā savu kluso darbu grāmatu vīri, vēstuļu vīri, dzejotvarētāji, vainagu pinējas, mazu akvareļu mācētājas, klusi mākslas un literatūras vērtētāji. Ja vien katrs desmitais, kaut vai simtais prastu atstāt ne tikai no sevis, bet kaut mazlietiņ liecību arī no savas dzimtas un no savas apkārtnes, cik interesanti uzdarbīga kļūtu ikbriža pasaule!

Šai vietai Ādmiņos varbūt nav mazāks spēks kā Turaidas Rozes liepai. Šajā vietā ir jāiestāda atpakaļ senču ozoliņš. Mums ir senču ozoli. Bet mums nav mazu senču ozoliņu. Tā arī būtu viena no jaunsākamām padomju tradīcijām — senču ozoliņu stādīšana jaunības svētkos, skolas lielo notikumu dienās, ražas svētkos, kāzu dienā. Citādi tie vecie milzeņi atsvešinās, ja tu pats nenāc ar savu senču iestādīšanu zemē, rados un republikā. Galu galā — vai tad tik grūti iedomāties — mēs taču arī būsīm senči kādiem, viņiem, citiem. Vai tad tas skan tik baigi, ka mums bail savu ozoliņu atstāt?

Pāri pakalnei vindā un vējā lido spainis. Kā milzīgs svārsts priekšā pāri pakalnei gar mākoņiem lido vindas spainis. Zirgi negrib uz priekšu iet, tramīgi didās uz

vietas. Tā droši vien ir ļoti dziļa aka šajos augstajos kalnos, ja jau vindas kārts šūpo tādu plašumu no kalnmales līdz klēts stūrim. Vetārste pirmā paspēj izjāt gar klētsgalu, kamēr spainis vēl prom, bet man tas nāk nu virsū, un zirgs griežas uz vietas, gatavs tramīgam lēcienam nez kur. Tas ir spainis, es saku. Muļķi, es saku, tas ir tukšs spainis.

Nē, viņš sprauslo, tas nav tā! Kāpēc tad tas tik tālu šviko debesīs?

Sarmite arī jau paspējusi izjāt gar klētsgalu. Es vēl esmu tepat. Zirgs bailēs, un es bijībā.

Liels, milzīgs vējš.

HUMANIZĒT PŪKI

Mēs pieskārāmies naudai. Mēs pieskārāmies budzisma saknei. Pieskārāmies naudas āderei cilvēkā. Mēs tai tikai pieskārāmies — par barona zelta krājumiem bankās un par mazo 300 dālderu lāditi Jorģa tēvam zem gultas. Par tās nozagšanu un par lāstiem, kas nāca pār Rūcēju saimnieku. Madlienas apkārtne ir dzīvojuši ļoti bagāti saimnieki, labi agronomi, priekšzīmīgi zemes kopēji. Vēl tagad sabrūkošajās mājās zem atlupušajām tapetēm spīd "Jaunāko Ziņu" visvisādā tālaika informācija. Tā ir krīzes, rūpju un uzplaukuma viņņveida informācija.

Vairāk Madliena ir devusi teikas par naudu nekā par baznīcu.

"Plāteres pagastā atrodas Sūruma mājas. Tur senos laikos vecais saimnieks barojis un turējis pūķi. Ja viņam bijis ēdiens vai dzēriens, tad vispirms viņš to devis nogaršot pūķim. Pūķis atkal viņam darijis ļoti lielu labumu. Pūķis Sūrumam pievilcis pilnas klēti ar labību. Kādu vasaru mēsļu mēžamā laikā bijis ļoti karsts laiks. Vecais saimnieks izbrūvējis alu, bet aizmirsis papriekš pasmelt pūķim. Dēlam bijis ļoti karsti, un viņš iegājis pagrabā, kur alus stāvējis, lai padzertos. Pēc neilga laika viņš tapis tik resns, ka grūti bijis pat paiet. Viņu nosodījis pūķis tēva vietā par to, ka nebija devis viņam

alu. Uz vecumu dēls palicis tik nespēcīgs, ka nevarējis pat ratos kārtīgi iekāpt. Tādēļ viņš līcis izgatavot sev īpašus ratus, ar kuriem viņš braucis. Šiem ratiem vienā pusē sānu galdam bijis ietaisīts robs, pa kuru Sūrumš ievēlies ratos. No šī gadījuma pūķis atstājis Sūrumu."

"Reiz dzīvojis kāds ļoti skops un mantkārīgs saimnieks. Kalpus viņš nevarējis ieredzēt. Reiz saimniece kalponei par labu paklausību iedevusi gabaliņu maizes. Saimnieks ienācis un prasījis, kā tā maizi mētājis. Kalpone pateikusi, ka saimniece šai esot iedevusi un šī tur uzlikusi. Saimnieks saskaities un laidis maizes gabalu pa logu ārā. Kalponei dzīvojis otrā mājā dēls. Dēls dabūjis zināt par saimnieka nekaunību. Un teicis uz māti: nenoskumsti, gan jau viņam atriebsos. Bet saimnieks neko nevarējis dabūt zināt. Katru nakti visas govis vaļā, sētsvidū, piesieta tikai viena govs, kurai bijis lūka valgs, bet tā bijusi galīgi slapja samīnusi. Saimnieks gājis vaktēt, bet nekā nevarot novaktēt. Kādu reizi arī saimnieks atradies sētsvidū un visi trauki arī no ķēķa sētsvidū. Govju palaidēju redzējušas vecā saimnieka māte un meita. Melns suns pieejot govij, atraisot valgu no kakla un noliekot valgu kūts vidū. Un tad pats suns ielienot salmu kaudzē. Zaldāti izbadījuši kaudzi ar gariem durķiem. Beidzot kaudzi nodedzinājuši, bet arī nekas neiznācis. Tikai tad, kad saimnieks pielūdzies kalpones dēlam un atzinies, — tad dēls pārstaigājis visas vietas — un ar to visa govju palaišana izbeigusies."

"Plāteres pagasta Sila kalnos ceļš agrāk gājis pa vidu, jo gar malu bijis ezers, un, kad ezers nolaists, tad ceļš ietaisīts gar sila malu. Reiz kāds vīrs braucis pašā pusnakti caur silu. Pret tagadējo kaļķa cepļa vietu iznākusi braucējam priekšā baltās drānās ģērbusies sieviete un lūgusi, lai viņu ņemot līdzī ratos, bet braucējs neteicis neviena vārda, braucis tik tālāk. Tad sieviete lūgusies, ja ratos neņemot, tad vismaz lai pasviežot ar kādu skaidiņu uz viņas pusi. Bet braucējs nesviedis. Tad sieviete pagriezusies no ceļa pie lielas divžuburainas priedes un izsaukusies sabrukdamā: "Simtu gadus gulēju, simtu gadus gulēju!" Un skanēdama nozudusi. Tagad tikai no priedes palicis satrupējis celms."

No teikas pierakstīšanas laika te simt gadi pagājuši. Vai nekur nav uzprasījusies iemidzinātā nauda? Varbūt ne nu viss naudas pods pats piedāvājies, bet kaut kāda nojausma? Jo teikā teikts: ja ratos neņemot, tad vismaz lai pasviežot ar kādu skaidiņu uz viņas pusi. Baltā sieviete prasa uzmanību, manevru. Kādi ir saimniecības manevri?

Oj, manevri ir visādi! Visienesīgākais, protams, varētu būt alkohols. Ir saimniecības, kas ražo lētos vīnus pa tūkšotim tonnu gadā un brīvi var vīna ražošanas jaudu divkārsot. Tas dod miljonu vai divus miljonus rubļu gadā. Rublis par katru korķi! Tad var maksāt ukraiņiem 300 rubļus hektārā par biešu novākšanu. Pašiem vākt — tas neatmaksājas! Naudiņš!

Naudiņš!

Grūti gan pateikt, vai tā ir mazā vai lielā nauda, drīzāk tā ir kāda "trešā" nauda, "nepareizā nauda".

Neviļus nāk prātā atkal Indriķa Straumītes raksts. Tas nāk laikus, lai atgādinātu, ka "negatīvā nauda" vienmēr nāk vieglāk nekā "pozitīvā nauda" un ka nauda ir jāhumanizē visos līmeņos — gan pelnīšanas, gan tērēšanas līmenī.

"Spalvainais zirdziņš strādā ar visu savu būtņi: ar kājām, krūtīm, māj ar galvu uz vienu, gan uz otru pusi, dur purnu zemē, spirinās, rāpjas kunga mucai pa priekšu... Bet, tikai kalnā kāpjot, arvien apstājas un ļoti jautājoši skatās sāņus. Tad saimnieks aizvāž pipi, iebāž to bikšu kulē un iejūdzas zirgam līdzās. Pieķeras pie koka stienģēm, un abi sirdīgi raujas ar miesu un dvēseli; liekas, it kā arī kalns būtu drusku nokustējies no vietas; zirdziņš ir tā izstiepies, ka pat ilksis vairs nav vietas, pakalkājas ir zem ratu priekšas, un viņš notric ceļos — bet muca neiet uz augšu. Tad visi vedēji sāķeras pie vienas mucas; cits aiz stienģes, cits aiz virves, cits aiz ass gala, cits no pakaļas spiež gan ar rokām, gan galvu; cits, satvēris dubļainos koka spieķus, citīgi griež riteni...

Par šīm pūlēm pusizsalkušie vedēji sev par atalgojumu izurba mucas, iztecinaļa degvīnu, to pārdeva, paši piedzērās līdz bezsamaņai. Pēc tam mucu piepildīja ar ūdeni, bet pie

nodošanas šī zādzība nāca gaismā... Bet sodi maz palīdzēja: tik jau vien bija tā iepriecinājuma kā degvins.

Viņš bija labs tai zinā, ka pēc viņa nebija tālu jāiet; viņš pats gaidīja un tvēra latvieti uz visiem krustceļiem un, tā sakot, viņam uzbāzās, pie tam ne viņš viens pats, bet ar visu savu nabadzību, ar visiem saviem nešķiramiem ceļabiedriem: slinkumu, zagšanu, netiklību. Jā, lētais šnabi, tu novedi postā daudz manu brāļu!

Un no kurienes, kā, kādā ceļā tu varēji nokļūt mūsu nabadzīgajā bezmaizes zemē? Ai, lētais šnabi! Tu mums biji pārāk dārgs! Tu izsūci visu labumu no grauda, mums neatstāji ne sēnalu, bet tikai pelavas, tāpat tu dariji arī ar ļaudīm.

Iedomājieties nu, ko latvietis varēja just pret muižniecību, kura tam atrāva maizi un apdzirdināja to ar degvīnu. Es atceros, kā mans tēvs arvien biežāk un biežāk sāka raudāt. Viņš sēdēja domīgs un bēdīgs, bieži norūca pie sevis: nav vairs dzīvojams! Ko lai dara? Nekā nevar izdomāt!...

Maizes mums nebij, bet degvīna — ja gribi, lej pirti garu!...

Ir zināms, ka Rīga ir liela tirdzniecības pilsēta. Ik gadu tur piebrauc ap 2000 kuģu, līdz 1000 strūgu; plosti un laivas bez skaita... Protams, visi rēķināja uz mūsu lētajiem produktiem. (Zīmējas uz pazistamo, veco parunu: Vidzeme ir muižniekiem paradīze, tirgoņiem — zelta zeme, zemniekiem — pekle. — J. Samarins.) Visi steidzās, visi dzinās, skrēja cits citam šķērsu ceļā. Vidzemes, Kurzemes, Igaunijas muižniecība karietēs; aiz viņiem — tauku vēršu bari, aiz vēršiem — treknas cūkas, aiz cūkām — vezumi ar barību un pakaišiem, bet iepakaļ visiem, pa visiem ceļiem latvieši, leiši, kurzemnieki, igauņi — ar saviem kleperiem, bez maizes, bet ar sarkanām mucām, čikstošos ratos, midami dubļus un mālus. Sniegu un smilti.

Degvīna nosūtišana gandrīz arvien (es nezinu, kādēļ) arī iekrita zemnieku sējas, siena plaujas vai labības vācamā laikā, bet visbiežāk pavasari, pa Lieldienām vai plūdu laikā, kad vislielākais labības trūkums, kad zirdziņi izskatījās kā putnu baidekli."

Mēs esam atgriezušies. Pie šķūtniekiem, kas brauc uz Rīgu. Ved sarkanās mucas ar degvīnu. Un kā politekonomiski izglītoti ļaudis mēs varam parēķināt. Puds labības toreiz maksāja gandrīz 2 rubļus. Bet no mārciņas rudzu miltu varēja izdedzināt vienu stopu 65 grādus stipra degvīna. Pērkot veselu mucu, stops maksāja 5 kapeikas, bet krogos — 15 kapeikas sudrabā.

Puds (tīru rudzu) = 35,2 mārciņas = 2 rubļi.
 Puds (degvīnā) = 35,2 mārciņas graudu vai
 apmēram 30 mārciņas miltu =
 = 30 stopi.

10 kapeikas (vidējā stopa cena) $\times$ 30 =
 = 300 kapeikas = 3 rubļi.

Bet kā kolhozs var tikt ātrāk bagāts?

Ja tas miežus, kuru cena svārstās no 9 līdz 13 kapeikām kilogramā, izdiedzē iesalā un taisa alu.

1 kilograms miežu = 10 kapeikas (vidēji).

1 kilograms miežu (alū) = 1 rublis (tīrā peļņa).

No lētā vīna fabriciņām ir vēl lielāka peļņa.

Protams, atšķirība ir tā, ka muižnieks bāza naudu savā kabatā, kolhoznieki naudu izlieto kopu labklājībai. Bet tik un tā — tā ir "nepareizā nauda". Kad Skujiņš "Nauksēnos" pelnās ar ķimenēm, kad kolhozi ražo kartupeļu grauzdīņus vai konservus — tur ir sava loģika, bites loģika, kas nes medu, bet pie reizes piepelnās arī ar propolisu. Bet alkohola fabricēšana peļņas nolūkos ir tāda lapesņu būšana.

Lai dabūtu naudu, jāzina, kas ir visdārgākais. Visdārgākais ir laiks. Laiks maksā naudu. Cik saulainais laiks dod, tik lietainais paņem. Kā izmantot lietainās dienas? Maziņajiem darbiem: fermu sikajam remontam, barības šķūņu sakārtošanai, fermu apgādei — atvest minerālvielas, pakaišus, savest lopbarību. Sevišķas attiecības ar laiku ir traktoristiem. Darba jauda un vēriens viņos iestrādā tādu tehnicisku lieluma māniju. Ja traktorists ir nedēļu labi strādājis, kā saka, "sarāvis", tad viņam liekas, ka viņš "var atļauties". Un viņš atļaujas: kad raus, tad raus. Un sarauj arī! Bet saimnieciskais aprēķins rāda, ka "sarāvēji" nekad neizdara ne tik daudz, ne tik labi kā ritmiskie darbavīri. Vārdu

sakot, daudziem traktoristiem pietrūkst zemkopja inteliģences: viņi ir gandarīti ar to vien, ka viņi ir stiprāki. Stiprāki par visiem, un ar to pietiek! [...] Bet ir tādi: pārpratums, ne traktorists! Muskuļos ir, bet apziņas nav. Un tā, lielīgi raustīdamies, viena daļa traktoristu neizpilda dienas normas. Ja izpildītu visu, tehnikas izstrāde palielinātos par 30 %. Tā ir neinteliģences apraktā nauda. Audzinām jau, audzinām, bet 30 % traktornaudas guļ vēl zemītē neizkārpītas.

Rīta stundai zelts mutē. Ir tāds teiciens. Burtiski! Šito zelta stundu pazaudē. Traktori, piemēram, nevar iesākt. Degviela nav ielaista. No rīta atnāk, teiksim, astoņos, kamēr atnāk, kamēr ielej, va' ne, aizbrauc uz lauku, tas jau — stunda nost. Bet tagad — saskaiti! Simtiem tādu stundu. Vakarā vajag ielaist degvielu, va' ne!

Tehnikas apkopšana. Ir tādi šoferi, va' ne: kaut kas nav labi, apstājas, paskatās, palabo; cits brauc grabēdams, kamēr — neiet! Atkal darbnīcā, atkal remontē. Tajā laikā darbs uz lauka — viņa darbs — netiek darīts, līdz ar to ievēl visu kampaņu. Un labi strādnieki, tiešām paši labākie, — tie dabū sestdienās, svētdienās strādāt, velns lai parauj, jūsu dēļ, va' ne! Jā, pie mums svētdienās strādā. Kad kampaņa. Bet ievērojiet darbalaiku, tad nebūs svētdienās jāstrādā! Ir kaut kāds sējas laiks vai ražas laiks, va' ne, bet normas neizpilda, it kā visu dienu darbā bijis, bet ko darijis?

Tā nemaz nav, tā svētdiena mums nemaz nav vajadzīga. Piemēram, sējas laikā varētu nestrādāt, velns viņu rāvis, ir arī taisnība, ka svētdienas darbs nav ar tādu, nu... nerentējas, va' ne, viņš tur pamuļļā kaut kā nebūt, un vēl kas — tik un tā atkožas darbdiennā, ja tu esi līcis strādāt svētdienā. Tagad kampaņās tik daudz visādu pārstāvju sabrauc — dāvai! ātrāk! jāstrādā! — it kā kāds to nezinātu. Kampaņa seko aiz kampaņas, un tad jau visu vasaru jāpaliek bez svētdienām!

Ja var panākt, ka izstrādā īsti darba stundas, tad svētdienā nav jāstrādā. Vienīgi — ražas novākšanā, kad iet raža bojā. Bet ne siena laikā, ne sējas laikā, ne rudens aršanā.

Lai katrs nostrādā godīgi savu darbalaiku. Ir tādas saimniecības, kas ir to panākušas: "Tērvete" nestrādā svētdienās, "Lāčplēsis"...

Vēl ir tāds mīts, ka zirga darbs neatmaksājas. Bet ir darbi, kuros — gluži otrādi — neatmaksājas traktora darbs. Mums jau ir tā: noskatās, cik tas maksā. Traktoram neatmaksājas skraidīt ar trešdaļu kravas, ar kravu, kas mazāka par tonnu. Uz mazajām kūtim mēs salmus un saknes vedam ar zirgu. Un piemājas dārziņus apart atmaksājas tikai ar zirgu.

Bet bez uzskaites nevar pierādīt zirga jēgu! Mums ir burtnīcas — katram zirgam. Gada beigās — tikai 50 darbdienu! Kas par lietu? Brigādē mums vēl nav zirga darba uzskaites — cik slinko, slimo? Visos mazajos palīgdarbiņos nav jādzenā traktors. Var ar zirgu. Tas samazina pašizmaksu. Govs dod pienu, teļš — svara pieaugumu, zirga produkcija ir viņa darbs. Ukrainā, kur tiešām ir lieli lauki un, liekas, vienīgi tehnikai darbs, saimniecībās ir daudz zirgu, vairāk nekā mums.

Permas apgabalā, raksta "Ļitgazeta", katrā apdzīvotā vietā — vismaz četri zirgi. Latvijā ir daudz tādu brigāžu, kur nav neviena zirga: nav ar ko aizbraukt pēc malkas uz mežu, nav ar ko siena stirpu atvest, jānes pār pleciem. Kuram ir drosme tik kategoriski apgalvot, ka ZTR laikā zirga vilcējspēkam nav vairs nekādas nozīmes? Bet apgalvo. Tāpēc ka tā ir vieglāk. Jo mazāk variāciju un kombināciju, jo plānotājam vieglāk. Mēs savukārt ceram daudz ko atgūt ar mazo darbu industriju. Bet par to, ka nauda gaida, lai kaut vai skaidiņu pasviež uz viņas pusi, mēs varam šo to pastāstīt.

Mangulis, mūsu izgudrotājs, uzstādīja skuju smalcināšanas agregātu. Nopirkām no kaimiņiem, tie neizmanto, stāv nez no kura priekšsēdētāja laikiem. Tā govīs neēd, ar visiem kokiem neēd, bet, ja sasmalcina, — ēd. Ja vēl sataisa "salātus", tad — sevišķi. Tā nāk kapeiņās no fermām.

Vistām daudz izbaro granulu. Vistas tās sev izlaiž cauri diezgan neapgūtas. Tāpēc buļļu barības granulām var likt

klāt 30 % vistu mēslu. Mangulis ar Vilmīti tagad pēta, kā darbojas Šveices patenta vistu mēslu žāvēšanas iekārtas, mēs celsim šādu mēslu kaltēšanas un granulēšanas cehu. Nav nemaz ko viebties — aristokrāts ēd bezdelīgu ligzdiņu zupu ar visu, kā tā stāv, un nemaz neviebjas.

Mēs bijām pie igauņiem: viņi neuzticas valsts apgādes vistu barības kvalitātei — tikko pienāk sūtījums, to tūlīt pārbauda un papildina barību no saviem krājumiem ar trūkstošajām vielām. Lai vistas saņemtu visu to, ko vajag.

Jāsaka, ka sviest skaidiņu uz Naudas Dāmas pusi ir riskanti, bet risks nav plānā paredzēts, tas jāņem pašam uz sevi. Putnu mēslu žāvēšana, maizes cepļa celšana tirgus vajadzībām — tas ir risks. Bet mēs to darām — kā lai saka — ar jušanu, ar sešto prātu. Bet ir tādas skaidas, kas nāk atpakaļ kā bumerangs. Nupat Rīgas rajona avīzē sludinājums: vajadzīgi krāvēji — 400 rubļu mēnesī. Tā nedrīkst maksāt, tā nedrīkst sludināt! Ka nekvalificēts saņem lielāku algu nekā izglītots kadr. Tas nozīmē, mākslīgi paaugstinot darba algu, tišām pazemināt darba normas. Beigās speciālists pats paliek ar mazāku algu (230 rubļi) un neko sev klāt neizgudros, nepierakstīs. Tā viņi sviest skaidiņu uz Naudas Dāmas pusi, bet nekā nedabū. Dāma pazūd. Neielaižas. Nav pareizi sviests.

Vai labs saimnieks ir tas, kas tikai prot skaitīt naudu? Nē, labs saimnieks ir tas, kas prot skaitīt naudu un nebojājas. Krāt naudu nozīmē aizsprostot naudai ceļu. Aizsprostot viņas dabisko ceļu. Un mazliet iepūvēt. Piedot naudai pūstošas īpašības, jā, postošas īpašības. Nauda ir objektīva un neitrāla. Saimnieks dod tai īpašības. Iepūvē, iemidzina, agresivizē, banalizē. Kā nu kurš.

Par Beļavnieku runā, ka viņš prot skaitīt naudu un nebojājas. Un nauda jau visādi bojā: gan tad, kad viņa ir, gan tad, kad viņas nav.

Re, piemērs. Reiz dzīvojis kāds vīrs, kuram pļavas malā bijusi liela apse. Kurā varēja vasarā ap launaga laiku redzēt, ka apses galā kūp tādi garaiņi. Viņš jau vairākas reizes redzējis. Bet vienu reizi viņš paņēma lielu bomi,

iet pie apses un sāk daudzīt. Bet kas nu notiek — no apses sākusi birt nauda un nositusi vīru, kurš daudzīja pie apses. Tur vēl viņš guļ pie apses zem naudas kaudzes.

VIENA DIENA

Sākas 8.00. Ne kantorī, bet tādā kā pēckara dienās — mazā ēciņā, dispečerpunktā. Uzreiz, bez ievada. Nevar tā — tā tikai klusēt un tikai sēt! Tie kalni ir obligāti jāpārdisko! Otrais: šļūces pie arkliem! Tas ir trakums, tā jau izkalst zeme, ko jūs! Tālāk — par salmu savākšanu. Ir pamesti aramlaukā. Tur ir ļoti nesmuks skats. Tālāk — mums ir papildus iedotas 470 tonnas amonija sulfāta. Mēs nespēsim tās izvadāt un izsēt. Ir jādomā par sēšanas lidmašīnu. Tālāk — par ganiem. Ir sadalītas 15 baterijas. Ar to pietiks. Bet spaiņu nav. Būs jāiztiek.

Kā tā — jāiztiek?!

Bet pacēlās jautājums par naglām, saka dispečers.

Oj, es tā nodomāju pie sevis, tā gan ir viltīga izteiksme! Starp naglām un āmuru ir pacēlies jautājums. Kaut kāds pastarpinājums. Jūs saprotat: nagla ir attālināta no āmura, un pa vidu ir parādījies jautājums. Problēma. Ķeza, vai ne? Ķibeles. Kaut kāds papīrs. Kaut kāds uzskaitvedis. Darbā, dabiskajā darbā ir radies pārrāvums, un to sauc nu par jautājumu. Ir parādījies naglu jautājums.

Un atkal 8.00. Jūnijā. No šodienas (8.06.) sākas jauns grafiks. "Darbu gaita saimniecībā": 1) ravētas lopbarības saknes... 2) nopļauts siens... 3) apļautas ganības...

Bet 10.00 ar mašīnīti lejā uz kantorī. Kā ienāk, tā zvans. Meitene atbraukusi praksē uz bērnodārzu. No pedagoģiskās skolas. Kur guldināt?

Ienāk biteniece pēc paraksta. (Beigusi traktoristus, bet par grūtu, nobeidza neklātienē biškopības tehnikumu.) — Kā jums iet? — Švaki, vēss maijs. — Pagājušajā gadā arī bija vēss maijs.

Stipri zīmoga sitieni. Banku aprēķini. Ienākušie, izejošie papīri.

Zvans, pieprasa. Kāpēc rēķinu Dziesmu svētku ēdināšanai? Labāk lai dod pašdarbniekiem naudu uz rokas! (11. jūlijā ir pašdarbnieku Dziesmu svētki. Mūsējie brauc ar diviem deju kolektīviem — veco un jauno.)

Ienāk galvenā ekonomiste. Nav divu pavadzīmju? Ko darīt?

Zvans. Jā, lūdzu... Vai jūs daudz gribat? Ja sacensības partneri brauc, tad jāpalīdz. Bez kādas runas! (Atbraukuši pēc 10—15 vistām. Visā Stučkas rajonā putnu fermu nav, tā specializējušies, pat iekšējam patēriņam nav. Cik tas nemaksā — no cita rajona braukt pēc desmit vistām — transports, benzīns!)

Ienākuši papīri. Iesniegums: "Lūdzu nopirkt kioskā sešus kilogramus gaļas izlaiduma vajadzībām."

"Biedru tiesas priekšsēdētāju seminārs. Ierašanās obligāta."

"Sociālistiskās sacensības prēmēšanas kārtības ieteikumi." Var jau pašķīstīt, bet tur maz jēgas. Tie nāk tik sarežģīti un aplami, ka nevar ne saprast, ne izpildīt. "Par tonnu tik un tik." Bet tā jau nav, ka viens tur vien strādā. Nav jau stepe, kur nedēļām dara vienu un to pašu un cilvēki nemainās. Te strādā grupā ar visādām paligoperācijām. "Akordnāja rascenka par tonnu dienā." Bet ir taču dažādas grupas. Eh, tas viss ir priekš kaķiem!

Jāpiezvana. Rasma ir? Atvaļinājumā? Nāc tad pati šurp, va' ne. Ar samaksas priekšlikumiem!

"Samaksas priekšlikumi siena kampaņai." Jāprecizē pavēlē arī par nakts darbu, lai nebūtu nekāda sajukuma un aizķeršanās! Pļāvējiem uz lauka, novedējiem, operatoriem miltu fabrikā, blīvētājiem. Nav precīzi — "kā izdalīs virssamaksu", bet "kā un kam" — vai atsevišķiem posteņiem, vai sadale būs proporcionāla algas likmēm? Rīt ir domāta tā skābsiena sapulce, tur būs jāliek priekšā, lai visiem ir skaidrība!

Nāk grāmatvede, ekonomiste, tiek precizēts, paredzēts.

Paskaties, kas tur ir, ja tik maza alga, tā nevar! Puika kautrējas, pats neprasis, bet viņam apniks — un vēl aizies, tā nevar!

Telefons. Uz jaunības vietām? Kaut kas traks! Tagad? Tagad gan ne.

Ienāk brigadieris. Aizbrauc pats uz vietas un apskaties! Nav skaidrs pēc viņu telefona un zīmītes. Saki: ja nebūs tas jautājums pozitīvi atrisināts, mēs dosim telegrammu uz augšu!

Vēl nāk: par Plāteres veco kalti, tur bunkuri un vecie transportieri ir — vai nav jānoraksta, ko? Tur vairs savu mūžu graudus iekšā nebērs. Tos vajadzētu kādam pārdot, bet ventilatoru un transportierus vēl var izmantot. Cik tā summa tur ir jānoraksta?

Vai drīkst? Ienāk puisis ar dokumentiem. Pēc armijas. Kādu laiku vilcinājies, nav stājies darbā. — Vajag sākt tūlīt! Uz pašizgāzēja. Tā mašīna mums vajadzīga kā ēst! — Bet māte slimnīcā, nav, kas stāv pie mazā. Pirmdien tikai nāks ārā. Un vai es varu arī par dzīvokli iesniegumu rakstīt? — Jā, un par bērnudārzu arī — mēs nelēmām, kamēr nestrādāji, tagad lems arī par to. — (Šoferi vajadzīgi. Vecais garāžas priekšnieks nodzērās, pārgāja par šoferi, nu pazaudējis arī tiesības, strādās par remontatslēdznieku. Tā ir, brauca, brauca pēc rezerves daļām, tur visur vajag sadzert, kamēr... Par šo stihiju negribas, gribas iet garām. Tāpat kā par palikušajiem viesstrādniekiem.)

Uz galda vēl guļ saimniecības hronista Ojāra sūdzība, ka speciālisti nav uzrakstījuši hronikai ziņojumu — Vilnītis, piemēram. Interesanti, kā nu direktors reaģēs. Nekā. Nezvana. Kāpēc? Tā ir ar to kultūrniansi — vienmēr tā liekas nesvarīgāka par citām.

Un beigās pavēle par skābsiena akciju:

jaunu tvertni iesākt pirmdienā, lai pabeigtu sestdienā un izvairītos no svētdienu darba;

nodrošināt vietējai brigādei lauka nokopšanu pēc skābsiena akcijas — siena smalkumu sagrābšanu;

prasīt no mehanizatoriem zālāju pļaušanu ar iespējami zemākiem rugājiem;

nozīmēt atbildīgos par siena ventilācijas iekārtu darbināšanu un žāvēšanas režīma ievērošanu;

nodrošināt šķūņu noslēgšanu; savlaicīgi iepirkt un ievest

šķūņos iedzīvotāju sagatavoto sienu (no platībām, kur jāpļauj ar rokām).

11.00. Izbrauciens pa saimniecību.

Vēl šai sezonai jāsabetonē, jāsamontē trīs skābsiena tvertnes katrā pa tūkstoš kubikmetriem, vēl tikai sākums, bet buldozers stāv bedrē bez dzīvības. Buldozerista paša nav. Noskaidrot, noskaidrot! Sauciens pa rāciju dispečeram: noskaidrot!

Pa ceļam pagādās ugunsdzēsēju mašina, no rajona: pārbaudījusi kultūras namā hidrantus, gali vienkārši pabāzti zem grīdas pagrabā, nekāda ūdens tur nav! Nu būs kādas dienas darbs. Nedeg ta, nedeg, bet, ja nu kas, tad — zini!

Uz lauka jau pļauj. Traktorists atstājis lielu pavālu, kušķiem vien. Te trijnieku nevar ielikt. Divi ar krustu! Krusts par to, ka vispār strādājis.

Ko darīt ar sieniņu, atstāt vai vest jau prom? Laiks karsts, bet līdz vakaram vēl neizžūs, domā brigadieris. Presēt, tad var vest prom uz ventilatoriem, spriež direktors. Vajag taču manevrēt, kur un kā var!

Tepat pāri vasarājiem lidmašīniņa kaisa minerālmēslus. Jauns paņēmieni, vēl neapgūts. Un redzamas stripas — šie nekaisa vienlaidus, tā nevar! Ir jāstāv diviem večiem katrā galā ar karodziņiem un jārāda precīzas joslas, bet agronomam ķimikālijām ar rāciju jākorīgē tie tur augšā. Citādi — viņiem par hektāriem maksā, viņi var visādi. Bet cietēji būsīm mēs. Un ja vējš vēl un nes sāņus?

Zādzēnes brigādē "Kijevstroj" būvē divstāvu māju. Kāpēc "Kijevstroj"? Tāpēc, ka pašu SCO nevar. Uzcelsim, saka. Tikai paši daboniet, kas ceļ! Kāds glups teikums! Bieži vien tā arī dara, paši kolhozi sameklē cēlājus, bet atskaitās caur SCO papīriem. SCO darbaspējas ir ļoti niecīgas. Mūsu būvbrigādei, piemēram, ir liela jauda — viena ceturtā vai piektā daļa no SCO jaudas. Tad jūs saprotat, ka viņi knapi ja var apkalpot četras vai piecas saimniecības. Un arī tik nevar. Mēs ar visām savām jaudām arī paši netiekam galā, vēl viesstrādnieki brauc pelnīties. Kas nu šie par "Kijevstroj"! Vienkārši strādīgi, uzņēmīgi zēni, kas ļoti grib nopelnīt, atbrauc viņu uzņēmējs, tūlī: dāvai, zakļūcīm dogovor! Daudzi mūsējie aiz nezināšanas noslēdz

arī. Bet mēs citādi ne, tikai tā: ko padarīs, par to samaksās! Citi pārmaksā, tas ir, samaksā par nepadarīto darbu iepriekš. Bet ja pēkšņi nav ķieģeļu, ja nav cementa un tā tālāk? Viņi tūlīn saka: samaksā pēc liguma! Paceļ cepuri un aiziet, pamet "astes". Dripe saka: nosmeļ krējumu. Tas ir tad, kad ir slikti pašu darba vadītāji. Vilnītis saka: šito darbaspēku var ņemt, bet nedrīkst vairāk maksāt kā mūsējiem, jasadala kopu izmaksas tā, lai apdares darbos pašu vīri arī var labi nopelnīt. Otrkārt, jābūt labiem celtniekiem. Lai kūts pēc kūts izskatās, nevis pēc spoka.

Taču šitiem zēniem diez cik meistarīgi neiet vis! Re, viena galasiena galīgi šķība, abos divos stāvos! Otrkārt, ar dekoratīvo Lodes ķieģeli nedrīkst tā strādāt, nedrīkst noķepēt ar javu! Būs pēc tam jāliek nomazgāt!

Kā tad javu var nomazgāt, es domāju. Ar sērskābi? Un šie te puiši tagad ar sērskābi ņems un katru ķieģeli mazgās? Neticu vis! Paliks tādi noķēpāti "dekoratīvie ķieģeļi" uz audžu audzēm un kļūs par ierastu lietu. Te tev nu bija estētika! Varbūt kāds dzīvokļa saimnieks pats savu lodžiju un ārsienu ņemsies pa svētdienām ar sērskābi tīrīt, bet noteikti jau lamāsies caur zobiem. Neko labu gan tādi starptautiski haltūrdarbi nesola, nē, nē.

Bet viņi būvē ļoti ātri, saka būvdarbu vadītājs Vilnītis. Četri cilvēki aprīlī sāka uz plikas zemes, un nu jau ir otrais stāvs.

Es neko nevaru atbildēt. Es tikai atceros pantiņu, ko reiz uzrakstīju:

*Pizas tornis
šķībais Pizas tornis
nekad neapgāzīsies
pasaule piemērosies
un attiecīgi kļūs
šķībāka*

[..]

Pa ceļam pusdienas brigādes ēdnīcā kopā ar bērnu brigādi no skolas. 99 % zilacainie! Grūsta soliņus, lai būtu troksnis. Veselīgi knosās, grūstās, didās. Nav nemaz noguruši.

Pēcpusdienā uz Vērenes brigādi. Kā tur ar skābsiena kampaņu. Pa ceļam grantsbedres. Tagad izskatās nesmuki un neizmantoti, bet te iebūvēs minerālmēslu noliktavu. Pa ceļam rīdzinieki, "Lotoss", 9. klasīte no 6. vidusskolas, bietes noravējuši, klie dz "urā!".

Vērenē nopļauts maz, tikai 16 hektāri šodien. Divi pļāvēji "Vortstriti" stāv ganībās, treniņam izpļāvuši cerus un cekulus ganībās. Puikas jauni, jaunās mašīnas nav vēl apguvuši, trešais māca. Divi ārdītāji arī tepatās, bet nav jau ko ārdīt. Divi vālotāji arī, bet nav jau ko vālot. Zāle par zaļu vēl — maz masas. Tā no rīta likšana tranšējā nekāda tik un tā nevar iznākt, saka jauniņais brigadieris. — Kāpēc nevar, kāpēc nevar, kāpēc? — Žēl dzīt ārdītāju pa tukšo, plāns vāls. Žēl skatīties, ka "trissimt pirmais" iet pa tukšo, pa pieneņu kātiem.

Brigadierim varbūt taisnība?

Bet direktors neliekas apmierināts. Kaut ko rūc sevī. — Un kartupeļi? — Labi. Vieniģi kacenkāposti nav ne reizes rušināti. Viņš nebrauc. Es jau viņam saku. — Un kukurūza? — Ecēšas šajā smiltiņā par smagām, kārpa kukurūzu ārā. Es jau viņam saku. Bet viņš nevarot noregulēt.

Mēs ejam pa ravējamo biešu lauku. Tās tikko sanākušas. Divi puikas kaplē un retina. Savu skolnieku normu. Egils, mazākais, no 2. klases. Man piecpadsmit vagu desmit dienām, saka. Šodien nobeigšu otro. Cik varēšu, tik darišu.

Mēs ejam starp ravējamo biešu rindām, kājas jau pašas jūt, kur likt pēdu, kur ne. Un tad ieraugu, ka brigadieris iet pa bietēm, neskatās pats, kur iet! Un man kaut kā kļūst skaidrs direktora iekšējais rūciens. Egils no 2. klases arī skatās uz brigadiera pēdām. Un tūliņ ienāk prātā Filipiņās "Ave sol" turnejā Gido Kokars. Filipiņās, kā jau dienvidos, neviens nekautrējas to, kas nevajadzīgs, sviest zemē, sviest, kur pagadās. Gido iet pa Manilu jau ilgu laiku, izdzisušu cigaretes galu ieslēgtu rokā turēdams. — Svied zemē! — Kaut kā neērti, — viņš saka.

15.00. Jāieskrien vēlreiz kantorī. Vai nav kas jauns.

Atnācis pasts. "Izvestija" ziņo, ka autokatastrofā gājis bojā Gruzijas Ministru Padomes priekšsēdētājs Pataridze.

Iesniegums kāda ļoti veca cilvēka rokrakstā: "Sakarā ar to, ka silenieku mājai ir caurs jumts gaidam nepieciešamement jumta platība 88 m²."

Jāpārskata savu 6—7 rajonu avīzes. Pāršķirstot var nošpikot šādas tādas idejas.

Ienāk ekonomiste: tās piemaksas nu ir izrēķinātas — 10 kapeikas par stundu, tas ir, 1/7 no tarifa likmes. Ienāk partijas pirmorganizācijas sekretārs Ikaunieku Jānis. Sapulcē rajonā pārmests, ka direktors nav bijis kādā tur sapulcē. Pagājušo nedēļu vienīgi vienu dienu biju saimniecībā, visas pārējās pa sapulcēm, domā direktors. Tagad nu nodrebina, ka tu arī vēl tajā dienā neesi tur bijis uz sēdēšanu! Vēl pārmests, ka Madliena neabonē partijas presi. Tad bijis jāpierāda, ka abonē un salīdzinoši labi abonē: Madlienā 19 abonementi, Ķegumā — 7, Lielvārdē — 10.

Pa ceļam Jānis redzējis traktoru grāvī. — Un traktorists? — Nebaidieties, šitie reti kad aiziet bojā. Liekas, ka no kaimiņu saimniecības. Traktors kreisā pusē grāvī, strādā, pats vīrs aizbēdzis. Noskrūvējām numuru — un viss.

16.00. Dispečerstunda. Tāda ir katru dienu. Sabrauc kopā visi brigadierī un ziņo par šodienu un rītdienu.

Vecākā agronome atnesusi stādīņus, rāda. Vai tie ir kāļi? Tie ir rāceņi, turnepši! Kas zina, kas tie ir? Sējām kāļus, bet, re, kas uznācis! Jāraksta reklamācijas!

Eh, ko nu! Nolemj, ka nerakstīs, turnepši augot vēl lielāki par kāļiem.

Reiz kalnā nosaluši visi kartupeļi. Ķeitēnu lauks arī melns. Labi, ka vēl tikai pirmie dzietī, pārējie vēl nāks, gan jau būs labi. Ecēt nedrīkst! Tad atsedz asnus. Šajās dienās — nekādā ziņā!

Slavik, kāpēc tu pieļauj tādu pļaušanu? Brigadieris Slaviks taisnojas. Tur jau neesot daudz nopļauts. — Kā nav daudz? Desmit hektāru! — Nu jā, bārdas, va' ne? — Nevis bārdas, bet pavāls! — Nu jā, viņš pirmoreiz pļauj.

"Agroķīmija" zvanījusi. — Vai tev teica, Ināriņ, ka tev jābrauc uz Iecavu? — Kāpēc man jābrauc? Priekš kam tāda "Agroķīmija" vajadzīga! Jo vairāk iestāžu, jo tā lieta paliek sarežģītāka. Taisni nelaime!

Slaviks filozofē. Ja būtu tādi konsekventi kukaiņi, kuri ēstu to, ko ēd, līdz galam, tad neapgrauzītu visus stādījumus...

Bet jūs zināt — tur, kur miglota kukurūza, tur pat zāle neaug! Atrasīns!

Zādzenē šodien dod sivēnus. Par 25 rubļiem normāls 14 kilogramu sivēns. Tirgū tāds pats — 50—60 rubļu.

Ikaunieks atnesis Tautas kontroles reida sienas avīzi "Medaļas 2. puse". Par gatavību lopbarības sagādei, 4. jūnija reids. Ar fotogrāfijām un tekstu.

Tur Vilnis Mangulis, lielais racionalizators, ziņo: "E-281 gatavs piespicēt zālei konservantus. Bet kur šie ir?"

Ziņo: "Rajona drošības tehnikas inženierim Juris Pūce sūdzas: E-280 bez akumulatora. Taisni siena pļaujas laikā." Nosperts!

Ziņo: "E-302 jau pusgadu te, bet heders joprojām LRTNK spiķeros. Vai pļaut ar garkāti?"

Tā notiek, tā notiek. Saņēmām jauno agregātu, bet bez izkaps. Bet ieskaita, ka saņemts pilnībā. Pļāvēju kāds kādam pa ceļam pārdevis rezerves daļās. Un kam tu prasīsi? Zog!

Ziņo: "Zādzenes govju fermās siena šķūņa jumtā izlauzti šiferi."

— Nu, Slavik? — Man kurpes arī cauras, — saka Slaviks. — Kad pieliks algu, tad es pirkšu. Man brūtes arī jāuztur. Bet to jumtu salāpīs, salāpīs!

Galvenā agronome ziņo. Skolēnus pēc ravēšanas vajag vēl palaist kartupeļu laukos un sējumos palasīt akmeņus, tas ir viens. Centra brigāde nav iekultivējusi lauku stūrus un kaudžu vietas, tas ir otrs. Obligāti vajag izpļaut ganībās visus pušķus, tas ir trešais. Centrs nepļauj ganības. Būsiat atkal badā! Zādzenē 39 hektāri, jums izpļauti tikai 13. Jūs piekritāt: jādara, jāliek, bet nedara! Katru gadu mums karš ar ganību izpļaušanu! Pie kaltes mētājas kombainu bleķi vēl no pagājušā gada. Ja neaizvāks darbnīca, nodosim lūžņos, tas ir četri.

Ziņo direktors: par lidmašīnu darbu. Jābūt diviem cilvēkiem ar karodziņiem un vienam ar rāciju. Citādi minerālmēslus kaisīt ar lidmašīnu nav brīv!

Ar būvniekiem ievadiet sarunas par šķūņu durvīm. Lai visas būtu noslēdzamas!

Vērenes brigadierim vajag motocikla akumulatoru. Vajag dabūt — lai viņam nebūtu atrunas. Nu sacēlas brēka. Lai atdod veco! Kur vecais? Un nevar arī tā — pusgadu nebraukt, pamest — kamēr zaļš! Mocis ir jākopj!

Dispečers prasa. Tūliņ pateikt, kam vajag granti pievest. Kamēr vēl ved. Grambās, pelķēs, apkārt fermām, kārtībai jābūt!

Kas vēl, kas vēl! Ludim pie skābsiena vairāk jānāk! — Jā, kā tā', padzīvo ar savu Ludīti, tad tu redzēsi! Uzlist lietus, viņš pie šofera kabīnē — un mājās! Pieliec viņam 50 kapeikas no otras puses, un viņš ne uz tavu pusi vairs neskatisies!

Jā, vēl tās izkaptis draugiem leņingradiešiem! Bet nevar tik daudz dabūt. Veikals vairāk par 50 vienā reizē neraksta. Lai dabūtu 300, cik viņi grib, mums jāgaida sešas dienas. Bet viņi brauks otrdien jau pakaļ. Kur nu lai rauj? Un ko tie leņingradieši dara ar izkaptīm? Dod talciniekiem, un tie lauž nost!

Ir 17.00. Stunda ir pagājusi. Man liekas, ka grūti šādā brīvā stilā stingri ko nolemt, uzmanoši prātā paturēt, bet varbūt taisni tā vajag runāt — cilvēciski, jokojoties un triecot. Tad šī sanāksšana top arī par tādu kā izlādēšanās stundu — spriegumu noņem un tā. Un visi taču speciālisti, nav muļķi, savus secinājumus izdara paši. Tā aiziet darbīgās dienas, un tā aiziet krenķu dienas, tā aiziet uzdarbīgās dienas, un tā aiziet arī vientulīgās. Nu, bet vai nu ir vakars?

Nē, jāpabraukā vēl tāpat pa saimniecību, bez kāda mērķa, kādreiz tā vislabāk iekrīt kas acīs, uzrodas kāda ideja no tukša gaisa. Vai tāpat — vienkārši vakara svaigumu paelpot. Saimniecība ir par plašu, visu to apbraukt var tikai trīs dienās. — Es neatzīstu to par vadītāju, kas reizi mēnesī nav izstaigājis visu platību un fermas. — Bet priekš kam tad ir padotie? — Lai cik labs speciālists, viņš par visu tik un tā neatbild. Viņš nesavelk kopā to, ko savelk vadītājs.

Direktors vēl šovakar vedis savu meitu studenti uz Rīgu, rīt no rīta agri Brīvdabas muzejā sākas Tautas mākslas tirdziņš: segas un pinumi, podi un svečturi, satikšanās un sveicināšanās, koncerti un vispār — tāda sabiedriska pagrūstišanās. — Un kad mājās? — Mājās? Vēlu. — Bet rīt no rīta atkal stripā? Un bez kāda launaglaika? — Ko nu, šī jau vēl ir viegla diena! Bet, kad sākas sēdes, sēdēšanas rajonā, apvienībā, konferencē, pārvaldē, komisijā, seminārā, tad gan uznāk kā vecuma sajūta. Un tad es domāju — ja mani aicinātu uz rajonu strādāt, es nēē un nēē.

Cik stundu dienā strādā lauku lielsaimniecības vadītājs?

To neviens nezina. Cik tie senie latvieši strādāja? Kā tajā grāmatelē bija rakstīts: guļ piecas stundas naktī un vēl vienu pusdienlaikā. Cik direktoram iznāk? Pusdienlaiks atkrīt, naktī 5—6—7 stundas. Tas pats vien iznāk. Es gan cenšos īpaši daudz nedomāt ārpus darbalaika un diezgan labi guļu, bet ir nakts, kad lietus klapē pa bleķi, pamostos un nevaru aizmigt. Sāku domāt, domāt...

BARJERAS

Barjerskrējiens, kalnu tūrisms, sava veida alpīnisms. Jārēķinās, ka ir arī nepārejamās barjeras. Būtu muļķīgi kārpīties gar nepārejamu. Vajadzīga realitātes izjūta. Bet realitāte visu laiku mainās. Mainās barometrs, un mainās nostādnes. Mainās apakšnieki, un mainās augšinieki. Un tev, vecīt, jāmainās, jāmainās, jāmainās un jāpaliek. Tik un tā.

Siena laiks ir barjerskrējiens, sējas laiks ir barjerskrējiens, rudens ražas laiks ir barjerskrējiens.

Un panākt tādu celtniecības vērienu — tā jau ir vesela alpīnisma ekspedīcija. Visu laiku jābūt nodrošinājumam. (Ar Egilu var kopā kāpt droši, viņš arī visu laiku skatās, lai būtu nodrošinājums, lai mēs nenogāztos parādu bezdibeni ar visu savu grezno centra namu.) Tās ir pārvaramās barjeras. Bet ir nepārejamās barjeras. Vismaz liekas, ka

mūsu mūžā tās nesabruks un nenoārdīsies. Un ar tām ir jāreķinās, tās nedrīkst neredzēt, tās ir jāpieņem tāpat kā sava darbadiena. Ir jāzina, ka, lai cik tu būtu labs, lai kā tu audzētu un celtu šo ciematu, būs viena (gan maza) daļa cilvēku, kas par tevi tenkos. Un nemaz nemēģini pielabināties, neizdosies — tie ir nobrieduši, dialektiskai uzbudināšanai tev pietiprināti tenkotāji, liktens likti, aprunāšanā ielemti, mobilizēti tenku karavīri. Viņu tikli ir krustu šķērsu, pāri lielceļam un taciņai uz pagrabu, pāri ciematam un kultūras nama zālē, kapsētas vārtos un gar bērnu dārzu. Ja tu esi mazāka muša, tu noteikti tajos sapīsies, ja tu esi lielāka muša, tad vari skriet tiem cauri neievērodams. Ap šo centra būvi — kā tikai tā nav nosaukta — par skābbarības tvertni un par cietumu, kosmodromu un par nezin ko! Pienāks namam gatavības laiks, visiem mutes aizvērsies, bet sāks atkal ko no jauna. Tenkotāji ne ar vienu uzvaru nav uzvarami. Ar to jāreķinās. Otra tāda nepārejama barjera priekšā ir no dzērājiem. Tu vari ar tādu sarunāt šoreiz, šim braucienam, šim uzdevumam, pat veselai kampaņai, teiksim, ražas novākšanas laiciņam, bet tu nevari ar viņu sarunāt visai būšanai — to viņš nespēj. Tu vari ar viņu sarunāt nesist sievu rīt un parīt, līdz bērības svētkiem, līdz Jāņiem, līdz avansam, līdz tiesai, bet tu nevari ar viņu sarunāt vispār sievu nesist. Tu vari ar viņu sadzert par godu darba pabeigšanai, par godu vārda dienai, par godu jebkuram gadījumam un domāt, ka barjera noārdījusies zemāka, ka tu esi labs priekšnieks un zēni to saprot, bet tik un tā otrā dienā viņš tev izstrādās tādu cūcību, ka tev elpa aizrausies. Tu vari, bet tu nevari. Jo šī barjera "ir lielāka nekā cilvēka saprašana". Un tā nav iznīdējama ar darbaudzināšanu (darām jau), un tā nav iznīdējama ar labu izprecināšanu (daudzus plēgurus lauku ciemos apprec tieši skolotājas), un arī pretalkoholisma propaganda ir kļuvusi par anekdoti. Šo nepārejamo Barjeru varētu nosaukt par bezmērķību. Mēs netiekam viņam klāt pāri viņa Bezmērķībai. Viņš nav evolūcijas darbavīrs, viņš nav evolūcijas mākslinieks, viņš nav evolūcijas ģimeniskais

tēvs, viņš nav evolūcijas traktorists, viņš tāds nav, jo viņš par to nekā nezina. Faktiski viņš ir nojucis. Jo viņa tēvs jau bijis mazliet nojucis. Pārkārtojumi ir bijuši uz priekšu un atpakaļ, likumības galvā tā sajauktas! Un sen nevienam nav no sirds bijis laika runāties. Viņš netic. Neticība ir šī barjera. Atkritējs — saucas šī barjera. Masveidīgs atkritējs. Dzīvais Brāķis — saucas šī barjera. Filozofijas trūkums asinīs, elementārs filozofijas trūkums. Var teikt arī otrādi — viņi dzer jau "filozofiski". Jo viņi dzer "uz velna paraušanu". Viņi ir jau sagānīti, teiktu mācītājs. Viņi ir sociālistiski neizglītoti, teiktu lektors. Es teiktu: viņi ir mūsu pašu saražotais brāķis. Tā pati brāķa masa, kas veikala plauktos. Iegūlušais, bezaprites brāķis. Un šī barjera, kurai es pāri netieku, nav mūsu saimniecībā vien noārdāma. Visgudrākais vadītājs to nespēs, visskaistākā sieva to nespēs, nespēs visbargākais prokurors. Ir jāsaprot, ka zināma tautas daļa iet "uz velna paraušanu". Un šie gājēji jāaptur valstiski. Jo alkohols ir atļāviens ieaugt nu jau pat valsts darbalaikā. To nevar noliegt. Kā es viens bez speciāla lēmuma spēka lai tieku pāri viņa Visatļautības Barjerai? Kā lai es tieku viņam klāt? Arī ar tādu pašu visatļaušanos kā viņš? Nē, es, valsts darbinieks, nevaru iet nelikumīgi pret viņa nelikumīgumu. Ko darīt? Pagaidām jāpieņem vien, ka tāda ir dotā sabiedriskā situācija, un savu spēju robežās jāstrādā. TIK UN TĀ.

Trešā barjera. Šķiriskā. Tā ir pašlaik pavisam mīklaina un netverama. Grūti pat pateikt, vai tā pastāv vairāk teorētiski vai praktiski. Bet pastāvēt tā pastāv. Kad darbi rit labi, izaugsme jūtama, vecie vīri, vecie saimnieki ir labākie sovhoznieki, viņi jūt, ka nauda riņķo, prece tiek ražota, viss aug, raža nāk — lai ir grūti, bet — tikami! Tad mums saskan. Bet, līdzko virsroku ņem privātā raža un tirgus attiecības, līdzko lielajās fermās izslaukumi krīt, vecais saimnieks par tevi smejas: viņš no gotiņas slauc 30 litrus dienā, kartupeļu sagādē nodod lauvas tiesu, viņa lauciņā nav nezāļu. Un savus dēlus audzina tādā pašā bezkaunīgā rubļa garā. Teiksim, viņam noslēgts līgums par kartupeļu piegādi Patērētāju biedrībai rajonā (teiksim,

kāda restorāna tiešām vajadzībām). Šodien ir jāpļauj mieži, bet viņš uz darbu neatnāk, viņš meklē kādu šoferi (no mūsējiem vai uz ceļa), kas var aizvest. Otrā dienā viņš nenāk vis atvainoties vai attaisnoties, bet nāk un prasa mašīnu, ko savus personiskos kartupeļus aizvest. Viņu izraida pa durvīm, grūti nelamāties, tikko var noturēties. Viņš, projām ejot, saka: tik un tā tu man iedosi! Pavakarē zvana no rajona (tur viņš žēlojies speciālajam no ministrijas atsūtītajam kartupeļu sagādes aģentam). Nu, kā tu tā, kartupeļu sagādes kampaņu jauc? Mašīnu cilvēkiem nedod? Nu, kā tu tā?

Re, te arī slēpjas tas šķiriskums. Ne tik daudz vīros, bet pašā stostīgajā rubļa gaitā. Vecais visādām grūtībām — līdz pat ekspropriācijai — caurgājušais vīrs ir daudz sapratis, viņš it kā ir atmetis ar roku pašmantai un pašraušanai. Bet ar jauno tirgus rubli nāk jauns rausējs. Privātsaimniekam (precīzāk — privātsaimniekotājam) zeme nav jāmeliorē, kūts nav jāceļ, viņam nav būvmateriālu fonda, viņš prasa celtniecību no sovhoza. Viņam pašam nav jāveic nekādi kapitālieguldījumi, viņš tos pieprasa no sovhoza, bet peļņu patur pats. Privātam par produktu samaksā pat vairāk nekā saimniecībai. Par bullēnu — 1000 rubļus. Un visu bāž zeķē — it kā algu par darbu. Bet mēs algās no bulļa cenas varam maksāt ne vairāk kā 40 %. Ja mēs iebāztu zeķē visu bulli, tad mēs nonāktu bankrotā. Jo pārējais mums obligāti jāiegulda kapitālceltniecībā: ēkām, mašīnām, meliorācijai, tas viss maksā ļoti dārgi — 60 % no bulļa. Un privātais remontiem, būvniecībai, kā jau teicu, prasa, lūdz, izdiņģē, nočiepj arī kaut ko vēl no šī mūsu bulļa 60 %. Piemēram, labam traktoristam taču nevar dot ar izkapti pļaujamu pļavu, va' ne? Jādod ar traktoru pļaujama. Labai slaucējai (vīra nav) — jādod ar tehniku pļaujamu. Trešais to visu redz un arī prasa. Tas jau ir absurds: talcinieki brauc no pilsētas un pļauj tehniski nepieejamos gabalus ar izkaptīm, bet kolhoznieks centrā pļauj savu piemājas sienu ar tehniku. Ja varētu dot neizmantotas zemes, meža pļavas, nemeliorētas zemes (jā, jā, pamestās viensētu zemes, es saku un iesmejos), bet —

nevar! Cilvēku par maz, nevar ar viņiem strīdēties, jādod viss, ko prasa. Kur cilvēku daudz, tur izgana visas grāvmalas (jā, jā, es saku, kur vēl ir perifērijā viensētas ar nesagruvušām kūtim palikušas, jā, jā). Bet pie mums lēciens par lielu: nedeva neko (jā, jā, un aizlaida mazo "pārejas saimniecību" bojā, es saku), bet tagad grib dot visu un pašu labāko, pat 100 % bulļa peļņas (jā, jā, es saku, bet nav vairs, kam dot, — labākie jau ieaug sabiedriskajā ražošanā, bet kam dot — palikuši spekulatīvie elementi un nevarīgi vecīši, vai tā?).

Un tas viss notiek uz tās pašas zemes, ne uz privātzemes, bet uz mūsu sabiedriskiem līdzekļiem, sabiedriskiem pūļiem iekoptās zemes. Latvijā tagad vismaz tā ir. Nu, jūs mani saprotat? Tirgus pienu un gaļu ražo jau uz mūsu iekoptās zemes.

Kolhozs "Lāčplēsis" piemaksāja 10 % tiem, kuri neturēs māļlopus. Panāca sociālistisko sistēmu, ļoti loģiski un secīgi panāca. Un tagad dabū to visu atcelt neattīstīto dēļ. [..]

Bet vai tas nav tas pats strīds starp lielsaimniekiem un mazsaimniekiem, kas kādreiz bija buržuāziskajā sistēmā?

Nav vis tas pats, jo perspektīva ir otrāda! Mazsaimnieki var izputināt mūs, nevis mēs mazsaimniekus, ja mēs tā palaidīsimies.

Vienkārši jākāpina sociālistiskā ražošana un nedrīkst tā bļautīties un mesties privātprodukta slavināšanā. Jo ir tādi ciemi, kur ražošanas proporcijas ir 1:1. Mums Madlienā ir 5:1, tas nav tik bīstami. Tur, kur ir 1:1, tur jau ir robeža.

Nu labi, jūs tagad raudat, bet daudzi citi priekšsēdētāji uzelpo un priecājas!

Jā, aiz savas īsredzības. Pērk no privātajiem piena lopus, govīs gaļai, algo speciālu cilvēku, kas nodarbojas ar privāto sektoru. Mēs to neforsējam. Šitādā veidā nebūs drīz arī maizes veikalā, teica Kauliņš. Tā nedrīkst darīt! Mēs vienas cenas nosakām ar likumu, bet otrām ļaujam kāpt stihiski. Kapitālistiskajā sistēmā visas cenas izlīdzinās stihiski, bet šeit lielsaimniecību cenas nosaka likums, mazsaimniecībai — tirgus stihija.

Piemērs. Grūtības ar sviestu un krējumu. No pilsētas ved uz Madlienu. Veikalā rindā stāv arī tie, kuriem ir govīs. Bet pats nodod pienotavā. Lai dabūtu 1 kilogramu sviesta, vajag 25 litrus piena, 24 kapeikas litrā. Iznāk, ka par pienotavas cenām 25 litru kanna maksā 6 rubļus. Sviesta cena veikalā — 3,40 rubļi. Starpību iebāž kabatā mazsaimnieks. Kāds saņem nepelnītu naudu no sabiedriskās — vispārējās naudas. Kāpēc mūsu fermeris, sociālistiskās lopkopības īstais darītājs, netiek tā stimulēts? Stimulācija notiek nepareizā virzienā.

Latvijā ir daudz tādu lauksaimnieku, kuri pierādījuši sociālistiskās saimniekošanas sistēmas spēju un varēšanu. Un, ja stimulētu, šo saimnieku būtu vēl vairāk. Gredzens "Tērvetē" pilnīgi ir nodrošinājis ar algu un produktiem visus savus cilvēkus tikai no sociālistiskās ražošanas, tur nav neviena privātā lopa. Arī "Lāčplēši".

Mēs arī turamies bez kādiem knifiem virs ūdens. Vienkārši ļoti strādājam un ļoti rēķinām. Bet stāvoklis ir ļoti nopietns. Mēs arī rēķinām, ka jādabū kāda peļņas ādere, pa kuru atpumpēt aizpumpēto naudiņu atpakaļ. Gudrākie tā dara, kam ir rīcības kapitāls un uzņēmība. Visvieglāk — ar alkoholu, vīniņu, alu. Skujiņš Valmierā pelnās ar ķimenēm. Un daudzi ar suvenīriem — un tā atpumpē atpakaļ zaudēto un vēl labi nopelna, kaut gan raža un izslaukumi zemāki nekā mums. Jāizgudro kāda peļņas ādere, kas dod ārā ne tikai peļņu, bet arī peļņas masu. Ēdnīca? Pelēkie zirņi? Restorāns? Sklandu rauši? Rentabli varbūt būs, bet nedos peļņas masu. Tādai lielai saimniecībai kā mēs vajag savus 500—600 tūkstošus gadā. "Meņģele" kaimiņos ir mazāka saimniecība, bet pelna ar suvenīriem 400—500 tūkstošus gadā.

Kas tas būs? — Varbūt alus? — Tomēr?

Nu un tad vēl viena barjera: ja birokrāti, neprofesionāli vadībā. Neko tu tādām, neko neiestāstīsi. Viņš nesaprot, viņš nemaz negrib saprast. Viņam mutē ir tās pašas plēnuma tēzes, kas man, bet viņš tās noved līdz nejēdzībai. Es personīgi viņu neklausu, man no viņa nav bail, bet daudzi no viņa baidās, un tad sākas liela putra.

Cik sēž uz viena ražojošā nejēdzīgu kontrolieru, no kuru kontroles jēgas nav! Atbrauc pieci cilvēki no centra. Tādas un tādas jums nekārtības! Pieci klāt, pēc anonīmas vēstules no kādas tantes. Veselām dienām viņi braukā, ēd, man viņi jāmaca, kā viņi mani varētu kontrolēt, jo viņi ir nekompetenti. Beigās es prasu: un ko jūs varat mums palīdzēt? — Mēs? — Viņi brīnās. — Jums pašiem jātiek galā. — Un aizbrauc.

"Mi ģelalji!" (Kad ir labi.)

"Oņi ģelalji!" (Kad ir slikti.)

Tā žēlojas rajona darbinieki, kuriem ir stiprs padomju spēks. Bet kolhozā un sovhozā ne vienmēr ir tik sabiedriski un politiski izglītoti ļaudis, un viņi tad nespēj tik labi aizstāvēt demokrātijas principu pretī visam kam šitādam. Tā arī ir.

Sievietes, man liekas, atmaskošanā ir ar asāku mēli nekā vīrieši. Sevišķi, ja vēl Šitas Viņš ir vīriešu dzimtes. Un dažu labu Šito Viņu pazīst daudzus rajonos — visur viņš ir bumbulējis un mētāties kā priekšnieks vai pr. v., v. i. u. tml.

Šito Ž. arī pazīst pavisam citos rajonos un saka to pašu. Kad Ž. ceļas kājās un audzina par viņu valstiski gudrāko H., aizrādot, ka tas neizprot valsts politiku, tad visu rajonu sabiedriskās darbinieces nevar novaldīt sarkasmu. Viņu atmiņā Šitas Viņš allaž galifē un stulmu zābakos izskatījies pēc vācu kundziņa, kas aplec vietējos skuķus, ja vien ļaujas. Spīdīgs vīrietis spīdīgos zābakos. Visi citi palikuši atmiņā ar darbiem, ar kļūdām, ar panākumiem, ar neveiksmēm, bet viņš — kā zutis.

Pieprasa rudzus apsēt rudens sējā tik un tik hektāru, es atsakos, es zinu, ka man jāiegūst tik un tik tonnas, kā es viņas dabūšu, kā sēšu, kā pļaušu, tā nav viņu darišana! Lai viņš smērē savos papīros, ko grib, man tāpēc nav zeme jāpiesmērē. Es došu tonnas! Tikai atļauj man saimniekot! Tad viņš sāk kaunināt. Par ko mani kaunināt, par ko? Par to, ka es zinu, ka nekvalitatīvi aramzemes hektāri nedos tās tonnas, kas man vajadzīgas? Es tos

ekstensīvi nevaru novākt — tos švakos pusražas, piedodiet, izcūkotos laukus. Bet, intensīvi sējot un kopjot, es dabūšu vairāk. Kāpēc viņš mani spiež saimniekot ekstensīvi, ja mans zemnieka saprāts un partijas programma prasa intensīvu saimniekošanu?

Kur lai es viņu nosūdzu? Jo sarunāt pa godam neizdodas: viņam ir priekšā kaut kāda birokrātiska paštaisnības barjera.

PROBLĒMAS UN RITS

Tas nenožīmē, ka tas notika šajā laikā tikai tā. Kā es atradu, tā es arī samontēju. Bija arī garas grēksūdzes, bija traģiska apātija kaut kur, bet man nebija nekā, no apātiskajiem ko ņemt. Viņi bija traģiski strīdējušies, cīnījušies, iestājušies, pārkarsuši, pārdeguši un skatījās tukšām acīm. Viņi bija kļūdainās īstenības uzvarētie. Es meklēju un atradu neuzvarētos.

Jā, bija daudz niknuma, apvaldītā un neapvaldītā, plosījās zemkopja radošais gēnijs, birokrātijas apvainots. Tas izlauzās visvairāk jau Andreja Dripes dedzīgajās "Vēstulēs no kolhoza". Bet arī no tā es paņēmu maz. Arī šī taisnīgā plosīšanās, es jutu, nevar ne man personīgi dot un nevar grāmatai dot to spēku, kāds vajadzīgs, lai neapstātos. Daudzi saka: apstāties vajag. Vajag apstāties, lai izanalizētu mūsu kļūdas. Lai tās apzinātu un apzinātos. Es domāju, ka nevajag apstāties. Kļūdas var analizēt arī ejot. Kļūdas nav tā vērtas, lai viņu dēļ apstātos.

Tiklīdz mēs apstājamies, kļūdu analīze noslīkst kļūdu apcerē. Es tiku runājis ar daudziem atbildīgiem, bet neatbildošiem saimniekiem. Ar daudziem "varenajiem", kas bija tik nevarīgi, ka bija pat kauns viņus uzklaustīt.

Tāpēc es meklēju varošos. Ne varenos. Varošie parasti ir tuvāk zemei un uzticas tikai pašas zemes mācībai.

Kas ir problēma? Problēma ir nepadarīts darbs. Daba rāda, ka problēmas rada paši cilvēki. Graudam augt nav problēma. Sēt nav bijusi problēma. Un plaut nav bijusi

problēma. Tāpēc jāskatās — kas rada problēmas, lai tad ar tām cīnītos. Ir vesela problemātiķu armija, tiek pieaicināti problēmu apspriedēji, bet paši problēmu radītāji šo problēmu, šo nepadarīto darbu, pamet un iet tālāk — apcerēt jaunas problēmas.

Tā rodas ne tikai traktorista “skumjais tēls”, bet arī žurnālista un publicista “skumjais tēls”. Šis laiks ir kā biezputra. Katrs laiks ir kā verdoša biezputra, tas ir jāmaisā, citādi tas piedeg.

Katrs laiks ir nemierīgs, mainīgs un juceklīgs. Es to maisu un nomierinu. Kaut cik nomierinu savai sapratnei. Katrs laiku maisā, kā māc, un to nomierina savai sapratnei, savai baudīšanai, savam galdam. Es neņemos spriest, vai ar savu maisīšanu es esmu laiku tiktāl nomierinājis, lai tas būtu vispārīgai sapratnei labāk lietojams, saprotamāk lietojams. Bet, tā maisot, man pašam tas kļūst skaidrāks.

Arī priekšsēdētājs maisa laiku, lai nepiedeg. Labs ir tas saimniecības vadītājs, kas laiku prot maisīt tik pacietīgi un izturēti, kamēr laiks nomierinās. Kad tas nomierinās, tad tas kļūst saprotamāks, lietojamāks, patikamāks, vārdu sakot, savējāks.

Bet ko nozīmē — laiks nomierinās? Tas nozīmē, ka laika notikumu un lietu plūsmā, milzīgajās kopsakarību mīļakarībās, lielajā, neaptveramajā variāciju un kombināciju gūzmā apmulsušais, apjukušais cilvēks atrod ritmiku, atrod **ritu**. Bet rits, rita kustība nomierina viņu pašu. Rits dod drošības sajūtu, pašapziņu, garantē saskaņu ar sevi un pasauli.

Tā nu iznāk, ka labs ir tas vadītājs, kas nomierina. Nevis ceļ trauksmei un tālumiem, nemieram un brīnumiem, raibām ziņām un jauniem pārsteigumiem, bet lēni un pacietīgi ieved cilvēku — vēstures notikumu, kampaņu, uzsaukumu, akciju, reisu izcentrēto cilvēku — atpakaļ dabas un darba nomierinošajā ritmikā.

Man nekad nekas bez darba nav bijis, teica māmuļa no Jaunzēžām. Es viņu te neminu kā visa piemēru. Bet tomēr.

1980.

4. janvārī. Teikai divi jēri. Baltākā Pūka, tumšākā Spilva.
Lielajai aintai divi jēri. Vectēvs murdu pin.
16. janvārī. Jēri jūtas labi platās telpās — danco. Lai nu labi veicas!
18. janvārī. Diena saulaina kā zeltīts dālderis. Svētījām mierīgi svētdienu visi trīs.
28. janvārī. -21°C. Nākotnieši ruksi nokāva. Kausejām taukus, taisijām asiņu desas, labas iznāca.
29. janvārī. -31°C. Piena rīts. Krējums slikts, nevar sakult sviestā.
1. februārī. Liels putenis. Gailis sakāvis titarpapu. Redzēs, vai izveselosies vai aizies. Gaili piesēja, arestēja par kaušanos.
9. februārī. Papardi aizlaida dekrētā. Tītarpaps sāk ēst un buldurēt. Vectēvs slēpoja uz Vēreni pēc pensijas.
13. februārī. Nu sala, sala... -27°C. Kurina pagrabu. Baltā vista nobeidzās, nu vairs tikai 7 galvas palika.
22. februārī. Madlienā atklāja jauno veikalu. Pircēju ārkārtīgi daudz no malu malām. Nākotnieši iegādājušies televizoru. Lai nu būtu par prieku visiem!
24. februārī. Pošamies urnu godam sagaidīt. Pēc mūsu balsim atbrauca ar lieljaudas traktoru. Kārtīgi nobalsojām.
25. februārī. Vircu veda, 3 mucas. Edgars aizbrauca uz ziemēšanas olimpiādi Ogrē. Lai labi veicas!
29. februārī. Vectēvs uztaisīja varenu, modernu vāku gaļas ballai. Netiks vairs iekšā ne kaķis, ne pele. Ļoti labi būs.
8. martā. Dēls un mazdēls apsveica 78 gadu jubilejā ar skaistu narcises ziedu, vāzi un bombām. Vectēvs — ar smaržīgiem apses zariem.

10. martā. Skapi liek kopā, bet nezin, kur iespiest, nekur nav vietas.
18. martā. Gatavojāmieš Jāzeņiem. Cepām pīrāgus, cepeti, kotletes, kāpostus sautējām un cepām putrāmu desu.
24. martā. Kausejām un spiedām vaskus. No virsas ļoti skaisti — dzidri dzeltēni, varbūt nebūs jāpārkausē. Edgariņš uz Ogrī ar dzejniekiem satikties. Vasku tīrsvars — 4,200 kg.
29. martā. Santiņai kucēni: divas meitenītes — Oglīte un Smildziņa.
3. aprīlī. Diezgan stiprs sērsns. Ripsis noķēris zaķi, visi trīs apēda, kaķis tikai noskatījās. Zaķi apgrauzuši ābelei vainagu.
6. aprīlī. Svētījām Lieldienas. Izvāriju 20 olas. Titariene sāka perēt 15 olas. Lai labi izdodas! Sarkanā stropa bites izlidoja spēcīgi.
10. aprīlī. Nokrāsoju dziju. Sīpolu mizās. Skaista. Redzēju divas cielaviņas uz kūts jumta.
13. aprīlī. Bites lido spēcīgi, nāk mājās ar putekšņu nastiņām. Zied sniegpulkstenīši. Vectēvs beidza malku skaldīt, atliek tikai sakraut grēdā un laukumā satīt.
16. aprīlī. Vakarā aiznesa jauno murdu uz grāvi.
17. aprīlī. Šorīt murdā divas lidakas. Vakarā atkal divas mazākas.
25. aprīlī. Marta un vectēvs dzirdējuši dzeguzi. Murdā 6 gab. lielas lidakas.
27. aprīlī. Naktī 1.30 saslimu ar sirdi. Visu dienu jutos, kā vilks būtu nesis un Dadzis atņēmis.
28. aprīlī. No teiku salas pavasars ar bezdelīgu atbraucis. Vēdinām vatētās segas.
2. maijā. Kaimiņi atbrauca uz dzīvi. Sāk pienu dzert.
3. maijā. Vectēvs kaimiņam palīdz dārza zemi tīrīt no nezālēm. Tūristu pilna Ogres mala, neskatoties uz salto laiku.

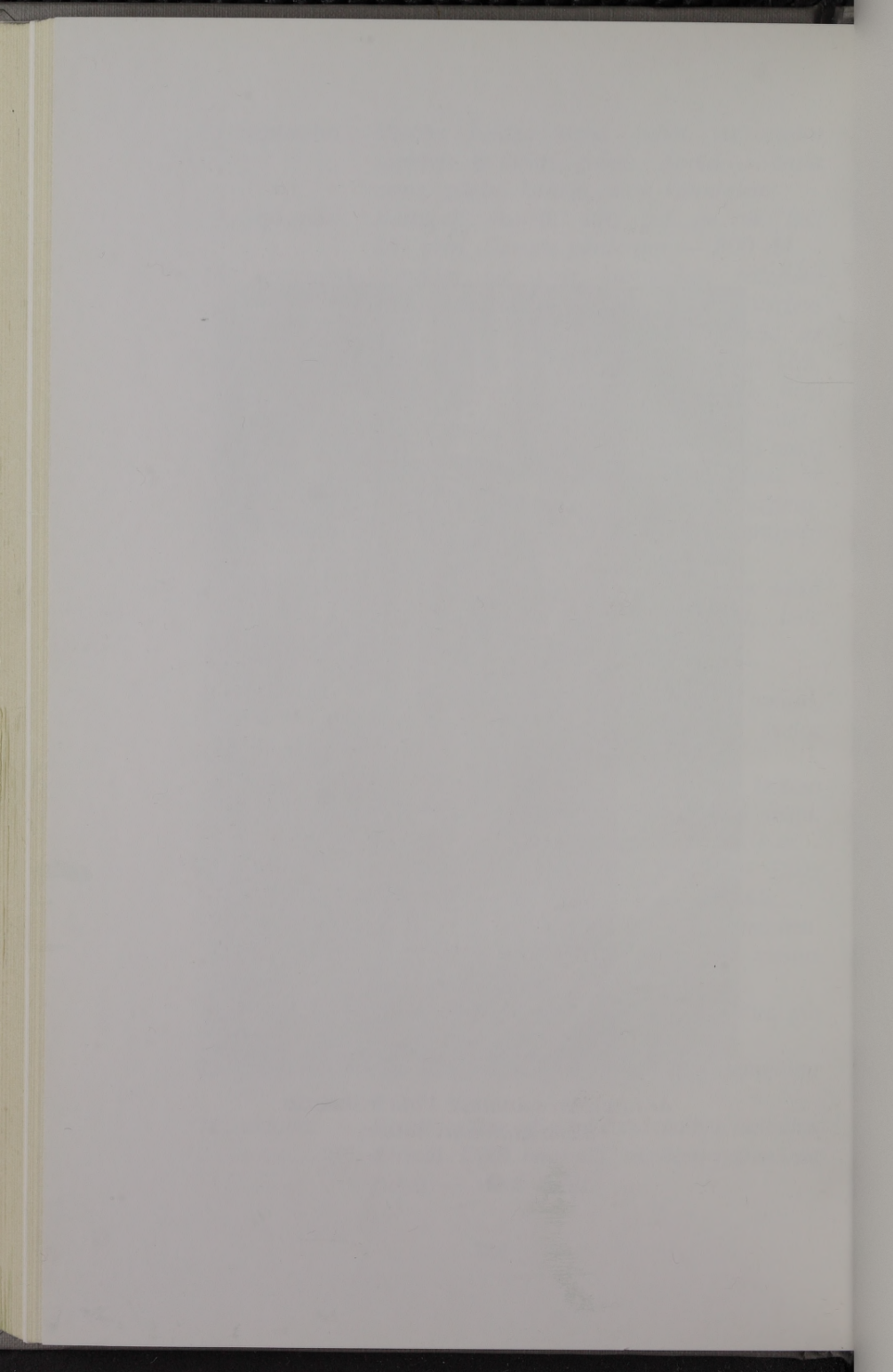
4. maijā. Vectēvs ved mēslus kaimiņu dārzam. Cālēni izšķilās, 15 galvas. Sākām vilnu mazgāt, būs trīs vannas.
12. maijā. Istabā zied vesela kaudze amarīllu. Lielais runcis nomira.
20. maijā. Vectēvs labo ganību sētas, līdzina kurmjū rakumus, dedzina nokritušos gobu zarus — rikojas kā seno laiku saimnieks, "budzis".
23. maijā. Sākām puķudārzu post Vasaras svētkiem.
28. maijā. Bitēm pielika putekšņu vācēju, nelaimīgas, drūzmējas kā pie veikala. Kaimiņiem meža cūkas izrakušas visus kartupeļus. Līdzjutībā kaimiņiem saslīmu ar sirdi. Labi, ka Edgariņš veiksmīgi beidzis 5. klasi — pa liku vesela.
31. maijā. Zied ievas, narcises, pienenes, visa apkārtnē dzeltena.
4. jūnijā. Uznāca pērkona lietūs ar krusu. Gaisā daudz ozona un odu. Odu miljoni dienu un nakti.
5. jūnijā. Vilks aiznesa Pastarītes jēru Pienenīti.
9. jūnijā. Atbrauca Helēna, visi brauca tētukam kapu labot.
11. jūnijā. No zilā stropa izgāja spiets. No 10.00 bija gobā. Tad aizgāja.
15. jūnijā. Ienāca bišu spiets pagalmā. Saņēmām, nezinām, kur likt.
23. jūnijā. Kaimiņi atrāca ligot. Vēl ligotāji — ar zilu volgu.
27. jūnijā. Ātrā palīdzība pie Martas, atzina radikulītu, ieteic slimnīcu, procedūras. Redzēs, ko iesāks. Kurina pirti.
30. jūnijā. Cīnījos ar nātrēm — uzvarēju. Ķēķa dārzs visādā veidā ar kvalitātes zīmi.
9. jūlijā. No rīta vectēvs plāva sienu. Edgars lasīja priekš aptiekas pelašķus un ķīmenes. Laboja tiltiņu.

11. jūlijā. Vectēvs grāvjos applāva krūmu atvases. Pievakarē Saktiņu čūska sakoda. Ārstējām, kā vien mācējām.
18. jūlijā. List dienu un nakti, vētrains. Siens pūst uz zemes, zemenes pūst.
19. jūlijā. Vectēvs palīdzēja kaimiņam krāsni mūrēt. Abi ar Edgaru salasīja katrs pa krietnam klēpim ķimeņu.
25. jūlijā. Sākam jaunos kartupeļus ēst. 13—26—28 gab. zem krūma.
28. jūlijā. Vectēvs, Edgariņš un kaimiņi kā balti gari staigā rindā, sienu cilādami, gar krūmiem. Sakrāva 6 gubas.
30. jūlijā. Ravēju sīpolus sesto reizi. Marta beidza kāpostus ravēt. Lietus, vienmēr lietus.
7. augustā. List lietus. Vāķenu grantsbedrēs atrasti cilvēku kauli. Karavīru Sergeja Jegoroviča Borsukova un Vladimira Aleksandroviča Naumenko kauli.
8. augustā. Vectēvs taisa akai vāku: stipru, smuku. Sāk ziedēt astilbes, gladiolas, flokši. Slimo viena broilera vistiņa.
25. augustā. Lija visu dienu, vakarā spīdēja mēness. Sāka krist āboli. Broilera vistiņa nobeidzās.
27. augustā. Vectēvs rieksto, šogad — daudz. Vāriju brūklenes ar āboliem.
30. augustā. Bija veselības pārbaude. Visi — švakām sirdīm. Vēlams samazināt saimniecību, lai mazāka piepūle.
31. augustā. Svētijām svētdienu. Bija ogotāji no Nākotnēm. Edgariņš atkal par ceļvedi uz mežu un malā no meža. Man prieks, ka viņš tāds zīkerīgs uz visiem stūriem.
4. septembrī. Taisīju sviestu, lielu porciju, tikai nav kur realizēt.

5. septembrī. Vectēvs beidza sienu gubot. Ar rokām sapļāvis 8 lielas gubas. Ābolu — balta zeme, griežu, kaltēju, daļu kaimiņiem.
9. septembrī. Kartupeļi skaisti, tīri, bet ne tik lieli kā pērn. Uzvaru pārdevām — 800 rbļ.
16. septembrī. Lasījām pie pirts kartupeļus, redzējām svešu suni ejam pa ceļu uz upi. Vectēvs sāka kliegt: "Vilks aitās!" — skrēja uz mājām. Pāpārde, norāvusies ar visu ķēdi, skrēja uz māju pusi. Vilks izrāvis lielu robu Pastarītei gurnā, bet viņa izrāvusies. Dusmīgi krauca vecais krauklis. Visu nakti nenāca miegs. Žēl aitas, viņas ciešanu.
20. septembrī. Sasējām aitām sarkanas bantes uz muguras.
21. septembrī. Var viegli uzelpot pēc pabeigta kartupeļu "festivāla".
29. septembrī. Strādājam pie runkuļiem. Pusdienas laikā vilks nokoda Ziliti, bija skaista, liela uzaugusi. Sastādījām aktu.
1. oktobrī. Vectēvs staigā, vaktē vilku, dedzina pulveri, taisa nejauku smaku, lai bīstas. Sveica Martu 70 gadu jubilejā.
3. oktobrī. Vectēvs plauj atvases, uzmana vilku, brīžam svilpj ar milicijas vai dzelzceļnieka svilpi. Nodeva kartupeļus — 400 kg á 16 kap.
8. oktobrī. Āboli krīt zemē: lieli, skaisti, garšīgi. Dažs sver 250 gramus, liels prieks par tādu.
11. oktobrī. Griezām pienu, lai būtu krējums kaimiņiem. Vectēvs un kaimiņš veda aitu mēslus kaimiņu dārzam.
14. oktobrī. Bēdīga ziņa: Jansonu Andrejs nosities pie zāles miltu gatavošanas.
15. oktobrī. Aizveda uz bāzi 4 aitas, laba barojuma = 340 kg.
16. oktobrī. Vectēvs sāka iet uz Vēreni palīgā runkuļus darināt. Dikti nesmuki, sasviesti nepareizās gubās — vieni dubļi.

*Ar Jaunzēžu saimnieci. Viņa ir skaistās
dienasgrāmatas autore.*

18. oktobri. Šodien Andreju gulda zemes klēpi. Vectēvs neaizgāja pavadīt. Skaisti zied baltās mārtiņrozes, varēja iet, bet aizgāja uz runkuļiem. Lai Andrejam salda dūsa!
22. oktobri. Vecais kaimiņš bija atbraucis. Strādāja pa veco sētu ar malku. Nakšņoja pie mums. Gulot kliegdam un trūkdamiem augšā, baidīja visus.
1. novembrī. Vectēvs raujas ar malku. Mēs bez sevišķa uzdevuma grozāmies pa māju.
11. novembrī. Marta kūla un vētija ķimenes, diezgan laba raža.
20. novembrī. Adatai kaķēni — melni kā kurmji. Diezgan pamatīgi apvēlos, laimīgi, ka nesusitos.
2. decembrī. Aizdegās skali — pārbijos, nevarēju uztraukumā ūdeni uztrāpīt.
6. decembrī. Sestdiena. Kā jau pieklājas, apkopju māju.
13. decembrī. Hūna piemiņas vakars kapos un klubā. Kapos tikai divi plāterieši bijuši.
29. decembrī. Marta slima, es arī vairs neceļos, atbrauca ātrā palīdzība, sadeva pretgripas pulverus. Visu nakti pavadījām nomodā ar grūtumiem.
31. decembrī. Slimojām visi, arī Edgariņš, Vika. Tikai Kārlis bija, kas gādāja par visiem, un Helēna. Gadi izmainījās bez mūsu sirsnīgas piedalīšanās. Nebija pīrāgu, zirņu un citu svētku gardumu. Neizsakāma vienaldzība.

Laimīgu jauno — 1981. gadu!

Es zinu, ka jūs esat dzejnieks. Jūs pagājušreiz bijāt ar zirgiem mūsu pagalmā. Man mazais skapītis pilns ar dzeju, man vajadzētu grāmatām skapi, bet nav jau, kur nolikt. Elksne — tā ir mana dzejniece. Antons Bārda. Bij tas nu... Fricis Bārda. Man kādreiz Akuraters bija, "Pasaules

vēsture" bija, nebija jau to līdzekļu, grāmatas bija dārgas. Madlienā tagad grāmatnīca? Vai dienīn, kā tad es nezināju? Raini es nupat tik sāku cienīt, bet līdz šim... Es atzišos, es jau tādu trulu prātu...

Mums bija divzirgu zeme un bez kalpa. Bez kalpiem var apkopt piecpadsmit hektārus. Tad nāca divas bēgšanas — man jau ir astoņdesmit gadi —, tad māja nodega, tad Jāzepu aizveda uz vienu pusi, mūs vēlāk uz otru. Dēlam bija divi gadi. Pēc piecpadsmit gadiem visi satikās: gandrīz sveši cilvēki. Cik labi, ka tā ir izdevies, ka dēls tomēr turas pie tēva.

Es skatos tagad filmu "Ilgais ceļš kāpās". Nē, šito es negribu atminēties. Pēckara Sibīriju. Es biju par pieņemēju piena pieņemšanas punktā — vienu reizi es biju gudrāka par citiem, vai dienīn! — Jāzēpa māsa bija par slaucēju. No astoņdesmit divām govīm piena tik, cik var ar centrifūgu izgriezt. Lopus nav mājā ātrāk brīv laist kā 23.00. Un divos naktī jau jādzen laukā. Un tūlīn — pļaut sienu. Jo mums jau nebija vīriešu, kas mūs pārstāv. Kas es esmu pasaulē, tāds mazs ielāpiņš. Jā, man patīk kaķi. Un bērni arī. Es, kad jauna biju, tad man dusmas bija uz bērniem, viņi plosās. Bet kad pašiem gadījās... Man ļoti patika, nu ja, jūsu dzejolis par bērniņu, strādnieku ēdnīcā Tomskas apgabalā leīšu bērni nāca pēc kaķa, viņš bēga pie mana pavarda. Otrā dienā — atkal pie mums. Es ar viņiem runājos. Man teica: ko tu sēdi ar tādiem! Es varbūt sēdu ar inženieriem un profesoriem, kā jūs zināt, kādā kompānijā es sēdu. Kad es atbraucu no tāienes, tad es teļus kopu un atlicināju grāmatām. Agrāk, kad saimniecība bija, grāmatām maz atlika.

1981.

3. janvārī. *Vectēvs vaidēja visu nakti, tikai pašā rītausmā pierima.*

8. janvārī. *Vectēvs bija aizgājis malku skaldīt. Ar lielu bardzību atsaucu mājā. Nelikās mierīgs. Viņam grūti mierā nodzīvot.*

9. janvārī. Vectēvs sadrūmis sēd aiz galda. Laiks nejauks — putenis.
17. janvārī. Vectēvs nemierīgs staigā pa āru. Pēcpusdienā atveda vienu vezumu malkas.
17. februārī. Atkal mana melnā stunda. Ap 22.00 sākās, līdz 7 no rīta, tad drusku aizmīgu. Nāca mani draugi, pilna gulta, traucēja mieru.
18. februārī. Laimīgi. Vēl šoreiz pārgāja. Mazgāju grīdas, ciemiņus gaidot. Adu stripainas zeķes.
25. februārī. Beidzu stripainās zeķes adīt. Atbrauca ciema priekšniece. Atveda vienu rīdzenieci izraudzīt vietu mežu novērošanas punktam. Vectēvs raujas ap gulstropa būvi.
5. martā. Straumītei teliņš. Nāca grūti. Bullis, liels un glups. Švaki turas uz kājām. Vectēvs taisa stropu.
11. martā. Es sāku pavisam slikti dzirdēt. Vectēvs taisa stropu.
18. martā. Nākotnieši atveda pilnu skalu grozu ar trušiem. Cepsim krāsni un šmorēsīm par godu vectēva vārda dienai.
20. martā. Man vairs nemaz negribas adīt, vairāk patik lasīt. Atkārtot "Cepuri ar kastāniem".
6. aprīlī. Sulas tek spēcīgi. Mūžībā aizgājusi Čakaru Vilma. Vikai atkal viena klapata vairāk, jāorganizē kapa racēji. Uzliku Pulieni perēt uz 20 olām. Lai labi izdodas!
10. aprīlī. Cepu pīrāgus kapračiem uzkodām. Kārlim bija traktoru apskate. Iestādīja no Jersikas vestos kadiķus — pēc kompasa, kā pēc notīm.
27. aprīlī. Laiks siltāks, bez vēja. Bites iet ziedos spēcīgi. Sunēni skaisti vingro pa tiri noslaucīto pagalmu.
28. aprīlī. Visu dienu mirgo smalks lietutiņš. Pagalms maigi zaļš. Vectēvs sakopis malkas šķūni un apkārtni, prieks redzēt.

1. maijā. Televizors klusē — demonstrācijā nebija jāpiedalās. No rīta visi ceļu labot, lai var iebraukt. Visi omulīgi pusdienojām. Vectēvs ar Jāni stādīja košuma krūmus.
5. maijā. Vectēvs palīdzēja jaunajam kaimiņam izklūt no ķezas ar materiāliem.
7. maijā. Zane pašuva man svētdienas kleitu. Laikam pēdējo manā dzīvē.
11. maijā. Vectēvs pagrabā šķiro kartupeļus. Zied trom pētu narcises. Govīm ņem asinis pārbaudei.
14. maijā. Atbrauca kaimiņu diriģents, vectēvs pie arkla, diriģents pie zirga, no sākuma bijušas mazas cerības, ka varēšot, bet iemācījies — un gājis labi.
20. maijā. Burkāni, bites sanākuši labi, arī nezāles vilņo kā samts. Cītīgi ravēju. Drusku rūca pirmais pērkons.
21. maijā. Taisīju sviestu, pieprasījumu nevaru ap mierināt.
2. jūnijā. Monika aizgāja mūžībā. Martai ļoti slikti. Sāku ravēt lielo dārzu.
9. jūnijā. Spiets iemetās ābelē, saņēmu. Ātrā palīdzība bija, noteica gulēt. Nezāles aug griezdamās.
16. jūnijā. Vēl guļu.
22. jūnijā. Vika ar saviem lieliem apgriezieniem izravēja visu atlikušo dārzu. Nu vairs tikai burkāni, rutki un zirņi. Raudzējam alu.
24. jūnijā. Bija ligotāji, godam uzciņājām. Kārlim arī reiz uzlikts kronis galvā, kā atzinība.
29. jūnijā. Piena rīts. Knapi līdz pusdienai tiku ar visu galā. Pa to laiku bites projām.
6. jūlijā. Izvāriju trīs litrus zemeņu zāptes.
13. jūlijā. Vectēvs salika ābelēm stutes. Edgariņš ar Mildas tanti lasa liepu ziedus un pelašķus.
20. jūlijā. Nopirka cukuru — 60 kg. Visi ogot. Avenēs.
16. augustā. Ciemiņi sēņoja, ogoja, medu svieda. Sējām sieru Lindas vārda dienai.

20. augustā. No rīta ar kaimiņieni nosūtījām Lindai vārda dienas sveicienus — sieru. Marta skaistas gladiolas, vectēvs — 15 gab. olas.
25. augustā. Vectēvs Sarkalnos pēc plūmēm.
31. augustā. Vectēvs švakojas ar "kriku", tomēr pļauj.
1. septembrī. Pirmā skolas diena. Lai būtu veiksmīga! Ļoti satraukts prāts. Marta mazgā istabas, lai godam sagaidītu ciemiņus. Cepām ābolkūku, 3 pannas. Ļoti laba izdevās. Kurināja pirti.
9. septembrī. Lasījām kartupeļus, silta, jauka diena. Launagā ēdām sulīgus ābolus turpat no koka. Bija pateicības pilna sirds par visu.
24. septembrī. Liela ābolu raža. Nesaprotam, ko iesākt.
4. oktobrī. Vectēvs nojauca mājai skursteni. Meklē mūrniekus, nekur nevar atrast. Kas zin ko iesāksim, jo visi esam tikai drupas. Vectēvam 38,8°. Šorīt piecēlos, nav laba dūša, jāpaguļ.
24. oktobrī. Lāpām peļu saēstos maisus. Nelaižam vectēvu no gultas ārā. Kokiem lapas nobira. Ābelēm un ceriņiem vēl turas. Nīkstu.
31. oktobrī. Visi bijām pirti. Trejos paņēmienos, un esam visi balti kā ūdenskliņģeri.
4. novembrī. Šodien aizveda uz bāzi: Strupasti, Biti, Rekordu, Krišu — par summu 455,54. Esam apmierināti, pārdevām arī Straumi par 250 rubliem.
11. novembrī. Vectēvs ar likām padusēm aizbrauca uz Madlienu uz fluorogrāfu, pie brāļa un pie Lediņa. Nav bijuši mājā. Kukuļus nolīcis pagrabā.
13. novembrī. Aizmirsies, ko īpašu darijām, zinu tikai, ka gulēšana nebija.

15. novembrī. Svinējām svētdienu. Pēc baznīcas laika atnāca Kārlis, Edgariņš, nokāva Ielāpiņu, ko vest kukuļam uz Rīgu.
19. novembrī. Laiks ļoti vējains. Vectēvs no rīta līdz vakaram pie meža darbiem. Zari labi degot.
24. novembrī. Vāriju skābus kāpostus, nav garšīgs skābums. Dienas tumšas, neko prātīgu nevar iesākt.
1. decembrī. Līdz pusdienai gāja viss jauki un godīgi, pēc pusdienas uznāca nejauka nervu lēkme dēļ kaķiņiem. Kauns pašai no sevis, ka varēju tā apvainot vectēvu. Pa nakti slikti gulēju. Vēl tagad jūtos piekususi.
3. decembrī. Slinkoju bez darba un baiļojos.
8. decembrī. Sakta nokoda vienu mazo kaķīti, nevienam nav viņa žēl. Adata nolaizīja atvadoties plecus un actiņas. Vectēvs taisīja grozu lokus.
10. decembrī. Vectēvs Vērenē pēc pensijas. Atnesa no Straumēm 12 gab. citronus par aitū ganiņumu. Sakta nokoda divus kaķēnus — atkal žēl nav nevienam.
15. decembrī. Noadīju vienu zeķi, izlasīju divus romānus. Vectēvs nopina vienu grozu.
17. decembrī. Darām visu, kas darāms.
19. decembrī. Bija medības, mašīnas dažādās krāsās stāvēja mežmalā. Viena sieviete arī bija medniekos.
30. decembrī. Gatavojamies godam sagaidīt Jauno gadu. Vārijām auksto gaļu, turējām ikšķus, lai Nākotnēs izdotos labi uzvest Brigaderes "Spridīti".
31. decembrī. Atveda no remonta televizoru, bet jau tai pašā vakarā tas atteicās rādīt bildi.

Laimīgu Jauno — 1982. gadu!

Beļavnieks? Viņš no slavas nereibstot. Bet tagad es dzirdu — viņš sākot jau reibt. Par daudz jau liels laikam. Un to jau redz televīzijā pie visiem lieliem vīriem.

Mēs te lēnām kopjamies uz citpasauli. Mums te divi veci dvīņi nomira, bet radi saka, ka nemaz neesot bijuši dvīņi. Mēs pagājušajā gadā Skalbēs no viņiem vēl govi pirkām, jā, viens staigāja tāds salicis.

Ko, Putniņš? Dzīvs vēl ir? Ak vēl dzīvs, nu tu tāds! Jāzepe arī ir švaks. Un dusmīgs, ja kādu dienu nevar strādāt. Jau pēc 1905. gada Francijā, pie Gorellas, es nezinu, vai tā tāda firma, strādājis par puisi. Un, kad iepirka zemi, tad atkal no rīta līdz tumsīnai. Un tad tajos tālumos ceturtdaļmūžu. Un nu tepatās.

Tagad visādi braukā pa Ogri ar laivām, lēģeriem vien, nāk malā un prasa samogonku. Vecais tad nerunā, es jau saprotu.

Mēs sēžam pie galda lielajā istabā — Jāzepe, Anna, Edgariņš un es. Pie cepeša un miltainiem kartupeļiem. Pa logu redzama liča pļava ar divdesmit varenām viksnām. Šajā kaktā viksnu Eiropas slimība vēl nav ķērusi. Šitāda ainava Latvijā laikam ir tikai viena vienīga tāda — pa Jaunzēžu logu. Šitādas krāsās miksti zīmētas ainavas vēl ir Purmales gleznās, Meškones gleznās un Viskonti jaunajās filmās. Šitāda ainava! Jāsauc Seleckis, jāsauc Slapiņš, lai vismaz nofilmē, jo priekšstatus par dabu jaunatne pašlaik saņem no filmām un TV vairāk nekā tieši no dabas. Kurš gan no centra bērniem te kādreiz nokļūs? Kad? Kādā sakarā? Vienīgi Edgariņš. Viņš kož sālītā gurķenā un domīgi skatās pa logu ārā. Viņš ir privileģēts puika. Viņam vēl ir tāds vectēvs, ar kuru līcī sienu pļaut, un tāda vecmāte, ar kuru filozofēt. Viņam arī gurķītis ir citāds — ar ozollapām sālītais, nevis skolas kopgalda marinētais no veikala.

“MAN VISMĀZ PATĪK”

Edgariņš sēž uz jumta. Ne tas Edgariņš, kam Jaunzēžās vecmāmiņa, cits Edgariņš. Šī ir liela pils kaut kur Limbažu

pusē, viņa tēvs ir jumtu licējs un atkomandēts no sovhoza palīgā kādai organizācijai. Edgariņš tāpēc sēž uz jumta. Jo bietes viņš ir izravējis. Faktiski viņš nebija izravējis, bet viņam ļoti gribējās līdzī tēvam un brāļiem komandējumā, un tāpēc visi kopā nolēma, ka Edgariņam palīdzēs. Edgariņš jau gan zina, ka savu normu būtu bijis tā kā pašam jāizravē, bet Edgariņam ļoti gribējās tikt līdzī utt., utt. Edgariņš jau nebrauc līdzī, lai pa kājām vandītos, — viņš var šķindeļus pienest, pēc naglām aizskriet, ūdenī, ko padzerties, atnest. Viņš var tēju uzvārīt, olas izvārīt, uguni iekurt, salijušās drēbes izkārt žāvēties. Kas viss tik tādā komandējumā trīs vīriem nav vajadzīgs! Es visas vasaras strādāju, saka Edgariņš. Drīz būs jau vienpadsmit gadu. Un putraimu desas cep tā: nedrīkst desu sagriezt, luņķi uz pannas, taukus vairāk, vēl vairāk, tagad vāku virsū, noteikti vāku virsū, un tagad miers un nekas nav jādara. Jā, jā, kādas divdesmit minūtes. Vismaz.

Kaut kur ap Annas dienu Edgariņš ar brāļiem ir atgriezies mājās, un es lūdzu, lai viņš man parāda Madlienu. Var jau, viņš saka. Kas te tāds interesants? Mēs vakar ar tēti braucām ķīmenes lasīt. Pelašķus, vīgriezes, mežzemeņu lapiņas, vēl būs jāsalasa buldurjāņi. Pašiem tak vajag ziemai! Es lasu arī avenas, bet cik tad es varu salasīt — kādus trīs litrus, tur jau zaptei nepaliek.

Tad tur ir viena skaista mājiņa, man vismaz viņa patīk. Tur nedzīvoja, bet tagad ir izkrāsota ļoti skaisti. Kas tur iekšā, es nezinu. Man patīk, kā viņa ir izkrāsota, tāda koka māja. Centrā arī ir skaistas, bet šitā ir interesantāka.

Tad vēl mums pie moču trases ir lielozols, izaudzis tā-āds, man viņš patīk. Un mototrāse, šitā te, ir grūta, otrā grūtākā Latvijā. Bija starpkolhozu sacīkstes, mums bija, skolēniem, jānes plakāti divdesmit sešām komandām, es nesu Ādažu plakātu, un Ādaži dabūja pirmo vietu — e, kā man laimējās!

Madlienīši arī brauca, divi gabali, viens beidzis 9., otrs — 7. klasi. Bija arī viens tāds kā es, vēl mazāks par

mani, viņu apsmēja, viņam mopēds sagāja grīstē, visi skatījās un smējās. Es? Tā pabraukāt es gribētu, bet gonkās man negribas. (Kas ir "gonkas", Edžiņ, kas tas ir "gonkas"?)

Es šodien gribēju uz Ogri braukt. Markas nopirkt. Te Madlienā veikals liels ira, bet iekšā tur nekā nav. Kurpes es nopirku. Es apskatījos, kādas man patika, parādīju mammai — viņa teica, lai pērk. Es krāju tehnikai — motoriem un laivām, kādi pieci simti man jau ir. Brālis Aivars krāj mākslas markas. Nu maksā jau, bet es pelnu arī! Divdesmit četras vagas, katra divsimt desmit metru, tas ir, četri elektrības stabi un vēl bišķi.

Mēs stāvam lauka malā, un Edgariņš pukojas. Divas reizes ravētas, bet tik un tā aizaug! Pirmo reizi ir viegli, otrreiz vairāk jau visādas zāles sanākušas — un tad vēl arī jāretina.

Es saku, ka nav tad varbūt kārtīgi ar visu sakni izravētas. Nē, saka Edgariņš, te zeme nav kārtīgi sastrādāta, mēs jau teicām, lai uzrušina, māls pilnīgi! Kādi trīs lauciņi tur, skaties, ir pavisam neravēti — viens no 4. klases, viens no 3. klases un vēl viens.

Es jūtu, ka Edgariņš negrib sūdzēties, bet sirds sāp par netaisnību arī, nu tas jāpasaka bija. Te arī ravēts — redzi? — bet saknītes iekšā!

Es noravēju un saņēmu pirmo naudu — septiņdesmit. Otrreiz būs vēl trīsdesmit. Nu jau puse būs iztērēta, piecpadsmit rubļi markās. Kad aiziet uz ēdnīcu, tad notērēju piecdesmit kapeikas. Šodien bija kartupeļi, viltotais zaķis ar gurķiem, sīpoli bija pielikti, dilles. Es divus kompotus paņēmu un paēdu labi. Mūsu brigādes ēdnīcā par piecdesmit kapeikām var labi paēst, bet Madlienā Patērētāju biedrības ēdnīcā — par rubli. Te pavāre arī ir labāka.

Tu zini, re, tās pa balandām — tās ir lielās zīlites. Ziemā viņas ar knābi pie stropa — piesit, piesit, tad bites nāk ārā un viņas ēd tās nost; tās ir lielās zīles, tās nav tās, kas pie loga ēd speķi.

Es tagad domāju, kur strādāt — pie siena, vai? Bet ko es tur varu palīdzēt — neko!

Edgariņš rāda lielo, pelēko fabriku un lielās fermas. Tas ir "bams"! Tur visi trīs manējie strādā, loka bleķus — nu skārdnieki, nu! Tētis ar brāļiem. Un tur vistu mēslus sakaltēs un dos cūkām.

Mēs ieejam pie Edgariņa brāļiem un tēta. Tētis mūs ievēd vistu fermā. 10 700 vistu! Dēj visu cauru dienu. Kliiedz! Bet nevar jau sadzirdēt, kura tieši kliedz. Un par ko kliedz. Laikam viņas lamājas, saka Edgariņš. Ap 6000 olu maiņā. Kādas 26 olas no vistiņas mēnesī, bet tagad mazāk, kādas 17—19 olas. Tāpēc ka maz vitamīnu, bet šķirne smalka, tāda, kas prasa. Pārdzīvo, kakliņi pliki, bez spalvām, sāk knābāt pašas savas olas. Jutīga šķirne: baidās no pērķona, met spalvu, lauž kaklus restītēs, stāsta kopēja.

Edgariņš rāda olu kaudzes, jau sakrautas restītēs. Šitām visām es saspiedu zīmodziņus, vakar palīdzēju. Ne jau obligāti. Tāpatās. Te visus šos koridorus izslaucīt — kilometriem! Katra "ieliņa" — 110 metru. Pareizini ar pieci!

Olas nāk pa piecām lentēm šurp no 110 metru garās fermas, nāk nepārtraukti — un tūlī jāšķiro. Es jūtu divu gramu starpību ar roku, pat vienu gramu, saka šķirotāja. Nožēlojama ir viņu dzīvīte, sākumā man arī bija žēl, bet vēlāk es domāju: es arī tā pasēdētu, pie gatava, paēdusi un apkopta.

Ej nu ej, ne nu gribētu, nekā!

Pagalmā Edžiņš nosvilpjas un pamāj ar roku. Tas ir mūsējais! No piektās, te strādā. Pienes graudus konveijeram. Visi savas normas gan ir beiguši strādāt, vienīgi — ja nu papildus kaut ko.

Kad Patērētāju biedrība centrā cēla ēdnīcu, Edžiņš strādāja līdzī tēvam un vienu cementa sienu izlika ar akmentiņiem, ar oļiem. Pēc tam izkrāsoja. Mākslinieks palīdzēja. Kurš mākslinieks? Tas, kas dzīvo tur tajā mājā. Tajā dzeltenajā, kur priekšnieks dzīvo. Edžiņš mani ved savu mākslas sienu rādīt. Tad jauncelāmo skolotāju māju. Tad stārķus. Mums mājās ir binoklis. Tad mēs paskatāmies. Šitie ir jaunie stārķi — knābis melns. Madlienā ir daudz stārķu — pie bērņudārza uz ūdenstornā viens, pie skolas divas ligzdas, uz staba pie vecās pagastmājas un vēl ir.

— Vai tu, Edgar, esi šejienietis? — Es laikam esmu no Latgales. — Vai tad tēvs un māte tev ir no Latgales? — Nevienš. Bet es tā runāju. Nu! Kā es sākumā runāju! Gūvs pīns. — Un brāļi arī tev tā runāja? — Vai tad es zinu? Varbūt viņiem ir citi vecietēvi un vecāsmātes. — Vai tad jūs neesat brāļi? — Esam.

Šitas jautājums Edžīnam nez kāpēc liekas sarežģīts. Un vēl viens jautājums. Redzi, mums te ir visādi: dzer un pīpē, saka Edžīnš. Šodien es biju aizgājis uz darbnīcām. Tur viena traktoriste... Trīs dienas nav darbā! — Ko tad viņa — dzer? — Fakts, ka dzer!

Klubā es biju pēdējoreiz, kad bija zvaigžņu brauciens. Ar slēpēm sabraukuši. Tā vismaz teica. Afišā arī bija tā rakstīts. Bet atbrauca ar mašīnu. Mana mamma gan katru dienu brauc divdesmit četrus kilometrus, divpadsmit uz vienu, divpadsmit uz otru pusi. Izbrauc jau septiņos no rīta. Ja lietus list, tad gan švakāk. Viņa strādā kaimiņkolhozā par biškopi. Es braucu viņai līdzi. Es jau no cik gadiem sāku braukāt — no četriem. Ja man būtu sporta ritenis...

Ja mēs brauksim uz to pusi, tad es tev parādišu interesantu strautiņu. Avotiņš un strautiņš reizē. Viņš tieši šosejas malā uznāca augšā, tur ir tāda vieta, kur zeme rūgst un viss asfalts izcilāts. Visas smiltiņas augšā. Man vismaz patīk.

Pa ceļam mēs paskatāmies strautiņu, tas tiešām nāk no šosejapakšas. Pa ceļam apspriežam arī saimniecības lietas. Re, kā viņi to sienu nekrāmē, nu tas būs beigts! Kādu mēnesi jau te stāv, cik mēs ar mammu braucam garām! Un arī visu zāli sataisīja skābsienā. Kur mēs tām govīm sienu dabūsim?

Nogriežamies no šosejas pa nemeliorētu lauku celiņu — te ir krūmājs, blīgzna, grāvmalas, te ir bišu zeme. Mamma ir tur vēl dziļāk iekšā. Būs ar kājām mazlietiņ jāaiziet. Edgariņš kā atvainojas, kā mierina. Nebūs jau daudz. Kādi astoņdesmit metri...

Mamma piebaro bites ar medus sīrupu. Bites šogad tādas izbadējušas un niknas. Ko viņas man uzbrūk —

tāpēc ka aizņests prom medus sīrups. Šis nāk, medus nav — un izgāž uz mani dusmas, skaidro Edgariņš.

Citas mammas bērniem palīdz, bet man nav kad palīdzēt. Es taču esmu visu dienu prom. Astonos prom, desmitos mājās. Tēvs arī komandējumos pa pasaules jumtiem. Es tiešām nezinu. Visu lielāko dienas daļu viņš pavada viens pats. Viņam ir māksliniecisks skatījums, varbūt tas viņu glābj. Kad braucam, viņš vienmēr rāda: šitā māja ir skaista, šitā nav. Man vismaz patīk! Tā viņš saka. Un viņš ļoti kaut ko meklē, redz kādas nepadarītas lietas un tūliņ rāda, saka: tas tāpēc, ka nav, kas strādā. Gribēja pats šovasar iet ravēt vēl. Un tad viņš brauc tēvam līdzī komandējumos. Ir mātes, kas saka: divus rubļus nopelna, tas nav nekas, lai labāk dzīvo mājās. Un to vēl saka bērna klātbūtnē! Centrā ir divas lielās mājas, viena 18, viena 24 dzīvokļu māja. No 42 dzīvokļiem — 70 bērnu. Aug blēņu procents. Ja neliek strādāt. Jo centrā viņiem nav kur izvērsties.

Toties skola bērnu darbus prasa un neatlaiž. Un tas ir labi. No 2. klasītes prasa 10 darbadienu no katra. Sākot ar 6. klasi — jau 30 darbadienu. Tā nu saimniecībai sanāk kāds 100 ravētāju, lielākā daļa no tiem — kādi 60 (paši mazākie) šo darba mēnesi nodzīvo tepat centrā skolas internātā ar ēdināšanu un kārtību tā saucamajā darba un atpūtas nometnē. Tikai žēl, ka šīs nometnes ir zaudējušas savu romantiku, Izglītības ministrijas priekšraksti ir tik apvainojoši bailulīgi, ka neatļauj nometnei dzīvot ne teltīs, ne kādā vecajā mājā, arī ēst gatavošana atļauta tikai internātskolas apstākļos. Bērni, visu ziemu šādā vidē apnikuši, vasarā vairs negrib šādu apnicīgu režīmu, un nometne zaudē savu paredzēto, priecīgo jēgu. Bērniem pietrūkst nejaušību, tieši nejaušību pietrūkst tajā lielajā "audzināšanas kombinātā". Tas notrulina uztveres spējas un reakciju. Jančuks jau atsakās — kas tā par nometni! Edgariņš atsakās — ja būtu pie Ogres! Ja būtu teltis! Ja būtu oguns kuri! Ja būtu īsta nometne!

Kādi 20 strādā arī citos darbos — puisi nostrādā mēnesi celtniecības brigādē, putnu fermā, meitenes

bērnudārzā, ēdnicā un dārzniecībā. Katru pavasari bērni iesniedz pieteikumu, kur viņi vēlētos strādāt, un saimniecība ar skolu kopā izlemj: a) pēc vajadzības; b) pēc sekmēm, uzvedības (vai var uzticēt). Pirmkārt, iemācās strādāt, otrkārt, patriotiska lieta, treškārt, nopelna pusdienas (45 rubļi gadā). Jā, katru gadu paliek kādi 15 neizpildītāji, saka skolas direktors. Vai nu slimojuši, vai kur citur strādājuši, tādu ļaunprātīgu sabotieru gandrīz nemaz nav.

Kāpēc tagad, piemēram, "Taurupe" tā var lepoties ar jauniem mehanizatoriem? Tāpēc, ka ar savu skolu sastrādāja pa istam. Ne ministrijas atskaišu dēļ, bet paši sevis dēļ. Saimniecības direktors jau tad, pirms pieciem sešiem gadiem, teica: pamatdarbu mums paveic pamatstrādnieki. Ne jau tāpēc skolēniem liekam strādāt, lai viņi ar nostrādātajām dienām nopelnītu brīvmaksas ēdināšanu, un ne jau tāpēc, ka sovhozam vajadzētu tās 15 dienas... Mēs viņus ievedam dzīvē. Jāsāk nevis vidusskolā, kad sabrauc darba orientācijas lektori, stāsta un iestāsta, ķer uz makšķeres (mums ir šitāda sporta bāze, un mums ir šitāda basģitāre, jonika un kas vēl ne!), bet jāsāk jau ar pirmajām klasītēm. Mēs aizejam ar mazākajiem un tos pavadājam "pa dzīvi" — uz kaltēm, kā graudus žāvē, kā gotiņas slauc. Mēs pat kopā ar skolu šoruden izveidosim atsevišķu darbaudzināšanas klasi. Veidojas aprīte. Slēgta sistēma. Aprītei jābūt stiprākai par noplūdi!

Un "Taurupe" ir jau vinnējusi. Šodien "Taurupe" ir laucinieku skola. Tikai žēl, ka dzīvokļu trūkuma dēļ savējie jāatdod citiem — jau sagatavoti, pašu sagatavoti jādod prom citiem.

Madlienas skola strādā līdzīgā stilā, reizēm gan liekas, ka nestiprāk, vaļīgāk, bez tās degsmes kā taurupieši, bet dara, top, virzās. Taču neizpilda plānu pusaudžu orientēšanā uz lauku skolām. Varbūt tāpēc, ka maz tādu skolotāju, kuri ar jušanu var aizstāvēt, uzturēt un atdzīvināt "laucinieciskuma" ideju?

Teodors Zaļkalns palika zemnieku puika līdz sirmam vecumam, kad viņš rakstīja:

"Silciema svinīgais, lielais, klusais miers, kādu neesmu izjutis nekur citur, dziļi ieaudzis manī un, domāju, skan arī manos darbos. Še, kur visi nācēji likās apskaidrota miera pilni, es iepazīnu arī darbu. Redzēju darbu visos gadalaikos, augu ar to un ieaugu tanī. Še ieskanēja manī mūsu latviskā darba klusais, lielais ritums. Svētdienās tēvs mūs veda gar saulē sanošās labības laukiem."

Indrai ir pieci gadiņi, viņa dzīvo vecajā Madlienas skolā, viņai ir labi, viņai pilī ir daudz tukšu istabu, apkārt parks. Viņa aug skaistā, nespīdīgā vidē. Viņa izrāda man pustukšo pili: man ir vēl viena istaba spēlēm, ar visām gultām. Bērni nāk pie mums spēlēties (pamestajās istabās). Es strādāju. Es mazgāju istabas, ravēju kartupeļus.

Jolantai ir sešarpus gadiņi. Viņa ir no Rīgas. Tikai pa vasaru te pie vecsmātes. Mamma veikalā konfektes pārdod, tēta mūrē mājas. — Un ko tu redzēji vasarā? — Zaķīšus. Mums atnesa, mēs barojām ar burkāniem. Bet viņi no bailēm nevar paēst. Mēs palaidām atkal vaļā.

Jolanta vāgūzī mantu kastē kaut ko meklē — starp lellēm, klucīšiem, lācīšiem un visvisādu mantību — kaut ko meklē. — Ko tu meklē? — Grāmatu... Nu, kur viņa palika?... Jāprasa vecmātei... — Kādu grāmatu? — Krāsainu. Pasakas tādas. Skaties, šitā!

Grāmata ir galīgi otrāda (manas "Krāsainās pasakas"), galīgi izlodziņusies, bet jūtams, ka tai te starp labām mantām labi patīk. — Vai tu zini, kas to grāmatu uzrakstījis? Es. — Tu?! Nevar būt, — saka Jolanta.

Aderkašos Speltēs (tā nu gan nav vairs Madlienas zeme, es atvainojos) pagalmā stāv trīs puikas, diviem vaigi kā sarkanās bietītes, trešais mazs un bāliņš. Vienam pār plecu stieniši ar izolatoriem — ganībām, elektriskajam ganam.

Vai jums te nav kas interesants? Tas viens parausta plecus ar visiem stienišiem, bet mazākajam — ir! Ir gan! — Es atradu akmeni! — Parādi! — Dainis aizskrien un atnes gabaliņu šūnakmens ar smilgām iekšā, pārakmeņotām smilgām.

Tādu bērnu nemaz nav, kuriem nebūtu kas interesants.

Aļiks jau ir skolas vecumā. Aļiks no koka grebj un no skārda izkaļ visādas kastītes. Viņam patīk taisīt tieši kastītes. Un vēl Aļikam patīk cūkas. Cūkas ir interesantas. Viņas ākstās. Visādi. Mamma viņas kopj, ar mani viņas draudzējas. Rukš. Asti viņina. Aļiks 20 vagas arī noravējis, divas trīs vagas dienā. Aļā, buģeš kušaķ ili ņet? Māte sauc, un Aļiks laižas tecīņus mājup, vēl apstājoties pa ceļam un uzsaucot: uz redzēšanos!

Uz vecajiem mācītājmuižas pamatiem tagad uzcelta svētku estrāde. Te svin Jāņus, te ražas svētkus. Šoreiz bērnodārziņš svin bērnu svētkus. Sākumā pārsteidz, ka bērnu un vecāku tik maz — ap 50 bērnu, ne vairāk. Bet, kad pavēro nopietnāk, tad redzams, ka tā ir labāk. Svin tie, kuri grib un prot svinēt. Atnākuši ir tikai tie. Atnesuši savu svētku sajūtu. Ir piensesums, ir! Ir sajūtas piensesums. Nevajag ziņkārīgo sašķriešanu, sabraukšanu, grūstīšanos, meklēšanu. Parasti tā svētku reizēs notiek — sabrauc nez ko gribētāji, svētku sajūtas izvazātāji, izposta tikai noskaņu. Nē, te ir labi. Saulaina diena, brīvās māmiņas ar bērniem, vecmāmiņas, dārziņa bērni uz skatuves spēlē spēli par ātrāko dārznieku, skatītāji spēlē līdzī, pārdzīvo, visi paši savējie. Tēvi pļauj sienu, šie atnākuši līdz estrādei. Tas ir notikums! Tiešām, nevajag bērniem katru dienu dauzīties pa estrādi un ap estrādi. Ir jābūt svētku vietai, svētku reizei un sajūtai. Tiek mācīts bērniem svinēt "mazos svētkus". Cik ģimenes māca svinēt mazos — ģimenes svētkus: vārda dienas, dzimšanas dienas, pirmā sniega dienu, pirmā taureņa dienu, pirmā rabarbera dienu, pirmo pavasara dienu, kukaiņu dienu, gotiņas atslaukšanās dienu, jaunā kartupeļa dienu, skolotāju dienu, kokos kāpšanas dienu, ledus iešanas dienu, saulgriežus, visādu zvaigžņu stāvokļu dienas? Vai mūsu bērniem un mums pašiem pietiek svinīguma, redzēšanas un atzīmēšanas spēka šajās dienās? Kā tad mēs tā iesim, Ilonīt, ne zīmes savā gadā neatstājot? Kā tad mēs tā dzīvosim, papucīt, visus bērnus tikai vienādi un vienādus redzēdami? Kur mēs dabūsim lielos svētkus, mazos neieraudzīdami un svinēt neprazdami?

Nupat jau sāk atkal runāt precīzi un skaisti par bērnu dārziem, saka: te bērni mācās apgūt un saprast kolektīva patiesības un ritmu, — saka: bērnudārzs ir un tam noteikti jābūt personības veidošanas dienestam, — saka: darbs ar cilvēkbērnu viņa mūža varbūt pašā svarīgākajā posmā. Tie ir skaisti un precīzi prasījumi un arī jau pieteikumi. Tie ir rita prasījumi un ritma pieteikumi. Tā runā pilsētā, avīzē, universitātē, pasniedzējos, publicistos. Te saimniecībā jāiztieks, kā ir, jāvar, kā ir, — bērni aug un jāaudzina ar pašu spēkiem. 105 bērniņi, un visu laiku rinda aug. — Vai bērni no centra nāk garīgi aktīvāki vai inertāki? — Aktivāki. Viņi taču nāk no dārziņa, viņi ir skolai gatavāki, viņi ir ārkārtīgi dzīvi, bez biklības, bez ierauššanās. Tos, kuri nākuši no mājām, vecāki pat kādreiz lūdz pārcelt paralēlklasē, kur lēnāks temps un lēnāka domāšana. — Bet vai tā nav motorālā rosība? Vai rosība vien kaut ko pierāda? — Nē, pirmajās klasītēs viņi ir arī intelektuāli pārkāpi. Pēc tam, liekas, intelekts tā kā pazūd un izlīdzinās. — Kad pazūd, kad? Kāpēc? Ko tas liecina? Kas pateiks? Jāripo vien uz priekšu! Bērnudārza vadītāja grib bērniem dārziņā arī tādu baseinu kā skolai, saka Beļavnieks. Kad rekonstruēsim uz 180 vietām, tad būs jau jāuztaisa. Skolēni, kad ir peldēšanās diena, mājās neviens nepaliek, netaisās kavēt neviens.

Baseinu jau uzcelis, gan jau uzcelis. Bet es pārskatu skolā pionieru un komjauniešu atskaites albumus, tur valda liela paviršība. Kas viss tikai nav plānots, bet materiāli nerāda, ka tas tā arī noticis, kā atskaitēs sacerēts.

1956.—1957. gadā katrs pionieris apņēmies izgatavot vismaz vienu putnubūri. 1959.—1960. gadā cīnījušies par septiņgades talcinieka nosaukumu — savākt lūžņus, čiekurus, makulatūru, pelnus, taisīt putnubūrus, putnu barotavas, uzņemties šefību par zirgu fermu un divām govju fermām, izaudzēt un nodot valstij 100 trušus, iesēt 11 hektāri kukurūzas, 30 skolēniem apgūt divu gadu laikā nepieciešamās zināšanas biškopībā. Izaudzēt 8 tonnas sīpolu. Ļoti konkrēti. Loģiski. Jēdzīgi. Bet vai noticis?

Kaut kas grestisks. Ar tādu vērienu tikai Greste strādāja! Bet viņš strādāja tā, ka panāca augļus, ražu, rezultātus. Kur ir tie Madlienas biškopji, zirgkopji, sīpolkopji šodien? Vai viņi maz ir bijuši?

Nē, kaut kas ir bijis gan, bet tikai pionieru vadītājas Leonoras Rentes laikā. Jo arī Ceļojuma lapa no Tūrisma stacijas rāda, ka 15 skolēni gājuši maršrutu Madliena—Zādzēnes skola—Ogres upe—Madlienas skola. Un 1961. gadā virs skolas iedegas sarkanā zvaigzne — septiņgades talcinieku piederības zīme. Bet tālāk sāk iet arvien nekonkrētāk, arvien neatšifrētāk. 1962. gadā jau visa kustība metas citā virzienā — būs klubs! Un “klubā notiek jaunatājumumu un atbilžu pēcpusdienas par dažādiem tematiem” (zinām jau šo tukšgaitas frāzi!). Un jauna akcija — “Ceļam pionieru pilsētiņu!”. Viss iepriekšējais aizmirsts! Visa pelnu vākšana un čiekuru vākšana, zirgu kopšana un sīpolu audzēšana, putnubūru taisīšana un cits. Pionieru pilsētiņā plānots celt Zinību pili, Leņina mauzoleja maketu. Tehnikas mazo kalvi, Jaunrades namu, Skanīgo estrādi, redakciju “Jaunais korespondents”. Dzejiskas plānošanas daudz, bet kalves kā nav, tā nav. Celts tieši tā, kā celtas gaisa pilis. Jo tūlīņ tiek izdomāts vēl viens klubs — “Daudzkrāsu kaklautu klubs”. Cik skaisti būtu, ja viena klase izietu skolas gadus izturētā stilā kā daudzkrāsu kaklautu kluba biedri un visu mūžu varētu atcerēties: sak, mēs toreiz bijām oranžo kaklautu vasarā un draudzējāmies ar zilo priekšautiņu meitenēm, tikai Kārlis, Kafijbrūnais, pastāvēja pie sava, ka būs brūns un tumši brūns, bet ap Veltiņu grupējās toreiz lillā lakatiņu meitenes! Tad varētu teikt: mēs dzīvojām tādā laikā, kad... Tagad nav ko teikt — it kā bija, it kā nebija! Līdz galam, līdz tradīcijai, līdz iemaņām, pat līdz atmiņai nekas nav ticis novests. Grāmatu izplatītāju kustība — vai ir? “Zelta rudens” pārgājieni — vai ir? Ādas apstrādes pulciņš — kur palicis? Nesamierināmo reidi — kur ir? Kur palikusi kafejnīca “Sārtā nelķe” (vecajā skolā tā nodibinājās pagabiņā 1971. gadā)? Bija viena tikšanās ar mākslinieku Daini Rožkalnu — un viss? Tajā pašā gadā (1971) nodibinājās internacionālās

draudzības klubs "Varavīksne" ar savu emblēmu, savu dziesmu un ar biedru apliecībām. Ir bijusi tikšanās ar igauņu bērniem, un tiem stāstīts par Turaidas Rozi. Bet kāpēc ne par pašmājas Madlienu ar tās bezgala raibo vēsturi un teiksmām? Ir bijusi sanāksme "Lejup pa Volgu", bet nav bijusi ne sanāksme "Lejup pa Sisi", ne sanāksme "Lejup pa Ogri". Klubam ir devīze "Nāc, kur draugu smaidi staro, vienā solī iet". Briesmīga dzejas rinda, pat atcerēties grūti — "smaidi... vienā solī iet". Tāds eņģelišu un kladišu pantiņš katru kārtīgu puiku atbaida jau pats par sevi! Pietiktu varbūt ar četriem pirmajiem vārdiņiem vien, bet vēl labāk ar pašu pirmo vien. "Varavīksnei" ir daudz sekciju: a) kolekcionāru; b) korespondentu; c) suvenīru gatavošanas; d) politmasu darba sekcija un e) aģitbrigāde. Ar ko pēdējās divas viena no otras atšķiras, un atkal — vai nav visa kā par daudz? Nav vērts plānot, ja nav, kas vada. Kas vada tā, lai iespiežas. Lai paliek. Lai gribas. Lai gribas vēl. Lai pašam gribas vadīt.

Bet ir jau zināms: lielajās, milzīgajās skolās visi šie darbi prasa no skolotāja desmitreiz lielāku darbu un piepūli nekā mazajās skolās. Mazajās skolās var noņemties ar bērniem individuāli, lielajā — nevar. Bērni saplūst daudzumā, vienādumā, bērni skolotāja acīs it kā zaudē dziļuma asumu un atkal — pa kuru laiku, pa kuru laiku? — jau unificējas. Tā arī pasākumi. Kad nav, kas tekoši un degoši vada, tie kļūst viltīgi formāli.

Gods, kam gods pienākas, darbaudzināšana skolā un saimniecībā iet dabiski un raiti: kopā 2083 darbadienas par 3601 rubli. Te nekā nevar ar plāpāšanu iztikt, te ir segums, ir raža, ir galu galā naudas pierādījums. Ir tādi puisi kā Zigmunds, kā Aivars — kā vidusskolnieks jau četrus gadus vadīja traktoru, tagad, kad strādā darbnīcās, raud: man liek sienas mazgāt, vai es kāds muļķis esmu? Visu viņš zina par traktoriem, visu! Aivaram nekas nav grūti, piecos ceļas augšā ar modinātāju, iet salmus presēt.

Vēl skaisti ir Madlienas skolā organizētie starptautiskie bērnu svētki, tādi te notiek laiku pa laikam.

"Cienijamo dzejniek!

Piedodiet par traucējumu, bet es Jums nolēmu uzrakstīt nelielu vēstuli. Jūs mums uzdevāt uzdevumu uzrakstīt, kas ir interesants Madlienā.

Man liekas, ka interesants Madlienā ir tas, ka notiek tautu draudzības festivāli. Arī mums nesen notika šāds festivāls. Šajā festivālā bija ieradusās septiņas delegācijas no septiņām republikām. No Igaunijas, Krievijas, Baltkrievijas, Ukrainas, Kirgīzijas un Gruzijas. Šis festivāls mums notika skolā. Nekur vairāk šādi festivāli Ogres rajonā nenotiek, bet notiek tikai Madlienā. Un mēs visa skola par to ļoti lepojamies. Mums ļoti šis festivāls patika, jo tas bija interesants. Festivālā notika koncerti, konkursi, atvadu balle — diskotēka. Apmainījāmies ar nozīmītēm un dāvanām. Draugi ļoti daudz sadāvināja dāvanas. Braucām uz Siguldu, Jūrmalu un Salaspili. Atvadu dienā lielākā daļa skolas mirka asarās.

Nākamais festivāls Madlienā notiks 1984. gadā. Ne jau tikai pie mums brauc ciemiņi, bet arī mēs braucam ciemos. 1981. gada pavasari arī no mūsu skolas brauca skolēni uz Gruziju.

Mēs ļoti vēlamies šādus festivālus.

Ļoti atvainojos par savu rokrakstu, jo man traucē rakstīt zvēriņš. Es ļoti milu zvērus.

Ar cieņu — 6. klases skolniece Aiva Sīpola.

1981. g. 10. XI"

Es viendien iegāju skolā un visās klasēs lūdzu atrakstīt, kas Madlienā savs, interesants (arī intīms, ja kāds gribētu par to stāstīt) parādāms. Vai pastāv tāds Madlienas patriotisms? Vai gribas tikt prom, ārā, kur? Caur grāmatām, zināšanām vai braukt vienkārši prom? Un cik tālu stiepjas skolas kopjamā josla, "robeža", "iespaidu sfēra"? Vai jums personīgi Madlienā ir kāda svēta vieta?

Man atbildēja tikai Aiva. Un tas liecina, ka pionieru plānotā korespondentu sekcija un daudzi citi interesantie pasākumu plāni ir stipri vien apšaubāmi.

Un žel, ka Madlienas bērni novadpētniecībā ir tik vāji, ka nevar saviem viesiem no sava novada dot to, kas tādās reizēs jādod, — interesantu informāciju par šo vietu, tieši šo vietu, savu vietu, nevis tikai Siguldu un Salaspili vien.

Ticami ir tie darbi, kas padarīti. Aiz vecās skolas jaunveidojamā Hūna parkā, izzāģējot sējīgās, vaislīgās apses, mēs ievērojām, ka koki pilni daudzziem, daudzziem putnubūriem. Kas tos tur uzlicis, kas tos taisījis? Un tik augstu! Un tik asprātīgi — katrs ar noceļamu, atsprādzējamu jumtiņu, lai var novērot un pētīt. Neviena nekā mums nevarēja pateikt — ne skolā, ne mājās —, kas bijis tas lielā darba darītājs. Beidzot uzzināju, ka skolai kaimiņos dzīvojis Krūmiņu Modris, ļoti gribējis mācīties par ornitologu, bet tēvs aizsūtījis viņu uz traktoristu skolu — lai nemulķojas. Es prasīju tēvam. Viņš rausta plecus. Kur tik bija kāds dēļu gals, tas uz mežu prom, viņš saka.

Bet Madlienas pusē no Liepu mājām ir nākuši divi tādi paši puikas, savā laikā lieli visu putnu kopēji, tagad viņi ir biologi, — Gunārs Liepa un Varis Liepa. Viņi rakstījuši arī dzejoļus. Dažus mēs te publicējam par godu Modrim, būrišu meistaram.

Gunārs Liepa

CEĻOJUMS

*Āfrikā pie Zilās Nilas
Ziemu dzīvo zosis, pīles;
Pavasirim nākot, tās
Atlaidīsies Latvijā.
Kādreiz laidās putne maza
Nosaukumā: pārkonkaza.
Apakšā viss miglā tīts,
Bet šī trauc, kur pārklis vīts.*

VILĀ PIEMIŅAI

Balāde

Vilis cēlies kovārņos,
Cienīts savos tautiešos.
Savā mūžā daudz tas rija,
Visas malas nobalsnija.
Nebaidījās ne no kā,
Pat no runča stripainā.
Pazina tas savu māju,
Citur nespēra ne kāju.
Ritos bļaudams pastaigāja,
Visus ļaudis modināja.
Un pat tad, kad lietus lija,
Vilis visuvarāk rija.
Tikko kādreiz ar man' tiekas,
Tūlīn bļaut sāk: "Sliekas, sliekas!"
Nebija man miers no tā
Pat ne ritā, vakarā.
Arī Vilim stunda sita,
Un tas kaķa nagos krita.
Stāvas malas kapam sitām
Un to klusu iekšā likām.
Acis aizvēris un kluss,
Vilis dziļā kapā dus.

Varis Liepa

NEPAĒDUŠIE PUTNI

Pasaulē ir bēdas tādas,
bads pār visiem putniem ārdās,
kas ir palikuši te,
kur vald' bargā Ziemeļe.
Cerēsim to labāko,
bet ne vis to ļaunāko...

DARBA ORGANIZĀCIJA

Rīts atkal kā vīru koris. No tāda mirst pesimisti, uzbēg kā rasa debesīs, bet tur viņi pēc kāda laika savācas atkal kopā un savelkas mākoņos. Tā ka — jāsargājas gan ir. Bet, kamēr šie nav savilkušies, spēj tik brīnīties! Kādi saulei ir viņi! Nes un ceļ, ceļ un tā šūpo, ka...

Ka! Ka gribas nodarboties ar uzlabošanu. Atkal nodarboties ar zemes uzlabošanu. Sviedriem slacīt? Ne ar kādiem sviedriem (ja nu vienīgi reizēm), bet ar prātu zemi turēt, ar saprašanu. Ar zemi ir jāsaprotas. Jāsadarbojas. Kopā jāorganizējas. Jāvienojas. Tad grūtību moments kļūst acīm redzami mazāks. Darba moku moments. Ja no zemkopības skolām nācis speciālists nemana, ka zemei arī ir inteliģence — pašai sava iekšējā inteliģence —, tad viņš ir tikai tāds pusinteliģents. Bet kas ir pusinteliģents speciālists? Tas ir pusdarba darītājs, pusplāna dzinējs, pusplānotājs.

Zeme ir ļoti inteliģenta. Zeme zina, piemēram, astronomiju. Kurā mēnesī sēsīm — jaunā vai vecā mēnesī? Zeme zina, kāpēc viņa gaida aukstus marta un aprīļa vējus. Un daudz ko citu vēl zeme zina. Ja tu ar zemi kopā koleģiāli nolem, tad tu kaut ko dabūsi. Bet, ja tu, puszinošs speciālists būdams, klausies, ko runā dažs labs puszinošs priekšnieks, tad iznāk tikai tāds ceturtdaļastotdaļzinošs plāns un neiznāk pat puskoka lēcēja raža.

Kāpināt dabas inteliģenci ir mūsu pienākums. Dot tai vēl no savējās gudrības to, ko tā grib. Dot labai pieņemamus priekšlikumus. Tāpat dot arī cilvēkiem saprātīgus priekšlikumus. Mums, piemēram, nez no kurienes atnāk ieteikums iedibināt iekšējo uzskaiti par katru kultūru. Tas jau ir par sarežģītu. Mūsu saimniecībai tāds uzdevums liekas nedabisks, un cilvēkus tas atbaida. Mēs šo sistēmu paši izveidojām mums izpildāmā līmenī, un nu ir visiem labi, ikkurš saimniecības ekonomists var to izkalkulēt, un ikkurš brigadieris var to saprast. Visi var. Ja plāni ir reāli, ja nav fiktīvu skaitļu. Jo uzpūstais kopu skaitlis tomēr beigu beigās ir jāsadala pa brigādēm, līdz izpildītājam. Un viņu ar savu blēdīšanos mēs apvainojam visvairāk.

Vai arī sabojājam: ieviešam darba vidē vēl kādu otro — "neīsteno īstēību".

Mēs cenšamies dabā un jaunveida darbā atrast pareizo gājienu. Piemēram, kā izskaidrot, kāpēc pie mums nav vis vienkārši brigādes, bet ir kompleksās brigādes. Tāpēc, pirmkārt, ka tām ir lielas organizatoriskas priekšrocības. Vienmēr tajās ir cilvēki, kuri var aizstāt lopkopi slimības, atvaļinājuma un citos gadījumos turpat uz vietas brigādē bez galveno speciālistu starpniecības, tikai ar brigādes padomes zināšanu.

Sociālas priekšrocības: izveidojas jauna sociāla vienība, cilvēku grupa, laukkopju un lopkopju vismazākā kopu grupa, kas ir vispusīgi dzīvotspējīga — pārvalda laukus, lopus un visas ražošanas sakarības pilnībā un kopumā. Treškārt, psiholoģiskas, pat filozofiskas priekšrocības: cilvēks "nepārspecializējas", saglabā darbīgu vispusīgumu. No šejienes arī pilsēta un citi iestādījumi var gūt nobriedušāku darbinieku, vispusīgāku cilvēku, dabiskāku, specialitātē neaprobežotāku, un no šejienes jānāk personai universālāk darbīgai nekā no specializācijā aprobežota darba. Tā vajadzētu nostādīt laucinieka goda un lepnuma lietu, nevis vilināt viņu ar lētām, pilsētnieciskām klišejām.

Tā mēs strādājam. Vārām paši savu putru un zinātniski cenšamies šo putru izskaidrot. Kāds ir katliņa metāls, kas tā par uguni tur apakšā, kas tas par piedegumu un cik maksā putraimi.

Un mācāmies plānot. Plānot ar lielsaimniecības smadzenēm. Viensētā lopu mēslus neplānoja. Mums tas jāplāno. Jāpieradinās bez smīna plānot lopu mēslus. Ir tikai četras lielas lietas, par ko tieši man, direktoram, jāatbild: par darba organizāciju, par darba apmaksu, par kadru iedibināšanu un par celtniecību šodienai un nākotnei. Bet tās ir smagas lietas, jo tām jādarbojas sistēmā, — tā ir stratēģija. Un visu laiku jāredz, kur un ko darīt papriekš, — tā ir taktika. Vieni blāuj: tur vajag, — otri blāuj: tur vajag! Tikai organizēšanās šo jucekli griež ap centru.

Un vispirms ir jānoorganizē darba ritmika visjaudīgākajam spēkam — tehnikai. Nekas nav briesmīgāks par aritmisku

lielo spēku — tehniku. Kā tikai mēs visādi ar šo tehniku neesam noņēmušies — cerībās uz nākotni un salīdzinājumos ar pagātni, tagadnes uzvarās un arī elkdievībā! Pie Kokneses baznīcas stāv traktors uz postamenta. MRS! MTS! ZTR! Bet jautājums ir pavisam vienkāršs: teknikai ir jāstrādā, teknikai ir jāatmaksājas. Tehnikas dikstāve ir daudz dārgāka par zirgu dikstāvi. Ko mēs uztraucamies par dažu zirdziņu noēsto sienu, kad viens traktorists (viņš pārstāv traktoru) var gadā nodzert, ja pārrēķina dikstāvi naudā, veselu zirgu ar visu sienu un visām auzām. Ko nu zirgu, veselu zirgu baru! Visjaudīgākais spēks arī visjaudīgāk var "iegriezt"! Tāpēc uzvarēs tās saimniecības, kurās neklūdīgi strādās tehnika: traktori, kombaini, mašīnas.

Parasti saimniecībās tehnika nodota pilnīgi ražošanas brigāžu rīcībā, tāpēc ir grūti stimulēt tās darbu, grūti plānot, grūti aprēķināt izmaksas. Mums traktori organizēti atsevišķās traktorbrigādēs — līdz ar piecām jau minētajām lauku kompleksajām brigādēm ir vēl trīs traktorbrigādes ar 23, 26 un 37 traktoriem, kombainiem. Vienīgi celtniekiem ir pašiem sava tehnika — 14 agregātu. Tā, varētu teikt, ir celtnieku privilēģija.

Mūsu traktorbrigādes ir praktiski apgādātas ar visu nepieciešamo tehniku un spējīgas neatkarīgi cita no citas veikt visu darba programmu.

Traktorbrigādes brigadieris darba organizācijas jautājumos pakļauts agronomam. Tāpat kā kompleksās brigādes brigadieris. Sezonā katrā traktorbrigādē katru dienu noteiktā stundā notiek operatīva apspriede, kurā piedalās agronoms, traktorbrigādes brigadieris un kompleksās brigādes brigadieris. Sanāksme notiek pēcpusdienā, lai nekad izlemšana un apspriešana neaizkavētu darba uzsākšanu rīta stundās. Traktorbrigādēs — vienalga, vismazākajai vienībai, kaut vai motociklam — darbs tiek organizēts divām dienām uz priekšu. Bet darba vietā izpildes laikā — laukā, fermā — traktorists ir jau kompleksās brigādes brigadiera rīcībā.

Par visu tehniku brigādē materiāli atbild brigadieris. Galvenais inženieris no materiālās atbildības atbrīvots. Mēs orientējamies uz vismazāko sistēmu, kas spējīga

pašvadīties. Par zaudējumiem atbild arī katrs mehanizators atsevišķi. Ja remonts jāizdara traktorista vainas dēļ, to izdara uz viņa rēķina. Bet normāli lauksaimniecības mašīnu remontizmaksas uzskaita kopā visai traktorbrigādei. Jebkurš traktorists nepieciešamības gadījumā var strādāt ar jebkuru agregātu. Tas uztur pie labas darba veselības brigādi kopumā — vīri paši spiež to, kurš izlaižas uz citu rēķina, vīri paši tam rīvē nāsīs. Ja, piemēram, kāds slimo vai citādi traktors stāv brīvs, tad citam traktoristam mēs nedodam jaunu agregātu. Ekonomiski ir izdevīgāk izmantot jau ekspluatācijā esošu, nevis ņemt no noliktavas jaunu agregātu.

Katrā brigādē ir tehnisko apkopju mehāniķis — ar vidējo tehnisko izglītību un lielu darba praksi — ceļojošajiem remontdarbiem. Sīkos remontdarbus veic tieši uz lauka. Arī degvielu pieved tieši uz lauka.

Un traktorus mājās netur, traktori visi nakšņo brigādes laukumā.

Mums ir zinātniski tehniskās informācijas birojs, zinātniski tehniskā bibliotēka un speciāls darbinieks — racionalizators. Es zinu, ka daudziem — un ne tikai humanitāra rakstura ļaudīm, bet pat saimniekiem — šis nosaukums liekas atbaidošs, tukšvārdīgs, pārgudrs — kā nu kuram. Es nedomāju, ka mums ir kādi sevišķi racionalizācijas sasniegumi, bet mēs izvīrāties. Varbūt tāpēc, ka šodien apkārt ir tik daudz darboņu, kas nedomā un grib ar spēku. Bet jāražo ir ar galvu. Mēs uzskaitām visus zinātniski tehniskos jautājumus saimniecībā, mēs apspriežam racionalizācijas priekšlikumus, republikas jaunumus, braucam noskatīt labākos tehniskos paņēmienus citās saimniecībās.

Es nedomāju, ka par to būtu jāraksta grāmatā, tas taču ir tikai normāls, loģisks, kārtējs darbs. Bet, ja citur tā nav, tad varbūt ir arī jāraksta — lai brīnās. Ka cilvēki strādā, kā būtu jāstrādā.

Ziemas mēnešos viena ceturtdiena ir visas saimniecības mācību diena, obligātās mācības par pašu saimniecību: par rentabilitāti, par ražošanas fondu izmantošanu, par darba samaksas sistēmu. Par **ap-ri-ti**. Cilvēks ir stiprs tik,

cik viņš saprot apriti. No laukiem parasti ir nākuši visi pilsētas gudrie cilvēki. Viņu spējas ir iedibinājušās redzamās aprites vidū. Kas tā ir — redzamā aprite? Redzamā aprite ir viss zemnieka darbs: tu iesēj, tu kop, tu nopļauj, nokul un pasver graudus sauļā — ar to tu esi savu sapratni iedibinājis. Ābele nozied, ābols aug tavu acu priekšā un nokrīt tavu acu priekšā. Saule iet tev pāri no rīta līdz vakaram, un tu redzi, kā viņa visu apspēlē no visām pusēm. Katra dzīvība elpo — suns mājās, zirgs steliņģī, ezers rītos un vakaros, visa zeme elpo. Un tad tu iekļauies šajā elpošanā un esi savējais. Svarīgi, lai ir tāda jušana, ka tu esi savējais.

Nekas bīstamāks kolektīvam nevar būt kā produkta atsvešināšanās. No tā sākas "tikai naudas" cilvēki, kam vienīgā vērtība ir nauda, viņi neredz vērtību citas izpausmes. No tā sākas visādas prasības no valsts: "Lai viņi dod!" No tā sākas ieraušānās atpakaļ piemājas zemītē, kura ir apgūstama, pārredzama, tai var uzticēties: "Ko sēsi, to pļausi." No tā sākas bēgšana uz pilsētu: tur par atsvešinātu darbu maksā atsvešinātu naudu un nav galva jāgroza ne par darbu, ne par dzīvi — dzīvo no rokas mutē! Tur sākas arī pilsētnieku pretenzijas tirgū: ko tie privātie plēš tādu naudu!

Ceturtdienas mācībās mēs atšifrējam visas jaunās aprites, lai cilvēki saprot, ko mēs paši darām, ko citi dara, ko mēs nedarām un ko nedrīkstam darīt. Tā ir tāda sistēmu mācība. Lai darbs neatsvešinās. Lai tas grāmatvedībā un plānvedībā nepazūd. Lai nepazūd pašu darba jušana. Mums tāda jušana ir. Es domāju, ka mums nemaz nav nesaprātīgu, trulu cilvēku. Maz. Ja kaut kur kaut kas augstākā plānošanas līmenī nav noorganizēts pareizi, tad mums tas ir saviem vājajiem spēkiem jāpārorganizē — tad ir vēl grūtāk. Piemēram, ja materiālo vērtību sadale no augšas ir subjektīva, ja vieni saņem modernās mašīnas nemotivēti, otri ar visu motivāciju nekā nedabū, ja vieni dabū minerālmēslus pa draugam vai ar bezkaunību, tad iekšējie plāni sabrūk, zaudē savu jēgu. Sākas ķēdes reakcija iekšējā aprēķinā, viss jāpārorientē par jaunu — atbilstoši

noskopotajiem, apcirtajiem limitiem. Cilvēki tad zaudē ticību plānošanas sistēmai, un nav nekāda jēga politceturtdienās viņiem mācīt apriti, kas nav aprite, bet ir haotiska raustišanās. Minerālmēslu un mašīnu fondus vajag saimniecībai piešķirt pēc ražojamās produkcijas, nevis pēc hierarhijas un reklāmas tipa nopelniem, sak, kam ordenis — tiem vajag, kas tuvāk Rīgai — tiem vajag, ja paraugsaimniecība — tad divreiz lielāka minerālmēslu deva. Vārdu sakot, kas tuvāk silei, tas dabū. Alūksne, piemēram, ir vistālākais Latvijas nostūris, te K-700 nemaz no Rīgas necer dabūt, kaut kā ietirgo no Pleskavas apgabala. Tur tiem piedzīta pilna "Lauktechnikas" sēta. Nemelnzemes zona! Lēmumu gaismā! Bet viņu kolhozi nav tik bagāti, nespēj nopirkt.

Grūti jau pietikt klāt lielajai darba organizācijai. Tā nav tik acīm redzama, tā ir abstrahēta. Tāpēc arī žurnālisti un rakstnieki apmierinās tikai ar ārējo faktūru, ar redzamo rosību. Bet te rit reizē nopietns darbs un reizē arī tāds kā ražošanas teātris. Jo te ir bagāta, sadzīviska valoda, dialogu spriegums un spraigas situācijas.

Kāda kolhoza priekšsēdētājs. 30. augusts. Jau 20 minūtes pie telefona gaidu Rīgu. Strādāšanai pie telefona vajag speciālu nervu sistēmu. Gaidīšana grauļ ar ekonomiku. Ienāk šoferis. Paklausies, pie skolas ēdnīcas piebrauc ar ūdensmucu, viņiem ir kaut kas aizdambējies, vienkārši izlaid cauri, ir tāda prakse! Un dabū Modri ciet! Un Vitenbergu vai ko, kādu mašīnu, labāk bortmašīnu, lai atved no viņiem ledusskapi. Zvana Rīga. Hallo! Lai viņi ņem, lai nelaiž no rokām ārā! Ja mums nederēs, atdosim skolas internātam vai kam. Kāds ienāk. Par matračiem. Kādam jāzina. Nē, tu pats par tiem matračiem piezvani, tu pats, jā?

Nē, nav grūti uzrādīt redzamo rosmi, grūtāk sajust iekšējo saimniecības sparošanos. Redzamā un dzirdamā rosme izklausās apmēram tā: ir ražošanas pusstunda sovhoza dispečerpunktā; visu brigāžu un darbnīcu vadītāji tiek ar direktoru; 22. septembris — ikdiena; kartupeļu rakšana, aršana, ziemāju sējas "astes". Sākas ar "bet". Bet

nav vairs eļļas. Šodien varbūt kaut ko atvedīs. — No rokas mutē! — Viens vien tikai kultivators palicis. — Cik traktoru ar šodien? — Nevieni! Bahilovs divus salauza, Ludis pārtaisa arklu. Mīnkam arī kaut kas jātaisa, Celms slimnīcā. — Jūs ir traki! Kad Bahilovs dabūs kārtībā? — Vai es zinu! Materiāli vajadzīgi. Pāris dienu paies. Ja dabūs materiālus. — Iepriekšējais arkls, kur tas palika? — Tas ir nodilis.

— Vērenē nemaz nemēģinājām. — Vajag gan pārbraukt. Līdzko var iet, momentā sākt! Zāzenē? — Nevieni traktors neiet. Nav eļļas. Šodien "Lauktechnika" atbildēja, ka fondu nav. Ar divām mucām nepietiks, ja arī atvedīs. Rajons pārtērējis. Kāds izsaimniekojis, mums jācieš. Šodien no kombainiem, kas neiet, lējām eļļu ārā traktoros. Šausmas!

— Vārdu sakot, lūdzu, ja! Netaisiet jokus: šodien nelist, rīt var visur laist vaļā. Tomēr var arī ilgāk pastrādāt. — Pie mums ilgāk neviens par sešiem nestrādā. — Līdz septiņiem! — Neiznāks. Viņi saka: mēs no rīta būsīm tikai deviņos. Kā dāmas. Iestādēs tā nedrīkst. — Tad pasaki, kuri tie ir. — Es pagaidām neteikšu. Es vispirms viņiem pateikšu. Man arī bailes. — Jūs neesat paši noteikuši uzdevumu.

[..]

— Mums vajag mašīnu, ko granti atvest pie barības šķūņa. Teļi jāliek taču iekšā! — Tā ferma jāsavied taču beidzot kārtībā! Kāda jēga noteikt termiņus, ja nav pa visu vasaru izvesti mēsli no fermas!

— Vēl jānolīdzina tās četras kaudzes pēc meliorācijas. Kamēr nopļauts un nav vēl sēts nekas. — [...] Pirmā kārtā taču jādod betonam un tad — kūdrai! Es taču nevaru taisīt jokus. [...]

Tā runā praktiķi.

Organiski savienot zinātnes sasniegumus ar sociālistiskās saimniecības sistēmas priekšrocībām... Tāda ir valstiskās darbības tēze, neapstrīdama aksioma: bez eksperimentālās bāzes nav iespējams ieviest nevienu zinātnes jaunumu. Bet zinātnieki vēl arvien uzskata, ka viņiem nav radīti optimālākie apstākļi, lai savu izstrādi novestu līdz galam.

"Vispār mēs esam zinātnieku un ražotāju pārāk epizodisku un pieticīgu kontaktu liecinieki. Nez kāpēc gandrīz nedzird par zinātnieku un ražotāju tikšanās reizēm "pie apaļajiem galdiem", kur demokrātiski un tieši tiktu uztaustītas kopējās intereses. Vienalga, kur šīs sarunas notiktu — vai rūpnīcā, vai kolhozā, vai laboratorijā, vai redakcijā —, kādā limenī tās risinātos — vai uzņēmuma, vai ministrijas, vai laboratorijas, vai akadēmijas limenī — un kurš kuru pie sevis aicinātu. Galvenais ir — tikties, savlaicīgi, precīzi un ieinteresēti apmainīties domām un vajadzībām un iegūt jaunāko informāciju par to, kas vienam nepieciešams un ko otrs var dot.

Tad arī vieglāk būtu kooperēt un saskaņot finansiālos līdzekļus. Citādi dažkārt parādās pat neveselīgi simptomi: no atsevišķām zinātniski tehniskā plāna sadaļām viena otra tēma klusi un nemanāmi sāk pārslidēt uz dabas zinātņu fundamentālo pētījumu plāna sadaļām, ko nodrošina valsts budžets un kas pasargā no ieviešanas rūpēm."

Tā raksta zinātnieki.

"Bauskas rajona kolhozs "Uzvara", lai nostiprinātu un pilnveidotu savu lopbarības bāzi, pats kontaktējās ar A. Kirhenšteina Mikrobioloģijas institūtu un pats aicināja zinātniekus pie sevis. Tad arī rezultāti neizpalika. Radās pat vesela programma "Biosintēzes produktu transformācija", kurā iekļāvās vēl citas organizācijas un kuras interesēs uz kolhozu pat pārcelās un paplašinājās akadēmiskā laboratorija. Un, lūk, pie Mūsas tagad strauji top jaudīgs starpsaimniecību uzņēmums, kas gadā dos ne tikai desmitiem tūkstošu tonnu augstvērtīgas lopbarības, bet lūkos, kā mazvērtīgu lauku, pļavu un biešu zāleni ar mikrobu kultūrām pārvērst olbaltumvielām bagātos produktos."

Pie Zilākalna jau top lieluzņēmums, kas iegūs lopbarības raugu no mazsadalījušās kūdras. Tā raksta zinātnieki. Par ceļu "izpēte — ieviešana".

Jautājums ir tāds: kurš kuru pie sevis aicinās. Kamēr neaicina ne viens, ne otrs — zinātnieki "apatizējas", "ieteoretizējas". Un laucinieki dzird par zinātniekiem tikai avīzē.

Ir jābūt trešajam spēkam — lauku celtniecības politiskajam spēkam, kas saved kopā. Kur ir šis spēks? Kas ir šis spēks?

Beļavnieks arī strādā uz savu roku, no savas galvas. Raksta zinātni no savas prakses. Raksta zinātni, kas noderēs paša praksei. Par pašu iekšējāko, par pašu vispirmo, "mazo politekonomiju". Par to pašu, par ko zinātnieki neraksta, — par mazo ne! Raksta gan žurnālisti. Visprecizāk Hānbergs:

"Ko saimniecībā dara ekonomists?

Kādreiz to tiešām nezināja. Tagad atbild, ka ekonomists rēķina, prognozē, iesaka, atskatās, salīdzina. Tas ir tālredzības dienests.

Kad mehanizators vienu dienu noslaistījies, ko izsecina? To pašu:

— Noslaistījās.

Bet, ja ekonomists būtu izrēķinājis un saimniecības malu malās varētu izlasīt, ka traktorists N. vakar kolhozam nodarījis zaudējumus par tik un tik rubļiem, tad...

Jā, bet mēs jau nezinām, kas notiktu tad. Tāpēc ka tā nedara. Kantoros ciparus iešuj aktu vākos, iedzen atvilktnēs, ieslēdz seifos. Un tikai retu reizi aprēķini izsprūk laukā. Pārskata sapulcēs. Ražošanas apspriedēs. Bet tie ir tādi koprēķini gada svērumā. Iespaidīgi. Bet tajos grūti uzaustīt katram savu daļu. Ne pozitīvo, ne peļamo.

Pajautājiēt kolhoza vai padomju saimniecības dispečeriem, cik izmaksājusi dikstāve. Nezinās.

Bet ja par katru brāķīti parādītos aprēķini, kas skar ikvienu no vainīgajiem?

Biedru tiesās sanāk, kad vīrs piekāvis sievu, padzinis bērnus un uzbāzis ūdens spaini darbabiedram galvā. Bet nav gadījies dzirdēt, ka tiesātu cilvēku, kurš nav kārtīgi aparī zemi.

Ja nodeg šķūnis ar barību, tūdaļ ir precīzi aprēķini. Tad uztraucas, jo gaisā izkūpējuši tūkstoši. Bet vai tad nesanāk tūkstoši, ja viens kombainā kaut ko neieliek un otrs nedēļu ņemas, lai kaut ko saglābtu?

Ziemas mēnešos kolhozos un padomju saimniecībās cilvēki mīcās. Un "Lauktechnika" izglitojas. Gudribas studē visās ar lauksaimniecību saistītās sistēmās. Teorija ir vajadzīga. Taču kopā ar to jāapgūst pamatu pamjats — līdzirēķināšana.

Šovasar vairākkārt redzēju, kā šoferi turp un atpakaļ braukā, lai gaiss piekļūtu putniem. Citādi tie nobeigtos, rindu gaididami. Tātad šoferi līdzī rēķināja."

Sauciet, ja gribat, to par problēmu. Beļavniekam tā nav problēma. Beļavniekam tas ir darbs. To, ko nedarītājs sauc par problēmu, darītājs sauc par darba uzdevumu.

Atkal atceros — kad pirmo reizi ierunājos Beļavniekam par šīm pašām problēmām, viņš tā mierīgi pasmaidīja un teica: tik un tā jau pašam jādara. Kā tajā Tolstoja pasakā, kura ir tā vērtā, lai to izlasītu nesaīsinātu.

"Izveda paipala auzās paipalēnus un visu laiku baidījās — kad saimnieks sāks auzas plaut. Aizlidoja pēc ēdamā, bet paipalēniem lika klausīties un pēc tam pateikt, ko ļaudis runā. Vakarā atlido, bērni stāsta: — Slikti, mammit, atnāca saimnieks ar dēlu, teica: auzas jau gatavas, laiks plaut. Ej, teica dēlam, pie kaimiņiem, pie paziņām, saki, ka es lūdzu, lai nāk auzas plaut. Slikti, mammit, pārvāksimies, citādi rīt no rīta būs jau klāt! — Vecā paipala uzklausa, uzklausa un saka: — Nekas, bērniņi, ne tik drīz vēl auzas plaus, tupiet bez bailēm, — un atkal agri no rīta aizlido, likdama bērniem klausīties, ko saimnieks teiks. Atlido vecā paipala, paipalēni tai stāsta: — Nū, mammit, atkal atnāca saimnieks, gaidīja, gaidīja paziņas un kaimiņus, neviens neatnāca. Tad viņš teica dēlam: ej taču pie brāļiem, pie svaiņiem, pie kūmām, saki, ka tētiņš lūdz rīt noteikti auzas plaut. — Nebaidieties, bērniņi, rīt arī vēl neplaus, — saka vecā paipala. Aizlido, atlido, prasa atkal: — Nu kā? — Nu, atnāca atkal saimnieks ar dēlu, gaidīja radus. Radi neatnāca. Viņš nu teica dēlam: skaidrs, dēliņ, ka palīdzību nav ko gaidīt! Auzas ir gatavas. Sarīko vienroces, rīt ausmiņā sāksim paši plaut. — Nu, bērniņi, — saka paipala, — ja cilvēks pats grib darīt un negaida no ļaudīm, tad tā arī būs. Nu mums jābēg."

(Ļ. N. Tolstojs. "Jaunā ābece".)

Beļavnieks nav no tiem, kuri žurnālistam stāsta par nebūšanām. Nē, tik naivs viņš nav. Arī Dripem viņš nestāstīs. Arī Hānbergam ne. Jo ir jārūnā par būšanu. Par darišanu. Jo pastāv taču spriedelētāja taisnība un darītāja taisnība. Var tā spriedelēt, teiksim, par to, kādas var būt kolhoza iekšējās rezerves, un uzskaitīt: lauku brigādēs darbaroku nav, izkapšu nav, zirgu nav, ratu nav, mazo arklu nav, dakšu nav, zirgu kalēju nav, bērnu nav. Nekā nav! Kādas te var būt saimniecības iekšējās rezerves?

Jo visi gaida no augšas! Visu laiku no augšas dots, no augšas ņemts — visi nu iemācīti gaidīt no augšas. Bet nav — nu nav! — cita glābiņa kā pašorganizēties. 640 ražotāju ir saimniecībā, un to skaits nepieaug. Bet ražošanas apjomi aug. [...] Dispečeru dienā sanāk ziņas no kolektīvu vadītājiem speciālā kladē — redzami visi darba kavējumi: atvaļinājumi, slimības zīmes, — un tad redzams, ka ļoti nāk modē “traumas ārpus darba”. Ir tāda grupa, kurus nekā nevar nosaukt par slimiem, bet kuri visu laiku arodbiedrībai pielīp kā mušas, un par viņiem atkal un atkal jālemj, vai ir “nesis malku un pakritis ar klēpīti” vai kritis kādā grēkā. Labi cilvēki, bet melo. Tā vidēji saimniecībā nokavē mēnesī 70—80 cilvēkdienas. Katru dienu vidēji 3—4 cilvēki nav darbā. Necik drausmīgi tas nav, bet veselīgi arī ne. Gadā sanāk kādas 1000 dienas. Tie ir mūsu “slēptie bezdarbnieki”. Šajā grupā viena daļa ir tie paši dzērāji. Katru gadu mēs viņus kādus 25 atbrīvojam no darba, bet pēc kāda laika daļu no tiem pieņemam atkal atpakaļ. Slimi cilvēki, tas ir fakts. Ar viņiem iznāk ļoti daudz darboties. Eš prasu: kāpēc iedomāties atkal meklēt darbu? Viņš saka: ja mani milicija netramdītu, es nestrādātu. No kā viņi pārtiek? Kādu teļu pa vasaru izaudzē, nav jau daudz nekas jādara, teļš pats izaug, rudenī to pārdod — un izdzīvot var, prasības no dzīves arī mazas.

Pagājušajā gadā mēs aizlikām veikalā alkohola nodaļu ciet, tirgot atļāvām tikai vienu stundu. Patērētāju biedrība šokā: neizpildām plānu! Mēs izņēmām šnabi arī no

brigāžu veikaliem. Patērētāju biedrībā troksnis: cieš rajona budžets!

Es pastāvēju uz savu.

Un ir vajadzīga milzīga pacietība.

Jā, lai redzētu, kā šī nevienveidīgā masa savārās jēdzīgā putrā. Un pa lielākai daļai jēdzīgi tā savārās tikai paša uzturētajā idejā, neatlaistajā un uzturētajā paša ideālā. Bet tik un tā — arī šis ideāls ir jāuztur.

Un mani kā hronistu interesē visa šī “parfimerija” kopā: kā mežs un avots pret eļļu aizstāvas, kā lauku māmiņa glābj ģeorgīnes no sava dēla traktorista, kā jaunais ciemats viss kopā raujas nost no savas dzīves mehanizētās puses un kā mehānika aizvainoti kašķīgi lien klāt un klāt. Tā ballītēs kādreiz lien virsū, lien uz ādas stipreļi tiem, “kuri grib būt smalki”.

Es, hronists, nemaz negribu zināt pavāru mākslu, man to profesionāli zināt nav lemts, mani interesē maisīšana. Un tad aiz brīnumiem man mute vaļā: tur viens pavārs nemaz nemaisa! Sēž, lasa avīzi, putra pļepina savā nodabā un pieder. Un mēs apēdam tādu pašu, kāda ir. Bet, kad apriebjas, es reizēm piesakos maisītājos. Jo putras maisīšana ir dialektiski nozīmīgs darbs. Maisīšana ir darba tikums. Paprasiet saimniecei. Viņai varbūt arī nepatīk maisīt, vieglāk ir tikai ielikt katlā ieplānoto. Bet ir jāmaisa. Tas prasa pacietību un izturētību. Kad govš gremo, viņa sevī maisa. Mums ir kokteiļmikseri, bet pamēģini, mikser, ātrāk pagremot, nekā daba govij ļauj, — neizdosies. Tā arī plāni un lēmumi ātrāk nerealizēsies, kamēr nebūs kārtīgi sagremoti, izmaisīti. Bet tas prasa metodisku, pat apnīcīgu stāvēšanu pie katla. Tā var tikai zemniece, zemnieks, kas saprot, ko nozīmē mierīgi, ritmiski, būtiski būt.

Bet neiet un neiet. Atkal neiet ritmiski. Vai arī iet tik lielās aprītēs, ka tās viena cilvēka mūžā nepiedzīvot. Un, kaut arī skolotājs Mežaks smeļ, uz atpakaļu, vēstures

grāmatā iekšā: "Ko tas Štollīņš, ko nu tas vācietis!" — mācītājs Štolls Baložu Dāvi tomēr izēda. Un arī viņa brāli Jāni, kalēju no Galakroga smēdes. 1840. gadā Baložu Dāvis ar saviem uzticīgākajiem piekritējiem pāriet uz Rīgu un tur Pēterburgas priekšpilsētā sludina Rīgas latviešiem brāļu draudzes idejas. Bet Rīgā Baložu Dāvim vēl niknāk par Madlienai Štollu metas virsū Sv. Jāņa baznīcas mācītājs Treijs. Tas raksta ziņojumu policijai, ka Dāvja Baloža uzceltajā mājā pulcējas hernhūtieši un organizē dumpi. Treijs ar niknu neatlaidību panāk, ka policija aizzīmogo saiešanas namu, Treijam pašam klātesot. Baložu Dāvis iet pie pareizticīgo bīskapa Irinarha, kas pierunāts atļaut noturēt sapulces Pokrova baznīcā. Kad Treijs nerimstas, vēl pēdējais gājiens pie Treija pierunāt ar Biblii rokā. Un nolasa, kā Ecēhiēla grāmatas 34. nodaļā stāv rakstīts:

"Jūs ēdat tos taukus un apģērbjaties ar to villu, jūs kaujat to barotu, bet tās avis jūs neganāt.

Tās vājās jūs nespēcinājat, un to neveselo jūs nedziedinājat, un to satriekto jūs nesasienat, un to aizdzīto jūs nenesat atpakaļ, un to pazudušo jūs nemeklējat, bet jūs valdait pār tiem bargi un ar grūtumu.

Tā tās izklist, tāpēc ka gana nevaids...

To pazudušo es gribu meklēt, un to aizdzīto es gribu nest atpakaļ, un to satriekto es gribu sasiet, un to vārguli es gribu spēcināt, bet to tauko un stipro es gribu izdeldēt: es tās ganišu ar taisnību.

Vai tas jums vēl ir maz, ka jūs to labo ganību noganāt? Vai jūs gribat arī savu atlikušo ganību ar savām kājām samīdīt? Un kā jūs no skaidra ūdens dzerat — vai jūs to atlikušo ar savām kājām gribat sajaukt?"

Treijs nerimstas. Un iesniegto sūdzību dēļ bīskaps paziņo Baložu Dāvim, lai pārtrauc sapulces pareizticīgo dievnamā vai pāriet pareizticībā.

Baložu Dāvis kopā ar 101 piekritēju pāriet pareizticībā. "Dāvids Balodis pārkrustijās! Dāvids Balodis pārkrustijās!" Šī vēsts pārlido mežus un purvus. "Vai tiešām ļauts pievienoties?" Daudzi iet uz Rīgu paši noskaidrot. Krogi pilni ceļavīru. Pārliecinās: jā, Dāvis Balodis met krustu

trim pirkstiem, ne ar visu roku. Istabā svētbilde, svētlampīņa tās priekšā deg. Un saka: visi drikst pievienoties, cars atļāvis.

Un cilvēki sāk iet pūliem vien uz Rīgu — pievienoties. Arī igauņi nāk apklausīties.

Tā stāsta Indriķis Straumīte.

Štolls sūta Zeltiņu, savu radagabalu, uz Rīgu izzināt, kas Balodi dzinis tā rīkoties. Balodis atbild: "Madlienas mācītājs sāka mani dzīt. Rīgas mācītājs Treijs — pabeidza." Štolls sāk jaunu ciņu, nu jau pret pareizticību. Par pareizticīgo nosūdzēšanu Štolls maksā 25 kapeikas un pudeli alus, liek noklausīties, ko zemnieki runā: zem logiem, krogos, mežā, laukā. Divi madlienieši, Augstmanis un Zaļais, bieži vien sēž Aleksandra baznīcā Rīgā un noklausās, vai tikai Balodis par pāriešanu nesola kādus labumus. Tie Štollam ziņo: solīta ir zeme! Un Dāvis Balodis vakaros uz ceļa aplaupot pie viņa nākošos latviešus. Nu jau troksnis sacelts Līflandes landrāta kolēģijā, jau troksnis Kurlandes muižniecības komitejā, luterāniskajā Konsistorijā. Visi kā viens nolemj iznīcināt pareizticības sākotni latviešos. Delegācijas dodas pie ģenerālgubernatora Pālena, pierāda, cik tas bīstami Līflandes mieram un drošībai. Pālens ziņo caram un aprāda, ka "pareizticīgo dievkalpošanu latviešu valodā kā jauninājumu diez vai vajadzētu ļaut pieejamu".

Bet — imperators 1845. gada 12. martā nolemj un dara zināmu, ka "iedibināt jaunu baznīcu nav nekāda vajadzība; pareizticīgo dievkalpojumi pēc Likuma drikst notikt jebkurā valodā; ...atļaut gribētājiem pievienoties Pareizticībai un atvēlēt Dievkalpošanu viņu valodā vienā no Rīgas baznīcām".

Tā gluži nenotiek. Gandrīz, gandrīz jau Balodis dabū atļauju celt dievnamu tagadējās Vecās Sv. Ģertrūdes baznīcas vietā, bet bīskaps Filarets, 1845. gadā iesvētījis Balodi par diakonu, 1846. gadā ieceļ viņu par Ļaudonas baznīcas priesteri. Mīļā miera labad tālāk no centra.

Bet nu tikai sākas. Sākas liela zemniecības kustība — atbrīvošanās no vācu aizgādniecības. Balodim ir tāda

ietekme Vidzemes latvietībā, ka pirmajā gadā pāriet pareizticībā 3849 latvieši. Vispār kopā ar bērniem 6683 dvēseles.

Ļaudonas baznīcas hronika vēstī, ka blakus Ļaudonas baznīcai ap veco karaspēka nometnes ēku, kurā apmeties Baložu Dāvis, visu laiku ir burzma un pūlis. Tik daudz ļaužu sabraucis, ka aptrūkst vietas naktsmājai, ļaudis ceļ teltis zem klajas debess, dažiem nākas gaidīt savu kristīšanas kārtu divas trīs dienas.

Baloža dibinātā Ļaudonas draudze jau nākamajos gados izveido Kalsnavas, Mārcienas, Lazdonas un Saikavas pareizticīgo draudzes. Arī Madlienā, kamēr muižkungi skatās uz šo kustību vēl neizlēmīgi, daļa draudzes pāriet pareizticībā. Tikai Vec- un Jaunķeipenes kungs fon Levis pareizticīgos necieš, un tie paliek ārpus Sisegala pareizticīgās draudzes. Madlienieši lūdz Balodi uz Madlienu, bet Balodis atsakās. Balodim sācies "garīgās plaujas laiks" — savdabīgs atspēlēšanās laiks. Un, kaut arī Balodis pats ar aģitāciju un politisku pārkārtošanu nenoņem — luteru mācītājus neaiztiek ne runās, ne sprediķos, pareizticību neizceļ un neslavē —, tautas ārpusreligiozā kustība ir visaptverošāka nekā pati pareizticīgā kristīšanās. Landrāts Bruinings ziņo kolēģijai:

"Ļaudīs radās uzbudinājums un ienaidis uz vāciešiem... tā nav nekāda reliģiska, bet pilnīgi politiska kustība. Daudzi atklāti saka: "Zemei jātop mūsu, ja mums nedos, ņemsim paši un nonāvēsim vāciešus... vienalga, kas par ticību, ja nedabūsim zemi, apkausim visus kungus.""

Pa Vidzemi braukā ceļojošie pareizticīgie priesteri — "zemāko slāņu emisāri" Mihailovs un Balodis. Kāpēc viņi tā braukā un cik daudz laicīgās, cik garīgās valsts nolūkos, to tikai debesis zina un vēl kāds tajā laikā, mēs vairs nezinām. Zemē valda bads, rok laukā pat sprāgoņas, uz baznīcu vai ciemu, vai muižu ejot, ļaudīm piepeši paliek nelabi, tie nokrit un, ja neviens tuvumā negadās, turpat arī nomirst. Bet Balodim tic. Balodis ir pirmais latvietis, kuru krievu valdība paaugstinājusi. No pašu kārtas, īsts zemnieks, rakstīt nemācētājs, skolā negājis. Ļaudīs rodas

cerība, ka viņi nav pamesti, ka ir vēl cita vara blakus kungiem un pat lielāka.

Lai jūs neapgrūtinātu, sastādiet ziņojumu un rakstiet latviski, esot Baložu Dāvim teicis pats bīskaps Filarets.

Baložu Dāvids ir pirmais atmodas vīrs, kas apzinās savu latvietību vīstautu politikā: latvieša pasaulē ar hernhūtismu parādās "vēl citi vācieši", ne šie kungi un ne šie baroni. Bet kaut kādi nelaimīgi un pasaules piemeklēti brāļi sprediķotāji. Caur Balodi ienāk kaut kādas nojausmas vēl par tādiem pašiem bēdubrāļiem Morāvijā. Izrādās, ka līdz ar krievu karakalpiem ir arī krievu garakalpi un ar tiem latviešu cilvēks Baložu Dāvis var gluži labi satikt — viņu ciena, viņu uzklausa, viņam ļauj runāt ar tautu.

"Kad viņš teicis sprediķi, tad nostājās (altāra) durvis, reizēm no sākuma atspiedies pie stenderes. Papriekšu nolasīja kādu peršu no sprediķu grāmatas, tad aizsita grāmatu un sāka runāt. No sākuma gan tā neveicīgi; bet tad aizvienam skaļāk, tad atslējās no stenderes, panācās uz priekšu, kā vilkam iezibējās acis, balss trīcēja, tā ka norāvās, — un tad bija gan ko klausīties! Dažreiz pats sāka raudāt, mēs visi raudājām līdzī... Tādu runātāju vairs nav."

Tā liecina laikabiedri.

Jauniesvētītais priesteris Dāvis Balodis nepieturas ne pie kādas dogmas, bet brīvi improvizē, tāpēc vēlākais bīskaps pēc Filareta — Pospelovs — sprediķus liek sūtīt kontrolei. Bet tas arī nekas. Jo no vācietības kontroles Baložu Dāvis nu ir izkļuvis. Pārejot garīgā kārtā, persona nāca tiešā garīgā resora atkarībā un vācu muižniecības represijām nebija vairs pieejama. Arī pareizticīgie zemnieki nu var justies savas baznīcas paspārnē drošāk, tas ir, it kā drošāk. Toties pareizticīgo tautiešu izdošanās smagi tiek atmaksāta pie gribētājiem neveiksminiekiem. Tikko muižā dabū zināt, ka kāds iesniedzis lūgumu pareizticīgai baznīcai, viņu muižā liek nopērt. Līdz ar to persona skaitās sodīta, bet sodītajiem pēc likuma pāreja citā ticībā ir liegta.

Kāpēc to tik gari stāstīt? Un kas madlieniešiem par daļu par tādu pareizticīgu tētiņu, cik tādu nav bijis!

Nē, nav bijis! Tādu nav bijis. Baloža 101 vīra pulciņš ir pirmais saliedētais "brīvības pulciņš" atkal pēc vairākiem verdzības gadsimtiem. Tikai trīs gadus vēlāk (1848. gadā) Valdemārs pulcinās ap sevi Ēdoles jaunekļus un dibinās "Jūras izsmelšanas biedrību". Līdz tam latvju zemnieks bija centies ar dakšām un cirvjiem izrēķināties, dedzināt muižas, sacelties, atriebt. Tagad pirmoreiz parādās sabiedriskas domas iedīgļi, pašu diplomātija un gudra politika. Parādās nepievarama spēka uzlādētas personības. Kā tad par to viens Madlienas puika, viens Vidzemes zēns, drikst nezināt?

TAS ATDEVA, TAS NEATDEVA ATPAKAĻ.

"Latvieši ir ļoti strādīgi cilvēki, lieli jokdari un ļoti mil mūziku. Kad viņi grupās dodas uz lauku vai uz pļavām vai no turienes atgriežas, viņi parasti dzied. Tā arī darba laikā gandrīz pastāvīgi dzirdamas skanīgas latviešu dziesmas, draudzīgas pārrunas, jautri smiekli, kas viņiem netraucē nemaz kārtīgi un cītīgi strādāt. Es bieži nobrīnījos, kā viņiem pietiek spēka vasarā tik daudz strādāt. Guļ viņi no 10 vakarā līdz 3 rītā un stundu pusdienas laikā no divpadsmitiem līdz vieniem. Pārtika arī pati vienkāršākā: maize, piens, miežu biezputra, kartupeļi, zirņi. Bet redzams, ka darbs tiešām dod cilvēkam veselību un spēku, vīrišķību un jautribu."

Ir tāda grāmatiņa par Sisegala dzīvi. Kā savas jaunības atmiņas to uzrakstījis mācītājmuižas rentnieka (arendatora) Skujas dēls Skuja Kārlis Aleksandrs. Vasaras viņš pavadījis Sisegalā, ziemu mācījies Politehniskajā institūtā, grāmatiņu uzrakstījis, jau strādādams Maskavā par ierēdni. Cenzūras atļauta 1897. gadā. Varbūt izdota aiz ilgām pēc dzimtenes, tikai aiz sentimenta, bet varbūt arī, tautas atmodas vīru iedvesmota, iznākusi slavofilu pusvalstnieciskajā gādībā. Lai Krievijas sabiedriskā doma arī kaut ko uzdzirdētu par latviešu tautu un tās tikumu. Visticamāk, ka tā.

Pēc dēla stāstījuma, viņa tēvs bijis ļoti pieredzējis lauksaimnieks, darbīgs un strādīgs, cēlies četros no rīta, bet siena laikā jau divos no rīta, pārzinājis māju, kūti,

laukus viens pats. Dēls students, vasarā te ciemodamies, strādājis kopā ar darbiniekiem (jātic, ka tā bijis) — plāvis, grābis, vācis labību. Vecais Skuja ar darbiniekiem apgājies humāni, pārstāvīgi, bieži ar viņiem parunājis un pajokojis, tā panākdams, ka tie savus uzliktos darbus pildījuši godprātīgi. Kaimiņi tēvu cienījuši kā pieredzējušu saimnieku, pie kura var rast padomu — kad labāk rudzus, auzas, miežus sēt, kad sākt plaut sienu utt. Tāpat ārstēt mājlopus. Dažreiz pat devis zāles. Samaksu par to ne no viena nav ņēmis.

Svētdienās gulējis līdz septiņiem, desmitos ģimene gājusi uz dievkalpojumu, mīlējis dziedāt korāļus un spēlēt uz ērģelēm. Pulksten vienos — pusdienas, tad ģimenes pastaiga. Vakarā nākuši viesi vai paši braukuši viesos pie paziņām.

Tēvs nostrādājis par arendatoru 30 gadus.

"Es svētu savu neaizmirstamo vecāku piemiņu par visu, ko viņi manā labā darijuši, par to, ka viņi nepameta Sisegalu, kas uz visu dzīvi mani atstājis nezūdamus iespaidus un iespaidojis manu attīstību un iekšējo izglītību, veidojis manu garīgo pasauli, kas man ārkārtīgi dārga. Kad es redzu miegā, ka atrodos Sisegalā, ka es tur staigāju pa pazīstamiem celiņiem, pa laukiem un pļavām, peldos Sisē, lasu sēnes..."

Necilā grāmatiņa veltīta "visiem ideālu mīlestību atzīstošajiem, visiem par cēlu draudzību sapņojošajiem, visiem, kas cenšas pēc pilnveidošanās un mūžīgās svētlaimes".

"Dievs lai svētī latviešus, šo labo tautu, šos kārtīgos darba rūkus! Lai uzlabojas viņu labklājība! Lai izplatās pie viņiem īsta izglītība un augsts humānisms! Latvieši ir daudz cietuši. Lai arī pie viņiem pēc tumsas nakti, pēc spaidiem, pēc muižnieku netaisnībām un vardarbības atnāk ilgas, mierīgas laimes gaišās dienas! Lai viņi turpina, nenogurstoši strādādami, gādāt sev labklājību, lai viņi sevis un dzimtā novada labā izmanto civilizācijas un izglītības augļus! Lai latvieši vienmēr nelokāmi uzticīgi mūsu krievu Caram, mūsu kopējai dārgajai dzimtenei Krievijai. Tā ir viņu laimes ķīla."

Tā raksta Skuja Kārlis Aleksandrs pēc 25 gadu dzīvošanas Maskavā. Ja to būtu dzirdējuši pēc Bebru dumpja vēl

dzīvi palikušie! Ja to būtu dzirdējuši 1905. gada Madlienas mežabrāļi! Ja to būtu dzirdējuši pa ceļam no Tīreļpurva un Juglas kaujām izklīdušie un uz Pīteru brienošie latviešu streļķi, diez kā tad Skujam būtu klājes! [...] "Lai izplatās pie viņiem īsta izglītība un augsts humānisms!" No kurienes tad, ja tu, intelligent, aizej un neatgriezies? Tu pamet brāļus. Tu pamet viņus, vispārīgās labdarības vārdā svētot, bet — pamet. [...] Kur tu biji, kad Andrejs Spāģis cīnījās ar vācu baronību Vācijas presē, Krišjānis Valdemārs — Pēterburgas presē un Krišjānis Barons, Maskavā dzīvodams, vāca jau kopā atkal milzīgo Tautas Dainu pasauli? Kur tu biji, kad bija jāuztur tautas Tikuntāspēks?

Necilās grāmatiņas autors dzīvojis tepat, kur tagad jaunās skolas priekšā vecās mācītājmuižas "fundamente" un koki.

"Gar upes krastu plešas ēnains parks ar ziedošu dārzu. Koki pirmajā, svaigajā maija zaļumā: ievas, ceriņi, jasmīni zied un smaržo. Abeles un ķirši vienos baltos un rožainos ziedos, aiz kuriem ne zariņš cauri nav redzams. Pilnā mēness gaisma visu pārlej ar burvīgu mirdzumu, sudrabainu gaismu. Dārza vidū stāv liels, augsts nams. Visas istabas ērti uzpostas un koši apgaismotas, logi vaļā. Greznajā, plašajā zālē sapulcējušies spīdoša sabiedrība. Priecīgais saimnieks sarīkojis saviem viesiem un uzaicinājis no galvaspilsētas slavenu klavieru virtuozu, slavenu dziedoni un pirmklasīgu prīmu. Sākas klavierkoncerts. Pa logiem dārzā plūst brīnumainas skaņas. Jaunais pianists spēlē dziesmas bez vārdiem — Mendelsoņa — N° 1, 31, 37.

Programmas otrajā daļā — Mocarta fantāzija C-mollā. Kas par mūziku!... Viss gaišs, skaidrs, skaists!"

Bet turpat blakus Aderkašos vēl ir dzīvs Indriķis Straumīte ar savām tepat kaimiņos notikušā Bebru dumpja atmiņām.

Tā izrēķinājās ar tiem, kas pāriešanu pareizticībā izvērtā jau par plašāku brīvības kustību.

"Dumpja cēlēji, pa daļai arī tie, kuri tika turēti aizdomās kā dumpja dalībnieki, pat daži zemnieki no citām muižām, kuri tikai gribēja atstāt savu ticību un savu dzimteni, bija saņēmuši pelnīto algu. Daudzi Bebro nobeidza savu bēdīgo

dzīvi. Un tas bija labāk: reiz jau tā kā tā jāmirst. Daudzi pilnīgi pazaudēja savas iekšas, daudziem sapostīja tikai vēderus, bet tā, ka tie vairs nenoderēja pelavu gremošanai; daži netīši pazaudēja šajā burzā savas ribas, steigdamies caur stroju vai pieceldamies no vietas un atstādami otram salmus un asiņu pelķi, lai tas varētu tur ietecināt arī savas asinis. Pār Bebru muižas laukiem ilgi riņķoja kraukļi un žagatas, un, es domāju, ilgi šie lauki bez mēslošanas deva labu ražu. Par šo katastrofu vairākreiz uzsāka stāstīt mans tēvs — viņš arī bija komandēts turp no mūsu pagasta, baidīšanas dēļ, jo viņš bija patiesīgs cilvēks ar taisnu raksturu un tādēļ tika turēts par neuzticamu un bistamu, — bet nekad nevarēja izstāstīt līdz galam, asaras viņam aizrāva valodu...”

“Beidzot finālā — mīlīgā, aizkustinošā, maigā — eņģeļi atvadās no zemes, atkal aizlido debesīs, slavīnot Radītāju. No viņiem uz zemes paliek debesu smaržas, ļaužu cenšanās pēc ideāliem, pēc visa augstā un skaistā. Klausoties tādu mūziku, cilvēks aizmirst visu, kas uz zemes, un atrodas paradīzē... Ak paradīze, ak svētlaipe, ak bezgalīgais prieks! Kā ilgojas dvēsele tikt paradīzē...”

Koncerta otrā daļa sastāv no dažādām romancēm, Šūberta, Šūmaņa, Glinkas, Dargomižska, Rubinšteina, Čaikovska dziesmām, tās meistarīgi izpilda pazīstamais dziedātājs un lielā aktrise.

Tieši tādā maija naktī vajag klausīties “Erlkönig”, “Der Wanderer”, “Widmung”, “Die Lotos”...”

Es domāju, neko jauneklis nav samelojis, tā bija. Bet vienlaikus bija arī tā. Un tepat Bebros.

“Viņu uzlika uz ratiem un zaldāti veda kā mironi, velēja ar nūjām kā pa maisu, bet priekšnieks staigāja gar fronti ar kritu rokā un tiem, kas nesita vai sita viegli, vilka krustus uz muguras. Šos nelaimīgos turpat izstiepa un šausmīgi pēra. Bet bija arī varoņi šī vārda pilnā nozīmē. Daži jauni puisi izgāja caur stroju un neiekliedzās. Viens, jau padzīvojis zemnieks — viņa vārda es nezinu, bet palamu zinu un nekad neaizmirsīšu —, viņš bija pagasta amata vīrs, vecas sugas zemnieks un vēl nēsāja pakausi sapītu bizi. Šo varoni sauca par Āpsu. Kā liekas, viņš izgāja caur stroju trīs reizes...

Un šis Āpša neizlaida nevienas nopūtas, tikai nodrebēja pie katra sitiena; viņš gāja žirgti, taisni, mēreni, galos apgriezās veikli un spēji. Tikai trešo reizi sāka mesties gan bāls, gan melns. Beidza iet un apstājās; viņam atnesa kreklu, un zaldāti gribēja viņam uzvilkt, bet viņš pats to paņēma, kamēr ārsts ar kaut ko iesmērēja līdz kaulam sasisto muguru, viņš pats noplēsa savu ādu, kura ap viņu karājās kā skrandas... Lūk, jums Vidzemes Ostaps! Pēc šī asiņainā skata beigām kāds briesmīgs kungs no paaugstinātas vietas, no kuras notiesātajiem nolasīja spriedumus, visiem sadzītajiem skatītājiem paziņoja: "Tā tiks sodīts ikkatrs, kas gribēs iet uz silto zemi, kas iedomāsies pieņemt krievu ticību..." Visu to redzēja un dzirdēja mans tēvs, bet tomēr nepaklausīja. Taisni pēc četriem gadiem viņš pārgāja pareizticībā. Par to arī vācieši turēja vārdu un nomirdināja viņu cietumā."

Protams, arī jauneklīm, kas uzrakstīja grāmatiņu par Madlienas paradīzi, bija sava taisnība. Viņš te bija jāpiemin. Jāuzrāda, lai mēs saprastu, ka Madlienas zeme nav tikai vēstures skatuve ar lieliem un darbīgiem masu skatiem, ar vergu darbiem un izmisīgām ciņām, bet tajā kā Čehova lugās uzpeld viens otrs inteliģents, tas izaug no tēva un brāļu darba, patērē, ņem, pilnveidojas un... nedod atpakaļ. Tas nedod atpakaļ! Viņa gājiens — prom. Tā aiziet uz Amerikas mūžamežiem vēlāk pasauleslavenais tīģeru mednieks Ziemelis un kļūst par Zimelu, tā aiziet un no tā laika pasaules kinohroniku talantīgi veido Vidzemes zēns ar "francisku" uzvārdu Doreda (no Doredu mājām), tā aiziet ar savu, tikai savu likteni prom svešā, labākā vidē daudz inženieru, diplomātu, ārstu, zinātnieku. Bet Valdemārs paliek. Un paliek Dainu tēvs Barons. Un paliek Rainis. Rainis neuzsūcas pasaules kultūrā tiktāl, lai neatgrieztos. Viņš atgriežas. Un tāpēc mums ir Raiņa Tots. Viens no augstākajiem domas varoņiem pasaules literatūrā. Varonis Tots, kas neuzdrošinās notraukt tautas sāpju putekļus no savām kājām. Viņš spēj augt, tikai nesot tos sev līdz.

Nē, jauneklīm Kārlim Aleksandram Skujam ir varbūt vēl arī kāda cita loma: viņš gribēja kopt tīru ideju. Kopt ideju kā tādu.

“Ar kārtīgu darbu un cenšanos cilvēks pārvērs tuksnešus raženos laukos, iztīra mūžamežus, nosusina nepārejamus purvus, pakāpeniski pakļauj sev visu zemeslodes virsu, ar to viņš bagātina sevi, dara savu dzīvi patīkamāku un laimīgāku. Darbam arī tā milzīgā nozīme, ka darbs dod mūsu ķermenim veselību, bet dvēselei — spēku un mieru.”

Bet viņa filozofijai nebija cilvēciskas piesaistes. No kā viņš iziet, pie tā viņš atgriežas. Apejot loku pa spirāli, var tikt un ir jātiek augstākā redzes punktā. Bet viņš “norauj vindu” un atnāk tieši turpat.

Neilgi pirms mācītājmuižas arendatora dēla līdzīgi labos un saskanīgos apstākļos baznīcas ērģelnieka ģimenē piedzimst un agro jaunību pavada ērģelnieka dēls. Tajā pašā laikā, kad pēc Bebru dumpja (1841. gadā) visa apkārtnē ir pilna bāreņu un šausmu, rūgtuma un atriebības ēnas staigā pa mājām, kā arī veļas lielais Baložu Dāvja piekritēju vilnis prom uz Rīgu, Sisegala ērģelnieka Frīdriha Hūna puika Kārlis aug skaistā un saskanīgā vidē. Jau piecdesmit gadus ērģelnieks Frīdrihs — gara auguma, sirms, līdzīgs vācu ciema skolotājam, garos, melnos vai pelēkos svārkos, brillēm uz deguna — uzdod balsi pirms korāļu dziedāšanas. Brīvajos brīžos viņš šņauc tabaku, tabakdoze rokās. Viņš ir arī skolotājs aptaujas skolā, bet savu laiku visvairāk viņš pavada savā galdnieka darbnīcā, būvējot baznīcām ērģeles un labojot baznīcu pulksteņus. Viņa darbs ir slavens tālā apkārtnē ar savu eleganci un pamatīgumu. Viņš ir arī klavieru un ērģeļu noskaņotājs. Viņš taisa arī mēbeles un instrumentus. Šad tad viņš aizvieto arī mācītāju (to pašu Baložu Dāvja izsekotāju Štollu), lasa no grāmatas draudzei priekšā sprediķus, kristī bērņus un izvada mirušos. Nekad ne ar vienu nestrīdas, nevienu ar nolūku neapvaino, vienmēr mierīgs, apmierināts ar savu likteni un jautrs. Viņam ir četri bērņi, no kuriem vecākais ir Kārlis. Kārlis, puika būdams, zīmē uz sienām, durvīm un logiem, uz visa, kas pagadās. Taču ne vecāki, ne baznīckungs visā tajā neko neierauga. Un ir jānotiek tā, ka Sisegalam cauri brauc Pēterburgas profesors Midendorfs, ierauga zīmējumus uz vecās skolas sienām

un liek apstādināt ekipāžu. Pie tēva ērgelnieka viņš apskata Kārļa zīmējumu lapas, un ar Midendorfa ieteikumu 1852. gadā Kārlis Hūns ir jau Ķeizariskās Mākslas akadēmijas students, ar izcilu centību mācās zīmēšanu un glezniecību, pabeidz kursu ar lielo zelta medaļu par tēmu "Sofija Vitauta meita Vasilija Tumšā kāzās" un no šī brīža kļūst par pasaules pilsoni. 1868. gadā Parīzes salonā parādās viņa glezna "Bērtuļa nakts priekšvakarā" un vēlāk "Bērtuļa nakts epizode". Nevienš vēl nav pamēģinājis atrast šajās pasaulslavenajās ticības karu pirmsasiņainajās un asiņainajās bildēs Bebru dumpja reminiscences. Bet tik tuvu stāv 1572. gada katoļu asinsdarbi Eiropā un 1841. gada ticības slaktiņi Bebro! Vienkārši nevar nemaz tā būt, ka asinsvēsture neatstātu tur piedzimušā desmitgadīgā puikas zemapziņā turienes asinsdvaku. Leipciģā, Prāgā, Drēzdenē, Minhenē, bet jo sevišķi Parīzē Hūns izvērsas par romantiķi Delaroša salona romantisma garā un gūst lielu piekrišanu sava laika mākslā. Tieši ar vēstures romantizēšanu. Par to liecina viņa vēstules no Parīzes uz Pēterburgu. Par lielu mākslinieka un pasaules pilsoņa pašapziņu.

Hūns ziņo akadēmijai par saviem lielajiem vēsturiskajiem audekliem "Bērtuļa nakts priekšvakarā", "Hastingsas kaujas lauks", "Esteres atrastais Haralda liķis", "Kārlis IX apmeklē admirāli Koliņi". Bez tam viņš darinājis gleznu no normandiešu Vilhelma Iekarotāja Anglijas iekarošanas vēstures.

Šodien, rakstot šo lokālo grāmatu, gribas atrast un apjēgt, kā pasaulslaveno akadēmiķi, mākslas profesoru un vēstures smalko gleznotāju piesaistīt tai vietai, no kurienes tas cēlies, vēlies un pasaulē izgājis. Cik zināms, studiju gados viņš studējis arī tautu tipus etnogrāfiskajam albumam Mākslas akadēmijas bibliotēkai. Vai vēl tāds albums ir? Vai tajā ir arī latviskie tipi, varbūt pat no Sisegala?

[..]

Neapšaubāmi, ka vietas "īpašuma tiesības" pastāv, mūža sākumīre ir jāsamaksā. To zina katra tauta un katra valsts un atbilstoši pagēr. Tā arī Ķeizariskā Mākslas akadēmijas padome:

"Padome izskatīja Hūna priekšā stādītās skices, kaut arī atrod tās par ļoti labām, bet, ņemot vērā:

1) ka stipendiāts Hūns, neraugoties uz viņa talantu, sešu gadu laikā ir atsūtījis tikai vienu gleznu 1868. gada izstādei; 2) ka 1865. g. decembrī Hūns atsūtīja gleznas "Esteres atrastais Haralda liķis" metu, bet pašu gleznu neatsūtīja; 3) ka vispār padome ir pieņēmusi nolikumu, ka ne zem kādiem noteikumiem neatļaus akadēmijas stipendiātiem izmantot valsts līdzekļus, uzturoties ārzemēs ilgāk par sešiem gadiem, atrod par neiespējamu stipendiātam Hūnam taisīt kādu izņēmumu un tāpēc nolemj Hūna lūgumu noraidīt, bet, ņemot vērā viņa talantu, tam paziņot, ka padome rūpēsies par viņa stipendijas pagarināšanu vēl uz vienu gadu, ja savas gleznas viņš gleznos Pēterburgā."

"Neatsūtītās" gleznas Hūns vienkārši naudas trūkuma dēļ nepabeidza, bet, redzi, patriotisko piesaisti zeme pieprasīja.

Atgriezies Krievijā, Hūns apceļo Maskavu, Nižņijnovgorodu, Simbirsku, 1873. gadā viņš izglezno griestus Aņičkova pili Pēterburgā. Bet jau pirms sava Eiropas posma Hūns kopā ar Vereščaginu ir strādājis pie Pokrova baznīcas ikonostasa Jelaburgā. Bet kas paliek Madlienai? Kas paliek no Hūna Madlienai? Naivs, bet ļoti dabisks jautājums.

Es domāju, ka ir pienācis laiks — vismaz tik celtnieciski spējīgā un bagātā saimniecībā kā "Madliena" — draudzes nu jau pamestajā un vēl neizpostītajā baznīcā iekārtot pastāvīgu mākslas izstādi. Hūns Krapes baznīcai ir gleznojis altārgleznu un atsvaidinājis altārgleznu šejienes pat baznīcā, to pašu altārgleznu, kas tagad nodota pagaidu glabāšanā un konservēšanā Rīgā. Hūna vietējiem darbiem jābūt vietējā ekspozīcijā. Tāpat kā madlienieša Brencēnu Kārļa vitrāžām vai vitrāžu atkārtojumiem un Brencēnu Eduarda zīmējumiem, viņa scenogrāfiskajiem metiem. Jo Rīga nav vienīgā vieta, kur kultūru baudīt. Ne arī rajonu pilsētiņas ir neapstrīdami galvenās kultūras glabātājas. Mēs esam ieradusi teikt: izlidzinās pretstats starp pilsētu un laukiem. Nu tad lai arī izlidzinās! Lai dzīvo aizgājušo mākslinieku

šurpatnākusi māksla! Ir jāatdod nomalei atņemtie mākslinieki. Ir jāgandari pamestā province. Ir jāstimulē katrs savlaicīgs atpakaļpieprasījums. Madlienai ir laiks (un pašlaik arī iespēja) atdabūt atpakaļ vēstures atņemto ar savu izstāžu zāli. Mākslai, kas no šejienes cēlusies, — komponistam Kārlim Kažociņam, māksliniekiem Kārlim un Eduardam Brencēniem un Kārlim Hūnam.

Ir jābūt savtīgākiem. Savtība pēc mākslas tomēr no visām savtībām ir tā vajadzīgākā.

VIŅAM NEPATĪK PILSĒTĀ

Naktī vējš mainījies, no dienvidiem atnesis lietu. Strazdi priecīgi. Reproduktors dzied "Trīs jaunas māsas sēd rožu dārzā". Meitenes mizo kartupeļus. Ērika, Rasma un Modrite. Čurkst gaļa, klaudzinās gaļas āmurs, te ir Plāteres brigādes ēdnīca. Ar uzticamo gumijkoku un dažiem papirosu galiem poda augsnē. Pie krāna rakstīts: "Lūdzu, rokas nemazgāt!" Un nestrādā arī "Vējiņš". Griesti ir iesvīduši un iepelējuši pelēkraibi, un galdiņi klibo. Kartupeļu vietā dod makaronus. Bet tik un tā ir skaista rīta sajūta, olas no čaumalām lobās labi un ir garšīgas, pa logu redzams, kā Hmeļņicku Aivars taisa sudmaliņas kurmju baidīšanai.

Rasma saka: mums brigādē šodien maza atzīmēšana. Kaut ko sacepsim. Kādu zaķīti. Maizītes.

Es prasu meitenēm, kāda viņām attieksme pret puķēm. — Puķēm? — Nu, kur jums aug puķes? — Dārzā, vadziņā... Nav jau kā vecajās mājās, kur bija puķudārzs. Mammīte nomira, un tur neviens tagad nedzīvo. Bet pie jaunās mājas — nevar, kur patīk. Nobradās.

Radio stāsta, ka Valmieras teātris esot oriģināllugu vislielākais nesējs tautā. Visvairāk autori pievērsoties vientulības tēmai, audzināšanas tēmai, egoisma tēmai. Visapmeklētākā esot "Tās dullās Paulīnes dēļ".

Es eju ciemos pie brigadiera Bērziņu Volda.

Pie mums visi tikai darbā auguši. Kā tikai degunu var uz augšu, uz lauku līdz! Viņam arī patīk visas lauku

izdarības. Volda māte un tante cērp mājās aitas, viena tur, otra cērp. Vai viņš jums neteica, ka viņš uz pilsētu nekad neies? Viņam nepatīk pilsēta.

Jā, viņš man teica: laukos tevi visi pazīst, tu pazīsti visus. Vari padarboties. Man patīk laukos. Dažreiz sāk apnikt lietuss un dubļi — kad iziet cauri dubļiem ir tiešām pat fiziski grūti, kad nāk tas nevajadzīgais lietuss, — bet tie jau tikai tādi briži. Studenti kartupeļu talkā te labi strādāja, priecīgi, bet tikai dažas nedēļas. Kad jāizjūt uz pleciem diendienā šis “lauku realisms”, tad ir citādi.

Jā, ir tādas dienas, kad mēs nezinām, kā viņam līdzēt, saka tante. Un tad viņš reizēm neēd. Saka, nav apetītes ne dzīvot, ne ēst. Viņš ir savā darbā neatlaidīgs un centīgs, bet strādāt nav tik viegli, pie mums daudz kā nav. Laimīgs, kas var “tā, kā ir, — tā ir labi”, bet viņš tā nevar. Kā no rīta agri, tā vakarā vēlu ir visu dienu projām. Jo lauku darbs tāds ir, ka viņš ir jāpadara tad, kad vajag darīt, nevis tad, kad iznāk. Tagad viņš slimnīcā arī uztraucas, ka nevar visus tos savus darbus kārtot un darīt. Tas ir vienreizējs zēns, briesmīgi labs un briesmīgi strādīgs. Viņš visu ko var dabūt gatavu.

Es nevienu dienu nevarētu viņa vietā būt. Bet viņš ar visiem prata. Jo te ir jāsastopas ar visādiem cilvēkiem — viņš ir par daudz labs priekš šitās publikas. Un neapmierināts daudzreiz, ka cilvēki ir mantkārīgi.

Ko tu lauži galvu, vai tu esi vainīgs? Jumts sabruka pats, tā tas ir, nu ko tu uztraucies? Tā pats direktors viņu mierina.

Brigādei sagāzās minerālmēslu noliktava. Iegāzās jumts. Nepaspēja sniegt notīrīt, un kad uznāca atkušņi... Šogad tā uznāca. Pēkšņi diezgan plaši tā notika.

Jā, es zinu. Šogad bija neticami dziļš sniegs. Un vecie jumti neizturēja atkušņa svaru. Iegāzās jumti. Un daudzas māmuļas — tās, kas pretī turējušās, — simtiem aizgāja uz pansionātiem, pie bērniem uz pilsētu vai pat uz paradīzes dārziem. Nolēmušās, ka nu vairs nav jēgas turēties pretī liktenim, atlaida dzīvības grožus un ātri vien, gluži kā gribēdamas, nomira.

Bija skaista un silta nakts Piemaskavā, Peredelkino. Apsnigušas rakstnieku, mākslinieku un ģenerāļu mājas — divslīpu jumtiem ielīdušas eglēs, tukšās un apgaismotās — šonakt bija uztraukušās. No jumtiem blāķšķedams gāzās sniegs. Žeņa Jevtušenko stāvēja pie savas nupat sagrautās garāžas, mājinieki, kā par laimi, no darba Maskavā vēl nebija ar mašīnīti pārbraukuši, automobilis izglābās. Piebūvei bija — uzgāzies viss jumta ledotais blīvums. Jevtušenko, daudz neuztraucies par garāželi, stāstīja un iekarsa — par Kubu, bet vairāk par Nikaragvu. Mēs zinām, ja Nikaragvu tagad neizglābs... No viņa daudzpunktēm, no viņa izsaucejiem kaut kur atkal ar lielu blāķšķi nogāzās sniegs, likās, pat kaut kas iebruka, un es iedomājos tieši Vidzemi — Vidzemes augstieni ar sniegotiem platleņķu jumtiem — un fiziski jutu, kā ielūst atkal kūts mugura, kā pārlūst mājas čukurs un kaut kur smagi un grūti nopūšas govys. Fiziski iesāpējās, redzēju, kā simtiem visādu vientuļu vecmāmiņu visas kā viena meklē pēc valokordīna.

Tas ir dzejolis, teica Jevgeņijs iepreti Kaputikjanas vasarnīcai. Tas tev jāuzraksta.

Tā bija klusa, bet saspringta nakts. Vidzemē daba paātrināja destruktiju. Bet pēc pusgada Pārtikas programma pieteica jaunus uzdevumus, starp tiem — individuālā sektora paplašināšanu laukos. Bet gotiņas, nupat kā izvilktas no pussagruvušām kūtim, līdz pavasarim bija jau pārdotas. Un dzejoli es neuzrakstīju — pārāk bargs motīvs, mīlīgu tur es neko nemācēju ieraudzīt.

Es jums pateikšu, tagadīn brigādē, kad nav, kas strādā, viens otrs, kam švakāki nervi, neiztur arī, saka Volda kaimiņš. Kad to mīnusu tik daudz, ko viņš var tur darīt! Ja kas nav — viņam prasa! Viņš saka: man nāāv. Viņš, cilvēks, grib, bet nav, nevar. Neiztur to. Es zinu, ka viņš padarīt grib. Viņš nāk no tādas darbīgas, rūpīgas ģimenes, audzis nežēlastībā, darbā. Nežēlastība — tā ir arī tagad. Nāk virsū: tev jāizdara! Bet viņš nevar!

Nežēlastībā audzis? Kādas muļķības, saka kapu Saša. Es tur brigādē desmit gadus nostrādāju, man deva desmit procentu siena — lopam. Māte un tantes ir briesmīgi

strādīgas. Un puikas arī: dzirdīt, barot, ecēt, pļaut. Viegli jau nav auguši. Bet paskaties — tur tagad cilvēks iznāk!

Jā, Voldis nekad neklīdz, nelamājas, drīzāk — sašļūk. Un tad Komzeļeva paliek viena. Aina Komzeļeva ir brigadiera vietniece. Kamēr Voldis prom, viņai iet grūti. Nu, te ir tas vecais spīķeris, jumts vēl no vecā “Nākotnes” kolhoza laikiem, uzkabināts uz mūriem laikam nepareizi, bet kur tu vairs vainīgos atradīsi! Viss sniegs un jumts iegruva uz minerālmēsliem. Voldis nevienu palīgā nesauca, viens pats nedēļas laikā iztīrīja visu spīķeri un pārmocījās. Viņš tāds ir, par daudz godīgs. Visu vainu ņem uz sevi.

Un tad Voldi ielika slimnīcā.

Šī Volda Plāteres brigāde ir sovhozam pievienotā teritorija. Tāda kā aizlaistā zeme. Centrs arī to vēl par savu nav tā kā pieradis rēķināt. Un tur pa lauku pleķīšiem vecajās mājās dzīvo pensionāri. Tur dzīvo Ērkšķu Jānis. Kādreiz bijis “Nākotnes” priekšsēdētājs.

Jā, mums bija “Nākotne”.

Kur palika jūsu “Nākotne”?

Aizgāja pagātnē. Dibinātājs es nebiju, bet es gan tā ātrāk iestājos. Pēc aroda es biju mašīnists uz kolhoza kuļmašīnas. Priekšsēdētājs bija liels plenders, to ņēma nost, bet tas, kas bija domāts, — tas neatbrauca, un tad — ielika mani. Dabūju četrpadsmit mēnešus norullēt, tajā laikā bija dikti grūti, grāmatvedis pakārās — nevarēja tāmi sastādīt — pie durvju klinķa; vai nu tur vairāk, vai mazāk, vai kas tur bija, to jau neviens nezina. Un tad man atveda riktīgu priekšsēdētāju, to riktīgo. Tas gadus trīs nostrādāja. Mainījušies pulka: Šteins bija, Cīrulis, Ostrauskis, voi! Un tas — kā viņu sauca, nu jau vairs neiet prātā, — Koņevskis, tas bija mums tas gudrākais. Un tad ielika, he, to Konrādu! Beigās pievienoja pie “Madlienas”.

Par Beļavnieku? Ne es viņu zinu, ne man viņš jāzina. Mums ir brigadieris. Bet tagad tas arī nav, darbi veļas un pinas, esam galīgā bumbā. Voldis bija godacilvēks. Cepuri nost. Nebija lodars. Bērziņi māk pieradināt pie

darba. Tēvs nositās, naktī pie Ķeipenes ieskrēja kokā — cilvēks pārmocijies, tak jau acis bija aiztaisījušās ciet. Un kokā iekšā ir gan. Un cauri.

Tur par brigadieru tagad esot tā Kamzoļu Ella — ko nu tā tur — tāds meitietīts! Es gan neesmu redzējis, bet ir jau jābūt talantam kādam. Voldim bija.

Te varētu dzīvot, ja viņi paši nejauktu ceļus ārā. Kāda var būt nākotne, ja nav ceļu, pa kuriem uz to braukt? Tepat pa mežu bija tāds ceļš, ka prieks skatīties. Bet taisni tai šķīdonī iesāka mēslus vest, mežs vēl nebija nosusis, nu ir elle! Man dēls pats atbrauca, saremontēja. Mums arī pasts ir galīgi pa elli, ne vairs avīzes nes, nekā. Pastnieks varētu atvest ar autobusu, bet redz, ka ne!

Kaimiņos dzīvo Ezeriņu vecā, arī cietēja, deviņdesmit četri gadi, vīru Salaspili izmocīja, dēls arī komunistš, atbrauc reizēm pie mātes, kad viņa švaka.

Otrā pusē tas kaimiņš arī nolika ķelli, sieva pensionāre. Te jau visi pensionāri! Tā te visās pusēs: aizgāja mājas līdz ar meliorāciju.

Tās tulpītes durvjpriekšā, tās mums meita audzē, grib sīpolus pārdot, neaug jau. Bet atbrauc ciemos — tad vecus vairāk ievēro, kad kaut kas ir. — Un kas tajās mājās dzīvo? — Valija, viņa ir pastniece. — Vai tā pati, kas pastu neiznēsā? — Jā, es viņu satiku. Pastā viņa nopelna septiņdesmit rubļus un kopā ar mammu par teliņu kopšanu — astoņdesmit. Un vēl par bērniņiem no valsts. Par trešo bērniņu rakstījusi ziņojumu, bet vēl nemaksājot. — Vai tad jāmaksā? — Kā tad jūs domājat — ka ne? Divdesmit rubļi par bērniņu!

Valija ir jauna, un viņai ļoti patīk balles, bet Plāterkalnā balles nez kāpēc vairs netaisa. — Jūs jau nevarāt vairs, jums trīs turas stērbelēs. — Nē, noliek gulēt, tad vēl var paspēt.

Valija ar savu draudzeni traktoristi vedīs malku šodien no meža, tikai — vai varēs? Ceļi drausmīgi izārdīti. Tur aiz tā jaunmeliorētā lauka ir Vērmeles. Tur dzīvo Saulrietu Arvids ar savu sievu skolotāju. Viņiem griestos ap lampu ir iegleznota mozaika ar Madernieka rakstiem.

Bija tāds Madernieks, Arvīds saka. Un bija grāmata ar viņa rakstiem. Kara laikā kādas desmit dienas bijām laukā — un visas grāmatas pa to laiku prom! Arī Madernieks.

Par Beļavnieku varu tikai plusā teikt. Elegants priekšsēdētājs — un beigas. Dzērājus neieredz. Karo pret viņiem. Logā pie veikala — izsmieti, elegants raksts!

Bet par to purvu, kas te atkal veidojas, es jums pateikšu. To jau katrs mulķis redz, ka vaina ir projektētājā. Projektētājs meliorators strādāja sausā laikā un ielika zem ceļa par tievu notekcauruli. Tagad, kad mežs pilns ar ūdeni, sit atpakaļ. Un, otrais, — renes ciet.

Nu ko tur kāds Saulrietu Arvidam prātīgu var atbildēt? Prātīgākie jau dara. "Ciņa" jau raksta:

"Tur ir dažādi defekti, kas radušies gan projektētāju un melioratoru, gan saimniecību vainas dēļ. Šos defektus nav tik viegli novērst, jo nepieciešama rekonstrukcija. Turklāt daudz saimniecību vadītāji samierinājušies ar bojātām platībām un rokas it kā nolaiduši. Sak, ko mēs tur vairs varam!"

Īstu apvērsumu izdarījis Jānis Blūms, noorganizēdams prāvu drenu brigādi ar daudzkausu un vienkausa ekskavatoriem. Tā izlaboja ne vien defektus un rekonstruēja aplam izprojektēto un ielikto drenāžu, bet ierīkoja arī jaunu. Laikam jau aizvien kādam jāspēr pirmais solis. Ir jāpierāda, kas ir izdevīgi, kas — ne. Tad sekos citi."

Tikai jāpiebilst vecais tautas sakāmvārds: "Bagāts dara, kā grib, nabags — kā var."

Ķīvītes apmetušās arumu ieplakā. Kā ezermalā. No ūdens laukā mazas arumu saliņas. Te viņas jūt nākotni. Bet, kur ķīvītes jūt nākotni, ne tur būs nākotne ražai, ne raža nākotnei.

Saulriets saņem pensiju. No mežniecības, un sieva arī ies pensijā, jaunie pilsētā. Te saimniecībai jaunu spēku nebūs. Žēl. Māja tiešām rūpīgi kopta. — Rakstiet, lai lauku brigādē maksā divtik vairāk. Tad būs strādnieki. — Rakstīšu jau, rakstīšu.

Un nu Voldis ir atnācis no slimnīcas. Saremontēts. Jāsāk atkal un ar jaunu optimismu, varbūt pat ar mierīgāku

optimismu. Jāsāk atkal tik un tā. Kā zemniekam. Zemnieks ir tas, kas zemi strādā, saka Voldis. Tā ir. Lai gudro un izgudro, cik grib, — ir tikai tā!

Re, aiz durvīm jau tantei prasa: vai ģenerālis mājās?

Nevarētu teikt, ka brigāde būtu pa šo laiku aizcietusies pēc lieliem darbiem, bet Voldi viņi ir gaidījuši atpakaļ kā savējo, faktiski no brigadieriem kā vienīgo iespējamo.

Par Voldiņu? Izpalīdzīgs kā neviens, saka ēdnīcas meitenes. Viņš par saviem cilvēkiem rūpējas. Cilvēki viņam arī klausā, visi, vecie arī. Brigādē darbi ātri iet uz priekšu. Grišāns centrā, piemēram, ir labs, tikai kad iedzēris.

Voldis šodien ir mājās. Tante lasa žurnālus. Otra tante pin kapu vainagus. Māte pa kūti.

Mums ir divpadsmit laukstrādnieki. Un divdesmit trīs lopkopēji. Daudzi ir tādi, kam dzīvē samezglojies, lielākā daļa tādi. Mārtiņš ir no Madlienas centra, bet ar brigadieriem nevarēja satikt. Vairāk nekā pusi no saviem četrdesmit sešiem gadiem cietumā sēdējis par muļķībām. Kad iedzeras, tad uzpeld tāda bravūra. Un nemil, ka viņam pavēl. Bet viņš strādā visus darbus bez izņēmuma un labi strādā.

Tatjana dzimusi Plāterē tūlī pēc kara, māti te liktenis atnesa no izsūtījuma Vācijā. Tatjana izmācījusies par traktoristi. Ļoti īpatnēja meitene. Ja viņai teiksi: tev jāiet vagonu lādēt! — viņa neies. Jāsaka: šodien vajag vagonu izlādēt, ko lai dara? Tad viņa izdarīs no laba prāta. Par traktoristi sievietei grūti. Bez tam — atnāc mājās, māja jākurina, ēst jātaisa — un vēl ziemā.

Valija Iljina. Dzīvo kopā ar māti. Arī no Vācijas kā braukuši. Taņa, Valija, Valdemārs — viņi nevar novilkst sev to stripu, cik jāiedzer.

Aļeksejevs Pēteris. Grūts cilvēks, arī muļķības pēc bijis cietumā, par skandāliem, arī iedzērumā bravūra. Atnācis Plāterē pirms četriem gadiem. Pie manis tikai trīs mēnešus. Strādā labi, mežā pensionāriem malku cērt — mums kādi astoņi veterāni jāapgādā un vēl fermas ar malku.

Edīte ir vietējā, visi dzīvo savās mājās, kārtīga, nedzer, dekrēta atvaļinājumā, arī vientuļā māte.

Juris Beļskis. Izmēģināja laimi pie manis, tad armijā, tad atkal pie manis, tad sadomāja — par traktoristu izmācījās, bet nebija disciplīnas un ķēriena un aizbēga no traktora, tad strādāja "Lauktechnikā", tad ciemos pie mātes Karēlijā, bet atbrauca atpakaļ, laikam nekur nav labāk kā pie mums te. Pie mums viņi visi turas, kad citur nevar iesakņoties.

Renātei Bruiko tēvs ir polis, ienācējs laukstrādnieks vēl no seniem laikiem. Viņai pāri trīsdesmit gadiem, arī plāteriete. Visi tautā viņu sauc par Viju. Cilvēks nav slikts, nav slikts cilvēks. Beidza vidusskolu, strādāja par kasieri uz autobusa, tad par vilciena pavadoni. Arī vientuļā māte. Kopj teļus. Kad fermā nav, kas kopj, tad reizēm paņem kādu no maniem laukstrādniekiem. Puika jau skolā iet. Arī tāds interesants, pats savā vaļā aug, viņš visiem lielajiem ir draugs, ar visiem izrunājies, pa visām mājām apstaigājis. Vija viņu tā pārāk neuzpasē.

Irēna nestrādā pie manis ilgi. Atnāca no Taurupes. Šķirtene, vīrs baltkrievs, piena vedējs, viņai arī dzīvē visādi gājis, par kasieri strādājusi, nokļūdījies. Cilvēks nav slikts, saprotošs. Kādi trīsdesmit trīs gadi. Trīs bērni, vīrs alimentus maksā. Viņai tāds darbs jāiekārto, lai noteiktā laikā — no deviņiem vakarā līdz sešiem rītā — būtu mājās.

Volkovs Aleksandrs, kādi trīsdesmit gadi, agrāk strādāja par ganu, par barotāju, tad bija sācis par daudz dzert, atlaida. Bet dzīvoklis viņam labs, ar centrālo apkuri, Sucēs, gribējis strādāt citur darbā, nekur nav ņemts, tad nāca atpakaļ, lūdzās, lai pieņem. Nosolījās svēti, ka vairāk nedzers.

Komzeļeva Aina, vietējā, šeit dzimusi, tēvs kara laikā pazudis — aizsargi saņēmuši ciet, bijis komunists, zirgu iznomāšanas punkta vadītājs. Aina ir tīra praktiķe, vienīgā no vecā kaluma cilvēkiem. Tagad aizgāja pensijā, bet tik un tā strādā.

Tad vēl Rozenberga Vija — agrāk kopa teļus, kopš ferma likvidēta, nāk pie manis strādāt. Un Rozenberga

Inta, nu jau Savicka. Strādā par gani. Un Rasma arī. Tās ir gaišas meitenes.

Kāpēc tie skuķi tik labi strādā?

Voldis saka: es nezinu. Kā var zināt, kāpēc cilvēks labi strādā, skaisti dzied, veseli smejas? Nekā nevar zināt! Viņam tas tā dots — un viss!

Visi Rozenbergu skuķi ir ļoti simpātiski un ar citiem draudzīgi. Labi orientējas dzīvē. Rasma atnāca atpakaļ no Rīgas vagonu rūpnīcas. Strādā ēdnīcā. Inta ir gane. Un neiet studēt. Ne jau aiz muļķības, bet aiz kaut kādas savas apziņas, kuru grūti pat tā aprakstīt. Vienkārši pasaule ir tāda, kādai tai jābūt. Tur nav nekas ne pieliekams, ne atņemams. Un tu pats esi tāds, kāds esi. Un tu dzīvi uzņem tādu, kāda tā ir. Un tu dari labu un strādā no visas sirds un saprašanas. Un tu nevienam negribi aizskart, nevienam pāri darīt. Un cilvēku darišanās un darbos pašos ir gudrība, un skaisti tie ir. Pašās nenozīmīgākajās frāzēs, ko viņi cits citam pasaka garāmejojot, ir patikšana un gribēšana, lai viņus redz un uz viņiem paskatās. Viss ir tāpat kā tev pašam. Tev arī tā gribas, lai tevi redz, lai tevi uzrunā. Tā tāda savējo būtība. Un arī grāmatas var lasīt ganos. Un nekur nav teikts, ka studēšana augstskolā ir tā, kas cilvēkam visvairāk vajadzīga. Saskaņa ir vajadzīga, nekas vairāk. Un to jau mazāk studē, vairāk jūt. Un māsiņas abas ir labas. Cilvēki viņas ciena. Un mazliet brīnās, ka var būt tādi vienkārši, gaiši un saprātīgi skuķi pasaulē. Rozenbergam gan ir laimējies ar bērniem!

Prieks ir tad, kad tevi cilvēki saprot un kad tu vari kā cilvēks ar cilvēku sarunāt, nevis kā priekšnieks ar padotajiem. Vienīgais posts — kad aicina uz godiem, spiež dzert. Aizbrauc bērēs, vieglas smiltis novēl, saskandina: kā tad tu nevēlēsi vieglas smiltis, taisni nelaime!

Labāka dzīvošana? Tā ir no paša gribēšanas atkarīga. Vol-demārs, piemēram, kādās reizēs varēja saņemt uz rokas sešsimt piecus rubļus mēnesī. Viņš paņēma atvaļinājumu un vienā nedēļā nodzēr trīssimt rubļus. Tādiem cilvēkiem tu vari radīt, kādus apstākļus gribi, tur nekas nelīdz. Mana tante saņēma astoņdesmit rubļus pensijā, bet viņai vienmēr nauda ir.

Nu labi, tā ir pārticīga dzīvošana, bet — gaiši dzīvot! Kur te var sirdi atveldzināt?

Kad tu darbu jūti kā svētu lietu, tad jau cita svētuma nevajag, domā Voldis. Vislielāko gandarījumu dabū, kad kaut kas sarežģīts, tad — pēc tam. Piemēram, vasarā, kad brigādē kādi pieci cilvēki, bet vajag astoņus cilvēkus — laukā pusi un šķūnī pusi. Tad jāmeklē papildspēki, un tad, kad tu tos sameklē, — tad jūti, ka ir izdarīts.

Vai kartupeļus — ja apstāda pa trim dienām, draudzīgi strādājot, nevīs iepļānotajās četrās. Un tu jau jūti, ka nu var ķerties pie jauna darba. To nemaz nevar ne pateikt, ne pastāstīt. Kad rudenī rok kartupeļus un to izdara savlaicīgāk, tad darbi nesabiezē. Tā tad arī ir, kā jūs sakāt, gaiša jušana. Mierīgs temps. Laba gaita.

Tā pati lauka jušana dod kaut ko tādu gaišu. Lai tu būtu labs zemnieks, zeme katrā vietā ir speciāli jāpazīst. Tā arī privātsaimniekiem pagāja savi gadi, kamēr iepazīst vietu — kas kurā gadā aug un prasās.

Kad es atnācu no Saulaines tehnikuma, es arī nezināju. Kādi divi trīs gadi pāiet, kamēr tu vari sākt jau spriest. Agronoms saka: jākaļķo zeme, ko tu zini! Pēc kartēm jau tā, bet praktiski? Karte nav dzīva. Bet zeme ir dzīva. Ir jāredz, kā viņa grib dzīvot. To var redzēt tikai ar laiku. Vienkārši ir jānostrādā šis laiks un jāiepazīst. Tāpēc nekas nevar iznākt, ja brigadierī bieži mainās vai visu nosaka tikai agronoms, jo viņš šajā valstībā katru vietīņu vis nepazīst! Ir tādas vietas, kurās tu visādus mēslojumus vari dot, bet tur neaugs šī kultūra! Pie Vāķēniem ir lauks, kurā nekad nepadodas bietes — nav pat ko censties. Tāpat ar kukurūzu — es tagad zinu, kur viņa aug, kur neaug. Kartupeļu zemei jābūt caurlaidīgai, vieglai. Bet mēs stādām visādā. Jo nepietiek kartupeļu īstās zemes tiem plāna hektāriem, ko prasa. Riskējam un stādām nepareizā zemē. Tad nāk vēl tas “nevajadzīgais lietus”, nu vajag apvagot, bet pielījis. Bet nezāle negaida, tā aug. Un pēc tam jau ir par vēlu.

Centrā? Tur jau gandrīz tas pats, kas dzīve pilsētā. Tur nav zemes. Centrā nav zemes. Nav ko strādāt pēc

darba. Te pāiet diena, ka nemaz nezini, kā tā pāiet: uz lauku, uz mežu, uz fermu, uz centru kādu papīru parakstīt, mājās tantēm jāpalīdz dzīvot, kūts jāizmēž — ir jau septiņi. Otrā stāvā būvēju istabas — ir jau deviņi, līdz desmitiem palasu avīzes, vēl arī televīzijas ziņas — un visa diena. Vasarā jau vispār ap vienpadsmitiem vakarā tikai mājās, kā no lauka, tā gultā.

Direktors? Nē, es nekad uz direktoru neesmu bijis apvainojies, nekad. Mani personīgi viņš saprot. Un lieku nekad viņš otram neteiks. No tā der pamācīties. Ka par velti būtu uzbrucis — tā nav. Viņš drīzāk pacieš. Cilvēkus viņš saprot.

Man patik viņa plānošanas gudrība. Pavasarī izsniedz brigāžu plānus, bet katru mēnesi atnāk pārskats: tad redzi, kā tu strādā, var padomāt, ko vēl uzlabot. Patikami tā pārēkināt. Ja brigāde algu fondu par vienu trešdaļu pārtērē un ir ražots virsplāns, tad ir normāli. Bet, ja virsprodukcijas nav un fonds par pusi pārtērēts, tad jāsāk domāt. Nē, ar direktoru ir viegli sastrādāt.

Tagad aizbrauksim pie galdnieka kastēm dēlišus pasūtīt. Tad iebrauksim paskatīt govju fermā, vai vīri ir pabarojuši govīs, slaucēja slimo. Lāpāmies, kā varam, strādnieku nav tik daudz, kā vajag. Re, kur tas iesēdies! Brigadierī jau neklausās. Lai sēž vien! Pār grāvi pāri, ka blāks! Tā viņi lielās. Ar visiem šķīvjiem pakaļā! "Domā, es braukšu apkārt, tikai taisni! Es pāri diķim esmu laidis, ko tu runā! Toreiz, kad rāvām krūmus, es tikai tos diķi iekšā no visām pusēm un beigās — pāri!" Tā viņi lielās. Un nu iesēdies. It kā nezinātu, kas tas par lauku. Kartupeļu zeme laba, bet pa vidu liekņa, grimst. Pēc mana prāta, meliorēt vajadzētu dabā. Bet viņi meliorē uz kartes. Braucam garām mulķim tādām!

BRENCĒNU CEĻŠ

Slavenais Brencēnu ceļš. Slaveno Brencēnu ceļš. Pašas auglības vārdā nosauktais. Jo vecais ciltstēvs Brencis bijis

tik nerimts savās dzīvības tieksmēs, ka visa viņa radībiņa, kad muiža devusi uzvārdus, nosaukta par Brencēniem. Bet tas ir atsevišķs, pavisam, pavisam brencisks stāsts. Pilns tāda paša spēka un trakas ēverģēlības kā leģendas par Taizelu Kurzemē.

Tagad Brencēnos dzīvo Brencēnu Milda. Brencēnu Mārtiņš atnācis no Rīgas, strādā par melioratoru sovhozā. Būmaņos — Kārļa Brencēna dzimtajās mājās — viena pati Brencēnu Lidija. Briesmīgi, kā viņa pati saka, traka pēc dzejām. Mētrās divi pensionāri — Brencēnu Elga ar vīru. Kārkliņos — viena sešdesmitsešgadīga pensionāre. Vientuļa. Viņai viena kaza. Kad nevarēs kazu kopt, tad ies uz pansionātu. Un divi Jevstafjevi, arī pensionāri no būvbrigādes. Birzēs divi Jēkabsoni, abi kopj jaunlopus, bet bērni aizgājuši uz citu saimniecību. Bērni te nenāks nekad.

Visspēcīgākie ir Silēni. Tāpēc ka valda vēl stiprs matri-arhāts. Mēs liksim jumtu, saka. Vecās kārtiņas vēl skan, nav pat jaunas jāliek. Liks šiferi virsū. Dēls šovasar sakops. Mans mātestēvs šo māju ir būvējis. Kā gulbūvi. Un tikai no tievgaļiem. Te dzīvo jau sestā paaudze.

Brencēnu Eduards, manai mammai brālēns, ir te dzimis. Bija četri brāļi, un te viņi visi apgrozījās.

Šis augošās un “necentrā” plaukstošās — šis ir izmeklētas dzimtas: tās būtībā ir jaunās satversmes un jaunā darba pamatdzimtas. Nolemt aizmirstībai viņu dzimtsmājas, kas nemaz negrib aiziet aizmirstībā, nozīmē noliegt lauku strādājošā aktīva pēctecību. Ir pienācis laiks rēķināties ar šo nedaudzo stipro dzimtu gribu. Lai cik tas neparasti centralizācijas aktivajā brīdī skanētu, es atkārtoju: ir laiks vēl saglabāt veco laukstrādnieku dzimtu pašcieņu! Un nedaudzās “uzvarējušās” dzimtas “nesodīt” (uzvarētājus nesoda!) — nevilkt viņus uz centru burtiski, bet ļaut centram apaugt ar pagātņi (vecā arhitektūra, mājas, pilis) un ar nākotni (modernās ražošanas ēkas) vienoti, vēsturiskā veselumā. [...] Centrs, kā nolemts, ir vēsturiska nepieciešamība. Bet, ja tā ir, tad tam arī jāparāda sava vēstures izpratne un iejūta! Pie kultūras nama piestiprināt kāda

notikuma piemiņas plāksni vai pie kapu vārtiem nolikt akmeni revolūcijas kareivjiem vēl nenožīmē, ka atgādinājums skan dialektiski iekšā nākotnē. Jo ir jāuztur visu cilvēku, visu vietu visa kopīgā sadzīviski nevardarbīgā, pāraugt un pārlieties spējīgā struktūra. Cilvēka bēgšana no savas mežmalas upītes pie centra dušas vai vannas vēl nenožīmē tikai vien vēlamo labiekārtošanos. Tas nožīmē arī to, ka cilvēks pamet dežūru pamalēs. Un šī dezertēšana nav tik labdabīga, cik pirmajā brīdī var likties.

Brencēnu slavenajam ceļam jāpaliek. [...] Ar lielkoku aleju no šosejas līdz šai stīprajai vietai. Veco aleju mazi gabaliņi te vietām vēl zaro un zeļ: kļavas, ozoli, oši. To visu vajag piestādit, savest kopā vienā varenā alejā. Un ne tik daudz māksliniekiem Brenčēniem par godu, cik pašam vecajam Brencim. Brenču Brencim. Ciltstēvam. Jā, un šo ciltseku palikšanu vajag atbalstīt — kādam ciltsjau-najam dot visu, lai tas iekārtojas. Lai tas jūt, ka pašlaik viņam ir svarīgāk būt te nekā centrā. Dzimtai svarīgāk un valstiski svarīgāk.

Nemaz ne tā, kā Saulrietu Arvids teica: lai maksā divreiz vairāk laukstrādniekam — un tad paliks.

Ne jau naudu. Bet divreiz vairāk gribēšanu cilvēkus saprast! Viņu māja neprasa vairāk rūpi par centra celtniecības rūpēm. Tā prasa tikai tik vien uzmanības: atzīt, ka tā ir vajadzīga šajā satvarā.

[..]

Visi gaida, visiem ir solīts, ka būs! Bet nav un nav! Tikmēr klētiņa iet bojā, grāvji aizaug, ceļi izplūst, saka Putniņu vecā.

Putniņu vecā vēl nezina, nav lasījusi paziņojumu, ka Vissavienības konkursā mūsu arhitekti ieguvuši ja ne pašu pirmo vietu par jaunciemata lauku ēku, kurā izmantotas mūsu vecās arhitektūras formas. Tātad cilvēki domā. Un pierādis savu!

Tas jau gan Putniņu vecāsmātes paaudzei neko konkrētu nepierāda, visapkārt mājeles sabruks, laikabiedri un biedrenes izklīdis pa pansionātiem, pie bērniem pilsētās, pa kosmiskiem pārmūžīgiem plašumiem. Bet Silēni paliks? Silēni būs

viena no tām retajām mājām, kura izvilks laika saikni starp veco skaistumu un jauno? Sagaidīs? Ne tik daudz saikni ar šo centrā, kas būtībā ir eiropeiskā stila pilsētas arhitektūras surogāts un nekā ar lauku ēkas mūžos pārdomāto izkārtojumu nav salīdzināms. Bet sagaidīs jauno, ar ko tiešām sasaukties.

Sasauksies ar dabu, ar dzīvību apkārt, ar lopiņiem, puķēm, ar ūdeņiem tuvumā, atsauksies cilvēka dabiskajām prasībām: pēc kopības un savrupības reizē, pēc pilsētnieciskām un laucnieciskām ērtībām reizē. Un sasauksies ar to celtniecības stilu, kas, re, nu jau sešām paaudzēm un tūliņ jau septītajai devis veselīgu, gudru un skaistu mājokli. Par to liecina, re, radu saraksts, neizpostītais saraksts. (Jo mājas ir stipras un pareizas un, ja iznīkušas, tad tikai tāpēc, ka ir iznīkušas pašas dzimtas.)

Vectēvam Putniņu Jānim — deviņdesmit gadi. Klausās ziņas, pipē, pensijas dienā pasūta četrdesmitgrādīgo. Ja tā labi paņem, pusstopu vēl izdzer arī. Kad viņš bija brigadieris, viņš visām sievām un vīriem zināja dzimšanas dienas. Paņem veikalā silķi un kortelīti, ver durvis un saka: nu tad es atnācu!

Vecaimātei astoņdesmit gadi. Viņa vēl vada visu dzimtas politiku.

Vijai pāri piecdesmit — viņa vada sadzīves pakalpojumu centru Madlienā.

Znotam arī pāri piecdesmit, būvstrādnieks.

Mazdēls Gvido, celtniecības inženieris sovhozā, pabeidzis Lauksaimniecības akadēmiju.

Mazvedekla Dzintra — ekonomiste kantori, arī pabeigusi akadēmiju.

Ar mazmazmeitu Lauru pirmoreiz vakar runājām pa telefonu.

Otra mazmeita Liepājā gatavojas valsts eksāmeniem. Viņas vīrs strādā celtniecībā.

Vecāmāte (nu jau vecvecmāte) nav ne no tām dzīves-satriektajām, raudulīgajām, ne no tām sagandēti indīgajām. Viņa par vecās mājas tiesībām runā mierīgi, objektīvi, bez iekarsuma — kā valsts plāna atbildīga mēroga dalībniece. Viņa ir norūpēta par savu bērnu loģisko domāšanu.

Viņš tur, centrā, istabā ielicis skapi, bērnu gultiņu un sev divānu-sekciju. Bet galdam vietas vairs nav. Ak jā, viens krēsls stāv vēl gultas galā. Bet mums ir sešas istabas — četriem cilvēkiem! Un ir labi piebraucams ceļš, un nav tālu no centra, un traktori pakšus arī near laukā!

Seši cilvēki te vienmēr ir bijuši. Māja prasa, lai no iekšpuses un ārpusē viņu apkopj. Ja nav dzimtas, tad nav, kas māju piepilda, apkopj.

Es domāju, ka Silēni paliks. Tiem vienkārši jāpaliek, lai sagaidītu jauno lauku arhitektūras vilni un pierādītu, ka vecās proporcijas nav tikai vecas vien, bet ir gudras, harmoniskas un atbilst kādam senatrastam celtniecības ideālam.

Teiks: tā ir advokatūra.

Lai ir advokatūra! Neviena vēsturiska tiesa nav bijusi bez advokatūras. Ikvienu likumība ir paredzējusi aizstāvību. Pat ja advokāts ir vienpusīgs, ir tad, satiekoties ar prokurora vienpusīgo taisnību, rodas trešā taisnība, no kuras parasti vadās tiesneši savos spriedumos.

Prokuru mums daudz, advokātu arī nav mazums. Bijuši tikai saklausīspējīgi tiesneši!

Šajā nostūrī dzimuši un uzauguši no vecmāmiņu krāsu mākslas un vectētiņu lietišķās cirvju un grābekļu mākslas līdz Rīgas skatuviņu glezniecībai, līdz lielo Rīgas vitrāžu glezniecībai, līdz vitrāžām "Lāčplēsis" un "Gaismas pils", līdz studijām Pēterpilī un Parizē Brencēnu Eduards un Brencēnu Kārlis, divi brālēni un latviskā reālisma kopēji mākslā. Brencēnu Eduards vēlāk speciāli brauks uz Piebalgu un etniski piebaldzēnus "nozīmēs no dabas", lai tā apliecinātu cieņu mūsu mērnieku laiku vecmeistariem un viņu romāna tipāžus iedzīvinātu, cik vien var, īstus un latviskus. Viņš, no lauku sētas nācis, gleznieciski visistāk liks uz skatuves Blaumaņa Indrānu sētu ar visiem tās patiesajiem strāvojumiem. Bet Brencēnu Kārlis izaudzina veselu latviešu vitrāžistu paaudzi, kura vēlāk gan, mūsdienās, panīks materiālo iespēju trūkuma dēļ vai arī aizies izpalīgos uz citām republikām, kuras ir devīgākas un nolīgst mūsu vitrāžistus lielākiem pasūtījumiem nekā pašu mājās.

Bet pagaidām puika vēl ir mazs maija bērns un dzīvo Būmaņu pusmājā.

"Pēc nostāstiem es esot ganījis cūkas un pēc tam govīs, bet pats šo iedalījumu skaidri neatceros.

Atceros tikai, ka, govīs ganot, saulainā laikā man patika klausīties atbalsi un jaukā laikā es visu laiku dziedāju. Nebija nevienas dziesmas, kuras es biju dzirdējis un kuras nepratu dziedāt.

Atceros vēl kādu jausmu, varbūt pat atmiņu, ka, ganos iedams, piektdienās vai sestdienās, skaidri neatminu dienu, man bija tāda atziņa, ka jākūpina dūmi, lai svētdienā būtu labs laiks. Cik ilgi šis ganu laiks vilkās, nevaru aptvert."

Tēvu no Būmaņiem muiža pārceļ uz Groziņu dzirnavām, kuras pats Kārlis savā bērnības atstāstā sauc par dzirnaviņām, jo tās strādājušas tikai tad, kad diķīti bijis ūdens — pavasaros un rudenos —, un tikai diviem gaņģiem — putraiņiem un miltiem. Tur viens no tēvočiem kaut kādā veidā puiku saslimdina ar nostāstiem par Hūna slavenajiem darbiem tepat un visā pasaulē — kā tas atsvaidzinājis Madlienas baznīcas altārgleznu, kā tas altārgleznu gleznojis Krapes baznīcai un kā tas divus gadus pirms Brencēnu Kārlēna dzimšanas atvests no Davosas jau miris, bet slavens un, liela ļaužu pulka pavadīts, svinīgi apglabāts Madlienas kapos.

Pāris gadu paiet, svētdienās izbrīnā pētot baznīcā bīdles un altārtreliņu griezumus, un balto balodi zilajos griestos. Kārlis pats tos nosaucis par laimīgiem gadiem. Gan jau lidojuma priekšnojautā.

Tad visu latviešu talantu parastais konflikts ar baronu.

"Kad no dzirnavu bēniņiem iznācu uz ceļa, ieraudzīju vīru ar spalvu pie cepures un to godbijīgi nosveicināju. Tas man tuvojās, gaisā vicinādams jājamo pātagu, teikdams:

"Ok tu es tos uncvot, kas ēt to Rīg skol?" Un, nolikdams man priekšā jājamo pātagu it kā pāri lēkšanai, sacīja: "Nu, uncvot, parād, ka es vekls!"

Man tas nebija divreiz jāsaka, pārlēcu pār jājamo pātagu. Kad biju pārlēcis, viņš viegli iesita man pa muguru un sauējā iespieda divdesmit kapeikas, kuras tajā pašā acumirkli

aizlidoja, kur, to pats nezinu. Aizlidoju arī es pats. Dzirdēju tikai barona balsi: "Ok tu vēn uncvot!" Bet sauļā man vēl tagad deg divdesmit kapeiku sajūta.

Visu sekojošo rudenī un ziemu, tēvu satikdams, barons nīrgājās un zobojās, līdz beidzot uzteica dzimaviņu renti. Pavasari, Jurgos, tēvam dzimaviņas bija jāatstāj.

Apsverot apstākļus, kā tikt pie līdzekļiem, nospriedu pievērsties tirdzniecībai.

Man pazīstama reālista tēvs kalpoja "Romas" viesnīcā. Viņš solīja nopirkt visus tos vēžus, kurus es viņam piegādāšu. Tolaik Madlienā upe Abze bija sevišķi bagāta vēžiem. Man darbs sekmejās, un rudenī par panākumiem biju ļoti apmierināts.

Par to es stāstīju savam ģimnāzijas skolotājam un uzticēju viņam savus sirds noslēpumus. Viņš mani saprata un pat vēl vairāk — viņš man arī pastāstīja, ka viņa brālis Pēterpili mācoties zīmēt kādā skolā, kurā katrs centīgs audzēknis var iegūt stipendiju¹, ar kuru iespējams dzīvot un mācīties.

Šo ziemu mācījos uzcītīgi un gaidīju pēterpilieti atbraucam Rīgā. Viņš ieradās jūnija sākumā. Satiekoties bez kādas vārdu izmaiņas mums abi, vismaz man, bija viss skaidrs, un 25. augustā tika nolikts kopbrauciens uz Pēterpili. Vasaru atlika vēl laiks patirgoties ar vēžiem.

Pirms aizbraukšanas uz Pēterpili gāju atvadīties no tēvoča. Viņš bija jau diezgan vārgs, kā tas parasts, tuvojoties deviņdesmitajiem, un vārgā balsi man teica: "Uz Pēterpili tu, Kārlīt, gan vari braukt, bet kā Hūns uz Parizi tu nebrauksi..."

No 1897. gada Kārlis mācās Štiglica zīmēšanas skolā, kur savā gādībā viņu pieņem Gustavs Šķilters, Teodors Zaļkalns, Alfrēds Kalniņš un Burhards Dzenis, četri lieli kultūras vīri, kuru pavējā jauniņais Brencēns nāvotīgi ātri stiepgas uz augšu. Tas ir laiks, kad Pēterpils akadēmijā savus diplomdarbus "Pēdējie stari" un "Jelgavas tirgus" izstāda Purvītis un Valters. Ciemos pie Šķiltera un Zaļkalna nāk Emīlis Melngailis, Emīls Dārziņš. Kārlis sāk nodoties

¹ Stipendija — 15 rbļ. naudā un par 10 rbļ. kuponi brokastīm un pusdienām.

dziedāšanai kori. Sākumā pie Jāzepa Vītola, pēc tam pie Emiļa Melngaiļa. Bet puikam beidzas nauda, jābrauc mājās un kaut kas jāizdomā.

"Pa to laiku Hānenfelds bija paspējis pārdot Lielo muižu Rīgas linu lieltirgotājam Ādolfam Zelmeram. Lai atzīmētu savu pirmo Jaungada egliti, Zelmers apdāvināja pagasta skolas bērnus ar drēbēm, saldumiem un dažādiem skolas bērnu piederumiem.

Šinī sanāksmē bija ieradies arī mans tēvs, kas bija kā skolas vecākais. Pēc svinību beigām Zelmers caur skolotāju Kārli Auziņu bija licis pateikt manam tēvam, lai viņa dēls, kurš iet Pēterpili skolā, atnāk pie viņa uz muižu.

Man tas nebija divreiz jāsaka, un nākamās dienas pēcpusdienā es ierados muižā. Laipni apsveicinājies un apvaicājies par manām skolas gaitām Pēterpili, viņš teica, ka esot nolēmis mani atbalstīt, un lūdza neņemt ļaunā un pieņemt no viņa simt rubļus, kurus ielika man sauļā. Pie tam vēl lūdza mani katru rudenī pirms aizbraukšanas uz Pēterpili atnākt pie viņa. Tā visā Štiglica skolas laikā es saņēmu no Zelmera seši simti rubļu atbalsta.

Dzīve skolā ritēja kā parasti. Svarīgākais notikums bija tad, kad kāds no latviešiem, izpelnījies ārzemju stipendiju studiju papildināšanai, aizbraucot paliekošajiem rīkoja dzīres.

Pirmās šādas dzīres es piedzīvoju, ko rīkoja Madernieks, kad viņš pēc dekoratīvās glezniecības beigšanas ar savu relikviju šķīrsta projektu romāņu stilā kompozīcijas klasē bija izpelnījies ārzemes stipendiju.

Kad šo projektu redzēju, es toreiz savā prātā nevarēju saprast, kā cilvēks var tādu lietu izgudrot, un Madernieks manās acīs izauga lielāks par kalnu.

Pie ārzemes stipendijas iegūšanas konkursa pielaida tikai tos, kuri bija uzrādījuši labas sekmes un teicami bija beiguši kādu specialitāti un kompozīcijas klasi...

Šķilters ar Zaļkalnu, var teikt, brauca uz Parīzes Pasaules izstādi 1900. gadā.

Turp tika sūtīti arī Štiglica skolas ceturtā un piektā kursa audzēkņi. Kāds no tiem atbraucot man teica: "Karlūša, arī

tu ar vienu kāju biji Parīzē, jo viens tavs ģipša zīmējums karājas Štiglica skolas nodalījumā Pasaules izstādē." Es sevi klusi nodomāju, kaut varētu tikt arī ar otru kāju...

Tā bija pienācis laiks, kad arī mani pielaida pie konkursa uz ārzemes stipendiju, uzdodot pagatavot projektu dabīgā lielumā divi metri augstam septiņu žuburu svečturim un maizes un vīna pārklājiem uz altāra.

Uz lielākā pārklāja tēloju kapā guldīšanu un uz mazākā ķerubus.

Šie priekšmeti bija domāti Parlanda celtajai Debesbraukšanas baznīcai, un šim stilam vajadzēja pieskaņoties.

Konkursa darbs, kā parasti katru gadu, bija jāveic no piecpadsmitā janvāra līdz piecpadsmitam decembrim.

Agrāk man šķita, ka izpelnīties ārzemes komandējumu ir neiespējama lieta, bet tagad, kad man pasludināja, ka esmu izturējis konkursu un tieku komandēts uz ārzemēm studiju papildināšanai, man tas viss izlikās tik vienkāršs un parasts.

Sanēmis pasi, ieteikuma rakstus, dzirēs atvadīties no draugiem, braucu atvadīties no vecākiem.

Mazliet mani skumdināja tas, ka nevarēju padīzoties vecajam tēvocim ar to, ka viņa pareģojums, ka netikšu komandēts uz Parīzi ar valsts līdzekļiem studiju papildināšanā kā Hūns, nav piepildījies, jo viņš pa to starpu bija paspējis aizvērt uz mūžu savas acis."

Berlīnē Kārlis uzkavējas tikai tik daudz, lai apskatītu muzejus, un tad dodas tālāk uz Parīzi. Tur jau priekšā ir Šķilters, kas palīdz iedzīvoties tāpat kā Pēterpili.

"Biju nolēmis mācīties stikla glezniecību. Bet pirms tam bija jāmācās to ļaužu valoda, kas to dara.

Iemācījies no galvas piecas sešas Lafontēna fabulas un tās stiprā balsī deklamējot no rīta līdz vakaram mājās vai uz ielas un ieklausoties sev apkārt dzīvu valodu — viens mēnesis man ar valodas mācīšanos pietika.

Ap to laiku turpat man tuvumā atradās Feliksa Godēna (Gaudin) stikla gleznošanas darbnīca. Pēc Ežēna Grasē (Grasset) zīmējumiem šīnī darbnīcā no Žannas d'Ark dzīves tēlojuma

fabulas pagatavoti logu stikli Orleānas katedrālei un vairāki lieli logu stikli Parīzes pašvaldībai.

Šajā darbnīcā ritēja spraigs darbs, un tai bija laba slava. Te nu es tad arī iesāku mācīties stikla glezniecību. Sākumā dažus mēnešus kā melnstrādnieks — stikla griezējs, griezdams stiklu no rīta līdz vakaram. Tāpat arī stikla svinošanu, veikdams stiklā glezniecības melno darbu.

Un tā nemanot bija pienācis laiks norēķināties ar skolu, nosūtot tai veiktos darbus.

Nosūtīšana notika divas reizes gadā — maijā un decembrī. To izdarīja uz skolas rēķina ekspedīcijas firma "Mišel Kembel". Tai vajadzēja tikai paziņot laiku, kad var saņemt un iepakot sūtīšanai nolemtos darbus.

[..]

Pēc spraiga darba posma paliku ar bēdīgu prātu sēžot tukšā darbnīcā. Nolēmu iegādāties klūdziņu kurvi, kurā iesaiņot savas trūcīgās mantiņas, lai, komandējumam izbeidzoties, nebūtu ilgi jākavējas svešumā un neceltos ar to lieki izdevumi.

Savedis kārtībā darbnīcu un iesaiņojis savu ceļasomu, apskatīju Parīzē vēl to, ko nebiju līdz šim redzējis. Tomēr zīmējumam netiku pāri darījis un to nekad neaizmirsu.

Pēc darbu nosūtīšanas bija pagājušas dažas nedēļas, un visu šo laiku dzīvoju pilnīgi neziņā un nevarēju izdomāt, ko iesākšu, kad izbeigsies komandējums.

Par zilēšanu un sapņiem nekad nebiju domājis, nerunājot nemaz par ticēšanu šādiem niekiem.

Te kādu rītu miega murgos man likās, ka mana darbnīca deg un pildās ar dūmiem un kamīna pusē jau paspīd uguns. Šajā momentā atskan zvans un stiprs klauvējiens pie durvīm.

Uzlēcu stāvus no sava divāna un berzēju acis. Atverot durvis, pastnieks man pasniedza apdrošinātu vēstuli, kuru pazīnu jau no ārienes.

Atplēšot vēstuli, lasīju, ka Štiglica skolas mācību padomes sekretārs vecais Museliuss vēlē man laimes un saka, ka mācību padome esot atradusi par iespējamu par sešiem mēnešiem pagarināt manu komandējumu studiju papildināšanai. Viņa pienākums neesot kritizēt skolai iesūtītos darbus, bet

viņš esot dzirdējis, ka visi bijuši apmierināti par stiklu labo ārējo ietērp.

Izlasījis šo vēstuli, pārsteigts un uztraukts no liela prieka, atkritu uz ķebliša savā darbnīcā tāpat kā toreiz, nosūtot darbus uz skolu. Atjēdzies izsaiņoju savu kurvi.

Šādu darbu nosūtišanu, izmisuma neziņu, murgus ar dūmiem, komandējuma pagarināšanu par sešiem mēnešiem, kurvju iesaiņošanu un izsaiņošanu piedzīvoju sešas reizes. Tā gribot negribot sāku ticēt..."

Kādēļ šis stāsts par Brencēnu ceļu? Tādēļ, lai uzrādītu, ka zeme nav tikai kartupeļu un graudu, piena un gaļas zeme, bet aizturētās garīgās enerģijas zeme. Ir vērts atzīmēt katru akmeni, uz kura sēdējis kāds ģeniālais ganiņš. Jo labāk, ja to atrod un uzrāda, un reizēm piemin paši vietējie.

1905.

"1905. gads". Tik vienkārši saucas viena no Eduarda Brencēna gleznām. Tajā nav ne karogu, ne saniknotu gājēju — guļ puika, latviešu baltgalvīts, pie tēva un mātes kājām. Viss. Jau. Neko daudz — tikai savu zemīti un savu taisnību gribējis. Pat asinis nav redzamas. Tikai liela sāpe un rūgtums visā pelēkajā debesī. Un kaut kāda neizsakāma cieņa tēva un mātes stājā. Šī stāja parādīsies vēlāk Kazaka un Grosvalda bēgļu gleznās, strēlnieku gleznās un arī Brāļu kapu Mātē. Un pasaules sociāldemokrātija ar Ļeņinu priekšgalā brīnīsies par latviešu strādniecības kluso, konspirēto un jaudīgo apzinīgumu.

Tas, ka Brencēns gleznoja "1905. gadu", nav nejaušība. Viņš bija madlieniecis. Un "Jaunā Dienas Lapa" 1906. gada 13. numurā ziņo:

"Madlienas revolucionāriem tūlī, pēc rembatiešiem un koknesiešiem bijuši tie labākie ieroči un arī viņi paši tie drošākie karotāji. Pagājušajā nedēļā arī Madlienas draudzē no trijām pusēm iegājis karaspēks... Smagi piemeklēts Madlienas miests, kurš ieskatīts par revolūcijas kustības centru lielam

apgabalam, jo te saradušies rīcības komiteju delegāti no vairākām draudzēm. Miestā nopostītas četras lielas māju rindas... Karaspēks nopostījis arī vietējo draudzes skolu... tādēļ ka viņas plašās telpas noderējušas revolucionāriem par sapulces vietu... Agrākās rīcības komitejas delegāti sēdes bieži vien noturējuši baznīcā..."

1906. gadā centralizācijas procesā Vidzemes un Kurzemes sociāldemokrāti tika apvienoti deviņās lielās lauku apgabalu organizācijās. Viena no tām bija Madlienas organizācija. 1980. gada marta mēnesī Ogres rajona laikraksts "Padomju Ceļš" sāka publicēt turpinājumos Ojāra Upenieka vēsturisku apceri "Un nokrakšķēja vecā pasaule". [...] Ojāra Upenieka grāmata iznāks. Un Madlienas Piektā gada vīri būs gandarīti piemiņā un tautas garā. Šeit no laikraksta tikai fragments kopapjaukai, ka zem Madlienas rudziem un kamolzāles guļ neuzvarami vīrišķīga pagātne. Un ka ir cilvēki, kas vēl joprojām vāc, meklē un neļauj aizmirst revolucionārās taisnības faktus.

Ar 1905. gada 6. jūnija demonstrāciju sākusies, nemieru kustība Madlienas novadā strauji paplašinājās.

Madlieniete Anna Aldiņa atceras:

"Rudzu briedā no Plāteres puses Madlienai tuvojās neparasts gājieni. Ļaudis nesa pie rokas vai plecā dažnedažādus darbarīkus — dakšas, izkaptis, cirvjus. Viņiem pievienojās uz lauka strādājošie zemnieki, tā ka cilvēku virkne kļuva aizvien garāka. Priekšgalā ar sarkaniem karogiem soļoja vīri, kurus mēs nepazinām. Brīdi pa brīdim tika izsaukti aicinājumi uz cīņu pret kungiem, skanēja agrāk nedzirdētas dziesmas. Gājieni aizvījās uz Ķeipenes pusi. Kā vēlāk stāstīja, pie Krusta kroga (tagadējā sakaru nodaļa, ēdnīca, veikals) tas sadalījās Vatrānes, Zaubes, Taurupes virzienos, kur muižu īpašniekiem izteiktas dažādas prasības."

Vēl par madlieniešu likteņiem, par kuru līdzdalību revolūcijā uzietas ticamas ziņas, saplūstot kopā vairākiem avotiem, madlieniešu Annas Aldiņas un Alvīnes Gobas personiskajām atmiņām.

"No Meņģeles (Madlienas dr.) ziņo. Dzērāju pēršana. Jau avizēs ziņots par uzbrukumu laupīšanas nolūkā Meņģeles Ziediņa beķerejai. Tagad izrādījies, ka uzbrukumam bijis gluži cits nolūks — un proti: dzērāju pēršana. Visiem bija zināms, ka Z. kļiņģeru kastē palaikam mēdz atrasties arī "monopols", kuru tas veda gan uz Taurupi zaldātiem, gan deva arī ikkuram, kam slāpst pēc tā. Uzbrukuma dienā ap pulksten 9 vakarā, kad beķereja jau sen bija slēgta, Z. dzīvokli 10—15 personu situšas stukulku un iemetušas rudzīti, omulīgi triekdamas, tad pēkšņi tikušas atrautas durvis un noribējuši 2 šāvieni, un uzsaukts: "Rokas augšā!" Pats saimnieks un ziņnesis Tenis Vitenberģis izšmaukuši pa logu. Citi paceltām rokām palikuši stāvēt un gaidot. Ticis komandēts gulties zemē, kam paklausījuši uz vārdu; un tad sākušas šmikstēt pa gaisu un dancot pa mugurām no klūdziņām pitas pletnes: tikai D. māju gruntnieks, sirmais L., kurš jau 3 dienas no vietas cienājies pie Ziediņa, ievērojot viņa vecumu, nav zemē stiepts, bet tāpat stāvēt nopērts."

[..]

Gada beigās Madlienas novadā notika vairākas tautas sapulces. Revolucionāri nošāva zemniekiem naidīgo Taurupes muižturi Transeju. Decembra sākumā nemiernieki uzbruka Ķeipenē izvietotajiem dragūniem, nošaujot virsnieku. Tika izpostītas visas apkārtnes muižas. 1906. gada februārī Madlienā ieradās ģenerāļa Orlova soda ekspedīcija, sākās izrēķināšanās ar notvertajiem revolucionāriem, nāvēssodi. Pagastos izvietoja sevišķi uzticamus uradņikus. Taču, par spīti Orlova represijām, tautas ienīstie Suntažu, Meņģeles un Aderkašu uradņiki Krauklis, Kārklīšs un Līberis tika nošauti. Gandrīz vai soda ekspedīcijas zaldātu acu priekšā revolucionāri demolēja krogus (Madlienas miestā vien bija četri krogi: Stūra, Vārnu, Skuju un Gala) un panāca to slēgšanu. Par to pagastu iedzīvotājiem uzlika lielus naudas sodus.

Zemniekiem lika piedalīties vajāto un mežā iebēgušo revolucionāru ķeršanā. Bija izdota pavēle pie katras zemnieku mājas iedzīt zemē kārti un apvīt to ar biezu salmu kārtu. Tiklīdz ievēroti mežabrāļi, to vajadzēja aizdedzināt. Ieraugot kādu stabu liesmās, visiem kaimiņiem bija jāpieliek uguns

savām kārtīm, lai nedaudz minūtēs viss pagasts stāvētu liesmās un visi steigtos ķert mežabrāļus...

Kas no tā iznāca, lasām avīzes "Mūsu Laiki" 1906. gada 155. numurā:

"NO PLĀTERES. Vairākas nedēļas mums bija miers no karaspēka, bet beidzamā laikā tas atkal ierodas. Ar pazīstamo salmu kāršu palīdzību nebija spējams nevienu revolucionāru — mežabrāļi sagūstīt. Tāpat neko šinī ziņā nevarēja izdarīt pastāvīgi ejošās pa visu pagastu, ar elkšņu rungām bruņotās patruļas... Tagad paši zaldāti atkal pārmeklē mežus bez vietējo iedzīvotāju piepalīdzības: cilvēki laižot mežabrāļus garām, ja arī sastopot tos..."

"Pēterburgas Atbalsis" 1906. gada 25. numurā ziņo:

"PLĀTERE. 6. jūnija rītā Lielās muižas dragūni, skaitā 15, kratīja Pagastu mājas, kurās, kā viņiem esot zināms, uzturoties mežabrāļi. Izčamdīja visu smalki, bet meklējamo "brāļu" tomēr nesačamdīja. Arī skola un nabagu māja, kas atrodas kādas 3/4 verstis no Pagastiem, bijušas tanī pašā brīdī ielenktas no dragūniem. Bet viss velti — arī tur neko neatraduši.

Tanī pašā nakti otra partija dragūnu pārmeklējuši Celmiņu mājas, bet arī pa tukšam. Zagts, kā par brīnumu, šoreiz neticis nekas..."

Latviešu legālās avīzes lielākoties tikai virspusēji apraksta revolūcijas notikumus. Meklējot tautskolotāju — revolucionāru J. Liepiņu, Lielās muižas dragūni izdarījuši kratīšanu Plāteres pagasta Glāznieku, Kolberģu un Avotiņu mājās... Madlienā nodedzināta seglinieka K. Jansona māja... Pie nopostītās monopola pārdotavas nošauti trīs cilvēki — Bičevskis no Zādzenes Stīgu mājām un divi Suntažu muižas kalpi... Plāterē apcietināti un uz Rīgu aizvesti revolucionāri Kārlis Zemītis un Kārlis Jakovičs...

Starp šīm lakoniskajām ziņām spilgti izceļas avīzes "Pēterburgas Atbalsis" izjustais, drosmīgais vēstījums 1906. gada 13. numurā:

"NO MADLIENAS. Sirds sažņaudzas un drebuļi pārskrej pār kauliem, dzirdot visu to, kas notiek vēl arvien Baltijā. Eksekūcijas "māksla" patlaban sasnieguse apmērus, par kādiem

Turcija var tikai sapņot. Man priekšā vēstule, kuru nupat saņēmu no zemēm, lai saka tā: "Draugs! Steidzos Tev rakstīt, kad atkal aizber svaigu kapa kopiņu, kad atkal viens, kas cietis un cīnījies grūti un spīdzināšanas sistēmu cauri taisījis, tiek guldināts bez puķu, bez vainagu dzestrā kapā. Briesmīgi! Mēs papriekšu tiekam sodīti ar miesassodu ne mazāk kā 100—200 sitieniem. Tad izģērbj pliku, rokas sasien krustiski uz krūtīm un tādā veidā pievelk pie griestiem, kur tura pakārtu savas 6 stundas. Pēc tam aplaista ar petroleju un laiž ar salmiem uguni pie kājām klāt, pat ar karstiem dzelzs urķiem dursta miesu..."

Pie ieejas kapsētā stāv jaunlihts akmens. Un tajā ir revolucionārā likteņa likti vārdi un uzvārdi.

[..]

VAI TAD BARONS NAV VĒL UZTAISĪTS?

Mani atveda līdz Vēriša mājelei kolhoza šoferis, jauns nopietns godavīrs. Cilvēkam savs talants ir, saka šoferis, ko lai dara! Man tobrīd nebija laika padomāt, ko tāds teiciens varētu nozīmēt. Es klauvēju pie loga, jo durvis ir ciet. Bet neviens nenāk, un logi no iekšpuses ir aizklāti. Es klauvēju pie pušelnieka durvīm otrā mājas pusē. Arī tur neviens neatsaucas.

Uz lauka divi rok kartupeļus. Viņi burtiski grābstās pa ūdeni vagās. Šajā briesmīgajā rudenī. Vecais vīrs izskatās tāds, it kā visu mūžu te būtu pa aizplūdušu vagu kārpījies. Sieviņa arī. Faktiski viņi nav nekādi vecie, tikai šausmīgi nomocijušies un aizkusuši.

Neatbild? Un vīra sejā parādās tāda šķība, samocīta grimase, ne smaids, ne naid, bet kaut kas pa vidam. Un viņas seja tūlīņ atsaucas: viņi?

Viņi? Ar šo jau viss arī pateikts. Un tālāk arī vairs neko neteiks. Viņi gu-ū!

Nu jā, es saprotu. Tādi viņi ir. Viņi guļ. Kad pasaule slikt nost un visi strādā, velk, rauš, gādā, viņi guļ. Viņi var to atļauties! Viņi vienkārši, bezkaunīgi to sev atļaujas.

Es eju atpakaļ un dauzu pie jaunā loga rāmja pamatīgāk, kamēr no iekšpuses kāds atņem nost pairušo sagšu un, kā vecu paziņu ieraudzījis, saka: nāc tik iekšā!

Virtuve pilna ar sīpoliem, galds pilns ar katliem, gaiss pilns ar cigarešu dūmiem. Logs pilns ar mušām, skapjaugša pilna ar visu ko. Pats Vēritis visā šajā vidē ir tā kā par smalku, tā kā par koptu, tā kā par intelligentu. Kā viņš pipē, kā viņš runā, kā viņš iznesas. Un uz molberta stāv glezna ar senlatviešu pili.

Mēs bijām daudz bērnu. Seši gabali, tēvs bija galdnieks, pats no vienpadsmit gadiem jau pie ēvelsola, muižā strādāja. Dzīvojām Plāteres Badakalnos. Bija ganos jāiet, jāpelni maize pašiem sava. Divdesmitajos gados tēvam piešķīra zemi, bet viņš nemācēja saimniekot. Mums drēbes arī vajadzēja, ballei un tā. Gājām no tēva nost. Pie galdnieka Indes Plātermuižā dabūju zellgrādu. Pēc pāris gadiem pats sev darbnīcu iekārtoju Madlienas Kļos, ieprecējos. Saimniekiem toreiz bija liela gudrība, viņi mācēja ievilināt savā ģimenē. Lai būtu strādnieks. Visi četri Indes mācekļi, visi tā ieprecējāmies. Bet vecais dēlam jau bija atdevis visu, mani — tikai kā puisī. Tad es uzsāku savu darbnīcu Lauberkrogā, noīrēju telpas, taisīju riteņus, vāģus, logus. Man padevās visādi mēbeļu izgriezumi. Bet man nelika šitas mieru. Es jau ganos griezu. Vienreiz gadījās liela ministra fotogrāfija, un es izgriezu bareljefu. Tā blēņodamies, puika būdams. Un vienreiz — velns ar ārā! — vai es Ulmani nevaru uztaisīt? Mani tā doma apsēda. Vienreiz biju iedzēris un tur pie pagastmājas uz soliņa aizmidzis. Mani pieceļ policists un ņem ciet. Par to, ka es Ulmani uzzīmējis. Kur? Smiltis sev pie kājām. Tēva tīrumā bija daudz ozolu, un isā laikā izgriezu kādus astoņus prezidentus un divus ģenerāļus. Sāka nākt visādi pasūtījumi no pagastvaldēm. Valstsvīrus, rakstniekus — to nemaz nevar nosaukt, cik es viņus neiztaisīju. Notika visādi bazāri. Baznīcām taisīju par brīvu.

No rakstniekiem pirmo? Pirmais jau... bija... Rainis. Un tad Blaumanis. Sirsnīgākais jau Blaumanis. Es taisni viss dzīvoju ar viņu. Un Dārziņš...

Nu jā, vecīt, es domāju. Pirmie — ģenerālis un tad tikai Rainis. [..]

Un tā Vērītis izgriež isā laikā gandrīz visu rakstnieku un dzejnieku bareljefus, un tie pat tiek izstādīti izstādē Rīgā. Arī fantastiski tēli un "Mērnieku laiku" tipi.

Bet savu galdnieka darbu es neatmetu. Četrdesmitajā gadā deva zemi, deva tur tādu mazu gabaliņu. Vienu govi, vienu zirgu varēja izturēt. Desmit hektāri no Skujenieka un Tentiņa zemes. Ievēlēja ciema izpildu komitejā. Un par OSOAVIAHIM priekšsēdētāju.

Vienreiz aizbraucu uz Rīgu pēc informācijas. Sākās karš, un es atpakaļ netiku. Bet no vāciešiem cietumā un Salaspilī. Tur bija tāds Īverta tēvs. Es teicu: dabūšu ķieģeļa gabaliņu — kad sargs neredz, es tevi iztaisīšu! Ar nagliņu. Es viņam uzdāvināju: to tu nerādi! Bet nenocietās un parādīja. Tūlī visa priekšniecība kājās. Un dabūju taisīt. Krūšutēlus un portretus. Man visur divi sargi nāca līdzi. Bet no pagrīdes man bija uzdevums: skaitīt, cik nošauti, cik svaigas smiltis nokaisītas, ak, ak, žēlīgais Dievs! Mēs bijām četrdesmit astoņi grupā. Un bija sava komiteja cietumā.

Pa to laiku mana sieva bija nobraukusi uz Rīgu. Man nu prasa, kas par mani galvos. Nevienu citu Madlienā kā aptieķnieku un ārstu nezinu. Ja es došu citus, tad tie mani noēdīs, izjauks man dzīvību. Šie bija godīgākie, nu jau visi miruši.

Tad mācītājs, aptieķnieks un ārsts izgalvoja mani no Salaspils laukā. Bet visu laiku bija jāiet reģistrēties. Pie policista Irbiša. Nu, kā iet, kā iet, biedra kungs? Meklēja vai nu samagonku, vai ko. Tik ilgi bija mierīgi. Kādreiz arī naktī iebrauca iekšā. Vai nav šņabis. Un visu laiku kļiedza: uz Lielvāciju! Uz Lielvāciju!

Ka viņi tagad nāktu atkal, es nemaz nevaru to iedomāties. Viņiem kā velns nāk līdzi! Es bišķi tā kā zinu no cilvēcības, bet Dieva nežēlastību es nevaru paciest. Kaut arī māte man neļāva brokastis ēst, kamēr Dievs Kungs netika pieaicināts.

Tagad es mūžīgi sapnī redzu: fašisma laiku, Salaspili. Mūžīgi tu netiec miegā, un mūžīgi tevi uz pratināšanu sauc, un mūžīgi, un mūžīgi...

Tad es taisiju koka ķemmes, utu ķemmes un visādas. Un stingri griezu, vairāk pie Ķenčiem turējos.

(Jā, Vērīt, Ķenči ir sērga mūsu kultūrā. Tāpat kā sērga ir visi Ķenčmīļi, Ķenčofili teātri, tēlniecībā un deju ansambļos. Vai tu, Vērīt, arī esi viens no šīs sērgas aplipušajiem? Pats Lielais Ķencis tagad stāv Kalnakaibēnu dārzā kā mūžīgs etalons, pie kura atbraukt jūsu jaunajai audzei, lai viņš iespiežas svaigas apziņas padevīgajā vaskā.

Bet Spīdolas garāmejamā, tāda kā Ķencim visur esošā atveida mums vēl nav! Arī Tota, arī Lāčpleša, arī Zvejnieka dēla visuresošo atveidu mums vēl nav! Ķencis ir. Kad es reiz prasīju mazajam, piecgadīgajam Kaibēnu Gatim, kas viņam te apkārt liekas visinteresantākais, viņš teica: Ķencis! Var jau būt, vienkārši tāpēc, ka viņa māmuļa, muzeja pārzine, katru dienu skolēniem un citiem ekskursantiem diezgan lepni veda rādīt Ķenci, šo mazo, savtīgo, blēdīgo, dzīvīgo latvieti. Un tā nu Ķencis savas tautas apziņā kopē un kopē, iespiež un piespiež mazus ķencēnus. Un tie klist ar atveiglotiem noteikumiem pa Tautas teātru skatuvēm, pa viesīgas sadzīves vakariem, neiztrūkstoši Teātra dienās svētku gājienā to sveic atpazīšanas priecīga šalkoņa, Ķencis ielavās tautas deju horeogrāfijā un iedīda deju ansambļu jaunatni ķenciski karikatūriskā jokdarībā. Vienu laiku bija nodomāts Ķenci un citus ķenciskos tēlus izvietot Tērvetes parkā, labi, ka norunāja, un tagad tur ir "Meža ķēniņš" un "Sprīdītis un milzis Lutausis". Arī gan tādi neattīstīti. Ķencis pašlaik ir arī liels kungs, Vērīt, vada somu pirtis un pat halturē Jaungada sarīkojumos — uzstājas par Salaveci. Viņš ir bīstams, jo lien pie bērniem, patērē bērnu smieklus, varētu teikt pat — parazitē uz smiekliem. Ar to Ķenci tu neesi labi darijis, Vērīt, neesi gan!)

Labi vai nelabi, bet tad mani gribēja izsūtīt uz Vāciju, tikai gadījās darba biržā man pazīstams. Lai iet strādāt pie viņiem biržā. Es jau biju jukās norūdīts. Lai nu kā

ir, es pie jums neiešu! Es tad vedu viņam cūku gabalus un šo un to, līdz tiku vaļā. Tieši tā kā Ķencis.

Drīz karš beidzās. Ienāca šitā valdība atkal. Vispriecīgākais brīdis palicis prātā — kad nāca Padomju Armija iekšā. Es biju no vāciešu aiziešanas vēl citās drēbēs, lai nepazīst, nepaķer līdzī, kad visi tie lielie vīri brauca prom.

Iesmejas tantīte. Likumīgā sieva. Gultā guļ un smejas. Guļ un ķīķina. Tā īpatnēji, ne jautri un ne izsmējīgi, bet tā kā no citiem plauktiem. He-he-he! Cits uz citu priecājaties, tu uz viņiem, viņi uz tevi, he-he-he! Kas tad tev tur par prieku!

Vēritis paskatās uz savu gulētāju kā uz reproduktoru: vajadzētu aizgriezt, lai nerunā. Bet viņa jau arī vairs nerunā.

Un Oškalns — Otomārs Oškalns mani lūdza, pats atbrauca, vai nevaru uzņemties par Patērētāju biedrības priekšsēdētāju. Bet es ar politiku negribēju. Vai viņš gribēja mani izbīdīt tā kā...? Un bija arī grūti. Madliena bija sapostīta, Ķeipene bez jumtiem. Jāpieņem kartupeļi un saknes un viss kas jāorganizē. Es eju, somiņa līdzī, visur ar kājām. Nāk divi vīri. Es pazistu. Bijušais iecirkņa priekšnieks un otrs arī... tāds kāds. Tev jābrauc rīt jau uz Rīgu un jāgalvo mūsu aizsargi ārā! Ja neizņemsi... Viņi bija mani vaktējuši speciāli. Es domāju, tikpat man dzīves nebūs. Nu ko, kaut kas jādara ir. Un tā, kā braucu, tā palikos. Pieci gadi — klaukt!

Aiz Permas spēkstaciju cēlām. Vienu gadu, tā apmēram, raku granti, mežā gāju. Tur bija visādi: lielsaimnieki, bagātnieki. Tie, kas tie lutinātie, tie jau... tie ātri...

Man tāds inženieris gadījās, pazīstams, bija izstāstījis, ka es ar mākslas darbiem nodarbojos. Es negribēju. Neparko. Es jā, to tēlošanu. Vēders tukšs, ko ta... Pienāk viens, priekšnieks teicis, lai nāk šurp. Es tā negribīgi aizeju. Kapteinis Kuzņecovs.

Varēsi strādāt?

Es esmu strādājis. Bet ar tukšu vēderu... Krekls tāds — gadu nēsāts. Nav kur izmazgāt arī.

Labi. Nu, ko vajag?

Es saku: simt gramus spirta pa dienu, labi paēst. Atpūtu arī vajag.

Paredzēts bija virs ūdenskrituma Ļeņina un Staļina tēlus. Ūdenskritums vien 38 metri. Vēl augstāk tēlus — katru 8,2 metrus lielu. Uz upes. Tur striķos pie klints... Sala -55—58°. Līdz -62 grādiem! Un rokās dzelze!

Tev nu tur to kloķi liek, he-he-he! Atkal no gultas slimā smejas, kā anekdoti klausoties.

Strādāju divus gadus, uz Pirmo Maiju vajadzēja būt kārtībā. Mākslinieki atbrauca no Maskavas pieņemt paraugus, teica: kā uztaisis, tā tiks brīvībā. Visi teica: lai nu kas, bet Vēritis tiks. Bet viņi: 58. pants? Tur nekādas brīvības nav!

Piemānīja tevi, ha-ha, he-he! Nevar saprast, vai tantīte gultā priecājas no ļauna vai no laba, bet klausījusies viņa ir uzmanīgi. Dežurē kā tāda vēstures atbalss, pati nemaz to neapzinādamās. Bet grib droši vien ar saviem smiekliem pateikt tikai to vien, ko visas večas savējiem, ne vairāk: "Ak tu vecais, vecais muļķi!" Kaut vai tā savu esību, savu draudzību, savu piederību pierādīt. Sak, nemuldi, nemuldi nu! Kāds tev no tā labums.

Vēl pilāriem turbīnzālē taisīju kapitēlus, kādus astoņus. Un kronšteinus lampām.

Vai neinteresējos par tām vietām? Tagad? Nē, kur tad es! Piecdesmitajā gadā es atnācu mājās. Reabilitēts. Nepatiesi sodīts.

Atnācu mājās un iesāku mežrūpniecībā par ceha vadītāju. Tad rūpkombināts aizvilināja — un es projektēju viņiem koka zoļu fabriku. Beigās aizgāju uz kolhozu "Lēdmane" — dzirnavu darbnīcā, atkal četrus gadus, taisīju lāpstu kātus, cirvju kātus. Tad sanīdos un aizgāju uz kolhozu "Laubere" — atkal četri gadi. Vēl beidzamo gadu sovhozā "Madliena" govis ganīju. Un tad vairāk nebiju — aizgāju pensijā.

Stingri sāku strādāt, tikai šito vien. Nu, bet pensijas lielās nav, pieci gadi pietrūka, tie, kas Krievijā. Tagad man ir četrdesmit, mammai — divdesmit.

Viena griba manā dzīvē: Madlienas baznīcas veco torni uzgleznot. Ne šo, bet veco. Un tad ņemt un gleznot no tā gala visu to Madlienu. Jāpagaida tikai, kad centrā galvenā ēka būs kārtībā.

He-he-he! Tur ilgi taisīs, divus trīs gadus, he-he-he, un pa to laiku viss var notikt, tu — he-he-he — vari nomirt!

Skaidrs, ka tantīte ķircinās. Tas viņai tāds humors. Un tomēr, tomēr — vai neieskanējās sadzīviski "pārāka" cilvēka smieklis par muļķa mākslinieku? Kā teica vīrs, kas man parādīja Vēriša mājeli, — "cilvēkam sava veida talants ir, ko lai dara". Tas "ko lai dara" ir lāpāmais vārdiņš, bet kādreiz viņi, šie mazītiņie vārdiņi, slēpj sevī tā-ādas intonācijas!...

Jā, es gribu visas pili, kas bijušas apkārt, uzgleznot. Es te biju sameklējis fotogrāfijas — ar Lauberes pili, Ozolmuižas pili. Es tās nodevu kādam rakstniekam, vai viņam grāmata ir vai nav, nezinu, neatdeva.

Nu jā, man nav krāsu. Es ar tām pašām, kas veikalā, ar grīdas krāsu arī mazlietiņ.

Pils ir skaista. Tālu pār upes likumu. Un senlatviešu burukuģi. Un birztaļas. Un lielas debesis. Izbālējušas gan. (Bet nav jau krāsu!) Tādu pili es arī gribētu, bet priekšplānā ir briedis, to nu ne! Un lielās puķes arī ne. Tikai to birztaļu. Vai nevar bez brieža?

Var. Bet tad jāglezno cita glezna. Un nav krāsu. Es uztaisīju Piekta gada revolucionāriem piemiņas plāksnes ozolā. Bet Upenieks ņēmis un tās — ozolu! — iesmērējis ar melnu vai tumši brūnu, ne ozols, ne kas vairs nav. Taisni sirds sāp. Es teicu: tikai ar saulespuķu eļļu, bet viņš — vai nu ar naftu, vai ko.

Pēc tam Upenieks teiks: es to velna veco ar mieru esmu tagad nosist! Es pirkto saulespuķu eļļu un pats ar vati smērēju iekšā!

Tas uz visiem laikiem — e-he-he-he! — tā perve būs, e-he-he-he! Dialektiskā tantīte gultā atkal raganiski simpātiski smejas, meistars, redzams, ar šo netiek galā. Un nevar arī saprast, kā būtu jāizturas — jāaicina sarunā vai jāpiesit kāja: stāvi klusu!

Kad taisīja te aerodromu mēslu lidmašīnām, tur bija ozols. Ar trosi norāva, bet man nedeja. Tāds mēslīgs

mežsargs bija, skops vecis. Labi, ka direktors iejaucās: tā nevar būt, ka nevar Madlienas apgabalā dabūt vienu ozolu, viņš teica.

Bija domāts tā: Leņīnu administratīvajai ēkai, Raini — Madlienas skolai. Bet Baronu... Baronu es negribu nevienam dot. Lai tas te paliek.

Kur? Tepat?

Jā, kad mani aiznesīs, lai tad ņem, kas grib. Septiņdesmit deviņi — tas jau ir daudz priekš mūža.

Neko tu nevari iztaisīt vairāk, kad tev ir tik daudz gadu, he, saka večiņa un nu nez kāpēc vairs nesmejas.

Kad es aizeju citgad, večiņas vairs nav. Tikai mūžam jaunais meistars, piepīpēta zila istaba un tukšs molberts.

Man apsolutās pils arī nav.

Nu jā, zini, viens ļoti gribēja. Man tagad visi darbiņi ir aizgājuši. Vienīgi vien zirgs ar arāju. Es tā pēc sava prāta rēķinu: mājā turēt ir grēks — lai iet! Vienreiz biju tā kā sadūšojies — nelaidīšu nevienu darbu no rokām ārā, bija kādi jau divdesmit pieci griezumi. Bet tad atkal domāju — eh!

Es Baronu gribu uztaisīt. Viņš man rādās. Es zinu, kāds viņš ir... Un mans pirmais bauslis: to, ko es iedomājos, tam jābūt! Tur atkāpes vairs nav.

Es gandrīz jau dzirdu, kā dialektiskā večiņa nu smietos. Viss vienās atkāpēs, e-he-he! Viena svaidīšanās vējā, māksliniek, e-he-he! Un, kā par spīti viņai, ar kuru vairs nekad nestrīdēsies, viņš sāk stāstīt. Redzi, man tagad viena Skrīveros. Nopirkusi māju. Astoņi tūkstoši — māja un kādi tūkstoši uz krājkases. Ja jau cilvēks ir cilvēks, ja ir dvēseles jūtas... Bet es dikti baidos, ka — pilsētā.

Redzi, es vēl domāju pašportretu uzgleznot...

Mēs klusējam.

(Baronu gan tu varētu. Baronu tu varētu, jo pie tā tu varētu pieturēties. Tas tev ir vajadzīgs vairāk nekā pašportrets.)

Mēs klusējam.

(Barons mums vajadzīgs, visiem taureņiem, visiem mums, burbuļiem! Barons mums vajadzīgs būs vienmēr

kā izlidzinājums pirms pacelšanās un pirms nolaišanās. Barons ir mūsu grēksūdze, mūsu grēku atlaišana.)

Es domāju, ka kara nebūs, saka meistars. (Barons, Barons, Barons, Vērīt, nav tev vēl uztaisīts!)

Nē, pilsētā es negribu. Te es izeju ārā, paklausos, kā putni čivina, paklausos visu ko. Un dikti nepatik, ka melo. Mums, cilvēkiem, tomēr ir tāds ieradums — taisnība.

(Un tā arī ir taisnība, Vērīt, — tavs Barons vēl nav uztaisīts!)

Bet Vērītis ir labsirdīgāks par mani, un, kad mēs ejam prom, viņš bāž man sīpolus somā: nem, šogad ir ļoti labi izauguši!

KUR SĀKAS MIERS

Nāve ir tikpat dzīva kā dzīvība. Gan cēlā, gan traģiskā, gan sadzīviski pieticīgā. To pašu, ko vārtsargs pie pils vārtiem vai šveicars pie restorāna durvīm, — to var pateikt arī izvadītājs, aplasītājs un kapu pārraugš, nav jau liela atšķirība. Mazs teātris ap kapu vārtiem. Traģisko ar komisko kopā saputro paši dzīvie, un dzīvība vien iznāk, mazs dzīvības teātris.

Kaimiņš mani ved pie Miķelsonītes, viņa ir galvenā kapu pārzine. Viņa tās bedres izdod, kā teica tajās mājās viena cita sovhoza valodniece.

Miķelsonu Saša ēd šokolādes sierīņu. Sēž pie galda, bet sātiski, rokas klēpī, rokās papīrā šokolādes sierīņš. Virtuve tīra, pat pārlietu tīra, cementēta grīda, eļļaskrāsu sienas, uz galda spoža vaskadrāna, un galds tukšs, Saša ēd no papīra šokolādes sierīņu.

— Vai tad jāliek atkal iekšā? — Nē, nē, nav jāliek. Es vienkārši meklēju Cīruļu Roberta kapu. — Tādā nelaikā! Tieši šodien ir divas bēres, pulksten četros un pulksten piecos, gotēns pie buļļa jāved, un neko nevar atlikt. Magnetofons kapličā jāsarīktē un viss kas! — Tad es varētu pa to laiku aiziet pie Vilmas, viņa ir vainagu

pinēja. Bet vai viņai diez būs laiks runāties? — Diez vai. Viņai nav daudz vaļas. — Tā man teica arī vienās citās mājās viena sešdesmitpiecgadīga — tāda kā Brigaderes Annele: Vilmai neesot daudz laika, viņai nauda jārauš.

Toreiz tur tai tantītei es teicu, ka iešu pie Mežaka, vecā skolotāja, viņš skaistus mūžības dzejoļus raksta.

Vai tad Mežaks dzejoļus raksta? Vāj, tad man ar jāiet, lai priekš manas nāvītes arī uzraksta! Sēdēja tur tā sešdesmit septiņdesmitgadīgā Annele ratos, kalašotās kājas pār ratu malu šūpodama, skatījās, kā vistas kašājas, un smējās. Pavilka lakatiņu tūteni vairāk uz pieres, lai saule nespīd acīs, un smējās.

Mežaks ir gudrs vīrs. Un asu mēli, es teicu. — Asu mēli! Vai tad pēc tā jūs to gudrību nosakāt? — Bet jums ir skaista valoda. — Jā, jā, šitā gan! Daiļskanīga!

Bet Mežaks uzrakstītu gan. Mežaks arī tad tev būtu uzrakstījis, toreiz tur skolā jau, mulķīgā tāda. Bet tu domāji, ka Mežakam asa mēle, tāds jau nevar būt tas īstais. Ko tad nu, nu jau vairs balti tauriņi nelido, nu jau plivinās tie ar melno maliņu. Bet par tiem Mežaks raksta skaisti. Tā kā tādas lilijas met kapā līdzī. Tiesa gan, pāri kapam tādi neved. Bez kāda atkalsatikšanās stariņa. Bet varbūt tā arī vajaga rakstīt. Taisni tāpēc sevis paliek tik žēl un tik savādi baigi. Ne baznīcā, ne avīzē, par raķetēm lasot, neko tādu nejūti.

* * *

*Cik daudz ir mirušo! Daudz vairāk nekā dzīvo!
Vai tiešām arī man būs drīz te jāatnāk?
Pēc dzīves trauksmainās cik viss te liekas divains,
Šķiet — pat i debesis zilst pāri savādāk.*

*Kur citur vālodze tik žēli lūdz pēc lietus?
Kur citur dzeguzei tik mīli skumja balss?
Kur citur ūpis var tik drausmi nakti smieties?
Kur lakstīgalai skan tik kaisli madrigāls?*

*Kur tā raud ceriņi? Kur ievām tik daudz skumju?
Kur vējš no skrējiena tik gurdi lapās krit?
Kur vēl tik sāpīgi pār zemi bērzi jumjas?
Kur vēl tik daudz var akmens pastāstīt?*

*Un puķu tūkstoši, kas nāk te sapulcēties,
Un viņu draudzīgums ar lapām trūdus klāt,
Tie lūdz, lai mirušos mēs biežāk atcerētos,
Par dzīvi bijušo lai nāktu parunāt.*

KĀ TAS VAR BŪT?

*Kā tas var būt? Vairs neredzēšu sauli,
Vien bezgalīga tumsa mani klās,
Un ziema slēps, kā sniegputeņi auļo,
Un sirds ar zvaigznēm naktīs nerunās.*

*Nekad vairs neredzēšu pavasarus,
Un birzis nerādīs, kā jāntārpiņi viz,
Un skats vairs nenoglāstīs egles zaru
Un puķuzirniti, kas skūpstā debesis.*

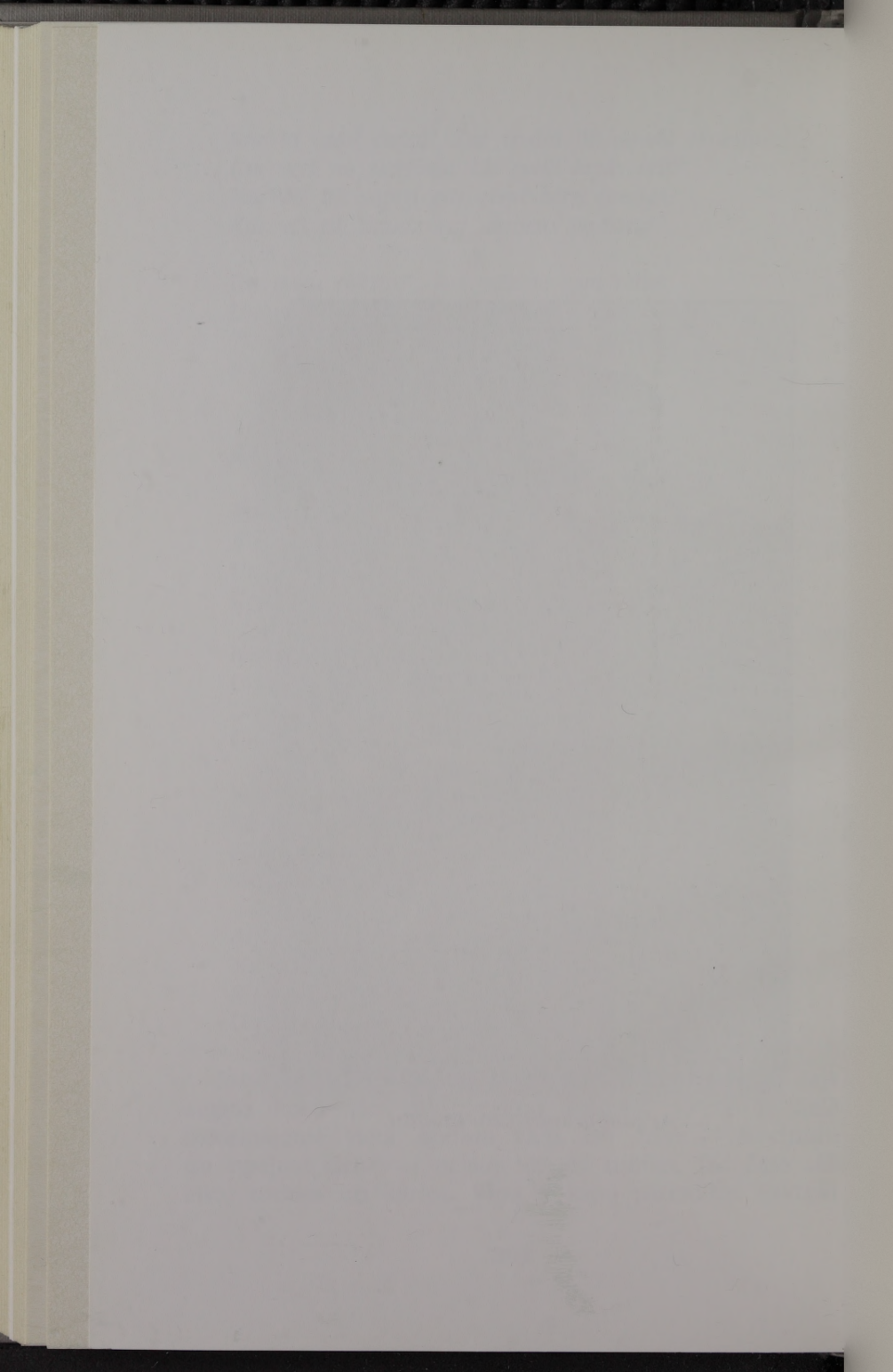
*Nekad, nekad ar saviem matiem palsiem
Tu nevarēsi manu seju klāt;
Nekad vairs nedzirdēšu tavu maigo balsi
Un nevarēšu skumjās mierināt.*

*Ai, pārāk maz sev esmu laimes vācis!
Nu viss mans mūžs kā svīres skrējieni šķiet —
Kā tas var būt? No tumsas esu nācis,
Un atkal preti tumsai jāaiziet.*

Saša arī kādu mazu brīdi paliek klusa un bijīga šajā
augsto koku un balto celiņu valstībā, jo te ir lielā
izlīdzinājuma vieta, aprimu vārti, bet dzīve — šī cīniņu
un izpeļņas dzīve — neļauj tik lēti rimties, tad Saša sāk
atkal rosīties un kārtot. Viņa ir kapu pārraudze. Faktiski

Ar galdniekmeistaru Imantu.

viņa ir tāda kā sestā brigadiere un kapu norimu apcerīgumā ienes civilizētu rosību.

Tās ir manis zāģētas, visas tās liepiņas. Mēs ar mazdēlu. Kad meita man nomira, viņš man palika ceturtā klasē. Es viņu te uzaudzināju, izlaidu skolā, un pēc dienesta atkal atnāca, apprecējās, un Haris un Andris nu jau man ir mazmazbērni.

Sašai ir 75 gadi. Tāda sūksta un nīpra sievele. Māju apkopj viena pati. Kārtīgi un tīri. Izīrē istabas autobusu parkam vai kam tur, tālbraucēji šoferi pārguļ. Tas ir izdevīgi. Protams. Saka: Sašiņa zina, kas ir izdevīgi. Saka: Sašiņa arī tos kapus pievākusi tāpēc, ka ir izdevīgi. Nē, tā gan lai nerunā! Te ir kas cits. Saša visu savu praktisko enerģiju, varētu teikt, pārnes uz kapiem. Cits pie kapsētas vārtiem atsakās no visa, ieiet vai nu dzīves nomocīts, vai mūžības apskaidrots klusi un bezvarīgi. Saša uzskata, ka kapsēta ir dzīvo, ne mirušo daļa.

Es dikti gribu ceļu aptaisīt apkārt visiem kapiem. Cilvēkiem vieglāk — zemīti pievest, pieminekli. Beļavnieks solīja, teica: beigsim meliorāciju, tad. Nu tā kā beidzis, bet tad atkal — lietus līst, tad zeme izrūgusi, viņš arī vienā vien steigā.

Tagad pat — nu jāaizskrien, nu! Ekskavators tepat aiz kapiem ceļ kalngalu nost. Re, kā labi sagadās — varbūt atvedīs! Jūs te pasēdiet!

Un Sašiņa aizskrien.

Sēžu uz kapu soliņa. Saule, šalc koki, baltas smiltiņas, grābekliši, strazdi priecājas, reta vārna, nes spainos melnu zemi reta kapu kopēja. Saša iet palēkdamās pa kausa izgramstīto karjeru, pieskrien pie lielā ekskavatora un kaut ko kliedz augšup. Neko nevar dzirdēt. Nekas nav vieglāk, kā šajā rēkoņā pasūtīt tantīti galīgi — zini, kur.

Un tad es iedomājos, ka šitā pat, nīpri palēkdamās, viņa dodas tieši līdz debesu vārtiem līdzī saviem aizgājējiem, lai tos vēl izvadītu ar godu un organizēti, cik tālu iespējams, bet tur viņu apstādina un sūta atpakaļ: nevajag šiem vairs tavu aizgādību! Visa šī piekapu un apkapu rosība, saka Pēteris pie debesu vārtiem, ir tikai dzīvo

pašdarbības forma. Savdabīgs puķkopības iemesls, kalnudārzu paveids. Jūs, latvieši, mīlat savus piederīgos pavadīt līdz robežai un tur ilgus gadus kopt puķes. Jūsu kapsētas ir puķudārzi. Jūsu pieminēkli ir skaisti veidoti mākslas darbi mūžības malā. Bet tie ir tikai jums, dzīvajiem, pašiem vajadzīgi. Atmiņas stiprināšanai un uzturēšanai! Tālāk, nīpro sieviņ, tava rōsība nav vajadzīga!

Bet Saša nav nomierināma. Viņa ir no arāju, kopēju un kārtotāju tautas, un, visu mūžu možu ritmu uzturējusi, viņa nekā nevar pieņemt, ka te beidzas visiem redzamā cilvēka rūpe un sākas kas cits. Saša ir dzīvības dienestā līdz pēdējam un darbojas tur, kur citi raud, citi baidās, citi izvairās.

Alkšņi no kapiem ir tālu aizspiesti atpakaļ, lejā, tur avoksnainē. Te Sašiņa ir pacīnījusies — nez vai tik daudz par piemiņu, cik par kārtību.

Viņa jau pēc dabas: vajag padarīt visu līdz galam un kārtīgi. Tā par Sašu runā ciemā. Ar visu tiek galā. Ar nelaimēm un darbiem.

Es jums pateikšu atklāti: ko es saņemu naudiņu par kapiem vai prēmiju, tas man te arī aiziet. Divi tādi dzērāji, tie man šad un tad pienāk, es maksāju, un tad mēs pastrādājam. Vienu rudeni es vienam septiņdesmit piecus rubļus samaksāju. Visu to pusi iztīrījām. Madlienā jau ugunis iedegās, mēs vēl strādājām.

Kad es atbraucu no Krievijas un gāju ganos pie Mačaka (četras dienas ganos, četras pie darba), tad te kapu vēl nebija. Te es ganiju, te snaudu — lakstīgalas dzied, tikmēr klausies, kamēr aizmiedz. Visi šie kapu koki — tie ir tikai mana mūža, te briesmīgi ātri aug. Tādas tūjas jūs nekur Latvijā neredzēsiet! Un tik dzīvus kapus arī ne. Visdzīvākie kapi. Stirnas apēd rozes un mārtnrozes, un arī tūjas aizsniedzamā augstumā. Vienīgi kallas neēd. Nu vairs nav spēka. Man tā gribas, lai ir skaisti! Mans tēvs bija dārznieks, sākumā Krievijā, tad Lēdmanes muižā, patiesībā tas jau ir iedzimts.

Te manis pašas taisītas kāpnītes kalnmalē — arī ar tiem dzērājiem. Es tikai saku: tu dūšīgs vīrs, uztaisi smukāk!

Un viņi uztaisa. Dzērājiem būs savs stūrītis, par tiem ar jāpadomā, tad nelidīs kapos iekšā ar pudelēm. Vīlītīm es sen pieteicu mazu, apaļu galdiņu uztaisīt. Viņš tikai saka: dabūsi, dabūsi! Eh, man jau pašai arī tāds ir, es to atdošu! Domāju: nu es aiziešu pensijā! Nekā! Nelaiz vaļā! Ciema priekšniece ir tik viltīga: ko es prasu, viņa man dod. Un tikai: kur tev jāiet, kur tev jāiet! Jau septiņpadsmit gadus. Deva piecus sterus malkas un sienu pie brāļu kapiem. Tagad, kad uztaisīja jauno kapliču, — tagad man arī maksā. Ciems ir rūpīgs: atved melno smilti, atved balto smilti celiņiem, iaved vidū, lai visi var dabūt.

Es esmu apmierināta ar direktoru. Nudien, viņš atnāca vienkāršs puisis, zaldāta biksēs, skrēja kā traks ar motociklu, es nezinu, kas par marku. Liekas, ka tagad viņš arī labi rīkojas, va' ne? Ja jau slikti strādātu, tad tik ilgi nenodzīvotu, va' ne? Kā jau skolu beidzis, vienmēr kas jauns nāk klāt. Skrien un dara, un mācās. Vienkāršs, vienmēr aprunājas kā ar cilvēku. Es esmu apmierināta ar viņu. Tepat, kad sabruka man kūtiņa, saka: aprunājies ar inženieri, tik daudz jau var dabūt.

Un Vīlītis? Oj, tas jau arī vecītis lāga! Paprasi kādu litru cementa — jā, tik daudz jau var, ja vajag. Kad es pa kapiem strādāju: vai nevar kādu grants vezumu? Pasaki šoferim, viņš saka. Un uzved.

Veikalā ar, zini, labi cilvēki. Saka: nav, zini, bet gaidām, atvedis, zini. Pasaka, nerej. Ka tik visu mūžu tādi cilvēki būtu!

Aptiekā aprunājies — tādu zālīti un tādu zālīti...

Dzīvots ir, saka Saša un skatās pāri bērziem, kur divi kraukļi atlidojuši no broileru fermas. No divdesmit otrā gada te. Kā pārbraucu no Krievijas.

Jaunie ir švakāki. Tāpēc ka viņi tādā trauksmainā stāvoklī, vienmēr bez darba, nemierā un bez darba.

Kad bija veco ļaužu kolektīvs, vienpadsmit gadus nodancoju. Astoni vīri ir nomiruši, sieva — neviena. Ja jau būtu vīri, es ietu vēl.

Es atvados no Sašinas un meklēju slaveno vainagu pinēju Vilmu.

Mans māsasdēls brauca no izlaiduma balles, brauca un nositās. Izkrita no mašinas... Viņš bija mūsu audžudēls... Tad es izdomāju uztaisīt visskaistāko vainagu pasaulē, kādu neviens nevar iztaisīt. No tās reizes, jā...

Vainagi stāv klētī kā tādas nokritušas zvaigznes. Asociācijas dīvainas: tūliņ nāks Poruks, nāks Mazais princis vai Zilais putns lidos, vai kaut kas tāds notiks. Jo šie vainagi ir tiešām tik romantiski, tie stāv pāri nāves un sēru noskaņai.

Vilma neapšaubāmi ir māksliniece. Nedrīkst teikt: Vilma būtu bijusi liela māksliniece. Tā nedrīkst teikt. Vilma ir liela māksliniece. Es nekur neesmu redzējis Tādus Vainagus. Tik stiprus. Tik dzejiski stiprus. Tik personiski stiprus. Tik lepnus? Tik atdevīgus? Tik sludinošus?

Līdz septiņdesmit gadiem es nostrādāju saimniecībā dien-dienā, Vilma stāsta, un rokas nepārstāj kustēties skuju zaļajā riņķī. Pēdējos gadus teļu fermā. Un tad es sev teicu: lai vēl tās palikušās dienas paliek arī pasaulē paskatīties!

Un nu neizstrādātā, neizrūpētā, neizdzīvotā pasaule ienāk vainagos. Tas neko neizteiks, ja es pastāstīšu, kādas puķītes kādā vainagā, tas ir jāredz katram pašam. Drausmīgi tikai, ka kādam ir jāmirst, lai būtu tādi vainagi. — Vai dienīn, nospļaujies un nedomā! — Nu tad jāriko vainagu izstāde? Bet tas jau arī nav reāli.

Vienkārši jāatstāj tā, kā ir: kādā nomaļā klētiņā strādā viena nenorimta latviete, kas 75 gados nav paspējusi vēl sevī apmierināt visu savu prasību pēc skaistuma. Tā nav iztērēta ne miršu vainagos, ne spāru vainagos, ne Jāņunakts vainagos, ne pirmrindnieku vainagos — tā nav iznācis. Vilmai liktenis līcis dzīvi vientulīgu — bez ugunīgiem, izmētātiem pušķiem, bez ziedu svaidīšanas. Vilmai dzīve bijusi nopietni ietverta, ierāmēta kā vainagā, ar asām skujiņām un uz vienu pusi, saules kustības virzienā. Visa šī parastā dzīve — ar ikdienu, teļiem, gumijas zābakiem, agru celšanos — tas būtu tas plikais vainaga pamats. Vainags kā vainags, bet vēl nāk šie neuzvaramie ziedu iepinumi. Te ir pasakaini meitenīga jaunība un aizturēti prieki, svētas dusmas, neviena nedzirdētas meža vienatnē izgavilētas gaviļes. Vijolītes ar maijpuķītēm, saldā mīlestība

ar īrisiem. Baltas nelķes uz cerīnziedu fona. Te, liekas, ir arī asinis, daudz nošautu skaistu vīriešu. Baires par viņiem, žēlums un šausmas. Vainagi ir Vilmas dienasgrāmata. Mazliet aizmaskēta, skaistuma aizmaskēta dienasgrāmata. Man kādu brīdi likās, ka es to protu lasīt, bet tad atkal ziedi stingri nostājās savā slēptajā stājā un atkal palika tikai to nosaukumi vien: sniega pika ar peonijām un rozā nelķes brūklenājos.

Saruna uz priekšu rit gluži lietišķa, bez kāda speciāli dzejiska uzlidojuma.

Tagad katram vainagam, ko es taisu, es skatos, kas viņam visvairāk vajadzīgs. Pie katra vainaga un pie katra darba ir jābūt domai. Daudzreiz ir tā, ka neder, lec viena krāsa no otras projām.

Mēs jau te ceturtā paaudze dzīvojam un puķes paši audzējam. Bet kā siltumnīcu mums vajadzētu, siltumnīcu! Tik lieli kapi, puķes visi prasa. Man atbild: kapi gan nav tā vieta, kas kolhozam var dot peļņu. Bet kā tad lielais saimnieks Kauliņš teica: taisni kauns atzities, bet man visvairāk devusi puķkopība!

Īstenībā man ir ļoti daudz amarillu un kaktusu, tiem ir skaisti ziemas ziedi. Dārzā flokši visādās krāsās. Un mežvītenī. Tās ar platām lapām ir dārza hortenzijas. Un tās ir ģipsenes, senči sauca par "līgavas šķidrautu". Astilbes un trīs krāsās miķelnīcas: zelta dzeltenas, oranžas un parastās violetās. Dālijas šonedēļ salna nopostīja. Īrisi, lautzā sirds, gladiolas, narcises, studentu nelķes. Sarkanā balanda. Santpaulija. Montbrēcijas. Lupīna un baltie pulksteņi. Un no lauka es savācu vārpiņas, mežā — viršus, virši ir mūsu sauszīeži.

Pagalmā iebrauc smagā mašīna — pēc vainagiem. Un vainagus aizved. Uz neatgriešanos. Bet vainagi ir kā avoti, tie atkal no vidus izverd paši sevi, tie rodas un rodas Vilmai no jauna. To nevar saukt arī par puķu mīlestību. Tā varbūt nav tāda tīra puķu mīlestība kā Plūgu Almai. Viņa strādāja par naktssardzi un par apkopēju klubā un vienmēr protestēja, kad pavasarī steidzināja kartupeļu darbus. Kartupeļus? Man puķes pirmā vietā!

Nē, Vilmai tā ir cita jūta. Jo, redzi, vainags pie tevis nepaliek kā tava puķe dārzā. Vainags jau ir uzruna. Vainags faktiski ir pieteikums, iesniegums mūžībai. Puķe, kas caur vainaga vidu iznirusi, runā jau mūžībai.

Vainags ir savdabīga sabiedriska parādība. Sūtnis.

Kā daudzi mākslinieki ir lieli cilvēki savā darbā, tā Vilmas tante ir liela savā. Viņai nekad nav divi vienādi vaināgi, man teica kantora sievas. Tam pašam Karāšovam, kara veterānam, bija vai desmit vainagu — visi viņas un nevienš vienāds.

Vispār jau tādu tanti vajadzētu likt par bērnodārza audzinātāju, es tā nodomāju. Lai māca bērniem ziedu mākslu. Vai vismaz vest bērnus ekskursijā pie viņas vai aicināt uz skolu, lai nolasa lekcijas par Madlienas "ikebanu". Citādi tā aplam iznāk: visskaistākais tiek ielikts bērū vainagā, nevis jaunības svētku pušķī vai vinjetē. Kāpēc neviena Madlienas meita nemācās pie Vilmas tantes ziedu amatu citiem nolūkiem?

Mājās pārrodas arī brigadieris Voldis (mēs esam viņa mājās, pie viņa krustmātes Vilmas). Jā, nu, Voldim bēres nepatīk. Viņš saka: aizbrauc bērēs — vieglas smiltis jānovēl, tad jādzer — kā tad tu nevēlēsi vieglas smiltis, taisni nelaime!

Imants gan bērēs var iedzert. Un ar patikšanu. Nedrīkst tik traģiski uzņemt. Vajag viegli atnākt un viegli aiziet, domā Imants. Imants ir galdnieks un ir simtiem tādus zārkus taisījis. Visur, kur viņš bijis.

Tāpēc no rītiem nekādas atšālēšanās nav — dzenis ir atkal klāt un sit pa palodzi. Un tu arī jūties kā no dzeņu dzimtas, liels prieks, un saki — mūsējais!

Tā ir laba zīme — rīts ar dzeņa piesitieniem. Tāds rīts, ka varētu sākt celt vienu māju, n+1 māju. Nu, to vienu Imants zina, kura tā būs. Tā būs tā pati, ko viņš visiem te taisījis. Klasiskā dizaina kaste. Lakoniskā. Minimālā. Mirušajiem ir japāniska gaume — tur, Japānā, viņiem visiem skaistums esot bezgala pieticīgs. Imants sev arī nekādu grezno nedomā. Visvienkāršāko. Ne zvejnieks kādreiz sev zuti atļāvēs, ne zārciniekam būs skaists zārks.

Bet rīts ir tāds, ka — splauj griestos svilpodams! Un vienu māju vēl mierīgi varētu uzcelt. Imants atceras, kā pirmo uzcēla. Un kā otro cēla. Bet vēsture tai uzsplāva, un nočūkstēja vien. Arī labi, arī — nekas. Imantam nekad nav slikti gājis. Imants uzcēla trešo māju. Tālumā bija Sajānu kalni. Imantam patik mežs un dzīvnieki kā tādi. Viņš priecīgs, kad sievas jāved mellenēs. Mellenes viņš gan nelasa, viņš meklē lācenes vai citu kaut ko vēl mežaināku. Sajānos arī bites iegādājis. Kad braucis šurp, bija jau desmit stropu. Sūtīja tās šurp pa pastu, bet bija par biezu sabāzis, un no desmit atnāca dzīvas tikai četras.

Kad sievai ar māsiņu par abām bija tikai viens zābaku pāris, tur viņš zābakus taisīja. Pienotavā viņš bija mucu meistars, govju fermā taisīja logus un slauca gotiņas, kā nekā Priekuļu lauksaimniecības skolā slaukšanā bija ņēmis pirmās vietas. No vilku medībām Piesajānos Imants atnesa un piejaucēja trīs vilcēnus, kaimiņi nāca rindām skatīties. Apkārtņē viņu pazina kā fotogrāfu. Izsauc viņu vienreiz ārā traktorista māte: nedod viņa bildi tikai brūtei! Ja dabūs fotogrāfiju, viņa to noburs.

Ja būtu bijis blēdīgāks, būtu varējis prasīt veselu aitū par to.

Kaimiņi, krievu ļautiņi — pati vājiņa tāda, gotiņu zibens nospēra, bērniņi bāliņi —, atnāca, atnesa piedurknē bliņas: es zinu, tev vajag. Vietējie, var teikt, mūs izvilka. Vecā Buļbačiha Imanta sievai teica: meitiņ, kad tu nomirsi, mani tu piemini.

Un Imants uzcēla atkal māju. Jo, kad atbrauca atkal uz Latviju, tad šitā te bija pavisam veca, sienas izpuvušas. Pacēla vienu jumtu nost, apakšā nojauca tos praulus, salika jaunas sienas un nolaida paceltos griestus atpakaļ kā cepuri — tā jau nav problēma! Jauna māja atkal! Un kāda vaina, ka savrupmāja? Vienu laiku aka izsusēja; gāja meliorācija apkārt, aizbēra avotu. Sievas vaimanā, gremžas: viss iet uz galu. Bet kāda vaina, ka aizbēra? Iznāca avots citā vietā, applūdināja nomeliorēto lejiņu. Meliorācijā jau nedrīkst būt mulķis, avots vienmēr ir gudrs, tiec ar tādu galā. Šie nekādi gudrie laikam nebija — aizbēra avotu,

iznāca dīķis. Un aku izraku jaunu. Nu man ir aka un dīķis, var zivis audzēt.

Un centra ēkai apaļos logus taisīt ir tirā bauda, kaut kas jauns. Tagad Dzērbenes kolhozam līdzēt Dzērbenes pili atjaunot arī ir kaut kas jauns. Viņi dod mums mežu, mēs viņiem pretī savus amata darbus. Un viss ir kaut kas jauns, kamēr tu pats esi kaut kas jauns un cilvēkos iekšā. Kā stāstīja Lidijs: skolā viņiem skolotājs mācījis visas dzīves norises izskaidrot ar zīmējumiem. Piemēram, uzzīmē apli un tam vidū punktu. Tas esot kons, skatīts kaut no viena gala vai no otra gala. Un stāsta: ja cilvēks tiek kaut kur vienā galā — augšā vai apakšā —, tad viņa skatījums kļūst sekls — viss viņam liekas vai nu plakans, vai punktveidīgs. Augstumiem, piemēram, visa tā apakša liekas plakana un vienmuļa. Pašam apakšējam rādās tikai augšas punkts, un no tā tad nāk arī visādi kultī un pielūgsmes. Labi ir tam, kurš dzīvo šajā konā pa vidu, — viņam perspektīva uz visām pusēm. Un savienošanas spēja. Viņš savieno mākslu ar nemākuli, cildenas sfēras ar necildenām, pielūdzamas vērtības ar lietojamām. Dievs ir debesīs, cilvēks uz zemes, un amatnieks ir pa vidu. Tāpēc arī zārkus taisīt nav ne baigi, ne ciniski. Vienkārši amatnieks ir eņģelis, kas uztur sakarus starp mākslas debesīm un lietojamo zemi. Mākslinieki rada skaistus darbus, tie jābauda tāpat, tos pat nedrīkst ņemt rokās; amatnieki arī rada skaistas, bet lietojamas lietas.

Skaidrs, ka pasauli kopā satur amatnieki. Un, ja pasaule kaut kur sadalās divās daļās, tad tikai tāpēc, ka tur par maz amatnieku. Piemēram, nav vairs īstu kurvju, kur kartupeļus lasīt. Drāšu kurvji izļogās, un visi mazie kartupeliši birst ārā. Bet vecajās, pamestajās un izdemolētajās klētīs mētājas vēl vareni, stipri rokudarba kurvji, nevis tādi kā tie tautas studijās mākslai (nelietošanai) pītie. Rīgā, piemēram, nav vairs akmeņlicēju, bruģētāju, un Rīga sadalās — pa vidu parādās neizbraucamas, uzlauztas un atpakaļ nesaliktas ielas. Tā daudz kur, sevišķi celtniecībā — ja pa vidu strādniekam un darba vadītājam nebūs amatnieka, nekas skaists un derīgs neiznāks. Amatnieks stāv pa vidu tā

saucamajai "plūsmas metodei" kā akmens strautā. Un, cik viņš met virpuli, tik strauts kļūst skaistāks. Tāpat arī celtniecībā un visur.

Un par Imantu saka: ir cilvēki, pie kuriem gribas pieiet, un ir tādi, no kuriem labāk tālāk. Imantam ir vienmēr labs noskaņojums, un viņš tevi neatstums, va' ne.

Nu jā.

ATSKAITE IR CIKLA ZĪME

Tradicionālajām apritēm ir noteikti jād darbojas! Lielās ir nenobeigtas un nenoslēgušās, redzamas tikai politiski, ekonomiski un filozofiski izglītotiem prātiem, ja vien vispār ir redzamas. Teorētiski tu cilvēkiem vari skaidrot par tām, cik gribi, — nekas nebūs! Nenoticēs, sāksies atsvešināšanās. Ja vispirms nebūs redzamās aprites. Tikai caur redzamo apriti cilvēks var aizdomāties arī līdz neredzamajai. Kad viņš ir izpratis aprites ideju. Tradīcija ir cikla redzamā darbībā. Tradīcija liecina, ka cikls pastāv un nav atmiris. Darbarīkam jānonāk atpakaļ paņemtajā vietā. Darba ziņojumam jānonāk atpakaļ rīkojuma punktā, vienalga — dispečerpunktā vai katra paša dienas atskaitē pirms vakariņām. Atskaite ir cikla zīme.

Kas atstāj lāpstu bedrē, kas atstāj arklu lauka vidū, tas nemāk arī aizpogāties, tas aizrijas, tam ir makaroni bārdā, tas nevar laikus uzcelties, tam vienmēr ir nošķiebtī papēži, tas vienmēr lūdz no citiem kaut ko uzpīpēt, tas nepaspēj pie zobārsta, un tam agri izpūst zobi, tas nokavē uz autobusu, tam ir neizslaucīts skurstenis un nevelk krāsnis.

Cikliski kaķis ķemmē ūsas, cikliski vīrs trin cirvi, cikliski rītos dzied gailis, cikliski šauj svētku salūts.

Mulķis sapņo par simtnieku kabatā, bet neprot saskaitīt savai kājai pirkstus. Kā var simtu dabūt, ja neredz, kur ir desmitnieks? Kur gadīsies desmit plāna kartupeļi zemē, ja nav ielikts viens. Kur gadīsies augļi un brīnumu dārzi, ja nav bērnu dārza! Kur gadīsies brigadierī desmitnieki, ja nav pašu veselo vieninieku!

Govs apēd ganības apkārt un apkārt un nāk centrā izslaukties. Doma strādā visu nedēļu un iedomājas iekšā svētdienā. Svētdiena ilgst visu dienu un uzplaucē kaut ko dvēselē. Cilvēka cikli svētdienā paši sev atskaitās. Vai jūs ievērojāt, ka Jaunzēžu dienasgrāmatā atkal un atkal ierakstīts: svinējām svētdienu? Kā viņi svinēja, tā ir viņu darišana. Bet — svinēja! Tiek kopts pats svinēšanas princips.

Es piesaucu atkal kombainieri Jāni Ciekuru no Vijciema.

“...Organizē, piemēram, kombainieriem veltītus minikoncertus tieši uz lauka? Tas gan vairāk ķeksiša dēļ, jo jēgu neredzu. Dziesma, deja vai kāds cits priekšnesums, manuprāt, prasa attiecīgus apstākļus — vismaz lai skatītāji sēdētu mierīgi, tīrām rokām un svētdienas drēbēs. Bet tā, uz lauka un darbā, koncertētāji, manuprāt, var tikai traucēt. Sarikojiet krāšņu koncertu pēc darba beigām! No sirds!...

Svētīgas ir pārdomu stundas. Varbūt, ja tādu būtu vairāk, mazāk vajadzētu gausties par trūkumiem un neizdarību?...”

1982.

- 4. janvāri. Vectēvs no zāģa taisa nažus. Sals sāk pieņemties, snieg un putina. -21°C.
- 7. janvāri. Vectēvs, ceļu rokot, nokļuvis viesuļa virpulī, cietis no tā, nakti saslima ar neciešamām zobu sāpēm, temperatūra 38°.
- 11. janvāri. Taisīju sviestu, lielu porciju, tikai nav iespējams to realizēt.
- 20. janvāri. Tāpat vaļojos.
- 21. janvāri. Izcepu jaunmodes maizi, no suliņām ar balto miltu piejaukumu.
- 25. janvāri. Mizojām ābolus žāvēšanai, devām aītām, vistām un govīm.
- 26. janvāri. Laiks nejauks, vectēvu nelaižam uz Vēreni pēc miltiem, bailes, ka nenaslimst.
- 28. janvāri. Mazgājam veļu. Es maz vairs varu palīdzēt, nav rokām spēks cieši nogriezt.
- 1. februāri. Vectēvs, sirdīdamies uz suniem un zaķiem, rok sniegā bedres ap ābelēm. Zaķi grauž ābelēm kņusus.

2. februāri. Sveču diena. Ja tik daudz sniega sniegot, ka var uz melna vērsa redzēt, un tik daudz saules, ka var zirgu apseglot, tad būs ogas. Tad būs siens. Nebūs siena, nebūs ogu, jo nebija ne stariņa saules, ne pārsliņas sniega.
3. februāri. Sāp roka elkonī. Marta masē un visādi vingrina, dikti vaid.
4. februāri. Vectēvs atkal tirija mājas jumtu no sniega. Esam no sniega galīgi nomākti, bez tuneļu rakšanas vairs netiek nevienā ēkā. Vakarā pēc rakšanas — plkst. 21.
5. februāri. Saslimu ar smagu sirdslēkmi. Vectēvs otrreiz tirija jumtu.
7. februāri. Atbrauca "Palīdzība", pabaroja sirdi. Visi trīs viri tirija jumtus.
15. februāri. Vectēvs rokas sniegā ap pagrabu, lai ūdens neiet pagrabā iekšā.
16. februāri. Vakar gailis savainoja Martai roku. Šorit laikam pēdējais piena rīts, jo laiks Pāpardei atpūsties.
18. februāri. Vectēvs taista tērauda maizes lāpstu. Marta šuj, es adu zeķi un lasu par Raimondu Paulu. Feja sāk staigāt pa āru.
25. februāri. Vectēvs darbojas ap savu ķēvi, sāk pielairot sakas un paliek priecīgāks. Bija otrā mājā sniegu tīrīt no jumta. Es glābu ābolus no sapūšanas — žāvēju.
26. februāri. No rīta sākās sirdslēkme. Paliku gulot.
1. martā. Es visu dienu ņemos ar āboliem, apnikuši. Būtu varējusi paiet, nestu stirnai, lai ēd. Viņa knapi kust Ogres malā.
3. martā. Šodien man paliek 80 gadi. Neticami daudz. Nekas nav mainījies, bet tā savādi liekas. Liels vecums ir klāt.
8. martā. Vectēvs apsveica ar apšu buketi. Kausējām taukus. Vārijām auksto gaļu, iznāca diezgan laba.

12. martā. Vectēvs taisa palmai kubulu un Martai grāmatu plauktu. Adatai 5 gab. ogļumelni kaķiši.
13. martā. Vizmu guldija zemes klēpī. Vika atvadījās no viņas ar rozēm.
17. martā. Gatavojām auksto gaļu. Jāzepa goda dienai. Pusi — maltā veidā, pusi — kumosos.
18. martā. Vakārā bijām kopā, 9 galvas. Plisa trauki: glāzīte un šķīvītis. Vectēvam 3 gab. skaisti krekli.
22. martā. Vakārā apvēlos pie plīts. Sasitu galvu pret rakstāmgalda stūri.
27. martā. No rīta bites pāries uz jauno āderaino vietu. Kārlis var tās āderes uziet. Vectēvs skalda malku.
28. martā. Edgariņš paliks vectēvam palīgā un arī man. Marta mājās no Rīgas ar jauniem zobiem.
-
1. aprīlī. Es esmu ļoti miegaina. Bet es vados pēc tiem indiešiem: "Kam nav labas slavas un mazdrusciņ mantas, tiem nenāk miegs, bet pārējiem — visiem."
6. aprīlī. Straumesmāte pārdeva govi jumpraviešiem. 1000 rbļ. Es domāju: vai nu gluži tā būs, ka viņu aplaupīs. Visu nakti nenāk miegs. Mulķīgas domas.
11. aprīlī. Cepām pirāgus. Pirmais pērkons.
13. aprīlī. Oktobrēns ļoti slims. Marta visādi zāļo. Ielika murdu grāvi.
14. aprīlī. Viena zivs ielidusi, bet, ceļot ārā, izkritusi. Lai dzīvo. Oktobrēns gulēja kā beigts, bet nu ir cēlies.
16. aprīlī. Oktobrēns nobeidzās, aprakām pie ābeles. Žēl auniņa.
17. aprīlī. Atbrauca Kārlis, nošļūca kurmju rakumus.
18. aprīlī. Kārlis ar vectēvu aplokā zāgē malku. Atnesa mazu, dikti smuku zaķīti. Kad pabeidza, aiznesa atpakaļ, lai suņi neatrod.

20. aprīli. Gaļa jāžāvē, bet negribas nemaz to darīt. Redzēju abus stārķus ligzdu remontējot. Iesēja kāpostus zemeņu galā.
25. aprīli. Vectēvam sāp zobī; dzer streptocīdu, liek lapsēnu pūli pie vaiga. Lapsēnu propolis, Sibīrijas laika zāles.
27. aprīli. Uzlika Pulieni perēt 12 olas. Izmeklētās. Vectēvs arī kaimiņu zemi sastrādāja.
30. aprīli. Atbrauca kaimiņi savu māju apskatīt — Zeltkalni. Gāja visi ceļu tīrīt, tiltiņu labot. Labi kaimiņi atnākuši. Labi. Ļoti labi.
2. maijā. Sēj ganībām mēslus. Pirmo reizi vāriju debesmannu. Vika sakūla, iznāca laba un smuka.
4. maijā. Vectēvs ved mēslus, Marta ārda, es čubinājos ap astilbēm.
5. maijā. Stādījām gladiolas — "Dižciltīgās" 114 gab., pārējās bez skaita.
6. maijā. Atjāja trīs jātnieki no Madlienā sporta zirgu bāzes. Parādīt vectēvam, kādi ir zirgi, viņa audzēti.
12. maijā. Paparde atnesās — lielu bulli.
17. maijā. No rīta vectēvs uzcēlās, sakopa savus lopus, izmēza kūti. Atnāca uz istabu, te salēja ūdeni un apgūlās. Nogulēja visu dienu.
21. maijā. Mazgājām vilnu. Tiks balti balta.
23. maijā. Svētījām svētdienu. Viss apstādīts un apsēts, kam bija laiks. Zied ievas, dzied lakstīgalas. Darbojas zemes mērnīki, kas būs ar mums?
27. maijā. Nav nekāda skata mūsu sētai. Zāle izaugusi, zied pienenes. Taisām veselības dzērienu.
30. maijā. Ciemojamies. Vectēvs, Alvīne, Edgariņš. Kausējam vaskus.
1. jūnijā. Zied cerīnes un pilādži. Ļoti skaisti.

3. jūnijā. Nākotnieši kopj Kažociņu dusas vietu. Taurupes daiļdārzniece uzzīmējusi to vietu. Kārlim atvaļinājums. Aizbraukuši — 5 maisus zemes aizveduši.
8. jūnijā. Sāka pienu vest uz pienotavu pēc ilgu gadu pārtraukuma. Lai labi veicas!

Šajā laikā "Padomju Jaunatnē" parādijās mazs mūsu republikas dzīvē ļoti svarīgs prozas gabaliņš. To uzrakstījusi Svešvalodu fakultātes studente Valda Melgalve. Tagad man liekas, ka tikai ar to var beigt Jaunzēžu mātes dienasgrāmatā rakstīto. Tas ir viens no svarīgākajiem mūsu republikas dokumentiem: loks nav noslēdzies, bet jau atkal sākas! Šo dokumentu tādā intonācijā un tādā patiesības pakāpē jau gaidījām.

"VECMĀMIŅAI TEPAT, ŠŪPUĻKRĒSLĀ UZ BALKONA

Vai tu atceries? Cik labi, ka es zinu, ka arī tu atceries! Tas dod man realitātes izjūtu, jo tikpat labi es būtu varējusi šo māju izdomāt. Jo tagad tur viss ir citādi.

No priekšnama, kur vienmēr stāvēja slaucenes un laikam arī spaiņi ar cūkēdienu, mēs uzreiz ieejam virtuvē. Durvju roktura metāliskais pieskāriens. Klona grīda, tagad es teiktu — cementa. Bedraina un auksta. Pa kreisi — mazgājamā bļoda augstā turētājā. Kaktā zaru slotā. Tad melns virtuves skapis, kas skābeni smaržo pēc rauga un maizes. Vēl mazliet pēc veca sviesta. Pa labi — galds ar galu pret palodzi. Soli. Uz viena no tiem — centrifūga, kuras rokturi mēdzu iegriezt un tad klausīties skaļajā rūkoņā. Es aprakstišu visu ļoti sīki, vai esi ar mieru? Uz galda bija dīvainas formas stikla trauks — muškērājs. Uz palodzes — kaut kāds augs podā. Ģerānija? Tad — trīs durvis. Uz "šujamo" istabu, kur vienmēr strādāja tante Milda, uz guļamistabu, uz noslēpumainu, tumšu gaiteni ar kāpnēm, pa kurām varēja nokļūt bēniņos. Vai atceries lielo bēniņu telpu, dzeltenīgos putekļus, abu skursteņu milzīgos apmērus? Gaitenis bija visaukstākā vieta visā mājā.

Nu es esmu atpakaļ virtuvē, un uzreiz gribas pasildīties pie plīts. Virs tās žāvējas sagrieztu ābolu virtenes, pie mūriša pakārti neskaitāmi daždažādi priekšmeti. Plīts mutei pretim ir malkas kaste, kuras malas nodilušas un spīd kā pulētas no mūsu roku un dibenu pieskārieniem. Tālāk laikam sols ar ūdens spaiņiem, vai ne? Divi mazgājamie, viens dzeramais. Litra stopiņš ar ieliektu turekli. Vai pie malkas kastes nebija jāsež kaķim? Domāju, ka viņš tur bija, lai gan skaidri neatceros. Suni Džeri gan es atceros. Bija arī citi suņi, bet es atceros pirmo — Džeri. Vai zini, man tik viegli tev rakstīt kā šūpolēs šūpoties. Nu mēs atveram guļamistabas durvis, un tieši preti ir logs. Zaļu vītēnaugu no ārpusēs apēnots. Divas gultas izgriezta koka galiem, pie tām zemē — lupatu sedziņas. Uz vēderainās bufetes un arī uz apaļā galda — balti pārklāji cakainām malām. Visievērojamākais priekšmets istabā tomēr ir rožains porcelāna trauciņš ar vāciņu kā zemeņogu. Trauciņā vienmēr bija konfektes — apaļas, krāsainas, cukurotas, ar ievārijumu vidū. Šad tad, sirdij satraukti pukstot, tiku pacēlusi vāciņu, bet paņemt kādu bumbiņu man nekad nebija drosmes — to es atceros noteikti. Vēl tur bija sienas lampa, kuras slēdzītis man likās pats lielākais pasaules brīnums.

Bet nu es gribu pagalmā. Varbūt ar to arī vajadzēja sākt. Netālu no lieveniša bija aka, un no šā laukumiņa taciņas veda uz divām pusēm — uz kūti un šķūni. Apkārt taciņām sevišķi biezi auga kumelītes. Zirgu kurnes, tu saki? Pretim kūts durvim pie šķūņa sienas — milzīgas balandas. Tās es rāvu ar visām saknēm un nesu cūkām, kuras mani sagaidīja ar priecīgiem kvieciem. Otrā aizgaldā bija aitas, bet tās parasti aizbēga tālāk, tiklīdz atvērs durvis, tāpēc nebija man sevišķi mīlas. Govs Salna gan bija labākā govs pasaulē. Jau balti pelēki sirmā krāsa vien ko vērtā! Slaukšanas laikā piena šlāķšanos skanīgajā slaucenē vienmēr pavadīja dusmīgi izsaucieni: "Vai stāvēsi mierā! Ak tu, pagāns, pieturi asti!" Tu atceries, vai ne? Arī kāpnēs uz šķūņa augšu, tur uz trešā vai ceturtā pakāpiena es mēdzu sēdēt un tad jutos tik augstu! Vareņu redzēt plavu un pirtiņu tepat netālu — tādu maziņu, melnu. Lecot zemē no kāpnēm, bija jāuzmanās. Govju mēsli. Pēc

tam cauri šķūnim skriešus varēja doties uz "būdiņu". Skriešus tāpēc, ka šķūnī man vienmēr uzmācās bailes. Likās, ka kāds seko. Augsts, augsts jumts, un gaisma spīd tikai pa spraugām. Tāpēc es parasti gāju uz "būdiņu" pa daudz patikamāko celiņu cauri dārzam. Aiz muguras palika skaidiens, daži balķi pāri grāvim, tieši priekšā — ābeles. Pati pirmā bija 'Baltais dzidrais'. Dārza otrā galā valdīja bites. Stropiem tuvumā es negāju — tu jau zini, pēc kura atgadījuma. Vēl es ļoti labi atceros stūri, kur auga cūkupupas. Un kā tas viss kopumā smaržoja.

Redzi, tagad nāks pats svarīgākais. Tur, šinī mājā un šinī dārzā, man risinās visi notikumi, par kuriem lasu vai dzirdu. Blaumaņa sēta, "Baltā grāmata", pat Ezers "Aka"... Skandināvu un angļu romānu varoņi arī visi dzīvo tur, kur toreiz nekā par viņiem nenojautu. Kad dzirdu "upīte", tad tas man ir tiltiņš pār mūsu upītes akmeņiem, tu jau zini — tūlīt aiz skolas parka. "Mežs" ir mūsu mežs, kur mēs ar mammu vienreiz lietū apmaldījāmies. "Pļava" ir pļava aiz grāvja, pilna ar neaizmirstulītēm. Un es neticu, ka tas jebkad pazudis. Un es ceru, ka arī manai meitai kaut kur būs Savs Grāvis, Sava Govs, Savs Mežs."

Tas ir arī laiks, kad Māra Zālite uzrakstīja lugu "Pilna Māras istabiņa".

Viņas atskaitījās.

Bet atskaite ir cikla zīme.

CIK NEIZKUSTINĀTO VIETĒJO?

Ir mastante slimnīcas noliktavā šķiro palagus un spilven-drānas. Apaļa, blondā, mierīga. Dzīvo tepat centra Bermeistaros. Ko tas nozīmē? "Lāču dresētāji"! Kādi tāli iedzīvotāji tur bijuši lāču dresētāji. Kas tikai tur nav bijis! Kara laikā zaldāti Bermeistaros likuši grāmatas slānī, kakājuši virsū un tad likuši otru kārtu. Viss kas ir bijis!

Beļavnieks ir ļoti strādīgs cilvēks. Viņš ir savā vietā. Viņš ir ļoti strādīgs cilvēks. Es un mana ģimene varam viņam tikai paldies teikt, ka "Madliena" ir tāda. Mani

puiši visi ir strādājuši sovhozā. Vienpadsmit gadus mans vecākais strādāja kā direktora šoferis, tagad viņš ir "olu Andris". Jaunākais strādā uz skrāpera būvniekos. Vedeklas abas arī — viena par pārtikas tehnoloģi, otra — pirti par māsu. Vīrs nu jau visu mūžu ir pašarnieks. Viņam sirdslieta ir ugunsdzēsība.

Mani mācīja tēvs un māte. Un es atceros, ko viņi mācīja. "Tas, kas man uzticēts, to es padaru." Es pie tā turos. Pašlaicīgais gars jau ir ļoti dažāds. Daudz jaunu iebraucēju. Visādi teicieni skan. "Priekš kam man to darīt!" — "Par to jau nemaksā!" Prasa: kā jūs, Irmastant, varat tikt ar visu galā? Es redzu: darbs ir, pie tā roka jāpieliek. Tāpēc man arī neviens neatsaka. Viņiem neērti man atteikt.

Irmastante ir vietējā. Tas nozīmē, ka viņa ir neizkustinātā. Bet cik Madlienā ir neizkustināto? Cik neizkustināto vietējo? Vai kāds ir skaitītājs? Cik ir tādu cilvēku ciemā, kas teiktu tā kā Irmastante. Skaistākas vietas nav! Jo tas ir mans ciems. Kaut vai tikai akmeņi palikuši, es domātu: ka tikai atpakaļ Bermeisteros, gan jau dzīve atkal sāksies!

Es strādāju te trīsdesmit divus gadus. Iesākām ar trīs gultiņām, tagad — sešdesmit.

Bet kas tad ir, Irmastant, ka sešdesmit? Vai tas nozīmē, ka cilvēki daudz vairāk slimo, katastrofāli vārgi palikuši?

Es nezinu, bet man patīk cilvēki. Un — priecāties. Visi koros ejam. Braucam pa pasauli. Tas dod atpūtu. Un var salīdzināt.

Un vai tad, Irmastant, salīdzinājumi dod atpūtu? Tie taču uzurda problēmas, nemieru, neapmierinātību!

Es nezinu, bet es nevaru teikt, ka cilvēki gribētu launu darīt. Mums tādu nav. Es nevaru teikt, ka es tikai labus cilvēkus cienu. Es cienu arī mantraušus. Tikai tad, ja viņi paši nopelna. Ir tādi citīgie, kuriem neviens, neviens nepalīdz. Antonija tikai ar darbiņu vien sapelnīja sev māju un mašīnu. Audzūtēvs viņu izmeta laukā, un visu viņa — tikai savām rokām. Rīts sākas jau četros, vakars beidzas divpadsmitos. Ludis pie viņas piegāja plīks puisis un būtu bez bīksēm. Pasaulē palīdzas cits citam!

Un Saša. Daudziem vajadzētu mācīties viņas sīkstumu. Neviena viņai par brīvu nav devis.

Tad kolhozā. Mums ļoti palīdzēja sākumā vecais Vāvere. Zootehniķis būdams, viņš te nostādīja mums pašā sākumā putnkopību. Ar to mēs ejam uz augšu. Un Līdaku Jūlijs, galvenais inženieris, lēnīgs, kluss, bet visiem pūlas palīdzēt.

Vilnītis ir ļoti sirsnīgs un izpalīdzīgs puisis. Nekad neprasis, kas viņam par to būs. Ļoti pretimnācīgs visiem mazajiem. Izraksta pats. Bet mazākie priekšnieki ir tādi kā gnīdas: ej pie Beļavnieka, ej pie Beļavnieka!

Vilnītim sieva ļoti daudz palīdz. Viņa jūt, kad šņabis iejaucas. Lai tikai vīri no tā vaļā! Viņa, galvenais, jūt to momentu, kad ir vērts iejaukties.

Irmastante, liekas, ir no tām tantēm, kas ar ļauno, slikto neielaižas. Mazajam ļaunumam viņa piedod, bet lielo izslēdz no savas redzes, dzirdes, neapcer, nedomā par to, neievēro. Un viņai tas arī tad virsū nelien.

Man patīk, ko Skrastiņš stāstīja par Ameriku. Man patīk, ka Antra Liedskalniņa atbrauc, — ļoti! Man nepatīk iedomīgi cilvēki. Jūs jautājat par Mežaku. Kāpēc viņš stāv malā? Iedomīgs bija vienmēr. Uz savu "es" pastāvīgs. Tāpēc viņam citi neiet pie sirds.

Bet tas taču labi, Irmastant, ka visā tādā kopīgā plāpībā cilvēks ir uz sevi pastāvīgs!

Es nezinu, bet, kad es dzirdu "Liepājai", tad man liekas, ka mēs esam pastāvīgi tikai kopā. Cik viņa skaisti skan! Tā ir visskaistākā Raimonda Paula dziesma!

Tā vajag, ka baznīcu tagad atdod ciema padomei. Es esmu tajā bijusi. Baznīcā bija hospitālis. Mums, slimnīcas māsiņām, tur bija jābūt. Vācieši — bez rokām un kājām. Viens dakteris bija arī mākslinieks, viņš spēlēja. Kad zaldāti vaidēja, kļiedza, viņš spēlēja. Mēs gājām mājās raudādamas... Baznīcā spēlē, un viņi mirst. Vai tiešām nav tādas mūžības, kuras priekšā viņi nav vācieši? Vai tiešām nav tādas skaņas, kas glābj cilvēkus no mokām? No kariem. Viņi taču te nākuši ar savu pārākumu gadsimtiem! Ar mocīšanu. Paši ar mocīšanu. Vai viņus drīkst žēlot? Vai drīkst maz skatīties tajās lūdzeju acīs? Virsnieks spēlē, viņam ir balts ārsta

uzsvārcis. Viņš varbūt ir redzējis vēl baismīgākas ķermeņu kaudzes nāvē. Viņš varbūt nezina vairs, ko citu darīt. Viņš varbūt cenšas glābt vismaz dvēseles tiem vīriem, ko Hitlers pazudinājis? Bet varbūt viņš bija viens no tiem, kas bija audzis izsmalcinātas mākslas un trula necilvēciskuma sadurē?

Māsiņas vēl nezina. Viņas tikai drūmi jūt. Viņas nezina, ka arī Cesvaines baznīcā spēlē, ka arī otrā pusē spēlē, ka abpus frontes linijai ārsti asinsplankumainos, baltos tērpos vairs nevar glābt. Vairs nevar paspēt.

Nupat lielgabalu kanonāde pie Ērgliem, Odzienā, Vietalvā atkal iedudinās. Ko viens ārsts šobrīd var izlīdzināt, kad izlīdzinājumu prasa vesela šķiru vēsture! Neviena ūdens krūze šobrīd te vairs nepalīdz, neviena morfija šprīce, jo morfiju jau izlietojuši nojukušie ārsti paši sev. Palicis tikai abstraktais Bahs. Varbūt otrā pusē tas ir Šostakovičs. Jā, vēlāk filmās mēs redzēsim, ka tas ir Šostakovičs. Jā, vēlāk nāks dzirdams, ka tur bijis Šostakovičs. [..] Bet māsiņas neko vēl nezina par Šostakoviča simfoniju, nezina arī vēl īsti, par ko mirst, par ko kur mirst, un nezina vēl savu likteni. Kuru paņems līdzī, evakuējot zaldātus, kuru bēgot nošaus. Kura caur "dīpišu nometnēm" nonāks Amerikā, vēl kura cietīs smagi kā "fašistu brūte". Un kurai šis rūgtais kauss ies secen un viņa piedzīvos laimīgus bērnus, kuriem būs jāsāk no gala, jāliek jauni jumti, jauni eksāmeni un jaunas zvaigznes pie atloka.

Madliena ir ierakstīta šajā celtnē. Ierakstīta kā ESM atmiņas rullī. Līdz sīkumam. Un nelaimīgs būs tas cilvēks un tas nams, kas stāvēs šajā likteņvietā, ja šī vieta kādreiz tiks nojaukta un apbūvēta par jaunu. Nelaimīga ne tāpēc, ka šī vieta būtu slikta, bet tāpēc, ka vēsturiskās enerģijas lauks, ko tā uzkrājusi, ir pārdabiski spēcīgs un ikdienišķam cilvēkam nav ilgi izturams. Mēs te varēsim atnākt uz koncertu, mēs te varēsim atnākt uz gleznu izstādi, bet tas būs tikai mazs, stiprs laiciņš, ko mēs te pavadīsim. Bet visu — šo vēstures kodolspēku — mēs nemaz negribam ikdienā just. Tas sasaistītu. Tas neļautu mums brīvi priecāties. Taču centrā mēs viņu atstāsim. Un laiku pa laikam uz viņu apskatīsimies.

Ir 1982. gads.

LUPATU SEGA IR TESTAMENTS

Kur paliek sliekas, kad cilvēks kļūst gudrs? Vai ir labi, ka cilvēks kļūst jau tik gudrs, ka pazūd sliekas?

Kur paliek sienāži, kad cilvēks iegūst augstāko izglītību? Vai ir labi, ka sienāži paliek tikai bilžu grāmatās?

Cilvēka dzīves jēgas meklējumi... Meklēja Jorģis. Aiz mīlestības viņš noraka kalnu. Viņam tas bija viegli un iznāca skaisti. Brenča jēga bija radīt ģenētiskas galējības: māksliniekus, mīlniekus un plītētājus. Dažreiz viņam izdevās skaisti. Baložu Dāvis sludināja neuzvaramu taisnību, viņš netika uzvarēts, viņš palika ar savu taisnību, kas stiprāka par apstākļiem. Indriķis Straumīte nebija tik stiprs, viņa svētajās dusmās — iespējams, ka vairāk bija dusmu, — mazāk svētuma. Piektā gada ugunis viņu "novāca" — vai nu viņa pārkaitinātie vācu muižnieki atriebās, vai tikpat svētās dusmās viņu kā melnsvārci viņsaule aizraidīja melnās sotņas nokaitinātie revolucionāri, mēs nezinām. Bet viņa stiprā gara sauciens pēc cilvēciskuma ir palicis un paliek visos Plāteres, Aderkašu un Latvijas ielokos. Tie ir tie redzamākie. Jā, un, protams, komponists Kažociņš. Kad pienāks tas vakars, kad jauniedibinātajā koncertzālē Madlienā sanāks pilns ļaužu — no tuvienes un tālienies, no Rīgas un no Ogres — uz Kažociņa pirmo lielāko koncertu, tad jau redzēsim, kāds liels vīrs viņš ir bijis. "Kā gulbji balti padebeši iet..." Ja mēs to saprotam, tad noņemsim cepuri gulbju, baltu mākoņu un šo vīru priekšā!

Paies vēl laiks, vēl, un redzams būs arī direktora Beļavnieka rēķinu iznākums, pagaidām tas vēl ir vienādojums ar trim nezināmiem, kurā daudz maz atrisināts ir tikai viens — x . Tātad: x = aktuālais sabiedriskais iznākums; y = iznākums katrā personā, personībā; z = iznākums Lielākajā Laikā, Lielākajā Telpā. Āmen.

Bet tik un tā — neizsakāmi laba aust diena — kā balts papīrs! Neizdziedami gaiss ir pilns — kā mēma cilvēka dziesmu svētki! Savīst karnevāli un siena vāli, bet gaiss neizsakāmi pārvēršas un pārtop marles saitē uz ievainojumiem.

Un lidmašīnu baltā svītra augstu debesis ir kā gara lūgšana pēc miera.

Kāpēc darbi noveco? Kāpēc darbi kļūst vecāki, aplamāki, iestāvējušies, smako, sadalās, kļūst nožēlojami, mūsu necienīgi, kāpēc mēs nu jau viņu dēļ kaunamies? Kāpēc darbi noveco?

Tāpēc, ka cilvēks pats kļūst jaunāks.

Bet jaunāks viņš kļūst, kad viņš meklē jēgu. Ne problēmu. Ar problēmām mēs novecojam, jo problēma mūs apstādina, bremzē, sanervozē mūsu laiku. Tikai jēga uztur jaunu!

Problēma aizķeras pie nepadarītā, problēma ir bebrs, kas ceļ upē aizsprostu pats sevis pēc.

Zemnieks strādā un nepārtraukti kāpina pieaugumu. Viņš ir mazo darbu varena. Viņš ir pacietīgā kāpinājuma gudrais. Viņam ir mazās pakāpenības jēga. Zeme evolucionē ar mums reizē! Mēs evolucionējam reizē ar zemi. Mums nav nozīmes izlēkt! Nav nozīmes izlēkt no zemes gatavības ritma. Kukurūzai ir savs nobriešanas laiks un govij — savs atnešanās laiks. Tā arī zeme nevar izlēkt no gravitācijas spēku lauka, un tā tad ceļi ir jālabo! Nekādi lietraktori nekādu industriālu lielražošanu neatnesīs, pa grāvjiem stīdami. Ceļu nevar uznest debesis, tas ir jālabo tepat dubļos un bedrēs.

Bet tik un tā — neizsakāmi laba aust diena — kā balts papīrs! Un laikraksti publicē "Jauniešu domas par mīlestību un stipru ģimeni". "Cik patikami vakarā sēdēt pie viena galda." Tā kopj galda ideju. Rudenī Viļņā bija Baltijas jauno gleznotāju triennāle, un šajā trīstautu jaunajā izsalcienā visskaistāk izsalcās mūsu meitas, mūsu gleznotājas — ar bērniem! Tā pat nebija bērnu problēma, bet jēga, bērna tuvums. Tā kopj bērna ideju.

Tikai jēga atjauno. Tikai jēga!

Un tad man ienāca prātā kaut kur mītiskajā literatūrā lasītais par cilvēku atkalatdzimšanas likumībām.

Ja cilvēks, dzīvodams savā tautā, pie tās ir saistīts ar negatīvām emocijām — ienīst, apskauž, nicina, nenovīd —, viņam atkal un atkal ir jāpiedzimst šajā pašā tautā, kamēr visus traucējošos apstākļus neuzvarēs ar simpātiju, mīlestības

un labās domas spēku un neiznīdēs savā raksturā negācijas. Un, kad es iedomājos, ka visiem apvainoti niknajiem, pazaudējuši īgnajiem, nepiepildīti uztrauktajiem, apātiski ciniskajiem atkal un atkal jānāk atpakaļ mūsu nelielajā tautā, tad gribot negribot roka ceļas darīt visu un mēle sludināt, lai dabūtu vairāk baltās krāsas mūsu dzīvē. Lai šis negatīvo domu un emociju kamols uzsūktos ātrāk un nebojātu atkal atdzimstošās paaudzes. Lai mēs neaizietu nekad no dainu gaišās gudrības, kurā tik labi iederas jēdziens "kultūra", tulkojumā "gaismas kults". Kaut arī šis vārds dainās nebija pazīstams, pati gaismas kulta būtība ir dainās visur un vienmēr.

Un tā nu es meklēju gaismas spējīgus, ziemcietīgus cilvēkus. Man vajadzēja visu audumu, visu — no stūra līdz stūrim. Viss šis lupatu deķis, kur ieaustas strēmeles no vecāsmātes sagrieztās parķa jakas un no mazmeitiņas neilona zeķēm, vēl no kara laikiem palikušā izpletņu auduma un no zaldātiņa "gimnastjorkas".

No kožu saēstas krepdešina kleitas vēl no veciem laikiem. No tā sintētiskā auduma, ko daudzi dullie plēš nost no importētajām sintētiskajām drenu caurulēm un tin autos, ierakdami drenu caurules jau nelietojamās. Strēmeles no vecajiem lozungiem, ko no kultūras nama atstiepusi apkalpotāja Anniņa. Visas lupatiņas, ko vecmāmiņa Vēsture mierīgi un nesteidzoties šķērē kopā. Dažreiz viņa nemaz neļauj drēbei novecoties, griež kopā, it kā viņas uzdevums būtu tieši tikai šis lupatu deķis stripu stripām. Tā viņa ātri vien sagrieza kukurūzas drēbītes un koksagīza drēbītes.

Lupatu segā vai, kā agrāk teica, zirgu deķī ir ieausta Vēstures griba, tas nav tikai tā — vecu māmiņu čaklo roku darbs. Viņas, vecās audējas, vienkārši ir pēdējais postenis, kam Vēsture uztic iešifrēt viņas dokumentus. Lupatu sega ir dokuments. Tikpat nozīmīgs kā Teherānas sēžu protokoli, kā Nirnbergas sēžu protokoli, kā Rīmju hronika, varbūt pat kā Hermesa Trismegista bauslības galdiņi.

Tajos redzams, kā caur mazo manifestējas lielais, kā ģimenes hronikā saduras pasaules idejas. Te blakus ieausti

Pilsoņu karā aizgājušu divu brāļu pretinieku skolas laika frencīši. Te mantkārīgā lupata ieausta blakus pieticīgam audumiņam, bēgļu baiļu drebulim blakus lozunga drēbe "Lai dzīvo!". Viena nakts brīnumu saldpilna zīda zeķe. Viena baismīga rinda no nošauto ebreju drēbēm. Un vienas nomušītas latvju meitas tā arī pamestie pūra gabali. Ja tu māki lasīt, tu vari raudāt. Tu vari nopūsties un tālāk nelasīt. Bet tu vari arī atvest bērnus un mācīt tiem lasīt lupatu segas. Kaut kādā veidā lupatu segas ir mūsu tautasdziesmas.

Vai tikai lupatu segas nerodas no lielas skopulības?

Es saprotu jautājumu. Mēs visi zinām, ka veci cilvēki nelabprāt šķiras no vecajām, pat nolietotajām mantām. Tas ir saprotams — lietas staro, tajās iedzīvots pašu mūžs, tās ir apgarotas. Un veci cilvēki tās nelaiž prom no sevis. Un tad viņiem prasa: vai tu ņemsi tās zārkā līdzi?

Mulķis tāds vecais, kas domā, ka viņa novalkātās panckas var dēlam vēl derēt, un glabā tās bērniem.

"Man dēli, man manta," mulķis sūrojās. — Kādi tev dēli, kāda tev manta, ja pats tu sev nepiederi?"

(Dhammapada. Nodaļa par mulķi.)

Gudrs ir tas vecais, kas veco ieaуз jaunajā. Sagriež un ieaуз. Vecāsmātes jaunā lupatu sega ir testaments. Mācies tik lasīt!

Ir 1982. gads.

LAIKS

Tas ir laiks, kad mainās lauksaimniecības pārvaldes sistēma — no administratīvās uz ekonomisko pārvaldi; kad partneriem šādas attiecības ir ekonomiski izdevīgas, vajadzīgas un patikamas, ziņo televīzija. Tas ir laiks, kad kolhoza "Ādaži" vieszinis (bet viņiem tur vienmēr pilns ar viesiem un ārzemju ekskursantiem — tuvu Rīgai!) var stāstīt bez lielišanās par vidējo kolhoznieka algu 238 rubļi mēnesī, par to, ka jaunam pārim, kas apņemas te iesakņoties ar vismaz diviem bērniem, atlaiž no mājas izmaksas 50 %.

(Tāpat arī strādniekiem ar 10 gadu izdienu.) Un 90 % no jauniešiem visi ir laimīgi, saka "Ādažu" vieszinis. Kā viņš to zina? Tik un tik... lapsu... Tik un tik... norku... Tas ir rudenī liels ieguvums sievietēm, viņš saka. — Kurām sievietēm? Pašu vai citām?

Tas ir laiks, kad Alūksnes rajons rāda sakopšanās paraugu, atjauno parku, atjauno dekoratīvos diķus, rīko sanāksmes ar Celtniecības ministriju tieši jauno ciematu būvvietās. Kad viņi iesāk "pensionāru talku kustību" ar apkārtnes kopšanu un arī saviem vecaudžu priekiem, "ceriņu ballēm" un "kritošo lapu ballēm". Mūs jau Ministru Padomē rāda, ka traki palikuši: citiem tādu nekur neesot! Bet kas mums par daļu, ka nav? Mūsu parkā ir dārgas skulptūras, oriģināli, mums ir savs skulptūru parks. Vienu nakti kādi garāmgājēji domājuši, ka dzīva dāma, bija aizvilkuši vienu līdzī. Bet atnesa atpakaļ.

Tas ir laiks, kad Rīga rīko milzīgas lietišķās mākslas izstādes, Rēzekne rīko Keramiķu dienas, latvju keramikas izstāde Maskavā izraisa izbrīnu par mūsu lietišķās mākslas meistarību, bet lauku ēdnīcās (mūsu sarkanā māla republikā!) pašu ļaudis ēd no melna alumīnija bļodiņām. ("Es atbraucu no laukiem, /Kur ēd no bleķa traukiem.") Tas ir laiks, kad laikraksti publicē laucinieku jautājumus:

"Sāka dibināties kolhozi. Tad Vestienas mazajā ceptuvītē cepa tik garšīgu maizi — rudzu maizi ar ķimenēm! To ēdām bez kāda pavalga.

Uzskatu, ka arī tagad laucinieki maizi cept prot. Un prot to izmantot racionāli. Bet pilsētnieki — neprot, mētā, izsviež daudz maizes atkritumos. Nav pareizi audzināti!

Bet ceptuvēs visa vaina tā, ka trūkst labu cepēju. Nav vairs cieņā šī grūtā, skaistā un cēlā profesija... Kāpēc?

Un galīgi nesaprotams kļūst jautājums, kāpēc tirgū nevar nopirkt istu lauku maizi, mājās lauku krāsnis ceptu maizi. Kaukāzā var, Vidusāzijā var, Moldāvijā var, kāpēc pie mums nevar?"

Tas ir laiks, kad cilvēki apjukuši dzīves fragmentārisma un nejut ciklu. Nesaprot apriti kopumā. Kritiķe pārmet filmas veidotājiem, ka "viņi vairāk raizējušies par notiekošo

ticamību katras atsevišķas epizodes ietvaros. Neizstrādāts palicis psiholoģiskais pamatojums visā notikumu gaitā.”

Nupat Dailes teātris uzved Raiņa “Jāzeps un viņa brāļi”. Brāļu cīņas un rīklrāvības ainas iznākušas ticamas, dzīvīgas — “katras atsevišķas epizodes ietvaros”. Arī sirdspasaules meklētājs Jāzeps ir paties — “katras atsevišķas epizodes ietvaros”. Bet lugai nav Jāzepa vadošā spēka “visā notikumu gaitā”. Nav garīgā iecentrējuma, ap kuru varoņiem, skatuvei, skatītājiem griezties. Ir gabaliņu Jāzeps, fragmentārais.

Tas ir tāds laiks, ka ne no kā bērzi uzreiz septembra beigās nomet lapas. Un tikai pati galotnīte deg nenomesta. Veci ļaudis tādu brīnumu neatceras: birztaļas deg kā sveces baznīcā — ar dzeltenām spīcītēm. Vai būs kāda ziema? Vai būs kāds labums vai nelabums?

Tas ir tāds laiks: ne no kā bitēm uznāk mēris. Ne no kā ozoli nedod zīles. Ne no kā nokalst vīksnas ar Eiropas sērgu. Ne no kā ievas dažus pavasarus apvilktas baltos kāpuru liķautos.

Tas ir laiks, kad Lielupē ZA Zinātnes namā notiek Vissavienības sanāksme par lizīna ražošanas problēmām. Par jaunu izejvielu izmantošanu šīm aminoskābēm, kas vajadzīgas mūsu lopbarībai. Maskava, Minska, Kijeva, Odesa spriež par oriģinālu iekārtu izveidi Līvānu eksperimentālajā biokīmiskajā rūpnīcā.

Bet tajā pašā laikā nenotiek neviens simpozijs, kas apspriestu jaunu bērnodārzu iekārtošanas primāro lomu šodienas lauku celtniecībā, saimnieciskajā un sabiedriskajā izaugsme.

Neceri uz Platona valsti, esi apmierināts, ja kaut drusku uz priekšu, un apdomā, cik maz pie tam iznāk, teicis Marks Aurēlijs. Bet cik labi, ka gudrākie republikas saimnieki saprot, ka šāda pakāpenība bērnodārzu celtniecībā ir ne tikai nevīžība un nolaidība, bet viens no tiešajiem un vistiesākajiem demogrāfiskās nepietiekamības cēloņiem mūsu republikā.

— Kadru nepietiekamību arī Pabažos radijs celtniecības pieticīgums, — ar priekšsēdētāju vienisprātis ir vietnieks Miervaldis Gleizups. Pati bezcerīgākā pagaidām ir doma par bērnodārzu.

Bet saimniecībā, kuras augšupeju grib panākt ar jauniešu spēku un zināšanām, risinājums ir jārod tūlīt. Tāpēc, runājot par celtniecību, par sadzīves apstākļu uzlabošanu, jaunais priekšsēdētājs jautājumu par bērnodārzu izvirza priekšplānā.

Pašlaik dažus mazuļus no Pabažiem, izpildot savstarpējā ligumā paredzētās saistības, var vest uz Limbažu rajona Skultes padomju saimniecības bērnodārzu. Taču tuvākajos gados skultiešiem pašiem šīs vietas būs vajadzīgas...

Bet Iljiča kolhozā un visā Tukuma rajonā ir izveidojusies patiešām satraucoša situācija — nevienai saimniecībai nav sava bērnodārza. Nav arī Iljiča kolhozā, tāpēc visas jaunās ģimenes, ar kurām man iznāca parunāt, zūdiņās — ja būtu bērnodārzs, gandrīz vai divkārsotos to cilvēku skaits, kas spēj grābt sienu. (Izcēlumi mani. — I. Z.) Palīdzīgu roku trūkumu ļoti jūt siena laikā, bet būs taču arī ražas novākšanas laiks, nāks bietes, nāks kartupeļi... Un vai tad isti vietā ir pārmetumi vecākiem, ka viņi izaudzina slaistus un promskrējējus, ja, jau šūpuli gulēdams, mazais nejūt saimniecības rūpi?... Bet Iljiča kolhozs ir ļoti bagāts ar bērniem, te ir arī vairākas daudz bērnu ģimenes. Un ne jau sveši — tieši šie puiši un meitenes, kas tagad melnām mutēm skraida apkārtnē, būs tie, kam jāgrābj siens citu gadā...

Ka tieši bērnodārza klātbūtne izšķir kadru lietas, liecina kolhoza "Uzvara" piemērs Bauskas rajonā — viņiem labu kadru pieplūdums sakrīt ar tādu dzimstības koeficientu, kāds nav nekur citur republikā."

Tas ir laiks, kad Latvijā lielo ceļu malās veidojas jauna, skaista ainava — meliorētie lauki. Ar koptiem tālumiem, bērziem un retiemi dižkokiem, ar Livānu mājiņu krāsainību un jauniem, apstādītiem ciematiem, bet tas ir arī laiks, kad jaunbūvēto ceļu malās veidojas jauni purvi ar nokaltušiem koku stubenīem: ceļu smagā būve aizspiež gruntsūdeņu āderes, bet jaunas noteces neviens neveido. Iet bojā lielas mežu platības. Vēl vairāk: Doles HES klātbūtne paceļ apkārtnes gruntsūdeni, un nu ir jāglābj Botāniskais dārzs no iznīkšanas. Daļēji to glābj ar ekstrā meliorāciju. [..]

Kā jūtas cilvēks paša pārveidotajā pasaulē?

Tas ir laiks, kad Latvijas enerģētika un lauksaimniecība pieprasa milzum daudz kūdras — TEC un pakaišiem, briketēm un eksportam. Sedas kūdras purvs, perspektīvi domājot, jau tagad jūt darbalauka trūkumu, un projektē sākt ekspluatāciju Taures purvā, kuras augu un dzīvnieku valsti aizsargā dabas Sarkanā grāmata. Pret āžiem dārzniekiem un rūpnieciskiem izsaimniekotājiem saceļas sabiedriskā doma. Cīņa turpinās.

Tajā pašā laikā meža zinātnieki izstrādā jaunus ainavu liegumu projektus — ļoti vērienīgus, ļoti vajadzīgus. Veclaienes ainavu liegums ir viens no skaistākajiem Latvijā, bet nav iespējams tajā panākt saimnieciskā režīma maiņu ne par matu. Nav mežzinim vēl juridiska pamata neizcirst turienes lielos egļu ainavu mežus. Nav kolhoza priekšsēdētājam juridiska pamata mainīt ražošanas profilu un pārāk stāvājās paugurainēs graudkopību nomainīt ar piekritīgāku nozari — aitkopību. Politekonomiskā un nepolitekonomiskā cīkstēšanās turpinās.

Tas ir laiks, kad uzrodas pavisam jauns jautājums: vai vajadzīga lauksaimniecības aviācija, ja Latvijā nav tai atbilstošu plašu lauku? Kad drīkst izmantot aviāciju, kā? Un tā jau ir saruna par mehanizatora ētiku: kad un kā vispār drīkst rīkoties ar pesticīdiem, fungicīdiem un citām indēm.

Madlienā biteniece saka: viņi tepat kaimiņu laukā smidzina, es izskrienu pie šiem, lūdzu — nerasiniet tagad, rasiniet vakarā to ķīmiju, bitēm pašlaik nesamais laiks, visas skrien pār jūsu lauku un pēc pusstundiņas pie skrejas čupām vien ir beigtas. Bet viņi — nē! Viņiem esot savs uzdevums.

Un studentīni arī tik daudzi saķimizējušies — slimo jau ar osteohondrozi savos jaunajos gados!

Tas ir laiks, kad saimniecībās vēl nav ieviesta satiksmes noteikumu zīme "Traktoriem iebraukt aizliegts" un paši saimniecību direktori nav spējīgi disciplinēt savus mehanizatorus. Stāmerienas parkā nokalst lieli vērtskoki izbrauktām saknēm tikai mehanizatoru (tātad arī saimniecības speciālistu) vainas dēļ. Bet vai tad tikai Stāmerienā? Daudz kur! Kastrānē jaunbūvētās divstāvu mājas 12 dzīvokļi raugās pa logu katru dienu uz pašu nokaltinātiem, varenim

kokiem un pamazām — baigi! — bet pierod. Un baigākais, ka bērni pierod un uzņem to jau kā normālu vidi, normālu dzīvi.

Tas ir "lielo kustību laiks", kad "mazās kustības" tomēr atrofējas. Tas ir laiks, kad celtnieki jaunuzceltas fermas spāru svētkos vairs nepūlas vīt vainagu, bet paceļ jumī tāpat kādu nebūt zaļu zaru. Un celtnieki, beidzot darbu, gandrīz nekur vairs nenokopj darba vietu — cementa javas kaste paliek ar javu līdz rītam, kelle vakarā netiek notīrīta, tā apķepusi piekalst.

Tas ir laiks, kad krāso virsū vecai, atlupušai krāsai, to nenoņemot, nepietepējot.

Tas ir laiks, kad ceļmalās uz pienotavu savācamās kannas stāv zemē, jo sētās vairs nav prasmīgu cilvēku, kas var uztaisīt kannām tiltiņu.

Bet tas ir arī laiks, kad atsevišķi saimnieki būvē ceļus, atjauno asinsriti. Un, kur sāk kursēt autobuss, tur pat vecajām mājām parādās jauni jumti. Tā dara Madonas rajons. Un viņi izrēķina, kur var atjaunoties tradicionālās, vecās šoseju līnijas, kur jāceļ jaunas, bet ciematus būvē atbilstoši šīm lielās kustības līnijām.

Tas ir laiks, kad žurnālisti runā līdz smieklīgumam nevarīgi un pat līdz bezkaunībai izvairīgi. Radio stāsta par pavirši apsētajiem laukiem, bet tieši tā vis nesaka. Saka: "Graudi smilšu virspusē", "Tas ir vēja darbs", "Un te nu cilvēkam jānāk palīgā", "Pareizāk, jālabo pieļautās kļūdas, nepārdomātais".

Izvairīgi.

[..]

Tas ir laiks, kad ZA valodnieki dialektologu ekspedīcijās vāc vietvārdus, lai pabeigtu akadēmiķa Endzelīna nepabeigto darbu "Latvijas PSR vietvārdi". Vietvārdus, ūdeņu nosaukumus vāc arī Ģeogrāfijas fakultāte, arī dažam meliorācijas vīram ir sava kartotēka, kur atzīmēt darba objektos māju pudurus, upju, tērcišu un citus nosaukumus. Padomju saimniecības "Nītaure" direktors dialektoloģijas studentus vasaras prakses laikā lūdz nākt palīgā ielu nosaukumu došanā jaunajam ciematam. Un valodnieki iesaka jaunajām ielām un mājām

vēlreiz dot skaistākos un jau izzūdošos veco saimniecību, pagasta daļu un vietējo vēsturisko kultūras darbinieku vārdus. Vai viņu padomi spējuši šitādam dzimtenes mīlestīgam pasākumam kādu pacilāt, to katrs var pārlicināties pats, aizbraucot uz Nitauri. Bet avīzes vēstījums par šīm ierosām ir skaists.

Šīs ierosas ir vajadzīgas. Jo ir parādījušās bažas. Vēl vairāk — vesela "bažu literatūra" par garīgu pašsaglabāšanos, bailes no garīgas piesārņošanās. Ir parādījušās "bailes no mankurta": bez garīgas atmiņas, bez mitu un leģendu gudrības, bez piemiņas vietu svētuma. Šīs bailes savos darbos izlīdzina un dabiskumā atkal ievie padomju romānisti. Belovs ar laucinieka dabisko senritmu jeb vienmērītmu, Astafjevs caur brāļošanās ar visu dzīvo radību, Druce un Aitmatovs ar uzticēšanos cilvēka pašgodīgumam.

Garīgumam vajadzīga paaudžu atmiņas saglabāšana. Tad zemīte vairs nav maziņa, nepavisam nav maziņa. Ja atbraukušie tautu draudzības festivāla ciemiņi skolā var iziet cauri šejienes vēstures kultūrlāņiem. Ja mēs zinām, ka tepat kapos gul' pasaulslavenais mākslinieks Kārlis Hūns. Ja no Krekstiņu mājām pasaulē aizgājis teicēja Baložu Dāvja dēls Pēteris, kas, tāpat kā tēvs, beidzis Rīgā garīgo semināru, bet Pēterpili, medicīnu un ķirurģiju studēdams, iestājies revolucionārā pulcīnā, ierīkojis nelegālu tipogrāfiju, 1896. gadā arestēts un notiesāts uz 15 gadiem katorgā, pēc tam darbojies Sibīrijas zelturpniecībā kā vietējo iedzīvotāju cienīts, taisns un apspiestajiem izpalīdzīgs cilvēks. No tēva reliģiozā ceļa aizgājis revolucionārā pasaulē.

Mēs zinām arī, ka netālajos kapos gul' Dostojevska mazmeitiņa, kas bijusi Cīruļu Roberta sieva. Un mūsu zemīte vairs nav tik maziņa, ja mēs zinām, ka Ogres rajona kultūras nama ansamblis "Ornaments" jau apbraukājis ar mūsu tautasdziesmām Sīriju, Irāku un brauks vēl daudz kur. Ja saimniecībā ir vairāki Ļeņina ordeņa kavalieri, viens no tiem — arī direktors Jūlijs Beļavnieks.

Ja te atbrauca tas "Litgazetas" korespondents ar visu savu nemākulīgo uzbāzību un gribēja kaut ko dabūt, bet neapjēdza — ko, un tā arī aizbrauca, neko nedabūjis. Pats

fakts, ka viņš atbrauca un no mums, "vienkāršiem zemniekiem", kaut ko gribēja izdiņģēt, pats fakts vien!

Tas ir laiks, kad apkārt skraida ātrie korespondenti, uzdod vispārīgus jautājumus un saņem nesvarīgas atbildes, arvien vairāk sabiedrisko domu republikas presē sāk veidot paši saimniecību vadītāji (Sovers, Lūlaks, Beļavnieks).

Nē, mūsu zemīte nav maziņa.

Jelgavas rajona kolhoza "Nākotne" Kalnaspīņu lopkopības fermas lopkopjiem pasniegts lidotāju kosmonautu vienības iedibinātais Zvaigžņu vimpelis par augstiem izslaukumiem 1982. gada sociālistiskajā sacensībā. Kompleksā, kurā no 400 slaucamām govīm ieguva 4703 kilogramus piena caurmērā no vienas govs. Un, kaut arī visā šajā apbalvotībā ir savs, varētu teikt, estrādiskais moments un savs anekdotisms, tomēr cilvēka ikdienā atveras lieli domāšanas tālumi, kāda vientuļa ferma divainā un negaidītā, gandrīz vai neloģiskā kārtā tiek sasaistīta ar Visumu, domāšanā ienāk jaunas kategorijas.

Vēl kaut kur ir zirgu apgrauztas slitas, piemēram, Vec-laicenē (tātad pastāv vēl "saimnieciskais zirgs"). Bet nekad vēl Latvijā tāds vēriens nav bijis jāšanas sportam, starprajonu jāšanas sacīkstēm, gan nekvalificētu un zinātniski neizglītotu treneru vadībā, bet tomēr. Pašdarbība.

Tas ir laiks, kad stāvbāra augstgaldiņiem Rīgas lidostā izskrūvēti (nočiepti!) skaistie dizaina niķelētie stienīši, kas domāti portfeļa vai somiņas uzkāšanai, kafiju padzerot. Ak, tie ir tik kārdinoši glīti! Nu palikuši tikai daži.

Un milzīgi ābeļu dārzi vēl ar pirmskara šķirnēm paliek nenovākti, un arī āboli nevienam nevajadzīgi sapūst. Visi tā cīnās par materiālo priekšnosacījumu radīšanu mūsu sociālistiskajai sabiedrībai, ka aizmirsuši elementāru ētiku — ābelei ražu nolasīt. Stāv māmiņa lielā, hektāriem lielā, dārza malā kaut kur kolhozā Tukuma tuvumā un brīnās. Brīnās un skaita. Skaita tautasdziesmu un nopūšas.

*Visi mani bāleliņi
Putrīnā apslikuši;
Mani vienu atstājuši
Putras ballas maliņā.*

Ak šausmas, ak šausmas! Ja var pat salmus nodot valstij palīdzībai citiem cilvēkiem, vai tad nevar nodot valstij arī ābolus?! Bet veikalā šajā pašā laikā tukumnieki pērk importētos ābolus no Polijas, starp citu, daudz negaršīgākus.

Nē, tā nav vis, ka neviens nesaprot, kur ir manta. Daži sveši spekulanti visu vasaru lielajā Pietukuma dārzā nekontrolēti vāc ražu, vāc un vāc un nevar novākt, ved un ved uz Ļeņingradas tirgu un nevar vien aizvest.

Tas ir laiks, kad, no valsts gaidot lielos ceļu būves projektus, saimnieki aizlaiž nebūtībā mazos lauku ceļus un tie kļūst izbraucami tikai traktorām. Vidējais transporta ātrums uz 3. un 4. kategorijas ceļiem samazinās līdz 15—20 kilometriem stundā. Izmuļļātajām, vecajām ceļu līnijām paralēli tiek vilktas trīs un pat četras jaunas patvaļīgas līnijas un cilpas, izbraukti tiek sējumi un zālienes, ganības un pat kartupeļu lauki.

[..]

Vēl un jau. Jau un vēl. Nav vēl tālredzības. Un ir jau mazliet par tālu izsaimniekots.

Tas ir laiks, kad Valsts lauksaimnieciskās ražošanas tehniskās nodrošināšanas komiteja — LRTNK — nekādi negribēja, ka to sauc vienkārši par "Lauktechniku". Tad ļaudis sāka sūdzēties par valodniecisku, nē, nevalodniecisku vardarbību, uztiepību, un beidzot ieviesās šis vārdiņš — vismaz saprotams — "Lauktechnika".

Bet, kamēr cīnījās par nosaukumiem, aizmirsa strādāt, un automašīnu izmantošanas koeficients nobrauca neticami zemu — 56 %. Ja cīņa būtu bijusi vairāk tehniska nekā lingvistiska, nebūtu bijis rudenos talkā no Autotransporta un šoseju ministrijas jāsūta uz laukiem ik gadus ap 400 automašīnu.

Tas ir laiks, kad zinātniskā pieredze nespēj kompensēt empīriskajā pieredzē izzūdošo, saka lektors, un mums nav pamata viņam neticēt. [..]

Bet zinātnieku ieteikumi kavējas papīros.

Cīņa turpinās.

Tas ir laiks, kad PSKP Centrālā Komiteja izsaka nosodījumu tām instancēm, kuras ignorē zinātnieku darbus un ieteikumus un zinātniskā doma nu atkal reiz sarosās cerībā izsisties cauri birokrātiskajiem papīru kalniem un kaut kā pietikt klāt praksei un ražošanai.

Tas ir estrādes palu laiks, kad lētas intonācijas un motīvi iziet no gultnes un pārplūdina ne tikai pilsētas bezsakņoto publiku, bet arī laukus, fermas un kultūras namus. [..]

Tas ir laiks, kad mūsu teātra stiprākā kritiķe Lilija Dzene jau norāda, ka TV pārraides ir palikušas bez režijas un esošā režija bez kritikas. Bet tā taču ir vesela gaumes industrija! Neierobežotā metienā!

Jau Raimonda Paula visnotaļ piepildītie koncerti savā laikā kaitināja gaumīgāko publikas daļu ar labas režijas trūkumu. Bet nu nāk un nāk ansamblī arvien izvaļīgākā stilā, arvien bezgaumīgākā vaļībā un vienkārši dara, kā grib un kā māc. Bez mākslinieciskas vadības, bez pārredzošas gaumes un pagaidām bez kritikas. Pat gada noslēguma tradicionālajā "Mikrofonā".

Tas ir laiks, kad mākslinieki pavisam brīvi izbrauc uz laukiem papelnīties ar atvieglotu programmu, ar atvieglotu stāju, ar atvieglotiem jokiem — kā jau "atvieglotai publikai". Bet honorāri ir diezgan smagi, tie tiek pat pieprasīti jau iepriekš. Nevienam atsevišķi it kā nevar pārmest, visi ir lāga puikas, visas ir feinas meitenes, bet — objektīvi, objektīvi — visi kopā strādā gaumes pagremdēšanas virzienā. Saka: bet mums pieprasa jokus, viņiem patik uzspēle! Taisnojas, aizmirsdami savu mākslinieka sūtību — celt, nevis gremdēt. Un par naudu nemaz nerunāsim, aploksnes ir biezas.

Re, tādā veidā arī dežurē vēl šī apsaukšanās — "lauķis!" — gan citā stilā, bet tāds pats vien nesmukums iznāk.

Ja tā padomā, kas ir režija no saimnieka viedokļa — tāda pati darba organizācija vien ir. Ko tad tu, draudziņ, tāds nesakopies un nesavācies lien cita sētā naudu pelnīt?

Tas ir laiks, kad radio ziņo: Liepājas rūpnīca "Sarkanais metalurģis" saražojusi metālu tik daudz, tik daudz! Tik

daudz, ka katram Latvijas iedzīvotājam iznāk pa 200 kilogramiem metāla gadā... Ne to viens cilvēks var pacelt, ne panest. Un nepanes arī. Jo vairāk metāla, jo cilvēks nespēcīgāks. Paradoksāli, bet tā ir. Cilvēciski visnespēcīgākie izrādās tieši traktoristi. Ja traktorists nav sevišķi gudrs, viņš traktora spēku pieņem par savējo. Rodas īpatnēja tehniska lieluma mānija, kas iedibina pati savu iluzoru hierarhiju pēc mašīnu jaudām: kam stiprāka mašīna, tas svarīgāks; kā viņš teiks, tā būs.

Latviešu pasaku Kokurāvējs un Kalnustūmējs sāk izlaisties laikmetīgi tehniskā huligānismā: pakalniņu — pa tīro, likumā — pa taisno, kociņu ceļmalā — lai nestāda — traucē!

[..]

Kolhozs "Lāčplēsis" vēro, vērtē, meklē ik gadus atkal savus prēmējamus aktierus, braukā pa teātriem, "dežurē", "kontrolē" no savas gaumes un savu simpātiju viedokļa Latvijas teātri. Atkal gaumes skola! Bet Rojas zvejnieku kolhozs pavisam negaidīti pārsteidz visu republiku, iedibinot Pastariņa prēmiju par labāko darbu bērnu literatūrā.

Bagātākās saimniecības jau ieslēdzas, veicinoši piesakās visas republikas kultūras dzīvē. Tā ir jauna un vēl nebijusi parādība mūsu kultūras vēsturē.

[..]

Tajā pašā laikā uz Dailes teātra skatuves dramaturga Paula Putniņa lugā parādās ideālvaronis Leonards Bērtulsons, kas neielaižas nekādos šaubīgos saimnieciskos gājienos ārpus noteiktās politekonomikas un piedzīvo izsmieklus un necieņu — ideālcilvēks neiztur ikdienas eksāmenu. Lasītāju konferencē tauta jautā: kāpēc uz nākotni vērstie skaistie principi tik maz noder tagadnes uzlabošanai? Kāpēc pastāv vārdu un darbu mūžam nekrustojošās paralēles?

Un paradokss ir tāds, ka daļa sabiedrības sāk vainot pašu Bērtulsonu: par pāridealizētu pašmērķību.

Bet šī grāmata ir uzrakstīta par Bērtulsona līdziniekiem šur tur un daudz kur Latvijā. Un vīri zina stāstīt par idejiski izturētiem saimniekiem, kas nepaļaujas ne zemākstāvošam, ne augstākstāvošam konformismam.

Tas ir laiks, kad arvien retāk ir tā, ka pie kopu akas, teiksim, sabiedriskās, kāda laba cilvēka jau iesmeltais spainis — kā labvēlīgs žests — tiek atstāts citam kādam nākamajam. Bet nākamais izlej spaini — un viss! Aiznākamajam neiesmeļ.

Tas ir laiks, kad kilometru stabiņiem vairs neatjauno ciparus un ceļa malās vairs neizcērt krūmājus paredzētajā sešu metru zonā. Kad Latvijā ātraudzīgajai produkcijai stādītie papeļu stādījumi ceļmalās, alejās un līdzenumu vējlauzējās zonās netiek izcirsti pēc paredzētajiem 25—30 gadiem, pāraug, kļūst nederīgi koksnei un piesēklo, piepūko, aizdambē pilsētas kanalizācijas sistēmas un laukos piesēj pļavas nezāļveidīgiem papelēniem.

Kad tikai visbargākie saimniecību vadītāji var panākt, ka ciemā ceļmalas tiek izpļautas no nezālēm. Kad saimniecību centri bieži vien atgādina mazas ellītes vai lūžņu noliktavas, tankodromus vai bēgļu pagaidu novietnes.

[..]

Bet tas ir arī laiks, kad laiku pa laikam un arvien biežāk kāds kolhozs izsludina konkursu par ciemata centra projektu, par atsevišķu ēku projektiem. Laukos ienāk modernā arhitektūra. Taču tā ir pilsētnieciska. Tā nedomā vēl par laucniecisko darba riti, par iesakņošanos dabā, par zemnieciskās arhitektūras labākajām, simtgadēs pārbaudītajām celtniecības tradīcijām.

Tas ir laiks, kad Rīgas ielas darbadienas laikā ir pārpildītas nestrādājošiem cilvēkiem, bet arī laukos tādā darbaroku trūkumā slaistu saradies milzum daudz. No Liepājas rajona raksta:

"Jārunā par makšķerniekiem, kuri izlaupa kolhoza zivju diķus. Viņi sakās cienām makšķerēšanas sportu, bet, kas ciena makšķerēšanu kā sportu, tas zivju diķi nemakšķerē. Šie ļaudis ir savairojušies kā sēnes pēc lietus. Ar katru gadu trakāk. Ne mūsu saimniecībā vien, bet visā rajonā. Kolhoznieki brauc pa diķi un baro zivis, bet šitā saime sēž gar malu un velk jau ārā. Visvairāk mazās karpas, kurām 10—15 cm un kuras sver 100—200 g. Šī nodarbošanās sākas no pavasara tūlīt pēc zivju ielaišanas.

Mēs, kolhoznieki, to uzskatām par sabiedriskā īpašuma izlaupišanu. Tad jau var iet siltumnīcā noraut kādu gurķi vai arī fermā pakert kādu labāku jēreli šašlikam."

Tas ir laiks, kad Rīga, sniegam nokūstot, atrodas tādā atkritumu un sametumu biezumā, kādā vēl nekad nav bijusi. Kad no jumtiem gāžas sētnieku nenotirītais ledus un pēc varbūtības teorijas dažam labam lemts mirt.

Bet tas ir arī laiks, kad blakusrepublikā Lietuvā viens gudrs Baltijas kritiķis Vītauts Kuņiļus no intelīģences pieprasa, lai diskusija par romāna mākslu pāraugtu diskusijā par sabiedriskās domas stāvokli. Jāsaka, ka pie mums "Literatūrā un Mākslā" tāda polemika jau notika, bet arī tā neatbilda Vītauta Kuņiļus augstajām prasībām pēc dzīves un mākslas koppatiesības. Te nu seko šo prasību pārstāsts.

Vai uz sadzīves slāni krīt nemainīgo vērtību stars? Vai romāna varoņiem, izņemot gudru spriedelēšanu, ir arī kādas īstas, nepārtraukti urdošas un verdošas psiholoģiskās dzelmes? Vai šeit paveras cilvēka eksistences traušlums un jēgas skaistums, melnā pretstatu aiza, esamības bezgalīguma punktētā linija (ziedošu kalmju, zvaigznes, mīlestības nepieciešamība)? Vai autora klātie, viņa viedoklis, viņa runas tonis izstaro vismaz kaut kādu gara gaismu?

Joprojām gaidām nacionālo romānu, kas aptvertu mūsu vēsturisko pieredzi, izkristalizētu mūsu domāšanas veidu un izturēšanās savdabību, izaugtu no mūsu kultūras tradīcijām un taptu par sintēzes aktu. Lirika un novelistika ir daudz tuvāk mūsu nacionālajai esamībai un mentalitātei nekā romāns, kas klusiņām to vien kāro, lai tiktu tulkots Berlīnē, Prāgā, Sofijā.

Tas ir laiks, kad arī kinokritika pieprasa filmās dzīves kolorītu, aprakstu, vidi, situāciju un detaļu precizitāti.

Tas ir laiks, kad parādās Nikitas Mihalkova filma "Radi". Un parādās pie mums gudrs kritiķis — Ābrams Kļockins, kas to sajūdz ar ikdienu.

"Vai gan mēs ikdienā, sastapdami tādu Mariju Konovalovu, ieraudzītu vēl kaut ko bez viņas uzkrītoši smieklīgās uzvešanās? Bet mēs te skatāmies uz viņas izdarībām un, protams, smejamies. Taču vērojam ilgi, pamazām pierodam pie viņas,

tā sakot, stila, atliek laika padomāt. Par viņu? Jā, arī par viņu. Ne par to, kā viņa rikojas, bet — ko viņa īsti grib? Un faktiski viņa grib kaut ko pavisam dabisku: lai cilvēkam, ja viņam ir jābrauc, būtu iespējams mierīgi nopirkt biļeti, lai svešam virietim neliktu braukt vienā kupejā ar sievieti, lai meita nesmēķētu, lai nesabruktu ģimene, lai cilvēki nenodzertos, lai viņu nepamestu vienu pašu likteņa varā utt. Kas tad te smieklīgs? Varbūt tas, ka mēs par to visu smejamies, ka tas, izrādās, var likties smieklīgs? Kas tad ar mums ir noticis? Galu galā domāt tomēr iznāk par mums pašiem.

Nezinu, kādas domas kam radīsies, taču esmu pārliecināts, ka pats šis process ir ne tik daudz filmas, cik mūsu pašu ieguvums. Protams, mēs esam ļoti atšķirīgi, taču dzīvojam vienā laikā, mums ir kopīgas rūpes, varbūt kaut kādā (un visai būtiskā) veidā visi tie tur, uz ekrāna, un arī mēs, zālē sēdētāji, esam radi?"

Un tas ir laiks, kad ar saimnieka ziņkārību un speciālista ieinteresētību kolhozu priekšsēdētāji un padomju saimniecību direktori seko katram PSKP Centrālās Komitejas ziņojumam, katram referātam plēnumos, katram saimnieciskam vārdam, kas nācis saskaņā ar zemi, ar tautas gribu, ar radošo jēgu. Viru valodās blakus referātu "jaunvārdiem" — "papuvs", "āboliņa sēklas" — savu nopietnību neatlaiž likteņa šķirējs — vārds "miers".

Visādi iet. Visādi.

Es neņemos nosodīt, es cenšos atturēties.

Jo nosodīt visas tautas visos laikos ir atļāvušās tikai galējas nepieciešamības gadījumos. Bet galēju mēru lietošana prasa dziļu un vispusīgu iepriekšēju apdomāšanu un analīzi. Senatnes gudrie saskatīja nosodījumā tādu bīstamību, ka mācīja: nenosodiet, lai netiktu sodīti. Jo nosodījums ir saistīts ar visādām negatīvām integrālām bioenerģētiskām programmām, bet šādas negatīvās integrālās programmas ar negāciju nēsātāju var ļoti neapbrīnināmi "pašizreķināties".

Un tā nu es saku kā Beļavnieka mamma: nevarētu teikt, ka tas cilvēka mūžs diez cik garš, bet visādi var izdzīvoties.

PAAUDŽU MAINA

Notiek paaudžu maiņa. Un presē, televīzijā, sapulcēs, vienkārši kaut vai kompānijās jau mazāk dzirdamas dabiskas vīru runas. Tāpēc ir vērts piesaukt katru, pieminēt ikvienu, kas mācējis ar cilvēkiem runāt no dzīves un pieredzes. Es piesaucu atkal kombainieri Jāni Ciekuru no Vijciema.

"Agrāk Vijā pat ūdensrozes ziedēja. Tagad — tāds strauts vien ir. Mēs taču nedrīkstam domāt par sevi vien! Kā tad dzīvos tie, kuri nāks pēc mums? Kur viņi peldēsies, kur ūdensrozēs skatīsies, ja ne savās tēva mājās?"

Jo tieši te taču ir palikušas viņa pēdas. Te pāri gājusi viņa sējmašīna vai traktors, varbūt šo lauku viņš plānojis, varbūt tā auglibu aprēķinājis... Kur gan citur vēl tik labi var redzēt cilvēka pēdas kā viņa paša nokoptā laukā!

Pasaulē tomēr, lielās līnijās raugoties, ir gan skaidriba, gan līdzsvars — pēc pavasara vienmēr nāk vasara, un tad ir rudens...

Man liekas, pietrūkst liela, stipra cilvēka. Ir jau tā itin jauki lasīt humora pilnus darbus, kuros lauku cilvēks parādās vairāk no jautrās puses. Viņš reizēm gauži jocīgi runā, jocīgi izrikojas, un mēs pasmejamies — nu, gluži kā dzīvē!... Ar ko dzēra, kur un kā dzēra, un kas no tā visa iznāca.

Bet mani pārņem pavisam cita cieņa pret autoru, ja redzu tādus darbus kā dokumentālās filmas par Edgaru Kauliņu. Lai darba pamatā būtu liela doma, lai to nestu liels un stiprs cilvēks! Tad arī mēs vairāk censtos tādi kļūt. Jo lauku darbā un lauku dzīvē, lai cik jauki būtu to skatīt no jocīgās puses, ir vairāk nopietnības un pamatīguma, nekā pierasts lasīt un redzēt.

Es piekrišu tiem, kuri saka: mehanizatora profesija laukos ir galvenā. Bet nevaru piekrist tiem, kuri mehanizatoru grib iztēlot par visvarenu kungu un noteicēju, kuru reizēm vajag lūgties, kurš dažkārt var "plostot" un nedēļu nerādīties darbā, un viņam nekā... Nav jau nekāds noslēpums, ka mehanizatoru vidū ir izplatījies dzeršanas netikums. Žēl, ka to jau sāk uzskatīt gandrīz vai par profesijas pazīmi. Laikam taču tas

nav nejauši, ka mūsu saimniecībā — pirmajā republikā — ir nodibināts jauniešu atturības klubs.

Lauku brigādē mums vairs nav neviena jaunieša... Tikai cilvēki gados. Ko darīsim, kad viņi aizies? Skumji, kaut vai par tiem pašiem zirgiem. Lauku brigādē audzē dažus zirgus, bet nav neviena, kas tos iebrauktu. Neba vecas tantes to darīs. Un tā nu zirgam jau pieci seši gadi, bet stāvē neiebraukts."

Visos šā vīra izteikumos ir lielā rūpe un mazā rūpe — nedalāmi. Tā nav ražošanas atskaite, bet piederības atskaite. Tā ir laucinieka pašapziņas atskaite. Jānis Ciekurs kopj principu. Svēts ir zemkopja darbs. Un svēts tas jāuztur. "Skaisti dzied lakstīgala Rīgas torņa galiņā." Bet ir vēl cita tautasdziesma, no lauku puses:

*Nāciet šurp sidraboti,
Mēs zeltīti neiesim.
Mēs zeltīti neiesim
Savu zeltu birdināt.*

"Un nav ko brīnīties pilsētniekam, kas rauc degunu — biļetes Rīgas teātros nevarot dabūt, visas laucinieki izpērkot. Tas arī ir taisnīgi, jo — vai pilsētnieki ir padomājuši, kā jūtas, teiksim, kombainieris, kas visu dienu, no saules līdz saulei, raujas pa lauku, ja turpat blakus vaļoņas un atvaļinājuma priekus bauda stiprs un veselīgs pilsētnieks?..."

Par Jāni Ciekuru un viņa tipa vīriem var teikt, ka viņi dzīvo tautas sakāmvārdā "Darbs dara darītāju". Un savu vērtību apzinās. Bet kas notiek, kad cilvēks savu lauku darba vērtību neapzinās? Gluži vienkārši — tad "darbs nedara darītāju".

Latviešu valodas vārdos novērojamas tādas interesantas sakarības, kas liek ar bijīgu izbrīnu ieklausīties. Tikums — tikt, likums — likt. Likums? Likums tikai liek un pavēl, pašā vārdā nav vēl uzrādītas nekādas garantijas, ka izpildīs, izdarīs, veiks. Bet ar tikumu var tikt (tapt, kļūt), notikt, ietikt, pārtikt, dzīvot iztikuši, var patikt, kas jau ir kādas vēl lielākas tikšanas sākums, katrā ziņā var vismaz iztikt, izdzīvot. Šis no sanskrita atpazīstamās fonētiskās grupas izsaka dziļu kopuma nojēgu,

proti, tikums ir visvisistākais un īstenākais likumīgais ceļš, evolūcijas ceļš, pareizais enerģijas ceļš. Var būt visādi likumīgi ceļi, bet tikumīgais ceļš ir likumā visistākais.

Kā lai to pasaka... Ar paaudžu nomaiņu ir parādījusies jauna cilvēku kategorija — cilvēki, kas atzīst tikai "cietu lietu", taustāmu lietu vērtību. Skrūvatslēgas, būvpaneļa, radioslēdža, bises, stūres, pudeles, zīmoga, skalpeļa, ceļazīmju un izlikto virzienrādītāju taisnību. Bet viņi it kā nesaprot, it kā nespēj saprast dzīves plūdumus, pārejas, nesaprot "smalko lietu" kārtību. Viņi nesaprot notekūdeņu, gruntsūdeņu un upes ūdeņu atšķirības, viņi nejūt piena, krējuma un sviesta iekšējo dzīvības kārtību. Viņi nejūt zaļās dzīvības ritumu, viņiem nekas nav nesaprotamāks par tādu mikstu un deformējamu dzīvību. Deformējama — tādā nevērtīga. Kaut kāda nevērtīga lapa, kaut kāds nevērtīgs krūms, kaut kāds muļķa zaķis, kombainu ielenkts, atlikušajā rudzu kvadrātā lauka centrā. Vai kombainieri, visu dienu laukam apkārt un apkārt pļāvuši, pirms pļaut pēdējo sloksni, apstājas un pārbauda, vai tajā nav slēpdamās palikušas kādas sirdsdrebēdamas dzīvības: zaķēni, irbes, paipalas? To rakstot, ienāk prātā, ka sentēvu atstātais nepļautais labības pušķis Jumīs droši vien nozīmē arī šo rūpi. Varbūt Jumīs ir arī ekoloģijas dežurants un atstātais labības kvadrātmētrs simbolizē visu zvēriņu un kukaiņiņu pabēgtuvi — kā šodien Sarkanais un Zilais Krusts pasaules aizsardzības kustībā? Tādā Zilā Krusta Jumīs?

Ir notikusi paaudžu maiņa. Pie mums ir jau notikusi. Vecajiem lauksaimniekiem bija apziņas līmenis augstāks. Nu ir diplomāti, bet atbildības bieži pietrūkst, saka Beļavnieks. Vecie zemnieki — tie vecīši, kas bija, — uz tiem varēja paļauties. Mums pašiem: Bičevskis, va' ne, Hanzels (nupat aizvedām uz kapiem), Plāterē — Veners. Pateici, bet viņš jau bez teikšanas zina, kas jādara, — perfekti, tur jau nav runas, jāpadara, un izstiepās arī, va' ne. Bet jaunie... Arī speciālisti: mēs pļavu nogrābām, bet nav, kas pieņem padarīto, nu tā ir. Nav atnācis. Tu audzini, tu draudi, tu nevari izaudzināt beigu beigās, nu tā ir.

Darba organizācijas lietas faktiski ir iedzimtas. Tās sākas jau no mazotnes.

Paaudžu maiņa... Tā visur saka: notiek paaudžu maiņa. Bet vai tas ir precīzi un atbilst parādības būtībai? Ko nozīmē — maiņa? Pāreja vai pārrāvums? Maiņa būtu dabisks process. Bet viņi ir tādi kā nost nolūzuši. Re, ko raksta talcinieki pilsētnieki, kartupeļu racēji. Sūdzas tieši par pašiem lauciniekiem:

"Bieži gadās, ka kartupeļu savācēji traktori vai kravas automašīnas neatgriežas uz lauka tik drīz, un tad kastes uzpilda ar kaudzi, jo zemē jau kartupeļus kaudzē nebērs. Viri, ceļot kastes, daļu no virsmēra nober atpakaļ zemē. Un tā tas notiek ar katru pārpildītu kasti.

Tās gatavojot, daži amatnieki ir bijuši gaužām taupīgi un dibenos izlietojuši pa dēlitim mazāk, nekā vajadzīgs. Palikušās spraugas ir tik platas, ka tām cauri izbirst pat normāla lieluma sēklas kartupeļi. Un tā atkal sava tiesa jālasa no jauna. Bet pats raksturīgākais ir attieksme pret izpildāmo pienākumu. Spēcīgi puīši kasti padod automašīnā. Pretimsaņēmēji to izber un pēc tam pa roku galam aizlidina uz lauka. Kaste nokrīt kā kuru reizi, citreiz uz viena stūra un tad sašķobās. Atsitas arī kāds sānu dēlītis. Citreiz atsists gals. Un tā ar katru atkārtojumu rodas aizvien vairāk bojāto kastu. Talciniekiem kartupeļi jāber vien šādās bojātās kastēs, lasīšana jāturpina. Ja puīšiem kāds mēģina aizrādīt, tad preti jādzird spēcīgi vārdi."

Žēl jau papīra un nervu, lai tādas nejēdzības aprakstītu. To ir bez gala. Labāk runāt par jēgu nekā par bezjēgu. Pamatīgums ir tāda iedzimta lieta, saka taurupietis Kalniņu Kārlis. Un vectēvs jau mācīja: vajag pārdomāti. Visu vajag uzklaut, kaut arī nevar lietā likt. Vectēvam bija trīs brāļi, pa visiem viens zābaku pāris, cik viņi baronam labību rīklē nesagrūda, bet zemi nenolaida.

Kalniņu Kārlis arī izaudzinājis astoņus bērnus, gandrīz visi ir izglītoti laukkopji. Visiem mācīts tikai pamatīgums. Un viņi ir arī pamatīgi. Mazajai Ilzītei ir pieci gadi, bet viņa prot jau uzklāt galdu.

Tajā trakajā lietūs rudenī Taurupes kombainieris Cīruļu Jānis (tēvs) strādāja kā smalkmeistars, ķemmēja sagūlušos labību uz priekšu un atpakaļ, tā vien. Pašlaik ejam plāvēju dejas soli, viņš smējās. Jāpagaida, kamēr tur nokritušie samaļas. Jāklusās visu laiku, ko motors saka, — vai neiesprūst. Un tad

jāpaņem atpakaļgaitā tieši tāpat šurpnokritušos. Jāuzklausā motors lēnā garā. Un es padaru daudz diezgan. Dēlam otrādi: viņš grib skriet.

Vēl Taurupē es toruden runājos ar Graudiņu Zeltu no "Goda dēļa", pareizāk — no bērnudārza, kur viņa tagad, vecumā, strādā par saimnieci un kurinātāju.

Cik es varēju, tik es strādāju. Cik manos spēkos. Fermā pašas plāvām zāli, bites audzējām, trīspadsmit govīs es slaucu. Tā to veselību sabeidzu. Es nepratu citādi strādāt. Ja nestrādā tā, kāda tad nozīme dzīvot! Tagad gan nestrādā tik, cik varētu. Mums lika ūdensvadu, atstāja pagalmu vaļā izgāztu — kas to nolīdzinās? Mašīnas arī brauc gar pašu durvju priekšu kā kādā parādē. Un izbrauc visu, izplēš zāli.

Kā māte mācīja darbā? Viņa teica: tā, kā es strādāju. Tā mana māte strādāja, tā mans tēvs.

Es prasīju Taurupē dispečerpunktā dispečerei pēc cilvēkiem ar stingru darba ētiku. Es nezinu vis, kādi tādi varētu būt, viņa domāja. Strādā jau visi, bet... kādi tad tādi? — Nu tādi, kas nenomet lāpstu pēc darba garšļaukus un kur pagadās. — Es tiešām nezinu, būs apmiruši...

Nu, tie ir taurupieši, bet jārunā taču par madlieniešiem. Tauriņi Jaunķeipenes brigādē, varētu teikt, ir "brigadieru māja". Tauriņš bija brigadieris, un nu ir Tauriņiete. Znots arī ir brigadieris. Kas tad to maizīti audzēs, ja mēs paši ne, viņa saka. Tā mēs spriedām. Centrā visi stāv pie veikala. Veikals jau ir labi, bet pie tā ātri pierod. Nu bet valsts taču nevar visus — pilsētniekus un vēl lauciniekus — pabarot ar maizi. Tā taču ir apāmība! Meita un znots beidza Saulaines tehnikumu, saprecējās, trīs bērni. Grāmatvedībā strādā trīs Tauriņas — abas vedeklas un jaunākā, viņa beidza akadēmiju, vakar uz balli netika, bilance, mēneša beigās. Viens dēls ir automehāniķis, otrs studē agronomiju neklātienē. Vakaros sanākam kopā pie televizora, pārrunājam, kas katram sakrājies, pārcilājam lēmumus.

Veco dzimtu ar labu turpinājumu ir pamaz. Lazdiņi ar meitu un dēlu. Putniņi... Kas vēl?

Līdz ar veco nomaņu sāk trūkt laukkopēju. Jūs saprotat, ir tādi palīgdarbi, kur mehanizācija neko neiespēj, —

kartupeļu pārlassīšana, barības pievešana. Tā ir atkal tā pati forsa lieta — mēs par agru pasludinājām tehnikas visvarenību, un cilvēki, sevišķi jaunie, noticeja. Kad attopas, ka kaut kur darbu ķēdē ir pārrāvums, tad ir jau par vēlu — ilgi un grūti jālikvidē sekas. Mēs arī tā nogrēkojām, saka direktors, ļoti pašpārliecināti pirms piecpadsmi, divdesmit gadiem, kad laukkopju vēl netrūka, pieņemām, pierunājām strādīgākos, labākos cilvēkus pārnākt pie būvniekiem, daudz traktoristu arī nāca no laukkopju brigādēm, rīkojām viņiem kursus, pierunājām, tāpat daudzi lopkopji fermās nāk no laukkopju brigādēm, tagad vēl pēdējie aiziet pensijā, un lauku brigādes paliek tukšas, viņus nav, kas nomaina. Uz lauku brigādi, godīgi runājot, no desmita aizies viens. Meitas ies fermā strādāt, puīši — par traktoristiem vai atslēdzniekiem. Labāk fermā strādāt nekā uz lauka, tur ir lielāka alga, stabils darbs. Tēze, ka tehnikas laikmetā, darba ražīgumam augot, laukkopju skaitam **dabiski** jāsamazinās, ir pāragra. Praktiski tas mums neko nepalīdz. Jo lauku brigādēs cilvēku skaits samazinās pašlaik nevis **dabiski**, bet **nedabiski**.

Nu saprotams, ka mums ir speciālisti, intensificētāji, jaunā stila darbinieki, bet tik un tā jautājums par rokudarba laucinieku paliek neatrisināts un krenķējošs.

Ir 1982. gada 4. janvāris. Kultūras namā jauno speciālistu vakars. 4. janvārī? Tad jau visi apdzisuši un apnīkuši! — Nē, šie saka, tā uzreiz nevar svētkus atlaist! — Nu redzēsīm, redzēsīm!

Katram kolektīvam būs jādod viens priekšnesums. Ei, Vilni, tev būs jāsaka kāds pantiņš!

Ir 19.00. Nāk ar nokavēšanos. Jo kauns jau pirmajam atnākt. Otrkārt, sievām tā muļķīgā frizūru taisīšana. Un visādi negadījumi — te kreklam poga iztrūkst, te aproču pogas pazudušas.

Vārds direktoram. Salīdzinājumā ar pagājušo gadu. Piens. Audzis. Gaļas par maz. Teļu kritība. Liela putnu kritība. Pārpildīts medus sagādes plāns. Celtnieki izpildīja. Melioratori nepilda. Jau vairākus gadus. Lai mēs daudz maz sekmīgi... Izpildīt. Ražīgumu. Skolotājiem astoņdesmit otro — jaunās telpās. Cāļu kompleksam arī. Jāpaplašina bērnu dārzs. Mine-

rālmēslu noliktava. Ar remontiem mēs ļoti grēkojam. Jāstrādā. Vadītājam ar vadītāju. Kolektīvam ar kolektīvu. Tad visu varēs izkārtot. Prozit!

Vārds dispečerdienestam. Lai mums būtu gaļa, piens, maize — bet tam jābūt kolektīva darba nopelnam. Nekāds privātdārziņu darbs to nedos!

Salavecis māca mehāniķus:

*Nestrebiet, nestrebiet karstu!
Visam ir jābūt pēc plāna,
Labi viss jāizrunā...
Joņiem jau skuba māna.
Tiesa! Gruntīga tiesa!
Nelaikā zemi ja kārpa —
Paveries vien — kā vecmeita
Červelē vārpa.*

Salavecis māca celtniekus:

*Celtnieks ellē
Uzceļ māju.
Velns, to pieņēmis,
Lauž kāju.
Ja tavs velns tik akls bija,
Kā viņš aktu parakstīja?*

Salavecis novēl zootehniķiem, lai tā nasta, ko tie smagi, smagi nes, paliek vieglāka jaunajā gadā.

Salavecis māca partijas organizācijas sekretāru:

*Ne tu esi mērs, ne es esmu mērs,
Mērs — zvaigzne, pret kuru acis tu vērs.*

Tad nāk kārta "republikas jaudas somu pirtij" un "lieljaudas kapličiai". Par somu pirti, to visi saprot, par kapliču te jāpiebilst: kādreiz ciema padomē man arī paskaidroja, ka kapliča varena — varot sešus zārkus blakus novietot. Lielāka nekā "Lāčplēsim".

Tad nāk lūgumi Salatēvam no darba kolektīviem (atkal jau Kencis!):

— Dod direktoram veselību un spēku visu šo baru valdit, apskaidro tiem augstiem priekšniekiem, lai mazāk sauc uz rajonu un republikas sanāksmēm, jo no tās lielās sēdēšanas mums maz labuma, direktoram tik bikšu dibens dilst. Varbūt piesvied viņam pie tām 365 dienām kādu klāt, lai var visus darbus padarīt!

Nevarētu teikt, ka vakars ir diez cik izdevies, maz pieteikušies gribētāju: saviesīga dzīve, tāpat kā pašdarbība, nemil augstus griestus, pagēr intīmākas telpas. Toties te kopā var sanākt gan veterāni ar saimniecības medālišiem (15, 20 un 25 gadus nostrādājušie), gan jaunie speciālisti. Mūs bombardēja, ka mums veci brigadierī, smejas Beļavnieks. Bet mēs tāpēc vien viņus neņemam no darba nost, ka viņi ir praktiķi. Kad viņi paši prasīsies, tikai tad mēs viņus palaidisim. Jaunie prot uzskaitvedību, vecie to tā neprot. Bet vecajiem ir atbildības sajūta, viņi nenokārto papīrus, bet ar zemi, vari būt drošs, viss ir kārtībā.

Bija mums tāds — piecus gadus — agronoms Gasons. Aizcēla uz Taurupi par direktoru, tur viņš sadzinās. Es teicu, netrako. Kādreiz piezvanu ap deviņiem uz mājām, sieva saka: nav mājās. Kur viņš ir? Ko tu, traks, esi kantorī? Ko tu jokus taisi, ka neej mājās, va' ne? Ziemā līdz deviņiem! Ko tad tu vasarā darīsi? Veselība sagāja grīstē, un dabūja aiziet prom. Aizgāja uz Kārļiem, tur maza saimniecība. Tas bija cilvēks, uz kuru varēja paļauties.

Mums ir bijuši divi agronomi, tas pēdējais nebija dumjš puisis, bet — sākās iedzeršana, un tad bija cauri. Bija jātiek valā.

Tiem veciem pat uz kapakmeņiem iekalta dzīves bauslība — “Ar darbu cilvēks liels” un tamlidzīgi. Tādi, kad gāžas, tad gāžas un neprasa žēlošanu. Jūs manā bedrē negulēs, atbild.

Tiesa, veci ātrāk nogāžas. Tagad arī Salatēvs mūsu ciemā ir liels deficīts, pēdējā laikā — vairāk Salamammas, saka ciema padomē.

Ja atnāk uz darbu deviņos un sāk funktierēt, tad nekas nevar iznākt. Ja tu gribi būt labs kadrs, tad tev mājās viss pašam

jāizgudro. Bet jaunie mehanizatori pa lielākai daļai turas pie tāda saukļa: "Kad skrūvē, tad skrūvē; kad gul, tad gul." Vai tā: "Man tur jānobrauc tas lauks." Nevis jānobrauc, bet tev jāatbild par lauku! Tas tāpēc, ka traktorists ar spēku pelna 400 rubļus mēnesī, agronoms ar galvu — tikai 200. Ir svarīgi, lai traktorists tomēr būtu zemnieks. Jo zemnieks ir domātājs, citādi viņam neaug. Zeme neklausā. Tautasdziesma smejas:

*Prātiņš man zirgu pirk,
Prātiņš nemt ligaviņu;
Tā prātiņa vien nebija
Tēva zemi paturēt.*

To saka tautasdziesma, un to saka ministrs:

"Rūpnīcā pie konveijera strādnieks diendienā veic vienu un to pašu operāciju, bet mehanizatoram laukkopim, pirmkārt, labi jāpārvalda vesels komplekss sarežģītu mašīnu, otrkārt, labi jāpārziņina tāda sarežģīta sistēma kā augsne, treškārt, jābūt pietiekami zinīgam augkopībā. Tikai ar šādiem nosacījumiem laucinieks var gūt rezultātu, kas ir apbrīnas cienīgs.

Mani vienmēr valdzina un savīļo jauno strādnieku lepnums uz savu profesiju, amatu. Un es vairāk vēlētos just, ka lauku jaunā paaudze lepojas ar savu zemnieka sūtību."

Un ministrs vēl šo to interesantu un svētīgu pateica Jaungada intervijā, proti, par [...] skādi, ko nodarījusi mazo skolu likvidēšana un ietilpināšana lielajās apvienotajās. Tikai žēl, ka šī iestāšanās nāk par veltu, gandrīz viss jau ir nodarīts.

"Jautājumos, kas saistīti ar katras saimniecības kolektīva pilnskanīgu veidošanu un audzināšanu, darba resursu problēmu risināšanu, ne vienmēr pareizākais ir dažu rubļu taupīšana (lielākās skolās un bērnudārzos viena audzēkņa uzturēšana ir lētāka). Ļoti nopietni jāpadomā, vai, tādā veidā taupot, nezaudēsim piena un gaļas ražošanā.

Visās šajās un citās problēmās komjauniešiem ir savs vārds sakāms."

Kuriem komjauniešiem? Saimniecību komjauniešiem vai ministriju komjauniešiem? Un vai tad ministri paši nekur lēmumu pieņemšanai nesatiekas un cits pie cita nekonsultējas?

No "paaudžu starpmaiņas" vīriem jāuzrāda Mārtiņš Liepiņš, inženieris, bijušais motosporta sekcijas galvenais. Kāpēc bijušais? Tāpēc, ka pajuka. Kāpēc pajuka? Pirmkārt, tāpēc, ka vecajai komandai nav vairs tie gadi: tur vajag tomēr tādu, kam prāts nav vēl attīstījies. Tagad, tikko tu piedomā, tūliņ bišķi jāpiebaidās: tad vairs neiet, baidīties nedrīkst, ir tikai jābrauc. Otrkārt, ir vajadzīgs laiks un pilna atdeve: pašam jābūt un mašīnai jābūt sportiskā gatavībā. Mūsu paaudzei jau visiem ģimenes, visiem darbi, nav vairs tās atdeves. Un sacikstes arī — ar katru gadu kļūst profesionālākas, zaudē savu pašdarbības sākotni. Sabrauc gan te uz sacīkstēm it kā kolhoznieki, bet mēs jau zinām, ka daudzi no viņiem kolhoznieki skaitās tikai formāli un, ja arī ir kolhoznieki, tad iekārtoti darbos ar mazām darba stundām. Vārdu sakot — profesionalizējas kolhoza slavas taisīšanai. Tas paceļ sacīkšu profesionālo līmeni, bet nosit apetīti citos kolektīvos. Es zinu, ka mūsu saimniecība sportistiem nekādus laika vai citādus atvieglinājumus nedos. Fizikulturai ir jābūt pašdarbībai. Žēl, ka citām saimniecībām ļauj tā sportā profesionalizēties. Tas mums visiem iegriež.

Treškārt, nav treneru. Kopš mūsu treneris Ševels aizgāja uz Bausku, viss gājis uz leju. Kompānija izjuka. Vairs nebrauc Zosēnu Ziedonis, Brencēnu Helmut, Proveju Jāni Rīgā sabrauca, Lašu Andris aizgāja. Sproģu Jānis arī nebrauc. Mums ir republikas mēroga treniņtrase, bet pašiem nav vairs kodola. "Mārupes" komanda te rīko treniņu nometni, "17. jūnijs", mūsu šefi, organizē ziemā nobraucienus ar ragaviņām, bet paši vairs ne. Pagājušajā gadā vairs bija tikai divi braucēji PSRS sacīkstēs, divi skolēni — Kopels un Jēkabsons.

Tie jaunie — braukt jau viņi brauc, bet motociklu kopt negrib, garāžā stāv desmit moči, bet neredz, ka ap tiem kāds rūpētu un skrūvētos. Un jaunajiem, sevišķi bez trenera, nevar motociklus uzticēt. Viņi skrien uz visām pusēm, kādam var uzskriet virsū. Viņi tādi — ne par ko neatbild.

Tā nu speciālā garāžā stāv desmit motocikli, divi no tiem pavisam jauni sacīkšu moči (125 cm^3 un 500 cm^3), kas saņemti par čempionāta organizēšanu. Un sausās lopbarības cehā strādā automehāniķis Liepiņu Mārtiņš, mazliet rezignēts un sadrūmis par to, ka viņa paaudzes uzviļņoto motogaru nav,

kam pārņemt. Atkal nav. Tā tikai saka: tehnikas laika jaunatne!
Kur viņa ir?

Martiņam ir grūtsirdīgas acis. Krosu varbūt jau taisīsim, republikai trasi izīrēsim, organizēsimies, bet paši paliekam skatītāja lomā. Bet sportā nekas nevar būt bēdīgāks par pasīvo sporta mīļotāju.

Jā, tam es piekritu: piemēram, hokeja mīļotāju milzīgā armija, kas sēž pie televizoriem un pasīvi pārdzīvo uzbrucēju un vārtsargu kaislības, ir nožēlojami, sportā sevi nerealizējuši radijumi, kas aiz slinkuma, modes, stilīgas vīrišķības vai citu kādu kompleksu dēļ nolemj sevi fiziskai atrofijai. Sirdi nomocijis, apaļš, piebriedis aliņšūcējs pie televizora pārdzīvo sportiskas kaislības. Kāds absurds! Nevar būt vīrišķību vēl pazemojošāka modeļa!

Martiņam iekšā kaut kas gruzd. Tikko parādīsies istā kompānija, viņš būs pirmais padoma vīrs. Tāpēc viņš arī jāpiemin. Jāņem potenču uzskaitē. Nevar būt, ka kāds jauns briedis neparādīsies ar visiem stūres ragiem!

Bet vai pietiek tikai gaidīt? Vai arodbiedrība, motociklus nopirkusi, milzīgu sacikšu trasi izbūvējusi, bet tālāk nelikdamās ne zinīs, nav iesaldējusi kultūras līdzekļus?

Un vai komjaunatne, pie sporta āliņģa zelta zivtiņu gaididama, nav iesaldējusi asti ledū?

TOŅI UN AKORDS

Jautājums tomēr ir par vadītājiem. Vai vadītājs ir vai nav audzinātājs.

Mums, pirmkārt, ir profesionālie audzinātāji. Tie ir vietējie skolotāji. Bet viņi bieži vien — ko nu bieži vien, pa lielākai daļai! — tūras programmas noteiktajā aplocīnā un nejutās spējīgi iedvesmoti sasaistīt skolas burtus ar dzīvi un dzīvību visapkārt. Viņi palaikam ārpusskolas dzīvē uzdarbīgi neiejaucas, nekopj audzināšanas ekspansijas ideju. Skolai ir jāiziet ārpus saviem vārtiem ne tikai ar skolēnu grābekļiem talkas dienās, bet ar skolotāju iešanu tautā. Kā? To taču mēs zinām. No Kanta: zvaigžņota debess pār mani, un kategoriskais imperatīvs

manī. Vai no dialektiskā materiālisma: kultūra ir izzināta nepieciešamība.

Tad vēl profesionālie lektori, profesionālie aktieri un mākslinieki, kas te parādās. Bet mākslinieki parasti atbrauc kā viesi un kā viesi arī tiek uzņemti. Tās ir svētku tikšanās, tādas kā parādes; ja viņi ko dod, tad to pašu, ko jau parādījuši vairākkārt televīzijā vai citur apkārt braukājot. Pietrūkst vienreizējā kontakta. Tieši ar mums. Jautājumu un atbilžu kontakta. Ar mums tieši. Parunāšanās. Speciāli te. Mums ir interese. Par katru slavenību. Bet pietrūkst viņa intereses par mums. Piemēram, mēs viņiem vēl ko pajautājam, bet viņi mums neko un nekad.

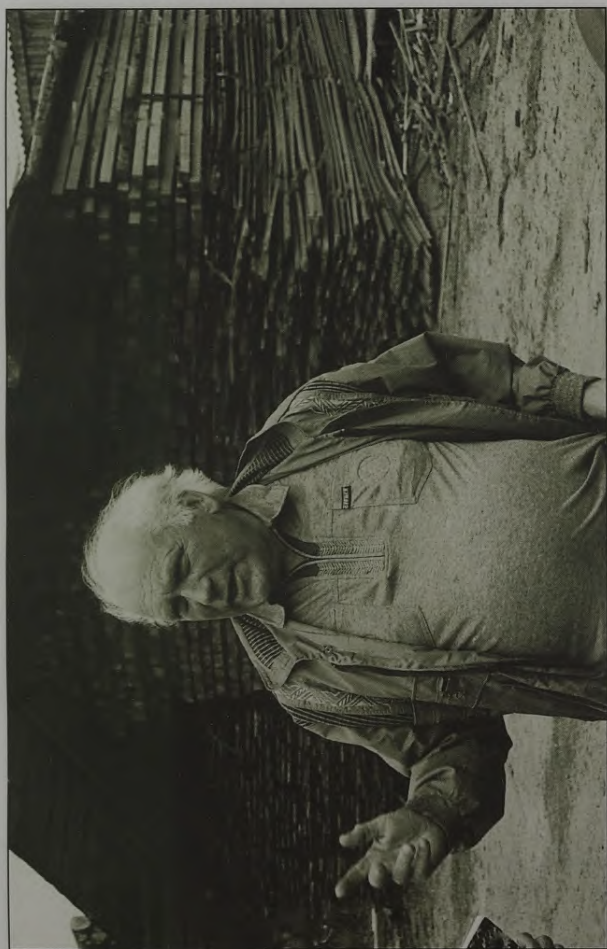
Tad vēl paliek mūsu pašu kultūras darbinieki. Kamēr tie aktieri vēl ir uz skatuves, tikmēr kas ir. Pēc tam — sēž ap galdu un dzer, ēd, kūko. Un arī tā dzeršana ne uz ko nevirzās — ne uz asprātīgu runu, ne uz priecīgi iešvunkotu kādu spēli. Vienīgi laimes aka: iespiež man rokās to laimēto aerosolu, bet man vajadzīga ir kaut kāda apkārtgaisma, kas ap vinnēšanu, ap cilvēkiem!

Mums nav arī sieviešu padomes, mums ir liela sporta skola, šaušanas stends, peldbaseins, bet mums nav šaušanas sacikšu, nav peldēšanas sacikšu.

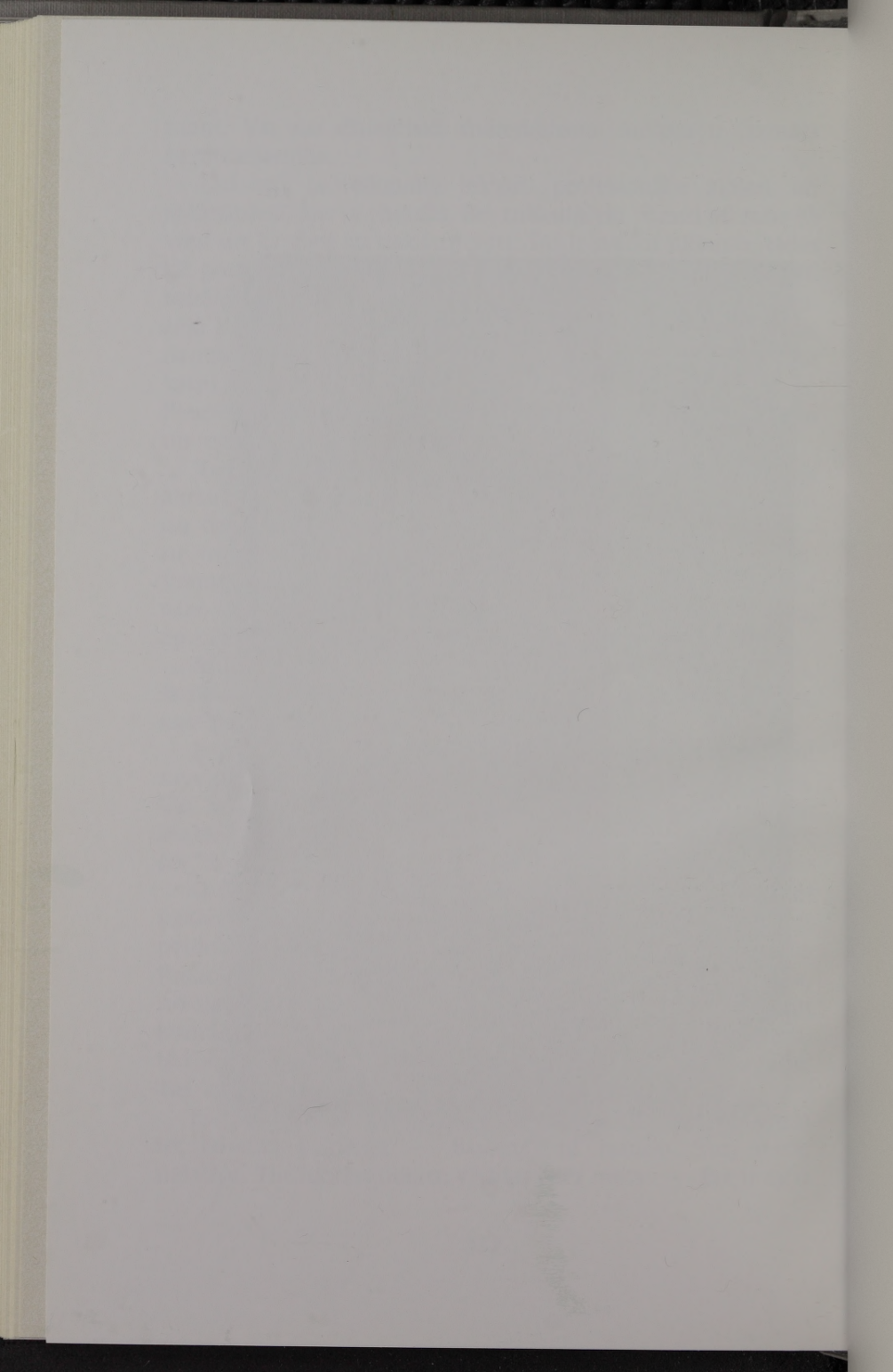
Ir jājūt kultūras ekspansija. Kultūras namam jājūt ne tikai savs nams, bet visi satekošie ceļi. Nevis izklienēt, bet savākt. Un atkal "izsūtīt" pa ģimenēm un mājām, kantoriem un laukiem "kultūrnama savējos". Audzinātājs ir tikai tas, kas jūt šo "saplūst — atplūst" pulsāciju.

Grūti, ļoti grūti ir uzsist kultūrvilni. Pat fizikultūrā. Labi izbūvēto mototrasī saimniecība izīrē citiem. Arī lielās pirts peldbaseinā trenēties vairāk sabrauc kaimiņi nekā savējie. Brauc no Mālpils tehnikuma, brauc no Vecbebru tehnikuma, no Siguldas, no Daugavas HES, bet pašiem skolā nav peldētāju komandas. Kad trešdienās baseins atvērts saimniecības ļaudīm, tad atnāk kādi četrpadsmit skolēni un tikai četri pieaugušie. Tas ir maz.

Es prasu divām jaunietēm centrā tepat uz ielas, vai viņas iet baseinā peldēties? — Baseinā? Es nezinu. Tur, teica, nelaižot. Tur hlorēts ūdens, visādas ēdes metas. — Bet ir taču

Šodien.

visādas smēres. Jūs taču tik un tā smērējaties. — Mēs ne ar ko nesmērējamies!

Jātnieku sekcijā arī nav to vienpadsmit pierakstīto skolēnu. Labi ja pieci seši. Mēs jau ar Sarmīti, sekcijas vadītāju, izrunājāmies — skolēni nenāk. Vismaz tik daudz ne, cik atskaitās atskaitēs.

[..]

Taču cilvēku brīvais laiks ir daļiņa no nacionālā ienākuma. Ne daļiņa, bet liela daļa no nacionālā ienākuma. Tas jākopj tāpat kā saule debesīs, kā mēness naktī. Daudzi cilvēki ārpus darbalaika nemaz neprot dzīvot, neprot palikt vienatnē ar sevi, nepanes vienatni. Daudzi nepanes arī divvientulību. Svētdiena kļūst par grūto dienu, kād viss nomirst un tu paliec bez norikojuma. Bez rikojuma, bez uzdevuma. Tu paliec bez stūrmaņa, un tava stūre nesaprotami brīvi šūpojas bezdomu svētdienā. Tad vīri salasās pa grupiņām un meklē ko vienojošu. Kaut ko tādu, kas prātu pacilā. Un mēs jau zinām, kas tas ir un kur to atrod.

Tā ir pieņemts, ka kultūras darba nelaimes pārmet kultūras nama darbiniekiem. Es viņiem mūsu republikā pārmetu vienu vienīgo, proti, metodiku: ka viņi aktīvi nesameklē visus iespējamus cilvēkus — uzlādētos, idejpilnos. Viņi strādā ar visiem, bet nestrādā ar vienu, ar daudziem vieniem.

Vajag izveidot mazas skaistuma saliņas. Tapat klātesošās. Noteikti iespējamās. Tādas saliņas katrs var izveidot pats ap sevi. Un, tikko viņš ir izveidojis ap sevi uzmanību piesaistošu saliņu, viņš ir jau kļuvis par audzinātāju. Viņam tuvojas. Vismaz paskatīties. Vismaz pabrīnīties. Vismaz iegribēties. Vismaz arī pamēģināt.

Svarīgi, lai pasaulīte ir tieši tik maziņa vai tieši tik liela, sauc, kā gribi, ka tu to vari piepildīt līdz robežām. Tev nav jāpiepilda visa pasaule, bet tikai savs lauks.

Mangulis ir aktivists, pat kad viņš neienāk kultūras namā — viņš visur nes līdzī jaunradišanas domas, aiz viņa velkas liela domu piepildīta kultūrjosla. Aptieknieces ir kultūras darbinieces, pat ja viņas neienāk kultūras namā. Viņu baltais nams blakus kultūras namam ir kopts, viņu sēta ir kopta, viņu uzdevumi skolēniem — vākt dzīvību no dabas,

nodot drogas, saņemt mazu vasaras peļņu — tiek veikti godam un ar gaumi. To liecina visvisādās dabas zālišu tūtes, kuras te var nopirkt ziemas tējai. Tā ir norobežota, piepildīta pasaule. Saimniecībā smejas: klosteris! Lai, bet tā ir kopta vienība! Kultūrsala.

Es nezinu, vai slimnīca ciema kultūrdzīvei arī kaut ko tādu dod.

Sašiņa ar saviem kapiem jau ir ne tikai saliņa, bet vesels kultūras arhipelāgs.

Sarmīte, kas brīvajā laikā, no fermas atnākusi, ved zirgus un skolas jaunos jātniekus izjādē, ir saliņa, vēl nedroša, līgana, bez savas metodes un estētikas, bet jau sološa saliņa.

Liepiņu Mārtiņš ir potenciāls vīrs — tikko radīsies profesionāla situācija, sāks priecīgi pļerkstēt atkal sacīkšu motocikli.

Bērziņu Voldis savā cilvēku izpratnē un savā "raibo raksturiņu vidē" ir audzinātājs.

Uz Egilu Vilnīti var paļauties — viņš reizē cels, būvēs un strādās ar cilvēkiem.

Kas vēl? Nav nemaz "Madlienā" tik daudz to audzinātāju.

Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā vienreiz teica tā: Beļavnieka raža vēl ir nākotnē. Viņa raža ir tie cilvēki, kuri vēl aug.

Bet no kā cilvēki aug? No kā viņu izaugsme ir atkarīga? No zvaigznēm, no iedzimtības un no vides. No lielajām kosmiskajām likumībām, kas ieprogrammē mūsu esamības ceļu laikā un telpā, no mūsu ģenētiskā mantojuma un no mūsu audzināšanas un pašaudzināšanas. Kosmiskās iedarbības mēs — vismaz pagaidām — nevaram regulēt, iedzimtība mūsos katrā ir jau notikusi tāpat — tikai kontrolējama, piebremzējama vai uzmudināma. Mūsu daļā paliek audzināšana. Uzvarēs dabu un darbu un paregulēs iedzimtību, un pat "zvaigznēs ierakstīto" izlietos savā labā tikai tas, kas būs audzināts. Kas būs audzināts un pašaudzinājies. Kam būs labi skolotāji. Kam būs gudri draugi. Kam būs saprotoši priekšnieki. Beļavnieka raža būs tie cilvēki, kurus izaudzinās šie cilvēki.

[..]

Ari intensificētajā darbā, arī specializētajā īstenībā saimnieks un vadītājs ir pirmkārt audzinātājs, jaunas satversmes veidotājs. Tāpēc, nobeidzot šo grāmatu, ir jāuzskaita, jāpiemin tie spēki, tie cilvēki un tie virzieni, kas saimniecībā ražošanu cauršuj ar kultūru.

[..] Tad jārūnā atkal par redzamajām un neredzamajām aprītēm. Ojāru Upenieku visi raduši redzēt kultūras namā godos, sanāksmēs, sarīkojumos ar fotoaparātu rokā. Tas ir "redzamais Ojārs". Visi zina, ka viņš raksta saimniecības hroniku un gādā tai bildītes. Kā saka Ojārs pats, kad mēle atraisās (un tad tā mēdz būt diezgan asa): sievietes vērtē mani no materiālā viedokļa. "Bildītes! Bildītes vien tu gribi, vairāk tu neko negribi?"

[..] Ojāram ir smalka jušana un trāpīgi teicieni, karjeras ziņā viņam te ne no viena nav jābaidās. No viņa mazliet raustās. Saimnieks pats arī — smejas, smejas, reizēm, kad iedzer, apsauc, saka: tas ir par traku, bet gan jau, mājās aizgājis, padomā arī un kaut ko pakoriģē.

[..]

Ojārs savās sentencēs sasniedz jau karaliskā nerra patiesības pakāpi un drosmi. Par direktora varēšanu viņš, saka, nevarot pateikt to, kas jāsaka, bet, ja jāsaka, tad to varētu pateikt apmēram tā, proti, ka to varot sasniegt tikai tāds, re, jo tāds, re, nezina, ka to nevar.

[..]

Vieglāk ir dzīvot pagātnē vai gremdēties nākotnes sapņos, grūti ir ar tagadni — te ir liecinieki, saka Ojārs.

Kad lielajās sapulcēs atbrauc pārstāvji no visurienes un pieraksta, Ojārs saka: visi pieraksta! Bet viņi aizmirst to izlasīt!

Šajā sakarā arī man tiek pa daudznozīmīgam teicienam. Ojārs saka: es savā laikā centos pacelt aprakstu līdz mākslas literatūras līmenim. Tagad Madlienas grāmatas autors, es skatos, grib pacelt daiļliteratūru līdz žurnālistikas līmenim. [..] Jūs grāmatā par Madlienu sarindoja ļautiņus tāpat kā krievu aristokrāts: Vaņka, Vaņa, Ivans, Ivans Ivanovičs, bāzes priekšnieks Ivanovs Ivans Ivanovičs, saka Ojārs. Vaņkam var piekabināt un pat iekabināt, ko tik vēlas.

Var būt, ka Ojāram ir taisnība, tikai — šī “sakabināšanās” ir notikusi te jau pirms manis, pašam man liekas, ka es esmu salicis cilvēkus tajos pašos sakārtojumos un pārkārtojumos, kādi tie ir šobrīd dzīvē, ciematā, amatos, ražošanā.

[..]

Un, kad jāstrīdas, vai kāds ir pesimists vai optimists, Ojārs ātri strīdu izšķir: kāpēc tu domā, ka viņš ir optimists? Viņš vienkārši nav pesimists. Ne tad, kad dara, ne tad, kad stāsta. Kurzemes katlā es biju frontes izlūku grupas “Pantera” komandiera vietnieks, tulks un otrais radists. Saprotams, ka no viensētas uz viensētu, kur tikāties ar mūsu vervētājiem aģentiem, mēs caur mežiem pārvietojāmies tikai nakts tumsas aizsegā. Bez ceļa. Pēc tādiem orientieriem, kādus silā veido priežu galotņu silueti uz mazdrusciņ gaišākajām debesīm. Pēc priežu sakņu sveicieniem. Pēc daudz kā netverami intuitīva.

Kad mēs 9. maijā — pirmoreiz gaišā dienas laikā — gribējām apciemot savas meičas Dižmārtiņos, Kalitos, Lammikos un Rāpatos, nekas neiznāca! Mēs vairs mežu nepazinām. Dienā viss izskatījās citādi. Traucēja, maldu ceļos aizveda citu cilvēku iemītās sāntaciņas, mums nevajadzīgas, turklāt maldinošas informācijas pārbagātība. Nakti mēs bijām vadījušies tikai pēc tā, kas ved uz mērķi. Dienā mūs vilināja velns zina kurp. Nakti mežs piederēja tikai mums. Dienā tas kļuva visu īpašums. Nakti mēs ienācām no meža Uzvarā.

Ojārs ir savācis lielu, plašu, vērienīgu informāciju sovhoza muzejam Plāterē, viņa iestājbības dēļ tas ir izremontēts un gaida savus ziedu laikus. Pa-šu muzejs, kā saka Ojārs. Bet kāda cīnīšanās, kamēr to visu savāc! Ar tiem pašiem patriotiem! Latvietis ir viltīgs tēviņš. Viņš atļauj, un tu kāp istabaugšā. Ir atvēlēts — ņem, ko gribi! Viņš domā, ka nekā tur nav. Bet nu tu rādi un prasi, vai var, un onkulis tūliņ zina: ja kādam ko vajag, par to ir jāmaksā. Maksā ragā!

Un tad vēl: vecajās mājās pēc pamešanas šausmīgi savairojas blusas. Sieva vakarā grūž mani ar visām drēbēm vannā. Lai apslīkst!

Mana sieva saka: visā pasaulē man tikai divi dumi draugi ir bijuši — tu un vēl viens. Bet to otru es nepazīstu.

[..] Un nu par Mežaku.

Jā, Mežaks ir diezgan pikts. Varbūt pat dusmīgs. Tas ir viņa stils. Grūti saprast, ka tā var būt, bet tā viņš pieprasa kultūru. Savā laikā skolā viņš gandrīz vai nodibināja rūcēju kori, to bērnu kori, kuriem, pēc parastiem uzskatiem, nav muzikālās dzirdes. Viņš sāka skolā pārbaudīt visus nedziedātājus — kuru stīgu viņi dūc. Un tad jau piemācīja pāris skaņu klāt — un iznāca akords. Visiem rūcējiem tika paplašināts elpošanas diapazons un iemācīta diafragmas elpošana. Tautas izglītības nodaļa viņu kritizēja, daudzi smējās, bet rūcēji jau prata akordu. Rūcēji jau varēja piedalīties dziedāšanā!

Ar to šo grāmatu arī vajag beigt. Mums vajadzīgi audzinātāji, kas tonim piepulcē toni. Mums jāpanāk akords, mēs vairāk no rūcējiem arī negribētu — tikai šo pašu mazumiņu, vienu akordu tikai! Jo Dziesmu svētku kori — mēs zinām, cik tie skaisti skan. Tie jau skan. Bet aug rūcēju armija. Mums jāiemāca rūcējiem atkal pirmais akords.

Plūst. Straume plūst. Cilvēki runā, nāk, veidojas, atbirst, mācās, neieredz, ļoti palīdz, ak! Lēmumi saplūst ar gudrību, un lēmumi ar gudrību nesaplūst, vēsture uzpeld gēnos pat nemācīta. Nākotne reizēm negrib pagātni, un iznāk kā tajā anekdotē. Slieka pabāž galvu no zemes un ierauga otru tādu pašu, saka: es tevi neatzīstu. Bet tā atbild: es taču esmu tavs otrs gals!

Viss iet uz augšu: egle rāda debesis, avots nāk augšā, skolas direktora kabinetā mazā podiņā aug neticami garš un slaidis kaktuss — pusotra metra vertikālē — un nedomā par gāšanos.

1981—1983

Madlienā un Rīgā

EPILOGA VIETĀ

Ir pagājuši 11 gadi, kopš "Tik un tā", grāmata par Madlienu, iznāca "Liesmas" apgādā. Ko dara Madliena šodien, kas pa šo laiku noticis ar saimniecību un tās ļaudīm? Atbildēt var īsi un virsrakstu secībā — kā toreiz grāmatā.

Kādā tonī. Mierīgu un vēsu prātu. Visapkārt plosās politiskas un mantiskas kaislibas, brīvība devusi brīvību arī neapvaldītām kaislibām, liktensrēķinu kārtošanai, atmaksai un piedošanai, pārmetumiem, radu naidam un bezgalīgiem prasījumiem pēc taisnības — tik sazēlušā kuplumā, ka jānotur tikai miers un, cik var, skaidrā rēķinā jāpabeidz šī grāmata, uzrādot tos pašus neatlaidīgos TIK UN TĀ centienus cilvēkos, kuri gribējuši un arī tagad grib ražīgi saimniekot, dot cilvēkiem darbu, pārticīgas, latviskas un kulturālas dzīves iespēju.

Puika. Jūlijs Beļavnieks tagad ir paju sabiedrības "Madliena" valdes priekšsēdētājs. Nu jau otreiz ievēlēts. Tiku ministra Ņikonova iecelts par direktoru 1952. gadā. Tagad mani ievēlēja. Pirmoreiz viņš iesmējās manā mūžā, jā, nu jau gan otro reizi.

Madlienai apkārt. Tikai viens kaimiņš palicis un noturējis savas iestrādes. Viena vien kaimiņu saimniecība. Tas ir Krampis Meņgelē. Kaut arī tikai 15 % apjomā no bijušajām teritorijām un jaudām. Nav ļāvis izpostīt tajos grūtajos laikos ar tādu pašaizliedzību sarūpēto un uzcelto. Un tas arī tikai tāpēc izdevies, ka jau tad mācījās dzīvot pašaprēķinā, nepaļaujoties uz valsts plānošanas gudrībām. Taurenē, Ķeipenē, Lauberē, Lēdmanē, Krapē jau notikusi

pilnīga privatizācija, arī lielāka vai mazāka sabiedriskās kopus mantas izvazāšana. Tuvākā lielsaimniecība, kas vēl ražo, ir "Lāčplēsis", taču tai pieder vērtīgas ražotnes — alus brūzis, iekopta dārzniecība, bagātas mehāniskās darbnīcas, un tas pajiniekos, pat nemākuļos, vieš kāri ātrāk nobalsot par privatizāciju un rada savtīgu intrigu gaisotni. Beļavnieks jau rakstījis presē: sak, brāļi, attopieties, saglabājiēt jaudīgākās kopus ražotnes jaunajām lielsaimniecību iespējām konkurences tirgū!

Visā Latvijā vecos, spējīgos saimniekus var uz pirkstiem saskaitīt. Vislielākās bijušās ražošanas jaudas saglabājis Kavinskis Latgalē, laikam savus 60—70 %. Visspecializētāk, jau Eiropas stilā, strādā Skujiņš "Nauksēnos", Goba — "Tērvetē", Šnepsts — "Dzelzavā". Tad vēl "Burtnieki". Vairāk arī prātā nenāk.

Lielā un mazā nauda. Jā, mana saimnieciskā aprēķina sistēma kādu laiku no sistēmas izgāja: katru gadu mainījās resursu cena, saka Beļavnieks, nevarēja aprēķināt neko. Tas it kā neko nelīdzēja, ka tu esi *dr. oecon.*, ekonomikas zinātņu doktors. Un tomēr nozīmēja. Jo kopsakaru apjauta noturēja pārliecību, ka lielsaimniecības ir un būs galvenās, kas ieies tirgū, tāpēc tās jānotur. Līdz laikam, kad sabiedrība pēc privatizācijas visaptverošā viļņa atkal apjautīs kooperēšanās nepieciešamību.

"Mazo" naudu sastrādā tie 250 pajinieki, kuri nav ņēmuši sev savas privātās saimniecības. Tā ir nieka trešdaļa no visiem pajiniekiem. Pārējie (kādas divas trešdaļas) saimnieko nu jau savās privatizētajās saimniecībās, bet paliek kopsaimniecībā ar savām pajām, tie ir tikai paju turētāji. Kādas 180 privātsētas, no kurām tā īsti savu zemi apstrādā tikai apmēram 40. Mēs paturējam tikai pašu iekoptos, meliorētos laukus 2200 hektāru platībā, no nemeliorētās zemes atteicāmies. Un viss ir samazināts līdz tirgus iespējām. Tikai intensīvi apstrādājamā aramzeme un ganības. No četrām mājpūtņu lielmājām — tikai viena. Visa komunālā saimniecība atdota pagastam: katlu māja, pirts ar baseinu. Arī kultūras nams. Draudzei — baznīca

(ar jaunieliktiem logiem un durvīm). No diviem trim zootehniķiem palika tikai viens, no diviem trim agronomiem — arī tikai viens. Nauda nāk galvenokārt no piensaimniecības, šie ienākumi nodrošina darbinieku algu izmaksas. Otrkārt — no kokapstrādes, treškārt — no gaļas pārstrādes produktiem. Arī no putnkopības. Graudkopība nodrošina lopus un putnus ar barību.

Plašajās jaunā kartupeļu pagraba telpās tagad darbojas gaļas pārstrādes uzņēmums. Apmēram pusi pārstrādājamās gaļas iepērk no apkārtnes privātsaimniecībām. Tas ir izdevīgi visiem: sagādnieks aizbrauc gaļai pakal, pieņēmēji ir godīgi, neblēdās, tāpēc lopiņu pārdotgribētāji nav jāmeklē, paši pa telefonu piesakās.

Kūpinātavu iekārtas atvestas no Urāliem. Lēti, vēl pēdējā brīdī pirms tirdzniecības attiecību izjukšanas ar Krieviju. (Nu, tad jau pie reizes vajadzēja ņemt vairāk — kompensācijai par ilgo Latvijas saimniecisko izlaupīšanu!) Te strādā 9 cilvēki (Ls 80—90 mēnesī). Produkcijas nav daudz — 7—8 tonnas mēnesī. Žāvēta gaļa, desas un galerti. Uz pašu veikaliņiem Ogrē un Dubultos. Dubultos ar gaļas produktiem tiek apgādāta sporta skolas virtuve. "Madlienas" produkciju pērk "Turības" veikali arī Neretā, Jēkabpilī, vēl šur tur.

Kokapstrādes cehs pagaidām pārstrādā pašu mežos cirstos kokus — pašlaik alkšņus — un peļņu dod jūtamu.

Dividendes pajiniekiem līdz šim izmaksātas tikai vienu gadu. Saimniecība vēl to nevar atļauties — tad jāsāk izpārdošana. Bet pajinieki uz paju peļņas rēķina var saņemt visādu sadzīvisku palīdzību: zemes apstrādi, malkas apgādi, transportu, degvielu un citus pakalpojumus.

Salīdzinājumā ar to kapitālu, ko apgroza Eiropas lielā politika un kurā pēc iespējas pilnvērtīgāk vajadzētu iekļauties arī Latvijai, šī saimniecības nauda ir tikai "mazā" nauda. Lai pasaules "lielā" nauda savā konkurences nežēlībā neapritu Latvijas lauku ražošanu, Saeimā tiek veidota lauksaimniecības likumdošana. Pareizāk sakot, cīnās (un jau ļoti ilgi, pārāk ilgi nevar vienoties) dažādu partiju viedokļi. Beļavnieks ticis aicināts strādāt pie tā

likumprojekta, kas šobrīd izpostītajai pašu produkcijai paredz garantētu tirgu un valsts aizstāvību: pārejas laika atvieglojumus un dotācijas. Likumprojekts aizsākts jau vecās Saeimas laikā. Es darba grupai uzrakstīju pa punktiem, kas man bija pret šo likumu, saka Beļavnieks. Nu tad, teica, tev jābūt grupā! Cik tur nav braukts un laika patērēts: uz Tautsaimniecības komisijas sēdēm, uz visādām komisijām!

Bet par visos laikrakstos tagad solīto lielo Eiropas savienības dotāciju naudu lauksaimniecībai Beļavnieks spriež ar lielu neticību. Jo pa to laiku, kamēr Latvija iestāsies, ES jau būs apņēmis maksāt dotācijas lielajai Polijai, Bulgārijai, Rumānijai, Ungārijai... Beigās viņiem naudas, ko dot, nebūs. Un Baltija paliks muļķos, tikai iemaksājusi lielo dalības naudu... Nedrīkst sapņot! Ir arī jāstrādā. Tepat Latvijā — iekšvalstiski. Kā var gribēt tikt Eiropā ar tik nesakoptu saimniecisko domāšanu iekšpolitikā!

Pirmkārt, jau jāsaglabā tās kooperatīvās saimniecības, kuras pierādījušas savu turpinātību un ražošanas spēju. Nedrīkst ļaut sagraut lielās ražošanas ēkas, jo tās itin viegli piemērojamas jaunam aprikojumam un jaunai tehnoloģijai.

Otrkārt, valstij jā rūpējas, lai civilizēti būtu sabalansētas energoresursu un lauksaimniecības produktu cenas.

Treškārt, valstiski mērķtiecīgi jāveido uzpircēju slānis, kuram būtu izdevīgi tirgoties ar lauksaimniecības precī. Un tā vēl citkārt daudz kas.

Bet tagad privātsaimnieks nekādi nevar tikt pie naudas. Ne pie "lielās", ne pie "mazās". Jo — ciktāl viensaimnieks spēs kāpināt savu ražošanu tikai ar savu ģimeni vien, bez algotiem laukstrādniekiem? Līdz 100 hektāriem? Piemēram, uz viņa zemes ir viena no kopsaimniecības fermām, ko viņš paņēmis, privatizē. 200 govīm. Nu vajag piepirkt klāt vēl zemi ganībām un graudbarībai — līdz 400 hektāriem. Bet tad jāalgo laukstrādnieki, jāpērk tehnika. Bet pašam līdzekļu nav, nav arī tādas valstiski veidotas kredītpolitikas, lai varētu sākt kaut ko darīt. Tās Eiropas savienības noteiktās lauksaimniecības produk-

cijas eksporta kvotas pašreizējā situācijā neglābj, jo Eiropā iepirkuma cenas ir tik zemas, ka valsts šīm kvotām dod vēl dotāciju klāt. Lai lauciniekam — pārdevējam nerastos zaudējumi.

Tā nu ir, ka ar Eiropas "gudrajiem" visas līdzšinējās valdības ir sastrādājušās gudri un saprotoši, tikai ar pašmāju lauksaimnieku prātiem vai nu nemāk, vai nemaz negrib sastrādāties, pat ne uzklausīt. Gan Godmaņa, gan Birkava, gan Gaiļa valdības un to ministri turējās pie sava "attistīto eiropiešu" pieņēmuma: "Runāsim tikai ar tiem, kuri izdzīvos, kuri izturēs konkurenci." Bet par kādu konkurenci var runāt, ja tādas vispār nav! Nav nekādu ražošanas spēku, kas varētu konkurētspējīgu gaitu uzsākt! Valsts nevar (nemāk?) atrast ne starta kapitālu, ne starta tirgu. Šo snobisko pozīciju ierēdņiem jau viegli ieturēt. Tāpēc vien, ka stratēģiskos principus izstrādājuši citi, ka tie ir Eiropas attistīto valstu stratēģu izstrādāti. Mūsējiem tikai pietrūkst godaprāta, patriotisma un arī gribēšanas atrast taktiskos modeļus, kā Eiropas stratēģisko gudribu ar mūsu taktiskajām iespējām dabūt sazobē, kaut cik sadarbigā modeli.

Nu labi, bet vai šodien pašu lauksaimnieku vadoņos ir kādi tādi vīri, kas spēj atrast izlīdzinātus kompromisa variantus un par zemniekiem rūpēties tāpat kā Krištopans par naudas rausējiem transportā, kā Kiršteins par Eirosavienības stratēģismu un Kaža par naudas "pumpēšanu" pa naftas vadiem? Vai tad tie astoņi deviņi paju sabiedrību vadītāji (jau gados paveci) paši vien to spēs, ja zemnieciski, daudz maz zemnieciski pārstāvēto partiju politiķi, re, nespēj — ne "Zemnieku savienība", ne "Tautsaimnieku politiskā apvienība" ar saviem "Breša vīriem"? Kur ir tie zemniecības politiķi? "Kas šo cīņu vedīs galā?"

Atbilde izpaliek.

Cik neizkustināto vietējo? Tepat jau vien viņi paliek. Un nekur neaiziet. Kantora darbinieki atrod vietu pagasta dienestā. Lopkopes no fermām aizgājušas strādāt uz slimnīcu, uz veco ļaužu pansionātu, uz bērnudārzu, tirdzniecībā. Vīri — meža darbos un kokapstrādē. Madlienā

tādas bezdarba rūpes diez ko nejūt. Cilvēki ir pārgrupējušies, atraduši savu vietu. Ir daudz maz saglabāta neizjaukta tā saucamā infrastruktūra. Klāt vēl nākušas privātsaimniecības. Bet centra ļaudīm pat tiek celta kādreiz iesāktā daudzdzīvokļu māja. Tas jau nu ir pavisam rets gadījums šodienas lauku ciematu dzīvē — ka kāds kaut kur celtu. Bija iesāktā būve, ko tad neuzcelt? Mēs tos dzīvokļus pārdosim. Vai būs, kas pērk? Mūsu pašu saimniecības ļaudīm dzīvokļi jau ir, bet gaida pagasta darbinieki. Divdesmit četrus jaunus dzīvokļus. Arī Madlienas baznīcā tagad notiek dievkalpojumi, draudzē — ap piecdesmit cilvēku.

Nē, cilvēki nav strīdīgi, katram ir savs, ko darīt. Ar atgūto privatizējamo zemju īpašniekiem neesam strīdējušies, katram, kas gribēja, atdota viņa zeme. Mēs pat nelikām gaidīt tos piecus gadus. Un cilvēki negaužas arī tad, ja saimniecība savu gada peļņu vēl nesadala paju izmaksās, bet pagaidām ieliek ražošanas jaudās. Cilvēki ir savējie, jau sastrādājušies ilgajos kopdarba gados, saprot.

Partijiskais dalījums? Kā jau arī citur — balso par tiem, kuri vairāk sola un it kā dod cerības. Par "Tautsaimnieku politisko apvienību", par "Saimnieku", par "Latvijas ceļu". Par Zigerista partiju balsoja katrs septītais. Mazāk par "Zemnieku savienību" un LNNK.

Diena saulaina kā pērle reta. Boļšaku māte, šī skaistā teiciena autore, mirusi. Ogresmalas Jaunzēžās tagad saimnieko Edgars, tas pats Edgariņš, "ziķerīgs uz visiem stūriem", kā jau tad teica vecāmāte. Viņam tur liela bišu drava, pats liels bitenieks.

Bijušais brigadieris Bērziņu Voldis saimnieko savā zemītē, savā saimniecībā un ir arī pajinieks kopsaimniecībā.

Viņa tante Vilma, skaistāko vainagu pinēja Vidzemē, vainagus vairs nepinot, kā nekā — vecums.

Aleksandra, Sašiņa, nav vairs kapu pārzine, nu jau pati bērnu un mazbērnu aprūpē.

Skolotājs, dzejnieks un Madlienas hronists jau dus kapu kalnā, par kuru pats tik daudz aizkustinošu, liktensnapietnu elēģiju rakstījis. Viņa dzejoļu grāmatu manu-

skripti, hronikas un pieraksti glabājas dažādos muzejos, par to likteni rūpējas meita un mazmeita.

Bijusī galvenā agronome Ināra arī strādā pati savā zemē, savā saimniecībā, un ir paju biedre.

Jātnieku trenere nu jau labu laiku kā aizgājusi strādāt par vetārsti kaimiņos — uz Krapī.

Galdnieks Imants — stingrs un strādīgs, kā bijis, tā ir, varbūt tikai bišķi vājāks un krunkaināks, bet tāpat šķelmīgi smaidīgs, saka: brauc līdzi, uz mūsmājām!

Inženieris Vilnītis, kā vadījis, tā vada saimniecības būvdarbus un kokapstrādes uzņēmumu. Viņa dēls Jančuks, nu jau Jānis Vilnītis, Saeimas vēlēšanu cīniņu laikā nodibināja Rīgā "Muļķu partiju" un kļuva par tās lideri. Tas bija ļoti asprātīgs gājiens, žēl, ka tik ātri pieklusa.

Gundars arī diemžēl pāriet no būvniecības uz žurnālistiku. Bet "ķirbju audzētājs" mainījis savu bērnības interesi un tagad ir arhitekts kādā Rīgas firmā.

Protams, par viņiem visiem varētu atkal uzrakstīt jaunus šodienīgus aprakstus. Kaleidoskops grozās un griežas, un vienmēr jau sakrīt jaunas, skaistas zvaigznītes.

Topi un akords. Jā, nu visapkārt visi tikai plinkšķina klavieres. Ar vienu pirkstu. Indivīds grib taisīt lēcieni karjerā, partijas cīnās par savu partiju, par portfeliem valdībā, kopsaimniecību zemes sadalās viensētās. Tie tādi īsi — personiski vai partijiski savtīgi plinkšķieni. Vecie akordi, kurus iemācījās spēlēt lauku speciālisti kopsaimniecībās, pajūk. Beļavnieks domā, nē, ir pārliecināts, ka pasaules tirgū tomēr varēs ietikt tikai lielsaimniecību ražotā produkcija. Tāpēc jānotur akords, kopspele, jānotur neizpostīti sūri grūti kopus darbā sapelnītie īpašumi. Meliorēto zemi nedrīkst aizlaist pamestā atmatā. Fermas un kaltes, klētis un pagrabi, mašīnu remontdarbnīcas jāsglabā jaunai kooperatīvai varēšanai. Ja būtu, kas visus tos objektus paņem un apsaimnieko, es neteiktu neko. Bet nedrīkst tā pamest, saka Beļavnieks. Vai jauno kooperāciju veidos pēc pieminēto veco, stipro saimnieku padoma — nav zināms. Maz ticams. Nāks jaunas metodikas, nāks jauni iznesēji un izvedēji, jauni prāti un jauna

enerģija. Bet Latvijas laukos būs palikušas atsevišķas saimnieciski gudras "salas", būs saglabāti daži laika neizārdīti lauku ciemati un centri, kuros cilvēki ātrāk atzīgs, drīzāk būs gatavi nopietnajai preču un naudas spēlei, tie ātrāk kļūs turīgi un kulturāli saturīgi, iemācīsies paši un bērņus iemācīs nebaidīties no pasaules pārvērtībām. Tā būs še minēto saimnieku zemēs. Te viņi ielikuši savu mūžu. Darbam un Latvijai. Kā un cik tas laiku pārvērtībās bija iespējams. Kā un cik katrs savā praktiķa prātā to saprata. Galu galā — viņi nebija raduši darbu pamest pusceļā. Šis grāmatas autors arī jūtas sevī gandarīts, ka tēmas un šo stipro vīru izvēle nav bijusi aplama, vēstures sāņējās izčākstoša, nejauša. Jo tie ir būtiski vīri. Un būtiski ir viņu darbi. "Arat, vīri, ko arati, aparat vagu galus!"

Imants Ziedonis

1996. gada jūnijā

FAKTI. KOMENTĂRI. VIEDOKLI

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Rakstu VI sējumā iekļauta I. Ziedoņa publicistiskā grāmata par Madlienu "Tik un tā". Šajā izdevumā pirmoreiz autors savam darbam devis ne tikai priekšvārdu, bet arī pēcvārdu, ieskicējot laiku un grāmatas varoņus šodienas epilogā.

Sējuma pamatteksts publicēts pēc 1985. gada izdevuma. Tas salīdzināts ar manuskriptu, atjaunojot autora tekstu, kas dažādu konjunktūras iebildumu vai citu iemeslu dēļ savulaik ticis svītrots, — atbilstošās vietas sējumā izceltas ar citu burtu garnitūru. Izlaiduma zīme [...] I. Ziedoņa tekstā norāda autora pēdējā redakcijā izdarītos īsinājumus un izlaidumus. Īpaši nav norādītas tekstuālās izmaiņas, kas saistītas ar iespiedkļūdu, stilistisku un citu tamlīdzīgu neprecizitāšu labojumiem.

"Tik un tā" citējumi no grāmatām vai periodiskajiem izdevumiem publicēti atbilstoši 1985. gada redakcijai. Kā vienots māksliniecisks veselums sējumā saglabāta arī G. Janaiša fotokompozīcija. Materiāls papildināts ar jauniem fotouzņēmumiem.

I. Ziedonim adresētās vēstules glabājas viņa personiskajā arhīvā; nodaļā "Fakti. Komentāri. Viedokļi" izmantoti materiāli arī no J. Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzeja un literatūrzinātnieka I. Bērsona personiskā arhīva.

NO VĒSTULĒM IMANTAM ZIEDONIM

Rīgā 1983. gada 12. septembrī

Nav svarīgi, kad cilvēks dzīvo, bet gan — kā
viņš dzīvo un cik smagi ir viņa gara apcirkņi...

[..] Sauciet, rādiet, vediet, aiciniet, lai dzird, lai redz, lai
mācās saprast! Kaut spētu saprast, kaut paliktu no dzirdētā,
lasītā 10/100 daļiņas. Rastos sajēga cilvēku smadzenēs. Jālūdz,
lai saprastu! — Paldies ir par maz, lai spētu pateikt grāmatai
par "Madlienu". Ne tikai šai grāmatai, bet itin visam, kas
nāk iz Jūsu gara **varenuma**. Jūsu "tēzes, t. i., 20. gs., ir jāiekaļ
smadzeņu galdiņos ikvienam. Nebūšu pārspilējusi, teikdama:
absolūtais, ko nespēj sniegt vairs neviens cits!

Cilvēkam tiek dots viss skaists, īsts, patiess, nemākslots.
Cilvēks piedzimst tīrs, skaists, nevainīgs. Kas gan ir tas spēks,
kas saduļķo cilvēku? Kādi ieroči padara cilvēku rupju, ļaunu,
atriebīgu, netīru? Kur paliek labais cilvēkā? Lūk, uz šiem
jautājumiem bezgala vēlētos dzirdēt, mīlo rakstniek, Jūsu atziņu.

Piecdesmit septiņus gadus atpakaļ, kad mans tēvs pirmdienas
rītos mani veda uz 13 km attālo Cesvaines vidusskolu (dzīvoju
tēva mājās 1 km no Tirzas upes, otrā pusē upei 400 m atradās
Poruka rakstn[ieku] saiešanas namiņš), visu garo ceļu tēvs
nebeidza stāstīt, kā jādzīvo cilvēkam, lai dzīvē ietu labi, lai
būtu laba dzīve.

Jaunībā it kā, visu to klausoties, tas nelikās tik svarīgi,
it kā pāri galvai pārskrēja. Tagad, dzīves novakarē, sirds saka
paldies tēvam, māmuļai, kuri jau divdesmit gadus atdusas
Ķīnderu kapu kalnā.

Spilgti atmiņā iezīmējušies vārdi, kādus teica prāvests Alberts Vītols pie tēva kapa: "Aizgājējs miesā izdilis, bet gars viņam bija stiprs. Viņa grāmatu plauktā bija vērtīgas grāmatas, es ar aizgājēju sapratos labāk kā ar augstskolu beigušo."

Tēva stiprie vārdi, dzīves gudriba, mātes smalkjūtība, sirdsskaidriba ir bijis mans spēks pārdzīvojumā bezdibeņiem pārklūt!

Visu savu dzīves laiku slāpstu pēc gudriem vārdiem, lieliem cilvēkiem. Nespēju noklusēt, lai nepateiktos Jums, mīlo rakstniek, par vārdiem, gaismu, kādu Jūs spējat iedegt vistumšākajā naktī!

Riekšavām svežu Jums: veselību, garaspēku, iedvesmi!

Pateicībā, ar patiesu cieņu —
Zelma Tīrzīte

P. S. Vēl strādāju, kaut saņemtu pensiju jau 10 gadus. Strādāju, baidos no vientulības. Vairāk baidos, ka neiestājas vienaldzība, jo vienaldzība nogalina garu.

Z. T.

Mālpili [1984?]

Cienijamo dzejniek!

Iepazīnušies ar Jūsu darbu žurnālā "Karogs" par Madlienas sovhozu un izlasījuši rindas, kuras Jūs esat veltījis vienai no Mālpils sovhoza visvecākajām darbiniecēm — Grolļu mātei, ļoti Jūs lūdzu — atrakstiet mums! Kādus vārdus Jūs veltītu Grolļu mātes tikumam, un ko Jūs ieteiktu mums pārmantot no šīs sirmās māmuļas?

Ar patiesu cieņu Mālpils vidusskolas
6.a klases pionieru pulciņa vārdā —
Sanita Kalniņa

Piezīme. Mēs gatavojam aprakstu par biedreni Grolli, tāpēc gaidām Jūsu atbildi.

Rīgā 1985. gada 6. janvārī

Zvaigznes dienā

Latvju gudrais pie Betlēmes silītes!

Tā kā es Tev ordināri uzrakstu dažus vēstuli, tad ekstraordināri sveicieni Jaungadā atkūrīt. Tas nenozīmē, ka es par Tevi un Ausmu, gadiem mīļoties, nedomātu.

[..]

Avīze ir vēl vienīgā vieta, kur ko var pateikt. Izdevniecība liek gaidīt gadus septiņus, nu pa tiem jau pat lielromāns sarūk (ja es būtu jaudīgs tādu sacerēt). Nule pabeidzu garāku apceri par publicistiku, ko prasa Bauģis savai padomei. Es jau nu, protams, nevaru kā Māra Misiņa visu publicistiku reducēt uz Tavu "Madlienas grāmatu" (klausies viņas, tas ir, sekretāres, Jaungada runu!).

[..]

Kā Zvaigznes dienā esmu ielūgts uz ķīmeņmaizēm Jelgavā un dodos turp!

Lai jums abiem zaļa dzīve!

Jānis [Liepiņš]

Lielvārdē 1985. gada 21. novembrī

Imitācijas Imantiņa diženo vārdabrāl!

Es tā biju izlēmis pašā sākumā.

"Karogā" Tavu madlienošanu tikai pārvirši pārskatīju. Gaidīju grāmatu.

[..]

Šinīs dienās atgāzu galvu un grāmatu par Madlienu iekampu kā pieklājas — vienā klankšķī bez uzkodas. (Vai tad uzkožot var degustēt ugunsūdeni?!) Tūlīņ pēc tam vienā iestiepienā izņēmu cauri atķeksēto "Kurzemītes" 2. grāmatu (1. grāmatā starp lapām izbārstīti sarkanie, saldie pipari, tie

pārāk sāji, toties otrajā netrūkst pietā sagrūstu melno, aso piparu manā gaumē). "Atķeksēta" — tas nozīmē manus desmitgadvecos ķeksišus un pasvītrojumus šajā žurnālista rokasgrāmatā.

Gribēju salīdzināt.

Tātad — 1974. gada un 1985. gada mākslas dokumenti.

Kas noticis ar dzejnieku solidā laika sprīdi prozas laukā?

Ja ticēt viņa epifānijām, izaugsme kolosāla: "...Daudzpunkts ir muļķīgs un naivs... Ja rakstnieks raksta ar daudzpunktiem, tad ziniet, ka viņš vēl nav rakstnieks..."

"Madlienā", salīdzinot ar "Kurzemīti", daudzpunktu ir par 97,58 (3) procentiem mazāk. Nabaga Šolohovs! Viņu guldīja zem stepes cebrīņiem un vērmelēm, tā arī nesusniegušu sniegoto virsotņu priekškalnes: "Klusajā Donā" ir par 1483,94 procentiem daudzpunktu vairāk nekā "Kurzemītē", rēķinot caurmērā uz 100 ha, piedodiet, uz 100 lpp.

Es tomēr atļaušos citēt dažas manis atķeksētās rindas no "Kurzemītes", kādām dzejnieks Madlienā nav vairs varējis piepiparoties tuvāk:

"Izdomas vārgulis apbalvo, teiksim, cilvēku, kas rajonā izcēlies ar savām vienreizējām darba spējām un iniciatīvu. Paradokss. Apvainojošs paradokss."

"Dot iekšā spēkbarību — trīs kilogrami dienā — tas nozīmē spiest, dzīt ar varu pienīšu ārā. Tā kā dzejnieks dzen dzejoļus ārā ar kafiju."

"Vispār kolhozos daiļdārznieki vēl pagaidām jūtas kā skroderi džungļu pusplikajās ciltīs."

"Tas jau ir cilvēka lielums — ka viņš nezaudē cilvēka līdzību."

"Pelēcība ir sociāla nelaime."

"Pilsēta, paņēmusi lauku dabu, izkropļojusi to savā ierobežotajā skvēriņā, atdod atpakaļ laukiem kā diezin kādu vērtību. Un laucinieks pieņem un notic, ka tas ir skaisti."

"Kultorgs šodien ir vai nu entuziasts, vai muļķis."

"Terēze Dāre saka: man ārkārtīgi patik divi dzīvnieki — cūka un kaza. Cūka — par savu omulību. Un kaza par to, ka viņa zina, ko grib, un neietekmējas no citiem."

Pietiks jau. Ieskatam. Un atskatam.

Tiesa, "Kurzemīte" ir vienkāršāka par "Madlienu". Vai sarežģītība dzejnieka atklāsmē ir apsveicama? Atbildei man pietrūkst erudīcijas. Teikšu, kā māku: "Kurzemīte" dzejnieks spraucas laukā no prozas kā velnam aste starp frakas līpām — ik lappusē, rindkopā. Tā tam jābūt. Dzejniekam Ziedonim Dieviņš novēlējis ierūmēties priekšplānā neatkarīgi no tā, vai fonā paliek jambi, vienkārši, nepaplašināti, nerimēti teikumi vai andrejupišgari periodi. Latviešiem ir nevis 3, bet 4 nacionālie varoņi: Lāčplēsis, Balderis, Taizelis un Ziedonis. Bet Madlienā dzejnieku Ziedoni sastopam retāk nekā Kurzemītē. Es nesaku, ka viņā palicis mazāk varoņgara.

Ar jaunu prieku un gandarījumu piekritu viņam, kad viņš vīpsnā: "Es arī varu uzrakstīt romānu. Es nesaku, ka labu romānu. Bet tādus, kā te raksta, es arī varu."

Taču **tik un tā** dzejnieku Madlienā sastopam drusku retāk nekā Kurzemē. Nu ko viņš spraucas mūsu grīlīgo, simtkārt pārtaisīto, **tik un tā** vēl simtkārt pārtaisāmo iekš- un ārsaimniecisko rēķinu džungļos, neglābjami nozaudējot lunkano liānu nomaskētās pēdas aiz sevis! Lai pierādītu savas eksaktēšanās spējas? Bet tās jau ir visiem pazīstamas! Pa to laiku moskīti ēd nost pie kaučuka koka piesieto Pegazu.

Zem desmitgadīgās laika preses krakšķ "Kurzemīte" tīri saimnieciskajā laukā. Ne 20, bet 120 govīs katrai slaucējai? Nu, nu. Pamēģināja. Bet "Latvijas brūnā" nīgri nomūjināja: "Mū-mū-mūdziši!... Jau trešajā, ceturtajā gadā gribat mani norakstīt, tā arī manu kristīto vārdu neielāgojuši un tubrālību nenoslēguši?"

"Siguldas" zinātnieki tagad atkāpjas visā frontē. Aiz diega raustāmie papes ķinķēziņi — avižniecīni vēl tikai aplinkus, toties radio jau pavēstījis nepārprotami — loks noslēdzies, atgriežamies pie nopietnākas iepazīšanās ar govi. Bet "Kurzemīte" paliek lasītāju grāmatplauktos bez izmaiņām. Diez vai dzejnieks rīt vai parīt ņemsies nākt klajā ar uzsaukumu: "Biedri laikabiedri! Mehānisko lielfermu sistēmas interesēs "Latvijas brūnā" izdeldējama no pasaules pilnīgi un galīgi uz laiku laikiem! Lai dzīvo raibā nīderlandietē, hip, hip, urā!"

"Kur bija viņa, bija paradīze," nopūtās Ādams pie Ievas kapa.

Nu labi, Imant, Tu nebaidies nokāpt ellē, kaut gan Tava adrese pagaidām palikusi līdzšinējā:

"SAVĀ ZEMĪTĒ. 2 METRI VIRS MŪŽAMĀJAS."

Profesija, jādāmā, dzejnieks?

"Kur bija viņš, bija poēzija.

Bija arī fizika, matemātika, ekonomika, alķīmija. Bet nekad no visa tā neatšķilās viņa pamatprofesija." (No kapa runas.)

"Dzīve = $D = 2R$

Radošā dzīve = R

Un tās ir centrīces R .

α — atnākšanas leņķis.

β — aiziešanas leņķis.

Dzīvības Cirkulis uz vienas leņķa malas atmēra nogriezni un uzvelk mazu krustiņu (x)."

Tas esi Tu — dzejnieks, veikdams savu galveno funkciju. Izskaidrodams dzīvi. Tu esi sintezējis ģeometriju ar poēziju un piespiedis mani domāt agrāk neapjaustās kategorijās. Tā ir Tava maize. Bet, ja Tu Madlienā reizēm savu spārnoto kleperi piesien pie slitas un, Beļavnieka brošūru padusē pasitis, ar riteņtraktoru brauc iekšā sovhoza gada pārskatā, pretendēdams uz padomdevēja statusu saimniekošanas lietās, Tu vairs neesi savā limenī. Šādu padomdevēju ir atliku likām. Bet dzejnieks Imants Ziedonis tikai viens. Atnākšanas un aiziešanas leņķis cilvēci pavadīs visos laikos, tāpat kā "Poēma par pienu" nezudīs. Nezudīs arī "Tik un tā", izņemot rindas, kur dzejnieks atteicies pats no sevis.

Nu ko, pēc pirmās, alkātīgās sturmēšanas jāsāk atķeksēt "Tik un tā". Nezinu tikai, kur tos ķeksīšus likšu. Ar "Kurzemīti" izvēdināju savas avižnieka štampsmadzenes.

999 gadījumos no 1000 avižnieks ir sauspūtis.

Zini, ko es bikli gaidu no "Tik un tā"?

Ka atradisies taču pa kādam avižu standartscribentam, kuram radisies neskaidra nojauta par to, kā rakstāma dokumentētā proza, līdz mākslas dokumentam viņi nenonāks, arī man tas neizdevās, taču apjēgt savu žvadzēšanas tukšību — tas vien jau būs milzīgs ieguvums.

Bez tiesas sprieduma aši un glīti pie tuvākā koka pakarams lauku žurnālists, kurš pēc "Tik un tā" vēl ņerkstēs par tematikas trūkumu.

Mans draugs, redakcijas šoferis Artis, ap šādu laiku — novembra beigās — reiz ieminējās:

"Redzi nu, Ojār, Jāņudiena atkal klāt!"

Viņš savdabīgi mērīja laiku un pārdabiski uztvēra laika joņošanu. Dari, ko gribi, bet arī man iet pie sirds dziesmiņa:

Tas būs ap Jāņiem Mārtiņos,
Pēc pusnakts pašā dienas vidū...

Šoreiz kaut cik atkāpšos no šī principa un novēlēšu Tev iespadiem bagātu Jauno gadu. Tas jau nu gan tuvu.

Ojārs

Rīgā 1985. gada 14. decembrī

Cēlais madlieniēt!

Tā patrāpījās, ka vienlaikus ar Tavu "Madlienas grāmatu" studēju Jirgena Hēna *"Die lettisch literarische Gesellschaft und das Lettentum"*, Bilenšteina *"Ein glückliches Leben"* un Merķeli. Ar visām Latviešu draugu biedrības nekrietnībām viens taču mums ir jāatzīst iepretim notikumiem Latgalē, kur tādas biedrības nebija un kur vienīgais pretošanās spēks panslāvistiem bija katoļu baznīca: ja arī Vidzemei un Kurzemei būtu lemta "progresīvā" ietilpšana vienā no Krievijas guberņām, Latvijā nebūtu pretestības spēku ne pareizticībai, ne krievu alfabētam, ne ilūzijai, ka viss, kas labs, nāk no Austrumiem. Šai lūkojumā es īsti nesaprotu Tavus nekommentētos pareizticības uzteikumus, kā nesapratu Valdemāra piemiņas sarīkojumā Stroda uzslavu Valdemāram par to, ka viņš ieteicis pāriet uz krievu alfabētu. Vai tad Georgs Pasītis arī uzlūkojams par vēsturisku varoni?

Jānis [Liepiņš]

Rakstu tāpēc, ka paredzu: mierīgi parunāties nebūs iespējas.

"Ai, tautasdziesma", paldies Dievam, šovakar piedzīvo piekto izrādi. Vai pieredzēsim sesto? Mēs pašreiz jūtamies kā lāča izvandalēta bišu saime. Savulaik no darba padzītie vai amatiem apmainītie trani pārvērtušies par cieši saliedētu sirseņu pulku.

[..]

Pieci speciālisti uzrakstīja katrs savu Jāņa raksturojumu. Divi mūsu delegāti bija Maskavā pie Vissavienības L/s ZA prezidenta Ņikonova A. Prezidents viņus pieņēma 2 reizes, bija ļoti pretimnākošs. Arī zvanīja 3 augsta ranga priekšniekiem. Visi atbildēja: pats aizgāja. Viens vēl ieteicis labāk šajā lietā nejaukties, te esot darišana ar nacionālismu. Prezidents mēģināja sazvanīties ar Pugo, taču tas neizdevās. (Tolaik Maskavā notika Raiņa un Krišjāņa Barona svētki.) Solījās zvanīt vēlreiz Pugo un lika mums lauzties pie viņa. Vakar kāds no rajona komitejas mums pastāstīja, ka Imants Ziedonis tur jau bijis.

Mazliet no vēstures. 60. gadu beigās pēc 11 g. nostrādāšanas par kārtīgu kolhoza priekšsēdētāju par līdzīgiem "grēkiem" ar troksni no kolhoza un partijas izsvieda manu vecāko brāli Andreju. L/s apvienības priekšnieks Upmalis, kurš tikai šogad atnāca uz mūsu rajonu, kādreiz bija viens no mana brāļa kapračiem. Šeit jābūt kaut kādai sakarībai. Līdzko viņš parādījās, tūdaļ sākās īsts virpulis. Brauca komisijas, no tribīnes mūs lamāja utt. Šķiet, ka liktenīgo bilanču komisijas sēdi, kas parasti notika vienīgi institūtā, šogad speciāli inscenēja arī rajona apvienība, lai ar savu ārkārtīgi netaisno un rupjo izturēšanos izaicinātu. Tas viņiem pilnībā izdevās. Ņikonovs teica, ka atlūgums ir Jāņa lielākā kļūda. Pats aizgāja. Nav par ko žēloties.

Šajā priekšnieku savienībā figurē vēl institūta direktors Jemeljanovs, kurš pie stūres stājās tad, kad Jānis iesniegumu viņa priekštecim bija jau atdevis. Tā ir naidīgi noskaņota persona. Jānis savulaik par nevīžīgu darbu padzinis viņa māsu, kura saimniecībā strādāja par vetārsti. Vēlāk viņa ar savu vīru — dzērāju — aizgāja arī no mājas.

Tā apmēram pie mums pašreiz izskatās.

Jānožēlo, ka man nav četri vai pieci brāļi. Tad vismaz Latvijas kartē vienmēr būtu kāds gaišāks punkts. Līdzko vienu nodzēš, iedegas nākošais...

Nikonovam A. kā ciemakukuli no Latvijas aizvedām "Tik un tā". Viņš sūta Imantam Ziedonim sirsniņāko paldies par grāmatu.

Cik gudri Rainis pateicis:

Rupja vara valdītāja,
Tā nav tautas vadītāja.

Paldies par visu labo!

Aina Ozoliņa

Daugavpili [1985]

Tik un tā netā!

Cienijamo Dzejniek, izlasīju Jūsu rakstīto grāmatu "Tik un tā", par ko gribu pateikties, sevišķi par pagātnes saistišanu ar tagadni, kas mūsdienās ir tik miglaina.

Šoreiz gribu izteikt savas domas tieši politekonomijā.

Domāju, nekas nav tādu jaunumu nodarijis cilvēku apziņai kā visu veco vērtību noliegšana un aizstāšana ar jaunajām, formālajām, it sevišķi politekonomijā.

Tāpēc izklāstišu savas domas stratēģiskajā politekonomijā, kas, domāju, varētu noderēt kā attīstīta sociālisma politekonomija.

Kamēr mūsu filozofi, ekonomisti nodarbojas ar otras patiesības radišanu, es piedāvāšu oriģinālo variantu.

Kā zināms, lai ražotu jebkādu produkciju, ir jāizstrādā tehnoloģija un arī jāievēro.

Bet, lai ražotu vispār materiālās vērtības, pastāv vispārējā materiālo vērtību ražošanas tehnoloģija, kura sastāv no kapitālajām vērtībām, kuras radušās empīriskā ceļā un eksistē ārpus mums. Tās ir tehnika, tehnoloģija, specializācija, rīcības brīvība, izdevīgums, firmas princips, organizācija no apakšas uz galarezultātu, saimnieciskais aprēķins, peļņa, konkurence, garantija un citas.

Kapitālās vērtības iedarbojas uz ražošanu vienādi kā kapitālismā, tā sociālismā (bet citādi nemaz nevar būt, ja gribam runāt par zinātniskumu).

Sociālismam vajadzētu sākties tikai sociālajā sfērā, tas ir, **sadalē**.

Te nedaudz analizēšu divas vērtības, pārējās pašas par sevi saprotamas.

Rīcības brīvība. Vispārinot rīcības brīvība ir viena no ražošanas formām, vai rīcības brīvība ir tieši proporcionāla ražošanas efektivitātei.

To pārliecinoši pierāda eksperiments, kas tika izdarīts desmit gadus atpakaļ Kazahijas PSR "Akči" padomju saimniecībā.

Visa vara tika nodota strādniekiem, no administrācijas palika tikai galvenais grāmatvedis un direktors. Galarezultātā pašizmaksa samazinājās četras reizes, bet alga pieauga četras reizes un sastādīja vidēji 370 rubļus mēnesī.

Līdzīga kārtība pastāv Ungārijas lauksaimniecībā, kur paši ražotāji var izvēlēties, ko ražot un cik. Rezultāti runā paši par sevi.

Konkurence. Konkurences galvenais uzdevums ir atveseļot veselo saprātu. Kas tuvāk patiesībai un kompetencei, tas uzvar konkurencē. Standartdomātājus, formālistus, konservatīvos birokrātus konkurence izspiež no ražošanas automātiski. Bet sociālismā bieži realizējas princips — kam vara, tam taisnība. Tikai šādi var izskaidrot mašīnu neizturīgumu, lielo daudzumu elementāru kļūdu. Kā rāda personīgā pieredze, no desmit priekšlikumiem objektīvi izskatīts tikai viens. Ar šādu proporciju tālu netiksim.

Rodas jautājums — kas ir tiesīgi izmantot kapitālās vērtības? Strādnieki, priekšnieki vai ministri, visi katrs savas kompetences un varas robežās.

Strādnieki kapitālās vērtības var izmantot tikai caur brigādes darba formu, kas savukārt rada brigādes jēgu.

Gribētos dzirdēt Jūsu domas šajos jautājumos — kā bez standarta domājoša cilvēka domas.

Jānis Rubiķis

Madlienā 1986. gada 20. janvārī

Man skolnieces albumā bija tēva ieraksts:

Cilvēks nemirst, kad, badu ciešot, mirst,
Cilvēks mirst, kad zaudē sirdsapziņu.

(Prof. Iljins)

Gruzd nepateiktais.

Vajag, vajag gan ar Friča Bārdas tēva doto smago arklu
apart dzimto zemīti, lai neaizaug ar alkšņiem.

Lai Jaunais gads uztur Bērtulsona spēku! Sveicieni Jūsu
ģimenei no mūsu saimītes.

Lidija Dobulāne

Rīgā 1986. gada 28. janvārī

Ļoti godājamais Rakstniek Imant ZIEDONI!

Moto: Tikai tam, kas nekā
negrib paturēt, pieder viss...

(Remarks)

Domāju — rakstīt Jums vai arī ne...

Izlasījusi jau agrāk Jūsu "Tik un tā" žurnālā "Karogs", radās
starp daudzām domām sekojoši fragmenti par Jūsu fragmentāro
"Tik un tā".

Dziļākā būtībā — Jūs esat ar raudošu sirdi ļoti trāpīgi, slēpti
izsmējis tagadējo lauku dzīvi, salīdzinot to ar seno.

Man gan jāsaka, ka apm. 35 gadus atpakaļ Jūs vai kāds
nedrīkstētu tā rakstīt.

Tāpat kā kāds psihiatrs psihologs (R. Krūmiņš) teica lekcijās
60. gados par dvēseli: "Pāris desmit gadus atpakaļ nedrīkstēja
ne pieminēt dvēseli, jo tādu neatzina."

Lieli rakstnieki un vēsturnieki nav nekad "galma rakstnieki",
kuri raksta pēc "pareizā toņa" un politiskiem priekšrakstiem.
Tāpēc jau viņš ir liels, ka iet pāri "toņiem" un laikmetiem.
Un stiprs viņš ir tāpēc, ka **uzdrīkstas** un prot arī ciest, ja
tas vajadzīgs, par savu uzdrīkstēšanos.

Ir arī rakstnieki — žonglieri. Viņi neraksta tieši vai arī kā savas dzīves apliecinājumu, bet kā no malas vērotāji (Vilis Lācis u. c.).

Tāpat kā kompartijā ir idejiski, īsti cilvēki, kas par šo ideju cīnās, tāpat ielavās arī savtīgi vai maskēti partijā...

"Intelekta grūtības nevar nodrošināt augstskolām studentus uzņemšanas prasību limenī... Kaut kādu apstākļu dēļ..." Kāpēc šos apstākļus nepēta?

Pirms 1940. g. bija augsts limenis mūsu Universitātē, kura tika pielīdzināta labākajām Vakareiropas universitātēm. Bet tad studenti zināja arī. Kā stāsta: pie akadēmiķa arh. E. Štālberga, kurš beidza Mākslas akadēmiju Pēterburgā ar augstāko atzinību, studenti gājuši mūsu Universitātē uz eksāmeni trīcēdami, bet ārā nākuši smiedamies. Viņš uz eksāmeni ne tik daudz prasījis specialitāti, cik līdzdarbošanos un intelīgenci. Un kādai studentei bijis neērti eksāmenā, kad prof. Štālbergs tai jautājis: "Vai jūs esat kādreiz savu roku ielikusi būvjavā un jutusi šīs vielas būtību, kāda tā ir?" Un studentei bijis jāatbild ar — nē.

Pats viņš, studējams akadēmijā, pārticis savā laikā no vienas tējas paciņas nedēļā un no stundu pasniegšanas. Stingrs prasībās pret sevi — tad arī varēja, tikko beidzis, kopā ar otru tikko beigušo uzņemties Itālijā, Venēcijā, celt no marmora Krievijas Iztādes paviljonu, kas vēl tagad tur stāv. Pie tam, nezinot ne vārda itāliski. Tad nebijis tā, ka visu materiālu pieveda klāt gatavu, bet pašiem arhitektiem bijis jābrauc kopā ar strādniekiem uz marmora lautzuvēm un jākārtu arī rēķini...

Un 34 gadu vecumā bijis jau par profesoru šinī akadēmijā un par pirmo ievēlēto rektoru padomju laikā...

"Jāaudzina īpašs cilvēks, kas apveltīts ar sevišķi augstu pienākuma apziņu pret — kolhozu (ne vien pret kolhozu!)." Kā senlatvieši! Bet tādus jau neaudzina, jo paši audzinātāji nav tādi.

"Cilvēki ir, un reizē viņu nav..."

Nav cilvēku, kuri degtu idejā, kas arī būtu dzinējspēks darbā.

Kas "dzina" senlatviešus strādāt un dzīvot "ritmiskā saskaņā" ar kosmiskiem likumiem?

Bet to jau valdnieki "no Dieva žēlastības", kā Kīrs un Aleksandrs, atzina, ka trūkst piemērota cilvēku materiāla, lai realizētu Zaratustras "miera valsti" pēc tikumiem: labu domāt, labu runāt, labu darīt! Šo "miera valsti", ko arī Kristus sludināja un gribēja jūdus pievienot āriešu ciltij, bet jūdi, tāpat kā šodien, norobežojās un gatavoja pasaulē karus... kopā ar citiem masoniem kapitālistiem... Jaunai "miera valstij" jānāk no cilvēku iekšienes, pa "vertikāli".

Un pie mums — jāpazīst latviešu īpatnējā politiskā vēsture... To jau arī rakstnieki nepēta, kā pienākas, vai arī paši iet uz priekšu, bet skatās atpakaļ...

Kā 1985. g. pa radio teica: daudzos kolhozos vēl pēc kara 40 gadus nevar savest savas saimniecības kārtībā. Govis vēl dod tikai 4 kg piena dienā, tāpēc ka neesot kārtīga barošana un barība...

Un, kā "Cīņā" neilgi rakstīja, pag. gadā: gadiem ilgi dedzināja siena šķūņus, mājas, izdarīja plānos pierakstus, nodeva negatavas mājas. Un tikai tagad atjēgušies, ka vainīgiem jāķeras pie **viņu** makiem, tad tikai tie sapratis, ko paši darījuši.

Vēl 1985. g. nodega teļu un vistu fermas ar visu dzīvību, kā arī šķūnis ar pirmklasīgu barību. Kas atbildēs? Bet nu jau gan vajadzēja katram zināt un darīt savu darbu, jo pagājuši 40 gadi pēc kara, nevis uz kaut ko gaidīt un skatīties atpakaļ. Un tas notiek vēl šodien?!

Redzams, kā strādā "reiganieši" par "ideju" un naudu, tāpēc ka citas idejas ir kļuvušas vājas, nekaujinieciskas un iegūlušas aptaukošanās miegā...

Tie **plānu skrūvētāji** jau nav tikai uz laukiem, bet tie ir te — pilsētā — un staigā pa mīkstiēm paklājiem, brauc uz somu pirtīm, nevis uz mūsu pašu lauku pirtiņām.

"Tie nepareizi sakabinātie jumti, kas pēc liela sniega masām sagāzās..."

Tādi pilsētā arī ir (Avotu un Lāčplēša ielu stūrī, veikalā, kur vēl pag. gadā vasarā pēc lietus pilēja ūdens uz galvām).

Bet kas tad pie mums, Latvijā, taisa plakanos jumtus?! Un kas tie ir, kas ceļ ēkas ar dažādām nepareizībām arhitektūrā?

Par izjauktiem ceļiem...

Pie mums jau varētu dzīvot, ja nejauktu paši ceļus ārā.

Kāds var būt ceļš uz nākotnes "miera valsti", ja to paši jauc ārā? Tā jau aiz apvārsņa esot, bet cilvēki iet un iet, bet priekšā vienmēr horizonts. Visi ceļi stiepjas uz horizontu un aiz tā, tikai katram nāves ceļš beidzas pirms horizonta, tā arī to, kas aiz horizonta, nerasniedz...

Kas tad mēslus ved šķidonī, un kas ved malku pavasari? Senlatvieši tā nedarija.

Un par tiem melioratoriem...

Es pati strādāju pie tiem. Pie tiem ar vislabāko melioratoru Latvijā, kurš teica, ka gudram cilvēkam galva nekad nesāpot. Man arī galva nekad dzīvē nav sāpējusi, bet viņa priekšlikumu, lai parakstītu fiktīvu pildītu naudas aktu par nepildītu darbu, tomēr neparakstīju. Par to mani tuvākā laikā "štatu samazināšanas dēļ" atlaida no darba. Sak, nevajagot tādus "beļavniekus". Un tā viņš no viena uzņemta objekta izveidoja divus, jo maksā par objektiem. Un, uz kuriem viņam bija "politiskais zobs" kā nacistam, tiem caurules novadīja no augstākā līmeņa uz viņa zemāko līmeni, bet dabā bija citādi, vai arī laida slapjumu virsū valsts mežiem vai arī uz tāda gabala, kurš, pēc viņa politikas, ir jānoslicina. Tāpat kā Rīgā ar to "Kaķu māju": ja citādi viens bagātnieks nevarēja otram atriebties, tad "uzbūvēja" uz naidnieka mājas pusi uz savas mājas jumta kaķi, kas dibenu ar uzceltu asti pagriezis uz svešā pusi... Nu, bet šo labāko melioratoru — kaitnieku tomēr neiesēdināja. Viņš nomira dabīgā nāvē, bet direktoram gan "mazgāja galvu"...

"Bērniem pietrūkst nejaušību..."

Nejaušības rada izbrīns. Bet ar izbrīnas spēju, ka viņš spēj par kaut ko brīnīties, cilvēks atšķiras no dzīvnieka...

"Zeme ir inteliģenta. Zeme zina (?) astronomiju, kurā mēnesis sēt, kāpēc tā gaida aprīļa un marta vējus... Kāpināt zemes inteliģenci ir mūsu pienākums." Bet zeme jūt arī, kā cilvēki kropļo savas zemesmātes seju ar atomsprādzieniem. Zeme vaid sāpēs par to, ka cilvēce kļuvusi kurla... Zeme vaid, zeme pūš, kad to atombumba plēš. Zeme smok, zeme mirst, kad tai atņem zaļo segu. Zeme skaista, zeme dzīva, tā kā

māte jāmīlē. Visi zemes labie bērni, paceliet pret Sauli sirdis, satveriet tās dzīvību, lai uz zemes dzīvot spētu...

"Nekas nav briesmīgāks par **aritmiku** lielo spēku, aritmisku tehniku!"

Aritmija jau ir iznīcības priekšvēstnese — arī sirds aritmija. Un stāv rakstīts, ka būs laiks, kur no atomsprādzieniem zeme sāks streipuļot kā piedzēris vīrs...

Ritums jau bija sējējiem, spriguļkūlējiem, dziedātājiem, dejojājiem, un tāpēc arī mūsu tauta dziedāja darbā ritmiskas dziesmas. Ritms bija viņu dzīvē, jo viņi dzīvoja dabīgu dzīvi saskaņā ar kosmiskiem likumiem.

"Katra gadu mūsu slēptos bezdarbniekus atlaižam, bet pēc tam ņemam atpakaļ. Slimi cilvēki — tas ir fakts... Aiztaisijām alkohola nodaļu ciet, cieš rajona budžets..."

Pie mums Rīgā, arī K. Marksa ielā 54, bija līdz 1982. g. labs ēdienveikals strādniekiem, jo šis bija strādnieku rajons, bet arī laikam vienīgais (kā teica 1970. g. Maskavas mil. nod. priekšnieks) — visbīstamākais, kurā divu kvartālu rajonā atradās alus, degvīna, sarkanvīna 8 pārdotavas. Un vēl pārtikas veikalā pārdod alu. Un pirti arī alu. Šo veikalu Nr. 54 1982. g. janvārī, kad plāns jāpilda, uzņēma remontam un to "remontēja" līdz 1984. g. aprīlim. Tikai 1985. g. tika atvērts "griljāža" veikals... Bet visus gadus remontējot pārdeva alu.

"Latvieši ļoti strādīga tauta un ļoti mīl mūziku..."

Paklausīsimies, ko kāds vācu tautības Rozins Lentilijs saka par latviešiem, kuru vidū viņš dzīvojis no 1677.—1680. g.: *Curlandiae Quaedam Notabilia* (Latv. Univ. Raksti, XI) 1924. g.

"Kamēr viņi strādā, tie nepārtraukti dzied, un tiem ir paradums garāmgājējus no galvas līdz kājām apdziedāt ar turpat uz vietas izdomātu dziesmu. Viņu valodu, kura aiz vietas dažādības ir dažāda — tā jūrmalas iedzīvotāji lieto igauņu, citi atkal citu —, sauc par latviešu, un, lai gan viņu skaits par ļoti barbarisku un tai nav gandrīz nekā kopēja ar kādu citu valodu un runā arī viņu noteiktā Kurzemes un Vidzemes daļā, tātad ļoti šaurās robežās, tomēr apbrīnojami, cik piemērotas regulas viņu saista un cik reti viņā sastopamas nepareizības. Bez tam viņiem izsmalcināta valodas gaume, tā ka vārdos

un tonī izvairās no katra nelidzenuma un asuma, stingri ievērojot labskanību...”

“Kāpēc tie Rozenberga skuķi var labi strādāt?...”

Kāpēc cilvēki apzinīgi slikti strādā?

Un kāpēc speciālisti nedod visas savas labākās zināšanas, bet tās taupa kaut kādai nākotnei? Kāpēc Politehn. institūta ēka Leņina ielā Nr. 1 uzcelta tik sliktā projekcijā? Tā celta pēc arh. Tilmaņa projekta viņa uzraudzībā. Ļaudis to sauc par “kapliču”. Te arī pagātnes politiskās paliekas...

“Prieks ir tad, kad tavi cilvēki saprot un ka tu vari kā cilvēks ar cilvēku sarunāt, nevis kā priekšnieks ar padotajiem...”

Bet kur tad ir tādi priekšnieki? Tad, ja kāds priekšnieks nāk no kādām zemākām aprindām, tam sevišķi tā godināšana sakāpj galvā, un pēc laika viņš izturas pret zemāko, it kā viņš būtu nācis no ķeizaru dzimtas, un brauc ar savu auto mazākajam garām, varbūt arī virsū... Nu, ir jau arī izņēmumi. Tāds bija komunistu Latv. Universitātes rektors un [ZA] viceprezidents M. Kadeks 1944. g. Viņam bija “gudrība priekš 10 vīriem”. Viņš bija no tiem komunistiem, kuri spēj cīnīties par ideju ar plikām kājām un tukšu vēderu. Māja, auto? Nē, tie gan viņam nebija. Un, ja viņš nebūtu tik ātri **nomirdināts** un būtu dzīvojis saules mūžu, tad arī viņam nebūtu sava māja un auto... Bet tos īstos komunistus jau tūlīt pēc kara sāka izlasīt no kompartijas rindām, viņu vietā iesēdās muļķi — karjeristi vai maskējušies komunisti, kuri jau 1944. g. ar partijas kartēm kabatā teica: “Iesim graut to Universitāti...” Nezin kas tādiem maksā? Reigans, vai?

“Kad tu darbu jūti kā svētu lietu...”

Jā. Manai mātei, kura bija slimo kopēja (jaunībā gribējusi studēt par ārsti, bet jaunībā apprecējusies un tā sākusī audzināt bērnus. Tā bija istā Kristīne. Kristīne — tā arī viņu sauca, un bērnībā viņa arī dzīvojusi Blaumaņa Kristīnes laikā), kāds ārsts darbā viņai jautājis: “Kas ir jūsu dzīves uzdevums, ja jūs tā sirsnīgi strādājat pie slimo kopšanas?” Pat pa naktīm viņu sūtīja pie smagi slimajiem, kuriem, uzlikdama rokas, tos nomierinājusi. Kāds ārsts, saņemdamas viņas roku, teicis, ka viņai esot magnētisms.

Viņa atteikusi: "Mans dzīves uzdevums ir darba pienākums, un tas ir svēts."

Jā, jā, darbs... Visi jau strādā.

Un, kad viņu pārskaitīja uz Specslimnīcas bērnu nodaļu, tur kāds bērniņš iekāpis viņai klēpī un skatījies acīs, teikdams: "Tev tādas mīlas acis. Tu nestrādā tik daudz, tad tu ātri nomirsi..."

Un dzīves otrā pusē viņa teica savam 20 gadus vecākajam vīram, redzot visapkārt, ka notiek masveida šķiršanās:

"Vai arī tu negribi sākt tos Odiseja ceļojumus?"

"Kur lai es eju, ja man mājās ir laba, uzticīga sieva, kura laulības gultu turējusi tīru, labi audzinājusi bērnus, strādājusi visu mūžu, man palīdzot..." Un visu mūžu viņi abi nelietoja alkoholu. Kā īsta Kristīne... rūpējās par veselīgu ģimeni...

Tādas jau tagad vairs nav. Viņai bija mīlestības pilna sirds, bet tā bija tik liela... silta... pašai dziedīga...

Mīlestība jau tomēr ir tā devēja. Tā arī trūkst arvien vairāk mūsu materiālistiskajā rijēju pasaulē...

Bet cilvēki ir dzīvi! Zeme ir dzīva! Saule ir dzīva! Jā, tāpēc vien dzīvi, ka tie dod dzīvību. Vai tad nedzīvais var dot dzīvību?

Kā Jans Kaplauskis (Lit. un Māksla, 1985. g. 5. l.) jautā: "Kāpēc Saule, kas ir "nedzīva" (kā domā), dod dzīvību?..."

Un nobeidz: "Uz šo jautājumu es nemāku atbildēt..."

Bet kas tad saka, ka Saule ir nedzīva? Tā jau domā tāpat, ka daudzas citas nepareizas—nepatiesas domas ir tikai cilvēkā ieprogrammētas, bet patiesība daudzos jēdzienos ir pavisam citāda...

Tā ap 1950. g. kāds astronomijas lektors Universitātē teica, ka pastāvot uzskati, ka Saule esot dzīva.

Tā nav patiesība, ka sensenī senči pielūgtu nedzīvo Dievu. Pirmcilvēks bija daudz vairāk saistīts ar kosmiskiem dzīvajiem spēkiem, un tos viņi, vienoti ar šo kosmisko dvēseli, saņēma kā spēku, ar ko celt milzu smagos akmens blukus un celt piramīdas, un kalt tonnām smagos akmens blukus tēlos...

Senči pielūdza Dzīvības devēju, dzīvo Sauli, un no tās saņēma spēku ikdienā darbam. Tāpat kā senie gudrie jeb

iesvētītie savās mistērijās, kur vienkāršā tauta nepiedalījās, dievapziņu jeb, kā pēdējos laikmetos, Kristus apziņas gaismu, jeb vienību ar augstākām pasaulēm un to būtību piedzīvoja sevi.

Ar šo augstāko pasaulu garīgo spēku iegūšanu nodarbojas vēl tagad, arī mēs ikviens varam šos spēkus ikdienā attīstīt, neaizejot kalnos, alās, mežos un tuksnešos...

Ko mēs ar savām "materiālajām smadzenēm" par Dzīvību, Mīlestību, Elektrību zinām?

Jā. Elektrību?

Kāds profesors savā eksāmenā jautājis studentam: "Vai vari pastāstīt, kas ir elektrība?"

"Jā. To es varu," lielīgi noteicis students. "Elektrība ir strāva, kas rodas no plus un mīnus atomdaļiņām..."

Bet profesors nosaka: "Ja es to spētu atbildēt un zināt, tad es būtu visgudrākais cilvēks pasaulē..."

Agrāk nebija mums tādu zināšanu, kādas mums tagad uzspiež.

Ko mēs zinām par senvēstures cilvēku, viņa dzīvi un spējām?

Senvēsturi mēs **pārdzīvojam** ar šīsdienas atziņu, bet, kāda tā faktiski bija, nav zināms...

Tagad jau mēs, cilvēki, nonākam garīgos spaidos, un nepienāks ne divtūkstošais gads, kad cilvēkiem būs jādoma tā, kā diktēs viņa ieprogrammētās smadzenes (kā Amerikā — sk. "Cīņa", 7. III 84. "Saprāta laupītāji").

Pirms apm. 15 gadiem kāds komunistu propagandētājs Arodbiedrību namā teica, kad jautāja: "Kā cilvēks domās komunismā?" — "Tad cilvēks domās ne tā, kā viņš gribēs, bet tā, kā tam liks domāt, tā, kā viņam vajadzēs domāt." (Kā "ieprogrammēs"!)

Nu, un tā Zeme arī ir dzīva. Tā vēlas, lai to Saulīte glāsta mīlestībā, lai to koptu un mīlētu sējejs...

Manu acu priekšā: sējejs baltā linu (kāpēc linu — problēma?) kreklā, biksēs, vecais sējejs baltiem, linu baltumā matiem plīvojot, iet raitā solī pa tīrumu, sēdams dzīvības sēklu Saules sasildītā zemē... Cik skaista glezna! Viņš iet, viņš zina, kad,

kas un kā jāsēj: vai ar vēju vai pret vēju. Viņš arī zina, kā jādzīvo: vai ar vēju vai pret vēju...

Mūsu senči, kā jau senārieši, zināja labi astronomiju un bija ar dzīvo zemīti kopā saauguši, un Saulīti kā māti mīlēja.

Tu dzīves rīta agrumā ej savas zemes tirumā:

visapkārt svētas baismas pilns ir nāves — dzīves noslēpums.

Un lauks ir nāves miegā kluss, visapkārt dzīvība vēl dus.

No nāves radi dzīvību, visbrīnumaino brīnumu.

Un atkal sākas riņķojums pa zemes taku mirdzošo,

līdz pienāk riņķa nobeigums pie nāves sienas draudošās.

Zūd viss, kas laikā pārvēršas, tik paliek mīlestības stars

no tavas sirds, kad uzplaukst tas kā mūžīgs dzīvībskoka zars...

Par Brenčiem un atstātām lauku vecām mājām...

Es arī zinu vienu tādu matriarhāta māju netālu no Ērgļiem, Roplainē, Siliņus. Pag. gadsimtā to cēlušī un piederējusi arī latviešu miljonāres Benjamiņas radniekiem... Veca lauku gulbūve no tēstiem baļķiem. Tāda — ar apdzīvojamo platību vienā galā, vidū klēts vai pieliekamais, bet otrā galā kūts. Pāri skaidu jumts. To vēl dažus gadus atpakaļ mātes vecākais dēls pats nojuma ar jaunām skaidām. Māte viena to apsaimniekoja, bērni citur apprecējās. Un tad arī vēl neilgi vecā māte izlaida "dzīvības grožus"... māja atstāta, var vēl tagad dabūt par lētu naudu nopirkt.

No Roplaines stacijas pa kreisi jāpāriet paliels kalns, tā kā pilskalns, kuram apkārt lejā lieli akmeņi... Aiz kalna lejā upīte, pa labi ezeriņš. Pāri upītei mežmalā uz tāda lēzenāka uzkalniņa kā mēle... Man tur patika, kad aizbraucu ciemā... Ūdeni dzēra no skaidra avotiņa... Apkārt palieli kalni, var slēpot...

Vecā māte, dzimtsvārdā Zariņa. Vecākiem piederējusi māja Salaspilī pirms pasaules kara. Viņa aizbraukusi bēgļu gaitās uz Krieviju, atstājot māju, kuru pārraudzīja kāds radnieks. Mājas apkārtnē bijuši labi šūnakmeņi. Atgriežoties no bēgļu gaitām, viņa nedabūjusi atpakaļ šo māju, jo pārzinis izsaimniekojis... Netālu kaļķu ceplis atradies...

Kāda māsīca vēl dzīvojot, vārdā Zariņa, Salaspilī, kuras meitu apprecējis dzejnieks Māris Čaklais. Māte bijusi skolas pārzine...

Mirušās Annas vecākais dēls aprakstījis visu viņa dzimtas bijušo dzīvi pirms pasaules kara un arī vēlāk atsevišķā rakstā, kuru gribējis izdot grāmatā. Bet viņš pāris gadus atpakaļ mira, atstādam savu iecerēto darbu neizdotu.

Tā aiziet neziņā daudzi vēsturiski fakti par mūsu senatni, mūsu tautas dzīvi...

Nu, bet tagad par Brenčiem.

Mans tēvs arī Brenčis Brenča dēls.

Viņa tēvatēvam pag. gadsimta sākumā piederējušas Skrebļu mājas kaut kur Krapes vai Jumpravas apgabalā. Šis vecvectēvs iemilējis kādu skaistu meitu, kā stāsta nostāsts, bet neesot varējis apprecēt, jo iesaukts dienestā karā jeb, kā tajā laikā teica, "zaldātos". Un tas bijis tajā laikā 25 gadi... Tā stāsta...

Tēvs manam tēvam nomiris 6 gadu vecumā, māte — 12 gadu vecumā. Tālāk — ganu gaitas laukos. Bet, tā kā viņam bija stingra griba un interese arī uz mākslu, tad vispirms, lai nodrošinātu eksistenci, devies uz Rīgu pie vecākā brāļa un izmācījies par drēbnieku — modelētāju un sācis patstāvīgu dzīvi uz laukiem. Bez tam bijis muzikāls un arī patstāvīgi izmācījies vijoles spēli pēc Paļēviča grāmatas. Gājis korī dziedāt, piedalījies arī Dziesmu svētkos. Uztājies vietējos izrikojumos ar Zvārguļa u. c. kuplejām savas vijoles pavadījumā. Par viņa uztāšanās vietējā inteliģence teikusi: "Tu būsi latviešu kultūras pīlārs, jo tev izteismīga mīmika un teatrāla uztāšanās. Tev jāiet mācīties par aktieri..." Ieteikuši griezties Rīgā pie Alunāna. To arī viņš izdarījis, aizbraucis. Jā, esot aktiera dāvanas, lai braucot Rīgā pie viņa...

Aizbraucis atpakaļ uz Lielvārdi. Tā kā viņam tur ar darbu gājis ļoti labi un arī sabiedrīks viņš bijis, tad vēl palicis uz laukiem.

Bijis liels deļotājs. Kādā sarikojumā, pārbraukdam pāri Daugavai, Birzgales pagasta ballē iegājis "kalpu galā", jo Kurzemē dalījušies kalpi pa sevi un saimnieki pa sevi un abus šķīrusi šņore. Sācis meitas dancināt. Tur gājis jautri, bet saimnieku galā — bēdīgāk, jo tur neviens neesot bijis tik liels deļotājs. Tur ļautājuši, kas tas lielais deļotājs kalpu galā? Viņš

sadzirdējis šīs runas un jautri pārlēcis pāri šņorei — kā tad saukuši virvi. Un sācis dancināt arī saimniekmeitas, iepriekš izlaidis baumas, ka viņš esot Lielvārdes muižkungs... Nu arī tur visa sabiedrība atdzīvojusies... Tēvam bija mugurā no angļu labas drēbes paša šūts uzvalks, un viņam bija arī skaists augums...

Bet tad, pārejot pāri trīsdesmitiem gadiem un nākot pie četrdesmitiem, mans tēvs izdzirda Lielvārdes pagastā tālu skanam kādas jaunas meitas goda un darba slavu. Viņai — tikai astoņpadsmit. Audzina Lielvārdes mācītāja Rozenberga bērnus. Nākusi no Straupes līdzī mācītājam Rozenbergam, kurš pārgāja dzīvot uz Lielvārdi. Viņa bija morāliski tīra un godīga darbā, uzticama dzīvē. Noteiktu raksturu, kas mantots no tādas pašas Straupes muižas rentnieka daudz bērnu ģimenes godīgas dzīves...

Tā kā māte un tēvs bija lieli dziedātāji, tad “jau mātes miesās” es sāku mācīties dziedāt. Tēvs vienmēr spēlēja vijoli un dziedāja. Katru vakaru mums bija katram viena dievvārdu dziesma jānodzied. Tautasdziesmas un citas, arī revolucionārās dziesmas iemācīja vecāki. Kara laikā aizbraucām uz Līgatni, kur apmetāmies uz dzīvi, nekur citur neaizbraucot.

Pēc tam uz Siguldu un arvien vairāk tuvāk Rīgai un skolām...

Bet tā ir cita pasaule...

“Par Baložu Dāvi, kurš sludināja neuzvaramu taisnību, viņš palika un tika uzvarēts. Viņš palika par savu taisnību, kas stiprāka par apstākļiem.”

“Kāpēc darbi noveco? Tāpēc, ka cilvēks pats kļūst jaunāks. Bet jaunāks viņš kļūst, kad viņš meklē jēgu. Ne problēmu. Ar problēmu mēs novecojam, jo tā mūs apstādina, bremzē, sanervozē. Tikai jēga uztur jaunu...”

“Zeme evolucionē ar mums reizē! Mums nav nozīmes izlēkt no zemes gatavības **ritma**. Katram savs laiks: kukurūzas nogatavošanai savs, govīs atnešanās laiks savs...”

Kā saka gudrais Zālamans: “Savs laiks sēt, savs laiks plaut...” Senatnē, kad cilvēks dzīvoja ritmiskāk, kopā ar iekšējiem kosmiskiem likumiem, bija iespējams dzīvot ar jēgu, jo dabā pašā jau ir jēga. Bet tagad, kad cilvēki paši savā bezjēdzībā

rada atombumbas bezjēdzību, kura arī viņus iznīcinās, ar to izjaukts dabas ritms. Un bezjēdzība pieņemas spēkā. Kā saka: "Un tam zvēram tika dots laiks trakot un iznīcināt..."

Pašlaik arī uzradies vilnis ar jēgas meklēšanu. Bet vēl neviens zinātnieks nav apskatījis, kāda jēga ir vajadzīgā un nevajadzīgā masu informācijā un kāda jēga materiāli tehniskās bāzes radīšanai, jo pašreiz praksē redzam sekas, ka ideja ir iedzīvošanās un aptaukošanās, aprišana.

Rakstnieks Lāms un filozofs Zariņš pa radio gan jau sāk skaidrot par dzīves jēgu. Mūsu dzīve sāk iet pa vertikāli, iepriecinoši.

"Kur paliek sliekas, kad cilvēki kļūst gudri? Vai labi, ka cilvēki kļūst tik gudri, ka pazūd sliekas?"

Tas ir tas pats, ja jautājam: kur palika eņģeļi? Senatnē eņģeļi esot laidušies starp cilvēkiem, jo gaiss esot bijis "šķidrāks", ne tik "biezs" kā tagad. Padomju zinātnieku pētījumi (sk. "Baikal", VI, 1969).

"Ar paaudžu maiņu ir parādījusies jaunu cilvēku kategorija — cilvēki, kuri atzīst tikai "cietu lietu", taustāmu lietu kārtību. Bet viņi it kā nesaprot, it kā nespēj saprast dzīves plūdumus, pārejas, nesaprot "smalko vietu" kārtību. Viņiem nekas nav nesaprotamāks par tādu mikstu un deformējamu dzīvību. Deformējama — tātad nevērtīga."

Tāpēc arī viņi meitenei nogrieza galvu un arī bizi.

Būtu arī Jums vēlams šad tad ieskatīties mūsu tiesas zālēs, sev[išķi] — slēgtās, kur tiesā jauniešus.

"Maiņa būtu dabisks process. Bet viņi ir tādi kā nost nolūzuši."

Tāpēc ka nav mīlestības, kas viņus satur. Bet kas tad viņus audzināja? Mātes, kuras no rīta pēc 6.00 brauc uz darbu, visu dienu stāv uz "lentes" pie 50 kg maisiem, bet mājās atgriežas ap 18.00. Un ko viņa vēl var audzināt? Te vajadzīgs kāds cits cilvēks, kas dēlu audzina... Tāda ir **praktiskā** dzīve.

Par pasākumiem, resp., nepārtrauktām masu informācijām. Un cilvēks rij un rij to masu informāciju, un, jo vairāk rij, jo vairāk slāpst. Bet cilvēkam vajag bez kustībām, miesīgām un garīgām, arī mieru, pārdomas, koncentrāciju, meditāciju

kā barību dvēselei, no kurienes tā sev iekšēji smel dzīvei spēku un izpratni.

Palikt klusumā un vienatnē ar sevi.

Šajā masu informācijas rīšanas laikmetā, kur cilvēki savā amoka skrējienā kā izsalkuši un izslāpuši metas pie kaut kuras ūdens tvertnes, nevērodami, kādu veldzi tā satur — vai indīgu, vai veselīgu —, tik dzer un dzer...

Nav mums tautu un visas cilvēces sargātāju kā senatnē mūsu krīvi vai arī "valdnieki no Dieva žēlastības", kuriem interesēja tautu pasargāšana no miesīgās un garīgās samaitāšanas.

"Arī ģeogrāfijas fakultātē dažam meliorācijas vīram ir sava kartotēka, kur atzīmēt darba objektos māju pudurus, upju, tērcīšu u. c. nosaukumus..."

Bet pie mums ir arī kartotēkas, kur vāc cilvēku dvēseles (arī mūsu laikos ir tagad, kad... sk. "Indīgās saknes" — J. Vēvera).

"Tas ir laiks..."

Kad vispirms politiskās dzīves straume sadalījusies 2 atsevišķos virzienos, pie kam viena it kā dodas uz apakšzemi. Tā var kļūt pat par apakšzemes ezeriem un upēm, kur var iebrukt tagadne... Katram vēsturiskam laikam ir grīda un pagrīde. Virs klēts tīnē balti milti, zem klēts grīdas — melnas žurkas...

Tas ir laiks, "kad ideālvaronis Leonards Bērtulsons, kas neielaižas nekādos šaubīgos saimnieciskos pasākumos... piedzīvo necienu un izsmieklus — ideālcilvēks neiztur eksāmenu".

Neiztur ikdienas eksāmenu. Lasītāju konferencē tauta jautā: "Kāpēc uz nākotni vērstie skaistie principi tik maz noder tagadnes uzlabošanai? Kāpēc pastāv vārdu un darbu mūžīgi nekrustojošās paralēles?"

Pie latviešu sarkaniem strēlniekiem gan bija darbi kopā ar vārdiem. Vai tagad mazā tauta netiek krāpta?

Tas ir laiks, kad "Saprašanās vietā — tiesāšanās" ("Cīņa", 1984. g. 28. IV). Kāda I kl. šofere, kura apzinīgi strādājusi 26 gadus, būtu pelnījusi goda nosaukumu no vadības. Bet to atlaiž no darba par nobrauktas mašīnas nepieņemšanu savā vadībā un par dažādu nebūšanu atklāšanu ar faktiem un

dokumentiem. Līdz augstākā iestāde — Augst. tiesa — bija spiesta cietušo pieņemt atpakaļ darbā...

Tas ir laiks, kad (radioraidījums 29. III 84) Kursišu pakaišu kūdra atrodas tieši pie kūts zemē, pat telefons nesalabots no pag. gada, nodeg 45 t lopbarības siena šķūnis ar visu sienu atbildīgu darbinieku neizdarības dēļ. Tikai iedarbīgs naudas sods atbildīgām personām uzlaboja šo stāvokli...

Tas ir laiks, kad sadeg arī lielāku atbildīgu personu vasarnīcas ar visu grezno iekārtu... pašiem aizbraucot uz Maskavu.

Tas ir laiks, kad atrod praktiskā lietošanā ūdens āderes, kas kaitīgi darbojas uz lauksaimniecības dzīvniekiem. Tas ir Kirliana efekts. Tikai bitēm patīk āderes.

Tas ir laiks, kad jaunas, satīcīgas ģimenes šķiras, lai dabūtu... dzīvokli!

"Bet kāpēc labam darba darītājam būtu jāklausa visādās "lētībās"?"

Jāklausa tāpēc, lai pazītu vēsturi un lai ar tās iepazīšanu varētu vērtēt tagadni. Jāklausa un jāievēro, ka "toreiz", kad šo dziesmu radija, dzīve arī tāda bija. Tie bija laiki, kad pievāca citu izcīnīto, citu saražoto un pievācēji neatzina darba darītāju.

Jau pašā sākumā, kā pulkv. Jānis Voldemārs Ozols, kurš izvedis Ziemeļlatvijas kaujas ar uzvaru pār vāciešiem (kuras nopelni tiek pierakstīti ģen. Berķim un Zemītānam, bet Ozolu nosūta trimdā), savās atmiņās teicis:

"Mēs cerējām, ka Rainis, atbraukdams no trimdas, kuru gaidīja būt par pirmo Latvijas valsts prezidentu, jo viņš bija latviešu garīgais tēvs, un Universitātes profesors K. Balodis būs pirmais ministru prezidents un finanšu ministrs. Mēs cerējām, ka Latvija ķersies pie grandiozas sadzīves celšanas uz īsti sociāliem, uz zinātnes, uz vismodernākās tehnikas pamatiem, kur visa tauta būtu kā viens un katrs būtu vienas lielas ģimenes loceklis un nevis kaut kāds pabērns. Un latviešu tauta tieši ar savu inteliģenci un čaklumu, un augsti attīstīto godīguma sajūtu sabiedriskās lietās bija kā radīta tādām konstruktīvam radošam darbam un sapratīšies ar saviem tuvākiem kaimiņiem, bet dzīve pavērsās citādi..."

Un tālāk — kur “budžu” dēliņi savās tēvu mājās izvaroja glītākās strādnieces — meitas, bet pēc tam ar smiekliem tās aizmeta...

Tas bija laiks, kur jauna dzejniece no savas tīrās lauku sētas, ierodoties pilsētā kā inteligentā bezdarbniece, sūcot Arodbiedrību namā Bruņinieku ielas ēdnīcā, dzerot melnu kafiju, sapņoja par tīru mīlestību (tā dzejniece — Austrā Skujiņa), bet turpat blakām un apkārt viņai ēda un dzēra pārtikušākie dzejnieki, kuri vēlāk iebāzās kā vadītāji arī padomju valsts pašā galotnē. Viens otrs no tiem vēl līdz šai dienai arī līdinājas citiem pa virsu, novērtēdams, ar pilnu vēderu, šodien šo dzejnieci gandrīz vai par psihopāti... Tas bija pārtikušu vecāku dēls, kas tajā laikā staigāja baltās biksēs un nebūt nebija inteligentais bezdarbnieks, tieši otrādi. Tas bija Arvīds Grigulis, par kuru “Domās” rakstīja:

“Viņš nav cīnītājs... laiks izviedis viņu kā zivi uz sauszemes... un plāta savu dzejisko muti... par mazdūšīgu, lai kliegtu... Viņa sentimentālajā dzejas krājumiņā grūti saskatīt viņa patieso seju. Viņš pozē. Nav dzīves apliecinātājs, bet izvairīgs... ar skanīgiem vārdiem...” (1931. g. Nr. 4).

Tāpēc jau arī 1980. g. Jaungada raidījumā viņš nicīgi izturējās savos vārdos pret dzejnieci Austru Skujiņu, ka viņa toreiz būtu bijusi it kā ne visai vesela... Tā kā tajā laikā Grigulis tika jau raksturots kā politiskais vienaldzīgais, nevis cīnītājs, tad arī viņa vienaldzība izpaudās pret šo dzejnieci, kura bija tīra lauku meitene cīņā ar netīro...

Tas bija laiks, kad talantiem bija jāiet cauri seksuāli nenormālu vai nepiepildāmu liellopu strojai, lai tos publiski atzītu...

Kā ar šo jautājumu ir šodien?

Šajā laikā, kad precētām aktrisēm (Irmai Graudiņai — Drāmas teātra aktrisei) bija jāiet tajā laikā materiāli labi situēta rakstnieka Viļa Lāča (kurš pelnīja tajā laikā, būdams Benjamiņa “labā roka”, Ls 1000,— mēnesī — tā kā profesori!) pavadībā nakts laikā uz mājām, kur tas viņu nodeva viņas vīram Dr. K. Segliņam...

“Labāk runāt par jēgu nekā par bezjēgu.”

Kāda tad ir jēga pasaulē mūsu darbam, cīņai par komunismu?...

"Lai darba pamatā būtu liela doma, lai to nestu liels un stiprs cilvēks! Tad arī mēs censtos tādi būt!"

Indijā bija garīgie vadītāji Makariši un Aurobindo, kuri katru ritu agri saaicināja pie sevis tuvējos darba darītājus uz rīta koncentrāciju un meditāciju, un pēc tam visi gāja savos darbos, celdami īpatnēju kultūras sabiedrību ar darbu, kuru ievada katru ritu garīga vienība...

Toņi un akordi.

"Atskaitīties sev un citiem par vārdiem, par darbiem un, galvenais, par domām."

Tā jau ir Zaratustras mācība: "Labu domāt, labu runāt, labu darīt!" Sprotams, to jāaudzina, kā tika audzināti "valdnieki no Dieva žēlastības" Kīrs un Aleksandrs, Platons, Sokrats, Aristotelis... Visi viņi tika šajā garā audzināti iepriekš, pēc tam tikai izgāja dzīves cīņā un darbā (sk. par sinkrētismu, ko Jums nosūtīju decembrī 84. g. un nodevu Rakstnieku savienības kancelejā).

"Bet daudzi cilvēki pēc darba neprot palikt vienaatnē ar sevi. Daudzi nepanes arī divvientulību. Svētdiena paliek par grūto dienu bez norikojuma, bez uzdevuma.

Tādā ziņā mūsu senči prata labāk pavadīt svētdienu: vai nu svētbirzīs, vai dievnamos...

Tāpēc jau cilvēkam deva "Tev būs to svēto dienu svētīt" ar apsoli: "Svētīgs cilvēks, kas manas svētās dienas svētī un tās tura, tas taps piepildīts ar spēku."

Ja tikai svētdienā vien visā pasaulē spēka plūsma tiktu ievirzīta pareizā gultnē, tad starp tautām kaut vai tad valdītu miers.

Arī pirmais bauslis: tev būs dzīvo Dievu būtis un milēt, un senāriešu pirmais likums arī bija: tev būs izvēlēties vienu vienīgu ceļu, ne pa labi, ne pa kreisi, bet taisno...

Tik augstu cilvēki nav savā dzīvē un garā nonākuši, lai labprātīgi pildītu pienākumu un baušļus, tāpēc tie ir doti ar noteikumu: "Tev būs tēvu un māti un vecākus cilvēkus godāt un cienīt, lai TEV labi klājas un TU ilgi dzīvotu virs zemes."

Tas ir ceturtais.

"Aiz viņa velkas liela, domu piepildīta kultūrjosla. Tā ir norobežota, piepildīta pasaule."

Bet šī pasaule, šī ikdiena kopā ar svētdienu ir jāpiepilda pašiem ar **gribēšanu**: labu domāt, labu runāt, labu darīt! Tātad — **griba** uz labo jāaudzina.

"Kultūra nav mūsu darišana. Mēs audzējam maizi, lai viņi audzina cilvēkus. Nedrīkst pieļaut šai budziski mantrūpīgajai stīgai atkal ievilkties mūsu... sadzīvē."

"Arī Beļavnieks ir mazliet ideālists. Beļavnieks ir zinātnieks, kas pie tam vēl godīgi ražo. Viņam viņa principos ir taisnība, bet **apkārt** viņam ir **vēl daudz kas cits...**"

To sikmanīgi iekapsulējušos stāvokli... būtu jāizbeidz un jāiet tālāk.

Un tiešām — arī es piedzīvoju, ka slieka, ieraudzījusi otru slieku, teica: "Man ar jums nav nekā kopēja."

Tad otra slieka teica: "Bet mēs taču dzīvojam zem viena jumta, darām vienu darbu un sastāvam vienā organizācijā, tātad **jumts** vismaz mums ir kopējs."

Tā bija viena mietpilsoniski sikmaniski noskaņota slieka.

Tā ja, mīlie latvietiši!

Neskatieties atpakaļ un nevadieties pēc tāda lozunga, kādu zīmēja Rīgā plakātnieki apm. 60. gadu vidū, varbūt arī drusku vēlāk: baltais balodis lido uz priekšu, bet, pagriezis galvu, skatās atpakaļ. Zīmīgs simbols! Vai tas vēl pie mums nedarbojas? Un pie tam — tagad pagrīdē?

Vai arī: grafiska saule, ar asiem stariem, tai klāt plīvojošs sarkanais karogs, bet dzeltenie saules stari taču "ēd" sarkano krāsu!

"No kā cilvēks aug? No kā viņa izaugsme ir atkarīga? No **zvaigznēm**, no **iedzimtības** un no **vides**. No lielajām kosmiskajām likumībām, kas ieprogrammētas mūsu esamības ceļu laikā un telpā, no mūsu ģenētiskā mantojuma un no mūsu audzināšanas..." (...un no **masoniem!** — L. K.). Tos visus mūsu senči ņēma vērā, sagaidot dzīvē jauno cilvēku, ievadot viņu dzīvē un darbā un pavadot mūžības ceļā. To viņiem mācīja krīvu krīvi, kuri stāvēja nomodā par tautas garu, dvēseli un miesu.

Bet vai mums ir tādi krīvi, kas stāv nomodā par mūsu cilvēku garu?

Pūties kā ar Jērikas bazūnēm, lai nekoķetē ar sīktautiskumu, atklājiēt slepenos spēkus, kas draud iznīcināt kultūru, jo tas ir Jūsu pienākums pret mūsu tautu un cilvēci. Esiet kā garīgi iesvaidītais, kurš ceļ savu un citu kultūru.

Vai lai b. Gorbačovs viens celtu "miera valsti", bet citi skatsies? Nu vienreiz ir jābeidz, līdz turpmākajam.

Lilija Kosa

Toronto 1986. gada martā

Ir man "Tik un tā", reiz "Karogā" 1983. g. lasīts, nule atsākts no jauna. Stipra grāmata, gudra un rūpju pilna. Vajag liela spēka to lasīt un domāt. Patlaban man tā spēka tā pamaz. Ne jau Tev vien, man arī reizēm gadās pa kādam "fizisku sāpju sliekšnim" ceļā. Par to runāt negribas, jo es nemāku slimot...

Patiesības vietā pēd[ējā] laikā vairāk tāda mutes palaišana vien manīta, kas attiecas uz kritiku, slēdzienu, vērienu. Nu jau drīzi Tu atkal teiksi savu. Būs labi!

Velta [Toma]

Kauguros 1986. gada 11. septembrī

Cilvēkam saprāts ir dots, lai viņš saprātīgi dzīvotu, nevis lai saprastu, ka viņš to nedara.

(Beļinskis)

Cienījamais Imant Ziedoni!

Ilgi dūšojos Jums rakstīt un nu beidzot, izlasījis grāmatu "Tik un tā", to nu arī daru. Šodien pacēlu ceļmalā raudošu māmulīti. Neesot vairs spēka paciemoties mājās, nu, tur pie

Kaugurvēra, kur vēl viņas stādīta ābele aug. Zem tās sabrauktais kaķītis aprakts, tur dzīves jēga. Tā arī teica: "Tur bija dzīvei jēga..." Mājiņa nojaukta, dzīvoklis iedots jaunajā piecstāvenē. Ne jau dzīvojamo platību cilvēkam nojauca, bet mājas, pasaulīti, kas kļuvusi jau nesaprotama daudziem tehnokrātijas karognesējiem.

Ari es šodien biju mājās. Tajās mājās, kur pirms 40 gadiem tēvs birzī pēdējo reizi spēlēja vijoli, Lubānas spēlmaniša darināto vijoli. No rijas dūmu kodinātās sijas darināto. Pēc tam tēvs vijoli sadedzināja un nekad vairs netika spēlējis.

"Kad tev, puis, būs sirma galva, sapratīsi."

Tās nebija mūsu mājas, mēs tikai tur dzīvojām.

Tagad man ir sirma galva un esmu kaut ko sācis saprast. Ari es bieži braucu mājās. Jau daudzus gadus uz Kauguru Bundukalnu, kur triju vēru garumā bērziņi aug pavarda gruvešos un birzī vēl arvien raud tēva vijole. Baltā tēva vijole... Pie romju akmens ar spieķa zīmi. Tēvtēva brālis, pēdējais no mūsu dzimtas zara krīviem, Jersikas krīviem, teicis, ka spieķis bijis gudrības simbols. Tamdēļ par zemnieka gudrību gribu pateikt. Par mūžīgo patiesību, kas akmeņu likumā vēl šodien guļ senajās romēs — svētkalnos. Apsmietais sentēvu gars. Mentalitāte, dzīves un darba, mantas un vairošanās jēga. Mūsu zemkopim ir piecstāvene ar siltumu no 15. X līdz 15. IV, ar gaismas taupības režīmu, klozetu un mūžīgi pilošu krānu. Bet viņam nav māju, kur vairoto dzimtu padzīvē augumā. Tikumu un zemes mīlestību. Tās zemītes, kuras rentnieks ir cilvēks, bet ne saimnieks. Saimniekam nolika pateicības ziedu uz Laimas vai Jumja akmens. Tur, pasaules kalnā, kur Dieviņš nāk sēst un saule pāri brauc div' dzeltenī kumeliņi. Pagājības blēņas? Nē! Tikai mūžīgās patiesības, lai lauki — zemnieka dzīvesvieta, mājas — nepārvērstos ražošanas cehā ar Rietum-ukrainas līgumhaltūristiem un pēc apstiprināta scenārija veiktiem izrādīšanās kultūras pasākumiem. Lauku aktualitātes bez zemkopju cilts nav atrisināmas. Bez vijoles raudām romju kalna birzī. Bez mūžīgajām patiesībām, ka sauli nevar nomainīt ar mēnesi un kūsmēslus ar ķīmikātiem. Katram jādzīvo savā adā un darbā. Bez standartdzīnsu vienlīdzības principa. Sabiedrība bez

pastāvīgas zemnieku un strādnieku cilts nav nekas. Ne tauta, ne sabiedrība, tikai līgumstrādnieku un rubļa halturētāju pūlis. Vazaņķi bez pagātnes un nākotnes.

Būtībā jau nepasaku neko jaunu. Vienīgi to, ka laiks atskatīties uz priekšteču pasaules un savas būtības skatījumu. Uz nonievāto un aizdomās turēto senču garu. Cilvēka dzimuma pastāvēšanas garu. Mūsu priekšteču senlaiki glabā saprāta attīstības vēstures bagātības, kuras nevar laupīt cilvēces kultūras vēsturei. No apsekotajiem senču svētkalniem pēdas ved uz senu, aizmirstu kultūru, kas nav nabagāka par senās Ķīnas, Indijas vai Grieķijas kultūru. Vissavienības astronomu-ģeodēzistu biedrības ekspedīcija šovasar konstatēja seno saules kalendāru observatoriju esamību svētkalnos. Saules un dzīvojamā darba ciklu marķējumus. Ir senās rūnas un tautisko rakstu informācija. Austrumzemju un Tālavas gudro nemirstīgās atziņas. Kas nenoveco, tikai ieaug nātrēs un brikšņos. Nekā jauna pasaulē nav. Arī atomlaikmetā vajadzīgs zemes kopēja kults. Darba nodzīvošanas kults. Pasaule sastāv no tuvākiem un tālākiem laikmetiem. Tagadne — teorētisks mirklis, kurā dzimst pagātne. Nākotne — mūsu iegribas iztēles auglis, kas agri vai vēlū būs pagātne. Tamdēļ atskatisimies uz pagātņi kā šodienas realitāti. Ja gribam saglabāt mājas šajā pasaulē, tas jādara. Ir jāšķir neapzinātās tautas senvēstures lappuses. Lai mūža galā nebūtu jāraud ceļmalā par dzīves zudušo jēgu un kaķīti, kas aprakts zem ābeles kopā ar laimes nojēgumu. Tik un tā tas būs jādara. Tik un tā.

Lūk, karte ar 21 svētkalnu. Katrs akmens tur domu grauds, un katrā akmenī mājō ducis dainu. Kas ziedos darbu mūžīgajai patiesībai? Dainu kalnā uzdainu akmens? Kas un kad?

Varbūt tas viss skan pārāk emocionāli. Bet jau tur, Plāņu pusē, kur Jaunklidzī vēl viena istaba tiek saukta par Ziedoņa istabu no "Piena poēmas" laikiem, man, kārtojot pirmos svētkalnu atšifrējumus, jau dzima šīs vēstules saturs. Doma.

Vientulība esot drausmīga tāpēc, ka nav kam pateikt savu sāpi. Tamdēļ rīt atkal braukšu uz mājām. Uz birzi, kur joprojām skan tēva vijole. Kur siltums staro no pavarda, kura krāsmatās aug bērzi trijos vīra augumos. Vecā saimniece tur

aizgāja veļu valstī vienā dienā un reizē ar klibo ķēvīti, aitām,
kaķi un suni. Pati aizgāja, lai nebūtu jānāk tik un tā atpakaļ.
Tik un tā.

Pie pelēka akmentiņa,
Kur guļ gudris padomiņis,
Kur guļ gudris padomiņis,
Kur Laimīte jostu auž.

Šis ceļš nedrīkst aizaugt. Nākotnes labā.
Kas sakāms būtu lielajam vārda meistaram?

Ar cieņu un atvainošanu par traucējumu —
Ozoliņš

DIVREIZ VIENĀ UPĒ UN VIENĀ STRAUMĒ

Lasot Imanta Ziedoņa "Tik un tā", atsauksmes par grāmatu, atkal un atkal uznirst klasiskais jautājums: vai vienā upē var iekāpt divreiz? Jau sen pirms mums uz to atbildēts noliedzoši, jo upes straume katrā nākamajā reizē taču jau ir cita. Bet kas tādā gadījumā ir rakstnieka atgriešanās pie sev tuvām tēmām, kuras viņš risina visu mūžu? Un kāda viņam ir sajūta — ka upe ir tā pati vai jau cita? Vai pieaugusi arī sava spēka un varēšanas apziņa? Vai klāt nākusi vēlme peldēt dziļāk un nirt vēl skaistāk?

Trīs gadus — no 1981. līdz 1983. gadam — I. Ziedonis vāc materiālus par padomju saimniecību "Madliena", uzmanības centrā paturot tās priekšsēdētāju Jūliju Beļavnieku, un 1983. gadā žurnāls "Karogs" (Nr 6—Nr 12) publicē dokumentālo aprakstu "Tik un tā", 1985. gadā darbs tiek izdots grāmatā. It bieži tas minēts līdzās "Kurzemītei", salīdzināts, vērtēts kā tās turpinājums vai pretmets. Lai arī popularitātes ziņā šī grāmata neuzsit tik augstu vilni kā savulaik "Kurzemīte", jau tūlīt pēc publikācijas žurnālā sākas diskusijas, lasītāju konferences, tikšanās ar apraksta varoņiem un lauksaimniecības speciālistiem, kur sarunu galvenais temats parasti ir Latvijas lauku problēmas, bet pārdomas par darba māksliniecisko veidojumu visbiežāk paliek epizodiskas. Šādas tikšanās bijušas Madlienā, Ogrē, Jelgavā, Stendē, Gulbenē, vairākkārt — Rakstnieku savienībā Rīgā.

1985. gada beigās Grāmatu draugu biedrības republikāniskā valde izsludina konkursu "Gada populārākā grāmata". Tā, piemēram, Tukuma rajonā par tādu atzīta "Tik un tā". Kā ziņo A. Rumba (Komunisma Rīts, 1986, 11. martā), aptaujā

piedalījušies 450 rajona iedzīvotāji, no kuriem 79 savu balsi atdevuši I. Ziedoņa grāmatai (75 — D. Zigmontes romānam "Bites dzēliens", 60 — A. Kolberga detektīvromānam "Ēna").

Arī grāmatas tulkojumi, liecinot par tās ievēribu, seko drīz: Lietuvas laikrakstā "Literatura ir Menas" fragmenti no "Tik un tā" publicēti 1984. un 1988. gadā, žurnālā "Družba narodov" — 1985. gadā, bet 1986. gadā grāmata krievu valodā izdota Maskavā.

Plašā un pamatīgā interese par grāmatā skartajām problēmām acīm redzami rosinājusi domu par iespējami augstu tās novērtējumu arī PSRS mērogā, un 1987. gada 22. aprīlī top Latvijas RS sekretariāta lēmums "Par I. Ziedoņa izvirzīšanu V. I. Ļeņina prēmijai" — izvirzīti I. Ziedoņa 1986. gadā krievu valodā izdotie darbi "Tik un tā" (Maskavā), "Kurzemīte", "Poēma par pienu" un "Poēma par maizi" (Rīgā). 1987. gada 16. septembrī notiek vēl viena apspriešana — slēgta RS valdes un partijas biroja sēde, kuras dienas kārtībā ir arī jautājums par I. Ziedoņa izvirzīšanu Ļeņina prēmijai (ziņo J. Peters un M. Misiņa).

Tam atkal seko aktivitātes vilnis republikas auditorijās un nu jau arī Vissavienības presē — šādas diskusijas esamību un lasītāju viedokļu demonstrēšanu paredz "spēles noteikumi". 1988. gada 20. janvārī, lai apspriestu "Kurzemīti" un "Tik un tā" sakarā ar to izvirzīšanu Ļeņina prēmijai, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā tiekas augstskolas mācību spēki, zinātnieki, saimniecību vadītāji, RS un preses pārstāvji. Par to stāstīts C. Redlihas rakstā "Laiks un zemnieki vērtē pēc būtības" (Lit. un Māksla, 1985, 22. janv.):

"Apspriedes gaitā pamazām izkristalizējās tie galvenie kopsaucēji, kuru dēļ klātesošie no visas sirds atbalstīja šo grāmatu augstā novērtējuma nepieciešamību: gan domas un tēli, kas lasītājiem sagādājuši mākslas baudījumu, gan tās I. Ziedoņa atziņas, vērojumi, pareģojumi un vēlējumi, kas, savulaik intuitīvi virknēdamies, nu ir apliecinājuši savu patiesīgumu un iedarbīgumu jau ar gluži reāliem lauksaimniecības, kultūras, ekoloģijas kopšanas un plānošanas rezultātiem."

Jau agrāk "Ļiteraturnaja gazeta" redakcijas uzdevumā "Cīņas" nodaļas vadītājs Ē. Hānbergs tiekas ar Vissavienības Lauksaim-

niecības zinātņu akadēmijas prezidentu akademiķi A. Ņikonovu, lai pārrunātu lauku mainības procesus. Dialoga izejas punkts — I. Ziedoņa krievu valodā izdotie darbi trīs sējumos ("Kurzemīte", "Tik un tā" un dzejas lieldarbi "Poēma par pienu" un "Viddivārpa").

Četras stundas garā saruna fragmentāri publicēta arī laikrakstā "Cīņa" (1987, 8. jūl.), un tajā iezīmējas vairāki būtiski grāmatas vērtējuma aspekti. A. Ņikonovs labi pazīst Latviju, pazīst I. Ziedoņa daiļradi un sarunas gaitā piemin arī "Kurzemīti", ko izlasījis jau agrāk:

"Izlasīju vienā vakarā. Man acu priekšā bija i tie ceļi, i tie uzkalni, par kuriem bija runa, arī tie cilvēki, par kuriem autors stāstīja.

Pēc daudziem gadiem izlasīju ļoti interesantu grāmatu "Tik un tā". Man šķiet, ka tas ir filozofisks darbs, kurā daudz ētisku problēmu, morāles problēmu. Uz ekonomiskā fona — mūsu laikabiedri mūsdienu Madlienā, savā ikdienišķajā darbā. Izlasot šo grāmatu, rodas tāds iespaids, ka mums ir darišana ar lielu dialektiķi. Šī grāmata ir savdabīgs romāns. Autors jūt un saprot zemnieku. Imants Ziedonis saka: "Zeme ir inteliģenta." Mēs esam pazaudējuši zemnieku, kas to saprot. Mums ir jāatjauno zemnieks.

Zemnieka darbs ir radošs darbs. Un bez tradīcijas, bez dvēseles šo darbu labi padarīt nevar. Un Imants Ziedonis to saprot. Viņš savā dokumentālajā romānā runā par zemnieka darba svētumu. [...] Sekmes būs tikai tad, ja pieredzi realizēsīm stingrā saskaņā ar dabu, ar tradīcijām, ar psiholoģiskiem faktoriem, ar demogrāfiskiem aspektiem. [...] Pārāk ilgi mēs mēģinājām pārvaldīt ekonomiku ar administratīvām metodēm. Savas iespējas un savas potences tās ir pilnīgi izmantojušas."

Un vēl:

"Runādams par tehnoloģiju, es domāju par Imantu Ziedoni. Kāpēc? Tāpēc, ka viņš ir pret tiem, kuri katrs velk uz savu pusi.

Mūsu paaudze ir samaitāta ar specializētu tehnokrātismu. Labs agronoms lieliski zina, cik dziļi vajag art, ar kādiem darbarīkiem vajag rīkoties. Zoonženieris labi prot sastādīt recepti, kā jābaro lopi. Veterinārārsts prot ārstēt, ekonomists

prot skaitīt naudu. Bet maz ir cilvēku, kas izprot problēmu kopumu. Kas prot apvienot ekonomiskos, tehniskos, bioloģiskos, ētiskos, morālos faktorus. Ne visiem rakstniekiem tas izdodas. Imantam Ziedonim izdodas. Viņš redz dziļāk. Viņš pieskaras saknēm. Šī kopredzēšana ir Imanta Ziedoņa darbu galvenā vērtība."

Tieši "kopredzēšana" arī kļūst par galveno aspektu, kas pievērs lasītāju uzmanību. Filozofija, ētika, ekonomika, tehnoloģija, tradīcija — šie un vēl daudzi citi jēdzieni dažādās kombinācijās un kopsakarībās allaž piesaukti rakstos un sarunās par "Madlienas grāmatu", kā nereti dēvē "Tik un tā". I. Ziedonis skāris tik daudzus aspektus, ka "Tik un tā" dažkārt pat nodēvēta par rokasgrāmatu tiem, kuri strādā laukos. Tādējādi saprotama kļūst dažādo lauksaimniecības nozaru speciālistu kaismīgā saruna par traucējošo, bremsējošo. Tā LLA profesors A. Strods 1984. gada 20. februārī konferencē Jelgavā saka (šeit un turpmāk šīs konferences materiāli citēti pēc I. Bērsone personiskajā arhīvā atrodamā pieraksta):

"Es mācu teorētisko domāšanu topošajiem lauksaimniecības speciālistiem. Filozofiju. Un no šī viedokļa es ielūkojos I. Ziedoņa grāmatā, kurā viņš arī filozofijai nav pagājis garām. [...] Tā ir enciklopēdija, tas ir eposs, to nevar izlasīt vienā vakarā vai vienā rāvienā. Es nemaz nebrīnos, ka lauku cilvēki tagad kā deficītu ķersta žurnālu... Cilvēkam ir vajadzīgs teorētiskais apgaismojums. Viņš grib redzēt, kā šīs problēmas izskatās, ja mākslinieks to ir parādījis reāli uztveramā tēlā. Un I. Ziedonim tas ir izdevies. Un es kā zemnieku pēctecis varu tikai izteikt viņam pateicību, ka caur Jūliju Beļavnieku I. Ziedonis ir radījis tādu vadītāja etalonu, uz kuru orientēties acīmredzot mums pienāksies nākotnē."

Grāmatu vērtējot, tiek jautāts arī par iemesliem, kāpēc I. Ziedonis pievērsies tieši Madlielai, priekšsēdētāja lomai laukos vispār. Uz to autors atbild šajā pašā tikšanās reizē:

".. kāpēc kolhoza priekšsēdētāju es izvēlējos? Tāpēc, ka tie dzīvo tādā vietā starp diviem lieliem spēkiem un viņi savu spēku var atrast tikai paši sevī. Kas tie par enerģijas avotiem, no kā viņiem jāsmeļas? Jo plāns ir obligāts, un tie no apakšas arī grib labi dzīvot. [...] Tā ir speciāla sabiedrības grupa —

kolhozu priekšsēdētāji un sovhozu direktori. Jo viņi dzīvo starp diviem lieliem spēkiem — starp valsts plānu, kas ir likums, ko varētu saukt par vienu dzirnakmeni, un otrs dzirnakmens ir viņu pašu mazais kolektīvs — cilvēki, kas grib labi dzīvot. [..]

Kāpēc Madliena? Es jau teicu: te ir pagātnes starojums. Man tas likās ļoti svarīgi. Pagātne vienmēr ir nākotne arī, un vienmēr tur dzīvo šie cilvēki, lai kādi viņi ir bijuši, vienmēr ņem dalību. Vienmēr vēsturiskie notikumi ņem dalību šodienas tagadnē. Un vispār — neinteliģents ir cilvēks, kurš nezina, ko dara kultūrslānis zem viņa."

Īpaši būtisks daudziem šķiet jautājums par paaudžu, tradīciju pēctecību, un diskusiju dalībnieki savās runās nereti piemin arī tādus faktus, kuri plašākam lasītāju lokam mazāk zināmi, bet liecina par noteiktu lielvalsts politiku nacionālajās republikās. Piemēram, A. Meiera sagatavotajā materiālā "Tik un tā Imants Ziedonis, bet grāmata — ne tikai par Madlienu" (Lit. un Māksla, 1984, 24. febr.) par tikšanos Stendes Selekcijas un izmēģinājumu stacijā, citētas filozofijas zinātņu kandidāta E. Mūrnieka atziņas:

"Mēs runājam, un Ziedonim tas ļoti skaisti izskan — zemkopim ir jābūt stabilam. Zeme ir jāpazīst, zeme ir jāzina. Zemei ir intelekts, un cilvēkam ir vajadzīgs attiecīgs intelekts. Lai zemi izprastu, ir vajadzīgs viens elementārs noteikums — zemkopim ir jābūt stabilam. Kas parāda cilvēka stabilitāti? Tas, cik ilgi cilvēki dzīvo vienā vietā. Mūsu republikā laukos no dzimšanas vienā un tai pašā vietā, pēc 1979. gada tautas skaitīšanas datiem, dzīvo tikai 44,7 %. Tātad — 55,3 procenti ir ienākuši. Tas nebūtu vēl tas trakākais, bet no šiem 55,3 procentiem 40 procenti dzīvo mazāk par pieciem gadiem — tātad notiek milzīga maiņa, milzīga kustība. Tas ir ļoti satraucoši — zūd pēctecība. Pēc pēdējiem tautas skaitīšanas datiem, mūsu republikā laukos ir 52 procenti strādnieku, kolhoznieku tikai 32 procenti. 26 procenti lauku ģimeņu ir heterogēnas — sociāli neviendabīgas, bet ģimene taču nosaka cilvēka orientāciju, bērna ievirzi un intereses."

A. Alķe rakstā "Faktu atšifrēšana" (Lit. un Māksla, 1985, 13. dec.) tradicionāli savam kritiķes rokrakstam min daudz

ekonomistu, filozofu, sociologu atziņas un vērtē grāmatu no faktu, informācijas bagātības viedokļa, izcilu vietu ierādot Boļšaku Annas dienasgrāmatas ierakstiem:

".. goda vietā liekami sirmās Jaunzēžu mātes skopie ieraksti dienasgrāmatā.

[..] Atliek tikai atšifrēt, kāpēc tad šī lapidārā dienasgrāmata ar visiem mūsdienām tik neraksturīgajiem faktiem atstāj tik lielu iespaidu uz lasītāju prātiem.

[..] Lasi pirmo, otro vai trešo reizi — tik un tā reakcija viena. Pārsteigums. Pavisam savādi, ka pārsteigts jūtas pat tas lasītājs, kas nule kā sev atklājis Horhi Borhesu un Oldosu Haksliju. Vai tā jau nav mūsu kolektīvās zemapziņas reakcija, izbrīns, pārsteigums par šiem ikdienišķajiem faktiem? Pārsteigums par Jaunzēžu ļaužu rēķināšanos ar realitāti, ikdienu, nepieciešamību? Jo cilvēka cieņa pret ikdienu nav dabas dots lielums, bet praktiskā dzīves pieredzē iegūta bagātība. [..] Jā, Jaunzēžās netrūkst ne maizes, ne piena, ne medus, bet ne jau tāpēc tās šķiet kā no Līgas Purmales gleznas izkāpušas. Jo Jaunzēžas nav tikai vispārvieta, pasē iezīmogots ģeogrāfisks nosaukums, bet Mājas, kurās cilvēkiem viss ir savs, jo viss ir intimi pazīstams un saprotams, katra radībiņa ievērota un apmīļota, un kur gājējus pēc soļiem droši vien pazīst pat liepa pagalmā un ābele dārzā. Un savādāk nemaz nevar būt, ka šajās Mājās rakstniekam lūdz tikai vienu — kaut ko labu pateikt "par saviem līdzcilvēkiem". Dzīvošana no sava darba cilvēkā veido arī līdztiesības un labvēlības pilnu attieksmi pret citiem cilvēkiem."

Šo saskanīgās dzīvošanas liecību A. Aļķe pretstata I. Ziedoņa tēlotajiem ienācējiem no citurienes, sauktiem par "tautas staigāšanas" armiju, kurā: "Vēl ir: gadījuma cilvēki, čemodāna cilvēki, viesstrādnieki, pēdējās kategorijas cilvēki, trešās pakāpes cilvēki, staigājošā lopkopju masa, laimes meklētāju armija, slēptie bezdarbnieki, šitā publika, pārbēdzēji, tālējūras braucēji, svešie, servisa zēns, atnācēji, nezemnieks, caurgājējs, caurumainais, caurkritušais, apšaubāmas kvalifikācijas kolēģi, dzērāji, alkoholiķi, brāķa masa, masveidīgs atkritējs, centrā nepieņemtie.

Vesels leksikas slānis, kurš komentārus neprasa. Un tomēr mazs komentārs te obligāti nepieciešams. [..] "Tradicionālajām

apritēm ir noteikti jādabojas!" nešauboties saka I. Ziedonis, un varu viņam tikai piekrist. Taču atnācējam vairs nav sakara ar savu tradicionālo apri. Pārrāvums tajā individam rada psiholoģiska diskomforta sajūtu, no kuras ikviens cilvēks visiem iespējamiem līdzekļiem cenšas atbrīvoties, bet jaunajā tradīcijā iesakņoties pat pie vislabākās gribas viņam traucē nopietns šķērslis — ražošanas organizatoriskā nepilnvērtība, "čupainā darba organizācija", kas pakļauj arī jaunatnācēju savām galējībām."

Arī par kultūras darbinieku lomu laukos nākas runāt atkal un atkal, un, tāpat kā "Kurzemītes" laikā, arī 1984. gadā kultūras darbinieki joprojām jūtas tā, it kā kultūrai nebūtu autonomas vērtības: kultūra it kā taisnojas par savu pastāvēšanu. I. Tavares materiālā "'Tik un tā" ieara vagu" (Komunisma Uzvara, 1984, 1. maijā) par I. Ziedoņa tikšanos ar "Tik un tā" varoņiem un lasītājiem Ogres kultūras namā 3. aprīli atzīmētas Madlienas kultūras nama direktores P. Jēkabsones pārdomas:

"Kultūras namu var pielīdzināt ražošanas brigādei. Tikai kulturāli cilvēki var veidot saimniecībā veselīgu klimatu. Mēs nerīkojam bezsatura pasākumus, cenšamies, lai tie nebūtu tādi, kas cilvēkus tikai uz brīdi izklaidē un uzjautrina."

I. Ziedonis uz to atbild:

"Kultūras nama darboņi nav audzinātāji jaunajai satversmei, ja viņi interesējas tikai par šibriža izklaidēšanu un neko vairāk. Ir jājūt kultūras ekspansija. Kultūras namam jājūt ne tikai savs nams, bet visi satekošie ceļi. Nevis izklaidēt, bet savākt. Un atkal "izsūtīt" pa ģimenēm un mājām, kantoriem un laukiem "kultūrnama savējos". Audzinātājs ir tikai tas, kas jūt šo "saplūst—atplūst" pulsāciju. Grūti, ļoti grūti ir uzsist kultūrvilni."

Tā tad — arvien plašāki un plašāki loki, kuros jāskata sava esamība.

"Tik un tā" struktūru cenšas analizēt J. Zeļonka rakstā "Mazais un lielais Tik Un Tā" (Lit. un Māksla, 1984, 27. apr.), secinot, ka ne jau tikai fakti vien nosaka kāda darba vērtību:

"Prasme rīkoties ar visiem faktiem nebūt nav jāuzskata par autora sasniegumu. Tā ir tikai metode, tikai līdzeklis, kā

nonākt līdz galvenajam, līdz mākslinieciskajam vispārinājumam. [...] I. Ziedoņa grāmata ir par vairākiem lielumiem, kuri šifrēti ar vienu un to pašu teicienu "TIK UN TĀ".

Ir mazais "TIK un TĀ" — spēja pārvarēt dažādas subjektīvo un objektīvo cēloņu radītas grūtības.

Ir lielais "TIK UN TĀ" — ideja. Ideja nevis kā nezin kā gribēšana, bet kā apzināta nepieciešamība rīkoties tā, kā to prasa attīstības likumības. Un audzināšana kā aktivitāte, ar kuru viens vai nedaudzi spēj panākt, lai visi rīkojas un dzīvo tā, kā ideja to pieprasa. Kā spēks, kas cilvēkam liek rīkoties, paceļoties virs apstākļiem, virs mantiskiem vai materiāliem stimuliem un ierobežojumiem. Tāds ir lielā TIK UN TĀ saturs un būtība.

Te nu gribas jautāt, kas gan tu esi, šis noslēpumainais TIK UN TĀ? Vai tu esi apzināms un tāvad arī aprakstāms vai tikai nojaušams."

Tālāk raksta autors I. Ziedoņa domu par jēbūtību piesaista komunistiskajai idejai par brīvprātīgu darbu vispārības labā:

"Ja mēs pametam skatu uz priekšu un noliedzam agrāko kā necilvēcīgu un nederīgu, tad jāteic, ka nākotnē jābūt citādi. Priekšā jābūt idejas laikam, kad cilvēku rīcību vadīs apziņa, kad valdīs tas lielais TIK UN TĀ, par kuru rakstnieks tik aizrautīgi runā. Saprotams, ka attīrīt cilvēku no iepriekšējo gadu tūkstošu mantojuma, no sava veida iedzimtības, kura savus gēnus veidojusi gan piespiešanas, gan nopirkšanas laikos, var tikai ar audzināšanu. Un neiztikt šajā audzināšanā bez dziļa idejiskuma. Tāvad lielais TIK UN TĀ ir nākotnes laika cilvēku rīcības vadītājs. Tas nav rakstnieka atklājums, nedz arī jaunums zinātnē. Par morālo stimulu laiku, par apzinīgu, ar naudu neapmaksātu darbu, par cilvēku un sabiedrības interešu saskaņošanu un audzināšanu sarakstītas grāmatu kaudzes."

Plašākās likumsakarībās I. Ziedoņa redzējumu tiecas atklāt U. Bērziņa un A. Huzangaja saruna 1987. gada janvārī Šubaškarā "Es jūtu, jūtu, jūtu šo zemi..." (Lit. un Māksla, 1987, 27. martā):

"A. H.: — Kad pirmo reizi atbraucu uz Latviju, jau nācās dzirdēt un lasīt par Ziedoņa "Dižkoku atbrīvošanas grupu".

Tajā reizē nekā vēl nesapratu, neapjautu, kādās koordinātēs šo lietu lai iemēro... [..] Šī ciņa par latviešu nacionālās esības senso pamatu — par zemi, kura sāka "Kurzemītes" grāmatā un izvērsta jaunajā publicistikā "Tik un tā", ir rada krievu lauku prozas ciņai par krievu zemnieka (par čuvašu zemnieka, par visu Krievijas federācijas tautu zemnieku!) pašcieņu.

[..] Visus biedē t. s. atsvešināšanās, cilvēka pārvēršanās ražošanas funkcijā, ciparā. Un viena no cerībām — zeme! Vērtību kontinuitāte, kultūras, darba, Maizes, Piena kontinuitāte... Un paaudžu turpinātības aspekti: lai nākamās paaudzes dzimtu un, otrkārt, lai tās vis neatmestu kultūras vērtības, kuras taisāmieš tām nodot... Sagatavot ētiska spēka lauku tiem, kam vēl jāpiedzimst!

U. B.: — [..] Uz ko balstās un paļaujas dzejnieks morālists? Ziedonis nav naivs (arī lielā mākslā var slēpties pareizs aprēķins!). Ziedonis, tāpat kā mūsdienu krievu rakstnieki morālisti, saista savas cerības ar nacionālo vērtību potenciālu, ar latviešu folkloras, visas nacionālās kultūras, visas nacionālās vēstures ētisko lādiņu. Kā tad raudzījās uz darbu mūsu sentēvi? No "Tik un tā": "Vectēvam bija trīs brāļi, pa visiem viens zābaku pāris, cik viņi baronam labību rīklē nesagrūda, bet zemi nenolaida." — "Kā māte mācīja darbā? Viņa teica: tā, kā es strādāju. Tā mana māte strādāja, tā mans tēvs." No "Epifānijām": "Uzvelciet baltu kreklu un rociēt zemi." Zeme ir ražošanas līdzeklis, bet viņa arī ir arāja ligava un pēc tam — sieva. Darbs nav tikai līdzeklis, bet mērķis arī.

A. H.: — Ziedonis uzbrūk savu laiku nodzīvojušam seklam utilitārismam. Viņš iestājas par ikviena dzīves mirkļa ritualizāciju. Tāpat tas ir aicinājums pie zināmas iekšējas hierarhijas un pašcieņas. [..]

U. B.: — Kas mūs padara par saimniekiem? Spēks: morālais, materiālais, fiziskais; tad jāpēta un jākopj cilvēka spēka uzkrājumi. Saskaņā ar Ziedoņa kosmoloģiju spēku kā dziļu tin uz kādām garīgām vai vēsturiskām tītavām "ziemcietīgās" zemnieku paaudzes — vai arī tin nost un putina dezorientētas, glēvas "nezemnieku", "caurzemnieku", labuma gaidītāju dinastijas. Kur lai meklē spēku, kad uz katra soļa redzam jau savā nesodāmībā pavisam nekaunīgu glēvumu? Varbūt

Ziedonis, tāpat kā daudzi tagad, paļaujas uz "perifērijas" rezervēm? Manuprāt, viņa priekšlikums ir gan plašāks, gan reālistiskāks — apliecināt gan "perifērijas", gan "centru" kopīgo tikumisko jēgu, atkarot centru, ražošanu, plānu, grafiku, kantori — atkarot zinātni! — sekļajam utilitārismam, mēmajam, augstprātīgajam ciparam. "Tik un tā" grāmatā Ziedonis aizstāv latviešu viensētas, kuras "pārbaudītas" saskarēs ar centru un apliecinājušas savu dzīvot- un turpinātīesspēju jaunajās saimnieciskajās struktūrās (bet lasi: viņš aizstāv arī daudzus Armēnijas, Azerbaidžānas, Dagestānas, Gruzijas kalnu ciemus un daudzus "neperspektīvus" ciemus Ukrainā, Krievijā, Baltkrievijā un igauņu zvejniekciemu mazā Monzuma arhipelāga salā, un "neperspektīvās" mazās lauku skolas jebkurā republikā!). Tajā pašā laikā Ziedonis ir par sabiedrisko lielražošanu, par agrofīrmām, par evolūciju. Evolūcijas jēga — turpinātībā: lai mūs varētu pazīt vēl pēc tūkstoš gadiem!"

Mazāk uzmanības kritika pievērs grāmatas mākslinieciskajam veidojumam un rezonansei sabiedrībā. V. Jugāne apskatā "No kritiķa dienasgrāmatas. Novembris" (Lit. un Māksla, 1985, 29. nov.) raksta arī par I. Ziedoņa grāmatu "Tik un tā", salīdzinot to ar lauku tematikā balstīto E. Hānberga stāstu krājumu "Biķu alus" un M. Ziles "Skābešanu ar dzērvenēm":

"Eksplozīvākais, emocionāli un filozofiski dziļākais, šķautņainākais, dzīvi ietekmēt un pārvērst gribošākais šajā trijotnē ir I. Ziedonis (kaut arī trijotne ir daļēji nejauša — to nosaka mēneša robežas iznākušās grāmatas; pats dzejnieks grāmatā sevi saista ar Hānberga un Dripes publicistiku, ja meklētu saikni ar daiļliteratūru, acimredzot nedrīkstētu aizmirst Putniņa lugas).

Grāmata "Tik un tā" ir nodēvēta par dokumentālu romānu, un šo žanra apzīmējumu tikpat labi varam pieņemt, kā noliegt. Man gribas pieņemt.

Šajā grāmatā ir plašs, pat epopejisks vērienīgums cilvēku likteņu atklāsmē. Ar Boļšaku Annas dienasgrāmatas lappusēm (mazāk ar vēsturiskajām atkāpēm) tajā ienāk emocionāli piesātināts un dzīvesgudrs, t. s. patriarhālās darba ētikas, mūža jēgas salīdzinājums ar mūsdienu saimnieka — lielas padomju saimniecības vadītāja — attieksmi pret darbu; nekas netiek vienpusīgi pārspīlēts, ir precīzi vietā noliktas katra atšķirīgās

rūpes un prieki, dzīves ritums un vēriens, ieguvumi un zaudējumi."

V. Daugmaļa rakstā "Vadīt apliecinājumu" (Cīņa, 1984, 4. dec.) runāts ne vairs tik daudz par plaši diskutēto saimniecisko problēmu tvērumu, bet par grāmatu kā literāru darbu, uzsverot, manuprāt, būtiskāko atšķirību no "Kurzemītes" — autora balss nedominēšanu pār varoņu intonācijām:

"Paradoksāli — bet dzejnieka grāmatā mēs gandrīz nemaz nedzirdam pašu dzejnieku, viņa runa saplūst ar citu cilvēku balsīm, turpat vai pilnīgi izzūd viņa tik ierasti un tomēr neparasti kaismīgais, tēliem un metaforām pārbagātais "vēlreiz un vēlreiz par!". Paradoksāli — bet dzejnieka grāmata gandrīz nevēršas pie mūsu emocijām jeb, precizāk, uzrunā tās ar intelekta starpniecību. Ziedonis vairāk parāda un pierāda, liecina un pārliecina, nevis tēlo, apraksta, norāda un iespaido ar vārdu spēku. [...] Tikai retumis šeit uzzibsnī liriskas sērkokčiņš, dabas diženo rotaļu uzrauts. Vienīgi salīdzinājums un epitets veic zināmu komentāra funkciju, piešķirot sacītajam pēkšņa paradoksa, dzelīgas ironijas vai apņēmīga apliecinājuma nokrāsu.

Vai Ziedonis ir paslēpies aiz citu mugurām? Jeb atradis iespēju, kā izmantot masu kolektīvo apziņu? Tas ir jautājums par satura formētību, jo formas saturīgumu aplūkosim vēlāk. Taču, lai kāda šeit arī būtu atbilde, skaidrs ir viens: dzejnieks izvirzījis sev grūtu uzdevumu, kura veikšanai nepietiktu ar viņa paģērošo godaprātu un drosmi vien. [...] Un pēc šīs režisūras grāmatu piepilda un tai dzīvības elpu piešķir mūsu literatūrā reti sastopamais skaistuma veids — deklaratīvs, gandrīz manifestējošs tiešums, taču nevis statistikas tabulas vai aptaujas lapas kailais bezkaislīgums, nē. Mums ir darišana ar konceptuālu kolāžu, konstrukciju, ģeometrisku teorēmu, un varbūt vēl viens analogs šeit ir aizrautīgi nospēlēta, smalkām kombinācijām pilna šaha partija, kur figūru vietā ir reālās īstenības fragmenti. To atlases kritērijs — un līdz ar to arī grāmatas spēks — slēpjas atrasto un aprādīto cilvēku **uzņēmībā** dzīvot, viņu labajā gribā strādāt, darīt un pastāvēt. Un jāteic, ka Ziedoņa spēja pamatoties uz šiem kritērijiem un atrast patiešām izteismīgus mūsu īstenības slāņus izraisa apbrīnu. [...]

Šeit ir savienotas visparastākās sadzīves būšanas ar visaptverošākajām, varētu pat sacīt, kosmogoniskajām norisēm. Dabas aprite, mūža aprite, tautas aprite, vēstures aprite, valodas, kultūras, apziņas — un visuzskatāmākā: naudas politekonomiskā aprite. Šī ir grāmata par lielo apriti. Lielās Aprites mācība."

Emocionāli piesitienu ieaūzās Ē. Hānberga rakstā "Dziļurbums" (Jaunās Grāmatas, 1985, № 8):

"Ir jābūt āderu meklētāja jutīgumam.

Ir jābūt aku urbēja nojausmai.

Lai trāpītu spēkā. Spēkā, kas uz augšu nāk. Spēkā, kas uz augšu sit.

Tas ir vaļā palaists trakojuums. Skaties, ka neierauj, neuzrauj, neparauj."

Daudzi grāmatas vērtētāji akcentē I. Ziedoņa darba rosinošo lomu. To uzsvēris arī Ē. Hānbergs jau pieminētajā 1984. gada 20. februāra konferencē:

"Mēs katrs esam starp domāšanu un varēšanu. Tātad starp gribēšanu un varēšanu. Un es I. Ziedoņa grāmatu "Tik un tā" uztveru kā mūsu pašu izvērtēšanu starp mūsu domāšanu un varēšanu. Jo man šķiet, ka uzasināt domāšanu — tas nozīmē paātrināt arī mūsu varēšanu. Un tas ir šīs grāmatas pats lielākais nopelns."

Labsirdīgi ironiskā tonkārtā līdzīgu domu izsaka trimdas rakstniece A. Siksa apcerē "Stāsts par ziķeri Beļavnieku" (Jaunā Gaita, 1985, № 5):

"Nevar teikt, ka sacerējums būtu viegli atreferējams. Tas ir kā putra, kur starp grūbām un kartupeļiem ir rozīnes un kuru Ziedonis maisa gan ar dakšām, gan karoti. Tur ir plāpas, tenkas, kolhoznieku vēstules, dienasgrāmatu fragmenti, politiski priekšraksti, dzejas un uzraksti uz kapakmeņiem. Stāstīts ir it kā aizgūtnēm un brīžiem nesakarīgi, kā no darba pārnācis pārpūlējis vīrs vakarā stāstītu savai sievai par latviešu kolhoznieku būšanām un nebūšanām. [..]

Stāstā brīžiem uzplaisnās lieliska poēzija un nesamaksājams humors. [..]

Kas nav kurls, tam jāsadzird, ko apustulis Imants mums sludina gara uztaisīšanai, mums, ticīgajiem, kas par to Saulcerīti dzirdējuši. Lai mēs nezūdāmies, lai mēs pilnīgāki topam, lai

mēs to cēlo zvaigzni savā kartupeļu grāpī saskatām, lai mēs to zelta podu zem Krakovas tilta neskream meklēt, bet gan zem sava pavarda izrušinām.

Nu "ziķeris" jau ir Beļavnieks un "moloģec" Imants Ziedonis. Visas pasaules beļavnieki, apvienojieties!

Atgriežoties no "Karoga" lappusēm zviedru istenībā — Stokholmā, kur kaut mazliet savādāk eksistē tās pašas problēmas kā Madlienā, es jutos pacilāta. Kā ārste varu "Tik un tā" ieteikt pret "garīgu nošķukšanu". Kaut šis darbs drīz parādītos grāmatā!"

Lai cik neitrāls arī būtu autors, tomēr ik pa brīdim kāds jūtas pamācīts, un tad žurnālistiem, citiem sarunu dalībniekiem un pašam I. Ziedonim nākas diskutēt šādas psiholoģijas aspektā. Tā D. Ziemeles rakstā "'Tik un tā" turpinājums Bauskā" (Lit. un Māksla, 1984, 10. febr.) par grāmatas apspriešanu LKP Bauskas rajona komitejā piezīmē:

"Rajona agrorūpnieciskās apvienības galvenais inženieris Guntis Liepa izteica izbrīnu par to, cik gan bieži cilvēki no malas ir gatavi pamācīt zemnieku strādāt un dzīvot. Šādas uzbāzīgas pamācīšanas nav Imanta Ziedoņa grāmatā. Viņš aicina saprast, domāt par katru, izprast katru. Neesam raduši par darbiem un nedarbiem atskaitīties paši sev — domās. [...] Autoram neko nevar pārnest. Viņš sāpina tos, kuri nevar vai negrib, bet piedod spēku tiem, kuri grib."

L. Liepiņa, Mežsaimniecības un mežtehnikas fakultātes partijas biroja sekretāre, 1984. gada 20. februāra konferencē arī iebilst kādam citam lasītājam:

"Es nebūt nedomāju, lasot "Tik un tā", ka rakstnieks I. Ziedonis grib mūs mācīt. Man nevienu mirkli, lasot grāmatu, tas neienāca prātā, jo manā uztverē mākslai, arī rakstniecībai, ir tāda brīnumaina spēja ļoti daudzas parādības dzīvē saskatīt daudz spilgtākā gaismā, asāk, nekā ikdienišķs cilvēks to varbūt var saskatīt. Un, lūk, tāpēc mākslai, šinī gadījumā rakstniecībai, būtu jābūt tam karognesējam, kas iet dzīvē pa priekšu, kas saskata ļoti daudz un dažādas negatīvas parādības, šos tumšos traipus izvelk gaismā un parāda tos visai sabiedrībai, kura tik asā spektrā tos nav pratusi saskatīt. [...] Man gribas tādu nelielu paralēli novilkt: lasot

šo darbu, man acu priekšā stāvēja Lolitas Zikmanes grafika "Rīts". Šinī "Rītā" ir govs galva. Govs uz saviem ragiem, raibaļa tā ir, nes ritu. Un, ja kāds ilgāk būs ieskatījies šai govij acīs, no šī skatiena tik ātri vaļā netiks. Jo šī govs lūdz, pārmet, nosoda un arī tic. Un tāpat man bija, lai cienījamais autors man piedod, ka es salīdzinu ar šīs govs acīm grāmatu "Tik un tā". Arī grāmata par Madlienu man tā pielipa, tādā nozīmē, kā dadža sēklas āķis. [...] .. jo grāmata liek domāt, analizēt, nosodīt un arī saprast. Mēs visi esam zinājuši to, ka tā ir, un daudz jau ir par to runāts un daudz ir par to darīts. Bet tagad, redzot to daiļdarbā, visa sabiedrība pēkšņi saviļņojas. Un tas jau ir Tautas rakstnieka uzdevums — saviļņot sabiedrību kādam noteiktam mērķim."

Un pats I. Ziedonis atkal jūtas spiests skaidrot:

"Es neesmu ne sācis mācīt, ne nācis mācīt. Es tiešām nebiju domājis to un pat centos speciāli izvītro. Man bija ļoti daudz tādu pamācīgu vietu — tas jau tā katram uzprasās, gribas jau mācīt otru, visi grib. Un tad es speciāli ņēmu to svītroju ārā un izvītroju, cik nu es saskatīju pamācošās vietas. Ja nu ir pamācības, tad tajās vietās, kur es iebilstu Beļavniekam. Es pratu viņam piekrist, bet vai es pratu viņam iebilst? Es šaubos. Jo ļoti maz iespēju ir iebilst saimniekam. Jo, tikko tu viņam iebilsti, neprofesionālis būdams, — nu ar kādām tiesībām es varu Beļavnieku pamācīt? Un tad labāk ir izmantot paša stāstījumu. Lai tas pats māca."

Mani vienmēr interesējis, kā rodas koncepcijas, kā tās pastāv, kā mainās.

1985. gadā I. Ziedonis joprojām "karo" par lauku sakoptību. I. Jērumas sarunā ar dzejnieku "Spēka avoti" (Lauku Dzīve, 1985, № 9) lasāms:

"Mūsu lauku nelaime ir nesakoptība. Esmu redzējis ļoti maz sakoptu saimniecību. Es saprotu, ka ražošanas centrs katru dienu tiek pienēsāts, piedrazots, to ir grūtāk uzturēt kārtībā. Bet mājas? Bet skola? Bieži vien kaut cik kārtīga ir tikai paša nama apkārtnē, tālāk vairs ne.

Tas nozīmē, ka trūkst elementāras kultūras ekspansijas. Nav prasības pēc "tālāksakoptības", "vēlkošanas". Bet kultūra ir kopšana. [...]

Lai koptu, vajag spēka, bet kur to dabūt? Spēks ir lēmums, spēks ir ražošana, un tad vēl min iekšējās rezerves. Kas tās tādas? Vai tās ir tikai ražošanas organizācijas iekšējās rezerves? Varbūt tās slēpjas pašā cilvēkā? Katrā pašā? Ja tā, tad kas spēj atrastīt cilvēka iekšējās rezerves?

Domāju, ka to spētu mazās iniciatīvo cilvēku grupas, kas dažādotu sabiedrību. Pirmkārt, mēs nenovērtējam domāšanas un idejas spēku. Nemācām ļaudīm pašdomāšanu un pašcieņu. Patlaban bieži pašcieņas apliecināšana izpaužas primitīvos un neinteliģentos šablonos — sacensībā par mantas pārākumu.

Otrkārt, izjūk ritms. Bet rezerves slēpjas tieši ritmikā. To var saukt par saimniecisko aprēķinu un var saukt par darbu organizāciju, bet tās būs tikai daļiņas no kopu ritma. Te jādomā arī par svinēšanām, svinību dienām un svētdienām — kā tās iezīmē ritmu."

Gadu vēlāk, augusta sākumā, I. Ziedonis no Tērvetes raksta M. Bendrupei (J. Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs, inv. nr. 465035), un vēstulē ir arī kādas atskaņas no abu dzejnieku agrākajām diskusijām par kolektīvo saimniekošanu:

"Vienīgā nelaime man pašam, ka nevaru vēl rakstīt — esmu zāļu nomocīts. Bet sadzīve, kompānijas mani nu interesē tikai divās galējībās — teleskopiskajā un mikroskopiskajā. Arī sarunas — tikai tādas. Tā ka — trūkst augsta stila ikdienas, trūkst cilvēku ar mūžības temperamentu. Bet arī tā ir tikai enerģētikas krīze, pašenerģijas trūkums. Tikko spiediens kļūst normāls, re, Tu esi liela un caurcaurēm jauna, es iegūlu kā milzu vējš kokos un svaidu Ausmu pa gaisiem kā bezdelīgu. Un tad ir grūti mani sadusmot — pat Tu mani nevari ar savām pretkolhozu tēzēm. Es ticu visai šai putrai. Un piedalīšos visā, kas attiecas uz Stratēģiju. Tā tikai var likties, ka "Tik un tā" ir skrupulozi un skopulīgi sikumaina. Tai ir kaut kas pāri un kaut kas apakšā."

Visa apjēgsmes pamats slēpjas sistēmā. Ne velti lasītāji I. Ziedoni sauc arī par lielo dialektiķi. Interesanti, ka pats viņš vairākkārt — gan krietnu laiku pirms, gan pēc grāmatas "Tik un tā" iznākšanas — gandrīz vieniem un tiem pašiem vārdiem atkārtoti vienu domu — par spēka avotiem pasaules kopsakarībās, par trim pasaules kopšanas veidiem. Sarunā ar

M. Zālīti "Ir savs smilšu pulkstenis" (Liesma, 1983, № 4), vaicāts par dzejnieka spēka avotiem, I. Ziedonis atbild:

"Stiprie cilvēki parasti sakņojas trīs līmeņos: sevi, vidē un idejā. Tie ir trīs tīrāmi avotiņi — lai var smelt un smelt. Kop savu vidi, kop sevi un kop ideju. Es pat nepiekritu Rainim, ka "augstākā ideja, tā nepazīst cilvēka želuma". Kopta vide, koptais "Es" un koptā ideja viens otru žēlo, ceļ un palīdz — harmonizē."

Jau krietni vēlāk, 1987. gada maijā, Latvijas televīzijas raidījumā "Rakstnieks un laikmets" I. Ziedonis stāsta par sevis kopšanu, sabiedrības kopšanu, idejas kopšanu, bet grāmatas "Tik un tā" aktīvo diskusiju gadā konferencē Jelgavā I. Ziedonis to saista ar inteliģences jautājumu:

"Lielsaimniekošana prasa inteliģenci, es esmu uzrakstījis. Varbūt mazā saimniecība iet mazākās aprītēs, mazā saimniecībā visas šīs aprītes ir labāk redzamas, bet lauksaimnieks vienmēr ir dzīvojis redzamās aprītes laukā. Un tagad, lielsaimniecībai augot, šī redzamā aprīte kļūst neredzama. Pati ražošana jau ir atsvešināta, un tas prasa inteliģentu cilvēku, lai šo aprīti ne tikai redzētu, bet apjēgtu. Jo lielāka aprīte, jo lielāku, visaptverošāku tā prasa inteliģenci. Un es domāju, ka tas ir tas pamatpunkts, uz kura mēs kītam. Jo mēs gribam lielās aprītes, lielas ražošanas aprītes vadīt ar mazas aprītes domāšanu. Un šī neatbilstība visur atkožas. Ko es saprotu ar lauksaimniekošanas inteliģenci? Vai tā ir tā pati, kas māksliniekam? Es domāju, ka tā pati. Tā pati inteliģence, kas jebkuram cilvēkam. Jo aprītes jau visas principā ir vienādas, analogiski viņas var salīdzināt. Un radišanas principi visi ir vienādi. Tikai viņi specifiski atšķiras ar savu priekšmetu, ar lietu, varētu teikt. Es domāju, ka, pirmkārt, tie ir trīs domāšanas līmeņi, kas jākopj. Vispirms jāizvērs sava varēšana, respektīvi, sevi jākopj kā saimnieku. Sevi kā cilvēku jāizkopj, lai izkoptu savu personisko varēšanu. Otrs līmenis — lai atšifrētu sabiedrību. [...] Un, treškārt, lai filozofiski apjēgtu pašu ideju, galvenokārt, lai tā nav tikai tīra prakticisma ideja. Ja šie trīs līmeņi nesaskan, tad par inteliģenci nevar runāt. Ja nav sevis kopšanas, nav sabiedrības kopšanas un nav idejas kopšanas. Šie trīs līmeņi

ir absolūti vajadzīgi visiem cilvēkiem, un, ja viņu nav, tad inteliģences nav."

1982. gada beigās, "Tik un tā" tapšanas periodā, publicēta V. Daugmaļa saruna ar I. Ziedoni "Imants Ziedonis: portretintervija" (Cīņa, 1982, 21. dec.), kur dzejnieks raksturojis arī savas vērtību sistēmas tapšanu:

"Jaunībā ļoti spēcīga autoritāte bija Džeks London — ne kā literāts, bet ar savu pioniera un sportista vīrišķīgo stāju (pārējie piedzīvojumu autori nav devuši praktiski nekā). Tūlīn klāt piestājas Hamsuns ar savām mistērijām. Apsišu Jēkabs, Poruks. Milzīgs iespaids — Ostrovska "Kā rūdījās tērauds", arī Poļevoja "Stāsts par īstu cilvēku". Savulaik Trifonova "Studenti". Noteikti Rainis.

Zemniecības idejā man tuvs Upīts ar "Zaļo zemi", tāpat Tammsāre, Reimonts, Tarjejs Vēsoss ar "Diženo rotaļu". Tas viss noteikti ietekmēja ne tikai "Kurzemīti", bet manu vērtību sistēmu vispār.

No eksistenciālistiem instinktīvi vairo — tā man šķiet bezzejas filozofija. Turpreti pats uzskatu, ka taisnība pastāv, to var izcīnīt, un, ja dažkārt nevar, tad tik un tā viņa ir. Tāpēc man tik bezgala tuva ir tautasdziesmu filozofija.

[...] Patiesība un eps... Pieredzei krājoties, subjektīvie momenti vairojas, aug ģeometriskā progresijā un rada episku panorāmu. Es pašlaik strādāju pie grāmatas par kolhozu priekšsēdētājiem. Mēs runājam par daudz ko, viņi stāsta savas problēmas un cer, ka es varēšu palīdzēt. Un beigās piemetina: "Bet tik un tā jādara pašam." Tas ir arī mans kredo. Un vēl — esmu nācis darīt maksimāli labu, nav man cita eksistences attaisnojuma."

Loks iet caur loku. Spēka avoti tiek meklēti sevī — cilvēkā, tautā, laikmetā, Visumā. Un tā tad atkal — sevī.

I. Ziedoņa grāmatā ielikto jebūtības spēku precīzi novērtējis profesors E. Grinovskis 1984. gada 20. februāra konferencē:

"Jāsāk ar pašu virsrakstu, jo virsraksts ir darba sastāvdaļa. "Tik un tā" — šis no sadzīves leksikona ņemtais termins tagad ir ieguvis, pateicoties Mārai Zālītei un Imantam Ziedonim, ļoti nopietnu sabiedrisku un ētisku jēgu. "Tik un tā" — šis jebūtības princips, kurš skan kā bridinājums, kā pavēle uz tāda vispārīga kritēriju un normu atslābuma, devalvācijas fona.

Šeit mēs runājam par nepieciešamību valstiskai gaisa tīrīšanai. Lūk, šeit tas jābūtības princips, brīdinājums ielikts jau pašā darba virspusē, pašā darba virsrakstā. Šī valstiskā gaisa tīrīšana, kurai kalpo arī I. Ziedoņa darbs, ir ārkārtīgi smags uzdevums, jo šeit jāreķinās ar diezgan plašu sabiedrības sociālo slāņu pretestību. Es to salīdzinu ar "Kurzemīti", jo tematiski un idejiski tas ir "Kurzemītes" turpinājums. Kas ir atšķirīgs? Manuprāt, galvenā atšķirīgā pazīme .. ir tā, ka "Tik un tā" lauku dzīves problemātiku paceļ augstāka vispārinājuma līmenī. Rakstnieks savā darbā izsāp trūkumus, nebūšanas lauku dzīvē — it sevišķi, kas saistītas ar humanitārās puses atpalicību. "Kurzemīte" vairāk šos cēloņus, cēloņsakarības meklēja pašā dotajā saimniecībā. "Tik un tā" jau skata parādības, autors izsāp parādības, par kurām jānes atbildība jau lauksaimnieciskās ražošanas vadības augstākajiem līmeņiem, jau direktīvajiem orgāniem."

Tas ir programmas spēks, kurš vairāk vai mazāk atklāti piemītis I. Ziedonim visā viņa daiļrades ceļā. Un tad var raudzīties savādāk arī uz upē iekāpšanu otrreiz. Uz to, vai "Tik un tā" turpina "Kurzemīti" vai sāk kaut ko citu un jaunu. Varbūt nemaz nav kāpts no upes laukā, tikai iets dziļāk. Varbūt kādu brīdi ir iets straumei līdzī pa krastu, un tad jau tā ir tā pati straume un tā pati upe. Ne velti ar I. Ziedoņa grāmatas nosaukumu sasauca M. Zālītes un U. Stabulnieka dziesma, kurā par Latviju teikts:

"Mums viņa ir visskaistākā
Tik un tā."

*Anīta Rožkalne,
filoloģijas doktore*

SATURĒT SATURAMO

Atkal lasu grāmatu "Tik un tā". Aizķeros pie teikuma: "Un vēl kas: piesietajām govīm, vieniniecēm, ir lielāki tesmeņi." Toreiz, kad tikko bija tapis vēstījums par Madlienu, šo redzējumu palaidu garām. Zināju, ka tā ir, tomēr laidu garām. Gribējās ticēt, ka prasmīgi saimniekotāji gan kolhozos, gan valsts saimniecībās spēj sasniegt dižākus rezultātus.

Dažu saimniecību ekonomiskie izrāvienu magnetizēja publicistus. Pētnieki mēģināja uztautīt, kā samākslotajā sistēmā (piespiedu kolektivizācija, sikmanīga aizbildniecība, nereālu plānu uzspiešana) tik veiksmīgi var tikt uz priekšu. Bet Imantu Ziedoni jau allaž interesējuši neparastumi parastajā ikdienā. Vienā vārdā: tikuntāspēks.

Lauku tautsaimnieki pazina Jūliju Beļavnieku, periodikā publicētajos un arī npublicētajos pārskatos salīdzināja "Madlienas" varēšanu ar citu saimniecību rādītājiem. Priekšsēdētāji, direktori, nozaru speciālisti brauca pieredzi lūkot. Viss bija redzams un izzināms. Taču pēc "Tik un tā" tapšanas tie paši lūkotāji pārpildīja sanāksmju zāles, kad bija runas par lieldarbu vai tikšanās ar autoru. Atmiņā palikusi diskusijām bagāta diena Stendē, atceros milzīgo ieinteresētību Bauskā. Stāvgrūdām bija pieblīveta vislielākā telpa Lauksaimniecības akadēmijā. Nelauksaimnieks Imants Ziedonis iekustināja diplomētos un nediplomētos lauksaimniekus. Tāpēc ka uzdrošinājās pateikt vairāk, nekā bija pieņemts, un vairāk, nekā drikstēja. Dzejnieka noliedzēji savukārt mēģināja pierādīt drukājumu kaitīgumu — tie apdraudot sociālisma iekarojumus.

Divaini. Jūliju Beļavnieku slavēja no visaugstākajām tribīnēm, piešķīra apbalvojumus. Bet, tiklīdz personība iekļuva

"Madlienas grāmatā", tiklīdz publicists atainoja cilvēcisko un saimniecisko gājumu, ideoloģiskie sijātāji kļuva tramīgi. Kāpēc? Tāpēc, ka autors stāstīja arī par meklējumiem, kā izkļūt no konkrētās sistēmas. Par tikuntāspēku, kura plūdums kļūst draudošs iesīkstējumam.

Esmu pārlūkojis dažādu autoru tā laika dokumentējumus. Daudzi izrādījušies viendieniši. Ar pārcukurojuma un urravošanas pieskaņu. Lasu "Tik un tā" un nejūtu sasmakumu. Imants Ziedonis ir rakstījis ar āderu meklētāja jutīgumu. Ar aku urbēja nojausmu. Un trāpījis spēkā. Spēkā, kas uz augšu nāk. Spēkā, kas uz augšu sit.

Arī pārvērtību laikā, kad Latvija atkal meklē neatkarības jaudu, Jūlijs Beļavnieks nav pievīlis publicistu. Bet varēja taču gādīties arī tā: bija un izbija. Daudzi kādreiz varošie un cildinātie nolaiduši rokas un iesliguši bezcerībā. Bet "Madlienas" toreizējais saturētājs turas arī šodien. Turas, lai izdzīvotu. Ar to pašu tikuntāspēku. Uz robežas starp cerību un bezcerību.

Toreiz, astonešmitajos gados, madlienieši tikai sapņojumos varēja pielaut, ka iespējama neatkarīga Latvija, ka zeme atkal varētu kļūt par privātipašumu. Realitātē visi dzīvoja un strādāja ar nolemtību, ka padomju saimniecības bijušas, ir un būs mūžīgi mūžos. Jūlijs Beļavnieks un līdzgaitnieki ar sirdi un dvēseli centās darboties sistēmas ietvaros un, laukā no tās lauzdamies, sasniegt tautsaimnieciski iepriecinošus rezultātus.

Šobrīd, kad vairs nav valsts saimniecību un nav zināms, cik ilgi turēsies paju sabiedrības, var tikai apbrīnot Jūlija Beļavnieka enerģiskumu.

Man gadījās klātbūt pēcpusdienā, kad Imants Ziedonis un "Madlienas grāmatas" fotonoveļu meistars Gunārs Janaitis bija devušies ciemos pie Jūlija Beļavnieka. Lai palūktos, kas pa šiem gadiem mainījies.

Secinājums: nākamībā būs tikai privātsaimniecības. Tad paliek jautājums — vai jēga pajsabiedroties, ja galu galā šāds veidojums izzudīs?

"Jā, ir vērts!" — tāds ir Jūlija Beļavnieka viedoklis. Tāpat uzskata arī Modris Goba Tērvetē, Visvaldis Skujiņš Naukšēnos un vairāki citi kādreiz slaveno saimniecību vadītāji. Viņi ir

kā tilta balstītāji. Tilta, kurš nesāpīgāk ļauj tikt pāri plaisai, kura šķir kolhozu un sovhozu saimniecības modeli no privātsaimniekošanas prakses. Vai visur bija iespējams šādus tiltus mest? Ivara Godmaņa laikā katra lauku struktūrvienība balsojot varēja izvēlēties saimniecības un dzīvošanas modeli. Daudzviet pacēlās roku mežs — vienprātīgs lēmums par privatizāciju. Latvija tagad pilna ar pamestām fermām un aizaugošiem hektāriem. Bet ir arī citi risinājumi. Valkas rajona Trikātā ekonomikas zinātņu doktors Riņhards Cirenis ir tūkstoš hektāru zemes un govju kompleksa īpašnieks. Zinātnieku visā apkaimē dēvē par saimnieku. Riņharda Cirenča saimniecība pēc apjoma līdzinās kādreizējiem kolhoziņiem. Atšķirība tikai tā, ka vairums kolektīvo saimniecību nīkuļoja, bet Trikātas šodiena jau ir apliecinājums pamatīgumam. Privātsaimniecība isā laikā apliecinājusi savu varēšanu.

Topēcpusdien pie Jūlija Beļavnieka mēs sarunās vēl klidām uz tiem laikiem, kurus paši neesam piedzīvojuši, bet par kuriem stāsta vēsturnieku pētījumi, Rūdolfa Blaumaņa darbi. Muižas arī bija tik ilggadīgas un stabilas, ka ļaudīm šķita — tās pastāvēs mūžu mūžos. Muižām bija ražošana (labība, piens, gaļa) un palīgsaimniecība (spirts, alus). Tomēr stabilitātes izputēja. Tāpat izputēja kolhozi un valsts saimniecības.

Jūlijs Beļavnieks: "Sešu gadu laikā neesam nopirkuši nevienu traktoru."

Tā tad — tilta balstīšana ir tikai galu savilkšana.

Tā tad — ne attīstība, bet satistība.

Uz kā tūras Madliena?

Jūlijs Beļavnieks: "Uz entuziasma un cerībām."

Saimniecībā ir kokapstrādes cehs, gaļas izstrādājumu ražotne. Madlienā joprojām sēj un plauj. Apsaimniekojamās zemes kopplatība sarukusi par 1500 hektāriem. Teritorijā ir 180 zemnieku saimniecības (uz papīra) un tikai 40 darboties spējīgās.

Jūlijs Beļavnieks tūras Madlienā un satur Madlienu. Un ne tikai. Tikuntāspēks izpaužas arī rūpēs par kaimiņiem. Kad "Lāčplēša" ļaudis gatavojās kopsapulcei, pagasta avīzē parādījās madlienieša publikācija. Izvēlos pagarāku citējumu no 1996. gada 31. janvāra vēstules:

"Visi saprot, ka ar pienu un gaļu, graudiem un kartupeļiem šodien bagāts neklūsi. Tomēr mums jāapzinās arī kas cits: ja gribam dzīvot patiesi neatkarīgā valstī, mums tās iedzīvotāji jāapgādā ar pašu zemē ražotu pārtiku. Bez ūdeņādas kažokiem un alus tauta izdzīvos, bet maize, piens un gaļa mums visiem ir un būs nepieciešama ikdienā.

Eiropas valstu lauksaimniecības pēckara vēsture pierāda, ka konkurētspējīgas tirgū ir saimniecības, kuras spēj nopirkt un racionāli izmantot tehniku un progresīvu ražošanas tehnoloģiju.

Piemēram, Anglijā, kurā iznāca pabūt, nav sīksaimniecību. Vidējais fermas lielums ir ap 90 ha, bet ir arī vairākus tūkstošus hektāru lielas saimniecības. Nekur neredzējām sīklaucīņus, bet ar vienu kultūru vienlaidus laukos apsētas un priekšzīmīgi apkoptas desmitiem hektāru lielas platības.

Attīstītajās valstīs, arī Eiropas savienībā, lauksaimniecības pabalstīšanai novirza lielus līdzekļus, kuri kopējā kasē ieplūst no citām tautsaimniecības nozarēm. Sakarā ar rūpniecības panikumu Latvijā tādu iespēju pagaidām nav. Tāpēc katrā lauksaimniecības uzņēmumā — vai tā būtu zemnieku saimniecība vai paju sabiedrība — jāizgrozās ar iekšējām rezervēm, ar starpnozaru līdzekļu pārdali.

To jau "Lāčplēša" pirmsākumos labi izprata Edgars Kauliņš. Lai daudz maz normāli samaksātu par laukkopēju un lopkopēju darbu, rastu līdzekļus meliorācijas grāvju rakšanai, mašīnu un citu materiāli tehnisko resursu iegādei, kolhozā veidoja dārzniecību, attīstīja kažokzvēru audzēšanu. To es kopā ar saviem Bulduru tehnikuma skolasbiedriem ražošanas prakses laikā vēroju jau 1952. gada pavasarī.

Visiem labi zināms, kā turpmākajos darbības gados tika attīstīta un nostiprināta "Lāčplēša" ražošanas bāze. Turklāt tā izveidota par pašu nopelnītajiem līdzekļiem, bez bankas kredītiem un valsts "dāvanām". Zināms arī tas, ka "Lāčplēša" ļaužu darbs salīdzinājumā ar citām rajona saimniecībām allaž ticis augstāk atalgots.

Jā, pēdējos gados ekonomiskas grūtības skārušas arī "Lāčplēsi", arī vidējais atalgojums tikai nedaudz pārsniedz samaksu citās, vēl atlikušajās mūsu rajona paju sabiedrībās. Jā, ir iekrājušies krietni nodokļu maksājumu parādi.

Bet vai situācija ir bezcerīga? Protams, ka ne. Grūtību un sarežģījumu pietiek visā valstī un lauksaimniecības nozarē kopumā. "Lāčplēša" gadījumā papildu grūtības ir radījuši visai pareizie centieni pabeigt vairāku svarīgu agrākos gados iesākto celtniecības objektu būvdarbus. Sarežģījumus ar konservu ceha produkcijas realizāciju ir radījusi Austrumu tirgus zaudēšana. Gribot saviem ļaudīm labu, paju sabiedrība valdes un tās priekšsēdētāja personā joprojām gādā par sava ciemata apkuri, slimības gadījumos un citos grūtos brīžos izpalīdz pensionāriem (un ne tikai pensionāriem). Cik zināms, tad līdz pat pēdējam laikam lieli līdzekļi tika novirzīti saimniecības medpunkta aprikošanai un tā uzturēšanai, A. Pumpura muzeja, kā arī mākslinieciskās pašdarbības pulciņu darbības atbalstīšanai.

Cik noprotams no sarunām ar dažādi noskaņotiem "Lāčplēša" ļaudīm, tad nākotnes risinājumu meklējumos kolektīvs ir sašķēlies.

Lauksaimniecības uzņēmumu privatizācijas likums un pirms gada tajā pieņemtie labojumi nosaka, ka tādu ražošanas vai apkalpojošās sfēras objektu nošķiršanu, kurus sabiedrība uzskata par lietderīgu saglabāt, izšķir ar balsojumu sabiedrības dalībnieku kopsapulcē. Savukārt balsotājiem jāsaprot, ka, atdodot ekonomiski izdevīgos objektus, izvirzīsies jautājums, vai saimniecība vispār var tālāk pastāvēt.

Tāpēc, ejot uz 16. februāra sapulci, katram "Lāčplēša" dalībniekam jāapzinās viņa balsojuma nozīmīgums. Šī nu ir tā reize, kad "runas vīriem spēks ir rokās; kā tie nolemj, tā arī būs".

Noslēgumā gribu apliecināt, ka šis nav "pasūtījuma raksts". Vēstule "Lāčplēša" ļaudīm tapusi pilnīgi pēc paša ierosmes, nopietnu pārdomu rezultātā. Visai Latvijas lauksaimniecībai stāvot Eiropas krustcelēs, svarīgi apliecināt mūsu tautas spējas saņemties, racionāli izmantot izveidoto materiāli tehnisko bāzi. Īpašniekiem kā mantisko paju ieguldot zemi vai uz savstarpēji izdevīgiem noteikumiem izmantojot to, "Lāčplēsis" šodien varētu būt labs paraugs kooperācijai laukos."

Jūlijs Beļavnieks nevienu brīdi nav malā. Madlienietis aktīvi piedalās lauksaimniecības likumprojektu slīpēšanā, aktīvi pauž savu viedokli ar publikācijām laikrakstos.

Es vēl un vēlreiz apbrīnoju paju sabiedrības vadītāju, kurš spēj palikt optimists, cenždamies saturēt arī nesaturamo.

"Madliena" kā valsts saimniecība savulaik tapa daudzu pārveidojumu rezultātā. To var salīdzināt ar upi, kuru izbagarēja un iztaisnoja. Taču vēlāk straume grauza krastus, atkal meta likumus. Madlienā pamazām atgriežas vecupes ritmi, kurus savukārt var salīdzināt ar pirmskara privātsaimniecībām. Jaunizveidotie krasti vēl turas, bet neviens nezina, cik ilgi. Jūlijs Beļavnieks to apzinās. Un nenolaiž rokas. Viņā joprojām ir tikuntāspēks, kuru tik talantīgi raksturojis Imants Ziedonis grāmatā "Tik un tā".

Ēriks Hānbergs

PAŠAM SAVAS DRUVAS UN ATMATAS

Manā dzīvē Imants Ziedonis ienāca jau ar saviem pirmajiem dzejoļu krājumiem. Šķiet, esmu izgājis cauri visam, ko viņš publicējis, tomēr sirdī visvairāk palikusi tieši viņa agrīnā dzeja. (Nelieģšos, arī pats esmu "kritis grēkā" un rakstījis dzejoļus; reiz kādā konkursā Bruno Saulītis, būdams žūrijas vadītājs, man kā balvu piešķīra Raiņa Kopotus rakstus.) Vēlāk mani piesaistīja Imanta Ziedoņa apceres — tām ir tāda esejiska nokrāsa; Edvarts Virza varbūt būtu tās saucis par poēmām — "Straumēnus" jau arī viņš pats sauca par poēmu. Bet Imanta Ziedoņa "lauku grāmatu" — "Kurzemītes" un "Tik un tā" — sakarā man vairākkārt nācies uzstāties lasītāju konferencēs Lauksaimniecības universitātē (tolaik — akadēmijā) Jelgavā.

Mūsu sadarbībā zīmīgi bijuši divi gadījumi, divas tikšanās, kuras patiesībā... nemaz nenotika. Pirmā — 70. gadu vidū, kad tika iecerēta dokumentāla filma ar nosaukumu "Klātbūtne" par Saldus rajona kolhozu "Draudzība": vajadzēja pamatot nepieciešamību šo milzīgo gigantu sadalīt sīkākās struktūrvienībās. Man ļoti gribējās, lai tekstu filmai rakstītu Imants Ziedonis, bet viņš no autoru saraksta tika svītrots — acimredzot tandēms Grinovskis—Ziedonis vadībai likās pārāk aizdomīgs, tas varētu pastrādāt ko īpaši ķecerīgu. Filma tapa. Lauksaimniecības ministrijā notika slēgts seanss, uz kuru uzaicināja arī toreizējo CK sekretāru lauksaimniecības jautājumos Vitāliju Čemmu. Un tika nolemts filmu iznīcināt. Vai tā arī notika — nezinu, bet dienas gaismu "Klātbūtne" neieraudzīja. 80. gadu otrajā pusē griezos pie Jāņa Škapara un atgādināju, ka tagad

filmu vajadzētu laist uz ekrāniem. Viņš piekrita, bet izrādījās, ka filmas nemaz nav, vismaz tā nebija atrodamā.

Otra tikšanās bija jau pašā Atmodas priekšvakarā. "Literatūras un Mākslas" galvenais redaktors Jānis Škapars bija iepļānojis lauku dzīves aktualitātēm veltītu laikraksta numuru. Uz sarunu tika aicināts visai plašs dalībnieku pulks, tajā skaitā Imants Ziedonis, Ēriks Hānbergs, saimniecību vadītāji ar tādu neordinārāku domāšanu, arī šo rindu autors. Bija vairāki "apaļie galdi", un rezultātā tapa visai ass, problemātisks materiāls. Viens no secinājumiem (tas gan tieši netika formulēts), ka pastāvošajā veidā kolhozi sevi ir izdzīvojuši. Lieta nonāca līdz nopietnam skandālam. Sarunas pierakstu tulkoja krieviski, lai ar to varētu iepazīties arī Vitālijs Čemms un biedri no ideoloģiskās nodaļas. Diskusijas dalībnieki iekļuva "nevēlamo personu" sarakstā, turpmākajā darbībā sastopoties ar jūtamu vēsumu no režīma puses. Vēlāk jau kā Tautas frontes deputātam par materiāla publicēšanas likteni izdevās apjautāties Maskavā sarunā ar Borisu Pugo, un pats fakts, ka viņš šos notikumus bija paturējis prātā, šķiet pietiekami daiļrunīgs. Boriss Pugo atzinās, ka par publikācijas aizliegumu galīgi izšķīries Dziesmu svētku vērtējuma dēļ. (Toreiz teicu, ka laucinieki, kuri vienmēr bijuši čāklākie dziedātāji, pamazām zaudē interesi par kori, jo repertuārs, ko apstiprina CK birojs vai citas augstas instances, viņiem nav pieņemams, un var notikt, ka tādēļ Dziesmu svētki nākotnē izzudīs no mūsu kultūras aprites.)

Kā jau pieminēju, ar Imantu Ziedoni tikāmies arī "Madlienas grāmatas" apspriešanā. Lauksaimniecībā tobrīd iezīmējās progresējoša krīze, un lauku jautājums izvirzījās priekšplānā ar t.s. Pārtikas programmu, kas faktiski bija tikai tāda sliēcēja ķeršanās pie salmiņa — skaidri varēja redzēt, ka stāvoklis vairs nav glābjams un sistēma iet dibenā. Imanta Ziedoņa grāmata it kā uztvēra šīs iezīmes un, kaut arī tapusi agrāk, veiksmīgi sakrita ar jaunajām nostādnēm. Pārtikas programmas aspektā lasīju lekciju Lauksaimniecības akadēmijas pasniedzējiem un tajā izmetu frāzi: ja netiks veikti radikāli pasākumi, pēc gadiem desmit padomju ekonomika sabruks un Savienība beigs pastāvēt. Par to

mani kārtējo (sesto) reizi gribēja atlaist no darba. Atlūgumu "pēc paša vēlēšanās", kā parasti, nerakstīju, bet atbrīvot ar pavēli viņi tomēr nevēlējās — tad vajadzētu motivēt iemeslu, bet nomenklatūras virsotne visu sev vēlamo labprātāk gribēja nostrādāt "pa kluso", ar "tīriem" papīriem. (Mani aizstāvēja Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs Pēteris Strautmanis.)

"Tik un tā" neizraisīja tik lielu sabiedrības rezonansi kā "Kurzemīte", droši vien pietrūka pirmreizības efekta. Tomēr daudz kam, ko Imants Ziedonis "Madlienas grāmatā" vērtējis no lauksaimnieka viedokļa, varu tikai pievienoties. (Interesenti var ieskatīties arī manā brošūrā "Agrārās politikas koncepcija tautsaimniecības struktūrpolitikas aspektā", 1996.) Vēlīgi dzejnieks ir lūkojies un pareizi saskatījis. Un galvenais jau viņam nav tā vai cita saimniekošanas metode, bet personība, iestāšanās par lauku dzīvesveidu kā nācijas identitātes saglabātāju. Lai to panāktu, mums šodien nebūt nav jāatgriežas pie divzīrgu arkliem vai jādodas uz Brīvības muzeju nolūkot mājas projektu. Patlaban lauku attīstību Latvijā ļoti ietekmē iekšējā tirgus šaurība, ko nosaka iedzīvotāju zemā pirktspēja, sabiedrības polarizācija un vidusšķiras trūkums, — 2/3 cilvēku praktiski dzīvo zem iztikas minimuma līmeņa un nekādu tirgus ietilpību nodrošināt nespēj. Tieši zemniecības vidusslāņa trūkums draud ar nopietnām sociālpolitiskām sekām. Mani biedē arī Baltijas kopējā tirgus ideja — patērētājam, protams, tā dod cerību, ka, palielinoties piedāvājumam, produkti kļūs lētāki, zināms optimisms varētu rasties arī pārstrādes uzņēmumu īpašniekos, bet zemniekam jārēķinās ar papildu konkurenci, kas ne katram būs pa spēkam.

Visā pasaulē pastāv kopēja likumsakarība, ka lauksaimniecības īpatsvars nacionālajā kopproduktā un ekonomiski aktīvajā iedzīvotāju daļā sistemātiski samazinās, un šobrīd tas sastāda 3—5 %. Acīmredzot tādā virzienā attīstīsies arī Latvijas lauki. Bet nācijas identitātes intereses prasa saglabāt tradicionālo lauku dzīvesveidu, tātad tur nepieciešams palikt 25—30 % nācijas. Būtu strikti jānošķir lauksaimniecībā nodarbinātie no vispār laukos dzīvojošajiem, jāattīsta nelielie uzņēmumi, agroserviss, sociālā infrastruktūra, tūrisms, padarot

lauku dzīvi daudzveidīgāku un krāšņāku un nezaudējot latviešu tautai tik būtisko un vajadzīgo saikni ar zemi.

Imants Ziedonis to ir lieliski sapratis, tādēļ viņa grāmatas arvien gaidu ar lielu interesi. Gaidu arī tādēļ, ka to autoram piemīt īpašība, ko vērtēju ļoti augstu, proti, domu evolūcija. Nejauksim to ar hameleonismu, bet paturēsim prātā, ko Šarls Taleirāns teicis par burboniem: viņi neko nav aizmirsuši, bet arī neko nav mācījušies.

Diemžēl šodien pie mums tie, kuri kādreiz izrādījuši zināmu pretestību oficiālajam režīmam un tagad iesaistījušies politiskajā dzīvē, tiek aktīvi izolēti, sak, lai nerēgojas kā dzīvs pārmetums citiem, kuri toreiz, tikai krietni uzņēmuši uz krūts, draugu pulciņā atļāvās klusu padungot "Zilo lakatiņu", toties tagad kliedz par visiem skaļāk. Imants Ziedonis ir gājis un iet smago evolūcijas ceļā, un tas viss labi saskatāms viņa darbos.

"Valstiskai domu vēdināšanai" (kā savulaik teicu par "Madlienas grāmatu") šobrīd lieti derētu gan jauna "Kurzemīte", gan jauns "Tik un tā". Ir kādi četri pieci saimniecību tipi, kuriem vajadzētu pievērst uzmanību. Labprāt iedošu adreses, lai dzejnieks brauc un paskatās, kur — zemītei saimnieki, kur — tikai īpašnieki. Bet māksliniekam jau, tāpat kā zemniekam, ir pašam savas druvas un atmatas. Pats viņš arī izšķir, ko art un ko sēt.

Ervids Grinovskis,
profesors

SATURS

I. Ziedonis. Pilnīgi absurdā tirgus placī9

TIK UN TĀ17

Epiloga vietā358

FAKTI. KOMENTĀRI. VIEDOKĻI

No vēstulēm Imantam Ziedonim371

A. Rožkalne. Divreiz vienā upē un vienā straumē402

Ē. Hānbergs. Saturēt saturamo420

E. Grinovskis. Pašam savas druvas un atmatas426

Imants Ziedonis
RAKSTI 12 SĒJUMOS

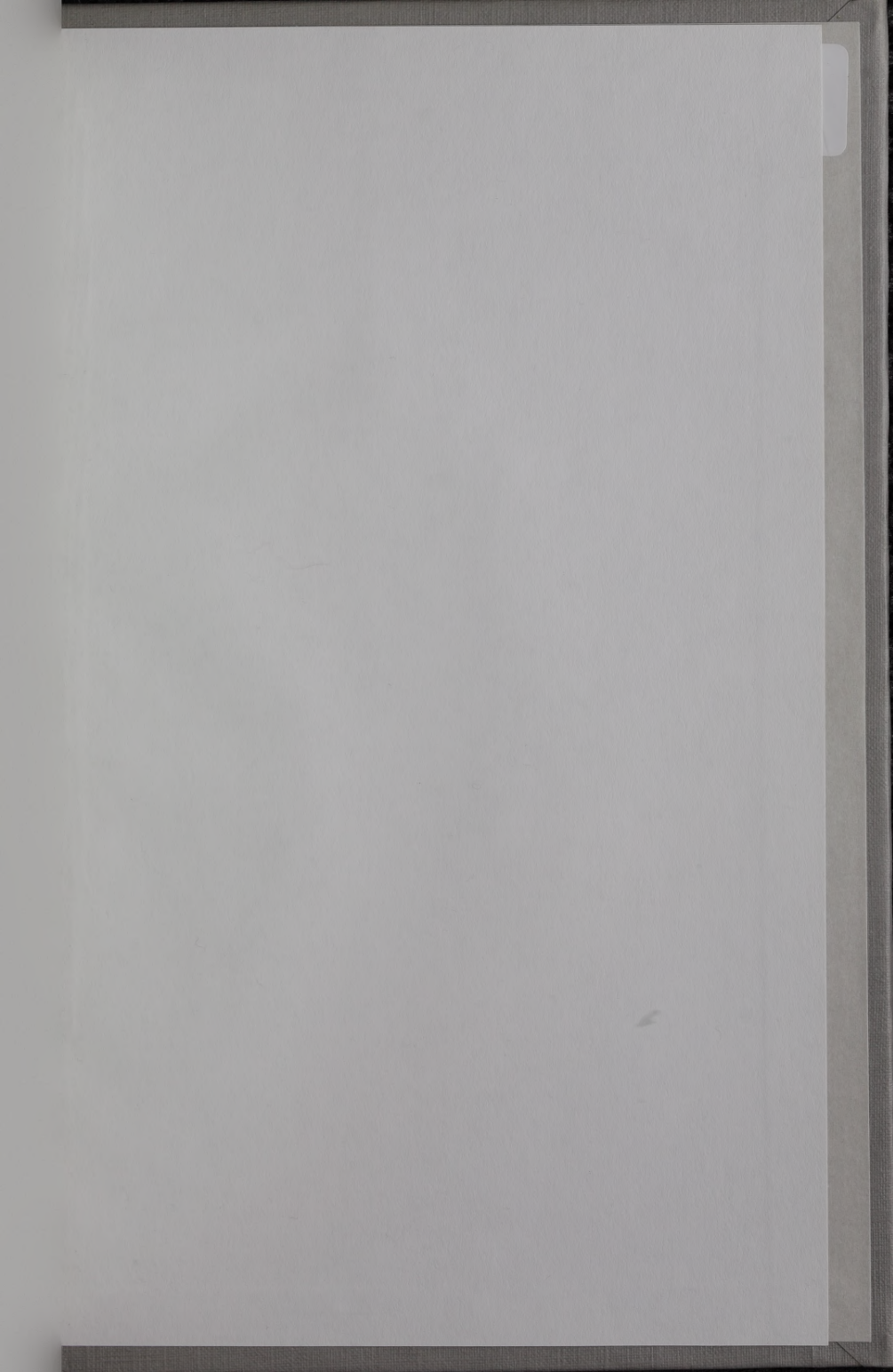
6. SĒJUMS

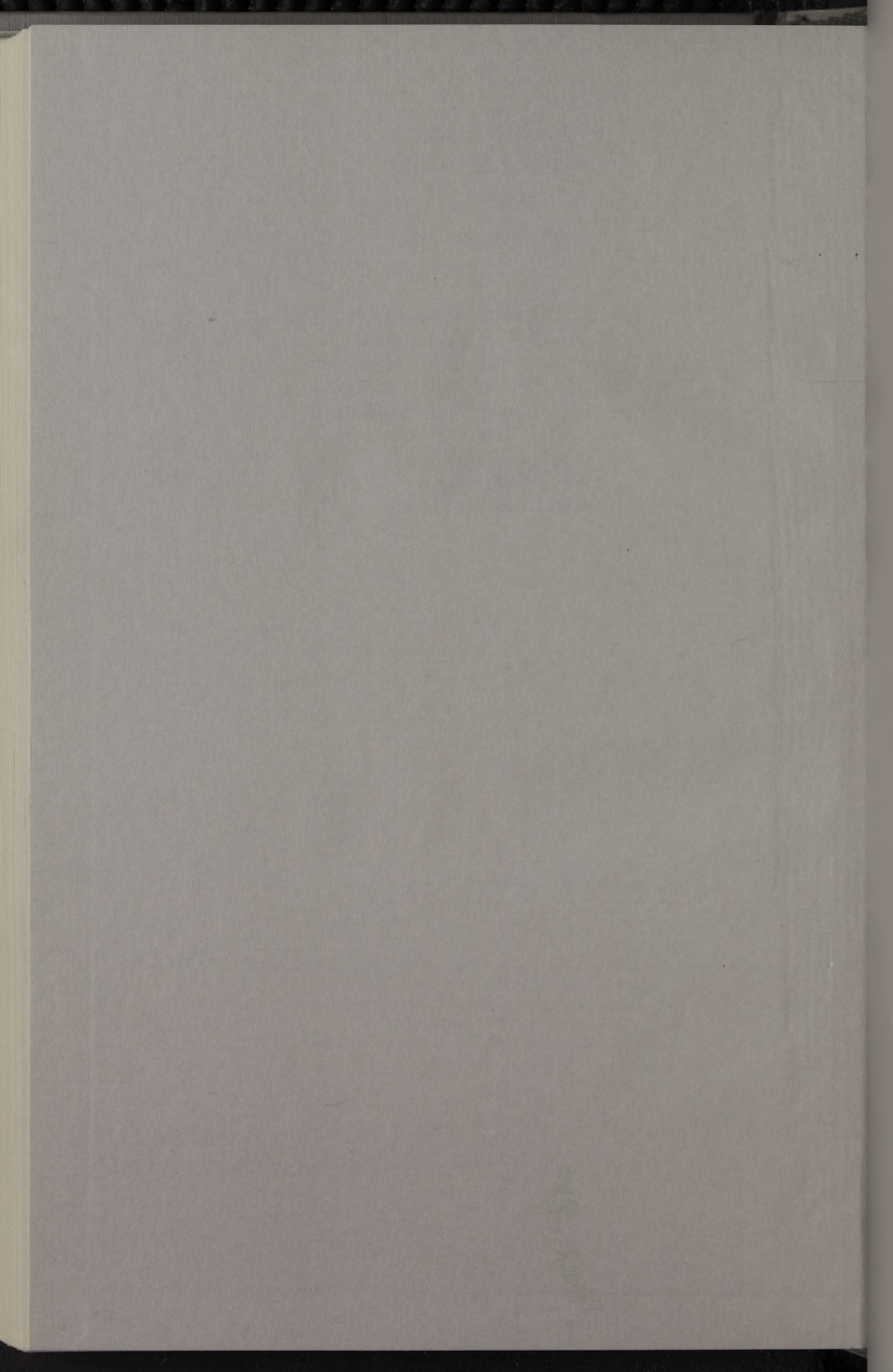
RĪGA NORDIK 1996

Izdevniecības vadītājs P. Zirnītis
Darba grupas vadītājs J. Juška
Ražošanas daļas vadītāja L. Brikmāne
Realizācijas daļas vadītāja Z. Druviene
Reklāmas un izplatīšanas nodaļa
R. Keiša, I. Linde
Korektore L. Sproģe
Datoroperatore M. Kuka
Maketētāja V. Vilcāne

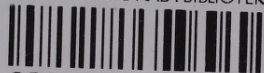
Formāts 60x84/16. Somu ofseta papīrs JAMSA MATT 75 g/m².
Ofseta iespiests. 27 uzskaites iespiests.
SIA "Nordik". Reģistrācijas apl. nr. 2-0792.
Loksnes iespiests t/a "Latvijas karte".
Apvāks un ielīmes iespiests tipogrāfijā "Premo".
Iesiets RPT 1. cehā.

OBLIGĀTAIS EKSEMPLĀRS

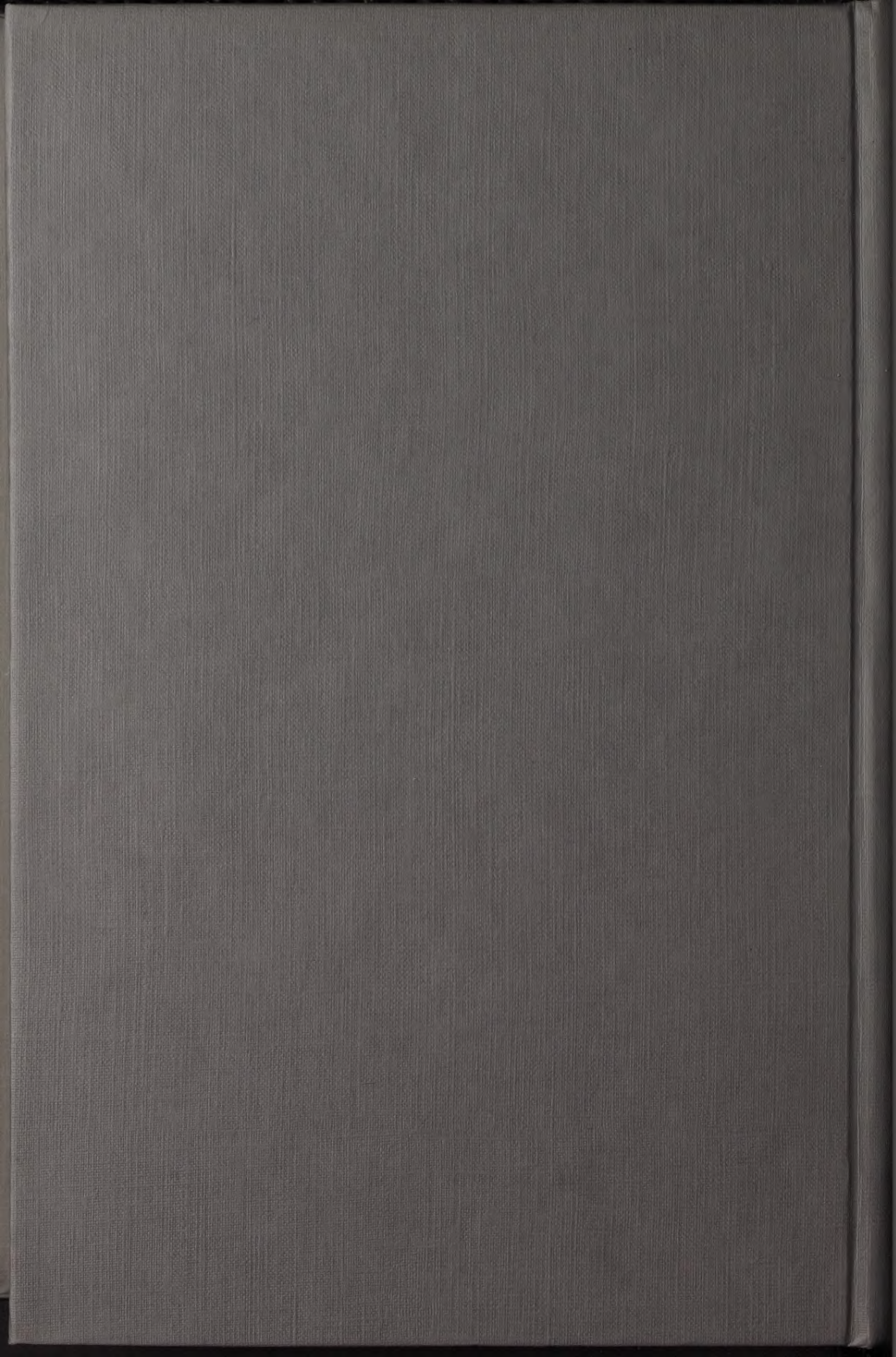

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0300037060

Frankensmiers

Ls 6.50

95-3
L 326 VI